

Anno 1540
in Catetani
36

A. H. B.

Escritos de Ambrosio

Secreti in commenta Cayetani et Pi-
re clavis ad intellig^{da} Sancta-
rum Script^{re} conf^{at}ia et usus.
Regimini ap^{te} M^o Th^o Boni nune. 1540
(Archivo de Loyola)

Archivo de Loyola

Estante

Pluteo

I. H. S.

*F. Ambrosii Catharini Politi Annotationes in
commentaria Caietani et Prunse clavis ad intellig.*

Sanctae Scripturae confutatio et usus.

Año 1542. Lugduni ap. Math. Bonhomme.

(Archivo de Loyola)

**F. AMBROSII
CATHARINI POLITI
SENENSIS ORD. PRAED.**

Annotationes in Commentaria Caieta
ni denuò multò locupletiores & casti
gationes redditæ. Quod ex eiusdè sub
iecta præfatione, & Indice copioso fa
cilè patebit.

ex novo à B. G.

Sic ars chalcographi sexæ monstra domat:

Sic labor alatum te super astra feret.

**LUGDVNI
Apud Mathiam Bonhomme.**

*del? all? 1 3 4 2
Loyola, yuh...*

F. IOANNES

Fugger sacrae Theologiae magi-
ster, & Inquisitoris partes
agens Lugduni, fratri
Ambrosio Cathari-
no Polito dile-
ctiss. Sal. in
Dño.

TVVS iste labor assiduus & in-
ge studium aduersus eos qui
varijs ac peregrinis commen-
tationibus labefactare aedifi-
cium Dei omnipotentis co-
nantur, mihi iamdudum satis
spectatum, & cunctis catholi-
cis à nonnullis tuis operibus æditi vnanimi con-
sensu probatum, facile meum animum impulit, vt
iustæ postulationi tuæ assentirem. Postulasti enim,
vt Annotationes quas olim in Caietani dogmata
quædam, quæ à communi Theologorum, & san-
cti Doctoris nostri doctrina exorbitare videban-
tur, elucubrasti, meo permissu denuo typis excude-
rentur. Non enim meritò ac iure illud improba-
re poteram, quod sciebam à clarissima Parrhisio-
rum vniuersitate probatum esse. Et nunc illud ac-
cesserit,

cesserit, quod hoc operis à te diligentius confide-
ratum, & repurgasti, & multis accessionibus ad
volumen iustum redeigisti, ea præsertim adjiciens,
quæ recti oculi ad christianissimam veritatem plu-
rimum pertinere faciliè perspicient. Quare non
aliud mearum partium nunc esse video, quam
precari, ut sicut tuus iste labor apud iustissimum
iudicem proculdubio suo præmio non carebit,
ita & apud Lectorem merito fructum non defraus-
detur. Quod certè spero fore, si, omni affectione
semota, prudens lector illud sibi ante oculos pro-
posuerit, quod non tam philosophicum est, quam
Christianum, scilicet, Dissidentibus amicis inter-
se, sanctius esse præferre veritatis honorem: in

cuius gratiam etiam propria quæ malè illi
consonent, debet unusquisque de-
struere. Vale. Deus tua ista
studia secundare digne-
tur ad ipsius gloriam
& multorum
doctrinam

Amen.

F. AMBROSII

Catharini Politi Senensis or-
di, prædic. in Annotatio-
nes ad Commen-
taria Caietani
præfatio.

OGATVS ut quæ in
Caietani dogmata quæ-
dam iam sextus est an-
nus in lucem dedimus
diligentius animadu-
cerem, ac resectis omni-
bus quæ incolumi patrocínio veritatis
omitti poterant, illa demum perstringe-
rem quæ ad rem facerent, non censui re-
luctandum. Rescui enim submurmura-
sse quospiam, quod priore libello nimis
acriter (ut ipsis est uisum) hominem mo-
rderim: licet reuera magis dogma-
ta, quam hominem suggillarim. Quam
circa rem existimo me in præfatiõe eius
libri satisfecisse cunctis amantibus ueri-
tatem. Vt cūq; fuerit tamen, scit Deus
quem nihil fugit, & quem iudicem, hac
duntaxat parte, neq; metuo neq; depre-

cor, eam me controuersiam non odio,
non inuidia, non gloriolæ captandæ gra-
tia suscepisse, sed in primis ueritatis amo-
re, & illius ueritatis à qua recedere non
arbitror fas esse theologo. Quod cum
ita sit, ego illum tamen nunquam hare-
sis nota signaui: quod quidā etiam edi-
tis operibus ausi sunt: nec illud opuscu-
lum antequam à benè doctis & probis,
& à nostris quoq; in celeberrima Par-
rhisorū facultate probaretur, sicut Cle-
mens Ponti. ore proprio iusserat, per-
misi uidere lucem. Quod si paulò uehe-
mentiore interdum acrimonia usus in il-
lum uideor, fateor Christianus sum: ni-
hil Christiani à me alienum putauī. Iu-
stus dolor atq; indignatio nō tam quid
hominum aures equo animo ferre pos-
sent, quàm quid ipsa causa postulare ui-
debatur, ante oculos mihi proposuit.
At nunc iam cum intelligo alia uia ma-
gis me placitum quibusdam, hac recē-
ti additione illorum gratia plura sustuli,
quæ de pleno manare stomacho uidebā-
tur: repressi zelum: uim attuli mihi ipsi,
ac rem tantum prosecutus, simplicius fe-
re quàm ualui tractaui quæstiones: quā
quā

7
quā in tot ac tantis erratis opportunū
sum arbitratus nō nunquam aliquo uer-
bulo excitare lectorem. Quod si me id
iniuria egisse, ac temerè quicquā in eius
libris ac secus quàm ratio postulabat
annotasse quisquam fortè deprehende-
rit, illum supplex obsecro, atq; obtestor
iterum atq; iterum, ut me fraternè sicut
lex ipsa Christi iubet admonere digne-
tur, atq; audacter mihi obijcere, Frater
ibi errasti: illud malè citatū est: hoc per-
peram intellectum: illud collectum so-
phisticè nec ex arte. Hoc si qui facerent,
profectò cernerent, (nī me fortè hic a-
mor deserat, quem sentio ueritatis) me
non tam paratum ad impugnandū alie-
na, quàm promptum ad expungendum
nostra. Quāquā & illud æquissimum
esset, ut contrā quoq; quæ rectè ac fide-
liter in eius doctrinam à me annotata
perspicerent, ipsi etiam suo calculo cō-
probarent: & sic ostenderent non tam
persone, aut nescio cuius honoris se ra-
tionē habere, quàm cause. Ille enim de-
mum est uerus honor, qui ueritati tri-
buitur, & ab ipsa ueritate recipitur.
Quod si qui aliter cēseāt, nec mihi, imò

uero ipsi Deo, cuius causam pro uirili sustineo, tribuerint quod æquitas postulat, cogent me confidēter ad ipsam summam ac sanctissimam ueritatem prouocare, cui nunc has meas lucubrationes, quatenus tamen illi consentiant, deuote dico sacroq̃, non cuiquam filiorum hominum, sed ipsi, dicam iterum, ipsi summæ ac sanctissimæ ueritati dico sacroq̃, ante cuius uenerandum conspectū conuenio quencumq̃ mortalium qui hæc legerint, seduloq̃ ac sincere & uerbo sancto protestor, Astabimus simul omnes ante tribunal eius: ac tunc qui uerifectatores illius ac studiosi fuisse patebūt, (patebūt enim tunc omnia) dignos referēt ab ea quam iure honorarint honores. Alij uerò quibus tenebris, iuste Deus, qua ignominia suffundentur? Quamobrē per tremendam illam tantitudinis maiestatem, perq̃ illas Angelorum innumerabiles miriades, sanctorumq̃ illustres cateruas, qui coram domino gloriosi astabunt, te nunc mi frater obsecro atq̃ obtestor, ne uelis in zelo malo uel temerē de eo iudicium proferre quod nescias, uel iniquē illa tueri

que

9
quæ salua pietate Christiana te non posse perspicias. Quo in loco præcipuē ad cōscientiam tuam te remitto, quam non tamē cauterio ullius prauæ affectionis ita esse inultam, ut nō sentiat aculeū ueritatis. Nec te, quæso, fallat bone lector, quod hæc quæ sic urgeo à magnis uiris, & ijs ad quos magis ea animaduertere attinebat minus curari uideantur, quasi nullius aut parui momenti sint; hoc est enim quod me compulit, atque adeo etiam nunc ad non parcendum calamo compellit. Etenim si alij locuti fuissent ac dignē censuissent, ego si forsitan non siluissē, abstinuissē tamen à stilo manum, & aliorum sententiā secutus essem. Atferē cunctis tacentibus cū uiderem esse maxime opportunum, imò etiam ualde necessariū loqui, res ipsa mihi attestatur ac declarat, non me ad loquendum atq̃ ad scribendum ulla temeritate excitatum, sed urgente necessitate fuisse compulsū. Nam eius mihi animi esse uideor (ita Deus huic animo bene faueat) ut nullius dogmata quæ sanæ doctrinæ aduersentur laturus impune sim, & uel lin-

A. 5. que,

Summa eo-
rum quæ hoc
uolumine cõ-
tinentur.

guæ, uel stili nostri notam euadere per-
missurus, quicquid illorum autor fuerit,
etiam si forte pater aut mater qui me ge-
nuere. Habes ergo pie lector in hoc no-
uo opere multa, præter illa quæ olim
prodierunt in lucem: ex illis autem ferè
nihil ademptum, immutata multa, sed
emendatiora cuncta, ut quæ limam subie-
runt exactiorem. Plurima scripturarum
loca noui instrumenti adiecta sunt &
suo disposita, ordine iuxta capita Euan-
geliorum. Vix est enim ullum caput quod
annotationem euaserit. Nec putes tamẽ
me omnia quæ mihi non probantur cir-
ca expositionem Euangeliorum anno-
tasse. Omissi uerò & Pauli Epistolas, &
alias canonicas, in quibus interpretandis
frequenter non esse illum affecutum ue-
rum sensum spiritus, uisum est mihi: sed
singula persequi immensi laboris ac ope-
ris fuisset. Eorum item quæ in uarijs opu-
sculis, siue (ut uocant) Quodlibetis ac
tractatibus bona pars expensa est, Par-
ticulatim quæ de conceptione B. Virgi-
nis ab illo docentur partim hoc opere,
partim proprio tractatu excussa sunt: et
manifestatum, non absq; iniuria uniuersum

statum

sitatum & ecclesiarum ac ipsius in primis
Rom. sedis nota, effusa fuisse ab eo mul-
ta: quod facile ualeant agnoscere, qui
non lippi oculistuerint. Quo præsertim
in loco uereor ne quorundam zelum,
qui non secundum scientiam est, facile
atq; intempestiue commoueam in me-
ipsum. Sed obsecro te, mi frater in uisce-
ribus Iesu Christi, ne mihi succedas an-
te tempus, contine stomachum parum-
per donec illuc peruenias, & legas & in-
telligas quæ à me oppugnantur. Quæ si
forte uideris non ualidis rationibus à me
argui, tunc iure poteris indignari mihi,
& obicere in faciem uel calumniam uel
imperitiam. Quod si me uerum elocu-
tum esse (quod magis existimo, & spero
modò pietatem colueris) cõprobabis,
quiesce tandem, & non me, sed ueritatem
ipsam studiose sequere & ueneranter co-
le. Postremo quæ in Summula sua etiã
annotatiõe digna sunt uisa placuit sum-
monere, & inuere sapietiam. Tediũ enim
fuit longiore tractatu super eis differe-
re. Nam testis est mihi Deus, ingratis &
cũ fastidio autoribus illis intendo, qui-
bus offendor, quod hoc studium à me-

duratione

ditionibus alijs, in quibus magis ob-
 lector, me uehemēter auertit: nec gloriam
 meam, Deo est gratia, in aliorum detra-
 ctione, aut erratorum ostentatione con-
 stitui: sed hunc laborē coactus in eorum
 utilitatē suscepi, qui sensus adhuc exer-
 citatos non habent ad cernendum quæ
 sunt ueriora: non quod uiri huius com-
 mētaria omnino contemnenda aut rei-
 cienda existimem, cum multa ibi disci
 possint & acutē excogitata & catholicē
 doctēq; explanata. Sed quod persuadē-
 dus erat lector (propter admixta noua
 dogmata multa, quæ plerunq; sunt, uel
 illo nō inficiante, contra ueterem eius
 doctrinam, quando alios, ut ipse dixit,
 id est Thomam & doctores ecclesię san-
 ctos sequebatur) omnia cum iudicio ac
 formidine legere, neq; quasi Pythago-
 ræum, quod soli Deo reddendum est,
 homini tribuere, scilicet, ipse dixit: sed
 illud Apostolicum magis custodire,
 Omnia probate, quod bonum est tene-
 te: & Si quis ignorat, ignoret: id est, ne-
 mo id iudicet cuius scientiam non obti-
 neat. Vale pie Lector, Vale ueritatis
 amator, Vale.

F. Amb.

F. AMB. CAT. ANNOTATIONVM

IN COMMENTARIA

CAIETANI.

LIBER I.

De his quæ contra scripturarum
 sacrum canonem docuit.

CIRCA SACRORVM VOLV-
 minum canonem, quæ præcipuē
 duximus annotatiōe digna, hæc
 sunt. Primum quod ait, Hierony Primæ anno
 mum de Epistola quæ ad He- tatio circa
 bras inscribitur dubitasse, an amorē Epi.
 uerē sit Apostoli Pauli: tū (quod ad Hebr.

hinc sequi existimat) non esse perspicuum eam esse ca-
 nonicam: quia, inquit, sortiti sumus Hieronymum regu-
 lam discretionis canonicorum librorum. Nā unde pro-
 bat quod ait nos sortitos esse Hieronymum regulam di-
 scretionis canonicorum librorum? Cum enim discretio
 scripturarum trahat secum rem fidei (Tenemur enim
 credere quodcunq; in scripturis canonicis traditur)
 Res autem fidei infallibilem continere debeat ueri-
 tatem: hominis autem iudicium sit fallibile: planē
 se quitur quod est manifestissimē absurdum, rem ali-
 quam fidei ex hominis iudicio & opinione pendere.
 Nec enim à Deo habuit Hieronymus hoc, ut nō posset

errare

utriusq; utuntur testimonijs, non ut interdum facere so-
 let de apocryphis, sed quasi canonicis & ecclesiasticis.
 Hæc Hieronymus ad Dardanum. Hic addo, quod non
 præuideram, quod Hieronymus id commenti, uidelicet,
 quod hæc epistola non sit Pauli, hæreticorum fuisse te-
 statur: sic enim in eos scribit. Vt enim de cæteris episto-
 lis taceam, de quibus quicquid contrarium suo dogmati
 uiderant eraserunt, nonnullas integras repudiandas cre-
 diderunt, ad Timotheum uidelicet utramq; ad Hebræos
 & ad Titum. Et siquidem redderent causas cur eas Apo-
 stoli non putarent, tentaremus aliquid respondere, &
 forsitan satisfacere lectori. Nunc uerò cum hæretica au-
 toritate pronuncient, & dicant, illa epistola est Pauli.
 hæc non est: ea autoritate refelli se pro ueritate intelli-
 gant, qua ipsi non erubescunt falsa simulare. Hæc Hiero-
 nymus. Quibus non uideo quid addi possit ad indicandã
 eius sententiã pro hac epistola. Et certe mirabile est quod
 beatus Thomas Hieronymi autoritate moueri se atte-
 stetur, ut concludat hanc epistolam & Pauli & cano-
 nicam: Caietanus autem eadem autoritate, ut contrariũ
 asserat. Adieci, quod non obstabant loca quedã ex Hie-
 ronymo, quæ dubitationem de huius epistolæ autore ar-
 guebant, quia Hieronymus non suam, sed aliorum dubi-
 tationem enunciabat. Adieci, quod & locum quem citat
 ex Hieronymo de uiris illustribus non totum citat, reti-
 cens quæ sequebantur, ubi suam ipse exprimebat senten-
 tiam. Postquam enim Hieronymus dixit. Epistola quæ
 fertur ad Hebræos non eius creditur propter stili sermo-
 nisq; distantiam, sed uel Barnabæ, iuxta Tertul., uel Lu-
 cæ, iuxta

In arg. super
epistola ad
Titum.

Thom. in cõ
men. super
ea epistola.

F. A. M. B. A. N. N. O. I. N. C. O. M. M.

errare. Nam Petro tantum dictum est, non alteri cui-
 quam hominum. Rogauit pro te, ne deficiat fides tua:
 Neque Ecclesia hoc ei dedit: sed nec dare illi potuit ne
 posset errare. Nec ille id unquam sibi arrogare est ausus:
 utpote qui planè norat hoc Ecclesiæ, non sibi datum, un-
 de in symbolo suæ fidei sic protestatur. Nouum & ue-
 tus testamentum recipimus in eo numero, quem sanctæ
 Ecclesiæ tradit autoritas. Adieci, cur si Hieronymus
 erat hæc regula, nullus tamen ex probatis & nobilibus
 autoribus secutus est in hoc istã regulã: imò potius ma-
 gno consensu hanc epistolam & Pauli esse & canonica-
 cam absque dubio & probauerunt & tradiderunt, ut
 mox ostendam. Hoc ipsum iam euerso fundamento, &
 consequenter tota edificiij mole diruta, addidimus quod
 sicut est iniuria aduersus ecclesiam Dei, facere Hierony-
 mum regulam discretionis canonicorum librorum:
 ita est iniuria in Hieronymum hoc illi falsò imponere,
 quod ipse de huius Epistolæ autore dubitauerit: cum
 tam aperte & pluribus in locis contra dubitantes dispu-

Hieron. in tauerit & definiuerit, perfidiam Iudæorum accusans,
 Epistola ad quæ testimonia in ea Epistola commemorata non susci-
 Dardanum. piebat: Et inducens Orientis ecclesias & autores Græ-
 cos prorsus omnes, qui eam tanquam Pauli Apostoli in-
 trepidè susceperunt, ut cotidie ecclesiarum lectione ce-
 lebraretur, addit. Quod si eam latina consuetudo in-
 ter scripturas canonicas non recipit, nec Græcorum eccle-
 siæ Apocalypsim Ioannis. Nos tamen utramq; suscipi-
 mus: nequaquam huius temporis consuetudinem, sed ue-
 terum scriptorum autoritatem sequentes, qui plerumq;
 utriusq;

de iuxta quosdam, uel Clementis Ro. episcopi (nam huc usque ex illo citat Caietanus) adiecit: uel certè quia Paulus scribebat ad Hebræos, propter inuidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputauit. Scripserat enim ut Hebræus Hebræis Hebraicè, id est, suo eloquio disertissimè, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentius uerterentur in Græcum. Et hanc esse causam quare à cæteris Pauli epistolis discrepare uidetur. Hec ille. ut hinc uideas quid cerè tenendum, eò quod ait, uel certè, & eò quod asserendo loquatur, reddens causam tum dissonantiæ stili, tum uerò suppressionis sui nominis. Quod si quis temerè asserat (ut Erasmus) quod Hieronymus inconstanter de hac epistola censeuerit, modò aiens esse Pauli, modò negans aut dubitans, quomodo defendat positionem illam quod Hieronymum nacti sumus regulam discretionis canonicorum librorum? Nā quàm bella esset hæc regula, unde tam incòstantia cõ-

Tertia anno traheremus? ¶ Post hæc etiā annotauit, eo dato quod Hieronymus aut plures olim de autore eius epistolæ dubitarint, non sanè deduci, etiam nunc idcirco dubitandum esse: alioquin plurima quæ constanter nunc tenet ecclesiæ in dubium uerti possent, quia olim de illis à pluribus dubitatum fuit, & sic fides nostra periclitaretur. ¶ An-

Quarta anno notatio. notauit etiam non cõsequi si non sit Pauli, & sit author incertus, idcirco nō esse canonicam, ut rectè uel Erasmus ipse fatetur. Et Gregorius noster eleganter docet de libro Iob. Nō enim exigitur ad hoc ut scriptura aliqua sit canonica, quod certū habeat hominē autorem, alioqui etiā bona pars diuinæ scripturæ periclitaretur, nec id eget probatione

probatione nisi apud imperitos.

¶ Quocirca & illud particulariter anotaui, quod ipse tradit, sola scripta ab Apostolis uel ab ipsis probata aut toritate sacre scripturæ habere. Hoc em̄ est aperte & cõtra sensū doctorū, & cõtra ecclesiæ autoritatē. quæ nōnullas scripturas, quas nō cõstat uel aditas ab Apostolis, uel probatas fuisse unquā: recipit tamē ut canonicas & plenissimæ autoritatis. quod plurib. probauit exēplis. ¶ Ad hæc singulis argumentis respondi quæ mouit, ut suaderet hanc Epistolam non esse Pauli. Et ad illud tam tritum, quod non præferret nomen Pauli in titulo, respondi illud quod eleganter & in contentione aduersus huiusmodi blatterantes respondit Hieronymus, uidelicet. Si ob hoc non est Pauli, quod eius nomen non præfert, igitur nullius erit: quia nullius nomine titulatur. Quod si hoc est ridiculū & absurdum, ipsius magis censenda est, quæ tanto suæ doctrine fulget eloquio. Sed quia apud Hebræorum ecclesiā quasi de-structor legis habebatur, uoluit tacito nomine de figuris legis & ueritate Christi reddere rationem, ne odium nominis in fronte prætitulati, utilitatem excluderet lectionis. Hæc in summa Hiero. ubi notādū Hieronymum nō solum tenere de hac Epistola quod sit Pauli, sed etiam obiecta in contrarium argumenta ita refellere, ut per illa ipsa & aduersantes redarguat & cõfirmet sua. Nec putes lector id cõmentum esse Hieronymi tantum. Nam sic omnes ueterestati sunt, nominatim Chrysostom. Hoc idem ait in commentarijs super illam quæ ad Romanos, in principio. Quod si uelim singulorum uerba

B citare

Hieronymi
arguta re-
sponso.

Nota pie le-
stor.

F.A.M.B.A.NNO. IN COMM.

citare, uolumen iustissimum profecto conficere.
¶ Annotant et aliud argumentū quod ipse idē inducit:
nō solū ut inefficax, uerū etiā ut periculosum. Ipse enim
eō ascēdit, ut etiam arguat huius Epistolæ autorem uel
imperitiā; uel doli: eō quod scripturam de Salomone lo-
quentem ad literam torserit ad Christum. Nam de Salo-
mone ait intelligi quod hic autor inducit cap. i. Ego ero
illi in patrem, & ille erit mihi in filium. At ego respon-
di, quod non aliter errauit Caietanus, quā Apostata
Iulianus arguens Mattheum, quod uoluerit illudere gen-
tibus, eō quod scripturam illam, (Ex Ægypto uocaui fi-
lium meum) quæ ad literam loquebatur de populo Is-
raël, torserit ad Christum. Comparauit autē errorē, non
errantes. Nam ambo in hoc falsi sunt, quod reuera loca
hæc ambo primò & principaliter de Christo loquuntur,
in quo maxime uerificatur, & implētur: sed typicē, ut re-
Hierony. sic et in Apostata ait Hiero. dicunt de alijs. Igitur quod
per Osee. c. scriptū est, Ex Ægypto uocaui filiū meum, dicitur quidē
de populo Israël qui uocatur ex Ægypto quasi infans
& paruulus, sed perfectē ad Christū refertur. Hæc Hie-
ro. Sic & nos, imò prorsus cōs alij expositores sic in pro-
posito dixerūt, q. typicē quidē locus ille in rudi litera de
Salomone loquitur. In spiritu autē & ueritate ipleitur in
christo. Et tādē hi ueriores sensus sunt, quātō uerius chris-
tus dei filius nūcupatur, quā ille Salomō aut populus
isrl. Quod uerò ulterius inducit ad confirmandū
q. scriptura illa nō potest pertinere ad Christū, quia sub-
ijcitur: si iniquē aliquid gesserit, arguā eū &c. nō peritē
dicitur: quasi uerò nō sit mos scripturæ, illa Christo tri-
buere

CAIET. LIBER 1.

19

bucere quæ sunt mēbrorū ipsius. Nā et peccator in nobis
est Christus qui pētā nostra super se posuit, ut sic depre-
catur pro nobis, & lucret ea in semetipso: unde statim
subditur, Misericordiā autē meā nō auferam ab eo &c.
sed hoc est unū & maximū principiū eorū quæ recipi
oportet, ab ijs qui uolūt perscrutari scripturas, uidelicet
quod scripturæ de Christo loquuntur, uelut summo capi-
te, & seorsum intelligitur à mēbris, uelut in quolibet mē-
bro & in toto corpore ecclesiæ existēs. Sic Paulus perse-
quebatur Christū in ecclesia quæ est corpus eius, ut de-
clarat Apost. Ad hæc, hūc sensum nostrū, imò doctorum
omniū, ille met locus declarat, dū quædā præmittit quæ
ipsi Salomōi minimē ualēt aptari. Dicitur em̄ ad Dauid
a domino: Cumq; cōpleti fuerint dies tui, & dormieris
cū patribus tuis, suscitabo semen tuū post te, quod egre-
dietur de utero tuo, & firmabo regnū eius, Ipse ædifica-
bit domū nomini meo, & stabiliā thronū eius usq; in sem-
piternū. Et ego ero illi in patrē &c. Nūquid enim cōue-
nit Salomoni primū illud, quod esset suscitandus post mor-
tem Dauid, cum suscitatus fuerit in diebus Dauid, &
iam esset egressus de utero eius, & in uita eius accepisset
regnā? Item nunquid ei secundum ueritatem spiritus,
conuenit quod sequitur: Ipse ædificabit mihi domum? An
quæso, manu facta templa querit a nobis deus pater ut
inhabitaret in his? Et nunquid uerum est in eo, quod stabi-
litum sit eius regnum & sedes in æternū? An nō ad-
huc intelligimus, quod Angelus Gabriel ad hunc locum
aspexit, cum dixit sacratissimæ uirgini: Et dabit illi domi-
nus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo da-
uid

August. &
alij hæc do-
cent.

Actuum. 9.
Ad Col. 2.

Act. 2. et. 17.

F. AMB. CAT. ANNO. IN COM.

cob in eternū &c. ut indicaret in Christo ipso hanc scripturam implendam? Hec uero latius aliquantō tracto quam liber hic summarius postulet: quia non parui momenti hæc sunt, ut discamus in spiritu non in litera quærere & inuenire mysteria, ac propterea non iudaizare.

Septima annotatio.

¶ Annotauī & illud, fateor, etiā cū stomacho, quod aut sus fuerit Caietanus tantū autorē reprehendere, uel imperitiæ Hebraici sermōis, uel doli. Eō quod (ut ait) proferēs de ueteri scriptura testimoniū mutauit pactū in testamentum: hem quod reducta est scripturarum censura, etiā post tātum ecclesiæ præiudiciū, sed uideamus cuius iusnam fuerit incōsideratio & imperitia, an autoris huius Epistolæ, an potius Rabbini eius qui suasisit has notas Caietano? Paulus nonne eandē uocem Berith, etiā in Epistola ad Romanos testamentum ipsemet interpretatur, non pactum? Et in ea quæ ad Gal. promissiones Abrahe factas uocat testamētum & hereditatem. Et accipit argumentum de testamento ex eo quod testatoris dispositionem nullus infringit. Quid ergo dicemus? quod nec illa quæ ad Roma. erit Pauli? nec illa quæ ad Gal.

Act. Apo. 1. quia & ibi similiter pactum mutat in testamentum? Ad hæc: nonne Stephanus uocauit testamentum circumcissionis? nonne septuaginta ferē semper eam uocem Berith uertunt testamētum? Sed quid assero septuaginta? Nonne Zacharias pater Ioannis in suo Cantico sic uocat? & ille alius Zacharias similiter id ipsum testamentum nuncupat secundum propriam testamenti rationem, quod efficaciam in morte suscipiat? Sic enim ait, Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu.

1 mō

CAIET. LIBER I.

21

Imò ipse Christus nonne dicit. Hoc est meum testamētum in meo sanguine? Sed hoc decepit Caietanum, quod ut ignarus legum non putauit pactum conuenire cum testamento, ut idem & testamētū & pactum dici ualeat: cū tamen & hereditas in pactum uenire possit, ut iura docent. Imò antiquo iure uelut per pactum accipiebatur, quod uocabant testamentum per æs & libram. Sed quid aliud querimus testimonia? nā qui negat tale pactum, de quo dicunt scripturæ, quas Paulus citat esse testamentum, is palam Christi uerbū negat, & indignum se constituit testamento isto, ut nec ex eo ualeat hereditatem capere, quod ipse negat.

¶ Annotauī & aliud argumētū huius hoīs, per quod etiā audacius Paulū negat esse huius Epistolæ autorē. Quod hic autor Epistolæ ponit se inter eos in quos euāgelica salus confirmata est per eos qui audierūt à domino &c. quod nō cōuenit Paulo, qui nō ab homine, neque per hominē, sed immediatē à deo Euangelii didicit. Sed agnosce lector acute fallaciā. Nō dicit hic Paulus, quod ipse acceperit doctrinā ab his qui audierūt à domino, sed quod per eos in se cōfirmata est salus, quod ei uerissimū fuit: nā ab ipsis sacramēta accepit, nec sine portētis ac signis. Postquā enim prostratus est, dictum est ei, uade in ciuitatem: & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere: & ab Anania baptizatus recepit uisum. Aliud ergo est Actuum. 9. recepiſſe doctrinam à discipulis domini (hoc enim non fuit) aliud salutis confirmationem, quod uerū fuit. Nam & sua prædicatio indiguit confirmatione Apostolica, ne in uacuum curreret aut cucurriſſet, ut & ipsemet factus

Octaua annotatio.

Cap. 2.

Ad Galat. 1.

Actuum. 9.

Ad Gal. 2.

B 3 tetur

Regum. 6.

Nota studio
se mysteriū
scriptura.Ad Ro. 10.
Isaie. 28.

tetur. Respondi & ad aliud argumentum quod inducit, tāquā hic autor loquutus sit contra scripturam, quum ait, in arca testamenti fuisse urnam auream & uirgam Aaron: cū in libro Regum expresse dicatur, quod non erant nisi due tabule lapidee. Non enim uidit, quod fieri potuit, aliquando in ea arca & urnam fuisse & uirgam, & aliquando non fuisse. Nam hoc certe potius innuere ille textus uidetur: eō quod postquā de uetibus arcae dixit quod ibi fuerunt usq; in presentē diem, subiecit: In arca autem non erant nisi due tabule &c. Ac si manifestius dixisset, quod non usq; in illum diem manserant, quae alias erāt in arca, nisi due ille tabule lapideae: quod & ad mysterium facit: ut significaretur quod sacerdotium Aaron quod per uirgam significabatur in terra promissionis, regnante uero Salomone, id est, Christo, debebat cessare: & similiter urna quae habebat manna absconditum, id est, lex quae Christum uerum manna latenter cōceptum habebat, debuit euanesce. Ecce ergo quā facile resoluitur, quae contradictio apparebat, quae uerē tunc est, ut logici docent, quando est de eodem, secundum idem & eodem tempore. Respondi & ad alia quaedam minutula, quae contra hunc autorem allegat, quod citauerit loca scripturae ueteris, non iuxta Hebraicam ueritatem, sed iuxta translationē septuaginta. Quae si uerō non idem euangelistae fecerint, & ipsemet Paulus, qui quod apud Isaiam legitur, Omnis qui crediderit non sekinet: ad Romanos in hunc modum citat, iuxta septuaginta: Omnis qui credit in eum non confundetur. Si quis ergo contentiosus fuerit, nonne hic habet occasionem?

causationem? Et tamen si quis audire uoluerit, facile capiet de uaria lectione, eundem sensum. Sed non est hic locus haec declarandi. Quare & consulto mitto quaedam contra hunc autorem ab eodem Caietano nescio an arrogantiū quā leuius annotata: patere lector uerba zeli secundum scientiam. Cogit enim me rei indignitas & iustissima indignatio, ut sic eloquar. Quis enim unquam catholicorum ausus est reprehendere scripturam, quae cum tanta ueneratione ab uniuersa ecclesia recipitur, et in templis solemniter decantatur, ut Pauli, ut canonica, ut sacrosancta? Et (quod intolerabilius fuit) hominem prorsus imperitum linguae Hebraicae, ita de Hebraismo pronunciare, & sententiam ferre, & tales producere rationes: quas, testor deum, uel ob ipsarū leuitatem piget referre atq; resellere? O fratres fratres, uincat ueritas, & nolimus nosmetipsos excicare improba affectio ne, praesertim in rebus tam magni ponderis. Illud tandem quis non miretur, quod arguit non fuisse Paulum huius Epistolae autorem, quia in ea scribitur: Celerius uidebo uos. Non est autem consentaneum, inquit, quod Paulus qui iā ad Caesarem appellarat, ut manus indecorū effugeret, iterū se ad illos spōdeat reuersurum: quasi uerō Paulus metueret ab hominibus, aut quasi aliis agabo prophetae illi afflictio obuēturas in Ierusalē, & fratribus omni ui cohibētib. ne rediret illuc, cōcesserit eis: minimē gētiū. Quin totus seruore incēsus & spiritu agitatus, animo ita respōdit inuictō. Quid facitis stētes & affligētes spiritum meum? Ego autem non solum alligari, sed & mori in Ierusalē paratus sum &c. Quinetiam in Ico-

Nota pie le
ctor.Nota uim
argumenti.

Actuum. 21

14. *Actu.* nio cum esset lapidibus obrutus, & penè exanimis à fra-
tribus receptus, mox tamen iterum illuc, ut discipulos in
fide confirmaret reuerti nihil trepidat. Potuissem &
alijs pluribus modis argumentum euitare dicendo quòd
causa iam ad Cæsarem deuoluta, & ibi cognita, non
erat quod à Iudeis metueret sibi ulterius magnopere ha-
beret. Metuissem enim & illi Cæsaris indignationem, si
manus in eum inijcere uolentius uoluissent, quem ipse
ut innocentem dimisisset. Item potuissem dicere quòd
multo tempore secesserat ab eis Paulus, quo sperare
poterat eorum furorem iam deseruisse. Nulla enim est
tam uehemens animi incensio, que tempore non frige-
scat. Item quòd nolebat Paulus restitui persecutoribus
suis, sed fratribus. Non enim omnes Hebræi erant perfidi,
sed multi inter illos profitentes Christum, quibus eti-
am cura erat de sanctis, ut sæpiuscule ipsemet Paulus in-
dicat. His ergo restitui uolebat, quod latè patet. Sed om-
nino carnalis cogitatio est in argumento isto qualem
olim habebat adhuc carnales discipuli domini qui aie-
bāt, Rabbi, modò querebāt te Iudæi lapidare, & tu ua-
dis illuc. At nos à Christo didicimus horas duodecim ha-
bere diē, & tēpus esse fugiendi, & tempus offerendi se
ad crucem. Hoc ergo iam patefacto, quòd argumenta
quibus mouentur qui hanc epistolam Pauli esse negant,
& friuola sunt & periculosa: attuli penè immensam
testium nubem, qui huic epistolæ attestantur quòd sit
Pauli, & canonica: quorum si sola nomina scriberen-
tur, iustum uolumē complerent. Quare ut cunctos uno
uerbo complecterer, dixi, quòd uniuersus prorsus
sanctorum

1041. 2.

sanctorum & doctorum cœtus, qui aliquid sibi nominis
& gloriæ in ecclesia uendicarunt à maximo ad mini-
mum, à primis ecclesiæ incunabulis ad hæc usque tempo-
ra, hanc Epistolam esse Pauli receperunt, & tradide-
runt, & ex ea sententias tanquam irrefragabiles, etiam
in contentione aduersus hereticos allegarunt, sicut &
ipsemet Caietanus fecit in ientaculis ad conuincēdum
hereticos: quinetiam specialiter de hac epistola in pro-
teruos contententes, ipsam Pauli esse constantissimè asse-
ruerūt. Ita ut Origenes post magistrum suum Clemen-
tem, qui Clemens sua etate (teste Hiero.) erat omnium
eruditissimus, hæc uerba pronuntiauerit. Ego dico, sicut
à maioribus mihi traditum est: quòd manifestissimè est
Pauli: & semper antiqui nostri ita eā ut Pauli recepe-
runt. Sedulius quoq; nō ignobilis autor idē ait. Cyrillus
Nestoriū hereticū per huius Epistolæ testimonia dāna-
uit. Quæ damnatio in Ephesino concilio est confirmata.
Hieronymus ut iam uidimus, egregiè defendit illam esse
Pauli, & se illam ut Pauli accipere profitetur, commen-
tumq; hoc, uidelicet non esse Pauli ab hereticis introdu-
ctum fuisse per spicuum testatus est. Beatus August. in-
trepidè inter Pauli epistolas numerat, & absq; ullo scru-
pulo. Quin & in quodam loco, licet suo tempore apud
Latinos incertum hoc esset, magis tamen se moueri in-
quit aut oritate ecclesiariū oriē taliū, quæ illam etiā in-
ter canonicas cōputabant. Quid ergo nunc diceret, quā
do tam magno consensu omnes penitus ecclesiæ, & om-
nes doctores in eam conuenere sententiam? Vnde & in
quodam prologo ex dictis sanctorum (ut habet titulus)
B s collecto

Inconstantia
doctrinæ.

Origenes.
In hist. eccle
siastica.

Sedulius.
Cyrillus in
cōcilio eph.
Hierony.

Aug. de do
ctrina Chri
sti.

Demer. &
rem. pec. ad
Mar.

Not. uerba.

Theophila.

Not. uerba.

Not. uerba.

Dionysius.

Ignatius.

Clemēs pap.

collecto ad Pauli epistolas (credo autē quod sit Rabani) ita legitur: Vnde quorundam insania repercutitur, dicentium Epistolam quæ ad Hebræos inscribitur, nō fuisse Pauli &c. Vide igitur lector qua nota, sanctorum iudicio signantur, qui hanc Epistolam negant esse Pauli, nimirum insania. Theophylactus quoque contra huiusmodi in hunc modum scripsit. Non possum equidē non admirari multorum hominum impudentiam, qui cum intelligant per epistolam huius exordium fuisse tot hereses confutatas, haud tamen desistant asserere hanc Epistolam haud Paulo cōuenire, ceu à cæteris epistolis alienam. Velim tamen non esse hos nescios epistolæ huius, & sensuum profunditates, & vim illam inconfutabilem nullius esse alterius posse quā Pauli, qui Christum haberet in se loquentem. Quod si dicendi modus illos offendit, intelligant Paulum Hebraica lingua hanc dictasse epistolam, ut qui ad Hebræos haberet sermonem, & unum aliquem de suis contubernalibus in Græcum uertisse. Et plerique Lucam hanc transtulisse ferunt, aut Clementem, cuius etiam in ea uel stilus seruetur. Nec secus ii peccant, qui hanc esse Pauli Epistolam negant, quā si à Paulo abesse Christum negarent. Hec Theophylactus. Et cum ita sit, quidam murmurauerunt quod ego circa hanc rem ob zelum Christi succensus aliquantulum fui, nec tamen pro rei indignitate.

¶ Post hæc uerò cathalogū ueterū perstringēs qui magis insignes suere, & de hac epistola tanquam canonica & ut Pauli, testimonia citant, protuli primū Dionysium Ariopagitā, Ignatiū, Clementē papā, Petri discipulum, Anacletum

Anacletum etiam papam, Iginium papam, Hirenæum Anacletus. episcopū, hi ferē omnes tēporibus Apostolorū uiguere. Iginius. Tū aggregaui Clemētem illū Origenis (ut diximus) præ Hirenæum. ceptorē, & ipsum Origenē, qui magna cōstātia hoc asse Clemens. ruerūt. Itē Athanasīū, Basilium, Chrysostomum, Grægorios Græcarū ecclesiarū antistites. Itē Damasce. Et Basilium. de nostris Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Grægoriū, & omnes posteriores, qui sine numero sunt. Adie Gregorij ci & pro hoc cēsura uniuersitatis parrhisiorū in Erasmo. Græci. mum. Item cuiusdam Synodi provincialis sub Apostoli. Damasce. eæ sedis legato & Archiepiscopo & Cardinali senonē. Ambrosius. collectæ ad has irrumpentes hereses contundendas. Ad Hieron. didi etiam ad opprimendum omne os Nicenum cōcilium, August. in quo hoc definitum fuisse memoriæ proditum est. Item Gregorius. Ephesinum, & Laodicense, & Carthaginense tertium. Facultas Tum decretum Innocentij primi ad exuperium propo. Parrhisien. nentis & commēdantis illi diuinæ scripturæ uolumina. Synodus Scæ Item Gelasij decretum ex concilio cum septuaginta episcopis Romæ habito. Item Paschalis secundī confessio. Synodus Nī nem in concilio Lateranensi habitam. Item concilium uni. cena. uersule Florentinum sub Eugenio quarto. Et quod non Concilium debet in ultimis considerari, ipse tam diuturnus omnium Ephesinum. ecclesiarum usus, quæ in uniuerso terrarum orbe in tem. Laodicense. plis, in cultu dei, in sacris mysterijs, lectionem de hac carthaginē. Epistola accipientes, illud alta claraq; uoce sub titulo Decreta in. beati Pauli ad Hebræos in tonuit. Absurdissimū est enim nocentij. prudenter ac fideliter cogitantibus uniuersam ecclesiam Gelasij. tantum mendacium proferre, idque in sacris, quæ cum Paschalis, deo aguntur. Denique adieci Petrum Apostolum te. Cōci. Florē. stem,

1. Petr. ult. Item, qui citare uidetur specialiter hanc epistolā dicēs. Sic
cut charissimus frater Paulus secundū sapientiā sibi da-
tam scripsit uobis sicut et in omnibus Epistolis, ubi ui-
des quandam particulā in uui epistolā, ubi scripta illa
erāt, quæ maximē in hac apparet: nam de lōganimitate
quæ parit salutē specialiter admonet Hebræos in hac epi-
stola cap. 10. in fine. et cap. 12. ferē per totum.

Nota lector Hoc totum. Postremō fortissima quædā argumēta perstrinxi. Nā
hic autor in cap. ult. profitetur se esse Hebræū genere,
ut per hoc, sicut ibi notat reuerēdisimus, excludatū Cle-
mēs et Lucas, quorū neuter Iudæus, sed alter ē Roma,
alter Syrus fuit. Itē hic idē author mittit Timotheū, et
per illū epistolā ipsam. Quis autē cōsuevit hoc facere ni-
si Paulus, tāquā eius pater et magister? Quis etiā hanc
autoritatē haberet mittēdi talē? Respōdet Caiet. fortē,

Nota homi- Clemēs qui erat episco. Ro. At iā ipsemet paulō antē ne
nis incōstan- gavit hanc epistolā esse Clemētis. Dicit quisiā q. fortē
tiam super Barnabas, sed nō erat Barnabæ discipulus Timotheus,
eodem capi. se i Pauli, et iam Barnabas à Paulo discesserat, ut pro-
bat scriptura, nec Ierosolymā legitur postmodō remeas-
se. Quin et ipsemet Caiet. negat hanc epistolā esse Bar-

Caiet. super nabæ, sed, ait, cuiusdā posterioris, sicut Erasmus. In quo
eadem epi- etiā cōuincitur, quia cū hic autor mittat Timoth. opor-

stola. cap. 2. tet eum fateri fuisse de prioribus nō posterioribus: uide
igitur ut à seipsis disidēt. Tertiō hic idē autor memorat
sua uincula. Quis autem erat in uinculis, et in uinculis
scribebat, sicut Paul. qui aiebat, uerbū dei nō est alliga-
tū? Deniq. in Italia erat quū scripsit, nimirū Romæ, ha-
bēs secū Timotheū, sicut in ultima epistola sua illū ad-

monuerat

monuerat, ut ad se ueniret. Vide ergo prudens lector,
quot et quanta pro hac epistola quod autor eius fuerit
Paulus cōueniūt, uidelicet doctrina primū ipsa magna:
deinde eloquiū in lingua propria: tertiō causa particula-
ris suppressi sui nominis. Quarto quod genere He-
bræus erat. Quinto missio Timothei. Sexto uincula et
cathenæ. Vltimō missio ab Italia et de Roma, cū esset
ibi in uinculis. Quæ omnia cū certē cōcurrāt in Paulo.
particulariter, et in alio quoquam ullo nō legantur tot
simul cōuenire, impudēs, proteruius, insanus sane sit, qui
his cogitatis cum innumeris præsertim suprā citatis te-
stimonijs, adhuc uel dubitet an Pauli sit.

A Nnotauī in super circa epistolā Iacobi, uerba illa De epistola
quæ scribit. Nō est usquequaq. certū, an hæc epi- Iacobi.
stola sit Iacobi fratris domini, dicente Hierony. in libro
de uiris illustribus: Iacobus frater domini unam tantum
scripsit epistolam quæ de septem canonicis est, quæ et
ipsa ab alio quodam sub nomine eius asseritur, licet pau-
latim tempore procedente obtinuerit autoritatem. Salu-
tatio tam pura est, ut nulli salutationi cuiusquam alte-
rius apostolicæ Epistolæ cōformis sit: nā nihil dei, nihil
Iesu Christi, nihil gratiæ paciſue sonat, sed prophano
more salutem: nec ipse se Apostolum nominat, sed tan-
tum seruū Iesu Christi. Ex quibus simul iunctis minus
certus reddetur autor. Hæc ille. Ego uerō admiratus pri-
mum sum quod ex uerbis Hierony. eliciat nō esse certum
autorē huius epistolæ, cū tā expresse dicat nec tāquā
dubitās, sed tāquā asserēs Hiero. quod Iacobus frater
domini hanc epistolā scripserit: et asserat quod sit una
de septem

de septem canonicis, & quod procedēte tēpore obtinuit
autoritatem. Et ad Paulinum sic ait Iacobus, Petrus, Ios
annes, Iudas, septem scripserunt epistolas tam mysticas,
quā succinctas breues & longas: breues in uerbis, lon
gas in sententijs: ut rarus sit qui non cacutiat in earum
lectione. Quod uerò Caieta. addit quod saluatio nulli
alij salutationi cuiusquam alterius epistolæ Apostolicæ
conformis est, nihil habet momenti, Nam & Ioannes
nulli similis est in hoc, qui nec salutationem ullam ha
bens, statim erumpit. Quod fuit ab initio & c. Illud o
mīno mirū q̄, ait, nihil esse Iesu Christi, in hac salutatione,
cum hinc incipiat: Iacob seruus Iesu Christi. Deniq; q̄
notat uelut prophanū, dicere sic nudē salutē, nō tam hūc
Apostolū, quā simul oēs, & uniuersum Apostolicū
cōcilium dānat, qui his uerbis ad quos miserūt epistolā sa
lutarūt. Apostoli & seniores fratres, ijs qui sunt anthio
chia & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gētibz salutem.

Actu. c. 15.

De epistolis
Ioannis.

Ioan. 21.

¶ Annotauit & circa epistolas duas Ioannis ultimas non
esse credendū quod ex Papiæ adducitur, de alio quodam
taria illa quæ etiam continent alia quædam fabulosa, uel
ipso Eusebio teste. Porro quod non solum Hierony
mus ijs attestatur epistolis ad Euagriū scribens, quod
sint Ioannis euangelistæ: uerum etiam stilus ipse & uer
ba Ioāni peculiaria quæ ibi legūtur, idē cōfirmant. Nam
quis ausus esset dicere, Et testimoniū nostrū uerum est,
nisi qui diceret, Scimus quia uerum est testimoniū eius?
¶ Annotauit & de Epistola Iudæ, primum quod ait
non esse certō canonicam, quia Hieronymus non ha
bet

bet hoc ut certum, ex eo quod ait. Iudas frater domi. De epistola
ni paruam quidem scripsit epistolam, quæ de septem ca. Iudæ.
nonicis est. Quis hic non stupeat, inde colligi ex Hiero
nymo hanc epistolam non esse certō canonicam, ubi ipse
ait, unam esse de septē canonicis? Neq; uerò quia addit,
a quibusdam reijci, eo quod de Apocryphis testimoniū
sumat, ideo & ipse putādu est reijcere, aut nō recipere,
qui statim cōtrā adiecit, uidelicet, quod autoritatē uetu
state & usu meruit, & iter sctas scripturas cōputatur.
¶ Deinde annotauit quæ adiecit commentans illa uer
ba. Prophetauit autem septimus ab Adam Enoch,
& c. Adiecit enim: Hic est locus unde Hieronymus
dicit refutari a multis hanc Epistolam, nec ab re: quo
niam & si citare Apocrypha multo magis liceat quā
poetas, autoritati tamē sacræ scripturæ derogat, ut apo
crypha prophetia, ut simpliciter & absolute prophetia
inducatur: quod hic fieri clare apparet, dum absolutē di
citur, Prophetauit autem & c. Hæc ille. Vbi uide quā
audacter (ne durius loquar ut res ipsa postularet) huius
Epistolæ autorem arguit falso crimine, cō quod id quod
est apocryphum, attestetur esse propheticum. Sed absit,
ut pia corda tam ineptam huius uiri calumniam in Apo
stolum Christi admittant: Non enim quia, quod in Apo
crypho scriptum fuit, assert, ideo ipso quod assert
erit apocryphum. Hic adduxi Bedæ & Dionysij Car
thusiensis autoritatem qui obuiarūt huiusmodi obiecto.
Potuissem aggregare & Hieronymi sententiam super
Epistola ad Titum. Et Aug. in libr. 15. de ciuita. dei. cap.
13. qui hoc idem rectē annotant, afferentes epistolā hanc
ab importunis.

ab importunis. Adde nunc quod & Dionysius Ariop.
cap. 4. de diui. nominibus, de hac epistola citat testimo-
nia. Illud etiam non omitam, quod si ut ait ipse Caieta-
nus citare apocrypha tolerabilius est quam poetas, pro-
fecto magis reprehendi debuit Paulus, qui Epimenidis dia-
ctum in Cretenses canonizat, cum poeta multa metian-
tur. Verum sicut ibi Paulus non accipit à poeta testimo-
nium, sed ei tribuit potius: ita hic Iudas non ab apocry-
pho testimonium accipit, sed potius illud quod in apo-
crypho continebatur, ut uerum probat.

De ult. capi-
te Marci.

A Nnotauī quod & de ultimo Marci cap. dixit,
quod non sit solida autoritatis ad firmāda fidē, si-
cut cetera Marci indubitata, eod quod quidā aliquando
suspicati sunt illud fuisse adiectum. Ergo hominū suspi-
cione quorūlibet uacillare debet scriptura. Si sic res ha-
bet, quid iam erit firmum de illa? Ad hanc, si hoc capitulum
non erit pars Euangelij Marci, sequitur quod muti-
lum habet ecclesia Christi unius euāgelistae euāgelium.
& id quidem in ea parte, quae erat potissima, ubi de resur-
rectione agebatur, cuius enarratio maximē conuenie-
bat Marco, qui propter uictoriam resurrectionis in leo-
ne designatur. Quis haec nisi desipiat probet? Adde quod
hoc caput quod isti in dubium uocant, ecclesia in duo-
bus solēnissimis festis. i. in die sancto paschae & resurre-
ctionis, clara uoce recitat & concinit in sacris templis
sub Marci titulo, quam qui dicere audent in huiusmodi
errare, nihil est quod non ualeant uel asserere, uel nega-
re, ut lubet. Quare contemnendi sunt potius, quam suspi-
cendi, ut cum illis contendas. Illud hic adde quod si
milli

militer irrationabiliter putat epistolam ad Colos. in cal-
cem mutam esse.

Amb.

A Nnotauī similiter, historiā adulterae apud Ioānē, in epistola
quā diuus Ambrosius semper in ecclesia decan ad studium.
tata fuisse testatur, & omnis ecclesia ad haec usq; tēpo-
ra recepit, iniuria reuocari in dubiū. Itē locū illū apud
Lucam, ubi legitur in agone domini apparuisse illi An-
gelus de caelo confortans eum, quem locum Dionysius Dionysius
& citat & probat. Et item illum apud Ioannem Tres de caelest.
sunt qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & hierarch.
Spiritus sanctus: quae uerba ab infidelibus translatorum. 1. 10. 6.
bus detracta fuisse testatur Hieronymus, quo minus du Hiero. in ar.
bitare debebat Caietanus, si sibi constans uolebat esse, ad Eustoch.
cū iam fecisset Hieronymum regulam canonicorum Inconstantia
librorum. doctrinae.

¶ Post haec de alijs scripturae sanctae libris, quos ut ca-
nonicos & sacrosanctos iam recepit ecclesia, ut ex de-
cretis pontificum constat, differui, ut de libro Hester,
quem Erasmus exulare facit à canone Hebraeorum, con Eras. in suo
tra Hieronymi testimonium. Et de libro Thobie, cui symb. & in
reddit elegans idem Hieronymus testimonium, asse li. de lib. arb.
rens Hebraeos illum à suo canone secuisse, & de li. cōtr. Luth.
bro Iudith, de quo idem ipse testatur, quod eum Nyce Hiero. in pro-
na synodus in numero sanctarum scripturarum com. logo eius li.
putauit. De libro quoque Sapientiae, pro quo attulit bri-
stimonium illiusmet scripturae, per quam conuincitur
opus esse Salomonis, non Philonis, ut Hebraei mendacis-
simē effutunt. Nam eius libri autor ea de se praedicat,
quae non nisi regi & ipsi Salomonicōueniunt. se enim
C regem

Cap. i. s. 9.
10.Aug. in lib.
de predest.Dion. de di.
ui. nom.

Ad Rom. 10.

Ad Cor. 1.

Hieron. in
Ruffinum.

Nota.

regem electum à Deo, ipsiq; Deo domum edificasse
predicat Produxi & Augustini testimonia euidentissi-
sima, etiam in contentione contra eos qui eius uolu-
minis auctoritati derogabant. Poteram Ambrosium ad-
dere & Cyprianum, & Hilarium, & alios multos, qui
de eo libro sententias plures ut solidas & tanquam à
spiritu sancto profectas, sicut ceterarū scripturarum
sanctarum sententias protulerunt. Non est dubium
quòd de eo libro beatus Dionysius quedā citat, imò
re uera etiam beatus Paulus Apostolus.

DE libro quoque Ecclesiastici latius disserui ipsi-
dem arguentis. Adieci obiter disputans etiam
de historia Susannæ, & Belis draconis, & lacu leo-
num, & hymno puerorum in Daniele, probans ea cum
ita ad sacram pertinere scripturam. Nec Hieronymus
docuisse contrarium in prologo, ut multi, & præser-
tim Erasmus parum attentè legentes colligūt. in quo
& Ruffinus impiegit: unde elegāter ab ipso Hieroni-
mo, in quem hæc obiecerat, retunditur. Hæc enim in illi
Hieronymi uerba sunt. De Daniele breuiter respon-
deo, me non negasse eum prophetam, quem statim
fronte prolegi prophetam confessus sum: sed quid He-
bræi dicerent, & quibus argumentis suam niterentur
probare sententiam uoluisse monstrare. Quod autem
refero quid aduersus Susannæ historiā, & hymnū tri-
puerorum, & Belis draconis fabulas, in uolumine He-
bræo Hebræi soleant dicere, qui me criminatur. stultus
se sycophantam probat. Non enim quid ipse sentiret
sed quid illi contra nos dicere soleant, explicauit: quod
rati

rum opinioni, si non respondi in prologo breuitati stu-
dens, ne non præfationem sed librum uiderer scribere,
puto quòd statim subiecerim, dixi enim, De quo nō est
huius temporis differere: hæc Hieronymus. Et cum ita
sit, tamen non ueretur Erasmus ita in scholijs hoc in lo-
co apud Hieronymum subnotare: hic Hieronymus uae
frè respondet, siquidem ex ipsa præfatione planè appa-
ret, cum ita sensisse. Sycophantam igitur & mēdacem
Hieronymum facit Erasmus, quem aliud sensisse, quā
ipse se sensisse testatur, audet asserere. Quem aliti ui-
olentem, sepe numero, torquentem scripturas, parum pu-
dentem, sepe uarium, parumq; sibi cōstantem, & alijs
huiusmodi epithetis non dubitat traducere. Sed non
operæpretium pugnare in manes. hoc mihi satis, quòd
pius ac prudens lector potius arbitrabitur inendacem
& procacem Erasmus quā Hieronymum. Nec mo-
ueatur quisquam quòd Hieronymus ea ueru iugulante
transcripserit, nam ueru illud non erat signum, quòd re-
probaret, sed quòd in Hebræo ille nō comperisset, neq;
ipse de Hebræo trāstulisset. Alioquin si ueru illo uole-
bat significare quòd nō probabat. Quid est ergo quod
idem ait, quòd nolebat uideri imperitis eas detrūcasse?
Nam hoc ipso facto id uolebat uideri, si hoc illud ue-
ru significabat. Est ergo manifestus Hieronymi sen-
sus, quòd propter imperitos uoluit, quæ ipse de He-
bræo non trāstulit, tamen de alia translatione, id est,
Theodotiōis componere cum suis, ueru autē iugulare,
ut intelligeretur quòd suum a se translatus non esset,
quia in Hebræis illud non comperisset. illud insuper
sum

Nota in
Erasmus.in annot. in
epistolā 10ā.
c. 5.

sum miratus, non puduisse Erasmus etiam adnotare, Hieronymum idcirco Belis draconis appellasse fabulas, ut iudicaret eas procul esse a ueritate, cum ipsemet Erasmus multos offenderit, quod sacras historias, fabulas dixerit. Quod multo minus ei quam Hieronymo licebat. Quis enim ab Erasmo dictum in bonam partem trahere ualeat? cum iam nec terra nec celo pepercerit, et suspicatus sit etiam ipsos euangelistas memoria lapsu aut humana aliqua fragilitate errare potuisse in aliquo a uero. At Hieronymum non solum excusabat subiecta materia, et notissima hominis pietas, uerum et illud maxime, quod ibidem ubi fabulas appellat, indicat se eas probare, dum Rufinus respondet obiectanti quod eas improbare: quem et huius criminationis nomine sycophantam et stultum uocat: quod magis miranda est Erasmi calumnia. Nec enim nos latet, quod hec uox fabula, quae a fando dicitur, unde fabulator, uel ipsa sua non magis falsam quam ueram significat narrationem: quandoquidem et uera fabulari soleamus, et falsa: quia tamen plerumque non absque mendacio, ipso usu accommodata est, ut magis ea significet quae falsa sunt, nisi materia subiecta prohibeat, ut in proposito abusus est ipse Hieronymus. Neque adeo temerarius erat, qui erat sanctissimus, ut quod in uniuerso Christiano orbe probabatur, ipse iudicio Synagoga consentiens uellet improbare. Nam audi o pie lector, quae Cyrillus pro quid Cyrillus antistes Alexandrinus inuictissimus triuistoria su- phator haeticorum de hac Susanna historia censet. sanne. Etenim haec eius uerba in libro primo in Leuit. ferme in principio-

principio. Sed tempus est nos aduersum improbos uti Susanna uocibus, quas illi quidem repudiates, historiam Susanna de catalogo diuinorum uoluminum defecerunt. Nos autem et suscipimus et opportunè contra ipsos proferimus dicentes, Angustiae mihi sunt undique etc. Quomodo ergo computandus erit Hieronymus inter improbos illos presbyteros, qui libros defecant diuinos, quos omnes boni et ecclesiastici accipiunt?

A Dieci et pro libris Machabeorum plura, et primo sententiam doctorum communem, quae in quodam prologo legitur his uerbis. Machabeorum libri licet non habeantur in canone Hebraeorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum uoluminum annotantur historias. Et Augustinus ita dixit, Machabeorum libros non Iudei, sed ecclesia pro canonicis accipit, adde quod et Paulus ad Hebraeos undecimo ex his libris citare uidetur historiam de septem martyribus uel ipso Caietano teste. Itaque quod in prologo Galeato scribit Hieronymus, hos libros extra canonem esse, et inter apocrypha lo. ad Pamacha computari, de canone Iudeorum intelligendum est. non ecclesiae, nam ipso teste, Apocrypha nescit ecclesia. Illud etiam non me latet quod idem Hieronymus alibi In prologo admonet, in haec uerba. Sicut Iudith et Thobie et Machabeorum libros quidem legit ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit, sic et illa duo uolumina sapientiam et ecclesiasticam legit quidem ad edificationem plebis, non ad autoritatem ecclesiasticorum dogmatum. Ex quibus uerbis patere uidetur ex Hieronymi sensu ecclesiam non habuisse tunc temporis pro canonicis hos libros, C 3

Nota hæc.

Matth. 18.

Rom. 3.

Act. 20.

Nota hæc.

bro, quod ut sanè intelligas, cogita quòd ecclesia (ut ad rē pertinet) duobus modis dicitur, uno quidē, ut maiores ac prælati significantur, iuxta quem modum dixit dominus, Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: & apud D. Paulum ecclesia est columna & fundamentum ueritatis: & iuxta hunc modum etiam Hieronymi tempore & longe antea receperat hos libros ecclesiæ, i. ipsi maiores, & pro canonicis habebat ut clarè patuit ex Nicea Synodo de Iudith, uel ipso Hieronymo teste. Alio uerò modo dicitur ecclesia pro uniuersa collectione fidelium, ac præcipuè pro corpore & minoribus de ecclesia, quomodo dixit Paulus, Attendite uobis & uniuerso gregi, in quo nos spiritus sanctus posuit regere ecclesiam Dei. &c. Et iuxta hūc modum fateor etate illa in multa ecclesiæ confusione ac perturbatione ab hæreticis, aut parum pijs hominibus, sed duris & contentiosis, nōdū hos libros uniuersaliter receptos fuisse, ut & Gregorius & alij doctores notant. Tunc enim neq; epistola ad Hebræos à Latinis recipiebatur, nec Apocalypsis à Græcis, quæ tamen apud maiores & in pluribus concilijs receptæ erāt: quod latius patere feci. At uerò nūc post tot excursa secula, post tot sacrosancta concilia & decreta, post tantum ac tam diuturnum omnium ecclesiarum consensum & usum, post expressam clarāq; ipsius Catholice ecclesiæ & toties repetitā uocem, audere se opponere, neq; satis tutum, neq; nisi superbum putare possum. Est enim quidam summiste ac neoterici non satis exactè rem considerantes, ante excutatus hæreticorū turbas aliter opinati sunt, aut scripserunt

pservunt, confusè tamen: non opinor huiusmodi hominū auctoritatem, pontificum decretis, ac expresse sedentis docentisq; ecclesiæ uoci, & de Petri cathedra personati, præferri, sed longè postponi debere. Patet enim in decretis Innocentij, & Gelasij, & postremò Eugenij quarti in concilio Florentino, hos libros Machabæorū in canone & in eodem ordine computari cum reliquis scripturis sanctis. Ex quo etiam patet nouum, inauditū & minime probandum Caietani commentum, qui cum his auctoritatibus quas puto ante nō uiderat urgeretur, Nota, ut salte aliquid responderet, de propria auctoritate paratur scripturam in canonicos libros, uno & altero modo accipiendo canonicos. Quam distinctionem penitus alij ignorauerūt. Nam decretis quidem ipsis minime cōuenit, quæ unum solum ordinem canonicorum tradunt: Alioquin quilibet sua propria auctoritate posset dicere, Ille liber est canonicus illo modo, quod esset tandem dicere, non canonicus. Nam Innocentius Papa Exuperio consulenti quinā libri reciperentur in canone, in hūc modū respondit: qui uerò libri recipiantur in canone sanctarū scripturarū, breuis annexus ostēdit. Hæc sunt ergo quæ desiderata moneri uoce uoluisti. Moysi libri 5. Iesu Naue, Iudicū, Regnorum libri. 4. simul & Ruth, Prophetarum libri. 16. Salomonis libri. 5. Psalterium, item historiarū: Iob liber unus, Ester unus, Iudith unus, Machab. duo, Esdræ duo, Paralip. duo. Item noui testamenti Euangeliorum libri. 4. Pauli apostoli epistolæ. 14. Epistolæ Ioannis tres, Epistolæ Petri due, Epistola Iacobi, Actus Apostolorum, Apocalypsis Ioannis. Hæc ibi.

Gelasij de-
cretum.

Nota.

Et Gelasius papa catalogum sanctarum scripturarum tradens, cui titulus hic præponitur. Ordo ueteris testam^{en}ti, quem sancta & catholica suscipit & ueneratur ecclesia &c. sic digere. Quinque Moysi, Iosue, Iudicij, Ruth, Regnorum, Paralip. Psalmodum, Salomonis libri tres, Sapientie, Ecclesiastici, Isaia, Hierem. Ezech. Danielis, & 12. Prophetarum. Item Iob, Thobie, Esdræ, Esther, Iudith, Machabæorum. Hactenus de libris ueteris testam^{en}ti, inter quos reponuntur absq; scrupulo & discrimine ullo hi Machabæorum libri, ac ceteri de quibus disputamus. Et aduerte efficacius argumentum, quo omnis oblique tergiversationis ratio præciditur: duos ibi Pontifex ille principales ordines librorum, quos recipit ecclesia euidenter declarat. Primus est in quo sola diuina & canonica collocatur scriptura, quæ diuinam & infallibilem ueritatem continere creduntur, tanquam certa spiritus sancti inspiratiõe ac directione profecta, ut propterea irrefragabilis autoritatis constituentur. Secundus ordo est, in quo ponuntur quæ superiorum scripturarum tractatores aut disputatores Theologi digne commenti sunt, aut disputauerunt cum laude quæ quoniam non certæ sunt ueritatis, in primo ordine non collocantur: quia tamen multa pandunt ad ædificationem ecclesiæ, ad confutationem prauorum dogmatum, ideo & recipiuntur quidem ab ecclesia, sed in secundo ordine, ita ut de harum ueritate liceat in loco dubitare, & quod falsum uideatur Christiana libertate & efficacibus rationibus (modeste tamen & cum reuerentia, & gratiarum actione, quæ eis debentur pro multis alijs ueritatibus

ueritatibus & utilibus earum doctrinis) improbare ac refellere. Videamus ergo in quo ordine scripturarum collocauit hos libros Gelasius, de quibus agimus, in primo, an in secundo? Certè in primo. Post hunc enim ordinem statim ad ea quæ in secundo ponenda erant descendens, ita præfatur, Post propheticas, euangelicas, atque apostolicas scripturas, quibus ecclesia catholica per gratiam Dei fundata est &c. Et post modo statim subiungit, has quas dico secundi ordinis. Et per hæc patet, paulo duriores esse, imò manifestè decipi, eos qui existimant hos libros eius esse receptionis & autoritatis apud ecclesiam, cuius sunt alij ecclesiastici secundi ordinis. Nam si ita esset, debebant ergo in secundo ordine, non in primo à Gelasio collocari, cuius contrarium manifestè perspicimus. Sed satis in re clara disputatum est: mitto concilia reliqua, & illud Carthaginense tertium, ubi affuit Augustinus, in quo palam hæc omnes scripturæ Canonice uocantur. Illud certè quod sub Eugenio. 4. celebratum est Florentiæ, quò totius orbis confluxere nationes, quæ habebant aut querebant ueram Romanæ ecclesiæ fidem, tam clarum est, ut mirer inueniri contradicentes. Nam si id agunt, ut semel emissum uerbum & positionem defendant, nouerint quòd hinc plerumq; perficiuntur hæretici. Error enim simplex non facit hæreticum: sed cum sensum nouit Ecclesia & contemnit, aut superbe defendit, tunc formata est in corde hæresis. Deniq; si non aliud nos ad recipiendum hos libros ut certè Canonicos, persuaderet, hoc putassem satis esse, quòd ad expugnandos hæreticos sermè nihil inuenitur ualidius.

C s Baptismi

Ad Hebr. 6. Baptismi enim in fanda iteratio, ubi clarius quàm in epistola ad Hebræos reprobat? Confessio, & extrema unctio, & fides sine operibus mortua, ubi euidentius quàm in Iacobi epistola legitur? Liberū arbitrium ubi fortius quàm in ecclesiastico comprobatur? Purgatorium esse & sanctorum orationes qui sunt in caelis, nobis prodesse, ubi expreſſius quàm in libris Machabeorum auditur? Turpiſſima filij Dei mors ubi explicatius quàm in libro sapientiæ enarratur? Et alia multa inde licet accipere, quibus manifestissimè infideles & heretici confunduntur. Nam quia aliud non habebant refugium, ut Augustinus testatur, huc se uertebant, uidelet ad pernegandum eos esse Canonicos. Ad hæc, quid in eis quæſo inuenitur quod offendat aut in fidei doctrina, aut morum, aut in historijs? certè nullum à quoquam inuentum est aut prolatum ex his libris offendiculum, tot iam elapsis sæculis, nisi fortè ab ijs quos non audierunt oues. Si igitur nulla ibi offensio, si tot ueteres adeo sancti, adeo docti, in auctoritatem extulerunt, si in ecclesijs, in diuinis ac sacrosanctis mysterijs pari gradu, ut alij, clara uoce & tãto tẽpore intonantur, si denique & Synodi plures & p̄tificum manifesta decreta hoc pronunciant, quenam tandem hæc horum sapientia, ita trepidare, & nolle canonicos comprobare, perinde ac si hoc admittatur, res fidei confestim periclitatura sit? cū magis è contrario (ut uidimus) adiunctur? Quare placuit, & probaui, quod in quodam libro Catholicorum nomine, hereticis negatibus Machabeorum libros esse Canonicos, eleganter ac uere in hanc sententiam reſpo-

sum est. Iudei hos libros nō habent in suo canone, Christi autem ecclesia habet. Qui igitur Canonem Iudeorum sequuntur, suo se iudicio produnt nō ueros esse ecclesie filios, sed spurios Synagoga.

¶ Illud uerò, quod ipse Caietanus etiam audet horum quoque autorem librorum reprehendere, quod abominationem desolationis prophetatam à Daniele pertinere ad idolum Antiochi docuerit, quàm sit indignè factum & insolèter, alij uiderint. Ego uerò id planè cenſeo, quod reprehendendo tot ille admittit errores, quot penè dixerim uerba effudit: quod miraculo arbitror factum esse. Primò enim ait, non prædici fore abominationem in templo, cū planè scriptum sit, Cū uideritis abominationem desolationis stantem in templo sancto: non enim propriè ipsa desolatio stare dicitur, sed abominatio, quæ erat idolum. Secundò negat fuisse ullum tempus simulachri, quo tempore fugiendum esset Iudeis: negat igitur historiā illam Machabeorum, ubi legitur quod tempore illius simulachri, nullum aliud erat Iudeis ab immanissima tyrannide remedium quàm fuga. Tertiò quod mirabilius longè est, declarat tempus fugæ esse cum uiderent abominationem desolationis: At hoc certè fuit iam capta ciuitate à Cesare & debellatis Iudeis, cū iam oēs partim trucidati, partim essent captiui: cōmodū sanè tẽpus ad fugiendū. Sed quid in his moror? Propria uis sermōis, ut Hieronymus rectè cēset, idolum quoddam inuit, quod uerè est abominatio stans in templo sancto. Sed in hoc error est Cardinalis, quod putauit quia dominus manifestè significat prophetiam illam

Caiet. apud
Math. 24.

1. Mach. 1. c.
2. cap.

Hieron. sum
per. Matth.

illam esse uerificandam sequentibus temporibus potuisse simul ad Antiochi idolum spectare: quasi sit in scripturis uerba prophetica etiam multoties uerificari: quod latius patere potest ex mille locis: et hoc non admittit, nec ipse dignus est admitti ad scripturarum interpretationem.

DE libro Apoca. quantum legerim, Caietanus nihil censet, nisi quod fatetur se non intelligere. Erasmus autem pluribus in locis et hereticè et scismaticè de eius autore censuit, abscindens eum librum sacra scriptura. Nam in suo Ecclesiaste ait, Epistolae apostolorum catholicae nouo testamento finem impertunt. Cetera cum iudicio recipienda sunt: O arroganti non ferendam, tanquam clarum sit per ecclesiam attinere Apocalypsin ad nouum testamentum. Si enim attineat, non est lectoris iudicio danda eius receptio. In annota. quoque multa comminiscitur, ut suadeat hoc opus non fuisse Ioannis apostoli. Primum quod nec a te Hieronymi recepta erat apud Græcos. Deinde multos eruditissimos uiros infectatos fuisse multis commentis hoc argumentum quasi nihil haberet Apostolicæ grauitatis, sed uulgatam tantum rerum historiam, scripturarum inuolucris adumbratam. Item nec infectatis esse, quod apostolica maiestate dignum uideatur. Postremo ait, Equidem uideo ueteres Theologos magis ornande rei gratia hinc adducere testimonia, quam ut rem seriam euincant. Hec Diabolus per Erasmus.

Nota censorem arroganti-
ssimum.

Nos autem iam uidimus, quod licet Hieronymi tempore Græci uniuersaliter eam non recipere, ueteres

tamen eorum autores, teste ipso Hieronymo, recipiebant, quos ipse potius se sectari uelle testatur. Quod uero ait, eruditissimos uiros multos infectatos fuisse hoc opus, ita est mendacium merum, sicut nec nouum ex ore illo loquacissimo. Cur enim non citauit uel unum de eruditissimis, nisi quia pro more suo hereticos intelligebat: hi enim apud illum sunt eruditissimi. Quod uero iudicat de sententijs, non apostolica maiestate dignis, facile contemni potest: quia, ut solemus dicere, non est apostatici spiritus censere de Apostolica maiestate. Quod eluserit tamen ueteres Theologos tanquam nugaces, utpote quod usi fuerint eius libri sententijs ad ornandum potius quam ad rem seriam euincendam, dignum erat ut potius uerberibus quam uerbis responsum ferret. Sed audi reliqua. Ait enim, me nonnihil mouerent tum alia coniectura, tum illa, quod reuelationes scribens tam sollicitè suum inculcat nomen, Ego Ioannes, Ego Ioannes &c. Ego uero totum uolumen illud percurrere, non nisi semel in principio legi dictum: Ego Ioannes, & iterum in fine semel, & nullibi sic inculcatum, ut iste ait: ut agnoscas impudentissimam calumniam: quanquam, quæ coniectura hæc? Nam, quis est qui magis proprium nomen quam Paulus inculcet? Addit, quod in Græcis, Titulus sic habebat, Ioannis Theologi, non apostoli, quam si non id cognominis illi propriissime conueniret, qui sic intonuit, *Εν ἀρχῇ ὡς ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ὡς πρὸς τὸ θεὸν ἔρε*. Quinimo Dionysius hoc nomine illum uocabat. Sic & Origenes & Chrysostomus.

Error Doro la: de Apocalypsin nullum uerbum. Quid hoc argum
thei episco. eo uanius nec enim de epistolis eius meminit. Ad
quod & falso dicit, eum scripsisse euangelium in insula
la Pathmos, cum illud scripserit Ephesi, unde facile
test uel error esse scribentis, uel alterius corruptum
qui loco Apocalypsis quam uerè scripsit in insula
thmos, reposuit euangelium. Addit: Dionysius Alex
drinus putauit hanc Apocalypsin esse cuiusdam al
rius Ioannis: Caius uerò quidam putauit esse Ceru
thi. At idcirco tantò minus his erat credendum, quia
nec secum concordant. Mirabile autem est quòd tot
tantis testimonijs quæ contrà probant nec fidem
buerit, nec illa tantilli fecerit. Primò enim Dionysius
Ariopagita propria epistola ad Ioannem hoc uolum
prænuñciat, & in celesti hierarchia ex illo productum
quasi Ioannis apostoli. Deinde productum est à He
ronymo, Melitonem Haudensem episcopum, & Iustini
num martyrem super eo libro tanquam Ioannis apostoli
li commentaria ædidiisse. Adde & Ireneum Lugdunensem
sem episcopum: hos quatuor uetustissimos autores qui
prudens ausit contemnere: his aggrego posteriores
Græcos quàm Latinos, qui de hoc libro tanquam cano
nico & Ioannis apostoli frequenter producant senten
tias, quos enumerare longissimum esset opus. Quòd au
tem id fecerint ornandæ rei gratia, Erasimicum est com
mentum. Est uerò sententia pontificum in decretis &
synodis

Dionysius
Ariopag.

Hic in lib.
de uir. ill.

Synodis plurimis pro hoc uolumine. In Toletão enim re
ceptissimo cõcilio ita legitur, Apocalypsin librũ multo. Nota pro
rũ cõciliorũ autoritates & synodica sanctorũ præsulũ li. Apoc.
Romana decreta, Ioannis apostoli esse præscribũt, & in
ter diuinos libros recipiendã esse cõstituerunt. Hæc ibi.
Quid aut putas huic tãto testimonio respõdisse uirũ illũ?
Nõ aliud enim potuit, nisi quòd non credebat ea uerba
esse cõcilij, sed Isidori, tãquã falsarius esset Isidorus, qui
supposuerit propria tãquã essent à cõcilio. O proteruiã
incõparabilẽ. Ad hæc apud Augustinũ Philastriũ Brixie
sem episcopum qui temporibus Augustini floruit notã
tur in hereticorũ catalogo qui negarunt euangelium &
Apocalypsin Ioannis, & iste infelix respondit, quòd non
propter hoc quòd negarẽt Apocalypsin suggillati sunt
hæresis, sed solum quia negarũt euangelium. Atqui Aug.
utrũq; simul adducit in causam. Ad hæc, ipsemet illius li
bri autor testatur se esse Ioannẽ illũ qui relegatus fuit
in insulã Pathmos, quòd nõ nisi de Ioãne apostolo ex hi
storijs cõstat: quo euincitur, quòd si nõ sit ipsius apostoli
li, nebulonis alicuius fuit, & tamẽ uel ipsemet Erasmus
à ueritate coactus fassus est, non posse sibi persuaderi
Deũ passurũ fuisse, ut Diaboli techna tot seculis impu
nẽ deluderet populum Christianum. Et re uera sic est.
Quare tam diuturnus consensus, tam continua & con
stans totius Ecclesiæ uox, tot concilia superius citata
plus satis esse ualent ad persuasionem non perfido ac
pertinaci. At sunt qui offendũtur figuris & inuolucris
huius libri, quasi uerò non hoc propriè sit propheticũ,
& quasi non passim similia in ueteribus scripturis, uel
apud

Nota.

apud Ezechielem, legantur. Sed uae ijs qui uolunt eorum metiri palmo.

Illud quoque, tanquam intolerabile annotandum est. Ipsi, quod quasi rem possibilem admisit Lucam in genealogia Christi unam generationem superfluum adiecisse: excusat autem illum, quod secutus sit. 70. qui erat magna autoritatis. Bene habet. Ergo autores sacrae scripturae sequuntur interpretes? Et qui condunt mare unde effluunt riuuli, accipiunt à riuulis ut creent maria. Addit. Et ita prouidit spiritus sanctus, ne sanctis doctoribus imputaretur quod exposuerunt textum sacrae scripturae iuxta interpretationem communiter receptam, quandoquidem licuit Euangelistae idem fecisse absque proprio errore. Hæc ille ad Lucæ excusationem, sed oportebat etiam excusare spiritum sanctum, quod permisit suum amanuenssem, hominum autoritate duci, aut etiam ductum errare, & ita egregia prouidentia errorem relinquere in euangelio. Ad hæc nunquid Lucas ex pers erat Hebræi sermonis, ut necesse haberet sequi. 70. Quod & si fuisset, Apostoli saltem qui hoc euangelium uiderunt & probauerunt, nunquid & ipsi erant ignari linguae, ut hunc errorem non uiderent? Quod si hoc euangelium non probauerunt Apostoli, ergo iuxta Caietanum doctrinam, non habet autoritatem scripturae. Cum dolore hæc loquor. non sunt enim hæc digna inter catholicos, ut disputentur.

Act. 4p. 12.

Illud quoque à me annotatum est, quod in act. apost. ubi agitur de Herode Caietano sic scribit. Vnde Lucas Herodis nomen ei attribuerit non inuenio autenti-

cæ: Nam Iosephus hunc appellat Agrippam maiorem. Hæc ille. Et ut scrupulus inijceretur infirmis, citat Iosephum tanquam dissentientem. Et nota, queso, dicendi modum. Vnde Lucas attribuerit ei Herodis nomen: quasi uerò hoc nomen à Luca sit ei attributum, quod non haberet. Denique quid oportebat querere unde Lucas hoc nomen acceperit, quasi indigeat testimonio ullo scripturae apud fideles, aut quasi opus fuisset Lucæ ulla scriptura, ad sciendum illius nomen, quem facile de facie norat, & sciebat sic eum uocari ab omnibus. Quid autem magis autenticum sensu proprio? nec quicquam est, quod etiam uocaretur Agrippa: illud enim nomen Herodes hereditarium erat ac regium, persona uerò illa uocata est Agrippa in gratiam illius Agrippæ qui Casari charus erat. Hæc eruditissimasunt.

Anot qui etiam quod immerito reprehendit & Luc. 1. ipsam Lucam de ratione grammaticæ in cant. Zachariae, quod dixerit iusiurandum quod iurauit & c. cum, ut ipse ait, debuerit dicere iusiurandi, parum attendens quod id legeretur appositum, ad id quod dixerat: Ad faciendam misericordiam & c.

Illud etiam quod propria autoritate apud Matthæum emendat, id est corrumpit, quis non admiretur? Quod enim dominus dicit duces cæci, excolantes culicem, camelum glutientes, ita commutat, ut pro camelo musconem aut muscam, aut uespam, aut asilum recipiamus. Non enim aliter, inquit, quadrat metaphora: non enim solet deglutiri camelus. At, queso, nunquid solet esse trabes in oculo? Et tamen dominus ait, Trabem in oculo tuo non

D uides,

uides, nisi fortè pro trabe reddat nobis ille baculū uel bacillum qui posset esse in oculo, ut quadret sibi metaphorā. Sed quis non uideat quòd rei incongruè id plantat quadrat, quod est incongruum? Itaq; ob hoc ipsum congruebat parabola hæc domini in Phariseos, quòd talia essent eorum crimina, quæ deglutiebant, quale animal illud camelus, id est, immanitate ingentia, iniquitate totuosa, ac per hoc sua pte natura inglutibilia, cum tamen quæ erant minima quam diligentissimè obseruarent, et sic eleganter in eos uerificata est parabola domini, quòd ipsum dominum iniquè ac sacrilegè pretio emunt, proditore, uasq; clamoribus tollunt in crucem, pretium autem ipsum nolunt mittere in corbonam, nec audent intrare in prætorium ne contaminentur uiri homicidæ. Non fas ergo fuit mutari scripturam pro phantasia, nullo præsertim codice aliter habente, nullo autore aliter cogitante, cum omnes probauerint metaphoram suam parabolam. Nam et apud eruditos multe tales sunt illæ. Asinus ad lyram. Est nunc aliquis, et improbetur hoc hac ratione, quòd non soleant asini pulsare lyram. Hoc loco fateor elusi dictum, non solum quia meretur, sed ne quilibet audaculus exemplum caperet, fantasia mutare scripturam. Indignatus enim etiam sum, quòd ipse alibi hunc locum citat, non ut habet litteram, sed ut ipse correxit, id est, ipse uiolauit. Vide apud Matthæum 27. si non credis.

A Nnotauī quoque quòd ob talem fantasiam aliter simile domini dictum, Facilius est intrare camelum per foramen acus, ineptissimo uiolauit commento, per

Matth. 27.

Ioann. 18.

tans quòd esset porta quedam angusta in Ierusalem, ut dixere nescio qui. Quam rem Hieronymus explo dit, ut ineptam et nullo idoneo autore probatam. Quidam alij etiam meritò derident. Illud a. mirabilius, quòd ne per camelum intelligeret animal, motus est, quia non dixit dominus, possibilis, sed facilius. Facilitas enim medium executionis significat, et præsupponit posse fieri, ac per hoc nō nisi usurpatiuè dicitur de impossibili. Hæc ille. Quæ certè aut non intelligo, aut uana sunt. Nam si dixisset, possibilis, etiam præsupponeret posse fieri, nec propriè dicitur de impossibili. Et uide robur argumenti, quia impossibile est intrare camelum per foramen acus, si sit instrumentum sutorium, ideo ineptam censet similitudinem istam: quasi uerò sit possibile in foramen acus intrare funem: et tamen si dixisset, facilius est intrare funem, Caietanus ipse fatetur non fuisse ineptam. Cur igitur non potius per camelum funem nauticum intellexit, ut quidam exponunt? Nam per foramen acus portā ullam Ierusalem significari, eruditi omnes ut apocryphū et fabulosum explodunt. Nec uerò per eā similitudinem aliud uoluit dominus, quam rem et difficilem omnino, et quantum ad nos etiam impossibilem significare, ut illico declarauit discipulis admirantibus ac dicentibus, Quis ergo poterit saluus esse? Ipse enim respondit, apud homines impossibile hoc esse, non apud Deū. Mitto hic differentiam quam ibi facit inter ingredi et transire, quæ si quis capit et probat, etiam fruatur ea absq; inuidia, sed hæc mihi obiter exciderunt.

Nota hæc addite.

Persequens ergo quæ sua autoritate in scripturis emendat, notauit locum apud Matth. ubi quod legitur, Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, mutati enim sunt uocati, pauci uerò electi, ipse sic mutat, Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Sic multi in scripturis uocati, pauci uerò electi. Nam illa dictio, enim, nihil facit ad rationem, ut ait. Quod non est aliud, quam mutare literam, uel reprehendere euangelistam, qui non possit intelligi locus ille stante litera, ut habetur in omnibus codicibus.

A Dieci & locum Marci ubi legitur, Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Nam ipse perperam mutat mendosam literam, & legi debere, hora sexta, aduertit quod paulo post sequitur. Et facta hora sexta & c. Quanto ergo prudentius erat acquiescere sanctorum aliorum distinctioni, qui dixerunt pro concordia euangelistarum quod hora tertia crucifixus fuit sententia acclamatione Iudeorum sicut Marcus dicit: hora tertia, facta ipso, sicut alij euangelistæ testantur. Notandum & accusator & iudex & carnifex rectè dicuntur ostendisse reum: ille accusando & probando crimen, iudex damnando, carnifex sententiam exequendo. Poterat hic locus aliter exponi, ut quod dicitur, erat hora tertia referatur ad superiora, uidelicet quando traditus est ut crucifigeretur. Et quod sequitur, Et crucifixerunt eum, intelligendum est, postmodo hora sexta.

In actibus quoque apostolorum, ubi legitur, quod post quadringentos & quinquaginta annos, falsò tribuitur Græcos codices à Latinis discordare, & corruptè

ruptè haberi: quod inde uenit, quia scripturam illam non intellexit: quod facile eruditus lector animaduertet.

A Notauit & alia loca, quæ putat etiam mendosè legi in scripturis, non magnis causis adductus, quæ hic breuitatis gratia libuit pertransire, ne uidear nimis importunus exactor. Illud nonnullius est momenti, quod id quod legitur Deut. 21. Maledictus à Deo omnis qui pependit in ligno, mauult legi à iudicibus, quamquam Paulus aliter id est iuxta primam lectionem exponat. Ad Gal. c. 3. Et cōuerso, quod legitur, minuisi eum paulominus ab angelis, ipse mauult legere à Deo: quamquam in epistola ad Hebræos legamus ab angelis.

Puncta quæ communiter sunt in omnibus codicibus signata in constructionibus sacre literæ quod nonnunquam mutauit, præsertim ubi sensus uerus amittitur, & alienus introducit, non ut rem leuem annotauit. Illud enim, plenum gratiæ & ueritatis, quod cōuenientissimè conuenit uerbo Dei, ipse mutato puncto uoluit aptare Ioanni, propter suam nescio quam grammaticæ quadraturam: quam tamen, nec ratio, nec litera, nec sancti expositores, nec usus ecclesiæ, nec Ioannes probat, nec ipse Christus. Ratio quidem non probat, quia plenum esse gratiæ & ueritatis, proprium Christi est, ut uix alij mortalium conuenire possit, nisi ualde remotè: litera uerò non probat, quia uim patitur, cum in ea adeo insolenter mutantur puncta. Omnes enim & Græci & Latini codices ibi punctum habent, ubi incipit, Ioannes testimonium perhibet de his, adde quod

duriusculè sic legeremus, Plenus gratia & ueritas. Ioannes, ut sic proprium nomen postponatur: non enim sic consuevit loqui Lucas, ut alibi dixit, Stephanus plenus gratia & fort. & non conuerso ordine: sic autem rectè construitur, uerbum caro factum est, plenum gratia & ueritatis, ut quæ interponuntur, per figuram parenthesis rectè maneat, & sine iniuria grammaticæ cuius quadraturam non uitiat figura parenthesis, quæ est apud autores frequentissima. Sancti etiam interpretes & expositores non probant, quia omnes ita semper gerunt, solus Erasmus, qui nihil non mutare cõcedit, sustinuit hoc. Ecclesia item non probat, quia assiduo usus in diuinis aliter concinit. Ioannes quoque non probat, quia clamat, Gratia & ueritas per Iesum Christum. Igitur sit plenus gratia & ueritate, de cuius plenitudine omnes accepimus. Nam & ibi euangelista non ad exortandum Ioannem, sed Christum ipsum, exorsus est euangelium: & de Ioanne quidem ait, Non erat ille lux: Christo autem, Erat lux uera quæ illuminat omnem uenientem in hunc mundum. Denique Christus non probat, quia ait, Gloriam meam nemini dabo. Ista igitur ista grammaticæ quadratura, quam nec ratio probat, nec fert litera, nec norunt expositores, non audit ecclesia, denique nec Ioanni placet, & Christo rogat.

Ioan. 1.

Isa. 12. et 48.

Ioan. 12.

Nota.

¶ Alibi apud eundem legitur, Quia dilexisti me, monet punctum debere esse inter ly, dilexisti, & me. Quod commemorasse satis est, ut iudicet editus, an hæc digna fuerint annotatione, præsertim cum quidam

quidam hæc afferant quasi mysteria.

Ad hæc annotaui loca plura, ubi sine ratione à uulgata editione recedit. Primo enim ubi legimus, In principio erat uerbum, subnotat interpretem, dicēs, propinquiore uocabulo usus esset interpret si transuulisset, ratio. Non satis erat quod Erasmus reddit, sermo: & factum contentiosè defendit: quanquam Augustinus & Thomas, & communis theologorum schola laudauerint potius, uerbū, quod & usus ecclesiæ cõfirmavit: de quo tamen alibi dissero in Erasmus.

Displacuit & illud uehementer, quod id quod sequitur. Et uerbum erat apud Deum, sic mutat, Et uerbum erat ad Deum, altiore hic nobis quandam interpretationem commēdans, Quia esse uerbi, inquit, est esse ad Deum, id est refertur ad Deum, quod de nulla substantia dici potest: hæc ille, sed prorsus falsò. Nec enim esse diuinæ substantiæ dicitur esse ad, nec esse uerbi dicitur ad Deum, sed ad dicentem, secundum propriam relationis dictionem. Nam & filius patris filius, non hominis aut Socratis dicitur: haud aliter, si relatiuum quæ ratur in diuinis, non Dei filius, sed patris filius dicitur Christus: & ita uerbum non Dei uerbum, sed dicentis uerbum congruè dicitur. Quo in loco miror hominem, qui ex Aristotelis categoriis id non aduertit.

Annotauit & circa illa quæ carpit in usu ecclesiæ, primum illud: miratur enim cur ecclesia in cantico diuæ uirginis, mutarit recordatus misericordiæ suæ, pro eo quod interpret posuit, memorari misericordiæ suæ. Quo in loco non perspexit ecclesiam nihil mutasse

Nota.

Luc. 1.

D 4 de sen-

de sensu. Non enim est ille sensus loci huius, quem putat Caietanus, uidelicet, quod deus succurrit populo Israel, ut ipse recordaretur misericordiae exhibendae Abrae & semini eius, sed sensus uerus est, quod dominus suscepit puerum suum, id est, populum suum Israel, aut potius Iesum in eo populo typicè significatum, ut recordaretur nimirum dominus, misericordiae suae, siue gratiae suae, quam promisit patribus. Nam sic etiam Zacharias in suo cantico dixit, Et memorari testamenti sui sancti, quem locutus est ipsemet Caietanus hoc modo, ut exposui, interpretatur, ut & hic agnoscas, sicut in alijs multis, doctrinae instantiam. Hunc ergo sensum latinius exprimit ecclesiasticus in eo cantico dum dixit, recordatus misericordiae suae, uocat enim tropum Graecicum Latinis auribus intelligendum, & germanum sensum elegantius enunciat.

Ad haec quod egregius psalter dicit, In omnem terram exiit sonus eorum, intelligit ad litteram, coelis corporeis, quia Hebraice habetur filum seu lineam eorum, ut propterea propemodum negligat Pauli sensum, qui de apostolis locum illum exponit: qui etiam dixit, sonus, non filum aut linea. Nec erat Paulus Hebraeae linguae ignarus, nec usus est dolo, sonum ibi pro filum seu linea ponens: sed planè uidit quod filum seu lineam, non alius erat quam apostolicus ille praedicationis, qui sicut linea à centro in circumferentiam, ab Ierusalem tanquam orbis medietate in omnes mundi plagas & fines extendebatur. Itaque nanum est & peritiosum, ubi sensus iam patet, de uocibus contendere. Porro quid illustre habet, quid prophetico spiritu

dignum, docere nos caelorum effectus & eos qui uel a suis pateant? De Christo enim loquuntur psalmi, & de Christi mysterijs, ut ipsemet docet & testatur. Quare rectè Castiodorus hunc locum ad apostolos & prophetas pertinere censuit, qui de aduentu Christi disserendo orbem terrarum sanctis admonitionibus impleuerunt, in quibus Deus tanquam in caelis habitauit: sed quod maius testimonium asserri potest, quam ipsum tanti apostoli? qui certè contra Iudaeos ex hac scriptura probauit euangelium iam per totam terram fuisse publicatum.

Disputaui etiam latius contra eundem de ecclesiae iudicio in canonizatione sanctorum, persuadens pijs auribus inuidiosis (ni fallor) argumentis, ecclesiam in huiusce rei sententia errare non posse, sed proprio hac disceptatio tractatui seruata est. Quare ad ea quae ibi scripsi pro sanctorum gloria lectorem remitto.

Annotaui & illud quod minime placuit, uidelicet quod ille dixit melius esse ad ecclesiae aedificationem orationes publicas quae audiente populo dicuntur, dici lingua communi. Quo in loco miratus sum, quod non sit deterritus à fructu huiusmodi traditionis, quae primum à Luthero, imò à diabolo in Luthero loquente inuenta est, qui hac uas fritie plebeios ac rudes homines iam theologos fecit, atque adeò profecit, ut qui in sua ignorantia facile in ecclesiae fide substinebantur, nunc in sua ista sapientia miserabiliter à Christi gremio exciderint. Quod ergo consilium hoc à spiritu ueritatis non ueniat, illud satis argumenti erat, quod ab ijs profectum est, qui spiritu erroris aguntur. Quod uero desiderat

Apostolus intelligi ea quæ in ecclesijs proferuntur, non cogit ut credamus quod debeant ab omnibus intelligi non enim quicquam detrimenti est quod singuli non queant respondere, Amen, super benedictione. Prouident enim sapienter ecclesia, ut ministri uice totius populi respondeant: imò hoc est quod ibi apostolus ait quum dicit. Qui supplet locum idiotæ, siue indocti, quomodo dicit Amen super tuam benedictionem? Ecce quid erant qui supplebant locum uulgi, et respondebant quos intelligere oportebat quæ dicebantur. Illud ergo potius uituperandū erat, quod non solum qui supplebant locum idiotæ plerumque non intelligunt quid oretur: uerum etiam sæpenumero nec ipsi præbyteri aut diaconi qui orant aut legunt. At hic abusus est, et contra id quod etiam canones ecclesiastici præcipiunt, qui certè debent ret emendari.

Nota ubi cōfutantur hæretici, quia olim in ecclesijs non legantur scripturæ linguæ cuiuslibet materna.

In suo tractatu de indulgentijs.

Quod etiam putauit ecclesiam in his quæ ad cultum pertinent et orationem, uti opinatis: cum illud canit in præfatione mysterij. Calorumque uirtutes, hinc eliciens, quod ecclesia putet calos esse animatos, ut sic ualeant laudare Deum: inefficaciter adductus est. Nam et absurdum est ecclesiam in huiusmodi tam sollempnibus mysterijs uti opinatis minus probabilibus. Constat enim minus esse probabile, calos animatos esse. Nā hoc reijcit Basilius et Iohannes Damascenus et Thomas noster, et denique communis scholarum doctorum. Nec uero quæ ecclesia opinaretur, super assertiue pronuntiaret. Assertionis enim uerba sunt, Per quem maiestatem tuam laudant Angeli et

Quæ

Quare et ipse Reuerendissimus olim in eos qui talia dicebant, uidelicet ecclesiam orantem aut uenerantem uti dubijs aut opinatis, ita hanc aliam regulam obiecit. Ait enim, Verba exterius absolute prolata sunt signa interioris mentis absolute credetis et uenerantis. Hac ergo suamet regula, sua quoque hæc opinio confutatur: et uerè miratus sum argumenti inefficaciam, et quod non meminerit etiam psalmistam introducere calos celorum et uirtutes, ut et ipsæ cum angelis laudēt Deū, quod et assidue canimus, Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes uirtutes eius. Laudate eum celi celorum, et aquæ quæ super celos sunt etc. Quid igitur? utitur etiam Spiritus sanctus opinatis? aut noui est in scripturis etiam insensibilia corpora laudare nomen domini, et ad laudandum prouocare? quod tamē passim in scripturis offendas? Sed et spiritalis est intelligentia, ut per calos, et calos celorum, sublimiores creature intelligantur, sicut quod dicitur, Celi enarrant gloriā Dei. Et Moses, Audite celi quæ loquor, audiat terra uerba oris mei. Adde quod ecclesia, sicut et in psalmis legitur, iungit eodem sermone Angelos cum ipsis celis laudantes Deum, et beatos Seraphim etiam concelebrantes. Sicut ergo de Seraphim et Angelis non sub dubio sed assertiue pronuntiat, ita dicendum est et de celis, celorumque uirtutibus, alioquin ineptū est sub eodem sermone et contextu, dicta quædam ut asserta, quædam uerò ut opinata suscipere. Ad hæc non dubito Christianum bene considerantem non posse hoc sustinere. Nam si animati dicuntur, non propter aliud hoc dici

Nota.

dici potest, nisi propter motum: at aliquando cessante motu: tunc igitur ociosa manebunt anima ille creatus ad opus, quod ultra exequi non ualeant. Ratio hæc irrefragabilis est, nisi fallor. Adde, quod ait Beatus Thomas, superfluum esse propter motum tantum ponere callos animatos, cum dignius sit ponere motorem extra substantiam esse, ipsius mobilis.

Matth. 18.

Illud etiā multo magis diffilicuit, quod et alibi ecclesiā uellicat, quod in ferendis excommunicationū sententijs recesserit à traditione Christi. Ait enim, libenter uiderem seruari hanc diffinitionem à Iesu Christo pœnam non audientium ecclesiā, quod scilicet sufficeret ut ipsi quidem ex ui excommunicationis haberentur ut ethnici & publicani, & non inuoluerentur innocentes alij loquentes cum eis, quia nullum peccatum incurrunt loquentes & comedentes cum ethnicis. Hæc ille. Hoc ergo loco ostendi non aliud seruare ecclesiā quam quod Christus docuit, nec enim aliud est haberi sicut ethnici & publicanum, quam commercium, contubernium, familiarem sermonem, illi negari. Id enim seruabant Iudæi in ethnicos & publicanos: id eo Christum incusabant quod manducaret cum publicanis: & Samaritana admiratur quod à se dominus aquā petat. Non enim (ut ait Euangelista) contuebantur Iudæi & Samaritanæ, cum pro ethnicis haberentur, quia non audiebant Iudæi & Samaritanæ. Non ergo alia est Christi, alia ecclesiæ sententia: nam & Paulus clarè prohibet, cibum sumere cum huiusmodi. Quo etiam in loco obstupui, cum uiderem Reuerendissimum etiam audere committere inter Pauli

1. Cor. 5.

lum & Christum. Ait enim mitiorem esse domini quam Pauli sententiam, ut ita etiam discrepet sententia Pauli à sententia Christi, & aliud sit Christi, aliud Pauli euangelium: aut nesciuit fortè Christi sententiam Paulus, ut aliam inferret: aut si sciuit, tamen ab ea desciuit, ut præferret suam? Falsò igitur exprobrat Corinthijs. An experimentū queritis eius qui in me loquitur Christus? Sed quid dicet etiam de alia euangelica tuba filio tonitru, qui & salutationem uetat cum excommunicato? Nec dixeritis ei aue, inquit. Nunquid & ipse discrepauit à Christi sententia? Forte negabit eam esse Ioannis Apostoli epistolam, sed nunquid hoc est pietatis & sapientiæ, anteuertere matris iudicium, negare scripturas, dissidium inter Paulum & Christum ponere, aut inter euangelium Pauli & Christi, ubi est summa concordia?

Etia in epistola ad Thessa. cap. 3. ubi legitur, quod si quis non obedierit uerbo nostro per epistolā, hunc notate, & non commisceamini cum illo & c. plura notauimus. Primum quod ait illam excommunicationem latam fuisse propter ocium, & uenialia peccata, contra manifestam seriem textus Apostolici, ibi enim præmittitur. Audiuius quosdam inter uos ambulantes inquietè, nihil operantes sed curiosè agentes & c. Inquietè ergo ambulare, quod est turbare ceterorum pacem: & nihil operari, quod est de alieno uiuere: & curiosè agere, quod est alienis intendere, & proprium profectum negligere, uenialia sunt & parua peccata: Sed non ita putat Beatus Thomas, & tamen nondum propter hæc

Nota.

2. ad Thes.

3.

Thom.

1. Cor. 5.

2. Jo. 1.

Nota.

hec excommunicat Apostolus, sed primò denunciatur
obsecrat in domino ut desistant, alios quoq; admonet
ne interim cessent benefacere illis. Tum ait, Si quis autem
non obedierit &c. Ecce in excommunicationis maximæ
causa, scilicet proteruita & inobedientia. Ita enim ele-
ganter & doctè declarat hunc locū ibi Thomas aien-
Primo ponitur culpa, deinde manifestatio, tertio puni-
tio. Culpa est inobedientia; & ideo dicit. quòd si non
obedierit, quia quasi peccatum ariolandi est non obe-
re, & quasi scelus idololatrie nolle acquiescere. Mani-
festatio & conuictio ponitur, cum dicitur, hūc per ep-
istolam notate. Poena, est excommunicatio: unde dicitur,
& non commisceamini cum illo sicut alibi. Cum huius-
modi nec cibum sumere. Et Ioan. nolite eum recipere in
domum, nec aue ei dixeritis. Secundum erratum, quod
putat eam excommunicationem de qua hic, non fuisse
ecclesiasticam, sed claustralem, quibus utuntur religiosi
segregantes quosdam à templo, uel à mensa & congre-
gatione fratrum &c. Nō enim ita censet B. Thomas
& expositores alij. Tertia offensio etiam est in eo
do loquendi, cum ait. Intelligoq; non ecclesiasticas cen-
suras quibus hodie ecclesia utitur, quas etiam Decretalium
uocat: quasi nunc primum sint inuentæ tales cen-
surae, & à Decretalibus emanate, & nō à scripturis sa-
ctis, quod est falsò calumniari ecclesiam Dei, tanquam
hoc oneris non ex doctrina Christi & Apostolorū in-
troduxerit, sicut improbiissimi heretici etiam de sacra-
mentis quibusdam & confessione falsissimè & iniqui-
tè predicant: de qua re alibi pertractamus.

Annos

ANNO- TIONVM F. AMB.

Cath. Politi in comment.

CAIETANI

LIBER II.

De erratis in sacrarum scri-
pturarum interpretatione.

IN QVOT ET QVANTIS
circa sacrarum scripturarum
interpretationem lapsus fuerit
iste uir, hoc sequenti libro per-
spicue demonstrabo. Verum an-
tequam id agam, duo primum
in quibus fallitur, & quæ

multorum principia sunt errorum, manifestabo.
Primum est, quòd ab historia nonnunquam literalem
sensum ab omnibus communiter receptum, abiicit. Se-
cundum est, quòd econuerso sensus mysticos minus pro-
bat quàm deceat. Et circa sensum quidē literalem, unū
proponam exemplum de multis. Soporem illum quem
scriptura testatur immisisse Deum in Adam, nō fuisse
uerum soporem, nec Heuam fuisse conditam de costa
Adæ. Sed illa omnia metaphoricè aut parabolicè fuisse
dicta, quæ certè hæresis nescio an unquam apud Ca-
tholicos

Gen. 2.

Ad Eph. 5.

Ecclesiastici

17.

1. Cor. 2.

Inconstantia
doctrinae.Caiet. super
Psalm. 15.

tholicos sit audita. Quod enim fundamenta fidei ro-
stra euertat, equidem non dubito. Illud enim sacramen-
tum magnū est, ut ait Paulus, in Christo & ecclesia:
sicut Heua ex ossibus & carne Adæ edificata est, ita
ecclesia ex ossibus & carne Christi. Quod si prima
destruis, quod fuit in litera, etiam illud, quod sub illa
tinetur, euertis. Adhæc, multis locis hæc nouitas à scri-
pturis destruitur. Legis enim, Creauit Deus de terra
hominem, & creauit ex ipso adiutorium simile sibi. Et
ipso inquit, nempe ex Adam. Et Paulus. Non enim
ex muliere, sed mulier ex uiro, quo in loco ipsemet
exponit, utpote facta ex costa uiri: similiter & super
illa quæ ad Ephe. c. 5. Quod ait Paulus, Quia mem-
brum sumus corporis eius de carne eius, & de ossibus eius,
exponit, Allusit Paulus ad formationē Heuæ ex carne
& osse Adam. Piget autem nunc referre quæ & quæ
uana circa hoc est commentus. Tracto autem latè in
mentarijs nostris super Genesim. Circa sensum uerò
legoricum etiam frequentius ab eo erratum esse com-
peri, nec minus etiam periculose. Quoniam uerò id latè
in subiectis patebit, nunc sit satis admonuisse. Adde-
men & regulam quam ipse in Commē. ad Psalmos tra-
dit, quoniam falsa est, & ad spiritus extinctionem
doctrina Iudeorum accepta. Ait enim, Omnis Psalmus
qui non potest exponi ad literā de Dauid, exponendus
est de Christo, & ex hoc habetur altera regula, quæ
qui potest exponi de Dauid, non est exponendus
Christo, uera est autem omnino prima regula, sed
secunda, & contra omnes quos legi Catholicos doctores

res, qui istam regulam non agnouerunt. Nec ex prima
regula elicitur secunda, ut ipse putauit, falsus à fallacia
quam logici uocant consequentis, hæc autem præmissa
sunt lectori, ut cognoscat iudicium meum de commenta-
rijs eius quæ adidit super psalmos, in quibus uix usquā
uideo Christum, nisi quum ita cogitur, autoritate scri-
pturæ, ut non ualeat absque perfidia manifesta tergi-
uerfari. Quot autem errores & quantos ob istam regu-
lam datam ipse incurrerit, non fuit ocium colligere: in
commentarijs enim illis super psalmos, est hic fere per-
petuus error. Nonnullos tamen & graues, in his quæ
in hoc secundo libro complexus sum annotationibus, in-
dicaui.

Quamquam uerò plurima & passim occurrerint
in eis commentarijs circa scripturam quæ non
probauerim, ne tamen in immensum uolu-
men cresceret, excerpfitanquam in cœna dubia, quæ
primò mihi oblata sunt, & ordine quodam iuxta euan-
gelij filum attexui.

¶ Quod Mattheus scripserit euāgelium Græcè, hoc ar-
gumento, quo suus (ut ait) intellectus cōuincitur, demō-
strat, quia legitur ibi. Et uocabitur nomen eius Emma-
nuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus. non enim alibi.
Hebraicè scribens dixisset Mattheus, quod interpreta-
tur & c. quia idem per idem nugatoriè exposuisset, id
est, Emmanuel, quod interpretatur Emmanuel. Mirum
autem quòd tantus intellectus à tam imbelli argumen-
to conuictus fuerit, non uidens quòd qui Mattheum
interpretatus Græcè phrasim reddidit euāgelium, eius

Gen. c. 31.

Gen. c. 35.

Exo. 12.

10. 1.

10. 9.

Caiet. super
illa episto=
la in princ.

Nota.

uocis interpretationem ipse adiecit, quod frequenter ex alijs scripturis apparet. Sic in libro Gen. nomen laad exponitur ab interprete. Et nomen Benmoni, Beniamin. Et Exodi exponitur phase, id est, transiit. Et hoc prudenter, quia erant uoces mysterij, quod alibi frequenter factum comperies. Itaque hoc arguendo quo conuincitur intellectus Caietani, si quid ualeat. Geneseos, nec Exodi liber fuissent scripti Hebraice Moysae, quod si est plusquam insanum uel cogitare, dum est quod interpretum sunt huiusmodi adiectio. Nam et Ioannes uerba Christi referens dicentis, Tu es Caphas, ex seipso propter mysterium exponit, quod interpretatur Petrus: non enim fuit illa expositio Christi. Similiter cum refert iussu domini, Vade et tibi Siloe, ipse interposuit, quod interpretatur Silue. Quod autem Hebraice scripserit et similiter illa epistola ad Hebraeos (quam simili argumento fuisse scriptam contendit Caietanus) tot certe ac sunt ueterum testimonia, et citra controuersiam ut non solum proterui, sed insani esse censeam id insensibile. Neque uero dicat mihi quispiam hypocrita et sine colore pacis, has esse questiones inutiles, et nihil ferre utrum Hebraice an Graece scripserint. Nam bene hoc persuasum quod ambo Hebraice scripserint ut Hieronymus docet, et facile eruditis patere potest. Plurimum refert refert, inquam, ad existimandum Paulum eius epistolae autorem fuisse, eo quod nullus mirari ibi eloquio et stilo uideatur esse seipso alibi praefatus refert ad agnoscendam providentiam Dei, qui scripsit

ter et benigne uoluit Hebraeos non destitui hoc beneficio, quin et ipsis, in sua ipsorum lingua Euangelium et Apostolica traderetur doctrina. Refert, ne putentur falsi tot sancti et Ecclesiastici tractatores, et uniuersa ecclesia, qui nobis utrumque testantur, uidelicet et Matthaeum Euangelium scripsisse, et Hebraice ad Hebraeos scripsisse. Quod si in uno deceptos fuisse illos admittitur, quid prohibet et in altero esse suspectos praesertim quod haec quodammodo ita iungantur, ut qui de uno testatur, etiam de altero testari ualeat, et si non sit eis credendum in uno, neque in alio. Refert, ne hoc iam expugnato superueniant Erasmi coniectura, puta de Erasmo stilo huius Euangelij, quod uideatur conuenire cum stilo Marci (ita enim Erasmus censet) ac per hoc etiam uogelio Marci cetum in dubium eius autor: sicut de illius Euangelij autem sit Marci tore, quod dicitur Marci, dubitare se profitetur. Nihil in Apol. in enim esse putat dubitare de autoribus sacrae scripturae, Albertum quos iam habet Ecclesia receptos pro certis, ac famigeratos: et ita in hac eorum coquina, in hoc nouo spiritu, coquisitore ecclesiasticae pacis, et instauratore iam lapsa Ecclesia, ex quatuor Euangelistis duo nobis deperirent. Denique refert, quia hoc iam permisso etiam Euangelia ipsa negari possent. Quid nisi eadem enim est uox quae Euangelia mihi commendat, et quae autores probat. Quod si ratio quaeritur, quis prudenti ualeat persuadere hos Apostolos cum essent Hebraei, et ad Hebraeos scriberet, et in sermone proprio magis potentes essent, Graece tamen, id est, durius, difficilius et ineptius scribere maluisse? Scilicet, ut minus apte exprimeret quod sentirent.

68 F. AMB. CAT. ANNO. IN COM.

sentirent, ac minus etiam à pluribus ad quos scribere intelligerent? Id enim coguntur dicere ij noui sapientes aduersus omnes. Sed nō est hæc prudentia Pauli: enim segniter nec ab re adnotatum est in scriptura et c. quod Paulus ad suos Hebræa lingua locutus est, cum enim enarraret Lucas, Paulum in suo idiomate sic exorsum esse. Viri Fratres & Patres audite quod ad uos nunc reddo rationem, & c. statim admonuit, audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium & c. Et nunc isti Catones blatterāt nihil referre utra lingua Hebræa præferint ad Hebræos. Quod si nihil aut parum respicitur, quid igitur oportuit hæc noua ingerere & tantam attentione defendere, & turbare Ecclesiam, & præscandalum infirmis, & irritare zelum eorum qui uentur propter domum domini Dei nostri?

Ex c. 1.
Matth.

1. Reg. 6.

In genealogia domini iuxta Matthæum putat et c. Igitores aliquot generationes tacuisse euangelistam quæ inter Salmon & Booz interfuerit, quoniam ad Chab ad Ruth fluxisse aiunt plus annis. 325. Caietanus autem absq; hoc rem componere nititur. Quia enim egressu Israël de Aegypto ad quartū annum regni Salomonis: testatur scriptura fluxisse annos. 480. Si ergo (inquit) demas. 70. uitæ Dauid, & 4. regni Salomonis, & 40. quibus Israël fuit in deserto, supererunt anni. 366. Non autem est impossibile, quod quatuor generationes Salmon Booz, Obed, & Iesse, absorptum totum hoc tempus. Nam æqualiter diuidendo, quod annum unum cum dimidio supra nonagesimū uenit

CAIET. LIBER II.

69

Hæc ille, in summa, ubi nota quæso bone lector. Primò incipit computare harum quatuor generationum annos ab egressu Israël de Aegypto, tanquā si Salmon post ipsum egressum statim natus esset, quod minimè probat, nec est uerisimile. Secundò malè etiam demuntur anni. 70. uitæ Dauid, quia simul etiam demitur de uita Iesse, qui fuit uiuens cum Dauid multos annos: ueniebat enim Iesse tempore quo Dauid prostrauit gigantem, quocirca uerisimile est fuisse saltem annorum circiter uiginti. Nam & leones & ursos expugnauerat, ut ipse de se testatur: & non meminit scriptura quando mortuus fuerit Iesse. Quare debuerunt assignari his quatuor generationibus anni, non. 366. sed circiter. 420. Tertiò, (quod magis est etiam mirandum) non aduertit, iuxta suam computationem, quæ distribuit cuilibet. 91. annum cum dimidio, oportuisse etiam constitutere hoc inopinabile quod quilibet pater suscepisset filiū suum in ultimo uitæ suæ spiritu, & tunc uiuere inciperet filius, ut reuera absumeretur, hoc tēpus. Quis enim adeo crassi ingenij non perpendat, nō idcirco absorptos esse annos centum à natiuitate patris mei, per hoc quod ille 50. annos uixerit, & ego similiter. 50? Viximus enim simul annos uiginti. Pro hoc uerò quod plures persone sunt interpositæ facit Lucas qui à Zorobabel usq; ad Ioseph ponit generatiōes decem & octo, ubi Matthæus ponit tantum. 10. Libuit hæc tam patentia errata de industria adnotare, ut discant, quod eos sæpius nō abs re admono, qui huius uiri doctrinam suspiciūt, caute, ne autoritate doctoris in errores noxios incurrāt.

E 3 Errare

Nota mira-
biles errores
in tato uiro.

1. Reg. 17.

Nota.

¶ Errare illum non dubito & circa Ieconiam, de qua in Genealogia, facit enim plures Ieconias, quos uult uocatos esse Ioachim, nesciens, quod recte annotauit Hieronymus, alterum Ioachim per Coph. & mentem Alterum Ioachim per Caph. & num uocatos: sed non hic locus soluendi nodum. In dialogis annotauit sicut & alii fusius.

¶ Verba illa, Antequam conuenirent, sic exponit Proculdubio ad consummationem matrimonij, Proculdubio ait: tanquam reprobans aliam opinionem, quæ aliter dicit, & ut multis uidetur etiam longè probabilius. Et similiter quod inferius dicitur, Et non cognoscebat eam, proculdubio (inquit) cognitione carnalis copule, cum similiter & hic sint aliæ interpretationes sanctorum communiores. Sic & proculdubio dicit Ioseph deprehendisse à tumido uentre, & post tres menses illam grauidam, & suspicatum esse adulterium tanta uirgine. Hæc omnia sunt isti uiro, proculdubio de tanta fiducia? Num quia nonnulli doctores & magis sic existimarunt? At illi non dixerunt proculdubio. Sed alij etiã qui grauissimi aliter cõsuerunt? Ait uero Augustinus præsumptio est, cū pluribus modis possit intelligi quiuis locus, unum asserere & præiudiciũ facere ceteris, ac præsertim cū nihil producit aut pro eo quod sic asseritur proculdubio, aut cõtra illud, quod alij opinantur. Sed nos in dialogis contra ista cõmentamenta remissimus, ad persuasionem, ni fallor.

Ex. 2. cap.
Matth.

Notat positum Iude pro Iudææ sequēs Erasmus contra quod docet Hieronymus. Certè scriptura uer-

ra uetus fauet nostræ literæ. Non igitur tam leuiter mutanda erat litera, quæ si maneat, nihil adfert incommodi, & præterea tanta fulcitur autoritate.

¶ Cur non dixerit Matthæus, in diebus Cæsaris Augusti, sed in diebus Herodis regis, conatur reddere rationem: uideat & probet qui uolet: ratio autem uera ac multò probabilior erat, quia ad Hebræos scribens & Hebraicè Hebræorum morem seruare debuit in descriptione suorum annalium suos reges commemorando. Regnum autem commemorauit Herodis, ut Iacob prophetiam uiderent impletam de aduentu messie, ut rectè alij docent, quod non debuit ab eo prætermitti. De stella quæ apparuit in ortu domini in hunc modum pronunciat: Incertum est, inquit Reuerendissimus, cui, cum quibus, & quando fuerit facta ista reuelatio de ortu stellæ: Nihil nanque in sacra scriptura de hoc habetur. Nota lector primum uerba fiducie: Incertum est, inquit, quasi quod illi incertum est, absolute incertum.

De stella fit. Sequitur nihil in scriptura de hoc habetur, perinde quæ apparet, ac si uniuersæ scripturæ intellectum in promptu haberet. Deinde addit, Quod enim legitur, Oritur stella ex an in scriptu Iacob: uel secundum interpretes ex Hebræo. Incedet ris ueteribus stella ex Iacob, assimilauit messiam stellæ, & non signifi pronūciatur cat ortum stellæ, ad indicandum natiuitatem eius, ut patet, ex eo quod dicit stellam ex Iacob orituram seu incesturam: hæc ille. Falsa igitur est ecclesia, & uniuersus doctorum cœtus, qui non uiderunt quod adeo patebat, ut ait reuerendissimus. Hieronymus autem hoc in loco ita scribit: Ad cõfusionem Iudæorū, ut natiuitatē Chri-

E 4 sti 4

Inconstancia
doctrinae.

sti à gentibus discerent, oritur stella in Oriente, quæ futuram Balaam, cuius successores erant uaticinio uerat. Augustinus, Chrysostomus & alij omnes ipsum prorsus testantur. Cyprianus in sermone de stellâ & magis planissimè declarat, Ecclesia confidentèr mit in sancto Epiphaniæ die, testificans tunc implet Balaam prophetiam. Sed iam nihil isti morantur docerem & ecclesiæ uocem. Audiant ergo eandem ipsi met Caietanus qui locū illius prophetiæ, Orietur stella ex Iacob exponēs, ita scribit, iuxta Hebræū habet. Direxit stella ex Iacob: lege euangelium, & imple cerne ad literam, quod natus Messias ex Iacob dicitur stellam indicem natiuitatis, ducem magorum ad uisandum & adorandum ipsum &c. Hæc ille. Quo in etiam uides, quàm euidenter secum pugnet. Quod miror his accidit, qui à patrum & ecclesiæ sententijs facile recedunt. Quare Herodes circiter biennium dilexerit innocentū necem, Nescitur, inquit Caietanus, tamen ex historijs afferatur causa profectiois ad Cæsarem, apud quem accusatus fuit, cum quo postquam composuit, reuersus conceptam in signē cladē exercitus. Quod Iosephū & alios chronographos, & ita inueniunt. Quod Christus tribus annis tantum fuerit in Aegypto & quartō inde reuersus, & Herodem regnauit s. annis, non à nobilibus chronographis Caietanus cepit, cum iuxta illos & iam communem existimationem septem annis Christus manserit in Aegypto. **C**olumbā descendere in baptismo domini nō solum, animal contra Augustini & Thomæ

Ex 1. cap.

strinam, & probabiliorem sententiam, putat se concludere, quia dicit scriptura quod Spiritus sanctus descendit sicut columba, minus perpendens quod non notatur his uerbis similitudo columbæ factæ ad uerā, sed similitudo columbæ ueræ ad Spiritum sanctum, ut intelligamus remus quod Spiritus sanctus non uerè erat illa columba, sed assimilabatur ei propter nos, ut caperemus ex columbæ proprietatibus eximiam personæ illius puritatem atque candorem, unde ortus est Christus purissimus & immaculatissimus.

Non puto propriè nec nisi absurdè dictū: Decuit Christum, in ieiunij opere assimilari excellentibus prophetis. Ipsi enim potius assimilati sunt Christo, sicut & assimilari illi decēs fuit. Nam & in hoc figurā Christi gessere, ut sacri doctores tradunt: Ipse tamen assimilatus est nobis, suscipiens infirmitates nostras, non autē in his quæ sunt uirtutis & fortitudinis.

Ex c. 4.

¶ Sententiā domini, Nō de solo pane uiuit homo, nō puto cōuenienter ab illo exponi, & ostēdit hoc in loco, se nec scripturā ueterem intellexisse, nec quid appellatione panis significaretur. Nec aduertit quod hac responsiōe iuxta intellectum suū non erat satisfactum tentationi diabolicæ, hæc uerò in prius editis annotationibus latius explicui, in dialogis autem etiam uberius, hic satis dixi innuere sapienti.

Ad Philip.
2.

¶ Dominus dixit, Vade Satana: & nō dixit, uade post me, etiam in Græcis, licet contrā notet Caietanus, licet apud Lucā in Græcis quibusdā habeatur, est tamē cōtra

Luc. 4.

E 5 Origenes

Origenis & Hieronymi annotationem, qui in hoc, uacabat piscationi: At uerè hoc non est aliud quàm distum rectè distinguunt à diabolò, quòd Petro dictū stipulatum illum, & sequelam ueram Iesu, uelle destrue Vade post me Satana: Diabolo autem absolute, Vade. Nam quod post resurrectionem fecit Petrus, non ut Satana: quod certè uerisimilius uidetur.

¶ Quod ait non constare Ioannem traditum à Iudæis, est contra id quod apud eundem Matthæum est piscari discipulo Christi, sed arti illi intendere ad lucap. 12. ubi Christus expressè ait, de scribis & Iudæis proprium, sicut ante faciebat, hoc interdictum

Inconstancia
doctrina.

quòd fecerunt ei quæcunq; uoluerunt, quod ibidem est. potuit ipsemet negare.

¶ Petri uocationem de qua Matthæus, non fuisse, de qua Lucas cap. 5. & si asserat, nō tamē probat, uerisimilem dicit, ut in dialogis noto. Et quod promittit apud Lucam se tractaturū, utra prior fuerit, nō uidet: hac enim de re prorsus uerbū nullum. Notat quod euangelista non dixit, relictis omnibus, sed relictis rebus, ut significaretur, quòd non fuit abdicatio proprietatis rerum, sed promptitudo obedientiæ. Dogma cō-

Nota pie le-
ctor.

potissimum, contra omnes doctores catholicos, & hereticis fauens ad religionis destructionem: denique cō-

LUC. 5.

euangelium, quia apud Lucam dicitur, relictis omnibus secuti sunt eum. Et ipse Petrus, Ecce nos reliquimus omnia. Quin ipsemet fatetur quòd profitentibus Apo-

Caiet. apud
Luc. 6. 14.

lice uitæ perfectionem necesse est, renunciare de facili omnibus bonis, & quòd hoc mandat dominus, Nō ergo fecerunt hoc apostoli: hem.

¶ Nescio etiam quo spiritu illud addit, quod discipulus eius posteaquam secuti sunt dominum piscationi uacauerunt, quum illis incumberet cura domus, cuius rei significat, quòd etiam post resurrectionem domini Petrus

uacabat piscationi: At uerè hoc non est aliud quàm distum rectè distinguunt à diabolò, quòd Petro dictū stipulatum illum, & sequelam ueram Iesu, uelle destrue Vade post me Satana: Diabolo autem absolute, Vade. Nam quod post resurrectionem fecit Petrus, non ut Satana: quod certè uerisimilius uidetur.

¶ Quod ait non constare Ioannem traditum à Iudæis, est contra id quod apud eundem Matthæum est piscari discipulo Christi, sed arti illi intendere ad lucap. 12. ubi Christus expressè ait, de scribis & Iudæis proprium, sicut ante faciebat, hoc interdictum

Similiter autem & de filiis Zebædæi notat quòd Nota, non ait, relictis omnibus, sed relictis rebus & patre, quasi uerò non omnia consequenter reliquisse intelligamus filios familias, quum audimus reliquisse patrem. Et uide. quæso, quàm uigilant hic uir ad obruendam hanc persuasionem professæ paupertatis: Nam quòd etiam de Matthæo Luc. 5. tam explicitè dicitur, relictis omnibus secutus est eum, sic exponit, imò sic destruit, relictis omnibus, scilicet negotijs. Quam friuolè autem mouetur ad hæc, pudet in eius gratiā dicere, Et de Petro quidē: quia dicit euāgelium quòd dominus iuit in domū Petri, tanquam non possit dici domus Petri, quæ olim erat Petri, aut in qua olim habitauerat Petrus. De Matthæo autem arguit, quia fecit ei conuiuium magnum, tanquā non ualeat sic res componi, ut primum quidem animo renunciauerit omnibus, sicut euangelium narrat. Deinde iuxta quod animo concepit, disposuerit: ac interim non iam ut dominus, sed ut dispensator uolente domino, conuiuium de suis olim bonis illi parauerit. Nam candidati religionis, & si animo iam reliquerint omnia, de rebus tamen suis interim ipsi disponunt, ut & dominus mandat:

mandat:

Inconstantia doctrinae. mandat: nō enim unico momento hæc fieri possunt. ut perpetuam doctrinæ inconstantiam agnoscas, idem docuit aliquando ipsemet Caietanus, quærendo quodlibet de nouitio qui abrenunciavit omnibus, pacto possit se extricare de bonis malè adeptis, curiariatur mundo, nec debeat se rursus implicare secularibus sollicitudinibus & negocijs: Et cū determinet, quod per seipsum id debeat curare, respondet quod per negotio poterit se explicare ab hac re, ac deinde libere nudus nudum sequi Christū. Et addit, Matthæus non ante restitutionem pauper pauperem secutus Christum, cum Zachæus Luc. 19. legatur restitutionem pollicitus: Nec Euāgelista de usu rerum simpliciter de affectu quidem simpliciter, de usu uerò, pro tunc exit, relictis omnibus secutus est eum. Nam postmodum conuiuium magnum fecit ei in domo sua proprijs partibus. Hæc ille. Nonne uides quā elegāter (ut solus semetipsum expugnat: imò etiam atq; etiam uide, ipsomet in loco, ubi notat quod non reliquerunt omnia, sed solum retia, paulopost hæc uerba subiungit. Nec mirandum quod isti & illi, id est, Iacobus & Ioannes Petrus & Andreas statim secuti fuerint Iesum, quia posteriori operatiōe Iesus mouebat motione non inuitatoria, sed efficaci, corda eorum ad relinquendum mundum ad sequendum illum. Hæc ille. Quid expressius, ut deas quod cum effectu reliquerunt omnia, quoniam hoc permoti sunt operatiōe domini non inuitatoria, sed efficaci? O ueritas quante es potentie, ut sepe ab imprudente prodeas atq; inuito. Quod lunaticum accipit

Nota admirabilem inconstantiam.

pro eo qui malum caducum patitur, non est probatum ab eruditibus. Firmius enim aliter docet, est enim lunaticus qui temporum interuallis, & præsertim Lunæ mutationibus furore corripitur aut quouis modo uexatur.

Nouem beatitudines noua & inaudita doctrina Ex cap. 5. nobis dum profert, etiam octonarij numeri sacramentum (quod odit diabolus) a nobis eripit si ei credimus. Hic enim numerus triumphum Christi de Diabolo significat. Quia autem ratione motus sit Caietanus, hic profecto nō proferam, aliàs confutauit, & facile est uel puero uidere inefficaciam argumenti. Adde hic tamen quod cum quod apud Lucam dicitur, beati qui esuritis, non intelligat de esurie iustitiæ, sicut apud Matthæum. sed de esurie corporis, iam fient decem beatitudines in hac doctrina.

¶ Hic etiam rursum, ut illa ueritatis actus, pugnat in ea, quæ superio. cap. annotauit. At enim. Prædicauit Iesus relinquenda omnia non solum affectu, sed effectu, Nota inconstantiam doctrinae. ad sequendum ipsam si perfectio desideratur &c. Proponit etiā questionem, cur Iesus mendicos spiritibus, dicat beatos, cum ipse totius perfectionis exemplar non fuerit mendicus, secundum rei ueritatem, sed potius dans eleemosynam mendicis, Ioannis decimotertio. Ibi enim, inquit, clarè habetur, quod se & suos non connumerabat inter mendicos. Idem patet Ioannis quarto quando discipuli ierant in ciuitatem, non ut manducarent, sed ut cibos emerent, & in pluribus alijs Euangelij locis idem habetur. Et demum resoluens questionem

questionem dicit, quod Iesus non fuit mendiculus
nunquam legitur petisse nisi à Samaritana potum
quod constat non propriè esse mendicare, cum hoc
libet maiori possit accidere, quamvis alibi, sequi
alios, aliter scripserimus. Sed fuit in paupertate
dicorum, quia nihil omnino habuit proprium
stes, ex quo cepit predicare &c. Iuxta illud uulga-
ucas habent &c. Viuebat autem non ex mendicatis
bus, sed ex oblatiis à deuotis personis, iuxta illud
loculos habebat, ea quæ mittebantur portabat.
re dicitur Luc. 8. quod mulieres ministrabant
de facultatibus suis: nec hoc beatificat mendicos,
minantur ab actu mendicandi, sed à paupertate
corum, quod scilicet non habent unde uiuant de
de nec apostolos instituit uiuere de mendicatis
oblatiis. Hæc ille. Quæ quoniam derogant statu
cantium, & hoc iniuria summa, contra sanctorum
eternam & sacrosanctæ ecclesiæ, pro meritis tra-
da sunt. Negat primò Christum fuisse mendicum
dum rei ueritatè: ergo ipse Christus falsum dixit.
Ego autem mendicus sum: at Caietanus hoc ad
non ad Christum refert. At Hieronymus, Augustinus
& alij summi uiri & gloriosi doctores ad Christum
referunt secundum implementum sensus. Cui enim
secro id potius congruit, ut esset medicus, illine
an Christo qui est uerus Dauid? O doctrinam
Nam & similiter quod alij exponunt de Christo
tus qui intelligit super egenum & pauperem,
Christum, sed ad genus humanum refert Caieta-

Paulus inquit, quod pro nobis factus est egenus, ut nos 2. Cor. 8.
diuites essemus, imò Græcè legitur ἐν ἡμῶν quod
est idem quod Latine, mendicauit, ut eruditi exponunt:
uerbum est enim actiue significationis, unde & actum
significat mendicandi, quanquam etiam significet ege-
num esse & inopem. Quare miror quod cum etiam
non malè interpretatus sit interpres Latinus dicens,
Egenus factus est, ipse Caietanus uoluerit inficere, loco
ly egenus substituens, pauper, ut minus significaret,
cum tamen ipsemet hoc in loco eandem uocem significa-
re mendicitatem fateatur, ut uideas ubique conatum ho-
minis, si fortè posset efficere, quod totus infernus, &
mundus, & quicquid est uirum in creatura, nō potest.
quia est uerbum Christi, quod stabit in æternum: sed re-
deo ad rem: dicit enim aliquis: Non negat Caietanus
Christum mendicum fuisse, imò profitetur, sed illum nō
mendicasse. Verum unde hoc nouit? An fortè malū erat
mendicare, & hanc etiam uilitatem in se assumere: tum
ad satisfaciendum abundè pro superbia nostra ac petu-
lantia, nos enim rapuimus arroganter cibum non no-
strum, sed prohibitum (quod & asidue facimus) ipse
uero quod suum erat summissè & humiliter quasi alie-
num petit ex gratia: ut uerum fuerit, Quæ non rapui
tunc exolueram. Tum uero & ad hoc nobis hu-
militatis præbendum exemplum, ad edomandam super-
biam nostram: Sic te teneo heretice, non loquor nunc cū
Caietano, qui subdidit sua omnia iudicio ecclesiæ, sed cū
heretico loquor. Responde mihi, fuit ne malum Chri-
stum adigere se ad mendicitatem, id est, ut uult Caieta-

1. ad Cor. 2.

10.9.

Nota.

nus ad paupertatem mendicorum? si hoc asseras ap-
blasphemias. Postquam ergo se ad hunc statum
hanc paupertatem mendicorum adiecit, erat quæ-
rē illi medicare, ut exerceret actum, quod assump-
sit in habitu et statu? An non merita contrahuntur ex
his magis quam ex habitu aut statu? Quid hic pote-
st sperare rectum? Sed noui spiritum Satane aduersantem
tati, noui spiritum hominis qui non sapit quæ dei sunt.
malis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus
uerum aduerte hic, si fateri coactus es, quod Christus
in hunc statum coniecit mendicitatis, quid, quæso, pro-
ut etiam fatearis, quod consequenter uenit, scilicet quod
medicauerit, ut sic exolueret quæ non rapuit humili-
tatem semetipsum, et ut daret exemplum nobis ac metho-
dum ad acquirendum diuitias cæli? Quis enim mendica-
re non medicat? De cæco nato illo qui dicitur fuisse
dicus, dicitur etiam quod medicabat: Et de alio cæco
liter medico dicitur, quod medicabat, de quo apud
c. 10. et Luc. 18. Et Lazarus medicus, qui iacebat
munda diuitis, et cupiebat saturari de micis, opinor
medicabat. Quin quum discipulos misit sine sacculo
ne pera, et sine pecunijs, nonne mendicare sic ille
stituit? Certè D. Thomas id inde colligit, ante
et alius quidam, si rectè memini, Theophylactus
ait, Vide qualiter discipulos mendicare instituit.
men hoc ex eodem loco, Caietanus oppositum
docet, O claritatem tenebrarum. Interim quis pro
statum ipsum mendici, et cum hoc actum et exercitium
improbet, nisi imprudens? huc enim se coniecit

nus de sancto Amore qui et hoc nomine donatus est
ab ecclesia, sic et noui heretici dicunt: sed si hic actus me-
dicandi reuera est actus magnus humilitatis et subie-
ctionis, et uilitatis, nonne et hic illum maxime dece-
bat, qui se exinaniuit, et humiliauit usque ad summum,
ut amplius cogitari non possit? An hæc quæ fatemur es-
se difficiliora, ac multo maioris perfectionis, hominibus
sanctis dabimus, Christo non dabimus, ut sint discipuli su-
per magistrum? et sint ipsi nostrum primum exemplum, siue ex-
plo? Certè aut derogare medicitati coguntur, quæ actu
fiat, et uoluntarie, amore Dei; aut cōterri, quod si quid
addit meritorij supra communem paupertatem, quod et
hanc sibi Christus assumpsit, ne quod seruis et discipu-
lis tribuunt, id tamen domino negent atque magistro in-
eius iniuriā, cum etiam uiliora et multo maiora sit pas-
sus propter nos et ad superbiam edomandam. Quod
si nihil confert hæc medicitatis professio, qua actualiter
cogimur mendicare, cur uel in hoc gloriamur mendican-
tes? cur et super alios priuilegia impetrauimus hoc ma-
ximè præcedentes? Cur patres nostri summi et aposto-
lici uiri, Franciscus, Dominicus, et alij id mandauerunt,
id docuerunt cum uerbo, tum exemplo, ac præscripto
ut hanc abiectionem amore Christi suscipiamus? Cur id
probauit ecclesia. et tam mirifice commendaui? Cur sic
docuere summi doctores, Hieronymus, Augustinus, Bern. in me-
Bernardus, et alij, scilicet et quod Christus mendica-
uit, et quod apostolos docuit mendicare? Cur pro hac Iesu, quando
ueritate dimicantes etiam particularia condiderunt inuentus est
uolumina, Thomas et Bonauentura, qui uiri sancti iu-
in templo.

xta ac docti etiam hunc articulum contra illum hereticum asseruerunt & uendicarunt à calumnia: unde hereticus est damnatus? Ergo licebit toties damnatum fendere, & extincta suscitare, ac reuocare ab infamibus. Dicet aliquis, Caietanus sic ait tandem. Ergo tot doctorum uirorum sententiæ, tot sanctorum exemplum, tantus tamq; diuturnus ecclesiæ consensus ac persuasio, tanta pontificum approbatio & commendatio, ad quæ uelint nolint contradicentes heretici, tanta rationum & scripturarum, (ni proteruire uelimus) tam uigentia testimonia, hac sola Caietani assertionem infirmatur? Nec saltem, uel à semetipso poterit infirmari Caietanus? Cogor cum dolore & indignatione loqui, si teor, non possum mihi modum in his præscribere, si uero est excedere modum, in re tanti ponderis, cùm nullum destrui quod uerbum domini commendauit, sed non destruetur. Coelum & terra transibunt, non autem uerbum eius. Itaque mittens alios antiquos doctores, quos proprio tractatu adduxi, solùm produco nunc eum, met Caietanum aduersum seipsum sic olim differens atque asserentem.

In cō. super
2.2. q. 187.

Ex his quæ scripta sunt in euangelio, apertè intelligi potest, quòd dominus Iesus non est designatus in propria persona mendicare, iuxta glossam & Hieronymi auctoritatem: Nam Luc. 22. mendicauit locum, ubi scilicet cum apostolis celebravit. Mendicauit quoque locum super quo uenit Ierusalem. Nam ab illius domus petitus est dicendo, quia dominus illius operam de se petiuit. Luc. quoque 8. mendicasse insinuat uictum

mulieribus, quæ secum ibant, ministrantes ei de facultatibus suis: nam ipsum ad hoc ministerium induxisse illas credendum est. Luc. quoque 19. mendicasse legitur à Zachæo hospitium. Vt enim patet in litera, pauperem petere necessaria aduictum, est mendicare. Ex his autem scriptis cùm multa dominus fecerit, quæ non sunt scripta, credi rationabiliter potest, multis alijs uicibus dominum mendicasse, ut implet scripturam, Ego autem mendicus sum, ut nullum reliquerit uilitatis humanæ genus in expertum à se, ut exemplum cæteris relinqueret tantæ humilitatis. Hæc ille olim. Heus igitur quisquis es te appello lector, ac per ipsam ueritatis pulchritudinem de tua conscientia illam exquirens exculpere uelim. Responde mihi, cui credendum Caietano nunc recedenti à communi sanctorum & doctorum sententiæ, & consensu ecclesiæ explorato: & iterum dicā, uelint nolint maligni, à testimonijs scripturarum: an eisdem potius Caietano, quādo alijs à quibus institutus erat, præsertim in huiusmodi, consentiebat? Nam circa mores his maxime est credendum, in quibus uiguisse maximè constitit spiritum Christi, in quibus uiguisse batissimi patriarchæ & sancti Dei, qui honorem & gloriam consecuti sunt in ecclesiā. Adde quòd in hac priore doctrina non tam doctorum auctoritatem, quā rationum momenta uidetur secutus: nam rationem adiecit, quā certè nec unquam soluit, nec enim solui potest: nam uera est, & inuictissime probans, quòd Christus etiam actu mendicauerit. Sed nota etiam, quæso, mirabile: ex quibus scripturis olim dixerat apertè intelligi

Inconstancia
doctrinæ.

Nota hæc omnia ueritas amator.

Christum mendicasse, nunc ex illismet asserit, clare parere illum non mendicasse. Dices, Quomodo eius argumenta resoluis? Audi. Arguit primò, Dicitur quod mendicauit dominus, mirum quàm toruè respondeat. Ait enim non mendicandi gratia, sed studio impertiendi doctrinam et salutem id fecit, quia non deerant Christo hospitia. Quis et hic non miretur? Nōne Christus ait, uulpes foueas habere, et uolucres cœli nidos, sibi autem non esse ubi reclinaret caput? ubi ergo illi abundabāt hospitia? Et quid prohibet, etiā simul utrūque facere, uidelicet et gratia suæ necessitatis hospitium petere, ac multò magis gratia impertiendæ doctrinæ ac salutis? Sic enim faciebant et patres nostri Dominicus et Franciscus, et sic docuerunt nos facere. Augustinus dixit de petente aquam à Samaritana, quod petiit illam aquam egens, tanquam accepturus, et promisit suam tanquam satiaturus. Thomas dixit quod blasphemū est dicere quod sit illicitum mendicare, idq; non alio argumentō magis probat quàm quia Christus mendicauit. Sed quid nunc est Thomas et Bonauentura et Bernardus, et Hieronymus, et tot alij egregij uiri ad Caiet. tanq; et apud illos quos tamen nescio quis spiritus fascinauit, ut seducantur à ueritate. ¶ Etiam collegia mendicantium plus satis improbare uidetur, in eo quod ait, quod dominus beatitudines quæ sunt singulorū non profectiones collegiorū tractat, de collegijs enim apparet uerificari, quod non possunt durare sine tēporalibus, propter multorū minorem perfectionem. Hæc ille. Ergo insipienter fecerunt collegio-

F a rum

Nota.

Thom. in opusc. contra impug. relig.

rum huiusmodi institutores, Beati Franciscus & alij. Et si uerum est, ut pie creditur, Christus inspirauit regulam Beato Francisco, non est antichristi opus, id improbaret? Talia effutiebatur ille, contra quem B. Bonauent. post multa arguit. Quod si dicas fuisse speciale priuilegium Francisci & familiari spiritus sancti consilio esse factum, quomodo hoc tradidit in legem & regulam, in qua mendicitatem inuitat, si sibi soli pro seipso est instituta? Si dicas quod ex capite proprio, non per inspirationem, quomodo non est damnatus, qui ad actum inprehensibilem tanquam perfectionis inuitauerit? modo sedes Romana de consensu Cardinalium hoc probauit? Sed si errauit hoc approbando, constat secundum dictum unius huius hominis, quod uniuersa ecclesia tota errauit & decepta fuit. Hæc ille. B. Thomas in opusculo contra impugnantes religionem addit quod collegia, quæ nihil habent etiam in communione perfectionis sunt uitæ, quia etiam altioris paupertatis & hanc fuisse Christi paupertatem & collegij apostolici. Vnde & B. Augustinus præfert primitiuæ deorum ecclesiam, his qui postmodum ex gentibus congregati sunt, eo quod illi nihil haberent, etiam in communione: & in uitis sanctorum patrum celebriora habebantur monasteria quæ nihil possidebant, uel in communione. Et Isaac de quo in dialogo Gregorius, in monasteria terpellantes ut permitteret eos in communione habere respondere solebat: Monachus qui in terra querit sessionis non est monachus. Neque uero impossibile est

difficile est sic diu durare collegia, ad hoc enim respondet D. Thomas rectè dicens, Nihil est difficile, aut impossibile confidenti in deo. Omnia possum (inquit Paulus) in eo qui me confortat. Augustinus in hominem talia cogitantem ita inuehitur. Tu Christiano, tu dei seruo, tu bonis operibus dedito, tu domino suo charo, aliquid existimas defuturum? An putas qui Christum pascis, à Christo ipse non pascitur? An putas terrena deserunt, quibus celestia & diuina tribuuntur? unde hæc incredula cogitatio? unde impia & sacrilega ista meditatio? Quid facit in domo dei perfidum pectus? Quid qui Christo non credit, appellatur Christianus? Pharisæi sibi magis congruit nomen. Hæc ille. Adde quod si, ut fatentur, inspirat Deus quosdam particulariter, cur non magis collegia? Nonne bonum quantum communis tanto diuinius, & tanto magis Deo gratum? An forte poterit Deus particulares pascere, non uniuersos? aut non magis gaudet sua prouidentia ibi adesse, ubi multi congregati fuerint in nomine eius? Neque multorum imperfectio, quos, ut ait Cardinalis, necesse est in collegijs reperiri, obstabit benigne prouidentie Dei, si tamen maiores, quamuis pauci perfecti reperiantur. Erant enim & ipsi Apostoli ab initio imperfecti, quum mitterentur sine sacculo & pera, nec tamen eis quicquam defuit, Domino supplente pro illis. semper etiam tempore Dominici & Francisci fuerunt imperfecti multi, neque tamen deerat Deus abunde prouidens bona. At, inquit, experientia compertum est talia collegia in eo statu, non diu durare: unò experientia obseruatum est,

ea collegia maxime bonitatem diuinam experiri
abundantius pasci, quæ sine possessionibus degre-
Deo fidunt, quam quæ ex diffidentia querunt pos-
nes, & habent. Quod si quedam non diu durant,
hoc imputandum est diuino consilio aut promissa
sed nobis, qui potuissemus durare si mansissemus
de. Nam simili modo etiam uidemus plurimos re-
rium possidere proprium. An idcirco non bene cum
Dominus pauperatatem uolentibus? Iudei non dur-
in obseruantia legis: nunquid ideo lex non bona, non
sta? Quis etiam nunc Euangelicam legem custodit
propterea insipienter nobis tradita est seruanda?
ausit hæc blasphemare? Legitur in actis Apostolorum
quod erat illis omnia communia &c. Quæro igitur
eo, nunquid talis forma erat à Deo, an non? profecto
ipse fatetur quod à Deo, & tamen ibidem annotat
uerbis, optima distributionis forma, sed paruo tem-
durauit. Non igitur quia collegia quedam non per-
rarunt in mendicitate, colligendum erat non fuisse
tuta à Deo. Cause autem quare talia collegia

Inconstantia durant sine possessionibus, à nobis ueniunt, non à Deo
doctrina. Volo honorem dare Reuerendissimo ubi meretur
de eius commentarium super. 2. 2. q. 138. art. 7. Ibi

Notent hæc ueras exprimit rationes huius nostræ miserie, & per
prelati relin- quia recipiuntur ad monasteria multi temere, & per
gionum. delectu, ac debita probatione. Et quia ueram pauper-
tem non custodimus, sed diligimus loca pulchra, & in-
sumptuosos uentrem saturum, & huiusmodi: De
quia minime perfectioni studemus, nec iam Christi

mus odor sumus. Et cum hæc ita sint, adhuc tamen mira-
mur stolidi, quod non durent collegia, sed nec sic duras-
ret. S. Dominicus, nec S. Franciscus, nec illa quæ illum
laetauit uberibus suis, quia Beati qui audiunt & custo- Luc. 11.
diunt uerbum Dei.

In eo uerbo, Beati estis. Ineptè notat huic soli Beati-
tudini sub ratione debiti promitti mercedem, cum uni-
cuique operi sub eadē ratione uidelicet debiti, destinetur
merces, ut Paulus docet. Nam nec potus aquæ frigida
exhibitus uni ex minimis Iesu. carebit mercede sua, Et Matth. 20.
in parabola uinea, cuiuslibet operanti promittitur mer-
ces. Hoc ergo potius debuit notare Caietanus, quod
huic soli non merces simpliciter, sed copiosa merces pro-
mittitur propter heroicam ueritatem, quæ est in toleran-
tia terribilium. Nec est propria beatitudo ista ijs qui
uenerunt post Christum, sed & ijs qui ante, similia pas-
sis. Non enim est noua causa patiendi. Nam & prophe-
tae propter Christum passi sunt, ut Stephanus testatus
est. Licet aliter Caietanus hic doceat, ponderans quæ
non sunt ponderanda: Videat qui uolet. Act. apo. 7.

Illam uerba, Non ueni soluere legem &c. Sic exponit,
Dominus, negat se uenisse personaliter ad exercendum
officium absoluendi à uinculo legis, non enim dixit. Non
soluam, sed non ueni soluere: quod est uerum, quia quæ
diu fuit uiator non soluit. Hæc ille. Ego uero, imò non
ego, sed scriptura dicit, quod Christus nunquam soluit
legem, neque per se, neque per alios: nam Paulus dixit, le-
gem ergo destruimus? Absit. Sed legem statuimus. Imò
si Christus aliquando soluisset legem etiam post mor-

tem suam, recte diceretur uenisse ad soluendum legem, sicut recte dicitur uenisse ut uiram mundo daret, quam post mortem hoc impleuerit. Sicut et uerbum. Veni ignem mittere in terram. Quod tamen tunc impletum fuit quando iam mortuus, et in celum euasit, sedensque ad dexteram patris, misit spiritum sanctum. Adde quod non hoc tantum dixit dominus, Non uenire uere legem, sed adiecit, sed adimplere: ut intelligamus quam soluendam legem, quae maxime implebatur morte eius. Non enim adimplere legem est soluere legem: Neque uero putanda est soluta lex, quia cessare uerba legis, et iudicia. Non enim hoc fuit solui. Solui enim est idem quod destrui, iuxta illud non per solui scriptura. Cessare autem ceremonias non destrui legem, sed magis consummari et perfici, quoniam legis est Christus, ipsa ueritas, qua certe aduocatus implebatur lex, non soluebatur. quod ego alibi quod testis declarauimus. Verum est tamen quod si per nos intelligamus mandata illa ceremonialia quae decreta sunt, tanquam ad tempus interposita, dicuntur, nihil haberet forte dici sublata esse aut euacuata, ut si colligatur quod dictum est. Lex et propheta usque ad Ioannem. Vnde et Paulus dixit ad Eph. 2. legem mandatorum in decretis euacuans et c. Non dixit legem simpliciter, sed legem mandatorum in decretis. Decreta tamen dicuntur, quae quasi ex consilio et ad tempus interposita sunt, donec ueniret semen cui erat praescriptum: quae et ipse Paulus declarat, cum ait, Si uultis cum Christo, qui adhuc tanquam uiuentis

Nota.

Ad Gal. 3.

Ad Coll. 2.

do decernitis? ne tetigeris, ne gustaueris et c. Nota quod ait, decernitis. Ut intelligas decreta illa esse quasi ex instanti opportunitate et consideratione deliberata, illa ergo decreta appellat. Ne tetigeris, ne gustaueris et c. quae ad significandum et ad ligandum data erant pro tempore. Vnde adueniente quod significabatur, et tempore alio, cessare aut extinguere, et euacuari debuerunt. Ita ergo lex et propheta usque ad Ioannem. Lex inquam praefigurans, et ita ducens ad Christum, sicut et propheta praenuntiantes Christum, non propheta simpliciter. Alioquin post Ioannem etiam fuere propheta, uel ipse dilectus discipulus. Item Agabus, et filiae Philippi, et alij, ut ex historiis ecclesiasticis patet. Sed et hoc animaduerti uelim ab his qui studiosi huius doctrine fuerint, quod in hoc ipso cap. ut probaret quod Iesus post mortem suam erat soluturus legem, produxit eorum testimonium, qui aduersus Stephanum testificati sunt eum dixisse quod Iesus nazarenus mutabit traditiones moyses, mutabit enim dicunt, in futuro non in praeterito. Solutio namque uinculi legalis erat unum illorum de quibus dixit Iesus. Multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo et c. Hec ille. Videtur ergo acceptare horum testificationem pro uera, quae tamen erat falsissima: Sed falsum dictum non poterat nisi a falsis testibus comprobari. Quo in loco etiam ut magis huius doctrine inconstantiam uideas, lege quae scripta est super cap. 6. act. Apostolorum de huiusmodi testibus et testimonio: Ait enim super eo uerbo testimonium, et mutabit traditiones et c. Nec hoc dixisse Stephanum credendum.

Inconstantia doctrinae.

credendum est, quoniam didicerat, non ueni solu-
gem, sed adimplere: Sed quemadmodum destrui-
templi futuram falsò testantur, adiungendo quòd
destrueret illud, ita adimplerionem falsò testan-
tendo illam in mutationem. Hæc ibi ille ad illud
ergo qui plus iusto faues huic doctrine, & ex
quibus semetipsum necit Reuerendissimus noster
do potes.

¶ Circa illa uerba, Qui soluerit unum de mādā-
minimis, & docuerit sic homines &c. Cardina-
per minima mandata ea intelligi quorum trans-
est mortalis, alioqui dura nimis esset hæc domini
tia, quòd dicens uerba otiosa, & docens alios, dicit
esse uerba otiosa, cognoscatur, habeatur & non
in regno celorum, minimus: tum quia hoc nō est
genere mortale, tum quia adulteri, blasphemi &
longe minores istis, cum tamen non detur minimus.
Hæc ille parum attendens quòd aliud est dicere
bum otiosum, aut aliud inducere ad dicendum
otiosum: aliud est docere & dicendum esse uerbum
sum. Qui dicit, aut, ut alius dicat hortatur, peccat
dem forte uenialiter, sed non dicitur soluere man-
dātum. At qui docet esse dicenda uerba otiosa,
consequenter non esse malum hoc, ideo soluit
datum hoc, & si minimum, & ideo mortaliter peccat
imò etiam blasphemat. Facit enim mendacem
Deus enim docuit esse malum, dicere uerba otiosa
autem docet non esse malum & ita ponit malum
num, & tenebras lucem: ac propterea dignus est

Isa. 54.

minimus in regno celorum. Illud uerò mirabile quòd
tum minima mandata uocet Reuerendissimus ea, quom-
um transgressio est mortale, sequitur non esse minora
illa, quorum transgressio est ueniale, quoniam minimo
minus dari non potest, ut ipse docet.

¶ Annotat ideo dixisse dominum, Nisi abundauerit
iustitia uestra plusquam scribarum & phariseorū, &
non plusquam iustitia legis & prophetarum, quia
ferè cuncta præcepta quæ Iesus subiungit erant apud le-
gem, & prophetas, sed nō apud Scribas & Phariseos.
Hæc ille. Quæ non solum falsa sint, quia manifestè Do-
minus illico comparat legem suam, & suæ legis iusti-
tiam ipsi iustitiæ legis antiquæ, & non scribarum &
Phariseorum, sed etiam sunt contra ipsiusmet Reuerē-
disimi expositionē, qui penè in omnibus subiectis Chri-
sti legibus, ubi ait, Audistis quia dictū est antiquis, ego
autē dico uobis &c. aperte fatetur hoc in loco iustitiā
Christi antiquæ legis iustitiæ cōparari atq; præferri.

¶ Quòd ait dominus nō resistere malo, uult sic esse di-
ctū, ut nō negatiuè accipiatur, ne cogamur fateri quòd
sit obligatio ad semper, & quòd sit contrarietas rectæ
rationi, quæ dictat licitum esse resistere malo. Denique
quòd sit diminutio uocabuli, quia resistere significat
actum exteriorem, & non animi præparationem: uult
enim hic reprehendere communem sanctorum intelligē-
tiam, ideoq; dicit debere hoc accipi tanquam si dixisset
dominus, Ego autem dico uobis sustinere malum. Sed
hæc expositione & si alia cessarent absurda, unum cer-
tè maximum sequitur: uidetur enim notari dominus tan-
quam

Inconstātia
doctrinæ.

quam nescierit commodis uerbis explicare sententiam suam, si non idem ualeat, non resistere malo, quod uolet, sustinere malum: aut si ista sunt idem, et nihil inter est inter hæc, non resistere malo, et sustinere malum. Ergo alterum quoduis eorum per alterum exponi posset: si enim dixisset, sustinere malum, posset exponi resistere malo, et redirent obiectiones. Ergo res ita citius componenda erat, et fatendum quod resistere malo, non debemus unquam, nisi quando fuerit opportunum, ita ut etiam ipsa defensio non ui tamen præcepti, sed saltim consilij fuerit à domino improbata. Quæ autem consilij sunt, non omnibus nec semper cõueniunt: uerum de re latius in dialogis, nam hic locus multam considerationem poscit.

¶ Illa sequentia domini præcepta, Præbere maxillam percutienti, et Dare pallium contendenti super tunicam, et Angariam per miliarium, sequi etiam amplius. Dū uult intelligi secundum effectum, ubi tamē ratio hoc etat, et non in animi præparatione, tanquam non mittens communem doctorum expositionem, non uult quod uolens nouum quiddam asserere, non aliud dicere quam quod alij. Sed alij longè conuenientius, quoniam nouerunt tropum et figuram hyperbolen: dicere enim Præbe maxillam iuxta tropum, est perinde ac si dixisset, compone te in animo talem, ut si id opus fuerit, possis hoc facere: Absit autem, quod dominus de hoc præcepit factam, quod uix unquam accidit ut fieri debeat. Et sic cetera debent intelligi. Potuissem et alia de hoc capite annotare in illud, sed parco, et relinquo alij.

Vbi legitur, Attendite ne iustitiam uestram, Et non ex.c.6. probō, quod ex Græcis mutat, iustitiam, in eleemosynam: Sunt enim et Græca exemplaria interdum corrupta, et sæpenumero uaria: Et certè sermo doctius procedit, ut primò sit mandatum generale, dein de ad casus particulares descendatur.

¶ Annotandum est et id quod ait dominus à præcipuo opere inchoare, quod est eleemosyna respectu ieiunij et orationis. Hoc enim absolute dictum, falsissimū est: quoniam eleemosyna est de externis, quæ multo minora sunt bona. Doleo quod hæc est etiam nouorum quorundam opinio hæreticorum.

¶ Nec probō quod ait, eos qui eleemosynam faciunt propter inanem gloriam priuari solum mercede illius operis à patre cælesti, non autem sibi damnationem acquirere. Nam qui huiusmodi sunt qui finē cuiusuis operis sui præstituunt uanam gloriam, et sic postponunt Deum inani gloriæ, non dubito quin sint digni omni damnatione: quia in omni actu nostro quem facimus de liberatē, præponendus est Deus, et non postponendus, unde dominus non dixit, receperūt mercedem suam pro hoc opere, sed absolute receperunt mercedē suam, quia hypocritæ (nam de hypocritis manifestè loquitur) quibus cecinit longum uē, qui non habent partem cum Deo, eo quod magis gloriam hominum dilexerunt quam Dei.

¶ Ex eo quod dominus dixerit, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et uobis pater cælestis de lista uestra. Sic ait, Crediderim ego hominem qui tanto Deo

Nota,

Nota hec.

to Dei amore agitur, ut hominibus offendētibz ipsū remittat ex corde propter Deum, & si in fornicatione perseueret, tandem a Deo conuerti, ita quod Deus remittet ei omnia peccata sua, conuertendo cor eius ad ueram pœnitentiam, unde dominus non dicit quod uobis dimittentibus Deus remittit, sed dicit in futuro remittet, ita quod hanc specialem prœrogatiuam seu gratiam significauit Deus, per hanc conditionalem, intelligendo literā ut sonat: Nouit enim solus Iesus quā acceptum gratumq; sit Deo remittere alijs offensas: & ideo ipse solus potuit reuelare hoc. Hæc ille. Quæ certè nouum & insandum dogma introducunt, & multa falsa & impossibilia. Primò enim mirandum ualde quod domini hæc reuelatio in euangelio tam expressa tanto tempore, ecclesiæ fuerit abscondita, & nunc demum soli huic homini patefacta, aut eius ingenio tantum comperta. Secundò, uerba domini huic expositioni minime aptantur. Non enim dixit, Si dimiseritis, Deus conuertet uos & ita dimittet: sed dicit, Si dimiseritis, dimittet deus uobis, ut propterea dimissioni pro præmio dimissionis primū assignetur, nō cōuersio, ac deinde dimissio. Tertio hæc doctrina siue causa uidetur cogere Deum ad conuertendum etiam perseuerantem in peccato: sed alia magna est causa: nam qui tanto Dei amore agitur & o eximiam dilectionem. Magno agitur Dei amore qui uult manere in peccato. Apage obsecro a me talis charitas siue dilectio. Iacobus dicit, Qui in uno offendit, factus est omnium reus: & Cardinalis dicit, mereri conuersionē, ac pro hoc dimissionem peccatorū omnium.

Quartū

¶ Quarto, quod pestilentius etiam est, præbet doctrinā hæc occasionem delinquendi ac persistendi in peccato: homo enim qui delectabitur fornicari, aut adulteriū committere, aut furari, aut quodlibet patrare facinus, dicit secum, Dimittam iniurias & offensiones in me factas, & securus sum: dominus enim conuertet me aliam quando.

¶ Quinto, ex hac etiam doctrina potest aliquis certus esse speciali Dei reuelatione de salute sua. Hæc & forte alia contingunt absurda huic nouitati. Tutius ergo erat ambulare uiam regiam, & a communi sanctorum sensu non recedere & uerbum domini, Si dimiseritis, intelligere cum suis circumstantijs, id est, si dimiseritis ex uera charitate, quæ secum non compatitur peccatam: aut si dimiseritis non habentes aliud crimen: nam quod & alijs dixit, Omne peccatum & blasphemia dimittetur, quis intelligat ita insanè, ut putet omne peccatum & blasphemiam remitti cuiquam, nisi eum pœniteat? oportet ergo subaudire in huiusmodi dictis congruas & legitimas circumstantias, quæ faciant dignum remissione. Denique quod dixit dominus, dimittet, bene est: respicit enim tempus iudicij extremi, quando erit certa dimissio.

¶ Quod notat dominum cautè dixisse, Petite & dabitur uobis, & nō adiunxisse, dabitur quod petitis, uanum est, quia alijs dixit: Quodcumq; petieritis patrem dabit uobis: sed potius dicendum erat, quod loquebatur de petitionibus quas ipse fieri præceperat, & cum suis circumstantijs, nā semper dat illas Deus.

G Item

Item laborans, ut declaret, quomodo potuerint admirari turbæ de sermone in monte, cui non assuerunt, nesciuit resolvere. Non enim aduertit, quod tunc admiratae sunt turbæ, ut ait Mattheus: Cum consummasset Iesus uerba hæc. hoc autem tunc fuit quando et descendens in monte eadem serere repetijt assistentibus turbis, ut Lucas ait. tunc enim uerè consummasset sermonem dicitur, et tunc admiratae sunt turbæ. Ostendit etiam se non intellexisse uerba prophete dicentis. Ipse infirmitates nostras accepit, et agrotationes nostras ipse portauit, exponendo tulit aut portauit, id est, remouit uel abstulit. Nam Esaias Christi passionem declarare intendit nobis debitam, ab illo in seipsum susceptam: Sed in dialogo hoc declaro. Et quare se dominus uocat filiū hominis ibidem declaro.

¶ De illo qui dixit per mitte me primū ire et sepelire patrē meū, ait Caietanus non rogauit tempus ad sepeliendum patrem mortuum, sed petijt tempus paternæ uitæ, sicut dixit mater Beatæ Lucie. Tegeprimū oculos meos. Noua omnino expositio. Sed hinc illam accipit, quia non dixit patrem meum mortuum, quasi uerò sepeliuntur homines uiui. Adde quod uerba Euangelij huius sensui uix accommodantur: Ad expectandum enim patris mortem non erat necesse dicere, per mitte me ire, satis erat dicere, per mitte me sepelire.

Ex. c. 9.

¶ Quod ait Euangelista, Obtulerūt ei hominem mutum, ut ly mutum iungatur, cum ly, Demonium, ut patet ex Græca litera, quā hoc in loco nō cōsuluit

suluit Caietanus.

¶ Quod dominus prohibet discipulis ferre duas tunicas, ipse exponit aut potius addit, scilicet mutatorias, et similiter de calciamentis. At hoc apud Marcū reprobatur ubi expresse uetuit eos indui duabus tunicis. At inquit. Dominus pluribus tunicis est indutus, quia milites in quatuor partes diuiserūt, quasi uerò quatuor habuerit tunicas Dominus, et non considerauit quod milites sciderunt uestimentum unum in quatuor partes, et super una tunica, non scissa, sed incōsutili miserunt sortem, ut dicit scriptura: non ergo habuit plures tunicas, sed unam super quam etiam gestabat pallium, ut honestas patitur, quod illi sciderant, et super partes miserunt sortem. Aliud enim est tunica, et aliud pallium: porrò ridiculum est ad calciamenta supplere numerum binarium, quasi prohibuerit dominus duo calciamenta, et unum portari permiserit, uidelicet pro una tibiæ. Item ridiculum metucere ne quod scipuli supra duas tunicas mutatorias deferrent in uia, quod uix locupleiissimi facerent. Reliqua circa hæc in quibus errat, discutientur apud Marcum.

¶ Loquens dominus de Ioanne dixit, Si uultis recipere uitam, ipse est Elias. Caietanus hæc uerba sic interpretatur: Ponit Christus in auditorum libertate acceptationem huius commendationis, dicendo, Et si uultis recipere, ipse est Elias. Et hoc ideo quia non secundum literalem sensum, ipse est Elias: docuit siquidem optimus magister Iesus, ut non cogam auditores ad mysticos sensus sacræ scripturæ. Hæc ille. Quæ si uera sunt, sequitur

G 2 quod

quod dominus posuit in eorum libertate posse respuere interpretationem suam, & sic posse credere, quod non ita esset sicut ipse docebat, & consequenter quod falli posset, quod horrendum est uel cogitare. Quod igitur ait, Et si uultis recipere, eo pertinet sicut exponit Chrysostomus, ut significaret nolle se liberum cuiusquam uiolare arbitrium sicut alibi ait, si uis ad uitam ingredi serua mandata, nec tamen potuit in libertate cuiusquam impune seruare aut non seruare mandata.

¶ Quod item ait, Noli disputare de causa electionis & reprobationis, hinc enim habes primam & supremam, & ultimam causam esse, quoniam sic placitum est Deo, respectu reprobationis falsum est atque impium: quoniam non ex puro beneplacito reprobatur ullum dominum, sed ex meritis: quoniam reprobatio & reiectio presupponit culpam reprobati atque reiecti: alioquin Deus uult omnes homines saluos fieri, & neminem adigere ad peccatum.

Laborans in exponendo quomodo Christus faceret iter in Sabbatis (sic enim in Græcis legitur, non in sabbato, ut habet nostra editio) intelligit, per sabbata dies festiuitatum habentium plures dies, ut erat passio & tabernaculorum, & dicit fuisse, illa sabbata passio, quia tunc sunt spicæ quæ poterant fricari à discipulis. At hoc uix est quod in luna primi mensis, iam sint spicæ. Et præter hoc non uidit quod illa sabbata non uiolabantur ex illa fricatione, sed solum uerum sabbatum id est, septima dies hebdomadæ, in qua omne opus prohibebatur. Bene ergo intelligit interpres exponendo

Nota.

1. Tim. 2.

Sap. 2.

Ex. 6. 12.

Nota.

merum plurale pro singulari, ac si dixerit, ibat per sata uno ex illis sabbatis aliquis: unde & bene dicitur, quod dixerunt qui reprehendebant, quod non licebat facere sabbato, & non dixerunt, sabbatis, ut etiam habet Græca lectio, si sequi tenemur eam. Et de tali sabbato patet quod loquitur reliquum euangelij perito lectori. Vnde Luc. 6. apud Lucam dicitur, quod fuit sabbato secundo primo. Et postmodum altero sabbato uenit in synagogam.

¶ Ibidem ubi legitur, In spiritu Dei, ipse exponit tantum si diceretur, in digito Dei, sicut apud Lucam: sed hic error humanus est, & nullo modo imputandus: quoniam & magnis uiris accidit, nec exprobrandi gratia id posui. Absit: sed ut & hinc noscant qui nimium afficiuntur, quod & ij quos pro dijs habent tanquam nec in magno, nec in paruo potuerint errare, homines fuerunt. Illud uero displicuit, quod spiritum Dei hic non accipit pro persona, contra omnes quos legi.

Mattheus illud psalmi, Aperiā in parab. os meū. Ex. 6. 13. in Christo impletum testatur. Caietanus autem inquit, quod Mattheus transumptiue hoc traxit ad Christum, quia ad literam textus ille loquitur de similitudinibus gestorum, ipse autem utens sensum mystico applicat ad similitudines methaphoricas. Vtræque enim conueniunt in ratione parabole, seu similitudine sermonis. Hec ille. Quæ & falsa sunt & periculosa. Falsa inquit, quia supponunt uerba illa uerificari ad literam de illo Asaph. Sed quid erat ille, ut ei secundum literam conueniret dicere, Attendite popule meus legem meam: quæ ipse populum sub se habebat: aut quam legem poterat

G 3 cuiquam

cuiquam præcipere: Et qua fronte ait trahi locum istum transumptiue ad Christum, cum euangelista testatur impleri in illo, quod secundum ueritatem intelligi debet, de parabolis ijs quas dominus proferebat, quæ nunc erant quid uerè gestum. Quod uerò ait similitudines rerum gestorum cōuenire in ratione parabola cum similitudinibus metaphoricis et confictis non nisi ualde æquiuocè uerum est. Item inconuenienter alterum prædictum ad alterum traheretur, etiam si in ratione generica conuenirent. Sermo enim præcisè de asino loquens ineptè traheretur ad hominem, ob istam gratiam, quia homo et asinus in ratione animalis conueniant: in Christo ergo ad literam uerificatur locus ille, ut omnes catholici receperunt, quia id euangelista testatur, et uerba ipsa: ipse enim est uerus Isaph, qui uenit ut dissipet et colligeret. Ipsi datus est populus ad instruendum, ipse denique propriam legem ore proprio tulit et docuit. Caue ergo, si sapis pie lector, ab hac doctrina quæ tam manifestè pugnat cum sensu doctorum, et compertissimè ueritate.

Isaia. c. 6.

AD hac putat prophetiam Isaia. Auditum auditum et c. non probare quòd nō sint aliquo tempore conuertendi iudei, et sanandi. Sed quia permanebunt longissimo tempore pertinaces, ideo dictum esse nequaquam uideant et c. non quasi nunquam conuertendi. Tu autem audi potius apostolum exponentem mysterium hoc, quod ad Rom. 9. cecitas ex parte contigit in Israel, et de hac parte loquitur propheta, quæ nunquam erat sananda. Dolui enim quòd in hac parabola per fructum trigesimum, sexagesimum

simum et centesimum intelligit fructum incipientium, proficientium ac perfectorum. omittens quòd lōgè erat uerius, et a sanctis uiris expositum, diuersorum statuum merita, quin et uerba domini eam intelligentiam non admittunt, quod prudens lector poterit ex se colligere: hanc autem expositionem similiter reddidit ad parabolam satorum farinæ.

¶ Super parabola quoque zizaniorum dicit diuinum esse præceptum quòd mali in genere non extirpētur ex hac uita, sed nō in specie, et quòd hoc præceptum est necessarium adimplendum: ego uerò ignoro quid sibi uelit, *Nota.* et cui, aut quibus intelligat fieri hoc præceptum: equidem dubito ne cogitationes metaphysicales hic importune sese admiscuerint practicis. uideat qui uolet.

¶ Ibidem quòd granum sinapis euangelium esse dicat, et ideo minimum, quia minima annunciat: scilicet Iesum crucifixum: quo dogmate, ut ait, nihil est minus, nihil est abiectius, mirum in modum me commouit: non enim minima annunciat euāgelium, sed maxima et magnalia Dei, Dei iustitiam, Dei iram, beatitudinem æter Ad Rom. 1. nam, nec solum Iesum crucifixum, sed adoratum ab angelis, uisitatam a regibus, testimonio cœlestis uocis probatum, uirum electum, potentem opere et sermone, Luc. 1. in signis et uirtutibus, et portentis, et prodigijs sine numero, resurgentem ab inferis, ascendentem in cœlos, 4. et captiuam ducentem captiuitatem, sedentem ad dexteram patris, mittentem spiritum sanctum in igne et lumine Act. 2. guis, uenturum in fortitudine et gloria cum omni militia cœlesti, cui flectentur genua omnium cœlestium,

terrestrium & infernorum. Hæcine, quæ so, sunt mihi
ma & abiectæ? Quæ igitur erunt gaudia? Paulus enim
admiratur & stupet, quod sibi sanctorum minimo, ut ait
bat, hoc datū esset, euangelizare inuestigabiles diuitias
Christi, & illuminare omnes quæ sit dispensatio sacra
menti. Quod si crucifigi Christum fuit abiectum, &
indignum Deo, ex parte, uidelicet sua innocētia ac cel
itudine consideratis, non tamen propterea ipsum dog
ma crucis dici debuit abiectum & minimum, in quo
mortui sumus peccato, & Deo uiuimus, & stamus, &
gloriamur in illo, quod est fortius & nobilius omnibus
hominibus. Adde quod ipsum dogma de Christo crucifi
xo non crescit, sed idem est. At hoc semen sinapis crea
scere dicitur: non igitur debuit omitti communis & ue
rior sanctorum interpretatio, ad quam relego lectorē.

¶ Alia quoque indigna & periculosa annotauit in ex
positione parabole de sagena. Primum quod per cap
ptos in sagena intelliguntur Christiani inuoluntarij:
nam ut ipsemet iam exposuerat, per sagemam intelli
gitur uerbum Dei & prædicatio: quæ tamen uolentes tra
hit. Deinde quod supponit ecclesiam capere inuolunta
rios, falsum est: hoc enim nec fecit unquā, nec fieri uult.
Quod si forte aliter sit aliquando, id nō ab ecclesia est.
Tertio minime potest dici inuoluntarios esse infantes qui
baptizantur, quibus suppletur uolūtas per maiores &
ecclesiā. Quarto non rectē excusaretur ecclesia, ut uide
detur excusare Caietanum, si quos cogeret, propter hoc
quod aliqui ex ijs salui fierent: quonia nō sunt facien
da mala, ut eueniant bona. Quinto, quod ex eius uerbis
elici

Ad Eph.

Ad Rom. 5.

1. Cor. 1. &

2.

Inconstantia
doctrinæ.

Ad Rom. 3.

elici potest quod in primitiua ecclesia nō caperetur tales
inuoluntarij, id est, pueri, omnino falsissimū est, & quod
faueret anabaptistis. Sed absit à Christiana mēte ut ad
mittantur hæ nouitates & insulse & infandæ.

Non probauit quod Iosepho uidetur magis tribue Ex. c. 14.
re quā ueteri historiæ, quā Hiero. sequitur circa
Herodiadē, nec rectē Iosephū defendit, qui manifestē pu
gnat cū euāgelio, in eo quod illā nō Philip. sed alterius
Herodis uxore fuisse scribit. uideat qui uolet. Quod itē
uult Herodē non fuisse regē, quoad titulū, cū tamē rex
ab euāgelista dicatur, nescio quid illū mouerit. & cū di
cat euāgelista, & cōtristatus est rex, quod etiā nō uult
fuisse uerum: sed quod sinxerit Rex se cōtristatum,
hoc nō est Euāgelistā exponere, sed peruertere: sed au
di illū: Ait enim: Optimē pinxit cōtristatū non herodē,
qui affectabat occidere: sed regē, quia exteriori suo si
gno officiū cōstituti regis ostēdit: simulata ergo fuit cō
tristatio illa. Ego uerō picturā hanc optimā nō satis per
spicio. Si enim uerē cōtristatus est Rex, & Rex sit He
rodes, cogor confiteri iuxta meā logicam, etiam cōtri
statum fuisse Herodem: & si Herodes uult occidere Io
annem, etiam Rex uult occidere: & si Rex fingit nolle
occidere, etiam Herodes fingit hoc, Idem enim Rex ille
& Herodes. Adde quod Marcus hanc picturam
non admittit qui ait: Herodes autem metuebat Ioan
nem, & non dixit, Rex metuebat Ioannem, aut me
tuere simulabat: & adiecit: Quia sciebat illum
uirum iustum & sanctum. Sciebat, inquit, & non
ait. Fingeat se scire: & addit, quod illum libenter
audiebat.

Luc. 22.

Ad Gal. 2.

Ex. c. 15.

audiebat, & eo audito multa faciebat: unde postmodum
eo timore correptus putabat eum surrexisse, & aie-
bat. Quem ego decollavi &c. At inquit Cardinalis, He-
rodes erat uulpes: ita enim appellatur à Christo, fa-
teor, sed nunquid idcirco oportet illum in omnibus simu-
lasse: non enim opinor, semper simulat uulpes, sed canis
fugiens, non simulat se timere, nec fugam simulat, sed u-
rè fugit. Scribitur autem de Herode, quòd uiso Iesu ga-
sus est ualde, & quòd à multo tempore erat cupiens ui-
dere Iesum, & quòd multa de eo audierat, & sperabat
ab eo signum uidere. An, queso & hæc simulabat? Si u-
les positiones defendantur, paruo negotio omnis his-
toria ueritas destruetur, & defendemus iterum Paulum
non uerè reprehendisse Cepham, sed simulatoriè, &
sustinebimus Christum non uerè sed simulatoriè cruci-
fixum, & tandem quodcūq; aliud libeat, sed hoc est iterum
Christum crucifigere in scripturis suis.

Minimè probat quòd Pharisei accusassent disci-
pulos in hoc, non quòd omnino non lauarent,
sed quòd non sepius lauarent manus ante prandium.
Nam simpliciter dicitur in Euangelio quòd non lau-
bant manus, cum panem manducaret. Et similiter Ma-
rcus ait, Communibus manibus, id est, illotis siue inqu-
natis: & dominus etiam simpliciter eos excusat & di-
cit, Non lotis manibus manducare, non coinquinat ho-
minem. Nec dicit Marcus, quòd Pharisei in eodè pran-
dio sepius lauarent manus, sed quòd non manducabant
nisi sepius lauissent, quòd poterat fieri diuersis tempo-
ribus, unde discipuli tanto magis incusabantur de abie-

sta pœnitentia obseruantia: Sic & aliàs Dominus simpli-
ter quòd non lauit manus, incusatus est semel, quòd
sepius etiam fecissent, si de crebra manuum lotionem
questio fuisset. non enim est credendum dominum ser-
uasse illam eorum superstitionem, quam & uituperat
& exprobrat in eos, quòd latè patet.

Eundem locum tractans, & quasi pugnans in Luthe-
rum qui mandata hominum infringit, sic rem resoluit,
quòd nec Dominus nec Propheta, ibi mandata hominū
damnat, sed cultum seu timorem Dei sustentari in man-
datis & doctrinis hominum. Si enim timuissent illum,
inquit, seruando mandata Dei & hominum, non repre-
hensi fuissent: cum seruare non solum Dei, sed & ho-
minum mandata sit amplioris iustitiæ. Et concludit, Ve-
nerare igitur Lutherane Ecclesiæ mandata, non ut diui-
na, sed secundo loco, scilicet post diuina, quia sic opor-
tet nos implere omnem iustitiā. Hæc ille, quæ quoniā
inclusam continere uidentur falsam ac fallacem doctri-
nam, lector attende. Ego enim audenter asserto, in hoc
Euangelio, & apud Isaiam, simpliciter reprobari man-
data hominum, quia ex se prima erant, & reprobatiōe
digna, utpote superstitiosa uel etiam irritantia manda-
ta Dei: nam hæc propriè mandata hominum dicuntur in
scripturis. in hoc enim sensu scriptum est, Et sapientia
hominum non est mecum: & iterum, Sapientia hominū
inimica est Deo. in hoc sensu uocat homines Paulus
quando ait: Cum sit inter uos zelus & contentio, non-
ne secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat
Ego sum Pauli: alius autem, Ego Apollo, nonne homi-
nes

Luc. 2.

Prou. 39.

Ad R. om. s.

1. Cor. 3.

AMBROSII
EXPOSITIO
IN
EUANGELIUM
SECUNDUM
MATTHEUM

1. Cor. 15.

nes estis? tunc enim manifestè homines appellat, qui contra Dei spiritum & sapientiam sapiebant. Et alibi: scitum (inquit) uobis facio Euangelium, quod euangelizatum est à me, quoniam non est secundum hominem, & tamen erat secundum Christum, qui erat homo, & secundum ceteros Apostolos, qui erant homines. Cuius ergo & ibi hominem, ut aduersatur spiritui Dei. Et alibi modo hominibus, seu homines, suadeo, an Deo, seu Deum? an quero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Ecce quod & hic perpetuò capit homines, ut aduersantur sapientia Christi. Alioqui aiebat Paulus. Per omnia omnibus placeo. Tales ergo erant traditiones Phariseorum: quarum alie euidenter irritum faciebant mandatum dei: alie uerò erant uanae & superstitiosae, Dei cultum ac religionem ponentes in his quae erant uana, nec promouebant ad uerum cultum. Nam una illorū traditio contra quā primò inuehebatur dominus: haec erat. Si dixisset homini patri uel matri Corban, id est donum quod ex me est, tibi proderit, immunis fiebat ab amore debito parentibus, & ita irritum faciebat mandatum Dei, sicut apertissime dixit Dominus, Rescidentes uerbum Dei per traditionem uestram. Alia autem traditio erat crebra illa menium lotio & baptisma hominū, urceorum, calicium, eramentorum, lectorum, & huiusmodi: quae etsi de seipsa solam inutilitatem contineret, & per hoc factis reprobabilis esset, habebat tamen etiam errorem noxium adiunctum, quia putabant ab illa corporis munditia uel immunditia, animae simul munditiam & immunditiam

ditiam contrahi: propter quod execranda erat. Vnde
 & Marcus despicabiliter & irrisorie illa enumerat, Marc. 7.
 adeoq; diligenter, ut etiam addat quod multa his simi-
 lia faciebant. Vnde Dominus ob hoc prophetiam illam
 inducit, & propter hæc in illis uerificatam. Sine causa,
 id est, in uanum me colunt, id est, inutiliter, & ideo su-
 perstitiosæ, quia solis labijs, id est, exterioribus ceremo-
 nijs, quæ nihil ad pietatem, ad fidem, ad spem, ad Chari-
 tatem Dei promouere aut mouere possunt, sed ad erro-
 rem: quia à corporali immunditia illa, putabant etiam
 cordis immunditiam procedere. Vnde dixit Dominus
 discipulis suis: Adhuc & uos sine intellectu estis. Non
 quod intrat in os coinquinat animam, ac si apertius di-
 xisset: Ita insanitis sicut hi Pharisei, ut putetis sorde
 corporea inquinari animam? aut per carnis munditiam
 & uasorum, & lectorum, mundari cor ipsum? Quare
 & mox, quia de hoc uerbo scâdalizati erant Pharisei,
 docens apertè, quod ista plantatio eorum, quæ erat ta-
 lis doctrina, & talia mandata, non erat ex Deo, sed di-
 gna eradicari in spiritu: quodammodo exclamat, &
 ait: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus
 cælestis, eradicabitur. Sinite illos. Cæci sunt, & duces
 cæcorum. Quid est igitur quod dixit. Sinite illos? Nisi,
 contemnite eiusmodi doctrinas. Nam & paulopost: Ca-
 uete (inquit) à fermento Phariseorum, quod non sanè
 intelligentibus discipulis & putantibus de pane cum
 dicere apertè declarauit, esse doctrinam & hypocrisim
 istam: quæ exteriore munditia, interiorem, quæ carebât,
 mentiebantur. Vnde & alibi comminatur: Væ uobis
 scribe

2. Thess. 2.

1. Cor. 7.

Col. 2.

scribe & Pharisei hypocrite, qui mundatis quod de
ris est calicis & paropsidis. Impie ergo & stulte
accipiunt quod dominus docuerit continenda esse
mandata prelatorum, que alio qui non mala essent nec
pernitiosa. Cardinalis autem non exacte consideravit
putans non simpliciter damnari hic mandata hominum,
cum apertissime dammentur, sed que hominum sunt non
prelatorum, id est, que humano spiritu decreta, non que
ut a sedentibus super cathedram Petri profecta sunt in
edificatione. De his aliter scriptura loquitur. Ait enim
itaque fratres state, & tenete traditiones quas didicistis,
siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Talia
enim tanquam Dei mandata proculdubio sunt seruanda,
quia a spiritu Dei sunt, & ideo non hominum, sed
Dei censenda. Idcirco Paulus ne quasi hominum man-
data putarentur, ac ideo spernerentur, postquam qua-
dam mandauit & hortatus est, subiicit. Puto autem quod
& ego spiritum Dei habeam, scilicet ad mandandum ea
que secundum Deum sunt, non secundum hominem, id
est secundum humanum spiritum. At de traditionibus
hominum ita dicit: Caute ne quis uos decipiat secundum
traditiones hominum. In hoc igitur periculum est in Re-
uerendissimi doctrina (preter id quod (ut uidimus) fal-
sa est, quo ad intelligentiam scripture huius) quia ne-
scio quam distinctionem facit inter mandata Dei & ho-
minum: id est, ut ipse intelligit, Ecclesie prelatorum,
etiam que bona sint & utilia. Ait enim: Si timuissent
Deum in seruando mandata Dei & hominum, non re-
prehenderentur: cum seruare non solum mandata Dei
sed

sed etiam hominum sit amplioris iustitie, tanquam ius-
tus ponatur qui mandata Dei seruet, negligens manda-
ta Ecclesie, licet magis iustus qui utraq; seruet, aut qua-
si quisquam mandata Dei seruare dici possit, qui Ecce-
sie mandata non seruet, cum dicat Dominus: Qui uos
audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit: & iterum.
Si meum sermonem seruauerunt, & uestrum seruabunt.
Ideo ambo illa falsa sunt & periculosa, & dogmati
hereticorum propinquisima. In eodem enim gradu ha-
benda sunt Ecclesie precepta si bona sint, quo &
ipsius Dei, quo ad hoc, quod similiter ligant sub pena
damnationis eterne, ut B. Thomas pluribus in locis
probat: & in 2. 2. de obedientia ita scribit. Exigit cha-
ritas Dei ut eius mandatis obediatur: & ideo inobedi-
entia esse diuinis preceptis, est peccatum mortale, quasi diuine
dilectioni contrarium. In preceptis autem diuinis conti-
netur, quod etiam superioribus obediatur, & ideo etiam
inobedientia qua quis inobediens est preceptis superio-
rum est peccatum mortale, quasi diuine dilectioni con-
trarium: secundum illud. Qui potestati resistit, Dei or-
dinationi resistit. Contrariatur autem dilectioni proxi-
mi in quantum superiori proximo subtrahit obedientiam
quam ei debet. Hec Tho. sancte quidem & catholice:
& hec est doctrina scrupulis & ambagibus carens.
Ibidem resoluens quomodo, omne quod in os intrat
in secessum emittatur, melius dicit quam olim in uentri-
culo, & quamquam aliquid etiam sit, quod non probet,
omitam tamen, non enim ita crasse errat, ut ibi uideat
qui uolet.

Nota.

Thom. 2. 2.
q. 105. ar. 1.

Ad Rom. 13.

Ibidem

AMBROSIO CRAMA.
CONTRA CAIETANUM

¶ Ibidem querens quomodo inter peccata quæ proci-
dunt ex ore Dominus cõnumerat furti, & homicidia,
& adulteria: respondet, quod naturali suo progressu
fiunt, mediante sermone, quod de adulterio fortè dici pos-
test: de furto autem & homicidio nõ uideo. Qui enim
furatur cauet maxime ne cui dicat, & ita qui occidit
& manu patratur hæc, nõ ore. Aliud igitur oportebat
hoc in loco comminisci.

Ex cap. 16. **I**N confessione Petri dicentis, tu es Christus filius Dei
uiui, ex ui uocis illius, uiui non satis exculpitur gen-
ratio naturalis, ut ipse uult: Nam & nos uerè dici pos-
sumus filij Dei uiui, & sic dicimur apud Oseam. Not-
tamè dubitandũ est quouis modo quod eo modo intelli-
xerit Petrus, quod ex alijs magis manifestatur, scilicet
ob insignes articulos, & singularem appellationem:
nullo enim singulariter dicitur in scripturis, quod sit
filius Dei, aut simpliciter filius, nisi de domino nostro qui
solus est naturaliter filius & unigenitus.

Ex c. 16. **P**etro soli inter discipulos factam reuelationem
à patre, ineffaciter colligit licet enim Petrus
primus & solus respondit, ob fidei feruorem, tamen
pro se tantum, sed & pro alijs respõdit. Sicut & alius
apud Ioã. 6. Nec est uerisimile quod ipse ait, Dominus
hactenus nõ exposuisset mysterium trinitatis discipulis
suis uerbis, eo quod dixerit patrè reuelasse. Nihil enim
prohibet exponente filio per sonum uerborum, & sic
suo modo reuelante, patrem quoq; internè per spiritum
persuasisse ac sic reuelasse. Reuelatio enim interna non
prohibet, imo supponit externum magisteriũ, quod est
plantatio

plantatio quedam accipiens desuper incrementum.
Illum locum, sunt quidã de hic stantibus, nõ puto rectè
ab eo expositũ, sed nõ hic disputabo. Alibi enim latius.

Quod ait exigi orationem & ieiunium ab eo qui
uexatur, & quod hoc ratio suadet, è diametro
pugnat cum eo quod ipsemet apud Mar-
cum dixit, quod etiã uerius est, & hoc ratio magis sua-
debat.

¶ Ibidem quod ait, Perpende hinc quanti fiat à Deo
ieiuniũ, ex hoc quod ad opera ardua ieiunij concursum
requiri explicauit, non damno, sed probo, & quam ma-
ximè illud uerò improbo, quod cũ nos hæc perpendere
iusserit, ipsemet alibi minime perpedit, qui ieiuniũ ferè
contemnit, & ad modicum ualere ait, & alia de quib-
us inferius suo loco.

¶ Et locum illum de uerbis domini ad Petrum, Ergo li-
beri sunt filij, non uideo explanatum ab illo, ut & illu-
stris habeatur, & utilis doctrina, ut decet. Sed non hic
locus explicandi: sat est admonere lectorem, alibi tra-
cto.

¶ Et quod demum notat quod Iesus, quãuis communes
haberet loculos penes Iudam, noluit communibus uti
ad proprium personaleq; debitum persoluum, exem-
plum præbens prælatis, ut communibus ecclesie bonis
non utantur ad propria, sed ad communia: non probo.
Primò enim inconuenienter accipit quod dominus sem-
per habuerit loculos, & in loculis pecunias. Secundò
etiam falsò supponit quod illud esset debitum domini
proprium ac personale, cũ aperte euangelista contra-
dicat

Ex. c. 12.

Inconstantia
doctrinae.

Marc. 9.

AMBROSII
EXPOSITIO
IN
EPISTOLAM
CAIETANI
AD
ROMANOS

dicat. Filij enim liberi erant. Tertiò nequaquam exemplum præbatur in hoc prælati, qui nihil habet proprium ut erat Christus: non enim hi proprium ullum possunt habere ciuile pecuniarium debitum. Quod si tyrannice angierentur, aut exigerentur, possent se redimere de communibus bonis, ut Christi pauperes. Denique quomodo dat nobis hoc facto exemplum dominus? Quoties habemus exẽplũ a domino occurrentis piscis cape staterem. Verè tamen in hoc nobis exemplum præbet, quod et si liberi sumus, tamen ad uitanda scandala, bonum est non uti libertate haeciorum Dei, sed cogitare quod dominus prouidebit omnibus, qui sua prouidentia curat omnia, ac præcipue filios. Non me latet quendam doctorem præstantem tale quid annotasse, sed apud prudentis est, flores deligere meliores.

EX. C. 18.

Quod dixit dominus, hic maior est in regno caelorum, malè emendat, loco maior substituitur: non enim Græci codices ei suffragantur.

¶ Et quomodo necesse sit uenire scādala, credo melius docuisse Chrysostomum. Ego etiam alibi.

¶ Notat ex illis uerbis, Angeli eorum semper uident faciem patris in i, non colligi singulos homines habere singulos angelos ad custodiam. Fateor quod uerba non colligunt, sed cum non repugnent, sed magis consentiant, cum ratio faueat, et cum hinc theologi dogma istud accipiant, et cum iam omnibus persuasum sit: et cum prouideat ad adificationem, excitans charitatem in Deo.

et ex nobis prouocās gratiarum actiões in Deũ ipsum pro tanta erga nos ipsius prouidentia, et in ipsos angelos, pro peculiari eorum cura in nos, et non communi. Et cum faueat etiam alibi scriptura, quæ innuit peculiarem Angelũ Petri fuisse custodẽ, quod et ipsemet Caietanus notauit, non debebat quouis modo uocari in dubium. Porro quàm inepta sit eius expositio, quam ex uerborum proprietate ad nos affert, dicens, Angeli eorum, id est, nuntij eorum, non laborabo manifestare: nã sat notum quod uox illa, angelus, iam translata est ad significandum coelestes spiritus Dei ministros: et nostri dicuntur, non quia a nobis mittuntur, sed quia nos curant atque custodiunt: quod ergo ait: Angeli eorum, cū sit sermo de particularibus hominibus, magis significat singulos angelorũ. Quod enim mihi particulariter scriuit, magis meum dicitur.

¶ Circa præceptum correctionis, primò nõ puto quod bene exposuerit hoc mandatum: si peccauerit in te frater tuus, notans illud, in te, quasi positum ad differentiationem peccati in alium: Nam offensa in corpore cuiusuis membri, offensa est omnium membrorum offensa, et principaliter capitis. Hoc dixi, ne putet quis ex hac huius uiri expositione, fraternam correctionem non iuberi, nisi illi qui sit particulariter affectus iniuria. At longè minus placet, quod ait, non artari hunc sermonem ad peccata secreta: quia secretis peccatis non correctis, nõ possunt adhiberi testes correctionis, et rursus, in secretis non est procedendum ad ulteriora. At certè aliter docent alij, et D. Thomas, et Augustinus in regula quã

AMBROSII
CATHOLICA
CATHOLICA

ipsemet professus erat, quæ non nisi impiè negari potest. Ait enim Augustinus, quod crudeliter occulta fratris silentur, & misericorditer indicantur, ne deterius putrescant in corde: sed quia longa est hæc materia, cetera alibi seruanda est.

¶ Circa uerba illa, Sit tibi sicut ethnicus & publicanus iam superius disseruimus, ostendentes quod non est alia doctrina & Pauli & Ecclesiæ ab ea quæ hic est. Christus licet aliter, nec satis piè, hic iste doceat.

¶ Illa uerba, si duo uel tres consenserint super terram, non aptè exponit, uolens hoc quod ait super terram ferri ad materiam super qua consentiunt. Falsum omnino. Nam & pro defunctis petimus, & celestis timus: imò materia super qua consentimus uigilanter Domino exprimitur, qui ait, de omni re quamcumque tierint. Ineptè denique totus locus exponitur, licet ritas non ledatur. Videat qui uolet.

¶ Quod annotat etiam dominum dicere, Ego sum in medio eorum, & non dicere, in futurum, ego ero, & nesciat futurum Deus, qui eternitate sua adest omnibus. leue est & instantijs retunditur. Alibi enim iuxta Hebræam ueritatem, ut declararet eternitatem suam, dixit, qui ero, quam litera etiam ipsemet probat, & ad Mattheum dixit. Ego sum, iam decretum suum præsens, & firmam uoluntatem ac celerem fore assistentiam significat. Sic & alibi dixit, Ecce uenio cito.

¶ Illa quoque uerba serue nequam omne debitum si &c. minus congruè exponit, uolens quod non ar-

Exo, 3.

tur seruus ille quia debitum non dimiserit, sed quia non est misertus, non enim (inquit) propterea tenebatur cōseruo dimittere, quia rex sibi dimisisset. Repugnant autem uerba Regis, huic expositioni, qui id exigebat dicens modum misericordiæ, Nonne oportuit te misereri conserui tui, sicut ego tui misertus sum? Et ipse dominus, sic & pater cœlestis faciet uobis, si non dimiseritis fratri suo unusquisque de cordibus uestris. Sed in hoc falsus est reuerendissimus, quod putauit hic agi de pecuniario debito, sed in hoc typo quasi pecuniarij debiti, agebatur de debito offensa. Et adhuc idem esset in pecuniario debito, quando rex dimittit, & per hoc factum suum legem intendit condere uniuersalem, sicut hic intelligere oportet, quia charitatis & misericordiæ lex inuicem inter nos in eo quod Deus uniuersaliter fecit omnibus nobis fundata est: ideo dixit in alia parabola, Vade & tu fac similiter. Et ideo si dimittimus, securi sumus quod & dimittimur: quia iam prius dimissionem primi ac magni debiti simul omnes accepimus.

¶ Quomodo hic fallitur in expositione illorum uerborum, Propter hoc relinquet homo &c. ac si mul de dogmate bestiali quod hic probat, id est, omnes alias personas, præter primi gradus ascendendum ac descendendum, id est, præter patrem & filiam, matrem & filium, habiles esse ad coniugium inuicem. Similiter & de pluralitate uxorum, quam tamen hic solus inter catholicos facit licitam, inferius suo loco disputabo. Illi autem quæstioni. An & quomodo ex causa fornicationis liceat uxorem dimittere nolui me admiscere

AMBROSII CATENA.
CONTINUA CATHOLICA

scere. Ego enim si de facto consolor, sequor iudicium ecclesie. Si res in questionem ponitur, multa sunt que me turbant, que tamen alibi fusius tracto.

¶ Illud uero omnino improbandum censi atque expendendum quod ait: Attende prudens lector, quod indicitur uotum a Iesu uolenti uite perfectionem adipisci: quia non in uinculis uotorum, sed in operibus consistit perfectionis affectio. Apud Luc. quoque capitulum ita scribit: Renunciare omnibus que possidemus mandatur a Christo tanquam profectibus apostolicę uite perfectionem, et intelligo renunciare, facto, quicquid de uoto. Illa enim est uera renunciatio, quam in apostolis legimus, et in scriptis patribus antiquis, Ambrosio, tonio, Paulo, Benedicto. Hęc ibi, et alibi eadem commat, que manifeste Lutheranam et Erasmicam doctrinam adiuvant: quare funditus evertenda sunt.

Augustinus pro uotis apostolorum. igitur contra hęc, est Augustini sententia, qui de apostolorum scriptis ita scribit: Dixerant enim potentes illi. Ecce reliquimus omnia, et secuti sumus te. Hoc uotum potissime nouerant: sed unde hoc eis? nisi ab illo de quo timo hic dictum est, dans uotum uouentibus? B. Gregorius super Ezech. ita docet: Cum quis omne quod uiuit, et quod sapit, omnipotenti Deo uouerit, holocaustum idque ad eos pertinere qui presens seculum deserunt. Qui ergo negat hoc apostolos fecisse, etiam nos eos seculum dereliquisse. B. Thomas non solum hanc sententiam concedit, uerum etiam optima ratione illam probat. Iussit enim dominus discipulis ut sequerentur se, et non hodie, aut cras, sed perpetuo et immo-

Tho. 2. 2. q. 185. art. 5.

biliter. Hoc autem non fuisset nisi promissione seu uoto firmasset, quod etiam ex eo apparet, quod dixit dominus, Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei: de qua sententia elicitur quod non licet ad ea que semel dimissa sunt reuerti: licet autem nisi uoto firmatum esset propositum sequendi Iesum. unde et adiecit exemplum uxoris Loth, que certe typus est omnium qui cum seculo abrenunciauerint, ad ea que dimiserunt reuertuntur: nec me latet hunc locum noua expositione ipsum reuerendissimum pervertere: sed non est bonum super quocunque sollicitari. Ad hęc maxime facit, quod extra controuersiam est apud doctores, longè maius et gratius Deo esse, consilia dei suscipere etiam emisso uoto, quam solo proposito non intendendo se obligare deo per uotum. Qui enim uoto, idest firma promissione abrenunciat, non solum opus exhibet Deo, sed et uoluntate astringit, sibi que facultatem aufert, ne possit non dare promissum. hoc autem proculdubio maius est, et ideo perfectius. Et propter ea Gregorius dixit holocaustum esse idest integrum atque nem fortissimum perfectum sacrificium. Quod si ita est, cur igitur non magis hęc potius sit abrenunciatio, que est ex uoto, quam que sine uoto, si maior ac perfectior est, immo si hęc sola perfecta? et cur non credamus dominum deum quod perfectius est instituisse, idque Apostolos suscepisse? Profecto ineuitabilis ratio hęc est. Sed ut magis etiam expugnetur, idest, a semetipso reuerendissimus. Nullum (inquit) indixit uotum Christus. Quid est igitur quod paulo ante ait, Sunt eunuchi qui se castrauerunt pro-

Inconstantia pter regnum dei: profecto sub castratione hac uotū in
doctrina.

telligitur, quod ipsemet coactus tandem à ueritate fue
tetur, ita ibi exponens. Castratio significat non solum
abdicationē usus, sed etiā potestatis: et propterea in
sinuat uotū, quo homo se priuat potestate utendi se
ipso ad officium generandi propter regnum celorum.
Hec ille. Et addit, ut penitus seipsum expugnet in hoc
uidelicet in castratione sui ipsius consilii uis et ratio
perfectionis: non enim placet Deo negatio naturalis of
ficii nuptiarum, nisi cum ordinatur ad regnum celorum
expeditius assequendum. Hec ille. Quis ergo non intro
tur tantum uirum in eodem penitus loco, tam mani
feste loqui pugnantiā? Falsum igitur omnino quod ait,
quasi despicabiliter. Non in uinculis uotorum, sed in
operibus consistere perfectionem, si simpliciter uincula
uotorum à perfectione excludat. Scimus enim non satis
esse uouere, nisi operibus uota impleantur: et tamen in
hoc satemur, opera quæ sine uoto facta sunt non esse
holocaustum perfectum. Quamobrem et hic recte do
cet. B. Thomas his uerbis: Ad statum perfectionis requi
ritur obligatio ad ea quæ sunt perfectionis. Manifestum
est autem quoddam ad Christianæ uitæ perfectionem perti
net paupertas, continentia, obedientia, et ideo religionis sta
tus requirit quoddam ad hæc tria aliquis uoto obligetur.
Hec B. Thomas. Falsum etiam est quod addit, illa ab
renunciationem, de qua in act. apo. non fuisse cum uo
to, quod etiam ibi probare contendit, eò quod Petrus
dixerit Ananias: Nonne ager manens tibi manebat et ui
uandus in tua erat potestate? Nam si non aliunde, et

2.2. q. 186.
art. 5.

ipsi Petri uerbis uotū elicitur manifestè, ut nobilissi
mi expositores declararunt. Arguitur enim Ananias à Pe Nota pro uo
tro quod fraudarit de pretio agri: non autem fraudas: tis efficacissi
set nisi iam uoto abrenunciasset. Suum enim adhuc man ma argumē
fisset, nec fraus fuisset mendacium illud simplex de re ta.
sua. Ad hæc, arguitur quod mentitus sit non hominibus,
sed spiritui sancto ipsi Deo. Hoc autem falsum, nisi Deo
promississet abrenunciando in manibus Petri: et hoc
erat uotum: hoc est enim quod ait Petrus: Nonne manēs
tibi manebat: id est, nonne si non promississes Deo ac uouis
ses, tibi manebat, manens, id est, si noluisses uendere: et
uenundatus, id est, si maluisses uendere, nonne erat in
tua potestate scilicet pecunia: quæ rei nomine loco suc
cedit, ut aiunt iurecōsulti. Nam et B. Hieronymus hūc Ad Deme
locum ita declarat: Qui uel in corde suo promissit, si alii triadem uir
ter fecit, habebit damnationem, quia primam fidem irri guem.
tam fecit, quod enim licitum erat, per uotum sibi fecit
illicitū: sicut Ananias et Sapphira, quibus post uotū de
pretio possessionis suæ retinere nihil licuit, illicitè tenue
runt, ob quā causam subita morte prostrati sunt. Alibi Ad Paulinū
quoque ita scribit: Ananias et Sapphira corde duplici, de institutio
et ideo condēnati, quia post uotū abstulerūt quasi sua, ne monachi.
et non eius cui uouerant, partemque sibi iam alienæ sub
stantia reseruauerant, metuentes famem, quam uera si
des non timet: et præsentem meruere uindictam, non
crudelitatem sententiæ, sed correctionis exemplo. Grego. Gregorius,
quoque in epistola ad Venantium: Ananias, inquit, pecu
nias Deo uouerat, quas Diabolica uictus persuasione
subtraxit. Ad hæc scriptura ibi dicit, quod erant illis o-

H s mnia

Paulus. ad apud Paulum celebratur professio quæ fiebat ex uoto unde et aduersus uiduas illas quæ luxuriatæ iam in domino ad nuptias redibant, excandescit, quod primam dem fecerunt irritam: uotum proculdubio insinuatum ut et ipse Cardinalis ibi fatetur. B. quoque Dionysius in hierarch. ecclesi. hunc statum religiosorum, non professionem, etiam ut ab apostolis traditum refert, quæ commendat. Quare nihil mirum, si apostate liberum Dionysii esse illius Ariopagite negant, à quo confunduntur: Et miratus sum, quod et reuerendissimi etiam in hoc secutus sit illos. Caterum quod affert sanctis patribus, Antonio, Paulo, Benedicto, Ambrosio, quod sine uoto abrenunciauerint, suum commendat: est de Antonio enim legimus, quod tanquam sibi accepit illud. Si uis perfectus esse et cetera: quæ uerba uotum implicant, ut rectè docet Thomas. Benedictus uero etiam per regulam, uouendi modum tradidit. Arroganter autem id fecisset, nisi hoc primum seruasset atque ad perfectionem attinere nouisset, et ex apostolorum et Christi traditione. De Paulo idem credendum, et post episcopatum de Ambrosio nouerat enim quod erat holocaustum domino acceptibile in odorem suauitatis: quare non est fas arbitramur negasse domino sanctissimum uirum. Sed quid moror cum omnes sancti patres in Aegypto, et post eosque

Dionysius.

Antonius.

lius, Augustinus et ceteri duces apostolicæ uitæ talem semper seruauerint abrenunciationem quæ uoto fit. Neque uero quisquam mihi Cardinalem excuset: quia dicit, Laudabilia sunt uota et c. Nam eò magis suspecta est mihi hæc laus, quod illi statim impia detractio annexitur. Laudabilia, inquit, sunt uota, sed apostoli ea non susceperunt. Laudabilia sunt uota, sed non erant in primitiua illa ecclesia: et prisci patres ea ignorauerunt. Laudabilia sunt uota, sed uera renunciatio est quæ ab ipso uoto est. Laudabilia sunt uota, sed non in uinculis uotorum consistit perfectio. Laudabilia denique sunt uota, sed ex hominum nata traditionibus, et humanis (ut Erasmus impiè blæterat) constitutiuculis. O laudem uotorum mirificam, quæ Christus non docuit, quæ apostoli nec susceperunt, nec tradiderunt, quæ sancta illa primitiua ignorauit ecclesia, quæ prisci patres non agnouerunt, in quorum uinculis non consistit perfectio, quæ tandem hominum sunt inuenta: quod certè est dicere, superstitiosa esse. Quod enim humana traditione susceptum est, si ei nomen religionis adiungitur, superstitiosum esse diffiniunt S. doctores: laudabilia tamen esse tertia hæc est. Quid igitur si ego quoque similiter reuerendissimi nostri doctrinam collaudem atque dicam? Laudabilis profectò hæc doctrina: sed non est desursum à Christo, non est ab apostolis, ecclesia ignorat illam, prisci et sancti patres inueteres et noui illi conueniunt, denique humana est, inueteris Reuerendissimi. An, quæso, quisquam has, quasi uerè laudes has agnosceret? et tamen uera me loqui putarem, et si minimè laudat

laudarem. Hic tamen non omittenda erant innumera testimonia sanctorum Patrum, & Pontificum decreta, & Synodorum comprobationes, sed quia particulari libro hunc articulum tracto, libuit hoc in loco studere breuitati.

¶ Suspectum quoque mihi est quod dixit exponens domini sententiam illam: Non omnes capiunt uerbum hoc, sed quibus datum est. Ait enim, non dixit, Sed qui uoluerint &c. Adolescenti enim in quo generaliter omnibus loquebatur dominus consilium dans, dixit. Si uis perfectus esse, ut ostenderet id poni in uoluntate nostra, nisi forte iam alligati sumus contrariae rei, unde ibi recte Chrysost. Ideo non omnes capere possunt, quia non omnes uolunt, palma proposita est, qui concupiscit gloriam non cogitat de labore: nemo uinceret, si omnes periculum timerent. Ex eo ergo quod quidam a proposito continentiae cadunt, non debemus circa uirtutem constantitatis fieri pigriores, sicut & qui in pugna cadunt, non exanimant ceteros: quod ergo dicit, quibus datum est, illud ostendit, quia nisi auxilium gratiae acciperemus, nihil nobis ualeret. Hoc autem auxilium gratiae uolentibus non denegat: dicit enim dominus, petite, et accipietis: hac ille. Beatus quoque Hieronymus ita scribit, nemo putet sub hoc uerbo quod ait, sed quibus datum est, uel fatum, uel fortunam introduci, quod hi sint uirgines quos ad hoc casus perduxit: sed his datum est a deo qui petierint, qui uoluerint, qui ut acciperent laborem rauerint. Hec Hieronymus. Cyprianus quoque postquam uirginitatis consilium a domino & Paulo, uolentibus propositum

Hieronymus
Cyprianus

propositum suis laudibus extulit, ita adiecit, Quod si diuinis consiliis obuiauerint tentamenta, & liberis mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest deus fortis: ne spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suae confidat: quia qui mundum uicit, uictoriam suis promittit militibus. Sed obijciunt Apostatae, de Apostolis qui uxores habuere. Sed illas prius habuerant quam profiterentur, & cum quibus postquam professi sunt nunquam habuerunt rem, ut Hieronymus & alij Catholici testantur, quod & ex euangelio discimus, in eo quod dixit Petrus: Ecce nos reliquimus omnia, qui enim omnia dicit, nihil excludit. Ergo & uxoris illam possessionem, sicut dominus respondens, etiam particulariter declarat. Sed aiunt: non est prudentis uouere, ac tanto se oneri alligare, Cur igitur dominus consulit nobis uota? & scriptura dicit, Vouete & reddite domino: Et Isaias ad laudem praedicat haec uota, uouebunt domino & soluent. At multi poenitentia ducuntur, quod uouerint, fateor, sed eorum culpa est, quia non audiunt sanctos uiros, & Augustinum qui ait, non te uouisse poeniteat, imo gaude iam tibi non licere quod cum tuo detrimento licuisset.

¶ Superius annotatum est de foramine acus ridiculum commentum, quod esset proprium nomen portae.

¶ Sed quod penè praeterieram, illud maxime considerandum quod annotat circa uerba domini: Et erunt duo in carnem unam: Notat enim quia dominus dixit simpliciter, erunt duo in carnem unam, & non dixit, erunt ad horam, uel ad tempus, ideo non conuenire meretriciae, aut

aut alij coniunctioni illicitæ, esse duos in carnem unam. At hæc ratio perimitur instantia. Nam apud Paulum hoc simpliciter dicitur etiam de meretrice coniunctione, ex quo fit ut ista quoque coniunctio inducat perpetuam affinitatem, quæ etiam contractum dirimat matrimonium, & non ad horam? Certè si ad horam contraheretur affinitas in meretrice coniunctione cessante hora illa, cessare deberet impedimentum matrimonij, aut erraret tot summi Pontifices, & contra scripturas determinarent, quos & omnes theologi sunt secuti, nec ullus per spexit, quod adeo patebat, ut ait iste: Nō miretur autem quisquam, si ex corporum coniunctione etiam illegitima, perpetua tamen contrahatur affinitas, quia hoc naturaliter ipsum factum exigit, & si alia mens eoeuntium sit. Sicut enim qui adhæret deo unus spiritus sit cum eo, id est illa adhesionem obligat se illi, ita qui adhæret etiam meretrici, ex vi & natura copule unum corpus cum illa efficitur, & ita nascitur affinitas naturalis, & vinculum affinitatis: quamvis enim talis copula non probetur deo, ut sit rata inter ipsos & legitima, non tamen improbat, quin operetur effectus quo ad coniunctos & propinquos inuicem. Sicut enim dominus circumcisionem reprobandus, tamen in hominem circumcidentem se, patitur nasci obligationem, quæ alioqui ex ipsius rei natura nascebatur quando circumcisio probabatur, quia obligatur ad faciendam uniuersam legem, ut ait Paulus, in odium eius. ita in proposito permittit deus nasci vinculum affinitatis perpetuum quod ex natura rei, talis copula inducit, & si illegitima sit. Adde quod olim in ientibus

Nota hæc, quia sunt subtilia & uera.

Nota pro intellectu apostoli ad Gal. Ad Gal. 5.

culis quoque suis manifeste ostendit se ignorasse quid hoc significaret, esse duos in carnem unam. Ait enim, hoc quod mas & femina sint unum generationis principium perfectum & iustum, facit ut una caro dici possit, quod non est nisi in coniugibus legitimis: scilicet quorum matrimonium approbat dominus: quæ expositio directè est contra Apostolicam Pauli doctrinam, imò & contra ipsummet etiam Cardinalem, qui saltem ad horam concedit esse carnem unam eos qui illegitimè coniunguntur, sed plura etiam alia obstant huic declarationi: quæ non imperito lectori possunt facile occurrere. alibi propria questione tracto illud quoque admirandum super illis uerbis Petri, Ecce nos reliquimus omnia &c. quod exponens ait, ac si aperte dicat, nos non fecimus totam quod exigit ab adolescente, si uult perfectus esse, quia non uendidimus omnia nostra ad dandum pauperibus. At hoc certè in iniuriam Apostolorum dicitur, quasi quicquam omiserint quod faceret ad perfectionem consequutum a domino, aut quasi uendere suas res &c. attineat ad perfectionem, modò aliter bene collocentur: nam quod dixit Adolescenti, Vende &c. erat proprium ad illum pertinens, non enim omnes debent uendere, quoniam nec honestè facerent, sed cum scandalo, quicquam unde scit ille, quod aliqui Apostolorum non uendiderint quod habebant? Nunquid omnia scripta sunt in euangelio, nonne satis hoc uerbum ad perfectionem probanda: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te? Non placuit in parabola operari quod per diurnum denarium exposuit certum beatitudinis gradum. sic

Inconstantia doctrine.

Ex. c. 20.

sic enim exposuisse constat Iovinianum, qui et ob hoc reprehenditur à Hieronymo et ceteris.

¶ De Iohanne quomodo calicem biberit passionis, sicut est dubium, ita uoluissem illū ut dubiam se haberet, quoniā quū sunt diuerse sententiæ, nulli absq; ratione præiudicandum est.

Ex. 21. cap.

Quod euāgelista producit ex uetere scriptura dicitur: *Ecce filie sion &c. Reuerēdisimus sic excusatur, quasi hoc nō esset in scriptura: quia non erat apud Zachariā, nō cōsiderās quod euāgelista ducit simul prophetas, ut concordēs adducit: eat enim apud Isaiā... c. 62.*

¶ Et frustra notat, quod dominus dixit, Venit Iohannes, et non dixit, ueni ego, ne se exosum proponeret eis: Nam alibi frequenter dicit de se in eos, ut ibi, Venit Iohannes, non manducans neq; bibens &c. Venit filius hominis: et alibi, ego ueni in nomine patris mei &c. Et hic et alijs locis non curauit se exosum illis proponere, multo etiam duriora dicēs, ut erat meritis nec euāgelistæ ubiq; commemorant omnia.

Matt. 2.

Io. 5.

¶ In parabola uinæ quod exponit peregrinationem esse subtractionē gratiæ auxiliij seruātis illos à malo, puto falsum ac periculosum: quoniam si hoc fecisset iniuria fructus peteret, et in alijs parabolis profectus peregre domino, reddunt tamē illi lucrum talentorum et minarum, quod non esset, si talis peregrinatio id significaret, uidelicet subtractionem auxiliij diuini.

Nota.

Matt. 25.

Luc. 19.

Ex. 22.

In parabola ubi Rex ait: Amice quomodo huc intrasti &c. notat quod rex non contumeliosè increpat

sed amice, ut doceat nos etiam in notorio facto, nō esse iudicandum inauditum, et absq; contumelia et conuicio examinandum reum. Vera quidem hæc sunt, sed non ex hac litera accipiuntur: nam uerba hæc non sunt examinationis sed increpationis. Non enim interrogat unde ueste habeat, sed approbat quod erat notorium, ut in audacem et temerarium, quod uestem nō habens tamen illuc intrarit. Nō enim tunc seruabitur iudiciarius iste ritus interrogandi, quia omnia erunt tunc nuda et aperta, ut etiam patet in parabola iudicis, quia primū segregantur oues ab hædis, et nulla interrogatio fit, sic et superius increpat serue nequam, sine questione ulla aut interrogatione. Quod uerò ait Amice, ironiā sapit ac derisionem.

¶ Ad hæc ibidē etiam malè notat, subdens, Quid si cū ueste sordida uidisset conuiuiam? quasi uerò uacuus charitate possit carere ueste sordida quæ est amor prioris edificans ad gehennā. Quod si non habuisset sordidam uestē, ut quid iuberetur ministris, ut ligatis manibus ac pedibus mitterent eum in tenebras exteriores ubi est fletus et stridor dentium?

¶ Dominum in Sadduceos non probasse simpliciter resurrectionem mortuorum ait Caietanus, sed solum immortalitatem animarum, resurrectionem uerò ad hominem: quia radix negandi resurrectionem illis erat mortalitas animarum, quam credebant. At longe melius ac subtilius. D. Thom. qui domini argumentum declarans sic ait: Ad hoc ut deus qui est deus uiuorum, sit deus Abraam, non sufficit quod sola anima

Thom. in 4.
sent.

Abrae uiuat, quia anima Abrae non est Abraam, igitur ergo quod Abraam ipse uiuat: quod licet non esset quando haec uerba dicebantur, erat tamen secundum decretum resurrectionis: unde dominus per haec uerba subtilissime et efficacissime probat resurrectionem. Hec D. Tho. et recte. Non ergo ad hominem argumentatus est dominus, sed simpliciter, dicit enim dominus exprobrans in Sadduceos, de resurrectione enim non legistis quod uobis dictum est a Deo, Deus Abraham, ex hoc quod illud de resurrectione dictum esset, statueretur, non de immortalitate, quod miror hunc uirum aduertisse. Neque uerum est quod ipse ait probata immortalitate animae probari ad hominem resurrectionem. Non enim, sicut hoc apparet per se, si anima est immortalis, non est resurrectio, hoc enim quod sit immortalis per se apparet resurrectio. non enim expugnabitur in illo cogarentur hoc aliud confiteri, quod ex patet.

¶ Mandatum de proximo de quo Dominus, Dilige proximum tuum sicut teipsum, ait non debere intelligi de dilectione ex charitate, et probat, quia hoc preceptum presupponit propriam dilectionem quae potest impleri sine charitate, ut patet apud seruantes precepta omnia secunda tabulae sine charitate, et sic non presupponit dilectionem ex charitate. Non ergo praecipitur dilectio proximi ex charitate. Hec ille primo. falsum est quod ipse sumit, ut confessum, uidelicet potest impleri precepta secunda tabulae absque charitate et gratia Dei, imò secundum Aug. sententiam Pelagii est.

Nota.

est. Nihil enim prohiberet etiam sine charitate impleri posse precepta prima tabulae, quod et ipse Caietanus facit. Et sic sine gratia et charitate posset impleri uniuersa lex et propheta, et exundaret superfluo nobis Christus. At hoc ipsissimum Pelagii dogma est. Adde secundum argumentum et dicit, Hic praecipitur dilectio proximi ab exemplo dilectionis propriae certae et indubitatae, id est, sicut de facto diligis teipsum: Sed dilectio proximi ex charitate non est certa et indubitata. Hec ille. Et hoc item quod sumit est falsissimum, quia non praecipitur nobis dilectio proximi, sicut nos de facto diligimus nosmetipsos, sed sicut rationabiliter tenemur diligere nosmetipsos, sic enim interpretari oportet uerba legis, ne alioquin si quis se perperam de facto diligit, ut sunt operantes iniquitatem libere, etiam mandatum acciperent sic diligendi proximum, quod est insane fateri. Nam et illud, quaecumque uultis ut faciant uobis homines, non sic intelligitur, Quaecumque uultis de facto, sed quaecumque uultis debetis rationabiliter deputare. Inconstantia
do, ut ipsemet ibi exponit Caietanus, et recte. Et quod doctrinae.
tertio adiungit, ideo non praecipitur dilectionem proximi ex charitate, quia superfluum praeciperetur, cum in mandato primo de dilectione Dei continetur implicite, hoc est profectio quod eleganter euerit suam expositionem. Nam si in primo mandato continetur mandatum dilectionis proximi ex charitate, iam superfluit mandatum re, ut non ex charitate diligatur, cum sit satis imò et plus, diligere ex charitate. Non enim gratia destruit naturam, sed perficit. Adde quod si primum mandatum de dilectione.

Nota.

AMBROSII
CONTINUA
CAIETANUS

dilectione Dei intelligitur ex charitate: et hoc secun-
dū dicitur simile illi, ut ait Dominus, certe similiter in-
telligi debet ex charitate, alioqui ualde dissimile esse-
t et distaret, sicut distat à luce tenebræ. Vide ergo
passim decipitur, et in ipsis, quod dicitur, errat for-
tibus. Sunt enim hæc principia fidei nostræ, ipse enim
super Deut. c. 6. scribēs uult ambo hæc præcepta ibi
dita. Diliges Dominum Deum tuum et c. non intel-
ligi ex charitate. Quod si uerum est, falsum ergo est
quod ait Dominus, illud fuisse mandatum maximum,
non enim esset maximum quo daretur longè maius,
delicet diligere ex charitate. Item falsò uitam æternam
promississet facienti illud: sic enim dixit: Hoc fac et ui-
ues. Et falsum esset quod hinc uniuersa lex et Pro-
pheta penderent. Et falsum quod esset maius omnibus
locustomatibus et c. Nunc uide quomodo hæc doctrina
aliena est à sanctorum doctrina, et ut pulchrè per-

Aug. de tri-
nit. c. 8. eueritur. Augustinus hunc locum tractās in hunc
dum doctè et eleganter scribit: Cū duo præcepta
in quibus tota lex pendet et Propheta, dilectionis
et dilectionis proximi, non immeritò plerūq; scrip-
ta pro utroq; unum ponit, siue tantum Dei, sicut
lud: scimus quoniam diligentibus Deum et c. Et

Ad Ro. 8.

lud, Quisquis diligit Deum cognitus est ab eo, et
lud, Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus
suis et c. et alia multa, quia qui diligit Deū cōse-
cutus est, ut et proximum diligat, quia hoc præcipit
est, ut et proximum diligat, quia hoc præcipit
sue tantum proximi, sicut est illud: Inuicem onera-
tate, et sic adimplebitis legem Christi. Et iterū: Qui

lex in uno sermone impletur in eo quod scriptū est: Dili-
ges proximum tuum sicut teipsum. Et in Euangelio.
Quaecunq; uultis ut homines uobis faciant, facite illis.
Hec est enim lex et propheta. Hæc et pleraq; talia re-
perimus, in quibus sola proximi dilectio ad perfectio-
nem præcipi uidetur, et taceri de dilectione Dei, cum
in utroq; lex pendeat et propheta. Vnde dicendū est,
quod ex una eademq; charitate Deum et proximum
diligimus, sed Deum propter Deum, proximum pro-
pter Deum, hæc ibi in summa. Talia autem in Epistola
Iohannis Apostoli frequenter confirmat per innumeras
pene scripturas, et concludit, in alterutro præcepto
alterum contineri, ut alterum sine altero impleri non
possit. Hoc idem B. Greg. homi. 22. eleganter docet ma-
nifestè hunc locum Matthæi referens ad dilectionē quæ
est ex charitate. B. Thom. similiter ita exponit: diliges
proximū tuū sicut teipsum, id est, eo sine quo teipsum,
uel eo modo quo teipsum. Ideo, sine, quia non debes di-
ligere te propter te, sed propter Deū. Idem apud Pau-
lū ad Rom. ubi ait: Qui diligit proximum, legem imple-
uit: ita scribit: Dicendum est quod illa dilectio proxi-
mi ad charitatem pertinet, et legem implet, quæ proxi-
mus diligitur propter deū: et ita in dilectione dei inclu-
ditur dilectio proximi. Hæc ibi: quæ etiam multis scri-
pturarum testimonijs comprobatur. Et in opusc. de dilec-
tione Dei et proximi exponens quomodo hoc mandatum se-
cundum sit simile primo, tripliciter inquit simile: Nam
idem est actus in specie qui utrobique præcipitur, scilicet
dilectio. Idem numero habitus charitatis à quo uterq;

Thom. in
opusc. de di-
lect. Dei et
prox. item.
2. 2.

Matt. 19.

1. Cor. 13.

Ex ca. 23.

actus elicitur, & unus idemq; finis, id est, Deus, in quo
uterq; dirigitur, quia & Deus, & proximus propter
Deū diligitur. Cū ergo proximus diligitur propter deū
solus Deus diligitur propter seipsum, Arist. ubi unum
propter aliud, ibi unum tantum. Origenes similiter be-
præceptum, sed & subtilius exponens ait ideo simile
hoc esse primo, quia idē officij & meriti est in utroq;
Neq; enim aut Dei sine Christo, aut Christi sine Deo
utilis esse potest dilectio ad salutem. Hæc ille. Ad hæc
interrogatus Dominus quæ facerent ad salutem, respo-
dit, serua mandata. Rursus rogatus, quæ mandata, &
solum exponit, quæ sunt secunda tabula, & ad promi-
nū pertinent. Si hæc ergo satis sunt ad salutem ex chari-
ritate mandata esse intelliguntur. Alioqui ut Paulus ait
Si distribuero in cibum pauperum omnes facultates
meas, charitatē autem non habuero, nihil mihi prodest.
Vana ergo redditur noua ista Cardinalis expositio, quæ
ex doctrina sanctorum, tum uel maxime ex scriptura
ac uerbo domini.

Illud omnino onerosum, quod notat dominum prohi-
bere nos uocari Rabbi, & non uocare, & prohibet
uocare pater, & non uocari. Et intelligit quod prohi-
bemur uocare aliquem patrem secundum animam. Ad-
cur nō etiam prohibet uocare Rabbi secundum interio-
rem illuminationem? Tu ergo considera quod licet ali-
ter pronuncietur hæc mandata in uerbis, sensus tamen
est unus: quia in utroq; prohibetur ne homines sibi as-
pent quod est proprium Dei. Nam & dominus unam
rationem adhibet in utrisq; quia unus est magister, &
unus est pater.

unus est pater, quæ ratio ita uiget ut prohibeat uolens
tem uocari, sicut & uocantem, siue Rabbi, siue magi-
ster. Credo tamen quod quia appetitus noster in eo ma-
gis est, quoniam uolumus magis uocari Rabbi à scien-
tia & magisterio, quàm pater ut pater, unde sunt iam
tot magistri nostri, & quia nos facilius patrem uoca-
mus, quàm magistrum, ideo dixit fortè Dominus de ma-
gistris & Rabbi, nolite uocari, & de patre, nolite uo-
care. Quicquid sit, sensus est clarus, & paria sunt man-
data, & unam habent eandemq; rationem, ut sit pecca-
tum tam uocare magistrum quàm patrem. Si arroge-
mus hominibus quod est Dei, & similiter tam uelle uo-
cari magistrum quàm patrem.

Docens nos Caietanus humilitatis uirtutem agno-
scere in nobis ipsis, sic ait: Si non intelligis, quomodo
actus uirtutis sit humiliare se, distingue te hinc, secun-
dum quod tu es: Inde secundum quod Dei es, & discer-
nēdo inter te tuum, & te Dei, uidebis congruere, ut de-
ijcias te tuum, non autem te Dei: Nā humiliare te Dei,
est deijcere quæ Dei sunt in te, siue naturalia, siue gra-
tuita bona: humiliare autem te tuum, est deijcere quæ
aliunde quàm à Deo in te sunt. Affectus itaque ad se,
secundum quod quisque suus est per pronomen se, signi-
ficatur in humilitate, & superbia. Hæc ille. Quæ aut
non intelligo, aut certe uanitatem potius docent quàm
humilitatem. Primò enim omnis Christianus nescire de-
bet hanc distinctionem inter se suum, & se Dei. Quis
enim suus est? Empti estis pretio magno, & non estis
uestri. Et hæc doctrina docet me respicere me meum.

AMBROSIO CATENA.

Ecclesiasti-
ci. 1.

Nos itaq; nō
debemus pla-
cere nobis-
metipsis.

Quid autem habemus quod non acceperimus nisi pro-
cata? At hoc non tam deiicere seu humiliare, sed pro-
sus abijcere atq; expellere debemus. Quod si dicat
peccata nostra sunt occasio ad humiliandum nos, bene
sed non minus Dei dona: ait enim scriptura: Quāto
ior, tantō magis te humilia in omnibus. Et semper
quod humiliatur Dei est. Christus humiliavit se pro
quā quilibet alius in immensum, et puto quod mi-
suū humiliaverit, ut homo erat: sed quod Dei erat. Ipse
enim totus erat Dei. Humiliauit ergo seipsum coram
omnibus hominibus, et Anna, et Caypha, et Pylatus
et Herode, qui nō solum erat Dei sed Deus, ut nec
rit amore Dei reputari Deus, quod tamen erat, nisi
necessitate et ad salutem nostram. Nec est indignū
miliare seipsum etiam secundum dona et uirtutes.
Dei sunt, Deo et creatura, propter Deum tamen
ius sunt omnia, cui omnia humiliari et curuari debent
secundum quod ipsius sunt, imō propter hoc ipse
quod ipsius sunt. Quid enim est quod nō humile sit
nihil coram Deo: itaq; nō debemus nos placere nobis-
metipsis, sicut Christus, qui non sibi placuit, sed hu-
lioribus consentire. Deniq; nisi fallor, uirtus humili-
tis tutius est ut ab Apostolo et alijs sanctis, quā
uerendissimo nostro discatur saltem hoc pacto.
¶ De camelo, quod pro camelo nobis musconem
asylum reddiderit, superius annotatū reliquimus. Sed
autem quadam talia, ut et lachrymas mihi simul et
sum excutiant: nam et quod exponit de ornamentis
pulchrorum Prophetarū, quomodo in illo ornatu re-
derent

derent testimonium in Phariseos, equidem non ca-
pio.

ETiam illud uel non intelligo, uel uanum est, quum
exponens quod ait Dominus, Refrigescet chari-
tas multorum: primum ait, quod charitas uel significat
amorem, uel formam amandi, quæ est uirtus theologica.
Ego enim non puto aliud esse charitatē quā amo-
rem qui dicitur in euangelijis ἀγάπη, nec uideo quo-
modo possit charitas esse forma amoris, id est, uel sui-
ipsius, uel alterius amoris, ut ipse uult, usu quæsit, cum
et pueri per sacramentum, et hi qui statim charitatē
acquirunt non prius amantes, habeant charitatem non
formam talem. Neq; impossibile est charitatem frigesce-
re, ut putat, hoc enim manifeste uidemus, homines non
sine charitate negligenter et tepidē operari, quod est
frigescere. Quod uerō Greg. ait, si est amor magna ope-
ratur, intelligitur uel ut exponit B. Th. secundum pro-
positum. Qui enim amat magna proponit, non tamen
necessariō exequitur, uel de uero et perfecto amore,
secundum quendam modum loquendi, quo quæ perfe-
cta non sunt necesse quodammodo intelliguntur.
¶ Quod autorem libri Macchabeorum ausus sit, licet
oblique, sed falsō et malē piē, reprehendere, indicau-
superius primo libro. Illud ineptē (nisi ualdē fallor) ex-
ponit quod ait dominus in percussorē, quod ueniet ex
improviso et diuidet eum, uolens quod loquatur de se-
ctione animæ a corpore, cum longē rectius de sectione
hominis ab Ecclesia intelligatur, a qua ut morbidū atq;
inutile, abscindetur omnis impius et prauaricator.

Ex. c. 25.

Nota.

Licet in Græcis exemplaribus in parabola uirginum non habeatur Sponso & sponse, sed tantum sponsus antiqui tamen Græci etiam habebant sponse, nec est mirabile interpretem adiecisse de suo, aut casu adiectum. certe sic legit Chrysostomus, & alij plures, & præsumptio est facile ac tam leuiter antiquare uelle tam probata. ¶ Expositio eius parabole quam facit, meo quidem iudicio, non solum parum illustris est, uerum & in multis peccat. Illud specialiter annotandum est, quod has decem uirgines intelligit non omnes fideles, sed eos tantum quorum opera bona luceant, quos & dormientes & dormitantes ponit, non de somno mortis intelligens, sed negligentie: & dicit dimidiam partem horum saluandam, uult enim claudi etiam uiuentibus regni ianuam. Terribile omnino iudicium, sed iuxta nouum & inauditum commentum.

¶ In parabola talentorum, præter alia quæ non placeant, illud est quod ait, non est querendum quomodo hæc proprie uerificentur de Deo, ut puta illud, Merito ubi non seminasti, cum falsæ existimationes sint. Miror primò dicendi modum & confidentiam. Prohibet queri quod ipse non inuenit, ac si sit impossibile inuenire quod non inuenit ille. Proinde non esse falsas existimationes uerbum patris, satis arguit, qui non dixit id falsum esse, sed admittens ut uerum, ait: Ex ore tuo te iudico, laborat similiter in applicando quomodo seruatum fuerit talentum integrum: sed poterat hic locus diligentius considerari, & aptari ueritas uerbis istis de quo tamē nos in dialogo.

Et

¶ Et illud miratus sum, quod ignem æternum in quem dominus in iudicio reprobos eiecit, primò dicat esse corporeum: quia scriptura uocat ignem, & sic intelligere Inconstantia doctrinæ. nullum habet obstaculum, & tamen paulo post dicit, in surgere difficultates, ex eo quod hic ignis paratus dicitur Diabolo & angelis eius qui non possunt pati ab illo igne. Et apud Marcum cap. 9. ait, rationabiliter conijci quod sicut uermis damnatorum non est naturalis, ita & ignis: sed uterque metaphoricus. Hæc indicaui non ut questionem determinarem, sed ut doctoris incōstantiā monstrarem.

Non placet expositio eorum uerborum, Bonum erat illi si natus non fuisset ille homo, ut restringatur si in utero materno mortuus fuisset, cum simpliciter uera sint, quod alibi suo loco declaro. Ex. c. 26.

¶ Quod narrat euangelista: Accepit panem & benedixit, ad benedictionem laudis trahit non consecrationis, suo commento & absque ratione. Sancti enim doctores, & D. Thomas oppositum docet: sed & hoc alibi tracto.

¶ Ex eo quod ait dominus, non sicut ego uolo, sed sicut tu, colligit contra hæreticos in Christo duas uoluntates: humanam ex eo quod dixit: non sicut ego uolo: & diuinam, ex eo quod addit, sed sicut tu. Miratus autem ego sum hic uirum alioqui acutum, cum hinc solum habeatur duo appetitus, uidelicet secundum partem inferiorē sensus, & secundum rationem: alioquin ad quemlibet bonum hominem pertinet dicere, non sicut ego uolo, sed sicut tu. Ergo quilibet talis, esset Deus.

Quod

Quod exponit uerbum domini, Quicunq; accipit gladium, gladio peribit, referens hoc non ad euentum, sed ad meritū, recte exponit: ut uideat oculis autem, quia aliter dicit, non recte, ut uideat etiam doctrine inconstantiam. Declarans uerba dicti de pretio Iudae, non licet eos mittere in carbonem sic exponit, uerē colantes culicem, et glutientes aspidem ubi loco scriptura seipsum citat. Nota.

¶ Sōnū uxoris Pilati nō fuisse ab angelis, sed a dāmonē existimat, q̄ uolebat liberare Iesū. Scio et quosdā sic t̄asse, quibus nequeo cōsentire: de quo tamē alibi tractat.

¶ Quod ait Iesum a Pilato flagellatum, quia arbitrabatur flagellis corripiendum, quia se fecisset Mesiam omnino procul a uero est: quoniā sepius acclamauit Iesus eum esse iustum, et per inuidiam sibi traditum, et satis innuitur apud Io. (quod et Caietanus aduertit ibi) quod Pilatus ut furorē ac rabie Iudaeorū mitigaret dedit dominū flagellis, non quia mereretur, sed ut satisficeret illorū dirū sanguinis appetitum. Et indignū omnino quod existimat Pilatū spreuisse ac tradidisse Christū morti tāquā fatuū, de quo apud Io. differretur.

¶ Modum quo factae sunt tenebrae in cruce existimat domino incertū ponit, hoc probat tamē tāquā certū mirabilius, sine interposito aliquo corpore fuisse sub terra.

¶ Hos solis radios a tota hemisphaerij diurni terra. id uero cōtra Dionysij testimoniū, ac D. Tho. autoritatē et quod merito magis illā eclipsim probat, etiā ut mirabilius.

Longiore sermone per una sabbati, nō significat diē dominicū differit, et diffinit, et ideo apud Io. 20. dicitur.

Thom. in. 3.

q. 44. ar. 2.

Ex c. 28.

20. dicit, oēs euāgelistae cōcorditer scripsisse una sabbatorū. At certē falsū ambo haec: Marcus enim ut etiam in Graecis legitur, dixit una sabbati: et Hiero. ad Ebiolā q. 3. declarat per hoc idē significari, id est, dominicū diem.

¶ Ex uerbis angeli dicētis, ubi positus erat dominus, colligit diuinitatē nō separatā a corpore Iesu sepulto: alioqui nō uerē dictum fuisset positū ibi dominū, sed corpus eius. Quod colligit procul dubio uerissimū est. Sed unde colligit nō placet, quia mille instantijs perimitur. Dominus enim de Lazaro interrogat, ubi posuistis eum? Et de Stephano scribitur, quod uiri timorati curauerunt eū, cum tamen curauerint corpus eius. itaque nollem rē alioqui probatam, his emendicatis, aut potius extortis probari argumentis, quae licet nouitijs uideri possunt subtilia, lectionis tamen diuturnioris uiris futilia sunt.

¶ Dixit dominus, baptizantes eos in nomine et c. Caietanus hic recte notat, Hinc habetur regularis forma baptismi. Ego te baptizo: seu baptizetur iste in nomine patris et filij, et spiritus sancti: hoc annotaui, quia aliter alijs docuit, de qua re et nos inferius.

¶ Dixit dominus: Docentes seruare omnia quaecunq; dixero uobis. Caietanus haec sic exponit: Madaui ego, non mandabitis uos, mea enim mandata seruare necessarium est ad salutem, uestra autem esse possunt mortifera. Haec ille. Ego uerō (ut sermonis congruentia propter dictionem aduersatiuum uidebatur exigere ex necessarium seruare ad salutem, et huius loco audio, uestra

Inconstantia

AMBROSII CATENA

uestra autem possunt esse mortifera. Nam cui dubium
hoc erat: non est hic sermo omnino purus, & propter
reticos saltem magis explicari debuit ueritas. Nam
Dominus hoc mandauit, Seruari a nobis apostolica pre-
cepta.

¶ Quod etiam exponit ideo dixisse Dominum, Ego
uobiscum sum, & non ero, ut significaret presentiam
nam, non corporalem, non est probandum: cum
sacramento id recte intelligatur, in quo est nobiscum
porali presentia licet inuisibiliter.

Annotata ex commentarijs
Caietani super
Marcum.

Ex primo. c. **P**ro eo quod legimus, In Isaia Propheta Caietanus
mauult legere, In Prophetis. Verum non tam
ptuli debemus esse ad mutandum, praesertim quum
ci etiam codices uarie habeant. Hoc dico, quia & id
Hieronymus
de optimo
Gen. inter-
pret. sin facit Caietanus nec ualde consulto. Hieronymus
tem & graues autores non ita. Quare & hoc in loco
ipse Hieronymus id non probat.

¶ Ex uerbis Ioannis, Non sum dignus soluere corrigi-
calceamentorum, quod Dominus portauerit calceam-
ta inepte colligit. Nam hic erat tropus dicendi. Lotio
tem pedum eius a peccatrice, oppositum magis suadent
¶ Quod etiam hic, & alijs multis locis, asserit doctri-
nes non cognouisse Christum messiam & Deum, nec

rum nec probabile puto, certe leui mouetur argumeto,
nec opposita resoluit.

Notat hic & bene, Aliorum meritis nos iuari & Ex. c. 2.
circa corpus & circa animam, & tamen alibi eum Inconstancia
aliter docuisse ostendimus. doctrinae.

Omisit hic ista uerba, Et clamans uoce magna di- Ex. c. 5.
xit: Et post haec sequitur, Quid mihi & tibi, Non
tamen hunc errorem pro magno reputo.

Notat hic, quod ex industria dixit Marcus quod Ex. c. 6.
misit Dominus calceatos sandalijs prout erat cal-
ceati, ne erraremus in Mattheo intelligendo ipsum pro-
hibuisse calceamenta. Sed non uidit Caietanus aliud esse
sandalia, quae hic permittuntur, aliud calceamenta, quae
apud Mattheum prohibentur. Sandalia enim misit An-
gelus Petro ut sumeret, non caligas. Nam & Romae una
solearum illarum Petri ostenditur ueneranda. Sunt enim
sandalia soles quae pedum plantas defendunt ab humo
& lapillis.

¶ Item notat hic quod Dominus nullum de indifferen-
tibus preceptum dedit, quod uel ex hoc loco euidentis-
sime confutatur, ut patet Luc. 11. ubi hoc mandatum re-
uocatur. Quin & ipsemet Caietanus Luc. 10. de his
preceptis sic scribit. Hinc habetur quod gratia mate- Inconstancia
ria secundum se indifferens, in hoc & similibus praedoc-
trinae.

ceptis excluditur ugens necessitas.
¶ Quod uero ait: Ab uniuersa doctrina euangelica di-
scere, mandare de cibo, potu, uestibus, barba, capillis,
& huiusmodi quae indifferentia sunt, utpote res indi-
gna tanto ac tali doctore, & ut per hoc cognoscamus
ipsum

AMBROSIO CRISTINA
CONTINUA CAIETANI

Gen. 2.

Gen. 3.

Matth. 2.

Gregorius.

Augustinus.

ipsam esse Deum qui fecit omnia, cui omnia seruiunt, cui nil horum displicet, qui uniuersis in toto orbe nationibus leges dabat, omnibus et singulis congruas, nullique incommodas, nulla exceptione alicubi aut aliquando egentes etc. Hec ille. Quae profecto, ut parcissime loquar, falsa sunt, et haereticorum peritiosis dogmatibus consentanea. Si enim haec indifferentia sunt, et non sunt cura Deo, cur igitur Deus a principio mandauit de cibo, et praecepit ut se abstinerent ab eo? et hoc in statu innocentiae: nunquid incusabitur Deus et aut forte quod non fuit indecens in statu recto, erit indecens in statu peccati et luctus? Et cur laudatur Ioannes in euangelio et contemptu ciborum, si haec, ut ait, indifferentia discrepant a euangelica doctrina? Et de uestibus nonne sollicitus est dominus a principio, faciens peccatoribus tunicas pelliceas? Et in euangelio non extulisset tantopere dominus Ioannem a cultu aspero uestium, et oblique taxasset molliores, quum ait, Quid existis in desertum uidere hominem mollioribus uestitum. Ecce qui mollioribus indutus in domibus regum sunt. Et euangelista cur et diligenter nobis depingit cum uestimento de pillis camelorum et zona pellicea? Et de colore, nonne sollicitatur dominus cum uituperat diuitem induentem byssum et purpuram? unde Gregorius eleganter ibi. Sunt qui cultum subtilium pretiosarumque uestium, non putant esse peccatum. Quod si culpa non esset, non tam uigilanter sermo deprenderet, quod diues qui torquebatur apud inferos bysso et purpura fuisset indutus. Hec ille. Augustinus ut Christi pauper de pretiosa ueste erubescit. Laus Pauli

Paulus, qui melotis et pellibus caprinis tegebatur. Et Ad Heb. 11. mulieribus praecepit, ne intortis crinibus, aut auro et margaritis se ornent, aut ueste pretiosa, sed modestiam et uerecundiam seruent. Et B. Petrus extrinsecus capilaturam, et aurum circumdans interdicit eis. In Deuter. 1. Petrus. 3. uirilis habitus mulieri, et muliebris uiro prohibetur, in prouerbijs meretricius uituperatur. Isaas mirifice uaticinatur in foeminas, quae his ornamentis plus satis incumbunt. Et commemorat lunulas, olfactoria, in aures annulos, gemmas in fronte pendentes, et alia multa, prolixiore sermone, quae longum esset recensere: nec etiam omnes omnia decent: non idem lenoris habitus est, qui et ciuis aut philosophi, nec plebeius consularum, aut senatorum uestem, sine uituperio sibi sumet. Christus Luc. 23. ueste alba et purpurea in derisionem induitur, ut hinc accipias, non omnibus omnia conuenire. Quis mollem habitum probet in professore Apostolicae uitae? aut purpuream, aut sericam uestem? Prudenter aiebat Socrates, Sicyonios calceos aptos quidem pedibus, sed Socrati non conuenire. Si naturali ratione homines agnouerunt hanc discretionem ad honestatem et mores attinere, cur dicemus ab euangelica discrepare doctrina? Credimus et nos, B. Virginem habitum nostrum accepisse. Quid igitur discrepuit illa a doctrina filij sui? Adiecit et de barba et capillis nihil dominum praecepisse. Sed principes apostolorum id commemorarunt, quorum aliter capillaturam extrinsecus, alter intortos crines uituperat, et uituperium uiro asserit nutrire comam, Cre- 1. Cor. 9. ditabile est ex apostolorum traditionibus uenisse, clericos K tonderi

AMBROSII EXPOSITIO
IN EUANGELIUM
MATTHEI

Hieron.

Ad Eustoch.

Augustinus.

In lib. de op.

re mona-

chorum.

Matth. 19.

tonderi, ac radi capillos in uertice. Hieron. in eos qui circa hæc peccabant sic eleganter & pro suo more inuehitur. Sūt (inquit) quæ uirili habitu ueste mutata erubescant scemina esse, quod nata sunt, crinē amputant & impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt quæ elicijs uestiuntur, & cucullis fabrefactis imitantur neotus & bubones &c. Et paulopost. Viros quoque fugi quos uideris catenatos, quorum sceminei contra Apostolum crines, hircorum barba, nigrum pallium, & non di in patientia frigorū pedes &c. Et paulopost. Hæc cura est de uestibus si bene oleant, si pes laxa pelle non folleat, crines calamistris uestigio rotantur &c. Augustinus etiā uehementer in eos excandet, qui contra Apostolicum præceptū nutriebāt comam, & cauillōse scripturam eludebant. Non igitur adeo discrepant hæc diuina & Euangelica scriptura, quæ Euangelici & Apostolici uiri tantopere curauerunt. Fateor tamen quoddam Dominus Iesus noluit de his, quæ poterāt commodius ab Apostolis & alijs discipulis specialibus traditionibus edoceri ac præfieri, explicitē sermonem facere. Sed quid est quod ait, Non dedisse Dominum talia præcepta, ut cognoscere eum esse Deū qui fecit omnia, cui omnia seruiunt quasi uerō non sit eousque cognitū Deus in ueteri testamēto, qui multa huiusmodi præcipiebat & alia, & proculdubio indifferētia? Et quid est quod addit, cui nihil horum displicet? Imō uidemus displicere. Et quid est etiam quod addicit, dedisse leges nulli incommo-
modas? Non ergo arcta est uia quæ ducit ad uitam, & discipuli duram uxoriā legem dicunt, uel ipso Christo probante.

probante: Et ipse Christus difficile esse (inquit) diuitem intrare in regnum celorum. Et Paulus, per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Et nūc audimus leges domini nulli incommo-
das: Verum est tamen uerē diligentibus Deum, quibus nihil tam difficile & arduum quā fiat facile atque peruium, non esse incommo-
das leges Christi. Nec est uerum quod adiunxit, pestiferē, omnia mandata domini omnibus congruere. Hieronymus enim ait: non omnibus præceptum est, ne duas tunicas habeant, ne cibos in pera, & in Zonis, uirgam in manu, calceamentum in pedibus, ut uendant uniuersa & dent pauperibus. Et Petrus non temere interrogat. Luc. 12. Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Scilicet nō omnibus eadem præcipi, propter diuersos statum atque officia, quanquā hæc noui heretici confundāt improbe atque impie.

DE surdo illo ac muto dicit quoddam non erat mutus, sed uix ualens loqui, sed quomodo id probat? Itē quod bene legitur, Misit digitos suos in aures eius. Ipse sic mutat improvidē, Expulsi in aures eius, solum enim legitur, quod expuens tetigit linguam eius.

Legitur in hoc capite recte: At illi ignorabant uerbum, & timebant illum interrogare. Falso autem ipse ait has octo dictiones esse superfluas.

Faciens sibi ipsi quæstionem, quomodo dimittentes uxores suas dominus magnificet, non aduertit, in eius solutione quoddam homo potest dimittere uxorem, uolente ipsa tamen, gratia amplioris frugis & status perfectionis imō ipsa quoque inuita, si non sit consummatum

Ncc

¶ Nec puto bene expositum ab eo quod ait Marcus a summo terræ usq; ad summum celi, sed ut dixi, talem est insistere.

¶ Nec illud quod ait, neq; filius scit, puto esse bene expositum, intelligendo de notitia naturali. Non enim istis est sensus, sed ob hoc non dicitur scire filius, quoniam niam nescit ut doctor & magister noster, nō habens potestatem reuelandi illud. Pater autem dicitur scire, quia potestatem habet reuelandi cui uult. Sed non omnes capiunt hæc, quæ sunt propria scripturarum, & minime dicta.

Ex cap. 14.

Vbi legitur nardi pisticæ secundum Græcam ueritatem, ipse mauult unguenti pistici: non enim timetur, inquit, adulterina nardus, sed unguentum: unde nardus adulterina timetur, cum sint tot nardi generis, unde quidam purum appellauit quod euangelista falsum, illius puro distillent tempora nardo. Plinius ait quod adulteratur pseudonardo herba. Porro qui posset esse unguentum falsum uel adulterinum, nisi ex quibus fieret, ipsa essent adulterina? Quare cogor sepe mirari hunc uirum.

Nota.

¶ Ait Marcus, quando pascha immolabant, exponit ut procudabio Iudei, idq; contra dogmatizantes Iesum præuenisse diem quo Iudei immolabant pascha. Hæc nimis audacter profectō. Est enim opinio cui assensu tior, quod Christus illo anno comedit agnū ferā quāta, quæ fuit illo anno parasceue pasche iuxta ritum legis. At Iudei suum pascha die sabbaticelebrarunt, non ex lege sed ex traditionibus patrum, quæ & nunc seruantur.

uant: ut cum ex lege contingeret pascha in parasceue sabbati transferrent festum, in sabbatum, quia non erat conueniens in festo tanto esse parasceuem. Annotauit hoc, D. Paulus Burgenfis. Quæ res tunc maxime fauit ut implerentur scripturæ. Nec obstat quod ait Marcus, quod uenit primus dies azimorum quando immolabant nimirum Iudei pascha: non enim dicit quod ille fuerit primus dies azimorum quando, aut in quo Iudei immolauerunt, & cautè id quidem, sed ut morem eorum tantum notaret, quod in primo die azimorum solebant Iudei immolare pascha iuxta ritum legalem: Et quod dominus elegit illum diem, quando ipsi solebant immolare, non dico diem Veneris, sed diem primum indictum azimis ex ipsa lege, non aduertit reuerendissimus, uim uerbi, quod est temporis præteriti imperfectionem facti significantis. Alioquin poterat uerissime dicere, immolauerunt: hanc tamen questionem alibi seruo tractandam latius.

¶ Ineptè ac falso notat, dominum apud Marcum minus fuisse locutum cum Petro dicentem, priusquam galilius cantet, ter me negabis: nam apud alios, inquit, petiora prænuñciauit, uidelicet simpliciter antequam galilius cantet, ita ut uelit ante primum galli cantum ad minister illum negasse, quod certissime est contra ipsummet Marcus & alios euangelistas, de quo aliquid inferius.

DE hora tertia quod irrationabiliter suspicetur mendosè legi, superius annotauimus. De heloi etiam non erat suspicandum corruptum lo

cum esse: quoniam apparet Christum frequenter Chaldaicis usum dictionibus, ut peritiores notant: unde et magis mihi placet, quod quidam ait eruditus in ijs (C) annuit apostolus et ille mihi summo opere displiceat, quia primam fidem statam Sebastianum irritam fecit quod dominus dixerit lama sabactani, etiam Græci legunt, et non lama asabthani, ut Carilinis accepit à suis rabbinis.

ANNOTATIONVM IN COMMENTARIA

eiusdem super
Lucam & Ioannem,
LIBER III.

De erratis eiusdem super
Lucam & Ioannem.

Ex primo capite Lucæ.

ANGELVS AIT, ET IPSE
præcedet ante illū: manifestū est
illum demonstrat dominum Deū
ipsorum, id est, Christum, ut dicitur
et dominus hic aperte Christus
significetur, nec oportebat exte-
rius querere, quid referret ly illū.

quod facit Caietan.

¶ De scriptura Malachiæ puto non aduertisse Caietanum

nū, quod nō minus loquitur de Ioāne Baptista, quā de
Elia, quod utrūq; aduētū ponit: sed hac de re in dialog.
¶ Secutus Erasmi quod B. uirgo dixit in cātico: Quia
respexit humilitatem ancillæ suæ, negat esse dictum de
humilitatis uirtute, sed ut sit sensus quod dominus di-
gnatus sit aspicere ad exiguitatem, seu infirmitatem an-
cillæ suæ: unde in eis uerbis non seruatur uirtus humili-
tatis, sed magis exercetur opere, et hoc magis qua-
drat humilitati. B. uirginis, quā cantare uirtutem hu-
militatis suæ aspectam à Deo: hoc enim sonat ad meri-
tum propriæ uirtutis respexisse Deū, quod dicere pro-
cul est ab humilibus. Hæc ille. Et adiecit. Intellige autē
exiguitatem quod ad merita ex parte sui, non ex parte
donorum Dei in ipsa. Quo in loco uiri prudentiam desi-
dero, qui à communi doctorum sententia recedere, etiā
eorū qui Græca linguæ fuere peritissimi, ut Origenes,
et Hieronymus, et Ambrosius, et alij permulti, non
dubitauit. Quā feliciter autem, et in quot offendat,
breuiter explicabo. Primò quidē, ut periti linguæ autē,
ea uox τάρτεως non propriè paruitatem, cui ma-
gnitudo opponitur, sed magis infirmitatem, cui opponi-
tur altitudo: imò nec propriè infirmitatem, quæ potius
τρεφόμενος dicitur, sed demissionem siue humiliatio-
nem significat, nec propterea errauit interpres, qui uer-
tit humilitatem: nam sepe eodem nomine et habitus et
actus significatur. Sed actus sunt, qui ut digni premio
à domino respiciuntur: ideo dixit dominus. Qui se humi-
liat exaltabitur: unde qui magis se humiliat, magis exal-
tabitur: et qui maxime, maxime. Secundò offen-

Luc. 18.

K 5 dit

AMBROSIO CATINA.

Matth. 2.

10. 8.

Psal. 131.

1. Cor. 2.

Ad Gal. 2.

2. Cor.

1. Cor. 15.

dit, quia falsum est quod ait, quod exiguitas mea
quoad merita respecta fuerit a Domino, cum respiciat
hoc in loco sit probare, et afficere premio. Maria
te ex parte sui, sequestratis Dei donis, nullo modo
respicienda, quia ex se nihil erat. Deiectionem ergo
lam et humiliationem sui ipsius, quam humilitatis
tute exercebat. B. Virgo, respexit Dominus, et huius
spiritu exultans, predicat Dominum respexisse, id
quod scriptum est. Ad quem respiciam nisi ad pauperem
et humilem, et contritum spiritum? Tertio
uerum est procul esse ab humilibus, quod et hic ait
mus, canere uirtutes suas esse respectas a Domino.
fiat in spiritu, ex charitate, in gloriam et laudem Dei
cum gratiarum actione, et sui cognitione ac bonitatis
diuinae, praesertim ad aliorum excitationem et edifica-
tionem, ut fecit. B. Virgo. Sicut et Christus cum uideret
scite a me, quia mitis sum et humilis corde, et ait
Ego eius uoluntatem facio semper: et Dauid clamauit
mento Domine: Dauid et omnis mansuetudinis eius
alibi, iudica me Deus secundum iustitiam meam, et
cundum innocentiam meam super me. Paulus ait,
tores mei estote, sicut et ego Christi. Lege Iob cap.
qui pene dixerim in immensum non solum humilitatem
sed ceteras heroicis uirtutes suas predicare uidetur
et Paulus quanta de se? Sed aiebat, non ego, sed gra-
tia Dei mecum. Passim autem huiusmodi predicatione
de seipsis sanctorum uirorum reperias in scriptura
animaduertas. Quare exigebat uerum Christiana
tas, ubi nihil erat offensionis in sensu, in quo quidco-

re, cum hic solum sensus illustris sit (non enim a Deo
respicitur, ut premio afficiatur, quicquam, praeter uir-
tutes et actus uirtutum) et uerba non repugnabant,
et sancti doctores, ita interpretati sunt, tu doctis et
gloriosi etiam sanctitate uiris assentiri, nec putare om-
nes fuisse aut cecos, aut stultos, qui nescirent uim uo-
cum, et an liceret uirtutes proprias et humilitatem
predicare. Hac tamen de re contra Erasmus fusi
scripsi.

Illud mirum supra modum quod tractans illud de
Zacharia, postulans pugillares scripsit, dicens, uoluit
participium, dicens, accusatum casum esse, ut sit sen-
sus, scripsit rem uel scripturam dicentem, quia ipse Za-
charias cum mutus esset loqui non poterat, quasi uero
scriptura loquatur, ac non potius per scripturam qui
scribit, nec uidit quod λεγων habetur in Graecis, recti
casus, et generis masculini. Neque considerauit quod
ipse Zacharias mutus, tunc id loquens, linguae officium
recuperauit, dicens simul ac scribes. Et propterea dicit
Euangelista quod mirati sunt uniuersi. Alioqui quid mi-
ri fuisset, scripsisse mutum? Illud etiam quod uult in eius
canticis ubi legimus, Oriens ex alto esse apostrophem
et uocandi casum, et illuminare modum indicatiuum,
quis probet? Ego certe miror quomodo haec poterat
excogitare.

Nescio unde considerauerit, quod Herodes dilige-
ter exquisiuit ubi fuerant magi, quasi hoc Hero-
dem latuisse scriptura innuat: Nec uideo unde hinc ar-
guat, quod Christus non est natus intra muros Bethleem,
quod

Ex cap. 2.

quod magis exprimit prophetia.

¶ Confusa mihi uidetur eius expositio in hymno analogico eius, quod iuxta Græcā ueritatē habetur in hominibus bona uoluntas, quia ordo ultimus in priore continetur, sensum ego (ni fallor) ueriores explico in dialogis.

¶ Circa legem oblationis hostie pro peccato, cuius questio utrum daretur hæc hostia pro puero, an pro muliere, annotaui inconstantia doctrinæ. Nā olim scripsit summā D. Tho. morhicus tenet, quod pro puero nō pro muliere, autoritate huius loci et Augustini et Thome.

Inconstantia doctrinæ.

hoc in loco autem oppositum innuit, suo autem loco delicti in Leuit. manifestissime statuit.

Leuit. 12.

¶ Quod legitur, factum est post triduum, exponitur post diem tertium, sed post ternarium numerum dicitur. Insolens omnino loquendi modus, et ignoro radicem, ut sic exponere coactus sit: certe Græcè legitur, *μετὰ τρεῖς ἡμέρας*, id est: post dies tres, nam et sic fuit: quoniam enim die ab ipso die festo, qui fuit dies tertius dissolutionis, inuentus est a matre in templo.

Ex cap. 3.

Prophetiam illā, videbit omnis caro salutare, planè de secundo auentu loquens uiolenter pergit ad primum.

¶ De ætate Iesu, quod annum expleuerit tempore baptisimi trigessimum contra Caietanum et aliter opinantes proprio libello tractaui.

¶ De altero Cainā nō esse fas admittere genealogia perfluā, iā superius annotaui, ne mēdaciū esse ullū in scripturis cogamur fateri, quod non ueretur ij noui mēstri. Quomodo autē defendatur hoc, in dialogis scripsi.

Differentiam quam hic docet inter diem sabbati Ex cap. 4. et sabbatorum etiam superius improbaui.

¶ Socrum Petri liberauit a febre dominus in Capharnaum, ut ex filo euangelij patet: ipse uerò futili argumento adductus putat fuisse hoc in Bethsaida, et huiusmodi commentis replet cōmētaria, quæ et si uera essent, ad nihil tamē utilia, nisi ad torsionē ingeniorum gratis.

Vbi et Latine et Græcè legimus, homines eris capiēs, ipse emēdat, aut uerius corrūpit, legēs uiuos capies, de publicano autē quod reliquerit omnia, satis superius tractatum est.

Ex. c. 5.

Centurionis historiam non circumspēctē puto ab illo esse tractatam: Putat enim se cogi ad exponēdum certo modo quædam, ubi uerè non cogeatur, ut deat prudens lector.

Ex. c. 7.

¶ Falsò ait illa uerba, Ait autem dominus, cui similem etc. non esse de textu in Græcis enim habentur, et si ne illis mutilus esset et mancus sermo.

¶ Circa peccatricē in multis aberrat. Hic pauca et strictim memorabo. Primū, quod id quod dicitur, erat mulier in ciuitate peccatrix, exponit i mulier ciuilis. Secundo, quod arbitratur illam ciuitatem fuisse Ierusalem, non ex filo euangelij pateat quod erat Naim ubi suscitauit filiū uiduæ. Tertiū, quod existimat in eadē domo factā hanc unctionē, ubi facta est alia unctio, de qua cateari euangelistæ, quæ sine dubio fuit Bethaniz. Quartū quod putat iuxta quedā apochrypha, quod idē homo fuerit Simon leprosus et Simō Phariseus cōtra sententiā Augustini multo pbabiliore: nā quō cōsequēs esset quod liberatus a domino a sua lepra tā malè existimaret statim de illo?

Quintum

AMBROSII
CONTIN. CAIET. CAT. III.

Quintum, quod ponit eandem domum habitasse phariseum et peccatricem, quod quam sit uerisimile, gen. Phariseorum, et Pharisei illius despectus in eam satis declarat. Sextum, quod frustra commentatur quoniam pacto potuerit stans mulier rigare pedes domini: ignorauit enim morem ueterum, qui in lectis accubebant sedentes: unde etiam illa stans poterat rigare pedes eius. Dixit enim Poeta, inde thoro pater Aeneas sic orsus est alto. Postremum est quod ex ea sententia domini, dimittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum: colligit quod non dimittuntur nobis peccata multa nisi diligamus multum. Incidit autem in fallaciam consequentis, et argumentum colligitur in secunda figura affectiue: et falsum concludit, quoniam minima charitas satis est ad dimittenda omnia peccata quantum ad culpam tamen, ut docet Thom. quod si de pena etiam loquitur textus, aliud esset, sed hoc explanandum erat. Ostendit autem omnino se parabolam ibi Domini non intellexisse.

Ex cap. 8.

Vnde magnum argumentum ille sumit ad probandum quod Maria Magd. de qua in hoc cap. sit illa peccatrix, de qua supra cap. prox. ego inde magnum probum, quod non sit illa: Illa enim dimissa est ut iret in pace, haec describitur iam et antea sequens Iesum illa impetrauit ueniam peccatorum, haec curata est in corpore a spiritibus malis, id est, a demonibus septem, ut clare dicitur littera, imo ipsemet exponit ibi, spiritus maligni uexantes corpus. Hic uellem equum lectorem, et non qui iam ex prauidicio rem estimet.

¶ Quod legitur, ut in Graecis habetur, Occurrit illi

uir quidam ex ciuitate, ipse exponit, id est, homo ciuilis, quidnam uero ad illam expositionem illam adegerit nescio. Cur enim non sic exponit quod sequitur, nunciauerunt eis qui uenerunt ex ciuitate, id est, hominibus ciuilibus? Hec quid persequi cogor? Me miserum.

Christus (quamquam doceat aliter Caietanus) Ex cap. 9. multoties praedicauit se esse messiam, licet hanc praedicationem negauerit discipulis conuenientissime, quoniam primo firmanda erat propria eius attestatio et non uti testibus iam tunc parum idoneis: imo ut dixit Pilato. In hunc mundum ad hoc uenit, ut testimonium perhiberet ueritati, id est, sibi ipsi qui erat ueritas. Nam si praedicauit se Dei filium, et aequalem patri, quid obstabat cur uellet abstinere a titulo messiae? Nam quoties illi acclamatum est quod esset Christus, ipso non renuente. Item Samaritani nonne facti sunt se audiuisset ab eo, et credidisse quod ipse esset Christus? Sed ait, hoc non fecit Iudeis sed Samaritanis, mirum hoc, aut ridiculum potius denique: cum rogatus est publice a Iudeis, Si tu es Christus dic nobis palam, nonne ipse respondit? Loquor uobis et non creditis opera que ego facio et c.

¶ In eo quod ait Dominus, Et tollat crucem suam quotidie, non superfluit quotidie, ut ipse notat et saltim, sic et in alijs multis decipitur quae tedium est recensere.

¶ Quod ait Petrus in transfiguratione domini nouisse Moysen et Eliam, uel ex uerbis eorum, uel in similitudine ad pictos, hoc postremum uide an considerate sit dictum, quoniam tunc non erant picturae sanctorum.

¶ Quod parabolam mittentis manum ad aratrum, ait Caiet

AMBROSII CATENA.

Et ad prædicationem euangelij, non est iuxta doctrinam sensum, et Thomæ, qui ad hominem uiam perfectionis sequentem eligant aptam.

Ex.c.10.

Quod notat. idque sepius, ex dicto domini, manducate quæ apponuntur uobis, quod Iesus nullam cibi speciem prohibet. Importunum est fauet enim hereticis delectum ciborum spernentibus. si subtilius ille locus inspiciatur, innuit potius, quam aliàs à certis cibis eos dominus se abstinere facere, cum illa potius licentia sit, quam præceptum. Alioquin si liberum fuisset illis cum Christo manducare quæcunque quid oportebat illic eam licentiam concedere: nunquid enim legitur dominum cum discipulis uesci carnibus in pascha, et hoc ratione obseruantie ueteris mysteriorum? Pisces semper legis in euangelio quibus uesciebatur. Christus autem sit et proteruis, qui uelit omnia explicita euangelio tradita esse. Vita sanctorum interpretatio scripturarum, et tamen à scripturis habemus, carnes in initio non datas à domino ad uescendum, sed solum fruges terræ. Et cum hoc in diluuium remissum fuisset, non se tamen dominum ad recapitulandum, id est, ut ad precipium reduceret, saltem in his qui perfectiores essent: unde exemplum dedit abstinentie ijs, qui eum non à longe, sed prope uoluerint: et luctum sanctificationis in semetipso. Aiunt heretici, Paulus ait, Vos in libertatem uocati estis. uerum omnino. Sed et hoc ait Paulus, modò ne libertatem in occasionem detis carnis: Hancine ergo libertatem dedit uobis apostolus: scilicet ut à cubilibus et impudicijs, et ceteris carnis blanda-

Pro delectu
ciborum pla-
na ueraque
doctrina.

mētis uoluptatē capiatis: itē aiunt, Omnia munda munda, et quod intrat in os nō coinquinat hominē, Verè omnia munda munda: Quia oīs creatura Dei bona est. Sed im-
mundus est iam, qui est cōtumax, nec paret dicto maiorū propter cibū, uerè quod intrat in os nō coinquinat ani-
mā, sed quod exit ex ore, et quod è corde processit libi-
do, et proteruitas, et inobediētia erga matrē Ecclesiā, hec sunt quæ cōtamināt animā. Heretici et hypocrite sola uoce Christū prædicāt, et ingemināt Christū Chri-
stū, sed faciūt illū sibi dulcē atq; suauē, et laudāt, dum licētias tribuit, dū māducat et bibit, nec abhorret pro-
pter infirmos à uita cōi. At uerò dū ieiunāt, dū esurit, dū sitit, dū pauper alget, dū mēdicat, dū pernoctat orā-
do, deniq; dū fert sibi ipsi crucē, et crucifigitur: Hic ple-
nus solus inuenitur, et fugimus ferē oēs, et tūc cū Pe-
tro nescimus illū. Cui dubiū est quòd infirma quædā su-
cepit Dominus in se propter nos ut fragilitati nostræ suauitatis dispensatiōe subueniret, rāquā indulgēs mater, quæ cū puerulo ludit, nō ut ipsa ludat, sed ut ludēti puero be-
nignè cōsentiāt? Sed usq; quo paruuli diligemus infan-
tem? Si enim uerè Christus luxit pro nobis, Christi opera sequamur, et luctū, ut filij spōsi, quos donec spōsus ab-
est lugere decet. Sed quotusquisq; qui intelligat hæc.
Ex eo uerbo domini, Gaudete et exultate, quia nomi-
na uestra scripta sunt in cœlis, collegit omnes septuaginta discipulos fuisse prædestinatos, et sic melioris cō-
ditiōis quam Apostoli, nō aduertens, quòd quæ genera-
liter dicuntur nō nitantur si in uno aut altero nō ueri-
ficatur dictum, ut si dicimus redire saluum exercitum,

L non

AMBROSII CATENA.

Luc. 12.

Exo. 17.

Psal. 69.

Apoc. 3.

Augu.

Thom.

Ex cap. 11.

Matth. 6.

Ex cap. 12.

non ob unum aut alterū cadentem uitari sermonem. Et Iudas erat unus inter eos quibus dictum est: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri meo de uobis regnum. mitto quod iuxta scripturas non accipitur immobilis prædestinatio eorum quorū nomina scripta dicuntur in cælis, uel in libro uite, quoniam deus posse aliquos præsupponitur, ut ex Mose apparet, me de libro tuo, et ex dicto propheta, deleantur de libro uiuentium, et in Apoc. Qui uicerit nō delebo de libro uite. Neque concederent doctores quod Dominus uoluerit illis reuelare ipsorum prædestinationem quoniam hoc obesse poterat non prodesse.

Notat in parabola lucernæ, quod caute Lucas dixit totum corpus tuum tenebrosum erit. Et dixit totum lucidum, quoniam malum non est integrum sicut bonū et c. Id uero confutatur instantia. Matth. enim dixit, totum corpus tenebrosum. Adde quod bonum in nobis est undequaque perfectum.

Dei prouidentia ad singula indiuidua extendi debet (inquit) uertendum in dubium apud Christianos, quanquam philosophi hoc non credant, meriti Dei prouidentiam, ex his quæ apud nos cognoscuntur. Hæc ille, tanquam ex his quæ apud nos cognoscuntur non licuerit, etiam philosophis coniectare huiusmodi prouidentia Dei. Id enim hæc uerba sonant. Quod si non est quomodo inexcusabiles redditi sunt, ut Paulus ait, quod Deum non glorificauerunt, neque gratias egerunt? Ad quid enim non egisse gratias imputandum est illis, si de eius prouidentia nosse non poterant? Immo

rant satis, quia norant Deum, deique sempiternā uirtutem ac diuinitatem, in quorum notitia clauditur (ut reuera docet. B. Tho.) et prouidentia Dei, unde et Psalmista rationis momenta opponens in impios, eleganter dicebat. Intelligite insipientes in populo, et stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem non audiet? Qui finxit oculum non considerat? Qui corripit gētes nō arguet? qui docet hominem scientiam et c. Nōne hæc ratio ipsa probat? Atqui tandem malum sunt philosophi, qui prouidentiam dei hanc negarunt? Cur non aliquos ipse citaret? Nunquid Ep. curum, Democritum, Aristonem, Pirrhone, et huiusmodi potius porcos quam philosophos mihi producet? Profecto Tullius diuinam prouidentiam apud meliores philosophos in cōfesso fuisse testatur: et uerè hanc Socrates prædicauit. Plato etiam docuit ut ex multis eius sententijs apertissime colligitur, quod et Platonicum summi consitentur. Thomas de Aristotele ait, Quidam imponunt Aristoteli, quod putarit diuinam prouidentiam non extendi ad hæc singularia. Ipse tamē negat ex uerbis philosophi hoc haberi. Ego uerò etiā contrarium haberi assero. Enim uerò in .10. Eth. lib. ita scribit: Quod si dii curam habent aliquam humanarum rerum, ut æstimatur et creditur, rationabile est gaudere optimo et cognatissimo: hoc autem utique erit intellectus, huiusmodi uerò est mēs, et amantibus illā maximè, honorantibusque; fauere, tanquam rerum sibi charissimarum curatoribus, et rectè ac bene agentibus. Quod autem hæc omnia maxime sapienti existunt, non immamifestum est. Deo ergo est amicissimus. Hæc ille. Quibus

Tull. in li. de nat. deorum.

In li. contra Gentes.

Nota uerba philosophi aurea.

Inconstantia
doctrinae.

Psal. 103.

Nota pul-
chra pro dei
providentia.

quid apertius ut cognoscat etiam philosophū ipsum De-
providentiam hanc agnouisse? Quae cum ita sint, nō
tui non succensere uerbo mendacij atque scandalij, pro-
pter eos qui uel nimium philosophis tribuunt, uel om-
siones etiā ad perfidiā aucupantur. qui, quā metuūt ex-
cinoribus suis Dei providentiam, etiam esse nollent:
propterea facilius roborantur et in perfidia, et in
leribus, cum audiunt etiam philosophos id sic statu-
Nam qui dubitant paulo momento huc impelluntur.
Equidem si putarem philosophos hanc providentiam
non credere, opinarer etiam non absq; ratione illorū
hoc adduci, et inciperem merito suspicari rationem
gnare cum fide. Sed absit, ut istam doctrinam recipi-
pius lector. Quia ut a semetipso Caietanus expugnet
ut solet: nam apud quosdā tantū sit haec doctrina,
nullo potentius eueri ualeat, quam ab ipsomet antea.
Ergo illemet expugnet seipsum. Super illis enim
psal. uersiculis, ubi nos legimus, Intelligite insipientes
ipse iuxta Hebræum sic legit, Intelligite bestiales.
hūc autē modū cōmentatur. Tractat hic prophetarū
ticulū illam, Deus ultionum ex parte radicis,
licet diuinæ cognitionis actuum nostrorum, argu-
do statim blasphemiam impiorum dicentium, non
debet dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligit
siales homines more bestiarum uiuētes in populo.
lati tamen populo tāquam magistri populorum et
sipientes, de altissima causa malē sentientes, quando
telligitis? quando penetrabitis intellectu ueritatem?
tans aurem nūquid non audiet? hic creās oculos, nū-

non uidebit? erudiens gentes nonne castigabit? docens
hominem scientiam? A quatuor effectibus Dei intendit
docere in Deo esse scientiam actuum humanorum, scilicet
cet ex hoc quod fecit sensum auditus, sensum uisus, syn-
derezim, et intellectum speculatiuum in nobis, et in-
tendit talem rationem, quod quicquid est perfectionis
in auditu, uisu, synderezim seu ratione practica, et intel-
lectu speculatiuo hominis, totum eminentiori tamē mo-
do, est in deo. Meminit specialiter auditus et uisus, quia
spirituales sunt inter omnes sensus: non arguit ab effe-
ctibus miraculosis, quia ad illos loquitur qui negant mi-
racula: sed arguit ab effectibus quos ipsi philosophi fa-
tentur produci a Deo, mediante ministerio naturae, et
fundat rationem super communi animi conceptione phi-
losophorū, scilicet, quicquid perfectionis habet effectus,
preexistit longē excellentiori modo in suprema illius
causa. Siste hic minus erudire in philosophia, seu specu-
latiua theologia, et scito, quod non intendit propheta
inferre quod Deus audit seu uidet: sed quod Deus co-
gnitioe sua cognoscit quicquid sensu uisus uidetur, quic-
quid sensu auditus auditur: hoc est enim excellentiori mo-
do uidere et audire. Ad significandā ergo synderezim, di-
cit, erudiens gētes: deus enim erudit gētes mediāte synde-
rezim indita animae nostrae: ipsa siquidē arguit nos cū ma-
le operamur, et instigat ad bene operandū. Est enim na-
turalis quidā habitus animi ad bonū, secundū rectā ratio-
nē, probandū et cōtrariū reprobandū, qui omnibus gen-
tibus naturalis est, ac per hoc est effectus largitoris na-
turae: lumen autē intellectus agentis et habitus prin-
cipio-

ciptorum in speculatiuis significatur docens hominibus scientiam: nam illo naturali lumine acquirimus scientiam suam inueniendo, siue discendo, & hoc similiter natura est omnibus hominibus, ac per hoc effectus largitorum ture. Hec ille. Que ad uerbum citauimus, non solum ut deat lector inconstantiam huius doctoris, uerum etiam agnoscat quam doctius & elegatius loquitur, quam ueritatat pro ueritate: ergo iuxta suam ipsius priorē doctrinam non debuit hic dicere, quamquam philosophi non errant, qui metiuntur Dei prouidentiam ex his quæ apud eos cognoscimus, sed hoc modo uerius debuit dicere, quæ quæ bestiales hoc non credant, qui metiuntur Dei prouidentiam bestialibus libidinibus. Nam quantum obsecro putamus bone lector, hunc hominem, & quam multis obfuisse, & docuit apud Aristotelem animam esse mortalem? quod & uerum fuisse, longè prudentius tamen tacebatur: Nam quam facile infirmi fide à ueritate abduci possunt? & commentis? & quantum roboris impij hinc sibi ad perniciem comparant? nolent enim suorum consilij scelus post hanc uitam quicquam esse. Saltem reueritus sumus communem præceptorem nostrum, D. Thomam, & alios etiam clarissimos uiros, & philosophos, qui aliter ex fontibus Aristotelis hauserunt. Quid enim potest prodesse id noui nisi ad ostentationem? cum tot illi uiri oppositum docuissent? Neque mihi obijciat quisquam, quod ipse antidoto curauit hoc malum, dicens non tunc hæc reuocanda in dubium: Itane igitur tutò uentrem propinabitur, quod antidotum sit paratum? Nam & queso te uir doctus & acute. Hic noster putat se deinde

Nota hæc o-
mnia pie le-
ctor ac pru-
dens.

strare ex principiis & ex philosopho collectis, animam hominis immortalem esse, & simul docet principem proculdubio philosophorum, se putasse oppositum demonstrare. Sed quis credat in tanto philosopho tantam stupiditatem? Ibidem ostendit non intellexisse quid sit nos confiteri in Christo, & Christum in nobis: quod tamē est pulchrum & in se habens mysterium coniunctionis nostræ cum Christo.

Pro eo quod interpres reddidit stercora ipse substituit sumum: quia non pie Græcè non significat stercorea, id est, excrementa animalium, sed latanem. Quid hic dicam? Sed putida res de qua tractatur.

¶ Paulus post notat dixisse sabbatis, & non sabbato: quia significabatur dies septimus: sed instantia retunditur hoc mille locis etiam ibidem, quia statim dicitur sabbato & die sabbati in eadem significatione.

¶ Dominus respondens Petro interroganti an pauci saluentur, non significauit paucos de facto saluari, ut uult Caietanus, sed solum paucos ambulare per uiam certam salutis, iuxta rigorem iustitiæ, sed misericordiæ Dei non ligat manus. Nolu it autem discipulos inniti solum in misericordia quæ non datur omnibus.

¶ Illud, Quia non capit perire &c. hic rectius exposuit quam in ientaculis, quod debuit ingenuè confiteri.

¶ Illud, Quotiens uolui &c. dicit sumi metaphoricè, id est, ad modum uolentis me habui, imò uerè erat uolens, qui uolebat salutem omnium, modò & ipsi uoluissent, qui & uelle poterant.

¶ De uotis quæ hic explodit, iam satis superius.

¶ Neque sal, ut ipse putat, solum ad prelatos per-

AMBROSIO CRISTINA.

Nota religio tum perfectionis suscipiunt, qui alijs terrenis hominibus. **se.** exemplo docet sapientiam carnis mimica Deo, quibus ipsis (si euanescent) contingit, quod dominus ostendit per sal, ut ad nihilum ualeant, sed ostentui sint ac liberio omnibus hominibus & bonis & malis, quod nam non plus satis hodie uideremus.

Ex. c. 15.

Quod diabolus redacto in seruitutem hominibus, & ideo priuget eos ne satientur, augeat peccatum, non probo uerum esse, quin potius daret occasionem peccatori, ut conuertatur Deum, quum uideret se non posse potiri ac frui cupiditatis, quod manifeste apparet in hacmet prodigi parabola, qui ob hoc resipuit quod non expleret desiderium suum de filiis. Nec est materia inuidie diabolo peccatorem inuolui sordibus, imò id est quod cupit, quia fuit homine indigna; & præterea scit quod ipso peccatum augeat: nec est timendum quod satiatur, id est fastidiant, qui uoluptatibus & libidinibus uacant: auarus nunquam expletur, sed crescit amor nummi, tum ipsa pecunia crescit, ut recte quidam: & hominum quanto magis sanguine uoluntatur, tanto id magis appetit ac pro ludo ducit quod antea exhorrebat. Sic & de blasphemis est qui sunt maxime assueti, iam pro ludis blasphemias. Venereis etiam bestialibus incumbunt, quanto plus hoc luto se inuoluunt, uelut porci, tanto magis gaudent. Habes & de hydropico similitudinem, quanto plus bibit, tanto sitit plus, Cupidi oculum in

Ecclesi. 14.

Prouer. 30.

bilem dicit scriptura, qui non satiatur in parte iniquitatis donec consumat aresaciens animam suam. Denique tria in saturabilia prædicantur, & quartum quod nunquam dicit sufficere. Est infernus, id est, diabolus, qui terram comedens, id est, terrenos homines, nunquam satiatur. Hæc est enim maledictio sua. Est os aulæ, id est, carnis concupiscere, quæ inexplebilis est. Est terra, id est, cupiditas, munda denique est ignis, illa ambiguo & incensio, quæ totus ignitur animus honoris & gloria cupidus ut ille luciferi. Itaque dei potius beneficium est ut peccator careat concupitis, quod facilius reuertatur & dicat, quati mercenarij in domo patris mei abundat panibus, ego autem hic fame pereor.

Ex. c. 16.

Parabolam uillici clarā esse, sed applicationem eius per singula ualde difficilis est, inquit, si non impossibilis: sed quid est parabola nisi similitudo? & quæ datur similitudo non applicabilis: nunquid fortè quia ille nesciuit applicare, censere debuit esse inapplicabilem: cetera in dialogis nostris quod ad hoc attinet.

¶ Quod uerò exponit domini sententiam: filij seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua: quā sit illustre uideat alij. mihi quæ uidetur quod pulchrā lucidāq; domini sententia sua expositione male fœdet ac obscuret, uideat qui uolet: sensus enim lucidior ille erat, quod filij huius seculi, quātū ad suos fines quos sibi proponunt, sunt prudentiores (ut ita dixerim) ad inueniēda media ad eos fines assequēdos, quam sint filij lucis in sua generatione, id est, ad assequēdū paradisū, quod utinā nō uideremus: quid enim nō audet mali ut potiatur uoluptatibus: at quotusquisq; est lucis filius, qui talia aggreditur pro Christo, imò pro sua salute: uniuersaliter enim hic loquimur non de

L

paucis.

paucissimis quos singulariter dilexit Dominus. Hec
paterentur boni propter Deum, quæ mali propter
dum, iam iam perfecti essent omnes ac beati.

¶ Quo fructu, & quam prudenter ac pie in dubi-
tat, an sit parabola & non historia quæ de epulo
ac Lazaro recitatur, alij uiderint. Certè sancti do-
res, omnes penitus nunquam dubitarunt. Et ipse La-
rus tãquam domini uoce canonizatus ubiq; terrarum
ut sanctus Dei celebratur & colitur, & eius nomi-
pauperes. S. Lazari dicitur, qui ulceribus foedati sunt
& a cõcionatoribus in exemplum adducitur diuiti-
diuitibus, ut discant misericordiam, & contra Lazari
pauperibus, ut patientia illum imitentur. Et fortius
quod exhortatur exemplum, quàm quod docet para-
la. Nec est parua coniectura aut parum urgēs, ut ag-
scas non esse parabolam, priorum nominum reuoca-
tio, etiam ipsius Abrae. Quod nunquam in alia
parabola legitur, nec decenter fieret nec in huius-
modi exigēda sunt mathematicæ demonstraciones. Adde quod
hec Lazari & diuitis historia, teste Ambrosio ac
rillo in annalibus Iudeorum uetustis legebatur: non
tur quod tot & tantis testibus uallabatur, labefacta
dum erat.

Ex cap. 17.

Verba illa, si habueritis fidem rectè ab interpre-
uersa ab eo importunè mutatur, quod nescit
pus pro tẽpore, & modũ pro modo nonnũquam po-
uideat qui uelit. Sunt & alia in hoc & superiore
quæ tadio affectus prætereo, cum sint tamen annota-
ne digna.

Torqu

Torquet literam in parabola uiduæ uindictam in
plorantis, ubi uult electos non clamare pro uindi-
cta à Domino, & directè contra clamorem martyrum
in Apoc. Licet enim in terra orent pro persecutibus,
tamen cum iam sint interfecti conformes omnino uolum-
tati & iustitiæ Dei quam uident, uindictam sanguinis
in obduratos implorant.

¶ Quod rem fidei minui perspiciamus, & Dominus
dixerit, Putas filius hominis ueniens inueniet fidem in
terra: non est coniectura idonea ad colligendũ non uen-
turam interim aliquam instaurationem ac reformatio-
nem Ecclesiæ, sicut ex sanctorũ reuelationibus, & an-
teillarum Christi habetur: alioquin quomodo implerẽ-
tur scripturæ, quod plenitudo gentium debeat intrare:
quod nõ esse impletum, uel ipse Caietanus ibi fatetur, Inconstantia
ut & hic uideas inconstantiam hominis. doctrine.

¶ In parabola Pharisei, quanquam ille diceret. Domi-
ne gratias ago tibi quod non sum sicut ceteri hominũ
&c. Notat non esse putandum, quod iste adeo desipe-
ret, ut sese reliquo humano generi præferret, sed quod
dicitur, ceteri homines, restringitur per id quod sequi-
tur. Raptores, iniusti, adulteri &c. Sed falsa hec expo-
sitiõ, & contra literam. Primò enim quod malè restrin-
gitur, quod dicitur, ceteri homines, per id quod sequi-
tur, raptores &c. Non enim in ijs concluduntur cete-
ri homines. Deinde est ipsius Euangelistæ testimonium,
qui uult manifestè hanc parabolam in quosdam esse di-
ctam, qui in seipsis confidebant, & spernabantur cete-
ros: ceteros (inquit) absolute, & non ceteros qui
essent

AMBROSIO CAT. I. II.

essent raptores &c. Et ita Ambrosius & alij uer-
me sunt interpretati his uerbis. Quid est ceteri homi-
nes, nisi omnes homines præter ipsum? quasi dicat, Es-
sum solus iustus. Neq; hoc adeo mirandum, quod ita
siperet. Tales enim sunt pharisæi & hæresiarcho-
rus euangelistam se nominat, ut quintum habeamus.
soluatur euangelistarum quadriga. Sic olim Manichæi
Apostolum Iesu Christi se prædicabat, Montanus in
ritus in se descendisse mentiebatur. Et scriptura in
inuehitur. Nunquid uos soli sapientes & uobiscum
pientia morietur? Non ergo mirum si ille Pharisæus
ita esset inflatus: non tamen puto quod se ceteris par-
culariter conferens, præferret, sed quodam modo ge-
raliter, & inconfuso, non ad particulares descen-

Ex cap. 20.

Si filij huius seculi è regione distinguuntur à filiis
surrectionis ut ait, profecto nõ potuissent dici
huius seculi in statu innocentie, quod tamen ipse
cum resurrectione nõ fuisset nec uxorum pluralitas
fuisset, licet castissime nuptie. Et uerè filius dei
scribitur Luca. 1. in eo tamen statu & non filius
li, sed illo cadente facti sumus cum illo omnes filij
seculi, ut hinc & mors & nuptiarum pluralitas
cuta fuerint.

Luc. 3.

Ex cap. 21.

Ait Caiet. Bella, terræ motus pestes fames &c.
lametæ, & signa in aëre magna prædicuntur.
ea ratioe ut noua aliqua aut insolita denuntientur
ra, sed ut describatur mundus solitum cursum habere
ut intelligerent Christiani, hæc spectare ad consuetudinem
mundi cursum. Hæc ille. Declarare ergo uoluit

Domini

Dominus cõsuetũ mundi cursum, ac sinobis nõ satis ex
se cõstaret, ac si prænuñtiasset, in hyeme pluuias frequen-
tiores ac nives, in æstate calores & æstus et huiusmodi,
quæ al solitũ mudi cursum attinēt. Nota & aliud mi-
rabile. Christus (ut ait) ita prænuñtiat, ut Christiani intel-
ligat: & nullus tamē hæcenus id intellexit. Sancti quip-
pe expositores, quos legi oēs, accipiunt hæc à Domino
dicta, ut signa ac portenta futurorũ, præsertim Ieroso-
limitani excidij, ac tremendi & magni sui aduentus quæ-
enti teste Iosepho impleta sunt ex parte in illo excidio.
Cyprianus in tractatu aduersus demetrianũ, Ambrosius
Grego. Aug. Bernar. & ceteri quorũ testimonia tædet
referre, ita accipiunt. Nõ placuit ergo huiusmodi doctri-
na, quæ auertit homines à timore ac meditatioe diuinæ
iusticie & iræ, ne leuēt capita sua, & desistant ab ope-
ribus tenebrarũ, ut hic iubet Dominus. Ad hæc nota mi-
rabile, Dominus signa uocat, & Reuerēdisimus nihil
significare asserit, sed solũ naturaliter ad cõsuetũ mudi
cursum attinere. Quomodo ergo signa, si nihil signifi-
cāt? Dicit autē forte quidā, An non hæc naturalia sunt
quæ prædicat Dominus, & causas naturales habentia,
quæ & bonis & malis eque accidunt? Respōdeo, nõ sic
me docet scriptura diuina, ubi passim hæc mala describũ-
tur ut instrumēta Dei, quibus ad castigationē, aut emē-
dationē aut probationē, aut uindictā, summa prouidentia
ipse utitur. Lege libr. Iudicũ, Regũ, prophetarũ, & re-
peries passim tria hæc præsertim, esse Dei flagella spā-
lia, Pestē famē Gladiũ. Addit & Ezechiel quartũ, s. be-
stias malas, quod nõ incõgrue etiā ad hæreticos aptari
põ, quibus Deus utitur in uindictam, plerũq; in sacer-

Nota hæc
pie lector.
dotes

AMBROSII CATENA

dotes malos & monachos, & ut boni magis probentur. Denique quis Christianus, sancte civitatis destructionis templi desolationem, clades insignes, & Iudeorum seram captiuitatem, & conditionem, consuetum morem cuius audebit adscribere, & non speciali providentia Dei, iræ ac vindictæ? Denique, quæ uidentur nobis, sunt causæ naturales, in manu Dei sunt: ipse causat, ipse propellit ad nutum clam nobis. Caue ergo, si quis lector ab huiusmodi fermento.

Ex, c. 12.

Credo illum non intellexisse illud quod ait dominus, Ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei, & quæ similia dicit apud Mattheum non explico tamen hic, sed lectorem admonco ut cogitet quia uerba domini non indigent illa uolentia quæ facit ipse, non propriè accipiendò donec. Nam si non ulterius comesturus, nonne superfluo adiecisset uerba, donec impleatur &c: nonne & satis erat simpliciter dicere, non comedā amplius?

Inconstantiæ doctrinæ.

Ibi etiam exponit dominum mandasse discipulis se metum conficere & sumere, & dare: quod & uerum est, licet alibi aliter dixerit, quod inferius annotatum loco suo.

Quod ibi notat, quod non subditos, sed fratres haberi reliquos à Petro, & quod dominus non effundendi, sed confirmandi prænunciat & mandatum aliis annotauit ut periculose dictum, præsertim his temporibus, cum in prelatos uigeat contumacia ab hereticorum doctrina. Neque uerò ex eo quod uult habere tres, sequitur, quod non mandauerit prelatum an-

& prelatura & dominatio sit etiā in fratres, & dominus probauit uocari se dominum & magistrum ab ijs, quos tamē habuit ipse in fratres. Et Iacob dicitur. Esto dominus fratrum tuorum. Paulus ait, Obedite præpositis uestris, & subiaceite eis, poterat tamen taxari potestatem abusus, & ambitio dominationis, & quod qui præstant non præstant ministerium iuxta domini mandata, sed quod suum est querunt, quod Iesu Christi est abijciunt. Verum surdis dicuntur hæc.

Totum illud locum ubi ait dominus, Quando misistis uos sine sacculo &c. latius in ientaculis tractat: quam uerò ineptè, & hic & ibi. & quot erroribus implicatur, non ualui continere, propter eos qui hac doctrina uelut oraculis afficiuntur: circa hunc enim textum duo conatur. Alterum, falsos intellectus excludere: alterum, uerum statuere. Circa primum, Falsus, inquit, sensus esset existimare, quod per hæc uerba uoluerit dominus animare discipulos ad sui defensionem. Item falsum esset existimare discipulos ita uerba Christi accepisse, uidelicet quod eis mandauerit suis defensorem. Alioquin non dixissent domine, si percutimus in gladio. Non enim dubitassent percutere, putantes hoc sibi esse mandatum: denique falsum esset etiam putare, quod illis uerbis Deus propriam ipsorum defensionem eis mandasset, aut permisisset in imminente illa persecutione, cum non essent ipsi passuri persecutionem ullam, solo domini uerbo seruandi, quod ex illo dicto domini probat. Patet quos dedisti mihi non perdidisti ex eis quenquam: & cum caperetur, dixit, Si ergo me queritis, finite hos abij-

AMBROSII EXPOSITIO

re. Haecenus in summa Caiet. quae ut expendantur
uerbe. Primum, fateor dominum sui defensionem non
cepisse, quanquam rationes aliqua quas ipse pro
affert minime concludant: quid autem opus erat alia
rere ad id probandum, quam quae hic dixit dominus, ex
tere impleri in se quod erat praescriptum, et cum
quis deputatus est. Quod uero secundum ait discipulos
putasse per ea uerba sibi mandata domini defensione,
nime probat, illud asserens quod si hoc putassent non
gassent, utrum percuterent. Ego enim uersa uice, pos
sem arguere, quod si certe aliud putassent, uidelicet
quod non nollet, non rogassent illud: ergo quod rogant,
detur pertinere, aut ad hoc ut fierent certiores
quod ipsi putabant, aut forte utrum tunc tempus
id agere. Credibilius ergo mihi uidetur eos accepisse
uerbis domini, quod oportebat parare defensionem. Quod
propter et gladios tunc parauerunt, et attulerunt, et
cincti ferebant eos, quare et rogant utrum percuterent
et Petrus morae impatiens ut persuasus, etiam percu
tit. Denique quod tertio loco adiecit, dominum non
dasse illis aut permisisse propria sui ipsorum defensionem
prorsus nego. nam et falsum est quod affert pro ratione
uidelicet quod solo uerbo seruandi essent, nec ad eorum
lam persecutionem attinuisse: contra enim dominus illis
praedixerat, uidelicet quod essent dispergendi in pro
pria, quod et fuit: Petrus autem etiam metu compul
sus negat: alius reliqua sindone fuga illorum manus con
dit. Reliqui dispersi, et adhuc postquam surrexit domi
nus congregati, clausis ianuis ob metum Iudeorum

tet. Quod ergo non erat persecutio? Quod ergo patre
orauit dominus, ut seruaret illos, non id probat quod non
esset futura persecutio, sed contra potius quia futura
erat, rogauit ne in ea succumberent, nec tamen hoc pu
ro miraculo, et sine eorum prudenti cautela, et huma
na providentia ne tentarent Deum: nec illa oratio per
tinuit ad eos tantum, sed etiam ad futuros discipulos,
ut ibi patet: Neque uerbum domini, Sinite hos abire, ad
hoc prolatum est, ut omnino carerent persecutionibus,
sed ut tunc non preualerent, quia erant seruandi ad alia
tempora. Nunc accedamus ad sensum quem ueram esse
existimat, pro cuius indagatione plura praenotat. Primum
diffinitionem temporum, uidelicet pacis, et persecutio
nis, quod accipit ex eo quod ait: Quando misi uos, et
quod subdit, Sed nunc qui habet sacculum, secundum dif
ferentiam officiorum consequentem: nam tunc erat of
ficium praedicationis, postmodo uero non erat propter
persecutionem. Tertium, rationem huius doctrine, quae
est, quia dominus cum iniquis erat deputandus. Quar
tum, notat dicendi modum, quia loquitur in tertia per
sona: non enim dicit, sed nunc tollite sacculum, sed in
personaliter, sed nunc qui habet sacculum. Ex his ergo
(inquit) habentur duo tempora, scilicet praedicationis,
et persecutionis, et non cuiuscunque persecutionis, sed il
lium quae Christi discipuli cum iniquis deputandi essent.
Nam ad signandum hoc tempus proposuit in persona
sua talem personam patientium persecutionem, et pro
pterea non meminit crucis aut mortis, sed solum deputa
tionis cum iniquis: habetur ergo duo Christianorum ge

Nota lector

AMBROSI
CAPITULA

Nota.

nera, id est, prædicatorum in apostolis et aliorum minus perfectorum in tertia persona significatis. Est et sermo dominicus de tempore persecutionis indeterminatè, et similiter de discipulis indeterminatè: ita quod illud aduerbium, nunc, non demonstrat determinatè illud tempus passionis Christi, sed indeterminatè, præputè quando discipuli reputarentur iniqui. Et similiter illud relatiuum, qui, non refert determinatè apostolos sed indeterminatè Christianum. Hæc Caietanus ferè literam. Quæ cum sint adeo absurda, perplexa, et euangelistæ sensu aliena, quanto cum dolore aut furore recitem, et quam inuitus tractem ac persequar, dominus: hoc autem facio quia eorum me miseret, uiri huius doctrinam admirantur, quod esse puto potius que, quia sapenūero inintelligibiliter loquitur: non enim quæ non capiunt mysteria esse arbitrantur. Igitur hæc mysteria uideamus. Primò statuit quòd per illud aduerbium, nunc, declaratur præsens tempus persecutionis: et ut hoc præsens tempus persecutionis declararet, adiecit, non qualiscunq; persecutionis, sed illius qua Christi discipuli reputandi essent cum iniqui et exponendo Christi discipulos, ait, Non apostolos ad quos erat sermo, sed futuros Christianos. Quæ hæc tã perplexa ualeat explicare? Primò ait per hoc significari tempus præsens persecutionis, et statim subiicit, quòd illa præsens persecutio significatur, sed tempus persecutionis indeterminatè, imò tempus future persecutionis qua reputandi essent iniqui discipuli Christi. Ergo ly nunc, significat præsens tempus, quod

sens tempus indeterminatum est, imò futurum est. Omne taphysica incomprehensibilia. Adde, quòd etiam adiecit ea uerba, sed nunc qui habet sacculum etc. non dirigit ad apostolos, sed indeterminatè ad futuros discipulos imperfectos. Hæc enim Caietani uerba sunt. Habentur secundo duo genera Christianorum, scilicet prædicatorum in apostolis, et aliorum minus perfectorum in tertia persona significatorum. Hæc ille. ubi nota mirabile, alibi dederat, et sermo non pertinebit ad illos. Item, ut fateatur, sermo ille dirigitur indeterminatè ad imperfectos discipulos, et ipsi tunc erunt tales; id est, imperfecti, ad illos et conueniens illis, non attinebit ad illos, imò uerò ex dictione illa aduersatiua, sed adiuncta tempori, sed nunc, clarè indicatur in eisdem personis ratio mutandi consilij siue mandati, alioquin non tam uarietas temporis, quam (ut ita dixerim) alietas personarum induceret rationem mutandi consilij, quod est etiam contra ipsammet, qui principio rectè ponderat sicut alij exposuimus, temporum differentiam, quæ tunc erat, esse caudat, ideo non pertinere ad apostolos illum sermonem quia loquatur in tertia persona: nam si acutè considerasset, implicite ibi habetur secunda persona: ait enim Lucas quòd dixit eis, sed nunc qui habet sacculum, quod est perinde ac si dixerit, sed nunc qui uestrum habet sacculum etc. Nota ergo quòd ait, sed nunc. tunc enim non erant alij discipuli ad quos posset illud mandatum pertinere:

AMBROSIO CRISTINA.

nere: unde et ipsi ad se directum sermonem illum
lexerunt. quapropter statim gladios asserunt. Preter
si sermo ille non pertinebat ad apostolos, quia erat
tertia persona et impersonaliter dictus (ut putat)
fecto nec illud pertinebit ad eos. Qui uult uenire
me et c. et, Qui sequitur me et c. et, Qui perdit
animam suam et c. et alij multi sermones domini
sonaliter prolati, qui re uera multo magis pertine
ad illos, nam in illis alij instruebantur, sicut ipse
Quod uobis dico, omnibus dico.

¶ Sed audi, quæso lector, quæ nisi legissem, nunc
credidissem: Ait, per illa uerba, Quia adhuc oportet
pleri in me quod scriptum est. Et cum iniquis de
est, non intelligi propriam Christi persecutionem,
tius discipulorum in tertia persona intellectorem
dixerit, Si me persecuti sunt, et uos persequentur
cum iniquis deputabunt, et uos non dico apostolos
indeterminate discipulos, reputabunt iniquos. Et
quod ne per illa uerba intelligeremus præsens tem
persecutionis, non meminit dominus crucis et
sed deputationis cum iniquis, quæ erat futura com
nis persecutio bonorum et Christianorum qui er
putandi iniqui: hæc ille: quæ adeo falsa sunt, et
rica et contra euangelium è diametro, ut putem
non obuium esse. Nam uerbum domini illud, Si me
cuti sunt, et uos persequentur, directum et in
persona ad apostolos, et de se pertinet ad perfectos
quomodo non primum et maxime ad apostolos
nabit: et quomodo dominus non meminit crucis et

tiæ, cum dicat, Oportet impleri in me quod scriptum est,
et cum iniquis deputatus est: in me, inquit, non in alijs
quod tunc uere impletum est, quum dominus cum latro
nibus pependit in cruce, teste Marco. Et hæc sunt hu
ius uiri mysteria. Mitto et alia perplexa persequi quæ
longum esset, non enim minus secum quam cum alijs pu
gnat in hoc ient aculo: aliquando enim uerba illa domini
de non uehendo sacculum et peram mandata uocat, et
probat esse mandata pertinentia tamen ad perfectiores. Inconstantia
Paulo autem post negat esse mandata, et dicit esse licen doctrina.
tias, quæ certe sunt imperfectorum. Ecce igitur mysteria
uiri huius.

¶ Libuit autem in gratiam benigni lectoris, quoniam
de prouidentia Dei locus hic pulcherrima continet do
cumenta, latius sicut dedit mihi clementissimus spiritus
hic pertractare. Præmittendum est autem ad intelligen
tiam loci huius, quod dominus nonnunquam utitur qui
busdam in loquendo figuris, ut per eas non id prorsus
accipiamus, quod uoces ipsæ prima significatione red
dunt, sed quid inde prudentia hominis potest elicere ut
uites sensus absurditatem: uerbi gratia. lubet percuti
ti maxillam præberi et alteram, hoc si pertinaciter ac
cipiatur ad literam, absurdum ingerit, et quod caret
exemplo: Si autem ex hoc dicto prudenter intelliga
mus, quod ipse animum exigit ita preparatum, ut si sit
opus, etiam id facturi simus, uerum sensum excipimus,
et quiescit intellectus. Sic et quando ait, In illa hora
qui fuerit in tecto, et uasa eius in domo, non descendat
tollere ea: et qui in agro similiter non redeat retrò:

nō uult hæc sic ad literam accipi, quasi uelit homines
luc bubones manere in tectis, aut in agris, ut pecora
pi: sed ea parabola significare uoluit tam magnum
in ea persecutione periculum, ut non sit futurum
uel parum auerti à contemplationibus Marie, et
nibus Marthe, etiam propter necessaria uite. Nam
quando mandat predicari euangelium super tecta,
quid uult, ut predicatorum tecta conscendant, ut
predicent: an potius eo tropo significauit euangelio
predicationem publicā futuram? Multa sunt id
Itaque cum prohibuit olim sacculum et peram, et
gā et calciamenta, et gladiū, nihil aliud intelligi
quā omnem curam et sollicitudinem temporalium
ciendam esse, predicatoribus uertis, quæ ad uitam
dam hominem seculi sibi comparare solent, et
prouidentia Dei non deest militibus suis, ut
de necessarijs, et protegat à uolētis. Cum ergo
nunc mandat, ut qui habet sacculum tollat et
et c. non est præcisè intelligendum ut sic ad literam
ret. Quid enim si satis fuerit sacculus, nunquid
ra erat adicienda? aut quid si oporteat potius
et sacculus esset impedimento? Et quid si præstari
gis habere tunicam, quā gladium, nunquid ueniam
esset tunica ut ematur gladius, præsertim si quis
dio nesciret, sicut ego, esset potius impedimento
tutela, imò pro inimicis. Ergo et his uerbis id
accipi debet, quod in tempore persecutionis non
gligenda salutis ratio, ut ad meliora tempora
mur. Hoc sic præmissis, supponenda etiam plura

Primum quod uaria temporum conditiones, etiam uaria
postulant atque exigunt: quod enim uno tempore
aptum est, alio est incongruum. Vnde rectè scriptū est.
Omnia tempus habent. Et dominus dixit, Nonne duode
cim horæ sunt diei? Deinde supponendum est, quod et
personarum et statuum uarietas similiter uaria exigit
aliud enim exigitur à prælato ac magistro, et à per
fecto uiro, aliud à subdito et discipulo, et ab imperfecto.
Tertio supponendum quod qui ad publicam utilitatem
officium administrant in omni actione sua ad utilitatem
publicam debent respicere, et consequenter quæ sunt
maioris perfectionis interdum postponere, ut aliorum
consulatur utilitati, sicut dominus faciebat, et Paulus,
et quotquot sunt perfecti. Quarto supponendum quod
discipuli eo tempore rudes erant adhuc et multas do
mini sententias non intelligebant, ut patet de parabolis
et quibusdā etiam manifestis doctrinis, ut est illud: Nō
quod intrat in os coquinat animam: Et quædam post
modo intellexerūt, ut illud, Soluite templum hoc et c.
Vt hæc igitur ad rem propositam aptentur, ab initio
predicationis Christi, cum exciperetur eius doctrina fa
uorabiliter à populis, antequam incenderentur in eum
animi inuidorum, oportunitate uidit esse tempus mittendi
discipulos ad predicandum, et simul opportunum
docere illos ut abijcerent omnem sollicitudinem et
omnem curam quantum fas erat ad seruandum corpus.
At uero excitata persecutione in ipsum dominum muta
ta est ratio temporis, et cum adhuc ipsi apostoli essent
imperfecti, indiguerunt alio consilio, et ideo audiunt

AMBROSII CAT. III.

ut utatur humana prudētia ad prospiciendū sibi, siue
ga, sine defensione, quoniam nō erat tēpus adhuc ut
eculiariter diuina super illos protectio assisteret, ut
gnoscerent interim quid ualerēt ex seipsis: iccirco dicit
Quando misi uos sine sacculo nunquid aliquid depo-
uobis? Et cum illi respondissent, non, dixit eis, Sed
qui habet sacculum &c. ac si expressius dixisset: Con-
gruum fuit ut olim obediētes mandatis meis, quā-
erat tranquillitas temporis, mea prouidentia occu-
rem abundē uobis in necessitatibus uestris, ne filij spem
si lugerent quādiu esset cum illis sponsus: at nunc
aufferendus est à uobis sponsus, cum percutiendus
pastor, & cum iniquis deputandus, congruum est ut
uos aliquantisper dimittamini, & communi patris
uidentiā relinquāmini, ut manifestetur quōd olim
biscum eram peculiari prouidentia, & quōd hoc
nunc mihi perficiendum est soli, quoniam torcular
mecū calcare uos nō potestis, quia nondum uenit
tus fortitudinis in uobis, nec decuit ut ueniret ante
illum mittam: Mittere autem nō ualeo ante uictoriam
Itaque interim commisi uos patri, ut seruemini: tam
humanum uestrum consilium à uobis exigo ut dum
uobis præsidia procuretis. Et hoc est quod dixi,
nunc qui habet sacculum &c. quia enim tempus per-
cutionis instabat, nec facillē potuissent mendicato
curare uictum, dixit de sacculo & pera, ut colligerent
& seruarent quod ad refectiōem necessarium erat
& quia immixcere periculum poterat, defensionem
ralem illis permisit, imò & suasisit suadendo ut gladi-

emant etiam distracta tunica. Non enim apti erāt ad se-
rendam crucem, ut Petro dixit, Quōd ego uado non po-
tes me modo sequi, sequeris autem postea, uidelicet cū
spiritu sancto repletus eris & alius te cinget & ducet
quo tu non uis: ut ergo cognoscerent, quōd eatenus ser-
uauerat illos dominus in medio luporum interim uoluit
eos sibiipsis dimittere, ut experirentur quān nihil ex
seipsis possent, ut noscētes aliquando infirmitatem suā.
omnia postmodo possent in eo qui confortat quos nult.
Dominus igitur quia uidebat illos ineptos ad patiendū
seci, quoniam nec decens erat ut apti fierent ante tem-
pus, dixit, quoniam oportet impleri in me. Et cum iniquis
reputatus est, in me inquam qui solus calcare debeo hoc
torcular, nec equū est ut habeā socios nisi unā, ut uir &
mulier instaret quod uir & mulier perdidit. At illi ru-
des adhuc quia nōdum tentati, nōdū experti erāt intel-
ligentes dominum & persecutionem imminētem prae-
dicere, & defensionem aliquā suadere: attulerūt duos
gladios, & dixerunt, Ecce duo gladij hic, non conside-
rantes quōd Christus ratione perfectiōis suae se creuerat
se ab illis cū esset ipse idoneus ad ferēdā crucē, illi autē
nō essent, & ideo ille nō in digebat gladijs ut defende-
retur, quia sponte se offerebat, ut sic superaret omnia
& seipsum, & sic omnia lucraretur etiā seipsum & uni-
uersum orbem: illi uerò erant qui indigebant ad huma-
na præsidia confugere. Nondum ergo intelligebant
quōd erat fortius & perfectius pati, ad quod erat pa-
ratus Dominus, quān se tueri siue fuga, siue gladio,
ad quod ipsi suadebantur, illud enim est gratia, hoc
M s naturae.

AMBROSII CATENA

natura, illud facit charitas Dei, quæ fortis est ut mori
hoc uerò amor proprius semper imbecillus. Sed ipsi
iam diximus, nec se cernentes, nec suam imperfectionem
et sermonem domini in eam partem trahentes ad quæ
humana sapientia perducebat quæ odit crucem, gladios
suos afferunt. Quibus dominus cum eorum ineptiam
ruditatem uideret quasi tædio affectus ad docendam
dixit satis est, Græcè ἰκανόν ἐστι, hoc quod quidam
lunt ironice dictum esse, cò quòd duo illi gladij nihil
erant presidij ad illam oppugnationem imminèntem,
si magis placet, hoc dicto uoluit sermonem præcedere
ac si dixisset, satis est dictum, ut quod à uerbo non capi-
bant ex ipso facto postmodo prudentiores facti capi-
rent. Hæc habui quæ benigno lectori offero, quæ si
cæt et bona sunt, gratias agamus Deo simul: sin minus
obsecro ut uideant meliora.

¶ Vbi legimus, Apparuit autem illi angelus de caelo
fortans eum, notat Caietanus quòd Hieronymus non
minimo certam putat hanc angeli apparitiõem, quod
fissimum est, imò probat et citat ut certam, licet
in multis codicibus abesse: At hoc non probat quòd
Hieronymus non ut certam habuerit.

¶ Quòd maiores Iudeorum non crediderint Iesum
se Christum, hinc accipit, quòd eis hoc rogantibus
dominus, Si dixero, non credetis. Et non uidit quòd
scripturis, non credere, sepe accipitur pro nolle crede-
re, et pro non credere fructuosè, secundum quod
est donum Dei, quia fides quæ est ex argumentis con-
sentibus non est fides, unde et Abrahæ ex resurrectione
nem

Luc. 16.

ne mortuorum non induci fidem testatus est, dominus
quoque testatus est pluries quòd ipsi uiderunt, sed odes-
runt eum gratis. Et alibi clamat: Et me scitis, et unde
sum scitis. Et parabolâ proponit de agricolis qui cogno-
uerunt eum, et dixerunt, Hic est hæres: et in cruce non
pro his orat qui sciebant quod faciebant, ut ait Augu-
stinus. Etiam Ioannes testatur quòd multi ex principibus
crediderunt in eum, sed non confitebantur: quia magis
dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei, et ta-
men dixit dominus, Quomodo potestis credere qui glo-
riam abinuicem accipitis? Crediderunt ergo coacti signis
qui non poterant credere ex imperio uoluntatis, pro-
pter appetitum gloriæ. Non ergo magnum hinc accipi-
tur argumentum, per id quod dixit dominus, non crede-
tis, quia loquebatur de fide uera, quæ à uoluntate est, li-
benter id acceptante quod creditur. Alioqui non potuis-
set dicere non credetis, si alioqui ad persuasionem esset
locutus, et ipsi nõ penitus incapaces fuissent? Ergo pra-
uam eorum uoluntatem arguit, quæ non esset accepta-
tura etiam cognitam ueritatem, quod est summum malo-
rium.

Dixit dominus, In manus tuas commendo spiritum
meum: Caietanus loco, commendo, substituit, com-
mendabo propter quædam pulchra mysteria quæ inde
elicit, nec uidit quòd dominus tunc spiritum commenda-
uit cum esset in mortis articulo, non post mortem, quan-
do iam deposuerat quod esse oporteret, ut daretur lo-
cus illi mysterijs, uideat lector cui placet: certè ipsemet
in expositione psalmi secundum literam applicat ad Da-
uid.

Ex. c. 1.

Inconstantia

uid.

AMBROSII CATENA

uid: & testatur conuenire illa uerba migratibus ex huius uita. Quare & ecclesia in hora completorii eade obsequatur: nec obstat quod Hebraice legatur, commendabitur nam sicut dicimus ualeto, salueto, uolentes tamen illius uoletudinem bonam ac salutem, ita etiam dicimus, commendabo, nunc etiam commendantes, ut & quando in hoc animi perseverantiam declaremus in commendando.

¶ Quod mulieres bis parauerint aromata, & non uiderint Iesum aromatibus conditum, leuibus argumentis suadet. Argumenta enim solidiora contra faciunt, sed nolo prudentem lectorem fastidire superfluis, sed est innuisse.

Ex. c. 24.

¶ Quod mulieres reddite dubie fuerint de resurrectione Iesu, ex eo quod reuerse fuerint ad monumentum, inualidissimo argumento colligit, quasi uero illuc reuerse fuerint ad uidendum uideretur esset dominus in monumento, quod oculis uideant subito moto lapide patefactum. Et adhuc ingressæ in illud certificate erant sensu clarè ibi Iesum non fuisse: at dices, cum igitur reuerse illuc, quasi uero non esset dulce ibi manere & contemplari, ubi fuerit Iesus, cur enim usque ad sepulchrum domini, Christiani currunt? Quid istius argumentis frigidius aut leuius?

¶ Quod miram quandam fractionem panis faceret dominus, propterea fuisse cognitum à discipulis, nihil habet rationis ad suadendum: Quare miror hunc hominem quod ad sacramentum non aspexerit, quod in scripturis fractione panis significatur: unde dicitur, Erant perseverantes

seuerantes in communicatione fractionis panis.

ANNOTATA EX comment. Caietani super per Ioannem.

Declarans uerbum, confundit id quod λόγος dicitur, cum eo quod dicitur εἷμα in scripturis, Ex. c. 2. hoc uero inrudite, quod & eruditis ac doctis non est obscurum.

¶ Legitur Græcè eum articulo, apud Deum, Caietanus hoc factum putat, ad notandam ueram deitatem, Ego hic magis ad notandam primam personam factum existimo: Nam quod sequitur, & Deus erat uerbum, id est Deus caret articulo, nec ideo non erat uerus Deus: Hæc dixi etiam propter Erasmus, qui sauit hic Arrianis docens ubicumque Deus pro Deo uero accipitur, habere articulum: quod instantijs reprobatur, ut patet 10. 20.

¶ Quod item loco apud Deum, legat ad Deum, quis non & nouitatem & leuitatem miretur? Sed superius iam est explosum. Quod item faciat differentiam inter hæc uerba Ioannis, Omnia per ipsum facta sunt, & illa Pauli, Per quem fecit & secula, tanquam Paulus minus significanter locutus fuerit, non dignor reprobare. Ita enim patet ineptia, ut misereat me, non tam illius qui hæc effutit: quam miserorum & studiosorum iuuenum, qui hæc accipiunt ut oracula.

¶ Et illud quod per tenebras quæ dicuntur non comprehensum

AMBROSIO CRISTINA.

prehendisse lucem, intelligit insensibilia tantum, quod potest excogitari futilius: quasi uero sensibilia tantum potuissent comprehendere lucem ipsam, quod si uoluissent hoc declarare euangelista, quod tenebrae non ualuerunt comprehendere, iam dixisset, non comprehenderunt, sed non ualuerunt comprehendere. Sed nec sic erat illustratus sensus. Quis enim poterat de huiusmodi dubitare, ac si quis dicat, A sinu non comprehenderunt uerbum Dei: propterea magis tenebrae sunt insensibilia quam sensibilia. cur ergo non et haec significantur, ut etiam illud a loquente audiamus, quod lapides non intellexerunt uerbum dei. Quis me prohibeat exclamantem, O mirificas interpretationes.

Matth. 5.

¶ Miror hunc hominem non aduertisse quod apostoli dicuntur lux mundi, cum articulo apud Mattheum Graece: quod sit ut male questionem resolverit, cur ergo homines negetur lux mundi?

¶ Quod dicitur, in propria uenit, hoc sic exponit, id est, in sua: Et iterum in sua, id est, ob sua: et quod sequitur, Et sui eum non receperunt, quod hoc non refertur ad Iudeos, qui erant sui propinquitate carnis, qui uere illum non receperunt, uehementer admiratus sum. Nam illis prioribus expositionibus nescio quid potest excogitari uiolentius. Postrema uero qua uult suos dici propter creationem, et non sicut diximus, imo sicut et alij dicunt, procul dubio non est germana.

¶ Nec est necessarium facere praedestinos eos quibus dicitur, Quotquot autem receperunt eum et c. ut ipsi faciunt: nam et ipse superius dixit, quod hoc dixit euangelista

lista, nullum esse limitatum numerum hominibus recipietum qui possint fieri filij Dei, ut mirer inconstantiam doctrinae in ta paucis uerbis, et in ientaculis aliter etiam doctrinae.

¶ Et quod exponit, Qui non ex sanguinibus et c. minime placet: haec enim et olim nobis in ientaculis propinauit, et diu est referre, de hoc in dialogis tracto. Et quod notat, non dixisse Ioannem habitauit nobiscum, uel inter nos, sed habitauit in nobis, ut significaret habitationem non secundum humanitatem et conuersationem exteriorem, nequaquam probandum est, nam Graecanico tropo, idem est, habitare in nobis, quod habitare inter nos, ut, benedicta tu in mulieribus, id est inter

Luc. 1.

Ad Rom. 1.

mulieribus: et Paulus, ad obediendum fidei in omnibus generibus, pro inter omnes gentes. Et, in quibus estis et uos, pro inter quos et c. et alibi penes passim reperies: quin in eis locis sic exponit ipsemet, ut immemorem toties uideas doctrinae suae. Non ergo debuit sensum uerum, et quem litera suscipit, et qui est mirae dignationis domini erga nos, reijcere, quae fuit in habitando nobiscum in terris, ut ille dixit: Post haec in terris uisus est, et cum hominibus conuersatus est, et illum sensum arripiat, cui male uerba conueniunt: nam si de habitatione spiritali dicitur, non dixisset, Et habitauit, quasi non ulterius habitet.

Inconstantia doctrinae.

¶ Neque quia dixit Ioannes, Gloriam quasi unigeniti, idcirco significauit, non ueram gloriam unigeniti, dictio enim, quasi, non semper est nota similitudinis, sicut dicitur de uero herede, quasi haeres hoc fecit, id est, ut uere

Baruch. 1.

haeres

AMBROSII CATENA

heres, & de Papa, id quasi Papa decreuit, id est secundum quod uerè erat Papa.

¶ Et quòd illud, Plenum gratiæ & ueritatis applicatur, ut ait, suauis ad Ioannem, utpote contra omnia hactenus doctorum & ecclesiæ mentem & ueritatem, iam superius explosum reliquimus.

¶ Et illud ineptè ac tortè expositum puto, Et gratia pro gratia, id est gratiam sub ratione gratiæ.

¶ Nec est necesse quòd Ioannes uiderit bis columbam descendètem super dominum, satis est enim quòd in agnitione monstratus fuerit illi Christus ueniens ad baptismum qualis esset facie, ut posset postea agnoscere uenièntem etiam antequam columba ueniret.

¶ Nec fuit error Anacleti & aliorum, ut hic notat (Luthero cõsenties qui primus hoc dixit) uidetur in re, qui dixerūt cephas significare caput, licet enim potius significet petra, quia tamen ob hoc significat petra, ut ipsam petra fundamentum, & caput ecclesiæ facilius intelligamus (quod & Hieronymus dixit) ideo rectè dicitur cephas significare caput.

¶ Ait nullibi legi discipulos Christi uidisse cælum apertum, & angelos Dei descendètes & ascendètes super hominis. Ego uerò satis puto hoc uisum ab eis fuisse in ascensione domini. Si enim ascendebat in cælum (quod uiderunt) puto cælum quò ascendebat, quòd etiam uidebāt, patuisse: nec ipsum solū illuc ascendisse putandum est, sed cum angelis qui cum illo etiam ascenderunt, ostenderunt signa sue ipsorum præsentie, nam & illi sunt allocuti, sic & descendēt postmodo ad iudiciū, &

Act. apo. 1.

& ipsi uiderunt, & nos uidebimus, utinam cum gaudio & pace æterna. Amen.

Minimè putandum est, quòd Ioannes sponsus fuerit in eis nuptijs, ad quas uocatus est Iesus: sic enim dominus soluisse nuptias, quas tamen comprobaret, si autem soluisse, reprobationis nuptiarum potius argumentū dedisset hereticis. Nec ualet quòd ex Hieronymo, quasi à maioribus traditum, accipitur, quòd uocatus est ipse à nuptijs, non enim dicitur ab illis nuptijs iā publicis & honoratis ab eo, quas irritare fuisset impotissimum & uolentum: sed quòd alioqui cum esset sponsus alterius cuiusdam sponsæ, dominus persuasit ei celibatum, quod & creditur fuisse dum nuptiæ illa celebrabantur: id quod multò probabilius est.

¶ Inefficax argumentum sumit, ut notet dominum non eiecisse de templo homines, sed oues & boues, & hoc contra alios expositores ac textum ipsum, ubi legitur neutro genere *propter hoc* oues dicuntur: & Matthæus similem casum enarrans, manifestè homines eiectione te-
raculo & de mysterio. De miraculo quidem, quia ut ait Hieronymus, hoc inter grãdia domini miracula ascribendum est, quòd cum Iudeos tanto flagello affecerit, De mysterio autè, quia quòd fecit dominus, significabat Iudeorum è templo Dei eiectionem per tribulationum flagella. Inualidum est autem quo mouetur reuerendis.

AMBROSIO CATANA.

simus: non enim quia post electionem narratam, ^{notatur} quod eis dixerit dominus, Aufferte ista hinc, ^{seque-} tur, quod hoc fuerit post electionem. Quia enim ⁱⁿ pore sunt, non possunt simul narrari. Non enim, ^{quod} quid dictum aut factum narratur postea aut prius, ^{et} tinuo accipiendum est etiam factum postea aut prius, ^{quod} quod quamlibet isime ex euangelij ostenditur.

Ex cap. 3.

Mitto quod non uidetur mihi bene exponere ^{illud} illud. Sic Deus dilexit mundum, accipiendo ^{dum} dum pro uniuersa creatura. Illud omnino notandum ^{quod} quod ait, magnum esse errorem dicere quod actus ^{sit} sit actus iudicis, id est, quod credentes a non credentibus ^{distinguantur} distinguantur meritis, ita quod ex meritis credentes, ^{et} non credentes ex illata poena non credentes. Itaque uult quod sicut qui credunt, non habent hoc ^{meritis} meritis precedentibus, sed ex gratia Dei, ita qui non ^{dunt} dunt non habent hoc ex demeritis a Deo quasi in ^{te} te priora, sed ex proprio ipsorum iudicio, quia ^{ipsos} ipsos excludunt, scilicet non credendo. Hoc enim ^{non} non est usquequaq; uerum. Nam multi ob ^{delicta} delicta excusantur, ne possint credere, quia ^{sunt} sunt non operantur ad salutem, ut sic digni sint, ^{do} do forte uellent non ualeant, sicut ipsemet dicit ^{cap. 6.} cap. 6. Nemo potest uenire ad me nisi pater meus ^{rit} rit eum: ubi exponens ait, quod nec propterea ^{tur} tur, quia obicem ipse iam posuit ne traheretur, ^{est} est quod ait inferius dominus, Ego in iudicium ^{hunc} hunc mundum, ut qui non uident uideant, ^{et} et qui ^{cæci} cæci fiant. Sed hoc iudicium non dicitur Christi

Inconstantia
doctrinae.

mo aduentu, in quo non ad iudicandum, sed ad saluandum uenit, sed Dei est, ^{et} et attribuitur interim patri, qui ^{asidue} asidue iudicat: unde ait, Ego non quero gloriam meam, ^{est} est qui querat ^{et} et iudicet. Et superius, Ego non iudico ^{quenquam} quenquam, ^{et} et si iudico ego, iudicium meum uerum ^{est} est etc.

Colligit ex principio textus iam traditum fuisse ^{Ex. c. 4.} Ex. c. 4. ^{Ioannem} Ioannem, ^{et} et hoc inefficaciter: Nam potius oppositum uidetur colligi.

Notat quod dominus non petijt potum a Samaritanis ea ratione quod uellet bibere, sed ut inuiteret sic illam ad euangelium, tanquam repugnet ob utranq; causam simul id esse factum. Sed uolebat omnino destruere Christianam mendicitatem, quam tamen beat Christus, ^{et} et suo exemplo sanctificat.

Colligit ex eo quod dicitur discipulos inuissse in ciuitatem ut cibos emerent, quod Iesus non mendicabat, quam uero inaniter, iam diximus. Item colligit quod ipse dominus habebat proprium, in communi tamen, quoniam non de alieno, sed de proprio emebant cibos: unde ^{et} et illud colligit non esse imperfectionis habere proprium: ^{hæc} hæc uero annotatione digna sunt, ut perplexa, ut falsa, ut periculosa: perplexa inquam, quia si per hæc uerba, ^{que} que asserit quod dominus habebat proprium sed in communi, uult intelligi, quod non uerè habebat proprium, sed habebat omnia communia, iam patet perplexitas ^{et} et mala collectio quam facit simpliciter, uidelicet quod non est imperfectionis habere proprium. Sin autem uult intelligi quod Christus habebat reuera proprium sed

Inconstancia
doctrinae.
Matth. 1.

in communi, quia communicabat sua, hoc omnino
sum est dogma, ac propterea quod inde colligit, uide-
licet non esse imperfectioris status & uitae habere pri-
mum: nam contra uerbum Christi est, qui dixit, Si
perfectus esset, & contra apostolicam doctrinam, quod
ab initio in seruiore spiritus suadebat cuncta esse con-
nata: sed ipse in hoc articulo semetipsum sapius destruit,
qui alias dixit, quod Christus nihil habuit proprium
præter uestes. Sed nota argumētum acute lector, Etenim
bant cibos, inquit, & non de alieno, ergo de proprio
quasi non sit medium inter hæc, uidelicet, quod est
mune. An non & nos emimus cibos, qui profitemur
nihil habere proprium: nunquid igitur ex proprio
non agnoscat fallaciam?

Thom. 2. 2.
q. 83. art. 12.

Inconstancia
doctrinae.

¶ Quod etiam notat exteriorem cultum non esse
tū propter seipsum Deo, sed pro quanto ordinatur
interiorem, falsum est: quoniam, ut docet Thomas
rationabiliter, duplicem Deo orationem offerimus: quod
ex duplici natura constamus, corporea uidelicet &
rituali: unde & ipsemet Caietanus super Dent. 10. 2.
Non sufficit internus cultus, si tempore oportuno
cit externa obseruatio & c. Sufficeret autem si hæc
terna obseruatio solum ordinaretur ad internum
tum: nam habito sine superfluitate quæ sunt ad finem
tum.

¶ Quod item notat, dominū prius se manifestasse
siam Gentibus quam Iudæis, omnino falsum est, &
tra præstitutum ordinem a Deo, qui prius Iudæis
luit manifestari uerbum. Prius ergo suis se discipulis
alijs multis Iudæorum quam Samaritanæ manifestatus

tum factis, tum uerbis, ut patet de Andrea & Philip. Io. 1.
po. & Petro & Nathanaele, & Nicodemo, & alijs
denique multis. Sic enim erat ordo, Iudæo primum, de-
inde Græco, siue gentili.

¶ Nec doctè ibi colligit, quod Christus discipulos mise-
rat ad prædicandum, quia dixerit, Ego misi uos, non ca-
piens quod scriptura plerumque, quod iam decretum est,
sepe ut factum commemorat.

¶ Circa computationem quoque temporum puto illū
frequenter falli, sed operosum nimis, cuncta retegere,
ex dialogis poterit ueritas accipi.

¶ Illa uerba domini, Si autē illius literis nō creditis & c. Ex cap. 5.
Male arbitror ab eo tractata: nec uerē dictum literas
Moscos firmiores quam Iesu uerba, & quod culpabi-
lius fuerit Iudæis, non credere literis Moscos quam uer-
bis Christi, omnino hæc falsū & contra rationem dicen-
tur, quia uerba Christi uallabantur etiam ē literis Mo-
seos & a testimonijs signorū præsentibus, & uitā &
spiritum longē ampliorem habebant, quam a Mose scri-
pta: oportebat ergo hunc locū subtilius speculari. Sed
sunt alia in cap. isto etiam non circumspecte (ni fallor)
ab eo exposita, lector acutus inspiciat.

¶ Icit scrupulosa esse uerba illa, Voluerūt ergo ac-
cipere eum in nauī tāquam significetur non esse
factum iuxta eorum uoluntatem, unde expiscatur quæ-
dam extranea, ut amoueatur scrupulum. At mihi uidetur
magis argui sic fuisse factum ut uoluerunt, quoniam
ob salutem id obnixē uolebant, & ideo obtinuerunt a
domino, qui Iesus erat, id est, saluator.

¶ Dominus dixit, Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam &c. Quoniam modo hic pateat, duas esse in Christo voluntates, uidelicet diuinam & humanam, ut ipse docet, ego non uideo.

¶ Coniecturam quam capit de Ioseph, quod eo tempore uiueret, debilem esse, eruditus facile nouerit. Ego enim dem non existimo tunc illum uiuum, cum de eo nulla mentio sit in euangelio tanquam de uiuente, post ostensionem Iesu, præsertim quod de uirgine sepius agitur, in nuptijs & alijs locis, ubi conuenienter debuerat uiduus coniugi interuenire Ioseph.

¶ Quod longiore disputatione conatur ostendere Christi uerba in hoc euangelio non pertinere ad sacramentum, in ijs quæ circa sacramenta aduersus illum posterius notauimus, puto me satis ostendere quam sit falsum, quam inanibus argumentis munitum, & quomodo etiam aduersum ipsiusmet doctrinam aliàs meliorem è diametropugnet. Nunc solum hic aperiam quod præceptum manducationis quod dedit hic dominus, est præceptum manducationis spiritualis, sub sacramentali tamen manducatione saltem in uoto: non enim principaliter præcipitur manducatio sacramentalis, sed spiritualis, sub sacramento tamen, saltem in uoto. Hoc autem posito, uideamus nunc quicunque cum machinis Caietani, & id conuenit, si potest. Cætera falsa quæ sumit, & inepta quæ adducit, ibi uidere licebit quod te remitto.

Ex.c.7.

Quod loco eius quod dicitur, in palam esse, subleuauerit, in libertate esse, intelligens libertatem liberatione à persecutoribus, non potest.

rectè intellectum, Græcè legitur *παρρησια*, quæ uox si duciam ac loquendi libertatem significat, quam homo perdit quando quid agit secretè, non potens ostendere rectè aut uerè factum dictum ue.

De historia adulteræ, quod irrationabile sit illam Ex.c.s. secare ab euangelio, aut asserere non authenticam ob hoc tantum quod in aliquibus codicibus olim non reperiretur, cum tot seculis & ab omnibus sanctis doctoribus recepta sit & prædicata, ac sermonibus ecclesiasticorum celebrata, ut uera & euangelica, non puto pios ac simul prudentis cordis esse, existimare ac longè minus docere. Quod uerò adiecit, ut illud suaderet, quod non sit continuatio sequentis historię cum hac, uerè stomachum mihi mouit, imò hæc interpositio huius historię notam facit nobis rem ipsam, sine qua manca esset narratio, nam in superiore cap. dicitur quod unusquisque illorum reuersus est in domum suam. In hoc uerò dicitur de Iesu quod perrexit in montem Oliueti, & postea quod uenit in templum, & quod tunc ex malignitate nonnulli ex maleuolis adduxerunt ad eum illam adulteram, ut impedirent eius doctrinam: sed dominus elusit eos, & consequenter factus est locus doctrine: & bene sequitur, iterum ergo locutus est eis, ut hic uideas ita catenatum sermonem, ut si quid omitas, proculdubio mancus appareat, aut saltem sermo non continens, sed initium proprium habens.

¶ Legimus in nostris, dominum interrogantibus, Tu quis es? respondisse illum, principium quod & loquor uobis. Caietanus secutus Erasmi ob Græcæ phrasidis dif-

ficultatē, mutat nō solum uocem, sed & sensum, tamen retinuerunt & Ambrosius, qui callebat Græcè literas, & Augustinus qui etiam animaduertit sic loqui ut est in Græcis, nec propter paucorum auctoritatem, uult reiici sensus, quem & nostra editio porrigit, & eruditissimi recipiunt: præsertim cum nec ipsi omni conatu quicquam afferant, in quo uel ipsimet quiescere si sapiunt. Nam, bone Deus, quantum in hoc labore Erasmus, & nihil tandem solidi affert, de quo latius ego in dialogis.

¶ Cum rogant discipuli an cæcus peccauerit, ut nasceretur, Caietanus ut rem uehementer ineptam, & quasi somnium admiratur: quasi putarent quod minus quam ipse esset in rerum natura, peccare tamen potuisset: sed non est putanda tanta in illis stupiditas, sed potius cogitare potuerunt, quod antequam ille esset, anima eius potuisset existere, & sic peccare, & ob hoc factum ut cæcus nasceretur. Hoc enim quorundam dogma fuit. Et fortè in Pelagianum errorē impingebant, qui ex peccatis præiudiciis puniri hominem uolebant. Consulto motto & alia circa cap. istud in eius cōment. quæ nō place-

Ex. c. 10.

Falsò reprehendit ac immeritò eum qui secutū euangelium in capita, quod debuerit inchoare caput, hoc ab eo quod dicit dominus, in iudiciū ego ueni &c. nam illud omnino pertinebat ad præcedens caput, unde eliciebatur iudiciū illud illuminationis & cæcationis.

¶ Illud grauius quod putat nō posse secundū ueritatem applicari parabolā de lupo qui uenit, & dissipat

maſtat oues, quoniā secundū ueritatem, ut ait, nemo ramat oues: nā per oues perpetuò intelligit prædestinatos, in quo errat & grauius: si enim parabola nō habet uerum sensum, cui applicetur, sed falsum potius, ergo aut mendax redditur dominus, si sit applicanda, quod horrendum est cogitare, aut certè in uanum locutus, si nullo modo applicetur: hic ergo locus diligentius in dialogis explanatur.

¶ Vix capio quō exponat, ut uideatur propriè dictū, Et fiet unū ouile siue grex, ut uult, & unus pastor. Cre-

do quod hic locus diligentiorē cōsiderationē requirat,

¶ Irrationabiliter quoque (ni fallor) putat festū encen-

riū fuisse illud quod fuit dedicatū à Zorobabel, potius

quā quod à Macchabeis, cum hæc posterior dicatio

fuerit, quæ uidetur priorē abstulisse, nō enim uerissimū

le est duas de eodē festiuitates celebratas, miror autem

quod moueatur ex eo quod hic dicitur, hyems erat, quā

si uigesima quinta mensis noni quē dicimus nos mensem

nouēbris, non sit initium hyemis, præsertim quod illa festiuitas

durabat octo dies. Ego uerò etiam magis puto

propriè dici posse hoc tēpus pertinere ad hyemē, in quo

est hyemis principiū, quā tempus dedicationis Zoro-

babel quod fuit, ut uult, in mēse. 12. id est, Februario, quā

do est finis hyemis, in quo etiā falsus est Caietanus, quia

scriptura non dicit tertia die mensis Adar factam dedi-

cationē, sed tertia die cōpletā fuisse ædificationem tēpli,

credibile est autem nonnullum tēpus præterisse ad præ-

parandum quæ oportebat, & remouenda saltem impe-

diamenta tēpli quæ erant ædificationis gratia.

¶ Nec placet quod ait, dominum reuelasse certis hominibus iudeis quod illi essent de non predestinatis, id est reprobatis. Nam quod ait quod faciebat id sine periculo desperationis, quia non credebant Christo, hoc per accidens est, et forte potuissent credere, nec uidetur fuisse querentis salutem eorum, sed ex se magis irritatis eos. Denique periculosa est huius uiri doctrina, si ubique de predestinatione, quanquam neque constans.

¶ Inane est etiam argumentum et in haereticos, et in se, colligere dei diuinitatem per hoc quod de Christo dicitur, missus in mundum: quia (inquit) conuenit hoc tantum existenti extra mundum, ut mittatur in mundum. Quod in loco aduerte plura: Primum, quod ex filo text. hic est ordo, quod prius fuerit sanctificatus Iesus et sic incarnatus, et sic in mundo, et pars mundi, ac deinde missus. Sic enim res postulat ipsa, et sic sermo domini manifestat. Ait enim, Quem pater sanctificauit, et misit in mundum, et non dicit quem misit in mundum et sanctificauit. Deinde etiam de discipulis dixit, euntes in mundum etc. Et ad litteram, sicut tu me misisti in mundum, ita et ego mitto eos in mundum. Deinde si de quocumque homine qui nascitur, dicitur quod uenit in mundum, quomodo igitur unde uenit in mundum: nunc quid ergo antea erat extra mundum ac propterea Deus? Quis haec potest finiri? Et tamen dicitur, Erat lux uera, quae illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Quare illa quae nouitibus possunt uideri subtilia, falsa potius et periculis dici possunt.

Marc. ult.

10. 17.

10. 1.

Al Caietanus, per hoc quod Martha introducit ut soror Mariae, insinuat quod Maria erat maior, quod erat principalior. At si hoc uerum est, rursum quia apud Lucam introducit Maria ut soror Marthae, ubi legis, et huic erat soror nomine Maria, iam sequitur quod Martha erat maior et principalior, et sic qualibet illarum maior et minor, principalior et posterior altera. Nam et paulo post est conuerso memoratur Maria soror ipsius Marthae: Ait enim, Diligebat Iesus Martham et sororem eius Mariam. Et de Lazaro simili modo dicitur, cuius frater Lazarus infirmabatur. Et paulo post: miserunt ergo sorores eius. Quis putaret haec a tanto uiro effutiri, nisi uideret? Credo Dei miraculo factum, quoniam in grauib. delirare occurrat.

¶ Multoties conatur et multis modis probare, quod illa peccatrix, de qua Luc. 7. fuerit Maria Magdal. etiam in ientaculis suis. Primo quia a Marco describitur quod habebat septem demonia, quod uerificat per uniuersitatem peccatorum, nec tamen alicubi probat, quod historicus ullus etiam in scripturis sanctis sic locutus sit. Hi enim sensus in historia non literales, sed mystici sunt. At literalis primò supponendus est. Itaque hoc argumentum potius contra concludit. Deinde arguit quod Lucas, postquam mundata fuit, uocat eam proprio nomine: At hoc erat probandum: uideo enim quod Lucas uocat proprio nomine illam quae erat Maria Magdalena, quod autem quae eo nomine uocat, fuerit illa peccatrix, nec ullo argumento ostenditur, sed contra potius, ut notaui, quia peccatri

peccatricem iam à se dimiserat. Tercio, ex loco, id est domo eiusdem persone, ubi utraq; unctione facta est. hoc falsum omnino, quia loca et personas confundit, superius diximus. Quarto, ex eo quod Matthæus dicit quod quando prædicatum fuerit euangelium in uniuerso mundo, narrabitur, et quod hæc fecit in memoriam eius. Habemus autem, inquit, iam euangelio prædicatum in uniuerso mundo, quod illud in commemorationem et memoriam. B. Maria Magdalene quæ soror erat Lazari, dicitur: nā ecclesia illi sic applicat, Ergo sic est quod illa eadem erat. Sed non uidet quod nihil aliud probat, nisi quod ecclesia intelligit illud factum quod ibi narrat Matthæus fuisse à Maria Magdalena sorore Lazari, quod est uerum: sed quod illa Maria Magdalena fuerit illa peccatrix, et quod illi peccatrici illud factum apud Matthæum narratum tribuat ecclesia, quod erat probandum, minimè probat: nisi fortè per ecclesiam intelligit eos tantum, qui illam opinionem secuti sunt, aut sequuntur. At ego puto quod Hieron. Chrysostomus et alij multi qui aliter opinati sunt et opinantur, fuerunt de ecclesia, et in ecclesia, nec tam facile dicenda opinio heretica, quæ à tā multis et doctis credita fuit, et cuius oppositum non solum non est determinatum ab ecclesia, sed nec satis probatum, aut persuasum. Sed et qui sunt autores huius oppositæ opinionis, sub dubio interdum loquuntur, ut hic Aug. Bernar. etiam dubitationem huius rei ostendit: deniq; Thomas, Albertus, et Antoninus permittunt cum omni pace et communionem aliter existimantes. Quinto demum arguit ex hoc loco ubi

ubi legitur quod Maria erat quæ unxit, non reperitur enim, inquit ille, eam unxisse dominum, nisi apud Lucam: citat ergo Ioannes unctionem à Luca iam dictam. Imò reperitur eam unxisse dominum apud ipsum Ioannem cap. sequenti, et unctionem à se postmodo narratam, hic memorat Ioannes, et totum quod fecisse illam ipsemet narrat, uidelicet, quod unxit pedes Iesu, et exarserit capillis suis, et non dixit quod est illa quæ stetit retro secus pedes, quæ flevit, quæ cœpit rigare pedes lacrymis, et osculari ipsos pedes, quæ tamen illa singulariter fecit, et ideo erant commemoranda, ut ipsamet significaretur, si illam significare uoluisset. Sed ait, non potuit respicere Ioannes ad ipsum factum, quod postea illa fecit. Quomodo autem postea fecit, an postquam scripsit hanc historiam Ioannes ipsa unxit Iesum? Quis adeo insaniat? Si dicas quod tempore quo Lazarus infirmabatur et suscitatus est, non unxerat Iesum Maria, fateor: nec item dicit quod unxerat, ut hoc tempus respexisse uideatur euangelista. Sed narrans quod Lazarus infirmabatur, et quod erat ille Lazarus, cui soror erat Maria, et uolens declarare quam Maria illa erat, dixit, quod erat illa quæ unxit, non dixit quæ unxerat, sed quæ unxit, scilicet postea, sicut et postea narratur, quod uerissimum innuitur, quia unxit postea, respectu enim temporis quo fit hæc narratio, reperitur illa iam unxisse Christum, nec propriè hoc dicitur per anticipationem, quia nondum narratur hoc factum per modum historie: sicut enim dicitur enumerando apostolos à Mattheo, et Iudas Matth. 10. qui

Marc. 13.

qui & tradidit illum, licet non tradiderit tempore
illud gerebatur quod ipse narrabat, & recte dicitur
quia respectu temporis quo sciebat, iam uerum erat
tradidisse: sic & hic recte dicitur, quæ unxit & hic
instantiam non possunt nisi proteruè refellere, qui
lunt tenere semel susceptam positionem, Quia per
confutantur etiam instantiæ Caietani qui assert de
demo, quod erat ille qui uenerat ad Iesum nocte, &
Caypha qui erat ille qui dederat consilium Iudeis
hic prouide dixit euangelista, qui uenerat, & qui de
rat, & non qui uenit & dedit: quamquam & si sic
xisset, non malè dixisset, sed magis ambiguum fuisset
pus ex ui horum uerborum ad intelligendum utrum
te uel post illud factum esset quod narrabatur. Sed
lud in his instantijs nota, quod Ioānes semper citat
a se narrata sunt, non ab alijs euangelistis, uerum de
re particulari disputatiuncula etiam tracto.

¶ Exponens uerba illa, Et gaudeo propter uos, ut
datis quia non eram ibi, quod negat sic posse aptari
sit sensus quod uolebat eos credere, quod non erat
propterea quia hoc sciebant, uidelicet quod non erat
minimè mihi suadet: quonia uerba Christi spiritus
& uita. Et potuit dicere, imò hūc puto certè sensum
mini fuisse, uolentis ut crederent quod ibi non erat,
secundum præsentiam corporalem, quod sciebant, se
cundum uirtutem & effectum eius: quia dominum
luit prohibere, sicut poterat ne moreretur, & sic
tur ibi non fuisse, ut intelligeret quod eius est uiuifica
cui affuerit per uoluntatem: & item ad mortem

ere quibus non adest iuuando: unde & quod præmisit,
Ego uobiscum sum, primò intelligitur secundum uirtu
tem & efficaciam non solum corporaliter, neque domi
ni gaudium erat in eo principaliter quod ibi non fuis
set, sed quod Lazarus mortuus erat, ut posset exercere
uirtutem suscitationis, ut sic illi crederent quod ipse est
resurrectio et uita: quod hinc intelligitur, quia cui ada
est non corporali præsentia sed ueritate ad salutem ac
uita, suscitatur: cui uerò nō adest, moritur. Adde quod
& sibi inuicem aduersatur in hoc Caietanus, quoniam
hic supponit quod si corpore Iesus præsens fuisset, non
esset passus illum mori, & tamē paulopost notat quod
Martha non fideliter elocuta est dicens, Domine si fuisset
hic, frater meus non fuisset mortuus. Illud dādo cor
porali præsentia, quod dedit & Caietanus: Dices, sed
alio modo Martha cogitabat circa uim corporalis præ
sentia, alio modo Caietanus. Sed unde scit ipse hoc: cum
toto hoc in loco Martha ostenderit & professsa fuerit
excellētem fidem?

Hic concedit fractum alabastrū a Maria, sed apud
Marcum uiolat textum: ubi enim dicitur fracto
alabaastro, exponit, id est, aperta pixide alabastrī: Dia
bolus enim non uellet sciri quidnam sit fractum alaba
strum Marie, sed nō poterit: ueritas enim ex seipsa pro
dibit tandem, & reuelabuntur cogitationes multorum.
¶ De Maria autem Magd. & eius amore & hac un
ctione cum in suo primo ientaculo multa dicat, ego nō
nulla annotaui. Primum, Marie amor indubitabilis per
argumenta dubia comprobari non debuit, ubi abunda
bant

Ex. c. 12.

Inconstancia
doctrinae.

AMBROSIO CATENA.

Luc. 8.

Luc. 10.

Io. 2.

Io. 19. et 20

bāt certissima, uel quod ab ea septem uera demonia ex-
cerat, ut explicitē euangelii testatur, uel quod ab illa
cū dominus esset in Galilea studiosissima eius doctri-
ne semper fuit, sequens illum per ciuitates et castella
uel quod ei de suis facultatibus largiter ministrabat,
quod ab eius pedibus auelli non poterat immobiliter
adstans, pendensq; ab ore eius, uel quod præcipue
eius lachrymas cōmotus dominus illachrymatus est, et
Lazarum fratrem in eius gratiam maxime suscitauit.
Mitto quod nō sine mysterio legitur stetit cum Maria
matre iuxta crucem eius, cū Apostoli et eius notici
nes fugissent et à longe starent. Et ipsa contra sepe
christum eius principio cepit assistere, et in eius resurrex-
tione cū aromatis ualde mane cucurrit ad monu-
mentum, et prima angelicas uisiones uidit, et rursum
foris plorans ad monumentum iugiter adstibat, domi-
terum angelos uidit, et tandem ipsum respicere salu-
torem licet in faciem hortulani apparentem, sed mo-
ueras eius audire et reddere uoces promeruit, atq; san-
ctissimos eius pedes tangere et osculari, et beatissimum
resurrectionis euangelium apostolis nunciare, ut apostoli
lorum apostola merito nuncupetur à sanctis theologis.
Et præter hæc sola hæcunctio quam præ manibus beati
mus per adeo preciosum unguentū fragorem alabastrum
et unguenti fragrantiam ore in medio conuiuorum et
caput et ad pedes domini tā largiter effusi satis super-
erat ad suam erga dominum ostendendam obseruantiam
et uerum amorem. Quæ omnia idcirco commemoramus,
ut quod uolebamus persuadeatur, si probatius

amor Maria, non defuisse euangelica testimonia mani-
festæ de illa loquentia, absq; his quæ uel à longe erant,
uel dubia sunt adhuc, id est, utrum ad illam pertineant
propter uarias sanctorum theologorum opiniones. Qua
de re alibi propria habebitur questio. Secundò igitur
circa id quod à reuerendissimum locum exponens notat,
uidelicet tria simul officia domino fuisse ab hac sancta
muliere exhibita, uidelicet humanitatis, gratitudinis, ac
religionis, mitto id quod ait gratitudinis, ex eo uidelicet
quod uoluit gratias pro uerbo uenie, id est, pro bene-
ficio accepto remissionis peccatorū illi rependere, de quo
apud Luc. 7. c. Nam id est quod ad disputationem post-
modum ponetur, illud hic potius adnotandum quod
quam dominus ueram causam unctionis huius assignat
ipsa reiecit, et nouas afferat de propria officina. Domi-
nus enim manifeste ait, Bonum opus operata est in me,
quia ad sepeliendum me fecit: præuenit enim ungere cor-
pus meum in sepulturam. Et enim cum dominus de pro-
ximo sibi mortem imminere prædiceret, illa sedula, offi-
ciū unctionis quod mortuis exhiberi solet studuit ante-
uertere, metues ne id fortè suo tempore ualeret. Et ideo
magna illa effusio facta est unguenti, quod à capite per
totū corpus usq; ad pedes effluxit: Et hoc est quod ait
dominus, præuenit ungere corpus meum in sepulturam:
nam quod exponit Caietanus ad sepeliendum me fecit,
hoc est sepelibilem me iudicauit, uideat elegans arbiter,
ne hæc expositio uim afferat uerbo Christi quod planū
erat. Quid enim obstatet quin et multa alia sic expone-
rentur, hoc est destruerentur, si huiusmodi expositio rea-
cipiuntur.

AMBROSIO CRISTINA.

capitur: Nam quod alicubi dicitur, misit discipulos suos ad predicandum, sic etiam exponeretur, id est, praedilectum se indicavit: quod certe alicuius lectionis uiri facile deriderent. Quare merito improbadum est quod circa hoc dixit, uidelicet quod spiritus sanctus ad hunc finem eam mouit ut ungeret. Et dominus ipse in hoc ipsa unctionem illam suscepit, scilicet ad sepulturam: ipsa enim neque hoc intendit neque cogitauit. Contra hoc autem stare uidentur uerba domini, et intentio excusantis illam ab his qui eam molestia afficiebant. Ait ergo, Quam molesti estis huic mulieri? bonum enim opus operata est in me. Quia uero bona opera maxime sunt a fine, hoc est ab operante: ideo dominus uolens bonum opus eius probare finem ab ea intentum aperit dicens, Mittens enim hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit. Sic enim ait Mattheus: Marcus uero, praue nit ungere corpus meum in sepulturam, ex qua intentione probatur et utilitas operis et bonitas. Si autem non fuisset haec intentio Marie ungentis, sed solum Christi recipientis, aut spiritus sancti eam mouentis, profecto neque laude, neque excusatione digna fuisset propter hoc, licet ex alijs huiusmodi causis mota fuisset: nam ab illis laudanda erat quia uiderat causas, non ab hac quam non intendit. Domini uero tem manifeste hanc tantammodo causam pro excusatione et laude adducit. Porro, mirum ualde quod laudet dominus a fine quem ipsa non intendebat: et finibus ab ea intentis iuxta doctrinam uiri huiusmodi penitus uerbum fecit. Nec uidetur ualere si quis dixerit quod illum finem intendebat spiritus sanctus eam mouens.

uens, et ipse dominus illam unctionem recipiens: Nam si ob hoc illa laude digna censetur, laudetur Caiphas eiusdem intentione hoc dixerit, quoniam spiritus sancti mouentis illum intentio bona fuit. Superest igitur ut haec fuerit intentio Marie, propter quam a domino laudatur: Unde in hunc sensum tanquam cogente ueritate tandem aliquantulum inclinare reuerendissimus uidetur, cum paulo post confutetur quod Maria sciebat Christi mortem prope diem futuram, et sollicita erat, ne forte amplius talem occasionem habitura esset ungendi dominum. Et denique quod ista unctio nonnullum habuit respectum ad sepulturam. At ego imo ipse dominus hunc solum respectum et non alium commemorat. Licet ergo subtilius meditationes, catenus tamen admittende sunt quas tenus dominico testimonio non faciant praedictum. Ut igitur nunc iam quo pacto planiore et suo sensu textus iste procedat, breuiter explicem, ut non maneat scripturae, pleraque suo ordine praenotanda sunt. Primum nudum Mariae opus: secundum discipulorum indignatio ac fremitus: tertium rationes indignationis: quartum domini apologia pro muliere contra illos. Circa primum opus Mariae est unctio capitis et pedum domini, et totius corporis unguento magis precij: Ioannes enim de pedibus testatur. Quod uero etiam caput et a capite in renerunt. Circa secundum dixerunt nonnulli, quod solus Iu-

das in eam indignatus est, ut apud Ioa. Et quod dicitur, Quidam indigne ferebant intra semetipsos merum pluralem pro singulari de more scripturarum arbitrantur. Alij uero dicunt quod uere indignati sunt et fremuerunt, et ipse dominus omnes eam defendit cum ait, Quid molesti estis et ita quod Iohannes tacuit de reliquis ceteri expressi sunt et qui internus euangelium considerantes quod solus Iudas aperte est indignatus, et uerba protulit quae narrat Iohannes: Ceteri uero intra semetipsos, ut textus aperte ait, utpote modestiores cecabant. Item Iudas non propter pauperes, sed quod erat et oculos habebat: alij uero bono zelo excelsi non secundum scientiam. Et forsitan primum admirationem talem prouectus Iudas fuit, qui eadem cogitandi dedit occasionem, ut est uerissimum textu false pietatis. Et ob has causas Iohannes solus dam nominat quasi principalem, utpote qui animo ro mouebatur: et qui ausus est palam indignationem suam proferre coram domino. Ceterorum autem ignatio non ita grauis fuit, uel quia non processerunt ad linguam, uel quod ex pietate uera erga uerba res procedebat, licet non secundum scientiam, quod facile ad rectitudinem reducenda mox erat per se longè melioris et opportunior pietatis erga pauperem Christum.

¶ Circa tertium, uidelicet de rationibus quibus li mouebatur, licet Iudas singulariter ab auidia esset, illud certum est duo contra hoc opus adducuntur.

Primum, unguenti perditio, unde tanquam uanum et superfluum opus illud argumentatur. Secundum, est detrimentum pauperum. Itaque arguebant opus illud non solum uanum et superfluum in seipso, sed etiam tanquam tacturam alius boni operis, quale fuisset si redactum precium ex illius unguenti distractione distributum in pauperum eleemosynas fuisset.

¶ Circa quartum, quod est apologia domini pro muliere contra superiora. Aduertendum est quam mirabiliter ad singula respondet dominus. Ad primum enim ter non bonum et perditum opus illud et consequenter non bonum reprehenderet, respondet dominus quinimo bonum fuisse. Bonum enim, inquit, opus operata est in me. Bonum autem opus est in se quod est officium humanitatis, pietatis atque religionis, et maxime si bene et diligenter confertur, et si cum mensura quae pro recipientis bonae intentione, et cum charitate praesertim. Haec autem omnia sapientissimus magister paucis miro modo explicat: Cum enim dicitur, ad sepeliendum me fecit, qualitas operis indicat, scilicet humanitatis, pietatis, religionis: humanum enim est propter hominis dignitatem etiam mortuis corporibus extremos huiusmodi haberi honores, et naturae ratione apud omnes gentes a principio et memoriam resurrectionis: ideo laudabiliter ungi tunc solebant cadauera. Quanto ergo magis dominico corpori hoc debebatur tanquam tabernaculo diuinitatis et uerbi aeterni, praesertim quod non decebat teneri carceribus

ribus mortis, & sanctum Dei uidere corruptionem
ste Propheta. Bonum igitur opus hoc erat. Quod
bono & digno collatum fuerit, illis uerbis prudenter
me inuuit cum ait, operata est in me: ac si dixerit
qui uerè sum bonus, inò ipsum bonum, cum
Deus, & dignus in quem omne officium & obsequium
impendant, cum sim plasmator omnium & redemptor
In me qui singularibus gratiis in eam collatis singu-
ter eius dominus & magister sum, ut decentissime
officium ab ea recipiam. Pulchrè enim quidā poeta
Abs quouis homine beneficium accipere gaudens.
enimuerò id demum uiuat, si quem æquum est bene-
re is benefecit, quòd non excesserit mensuram, ex
uerbo probatur, cum ait, in me, ac si dixerit, fortasse
bonum in alio fuisset opus hoc, sed bonum in me, quia
supra dignitatem mei recipientis, inò longè infra
dignitatem: ideo in aliam partem potius accusanda
set hæc mulier, quòd infra dignitatem fecerit. Sed
hoc à domino excusatur apud Marcum cum ait, Qui
habuit hoc fecit ac si dixerit, ut rectè Hieronymus
fuit, & si parum illa fecerit respectu mei, satis
fecit respectu sui: quoniam quod habuit hoc fecit:
quantum habuit obtulit, neque enim preciosius habuit
ac si adderet, quòd si habuisset proculdubio illud
pro honore mei corporis effudisset. In his igitur
possumus satis est bona uoluntas & pro opere eam
ceptat optimus Deus. Quòd autem opportunè &
pria etiā intentione fecisset, ibi probatur. Præuenit
ungere corpus meum in sepulturam, ac si diceret

enim corpora ungi soleant ad sepulturam postquam
mortua sunt, hæc tamen mulier sua solertia præuenit
& præoccupauit tempus hoc, quoniam credidit uerbis
meis, scilicet, mox me interficiendū à Iudeis: unde qua-
si mortuo exhibet officium, quod ueretur ne possit ex-
hibere in morte per iniuriam inimicorum & furorem.
In qua re etiam subarguere uoluit dominus discipu-
los suos tanquam tardos corde ad credendum, ne-
que satis pios ad exhibenda pietatis officia, & in
hoc superatos à muliere cum nullus eorum unguen-
tum ei, scilicet, charitatis & compassionis (ut ita
dixerim) saltem animo comparasset propter immen-
tem mortem, quam sæpius illis prædixerat: unde nō
ab re additur hoc in loco ex hoc opere celebrandam
Mariam, quando in toto orbe Euangelium predicabi-
tur, & hoc dicetur in memoriam eius. In quibus uerbis
fortasse aliquid latet amplius. Sed nunc ad propositum
redeundo concluditur ex prædictis hoc opus Mariæ bo-
num fuisse, quia humanum, pium, religiosum, & omni-
bus circumstantiis ornatum, quoniam collatum uiro bo-
no, uiro digno, uiro de illa bene merito. Itē sine excessu
mēsuræ debitæ ex pte recipiētis & adhuc pro facultate
præstatis. Item opportunè & felici occasione præstitū.
Item propria intentione ex pietate quam homo debet
homini post mortem propter resurrectionis priuile-
giū, quæ in Christo maximè & statim præcessit. Et per
hec abunde confutatur prima quærela discipulorum ar-
guentium opus hoc tanquam uanum & superfluum. Su-
pererat ergo confutare sequentē obiectionem, ne quis
diceret.

diceret, Et si fortè bonum opus hoc est in Christum
seculuram, melius tamè fuisset in pauperes ad eleemo-
synam ad eorum uitam, hoc igitur mira sapientia exhibe-
dit dominus: dicens, pauperes semper habebitis uobiscum,
me autem nō semper habebitis: in quo opportunitatem
sibi benefaciendi oblatam et mox de futura notat: pro-
pter quæ duo præferendus ille erat pauperibus, in quo-
bus duo ista non concurrerant: quoniam nullus paupe-
rum sese offerebat qui præsentaneo indigere tunc au-
lio uideretur. Et adhuc non deerat illis occasio semper
benefaciendi pauperibus: pauperes enim semper sunt,
licet ille et ille deficiat. Et quia poterat aliquis dicere,
Et si pauperes sint semper, non tamen semper adest na-
bis benefaciendi illis facultas, sicut nunc per unguetum
hoc. Ad istud fidelis responsione occurrit dominus dicens,
Et cum uoueritis, poteritis eis semper benefacere, scilicet
et si non temporali eleemosyna, tamen oratione et con-
fiderio et nonnunquam præsidio multis modis: et ille
Petrus illi pauperi claudo cum dixisset, Aurum et ar-
gentum non est mihi, subdidit, Quod autem habeo hoc
tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge et am-
bula, Ecce quia maiora dedit quàm sunt denarii trecenti.
ti. Animaduertenda etiam est mansuetudo domini ipsius
erga Iudam, Poterat enim dicere, non ad te attinet hy-
pocrita de pauperibus, sed furtum mendicantis, sed noluit
ut doceret, non facillè esse propalanda secreta cordis cu-
iusquam neque cuiquam, ut prælato de intentione subtili-
tudinem, nisi per ea quæ patent. Item modestia eius
quo ad seipsum non minus, notanda est pro doctrina. Po-
terat

terat enim dicere cum ipse cū pauperibus cōferebatur,
se uerè illum esse pauperem cunctis simul pauperibus
merito præferendum, de quo scriptum erat, Beatus qui
intelligit super egenum et pauperem. Nam si quid pau-
peribus debemus, propter illum debemus: ergo illi ma-
gis debemus ex regula dialectica. Non ergo mitissimus
dominus super alios pauperes se extollit, cū posset: sed
quasi unus ex illis sola opportunitate sese præfert illis,
et occasione mox defutura in se: quæ tamè in alijs defi-
cere nō poterat, cū saltē de bonis specialibus uidelicet
oratione et uoto quibet bonus habeat in potestate eleemo-
synā facere. Siquidē nō minus oratione serui dei pauperi-
bus psumunt, quàm diuites mūdi quauis tēporali largitate.
Ex eo quod loculos portabat Iudas ait, Hinc apparet
non derogare perfectioni uitæ habere commune marsu-
pium pro sumptu opportuno. Nihil enim imperfectionis
Iesus fecit in tota uita sua. Verum omnino, quod Iesus
non fecit aliquid imperfectionis in tota uita sua, sed se
adigens ad ea quæ erant imperfectionis alicuius, aut mi-
nus perfecta propter nos, ne uideretur illa improbare,
et ut daret exemplum omnibus, non fuit imperfectionis
sua, sed perfectionis: qui omnibus sese fecit omnia, ut bo-
na mater, unde non sequitur quod simpliciter nō sit ali-
quid perfectius aliquo, eorum quæ fecit Iesus: nam ut re-
bis quidam Pontii dixit, portauit loculos indulgens nos
ibi non ipsi sibi, qui nouit et in deserto esse, et ieiuniū
ibi sustinere serè perpetuū, nec ibi loculos habebat: unde
non credo esse in disputationem adducendum quin sit al-
tior paupertas eorum qui nihil habent etiam in communi.

ni, nisi quod dictum necesse sit illis. Sed quia hæc per
eorum ualde et perfectissimorum est, ideo dominus
luit etiam ceteris indulgere, et sese præbere exemplum
ut animarentur, et à uitæ perfectione non se abesse
telligant: quæ (ut ita dicam) latitudinem habet, etiam
summo statu.

Ex. c. 11.

Ego non uideo quomodo et in Iuda non sit
ista conditionalis, Si hæc fecitis, Si feceritis ea, Beati
si estis. At inquit, non erat tunc beatus Iudas nec in
nec in re, fateor, sed non pronuntiatur beatus simpliciter,
sed si sciret illa, quæ tamen nesciebat, Item si erat
facturus qui tamen non erat facturus. Et re uera præ
tasticum est constituere quid præsens certum, quod
men pendeat ab exitu futuri incerto, id est, à conditio
ne de futuro, quod habet se ad esse et non esse: quod
men conatur ostendere Caietanus.

Sine causa etiam torquetur imo torquet litteram,
quod dicitur, recumbebat in sinu Iesu, exponit cõ
Iesu utputa in sinu uestis eius seu infra ambitu qui
chio comprehendere potest, putans inconueniens Iohannem
recubuisse in sinu domini, uideat qui uolet: scripserunt
enim hoc dicit manifestè: et familiaritas cum Iesu
gna Iohannis indicat: quæ dominus permittebat, etiam
ad mysteria significanda. Fortè ecstasim quandam præ
sus est præ dolore et à spiritu, cum enim esset Iesu
tiguus, et audiret tractari de proditiõne, Petrus illi
nuit ut familiari, ut interrogaret de quo diceret. Ille
si ecstasi interceptus, quasi cecidit super pectus domini
et accepit dictum, et sic in ecstasi illa recubuit.

tem intelligitur quod prius recubisset in sinu, et post
ea inci: in pectus, sed primò incidit in pectus, ut
rogaret à domino, ac deinde recubuit ecstasim patiens.
Deniq; sic acceperunt omnes alij, et sic nobis narrat
ipsemet Iohannes: Et iniuria summa est sic torquere lite
ram. Nec tunc sedebatur in cornis, sed in lectis accumbe
batur antiquo more.

Quod dominus in eis uerbis, Quod facis fac citius,
ullo modo præceperit Iudæ actionem illam aut accelera
tionem illius proditiõnis, ut Caietanus et in ientaculis,
et hic docet, nõquam persuadebor. Scio enim quod illa
actio ut actio erat, quid bonum erat, Sed quia necessa
rio cõiuncta erat cum deformitate peccati, præcipi nullo
pacto potuit à Deo. At inquit, præcipiebatur solum
circumstantia temporis, ut quod omnino ex se faciebat
et facturus erat tali tempore faceret, quia sic determi
natum erat: uerum nec sic conueniens erat. Sic enim in
accelerando illud opus Iudas nõ peccasset, et dominus
animasset illum magis ad hoc faciendum uel præcepti.
Sed quid etiam habebat tunc præcipere seruo nequam
et contumacissimo?

Nec uerum est quod dominus præordinauerit illud
Iudæ peccatum absolutè, sed semper præsupposita uolun
tate eius mala quam deus non fecit malam, sed ipsemet,
deo tamen permittente. Verba ergo illa non sunt præci
pietis sed permittentis, et ostendentis desiderium uebe
mens patiendi: Sicut et alibi dixerat de calice, Et quomodo
modo coartor donec perficiatur, et ut intelligeret
proditor quod iam deprehensus erat à domino et non
eum

eum latebant eius consilia scelestissima.

¶ Quod notat etiam hic quod Iesus non mendicabat quia loculos habebat, et dabat ipse egenis, inde accipit unde potius oppositum colligi poterat. Nam ideo habebat loculos quia ex mendicatis uiuebat, quæ ibi mittebantur, ut ait scriptura, et ideo dabat egenis, quia mendicatis statum seruare et monstrare uolebat, ut quod erat superfluum sibi, communicaret alijs. Hoc enim decet statum mendicantium, de quo tamen superius latius.

¶ De mandato etiam proximi quantum aberret à ueritate etiam superius disputatum est.

¶ Illa uerba etiā domini, Si quo minus dixissem uobis, nō puto nec in ientaculis rectē ab eo exposita, nec in commentarijs, sed non ualde refert.

Ex cap. 15.

Laborat in exponendo sententiam domini, Maiores rem hac dilectionem nemo habet. Et absq; dubio puto non assecutum fuisse sensum domini. Illud uero non probandum quouis modo quod ait, Alijs hominibus quamuis præceptum sit, diligite inimicos uestros, benefacite, orate etc. tamen nunquam dictum est, ponite animas uestras pro inimicis uestris pro his qui uos odio habent. Quoniam diligere, benefacere et orare possunt referri ad naturam et ad spem beatitudinis, sed mori pro actualiter inimicis, cum non referatur ad salutem spiritualem inimici (quem constat persistere in peccato mortali) ordinata dilectio non causatur in hominibus alijs à Christo qui sciebat quod suū mori esset inuicem amicos etc. Vide reliqua his consensantia

tanea si placet. Ego uero dico quod in eo quoddam consultum aut præceptum est diligere, et benefacere et orare pro inimicis, etiam consultum est, et in loco, præceptum quoq; ponere animam pro illis. Quia Christus determinauit modum dilectionis. Ait enim sicut dilexi uos, uidelicet cum mali essetis et inimici, sicut declarat Paulus. Nec propterea nolo diligere inimicos ut inimici ei sunt (quia ut ipse quā bene dicit) repugnat recte dilectioni hoc, sed ut adhuc sunt in spe amicitie cum Deo, quæ amicitia sicut orationibus potest conciliari, ita, et multo magis, etiam passionibus, et morte hominum: nec solum fuit Christi facere de inimicis Dei mortem suam, sed hoc etiam sanctorum et martyrum est, non quidem eo modo sicut Christus qui meruit id ex suo facto condignè et ex gratia et excellentissima. Sancti enim id merentur sub Christo, et propter Christum, quia Christus pro illis obtinuit, tantum suis membris excellentioribus ut ex hoc mereantur pro nobis. Sic et Paulus dicit, Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi etc. Sic et Stephani sanguis cum oratione profuit Paulo. Porro ridiculum uidetur quod profint orationes nostræ ad conciliandum Deo homines, non autem proficit oblatum pro hoc etiam sanguis. Non attigit ergo Caietanus sensum uerborum domini, qui est ad commendandam dilectionem Christi erga nos, et Christianam dilectionem, quā à nobis exigit, uidelicet ut diligamus non solum amicos, uerum etiam inimicos usque ad sanguinem inclusiue, quia sic nos dilexit dominus ut facer-

Ad Rom. 5.

Ad Coloss. 1.

Nota.

AMBROSIO CRISTINA.

ut faceret de inimicis amicos Deo. Id enim ut commentaretur proponit sententiam ueram, quam et Paulus declarat, quod homo in quantum homo, id est, ut ex natura mouetur non ex gratia, non potest ad hunc dilectionis gradum ascendere, ut pro inimicis moriatur. Sed maior eius dilectio hæc est, quod fortè pro amicis hoc fecit, idque eleganter ad Ro. declarat Paul. ut qui hoc fecerint, non iam sint homines, sed supra homines, id est filij et filij Dei.

¶ Nec placuit expositio illorum uerborum, tam non dicam uos seruos, poterat enim uerius cuitari obiectio ex distinctione plurium generum seruitutis, immo prudenter ut sic ad sensum ueriores afficiat.

¶ Offendor ferè passim in commentarijs uiri huius, ubi quum uult exponere locum aliquem, aut uerbum euangeliste, aut domini, consuevit dicere, Non dicit hoc uel illud, quia etc. Quod plerumque uel falsò dicit, uel uanè, aut superflue ad implendum folia. Dabo exemplum hoc in loco licet pene mille præterierim, quæ fortè stomaacha stora sunt.

¶ Ecce hic ubi legimus dixisse dominum, uado ad patrem, ipse sic ait, non dicit intro ad patrem, quod esset relinquere naturam sensibilem. Similiter hic poterat infinita dicere, uidelicet, quod non dicit curro ad patrem, indecoram festinantiam significaret, aut uolo ad patrem, ne putarem alis indignis ad ascendendum ad illum, et sic alia multa possemus comminisci, quod est alienum ab interprete, nisi fortè quando huiusmodi locutiones di quos reijcit, uenire facile possunt in promptu lecto-

ri, tamen ad locum essent aptiores. Sed nunc uideamus quomodo si dixisset, intro ad patrem, per hoc significaretur quod relinqueret sensibilem naturam, quamquam factor non fuisse propriè dictum, certè ipse dixit, oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam, nec tamen per intrare in gloriam suam significatur relinquere naturam suam. Et tamen rectè dicitur quod ueniens in mundum exiit à gloria sua. Superius etiam dixit dominus de spiritu sancto, Et quæ uentura sunt annuntiabo uobis, hic uerè notat, sed uanè, non dixit omnia quæ sunt uentura, quis enim hoc nesciebat? Et paulopost. Quia de meo accipiet. Non dixit meum, sed de meo: ut ordo originis significetur, hic uerò nescio quomodo magis significetur per ly de meo quam per ly meum, et in eap. sequenti notat: non dixit ut uideant, sed ut cognosceant, quasi etiam uidere non aptetur ad hoc tempus, quod tamen frequenter fit in scripturis: uide superius. c. 14. Similiter ubi dicitur, Quod dedisti mihi ut faciam, annotat quod non dicit, quod præcepisti mihi, ut plus diceret, et nescio quomodo plus dixerit: ego enim puto etiam minus, quia dare opus ad faciendum non est, ut putat ipse, etiam adiunare ut illud fiat, et potest sine præcepto fieri, et quod subdit scrupulum iniecit: Subdit enim, multa præcipit Deus quæ non dat exequi: hoc enim indiget castigatione: quia Deus dat exequi quæ præcipit. Sed nos sumus qui nolumus uel torpore, uel cōtumbus simpliciter siue affluenter, et non inproperat. Sed Iac. 10. redet in huiusmodi insistere, uerum sicut piget et miseret

AMBROSIUS

feret me mei, qui his cogor ineptiis insistere, ita et
(pace omnium qui huic viro afficiuntur dictum uel
miseret me eorū qui his meditationibus à liberatione
et fructuosioribus lectiōibus abstrahunt, nō quod
aduertat interdū hic uir ad nōnulla elegāter et scien-
tialiter loquatur (uera enim dicēda sunt) sed quod nūm-
quam admisceat uana et futilia. Ibidē timuit exponere
haec illa domini, sicut et nos unū sumus, ut intelligatur
cū illa diuinam naturam, secundum quā unū uerū est
ut ceteri sancti doctores exposuerunt. Timuit autē pro-
pter illam dictionem sicut, quia unitas in discipulis
orabat non erat secundum consubstantialitatem natu-
rae, sed secundum charitatem, et hinc Arius ratione
sumebat, sed minimē ualeat: nam illa dictio sicut, cū
ita est similitudinis inter nos et Deum, aut inter nos
et diuinam, non potest accipi sic rigore, quemadmodum
et aliis dixit, Estote perfecti sicut et pater meus per-
fectus est. Nec illud quod ait dominus inferius, Sicut
pater in me, et ego in te, oportebat torquere ad huma-
nam naturam, ut secundum illam partem, dicatur pater
in eo et ille in patre: Nam et aliis superius capitulum
ubi sunt haec eadem uerba, ut consuetam uideas inco-
nstantiam, docuit ipsemet non posse proprie intelligi
se in patre nisi consubstantialitate.

Inconstancia
doctrinae.

¶ Quod ait dominus, Dilexisti me ante constitutionem
mundi, ut ipsa uerborum non significat quod colligit
Caietanus, uidelicet quod persona Christi esset ante
constitutionem mundi, tametsi hoc uerissimum sit, sed
hinc accipitur, quia et de praedestinis dicitur, qui
eius

elegit Deus eos in ipso ante constitutionem mundi. Et Ad Ephe. 1.
de alio quodam dicitur, Priusquam te formarem in ute-
ro, noui te, uidelicet notitia dilectionis: nam ante illum
eternitatis oculum, omnia sunt etiā quae futura nobis.
Miror quod haec loca scripturae non uenerint illi in me-
tem. Quod autem censet punctum interponendum in-
ter dilexisti et me, pene coniecit me in stuporem.

Nota.

Falsum omnino existimo, et est contra omnes quos
legi expositores, etiam contra ipsum Augustinum, Ex. c. 18.
quod illa uerba, Pater uolo ut ubi ego sum et c. non
fuerint orantis, sed solum dicentis, et enunciantis, non
enim erat aperienda uoluntas diuina filii ab ipso filio
ipsi patri, quae erat patris ipsius uoluntas originaliter,
sed fuit petitiō, familiaris tamen, et postulatio rei tan-
quam sibi debita.

¶ Notat hic quod adolescentulus de quo apud Mar-
cum qui dicitur auferisse relictā syndonē, non fuit Io-
annes Euangelista neque ullus ex discipulis, quia prae-
petiue dictum fuit de discipulis, ut sinerentur abire, ut
sic non oporteret fugere. Si ita est, cur ergo scriptum
est de illis quod fugerunt oēs relicto Christo? Sic enim
ait Marcus, Tunc discipuli eius relinquentes eum fuge-
runt, et sequitur contiguit, Adolescentem autē et c. itaq;
cogor interdū obstupescere. Quin et illud quod apud
Marcum ait, et in ientaculis quod Ioannes tunc esset
etatis ad minus, 30. annorum, quod colligit ex cōpu-
tatione annorum suae etatis, quam uixit in hoc mundo,
et etatis Christi, et ex initio imperij Traiani Cae-
sar, nam tunc excessit Ioannes anno circiter secundo im-
perij,

AMBROSII CATENA.

perij, ut testatur antiqui chronographi. Agebat
tunc annos. 99. ut est in legenda eius. Initium uero
perij Traiani fuit anno centesimo exacto à Christi
ciuitate, uide Ioannes inuenitur scire eiusdem etatis
ius erat Christus. At in hoc est error, quoniam Ioan
99. annos iuixit, ut scribit B. Antoninus in chronica.
Diuus Tho. B. Thomas. qui sic & ipsi legerunt in chronica. Ego
super Ioan- uero certissime puto mendam fuisse in characteri
nem ult. cap. abati, ut pro. 90. scriptum fuerit. 99. protracta aliquo
tulum ad dexteram linea illius. 0. quam rem & cal
& musca potuit efficere. Denique contra tam consue
tem sanant & antiquorum traditiones, & autorita
tem Hieronymi, qui etate iuuenilem Ioannis eo tempore
fuisse testatur, non debuit facile moueri Reuerendissimi
q. Tractans hic & in ientaculis illa Christi uerba
Annā. Quid me interrogas & c. dubia proponit. Ali
rum quod superflua uidentur: Alterum uero quod
eius mansuetudinis quæ decebat hominem mansuetu
nem proficentem. Nam his uidetur superiorem argu
re, Quare nouis expositionibus hæc remouet. Pro
est quod per ea uerba, uoluit dominus non illum argu
re, sed petere ab eo causam suæ interrogationis, par
tus respondere. Ac si dixerit mansuetudinem, non acriter
sa tue interrogationis nulla mihi apparet: posset tam
talem causam latentem fortassis afferre, quod ego
responderem & c. Vide tu cetera lector si placuerit
hi enim contra euangelium uidetur hæc expositio
dignitatem Christi quam præseferbat, certe ex
sequentibus eliditur manifestè, cum subdit, Interro

eos qui me audierunt, ut sic clarè arguat eum malè in
quisitionis, & contra morem iudiciorum: nam cum do
ctrina est publica, & nihil præcessit ab alijs delatū iu
dici, non est primò interrogandus reus: unde ipse docuit
illum dicens, Interroga eos qui me audierunt, Ecce hi
sciunt quæ dixerim ego. Quæ certè uerba non sunt pe
tentis causam cur interroget, sed obijciētis quod malè
& calumniosè interrogabat. Præterea quod ualde mi
ror, hunc hominem non considerasse impium esse puta
re, quod non sciret dominus eam Pontificis interroga
tionem fuisse improbam & calumniosam, ac malo ani
mo malaq; mente eum sic inquirere, quare frustra ab
eo quæsisset causam iustam, & malè ostēdisset ac falsò
illam se latere. Et ideo uerba illa, posses tamen talē cau
sam latentem fortassis afferre & c. non fuissent syncea
rè dicta à Christo, quia sciebat quod non poterat ullam
afferre causam bonam, nec ullam quæ se lateret. Secun
dam igitur expositionem subiungit, quæ uult quod do
minus petat rem interrogatā, ac si dixerit, Quid est il
lud quod me interrogas: id est, Aperi quidnā est quod
me scire uis. Et subdit, forte aliquem particularem arti
culum Pontifex manifestasset se querere, ad quem ille
respondisset: hæc ille in summa. Contra quam expositio
nem eque militans supradicta. Præterea quid ipse in
Euangelista. Et manifestū est quod dominus potius re
spuebat respondere, & eorū interrogationes malignas
arguebat, unde aiebat, Ego palam locutus sum mundo,
Ego semper docui in synagoga & in templo quod omnes
P 2 Iudei

Iudei conueniunt, & in occulto locutus sum nihil
de cum iustissima indignatione stomachatus ob in-
rogationes dolosas, sic eum merito reiecit. Quid me
terrogas? Et admonuit ut alios prius interrogaret
cui ius erat. Quod circa uerba illa Reuerendissimi
te aliquem particularem articulum &c. importu-
sunt, ne quid durius dixerim. Innuunt enim quasi legi-
rantem dominum, quid quereretur iniquus Pontifex,
quod non habebant prorsus ullam causam querenti-
quoniam iniqui erant illi cœtus & seui, quos inuicem
& odium congregarat, quod & Pilatus sciebat. Sed
bene intellexit hoc domini responsum malignum
seruus, qui tanquam redargutum Pontificem uindicta
re uoluit ausu horribili, percussione illius honestissi-
mi & sanctissimi uultus. Ille ergo Pontifex, per-
decalbatus, interrogabat de doctrina eius multis ser-
nibus, astu sycophantico, ut caperet illum ut uispe-
quid aut contra legem, aut quasi contra Cæsarem,
contra templum posset exculpere ad calumniam: id
co Dominus noluit respondere, nec eius interrogatio-
nes probauit, sed sapientissime reiecit. At uidetur
ietario quod iuxta hunc sensum non mansueti egredi-
Dominus contra iudicem, & nō uidit, primò quod
na non erat iudex eius: nā Pontificatus illius anni erat
Caipha non Anna. Et tamen etiam si iudex fuisset,
superbe fuisset responsum, quia non ut iudicem se ger-
bat, sed ut immanem lupum in agnum, nihil tamen re-
torquentē nisi uerba iustitie. Vnde dedit & nobis ex-
plū dominus ut in causa ueritatis & summa iustitie

non succumbamus cum stamus ante præsidē, nec adeo
reueremur personas sedentes pro tribunali, quā quid
insolens & contra ius manifestē pretendunt, ut cause
ueritatis præiudicemus. An rogo superbus Paulus aut
iniurius fuit, qui dixit Pontifici & sedenti pro tribu-
nali, iniuria tamen iubenti illum percuti, Percutiet te
Deus paries inalbate? Sed uide ut causam adiunxit, il-
lius iniquitatem manifestē sugillans: dixit enim, Et tu
sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iu-
bes me percuti? Verum enim uerò ne quod uerissimum
est, & opportunum ut dicam reiceam ego, frustra re-
uerens hominum maiestatem audacter dico, quod in-
terdum ij qui sedent in solio iudicii, quod sua iniquita-
te fœdant ab inferioris gradus hominibus & ij qui sa-
tellitio suo illis ministrant humilitatem non solum illi-
beralem & abiectam, uerum etiam plusquam asininam
plerūq; exigunt, ut uix ante eorum faciem stare liceat,
adeo se gerunt tyrānice, quasi dij uallium, dij colliū,
atq; dij montium. Verum quæ maior poterat à Domi-
no humilitas desiderari, qui tā atrociter & iniquē per-
cussus, nihil aliud refert, cum posset omnia, nisi uerba
equitatis? Si malè locutus sum, testimoniū perhibe de
malo. Si autem bene cur me cedis? ubi uides cum man-
suetudine, coniunctam tum equitatis querelam, quod
iudicii ritum non seruarent: debebat enim qui seruus
erat, & non iudex, expectare sententiā iudicis, aut saltē
iussu eius, itaq; salua humilitate mōstrabat nihilomi-
nus ueritatē. Nā hæc uera & Christiana hūilitas, quæ
nec simulationē aut hypocrisim, neq; seruilem timorē
admit-

admittit, quæ uitia multi sub specie humilitatis aut
se aut abiectæ, & minus generosè incurrunt. Vt ergo
pateret quòd non his præbebat exemplum Christus,
cum humilitate illam *παῖσιν* coniunxit.

¶ Illud, uerò nouum, & hæcenus inauditum, nec
nitū quidem à quoquam existimo, quòd Petrus in
planum euangelij sensum septies negauit Christū. Ch-
istus autem dixit ter, & Caietanus septies. At, inquit,
puerile hoc argumentum, quoniam qui septies negauit
etiam ter negat, sed non accepit uim argumenti, quæ
hoc est, quòd dominus in Petrum qui temerè iactabat
non passurum se scandalum, increpatorie ac propheticè
pronunciauit, etiam cum præfinitione temporis, antequam
gallus cantet bis, ter me negabis: prophetici enim
numeri aliquem exprimentes præcisum numerum
dunt, quod latius patet. Alioqui etiam puerile est
Christianorum argumentū in Iudeos de aduentu Ch-
risti iam transactò, qui elicitur ab hebdomadibus Dan-
ielis. Possent enim & illi nos similiter eludere, &
alijs scripturæ locis sibi fingere mille alias hebdomadas
& dicere quòd in illis etiam septuaginta continere-
tur. Sed ridicula esset non solum puerilis responsio
hæc. Illud uerò quàm ineptum, quòd dominus primò
xerit, Antequam gallus bis cantet, ter me negabis, &
postea mutauerit dictum prædicens etiam deterius
delicet, simpliciter antequam gallus cantet, ut uana
niatur prophetia domini, quam Marcus recitat, quæ
tamen ad literam etiam impletam monstrat. Ad hæc
bis tantum cantauit gallus iuxta hanc interpretationem

nem, sed saltem ter. Semel enim in domo Annæ, ut ponim-
tur à Ioanne, bis uerò in domo Caiphæ, ut à Marco. Et
similiter tres ancillas oporteret ponere, & alia plura,
quæ tedium est asserre. Itaque omnia nobis in hæc tam
fecunda doctrina (ut dolens Iudam) congeminantur se-
ptem primò pro tribus, aut saltem quinque negationes,
Galli cantus ter auditis pro bis, ancille item tres pro
duabus. Sed dicet quis, quomodo respondes ad argumen-
ta Caietani? Quæ? quia clarum est, inquit, quòd ter nega-
uit in domo Annæ. Sed ubi hoc legit in euangelio, in do-
mo Annæ; aut in domo Caiphæ? cur hoc ipse accipit uir
alioqui circūspectus, ut manifestum, unde uenit error
& difficultas, quod minime probatur? Quid enim si es-
set unum atrium commune, ut uerba euangelistarum sa-
tis indicant lectori prudenti? Et ædes illæ pontificis am-
bos pontifices diuersis tamen locis & conclauius habi-
tantes continerent? nunquid enim dixit Ioannes quòd du-
ctus est ad domum Annæ primum: non certè. Sed dixit
ad Annam primum. Item postremò nunquid dixit, quòd
duxerunt à domo Annæ ad domum Caiphæ? nō certè,
sed quòd misit eum Annas ligatum ad Caipham. Nun-
quid ipse uel alius commemorat plures domos horum
pontificum, aut plura atria? uis uidere quòd una erat do-
mus, quoniam Lucas ab initio dixit, quòd induxerunt
illum in domum principis sacerdotum, non dixit An-
næ, non dixit Caiphæ, sed domum uocauit principis sa-
cerdotum, & per articulos significatur quasi certa do-
mus illi summo principi sacerdotum designata. Sed
quis etiam temperet ne uel stomachabundus videat, quā

Nota hæc le-
ctor & quæ
sce.

do ait, Apparet locorū diuersitas, primū ex eo quod
cas (ut ipse ait) dicit quod circumfēditibus illis se-
bat Petrus in medio eorum: Ioannes autem dixit
et Petrum stātes, et non uidit quod nō dicit Ioannes
ā principio quādo ā prima ancilla interpellatus est
trus, quod tunc staret, sedebat enim, ut Lucas testat
et uerisimile est quod turbatus surrexit, ac negauer
et simul alij, et in hoc situ statim describitur ā Ioan
et pacantur omnia, illud uerō mirum quod pro diu
sitate etiam adfert: quia Ioannes dicit quod stabant
prunae. Lucas uerō dicit accensus est ignis, ibi ergo ign
aut flamma, hic prunae. O me miserum, qui haec per
quor, quasi ille prunae incensae, non dicantur ignis, ne
quasi non ualeat ex prunis exire flamma, quamquam
Graece legatur φῶς, id est, lux, quia erat ignis lucens, ut
φλῶς, id est, flamma. Sed iam tot ineptiarum me tate
Obsecro te pie lector, da ueniam indignationi meae: qu
deo enim sustineri rem contra Christi uerbum, et com
munem iam omnium acceptionem, nec nisi per me
ineptias, Quis ferre ualeat? nec tamen durius ago, dicit
ineptius, rem taxo, personae parco.

¶ Id quod ait dominus, Regnum meum non est ex hoc
mundo, negat significare originem regni sui, ne
probat aliter, cum tamen uerba haec significant, et uer
rum sit et opportunissimū, imō sic declarat ipsemet do
minus dicens, Nunc regnum meum non est hinc, et
quod ait nunc, significat quod in isto tempore non asse
cutus erat regnum ex hominum uoluntate et consensu
sicut alij reges mundi solent ā mundo eligi: sed ex Deo

erat regnum suum. Caietanus uerō in uerbis illis domi
ni, Regnum meum non est et c. exponit est pro constat,
seu cōfiscitur ex his uelut partibus, ex quibus regna mū
di constituuntur, puta ex dominijs, gradibus, statibus,
et c. quod etiam falsum est, quia et regnum Christi ha
bet dominium gradus et status et c. mitto quod ineptis
sint tot suppleantur.

¶ Quod uerō sequitur, Si regnum meum esset de hoc
mundo, ministri mei utique decertarent et c. in ien
taculis sic exponit, ut per suos ministros et sui rea
gni intellexit Ioseph, et Nicodemum, qui tamen
erant occulti discipuli propter metum Iudeorum. Ita
rum atque iterum dicā, piget ista tractare. Placet ergo
quod melius hic exposuit per ministros angelos Dei
qui uerē eius erant ministri, si his uti uoluisset, sicut di
xit Petro, Putas quod uō possim rogare patrem meum,
et dabit mihi plusquam duodecim legiones Angelo
rum?

¶ Nec uerum est ex ijs uerbis, In hoc natus sum et ue
ni in mundum, colligi naturam Christi diuinam, cum ista
de quolibet homine dicantur, sicut ait Ioannes, Lux uera
que illuminat omnem hominem uenientem in hunc mun
dum. Imō re uera prius est nasei quā uenire in mundū
hunc, quod significat potius apparere et conuersari, ut
de et hunc ordinem seruauit dominus dicens, In hoc na
tus sum et c.

¶ Proponit in ientaculis questionē, Quare pōtiffices
recusarūt iudicare et crucifigere Iesum per semet
iplos, cum Pilatus in eos sapius iudicium remitteret
Ex c. 19.

Respondet tandem, quod nunquam recusarunt potestates iudicare Christum ad mortem, sed prima uice recusarunt iudicare ad leuiorem poenam quam sit mortem, quod non haberent potestatem iudicandi ad mortem. Hec potestas eis ablata esset a Romanis. Et proposuerunt, Nobis non licet interficere quenquam. Huius ille. Ego uero aut non intelligo quid ipse uelit, concedit non aduertens quod negat. Nam oblatum illis simpliciter quod iudicaret secundum suam ipsorum legem, quod recusarunt, ne uiolarent Caesaris maiestatem, unde responderunt, Nobis non licet interficere quenquam. Neque ualet quod ait Caietanus excipiens huiusmodi argumentum, quod neque Pilatus cum dixit, secundum legem uestram, intellexit de lege Moseos: non enim dicitur legem Moysi, sed uestram, hoc est, secundum legem ipsius Moysi, restrictam tamen, seu limitatam a Romanis, aut secundum legem uestram, id est, secundum legem illam, quae accepistis a Romanis. Et quia illa lex continetur, ut non possent iudicare super causa mortis: id eo ipsi recusarunt, Nobis non licet interficere quenquam, ac si dixissent, Hec est causa mortis super qua non licet iudicare: uerum meditatio haec, certe contra proprietatem sermonis est, et contra seriem euangelii. Lex ipsorum proprie erat lex Moysi, et non foedus quod habebant cum Romanis: quoniam non erat proprie ipsorum, sed multorum qui subditi erant Romanis, lex ualde proprie dicebatur, sed foedus aut pactum conditio. Et quod ipsi sic intellexerint legem suam manifestissime patet, quum dixerunt, Nos legem habemus

et secundum legem nostram debet mori. Sic enim legitur in emendatis: sed in hoc falsus est Caietanus, quod putauit Pilatus reijciere in eos iudicium, quod propterea ipsi possent licite illud accipere, quasi Pilatus iure posset reijcere. At hoc non erat in potestate Pilati, et ideo ne illi huius rei gratia taxarentur a Caesare, quod contra iura foederum ausi essent, excusarunt iudicium sibi oblatum secundum propriam legem. Non enim mirum est eos recusasse iudicium sibi oblatum, quod iure non erat oblatum, et quod si in se recepissent, iura Caesaris uiolassent. Neque etiam Pilatus reijcit in eos iudicium, tanquam uellet hoc illis remittere quod erat Caesaris, sed ut molestos a se depelleret, et non cogeretur ipse damnare innocentem, sed omnem culpam damnationis in eos reijceret, unde et lauit manus coram eis dicens, innocens sum ego a sanguine iusti huius, uos uideritis. Itaque satis patet quod nolebat sese admiscere peccato damnationis, quod non fecisset si hoc reiecisset in eorum potestatem, ut tanquam iuridice possent patrare quod uolebant. Cum uero ius non uere occidere illis offerret, quod non poterat, sed ut a se culpam potius huius facti depelleret, illam in eos reijceret, ut praediximus. Illi etiam consilio a se abegerunt, non a culpa sibi metuentes, sed a Caesaris indignatione. Et ita plane procedit textus absque tam interpretatione, quam patitur ex ipsa Caietani circumspectio. Facta enim est questio ubi non erat: haec autem omnia spiritus sancti providentia contigerunt, ut impleteretur quod dictum erat a Christo, predicente de genere

genere mortis. Nam hæc pœna erat peculiaris inter-
tes. Secundum legem uerò Moyses si iudicatus fuisset
non fuisset crucifixus etiam datis criminibus quæ ob-
bantur, sed lapidatus magis, unde et alijs ut pseudopro-
phetam pluries illum uoluerunt lapidare. Sed prohibuit
effectum Deus, quia crucifigendus erat, hoc magis
gentibus ipsis iudeis in contumeliam Christi, et
potius approbante spiritu sancto.

¶ Illud quoque quod scriptum est, cum audisset Pilatus
hunc sermonem magis timuit, perperam exponit, dum
uult quod magis timuerit displicere iudeis si liberaret
eum. Est enim contra uerba ipsa euangelij paulopost, ubi
subditur, quod exinde querebat dimittere eum. Ergo
magis timuit condemnare quem iustum putabat, et
assererebat, et ab ipso audierat quod Dei filius es-
set.

¶ Ex illis domini uerbis ad Pilatum, Non haberes po-
testatem aduersus me ullam, nisi tibi datum esset desuper,
per nouum et ab alijs inexcogitatum mysterium colligitur,
uidelicet singularem domini innocentiam ab omni pec-
cato etiam originali à domino per hæc uerba confessam.
At certe cum hæc uerba cuilibet hominum conueniant,
quamuis peccatori, ut cuilibet in potestate constituto
possit uerè dicere, non haberes potestatem aduersus me
ullam, nisi tibi datum esset desuper, non uideo quo pa-
cto hinc tantum mysterium eliciatur, ut inde hanc sin-
gularem domini innocentiam agnoscamus. Sed audi quomo-
do hoc educat. Ait enim, ex duobus capitibus homines
habent superiorē et iudicem, Alterum ex parte superio-
riore

riore, quia sic à Deo ordinatum, iuxta illud, Om-
nis potestas à Deo est, Alterum ex parte inferiori-
re. hoc est, ex proprio peccato saltem originali,
ex quo homo punibilis factus est ab homine. Chri-
stus ergo ex hac parte inferiore non erat subiectus,
quānulli peccato subditus, ergo solum ex superiore.
Hec ille in summa. At hic quererem ab illo si li-
ceret, utrum ad hoc quod quis habeat aliquam po-
testatem in alium, uidelicet ad puniendum (nam de
hac est hic sermo manifestissimus) sit ex duobus his
capitibus simul iunctis, an etiam seorsum ex quoli-
bet eorum? Si ex utrisque simul iunctis, patet ergo
quod pater nullam habebat potestatem in Christum,
quia in illum non concurrebant ambo capita, cum esset
omnino innocens. Si dicat quod satis erat quodlibet eo-
rum, ergo punibilis posset puniri à quolibet etiam non
habente potestatem à Deo, sed ubi est illud quod omnis
potestas est à Deo? Item, ergo etiam innocens posset
puniri ab habente potestatem à Deo ad puniendum.
Sed nunquid est potestas à Deo ad puniendum innocen-
tem? Ecce igitur mysteria. Præterea quod Pilatus nul-
lam haberet legitimam potestatem in Christum, facit nō
solum innocentia ipsa Christi, super quam nulla poterat
esse potestas uidelicet ad puniendum, uerū etiā ipsa digni-
tas, cum esset Christus summus sacerdos et filius dei,
et consequenter liber omnino ab omni seculari pote-
state, sicut ipse dixit Petro, Nonne liberi sunt filij? Et
Paulus Corinthios uituperat quod apud ethnicos iu-
dicarentur. Denique, genus ipsum causa eximebat
eum

AMBROSIO CRISTINA.

Act. 13.

cum ab omni cognitione seculari, quod erat altissimum unde ipse sepius et sapienter recusabat, dicens, Accipite eum uos, et secundum legem uestram iudicate eum. Et ob eandem causam, Gallio ille proconsul absoluit Paulum dicens, Si quaestiones sunt de uerbo et nomine, uobis legis uestrae, uos ipsi iudicatis, Iudex ego horum non sum. Et prudenter quidem: Praesupponitur enim scientia in iudicio, Quomodo igitur iudicabunt quae ab eis non notitia sunt quam longissime, ut sunt diuina? idcirco maxime causae non sunt secularium, nec cuiuscunque, sed solum mi Pontificis ex iure diuino. Sic et Moyses sacerdos cum filio retinuit sibi maximarum causarum cognitionem. Itaque omni prorsus ratione nulla erat legitima Pilati potestas super Christum, siue ratione innocentiae, siue ratione dignitatis, siue ratione causae quae excedebat humanum omne tribunal. Et hoc uoluit Deus, ut constaret uniuerso orbi, Dominum nostrum Iesum non solum damnatum iniuste ex merito causae, sed etiam sine legitimo ritu iudiciorum, et solum tyrannica potestate, et rabie ac furore luporum. Hanc enim potestatem solum declarat Pilatus cum dicit, Nescis quia potestatem habeo dimittere te, et potestatem habeo crucifigere te? hoc arrogantissimum erat. Nunquid enim habebat potestatem arbitrio legitimam potestatem in utroque? Ergo iure poterat crucifigere innocentem? Et ideo superbam locutionem dulciter compescuit Dominus ueritate, dicens, Non haberes potestatem aduersum me ullam, id est, potestatem quam iactas (nam aliam non habes) nisi tibi data sit a deo super, id est, permissum a Deo, in cuius manu est

omnis potestas, ut per haec satis innueret, quod habebat Deum desuper ad recognoscendum. Sicut et scriptum Sapientiae est, Praebete aures uos qui continetis multitudines, et placetis uobis in turbis nationum, quoniam data est uobis a Domino potestas, et uirtus ab altissimo, qui inuestigabit opera uestra. Unde et exinde timuit Pilatus, et querebat dimittere illum. Et hic sensus horum uerborum est manifestus. Possem et alijs argumentis istam Caietani doctrinam frangere, sed molestum est, et satis esse puto superiora.

Illud forte potius auidus lector expectat, quomodo ex uerbis iam tractatis deducatur illa consequentia: propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet: hoc enim difficile est uidere. Caietanus enim potius uerba hic uidetur reddere, quam quicquam ponderare. Videat qui uolet, si enim superiora ut ipse docet nihil aliud pretendunt quam singularissimam innocentiam Christi, quomodo ergo magis haec innocentia excuset Pilatum quam alios? et magis condemnantem quam accusantem aut tradentem in condemnationem? Eadem enim innocentia domini (ut sic) grauat peccatum pariter in utroque: Imo et tanto magis in Pilato, quam in priuatis alijs personis, quanto magis peccat eiusdem criminis reus, qui in potestate est, qui abutitur ea, quam homo priuatus, ut ait Philosophus in Ethicis, Et D. Tho. Principem uolantem iustitiam magis peccare asserit, quam alium priuatum, ratione professionis in qua a Domino est constitutus. Iudicem enim se profitetur. Sicut sacerdos uiolans castitatem multo magis peccat quolibet

D. Tho. 2.2.

q. 25. art. 11.

AMBROSIO CRISTINA.

quolibet soluto aut alio. Sed quid opus est hominum testimonio, cum hoc ipsa scriptura grauius multis locis testetur? At illud quod pro causa grauioris peccati dicitur iecit Caietanus, scilicet, quod illi qui tradiderunt eum tradiderunt, fuerunt principaliter motores ad tantum scelus, ex quo magis peccauerunt, etiam si in hoc consenserunt, tamen hec principalitas quæ est formalis ratio peccati, idcirco peccati (ut ita dixerim) non deducitur ex illis uerbis. Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datū esset de super. Stat enim innocentia Christi et potestas data Pilato, etiam si ipse fuisset causa principalis tanti sacrilegij. Et (ut dixi) Christum fuisse innocentem, et Pilatum habuisse potestatem, non magis excusant ipsum Pilatum à peccato. Quæ tamē sceleris in superioribus prætenduntur iuxta intellectum istam. Quod etiam sancti doctores deducendo consequentiam istam uerè dicunt, à ihu non deducunt ex supradictis. Aiunt enim quod ideo Pilatus erat minus peccator, quia non solum non fuit ipse autor tanti sceleris, sed quia et splicebat ei, et laborauit in dimittendo eum, sepius, et multis modis tentans eius liberationem. Tum eius timor etiam atque iustitiam multoties asseruit coram illis, ut solo timore humano prostratus tandem succumbere ret, ita ut quasi coactus peccauerit. Iudei uero qui eum tradiderunt, præsertim Iudas et principes sacerdotum et scribe, ab affectata malitia, à cupiditate et inuidia fraterne gratiæ quasi seductores et mendaces, et iniqui lantem legem Dei, et quasi raptorem spoliatores gloriæ summi patris tradiderunt ut condemnarentur. At illi

At licet hec omnia uera sint, tamē ex præmissis uerbis, unde dominus deducit consequentiam, non habentur. Quare aliqui hanc consequentiam non ex solis præmissis uerbis trahunt, sed magis ex prioribus, unde superiora colliguntur quæ à sanctis doctoribus considerata sunt. Sunt uerò qui aliter considerant, accipientes quod Iudeis erat non solum lege naturali interdictum homicidium, uerum insuper diuina lege, et adhuc erat illis diffinitum de Christo, quoniam debebant audire eum, non solum non perdere, sed cum honore recipere et obedientia, quod non fuit gentili populo, quia non erat sub legis uinculo. Permitteretur igitur Pilato de super, Christi occisio, non solum ex eo quod dominus non resistebat potentia, sed ex eo quod non prohibebat præcepto speciali. At uerò non sic permissum erat Iudeo aut populo Iudeo tradenti illum, sed prohibitum tum lege Moyses, tum ex ore Christi sepius. Ideo maius peccatum fuit eorum, quia Pilato data fuit illa potestas à Deo, id est, permissa, non solum quia noluit Deus resistere, uerum etiam quia nec prohibere specialiter, illis uerò specialiter prohibitum fuit. Quod si hoc non placet, quod tamē colorem habet, accipe aliud. dicit tibi maius peccatum habet, ly maius non stat comparatiue in respectum Pilati, sed in respectum eiusdem tradentis, et intelligunt Iudam, ac si dixerit, Ex hoc ipso maius peccatum habet qui me tradidit tibi, quia datum est tibi de super ut possis abuti potestate tua ad uersus me. Si enim hoc tibi de super datum non fuisset,

Deut. 18.

Q

minus

AMBROSII CATENA.

minus peccatum haberet. Potestas enim tua hoc
omnino perficies id quod noluit tradens me tibi,
tu eius peccatum maius, quoniam sequetur morte
uerè, ex quo constituetur perfectus homicida
& deicida cum effectu, quod non esset, si hanc potestatem
tibi à Deo permissam non haberes. Ipse enim
das licet eum tradiderit unde mors consecuta est,
men intendebat in eum necem adeo crudelem
obrem ut uidit eum eo pacto damnatum, ad summum
processit.

¶ Quod ait, fecerunt quatuor partes de uestimen-
tis eius computata tunica, non uideo id unde accepit
sed potius contra tex. est, ubi legis, quod factis à qua-
tuor partibus per scissionem, & unicuique militi assigna-
tis, qui sic perhibentur fuisse quatuor, tunica re-
nulli eorum data, sed sorti subdita, ut ad unum tantum
pertineret.

¶ Circa causam quam motus est Pilatus ut poneret
titulum, Iesus Nazarenus &c. Disputans Caietanus
post alias quasdam meditationes tandem concludit,
Pilatus sicut Herodes quasi stultum reputantem
num. Ego uero non satis mirari queo hanc sententiam
Nam ad hominem arguens primum, si uerba
domini, non haberes potestatem aduersus me
tanquam plena sapientie ualde nouam, ut ait ipse
occultam singularemque Christi innocentiam signifi-
bant, & Pilatus ea intellexit, ut ipsemet Caietanus
cet his uerbis. Et quod iuxta hunc sensum intellexit
Pilatus domini uerba testatur Euangelista dicens

unde querebat Pilatus dimittere Iesum. Exaudita
quippe innocentia Iesu cum proprio peccato, moueba-
tur Pilati animus ad dimittendum Iesum. Quomodo igitur
stultum putat quem adeo mirabiliter loquentem
mysteria cognoscit, & pro sua innocentia & contra
aliorum peccata. Præterea cur toties ait, Ego non inue-
nio causam, in quibus eum accusatis? Si enim regnum
sibi arrogasset siue diuinum siue humanum, etiam per
stultitiam, iam causa esset in se licet excusabilis prop-
ter causam, sicut si quis per furorem occidat, causa qui-
cuius est homicidij, sed furore excusatur. Non dixisset
ergo Pilatus non fuisse causam in eo, de qua accusaba-
tur, sed potius à dementia siue stultitia excusasset illum.
Tertio. Quomodo ait Pilatus, innocens sum ego à san-
guine iusti huius, uos uidetis. Quomodo ergo iustum
appellat quem stultum putat & fatuum, neque enim cuius
stultitia & fatuitate instituta est, & præsertim cum tan-
ta fatuitate qua impellebatur regnum appetere? Quar-
to nomine clare ab euangelio docemur quod Pilatus pu-
tauit Christum uerum esse Iudeorum regem, sicut &
Christus confessus est, cum dixerit flagellato Iesu, ut sum-
deorum furorè eo modo compesceret, Ecce rex uester:
Et cum illi natis clamoribus crucifige crucifige ingemi-
narent, respondit, Regem uestrum crucifigam: Ecce quo
modo loquente illi interius spiritu ueritatis regem illum
eorum esse testatur. Quomodo ergo habet pro stulto,
quæ adeo palam regem contemnitur? Quod, nonne etiam ab uxore
re accepit, nihil tibi & iusto illi, multa enim hodie per ui-
sum passa sum propter eum? His enim uisionibus & mo-

uebatur & terrebantur Rhomani. Sexto, etiam
gelista probat Pilatum timuisse ad ea uerba cum
Dei professum esse audiret. Quomodo ergo timere
lo, quem fatuum putat, & quomodo a uerbis fati
concepit hunc timorem? Septimo, si sciebat quod
uidiam tradebant eum, omnibus euangelistis sic
causa testantibus, profecto inuidia non est in homi
fatuum, neque sine uirtute eius in quem est inuila
etiam fatuos simul eos pontifices putasset, quos
malignos uidebat. Octauo, nonne miraculorum
Lazaro suscitato, & ceco nato cui restituit lucem
alijs innumerabilibus, eius aures penetrauerat? Qu
do ergo fatuum existimabat de quo tanta audierat
tam miranda? Nono, mirantem legimus Pilatum
minum tandem tacentem uidet, contra accusatione
lumniantium: sed non fuisse illi mirum si fatuum
set. Decimo, Quod idem Caietanus ait, quod de qu
causis principalibus de quibus accusabatur, uide
prohibitione census, ne daretur Cesari, blasphemiam
se Deum faciebat & Dei filium, populi commotione
seductione, ite regie dignitatis usurpatioe, hac d
stremas Pilatus considerauit, et praesertim commotione
puli. Sed re uera euangelium manifeste repugnat, cum
Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertantem
um, & ecce ego coram uobis interrogans nullam
sam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accu
tis. Ecce igitur quod omnem causam eorum reijci
istam nominatim de commotione populi. Euidens
enim erat quod ad bonum omnes prouocabat, non

ni ambitione sed ex charitate, docens non repugnare,
sed humiliter subdi.
Quod etiam idem Caietanus inquit, Pilatus corripit
dum flagellis dominum censuit, ut utriusque fatuitatis, se
licet, quam credebat, & malitiae quam illi obiectabant,
ratione habita punitus dominus dimitteretur, contra eua
gelium Marci militat. Nam Pilatus fecit hoc non alia cau
sa nisi ut populo satisfaceret, & expleret eius furorem,
qui tamen nisi morte & cruce expleri non potuit. Ete
nim omnino Iesu innocentia ipse multoties testatus est,
& ita omnes quos ego legi, sancti doctores interpreta
ti sunt, quorum sententias & uerba piget referre. Nam
Caietanus hoc in primis protestatur uti se libertate, &
nolle hominum commentis obligari. Postremo, quod Pi
latus pro fatuo non habuerit Iesum testatur litera, quae
de illo proferuntur ad Tiberium Cesarem eius mirabi
lia, & diuinitatem testes: ut ecclesiastica historia me
morat. Aliud tamen de Herode dicendum est, qui expe
ctabat signa fieri, & perpetuo illum mutum coram se
intuitus est. Spreuit enim illum & elusit: neque tamen
euangelium quod fatuum putauerit de quo tanta au
derat, sed ex indignatione animi, quasi ab eo spretus ab
illa taciturnitate, & quasi non dignus habitus coram
quo signa faceret, eum contra spernere uoluit & eo mo
uerius & accommodatius ad euangelicam literam dici
tur, si cum Chrysostomo, Augustino & alijs dixerimus
quod Pilatus innocentiam domini uere agnouit, & sa
pientiam coram expertus est, a prudentia responsum
Q 3 eius

AMBROSII
EXPOSITIO
IN
EPISTOLAM
AD ROMANOS

eius, & inuidiam Pontificum non ignorabat, & nitatem regnumq; eius facile suspicari poterat esse & de caelo esse, tum à miraculis eius, quae fuisse satis uerisimile est, tum ab eo quod ab uerbo ceperat, & longe magis ab eo, qui inuis inspirabat ueritates Christi sui inspirat. Omnipotens pater enim ait Chrys. Scripsit autem titulum, Pilatus, & fuit super crucem, simul quidem pro Christo redens, ut eum à communionem latronum discernere, mul autem & de Iudeis ulciscens, ostendens scelerum malitiam dum in suum regem insurrexerunt noluit mutare hunc titulum etiam postmodum à te interpellatus, quia, ut ait Chrysostomus, neq; mentem & occulta uox quaedam Pilato intus quodam (potest) clamoroso silentio personabat: quod tamen in psalmis prophetatum est, Ne corrumpas titulumptionem.

Ex cap. 10.

Verba illa, noli me tangere, nondum enim di ad patrem meum, quoniam modo exponam intelligo, Si tamen intelligo (ut certe puto) exponam nem minime probo, utpote & parum illi iustitiam cui uerba non faueant.

¶ Illud etiam multo magis miratus sum, quod tenens illa uerba, Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, Deum meum & Deum uestrum: postea priorem partem ex sententia Augustini recte exponit posteriorem uidelicet, Deum meum, mirifice dicitur. Ait enim per ly Deum non demonstrari patrem, sed militer oportet eum dicere, quod nec spiritum sanctum

quem ergo nisi filium ac seipsum ergo ad seipsum dicit se ascendere, quod est absurdum dictum. Appellat ergo seipsum etiam Deum suum scilicet personaliter ad quem ascendit. Ego certe hos novos dicendi modos in nulla doctorum legi, & existimo etiam periculosos.

¶ De sacramento poenitentiae, quae annotanda duxi in huius capitis commentarijs, inferius suo loco exponentur.

Primò ipse legit bis dictum Petro, pascue oues meas: Ex. c. 21. cum cōmuniter legatur, semel oues, & bis agnos, & sic legit Augustinus, & sic ipse tenet in lib. de priuilegiis pontificis, cap. 2. nec facile & semper fidendum est doctrinae in Graecorum codicibus, qui & ipsi nonnunquam uarij ac mendosi inueniuntur.

¶ Deinde circa datam Petro curam sic ait, Quamuis omnium Christianorum cura cōmissa intelligatur Petro, soli tamen praedestinati qui soli agni & oues Iesu Christi sunt explicantur pascendi & regendi à Petro: quia huc tendit institutio pastoralis officij, Haec ille: quae non dubito & falsa esse & periculosa. Si enim Petro non est à Domino mandata cura nisi super praedestinati, profecto super alijs non habebit. Quod est falsum & hereticum: adhuc ignorarem, imò ipse ignorasset super quibus mandata esset ei cura, non enim sciebat qui essent praedestinati: quod est stultum fateri. Ad haec angelorum cura est indifferenter pro omnibus etiam non praedestinati: quia unicuique est Angelus datus ad salutem. Sūt enim administratores spiritus ut hereditatem salutis capiamus. Adhuc si solum super praedestinos

Q +

natos

na:os ei mandatum est, non habuisset potestatem ligandi
sicut & soluendi, ut essent ligati & in cœlis, quod
mē ei explicite datum est à Domino, ne possit dicere
uerendissimus, quod fortē sensit quod super non præde-
stinatis habuit curā indirectē aut implicite. Ad hæc po-
trus est uicarius Christi perfectē, Christus autē habuit
à Deo potestatem omnis carnis, ita super Iudam sic
& super Petrum, & eadem doctrina & cura paut
bos. Quod autem non resipuerit Iudas à sua malignita-
te effectum est, non à domini (quod horreo uel dicere)
aut negligentia, aut derelictione. Ita igitur Petrus super
omnes curam accepit, ut si quis sua negligentia aut
cordia perderetur, de sua manu sanguis eius exquireretur,
ut apud Ezechielem minuitur Dominus, mandatum
enim domini citra differentiam omnibus debet curam &
uigilantiam Petrus, tam non prædestinatis quā præde-
stinatis. Vanæ autem sunt huiusmodi & scandolose
ditationes & super falso edificate fundamento. Sed
uideas etiam inconstantiam doctrinæ pro more suo
ter ipsemet docuit in suo tractatu de primatu Pōtificis

Ezech. 34.

Inconstātia
doctrinæ.

pi. 2. ubi quamquam etiam non mihi in omnibus
placeat, tamen contra seipsum hic ita scri-
psit, nec silentio inuocatos propter
ea præcitos dixerim, quoniam
sub agnorum nomine com-
prehendi aliquos præ-
scitorum non in-
conuenit.
&c.

Ex

CAIET. LIBER III.
EX ACTIBVS
Apostolorum.

Mirum quod adductus fuit ad credendum omnes
domini discipulos tam Apostolos quā. 70. fuis-
se Galileos: quia Angeli dixerunt, Viri Galilæi: nam Lu-
cas fuisse unus de septuaginta creditur, qui tamē fuit Sy-
rus, deinde qui erant præsentēs cū uenerunt Angeli erāt
plusquā quingenti fratres simul. Nunquid igitur omnes
Galilæi? Debile autē argumētū, quia satis est quod Apo-
stoli principales illius congregationis essent patria Ga-
lilæi, ad quos principaliter fiebat sermo. Alij autem &
ipsi erant aliquo modo Galilæi respectu mundi huius.
Scriptura enim spiritum magis quā carnem docet. Ve-
risimilius mihi uidetur quod Lucas sint uerba illa. Ita ut
appellaretur ager ille &c. Non Petri usq; ad id quod be-
ne iungitur superioribus, Scriptum est enim, nam istā ap-
pellationē non poterat tam recenter tunc testari Petrus,
cum non esset conuersatus cum illis, sed postmodo inua-
luit appellatio ista præsertim quod Galileorum lingua
erat Hebraica & uox Hebraica, nec oportebat Petrū
admonere quasi de aliena lingua & uocabulum expone-
re quod omnes intelligebant, dato quod inter Galileos
& Iudeos esset in accentu, aut modo pronunciandi dis-
cretio, nisi fortē etiā dicat quod illud uocabulū erat pro-
priū Iudeorū nō Galileorū, quod tamē debebat proba-
re aut suadere. Manifestū est enim quod expositio uocis
eius est Lucas, ut ipse fatetur. Cur nō igitur & superior

Q 1

enarra

AMBROSII EXPOSITIO

enarratio facti quod innotuit post Petri sermonem, ut uerisimile est? Et quod affert, ut ostendat aliam fuisse Galileorum, aliam Iudeorum linguam, quod in sequenti cap. Iudei inducuntur Galileos audiuisse sua lingua loquentes quasi miraculose, ineptum est: Nam per Iudeos ibi, ut ipse etiam ibi bene exponit non ij tantum qui in sorte Iudae continebantur, sed Israelitae omnes significabantur.

¶ Quod Mathias in apostolum fuerit assumptus, non resolute loqui uidetur, nam primo per casum sortis uidetur sentire, deinde per suffragia apostolorum. At fors iam probat eum et disceuerat, quid opus erat suffragijs? an ut spiritus sancti uoluntas probaretur hominibus? Si autem id agendum erat suffragijs, quid opus praemittere sortem? melius ergo erat unum ex illis eligere et quod est probabilius, uidelicet quod per suffragia id fuit, et hoc uocatum fuit fors, quoniam ab ipso Deo temperata fuerunt corda hominum, uertit quomodo uult. Ille autem modus per sortem minime est probabilis, nec est in usu, nec est putandum quod ab initio sic Deus censuisset, ut ad modum recurrerent extrordinarium cum esset ordinarius, et ipsi principes fideles sent ordinati nobis exemplum ad quos respicere debemus in actionibus nostris. Adde quod cum essent apostoli iam spirituales, certiores essemus quod eorum electio esset conuenientior et secundum spiritum a quo facile moueri potuissent id uolentes atque potentes, quam si medijs sortibus id fieret, et hoc mihi uerius semper sum est: Nam in fine bene declarat textus, quomodo

Nota ratio:
nem lector,

illa ceciderit super Mathiam, nimirum suffragijs, hoc enim uox Graeca sonat *συγκρισις*, In quo enim calculum et suffragium significat.

Nec est uerisimile quod apostoli in praedicatione uerentur uarijs linguis, ut modo una, modo alia lingua diuisim loquerentur: Alioqui non potuissent con summare praedicationem unam per mensem, et fuisset una trussa. Sed intelligo quod ipsi sua lingua loquentes miraculose sonos omnium linguarum dabant, sic tamen ut unusquisque propria linguae sonum audiret, et sic intelligitur rectius quod loquebantur uarijs linguis. Et hoc est quod mirabantur illi, quod et uehementissime admirandum est: non est tamen negandum quod potuissent loqui diuersis linguis segregatim cuilibet, si opus fuisset et personare cuiusque propriam linguam, sicut Paulus de se fatetur.

¶ De perseuerantia in communicatione et fractione panis quod semper fugerit interpretationem eucharisticae, miratus sum. Et ut hic excludat uotum paupertatis dicit, quod in illa communione nulla fiebat mentio de uoto, ut potius temerariam bonorum abiectionem, quam solidam confiteri necesse habeat: Nam quo pacto rogo, sapienter quis abijceret bona sua, si non esset firmatus animus ad permanendum in statu illo? ut sic reuertens ad uitam communem cogeretur mendicare, aut impelleretur ad fraudem, nisi uelit quod qui recederent potuissent repetere iam collatum in commune, quod est inaptissimum et absurdissimum existimare, ideoque nulla facta est explicita mentio de uoto, quia scriptura supponit

Nota pie lea. nit intellectum, & non proteruiam, consensum cum in-
terpretatione sanctorum & ecclesie sancte, & non
proprium sensum in ijs maxime quae tanti poderis sunt.

Ex.c.s.

Obstupui autem circa historiam Ananie quum le-
gi quod ex uerbis illis Petri, Nonne manens tibi
manebat &c. clare apparet, quod non uoti necessita-
te Christiani omnes tunc habebant omnia communia,
sed libera perfectione charitatis. Obstupui inquam ad
ista uerba, quia probant haereticorum positionem, qui
libertatem Christianam sic euehant ut potius uelint per-
dere. Sic alijs dixit Caietanus, Non in uinculis uotorum
&c. Sed non sunt uincula uota haec contra libertatem
Christianam, imo sunt libertatis Christianae, & iugi Chri-
sti suauissimi custodia & firmitas, his tamen qui uoluit,
& non ijs qui seipsos praecipites dedunt aut strangu-
lant istis uinculis. Obstupui inquam, quod locum ualde
excellentissimi doctores uotum eliciunt iste oppositum
prorsus nitatur euincere. Verum hac de re supra satis
apud Mattheum, ubi locus iste resoluitur.

Ex.c.s.

In tractatu de sacramentis annotaui quam male sen-
serit de septem diaconis, & quomodo ignorauit de
ministerio caene dominice hic tractari.

Quod non dixerit Stephanus quod Iesus esset muta-
turus traditiones Moyses, ut notat Cardinalis, quia di-
ciderat illud, non ueni soluere legem, sed adimplere: ue-
risimum est, & tamen contra ipsummet Caietanum, qui
aliter docet super Matth. cap. 5. ut iam annotauimus.

Ex.c.s.

Quia hic dicitur quod uiri timorati curauerunt
Stephanum, feceruntque plactum magnum super
eam,

eum, hinc (inquit) apparet non incepisse solennitates
martyrum in primitiua ecclesia, non enim dedicauerunt
martyrium, sed fecerunt plactum &c. Hic rogo te pie
lector considera primum genus argumenti, ex hoc enim
inquit quod Lucas ait, curauerunt illum, & fecerunt
plactum magnum, apparet quod non dedicauerunt mar-
tyrium, quasi ista simul conuenire non possent: ergo si-
militer quia super. B. Martino & alijs multis sanctis
factus est plactus magnus. Non est dedicata eorum so-
lennitas, sed agnosce spiritus diuersitatem, unde hoc Cai-
etanus accipit, Hieronymus oppositum elicit: Ex hoc
enim ipso loco contra Vigilantium arguens negantem
uenerationem sanctorum in eorum reliquijs, ergo, in-
quit, immunda sunt reliquiae martyrum: Ecquid passi
sunt apostoli, ut immundi Stephani corpus tanta ambi-
tione praecederent, ut facerent ei plactum magnum, ut
eorum luctus in nostrum gaudium uerteretur &c. Quae
certe uerba huc pertinent ut indicaret, eam curam huc
spectasse, ut sanctissimum corpus illud fidelium uene-
rationi seruaretur, Alioquin nihil contra illum haereticum
protulisset Hieronymus. Legimus & in hist. eccl. Poly-
carpi martyrium qui fuit. B. Iohannis discipulus conse-
sim dedicatum fuisse ab ecclesia Smyrnaeorum. Verum
quid est hoc quod aiunt, id non fiebat in ecclesia
primitiua, ut hoc demus illis, quid hinc uolunt ex-
torquere? ergo nunc male fit? Quo pacto id concludunt?
An ignorant, quod sicut tunc multa fiebant, quae
nunc non fiunt & recte, ita & nunc multa fiunt &
recte

recte quæ tunc non seruabantur? Nec enim omnia con-
sumunt omni tempore, nec statim possunt omnia consum-
mari, hæc uero multis & probari & illustrari pos-
sent exemplis: sed studeo breuitati. Porro si ad fidei
edificationem attinet, dedicare martyrum solennitates,
quid prodest comminisci, hoc non fiebat in primitiua ec-
clesia, nisi ad scandalum infirmorum: quasi non sapien-
ter fuerit ab ecclesia introductum? Sin hoc non attine-
re ad promotionem fidei dicant anathema sint, & uel
corrigantur, uel sanguis martyrum super illos.

Ex.c.9.

Miror quod dicat in Græco textu non haberi, duru
est tibi contra stimulum calcitrare, Et quod se-
quitur et tremens ac stupens dixit, domine quid uis me
facere? Et dominus ad eum. Nam hæc etiam in Græcis le-
guntur, nec sine his textus bene haberet.

Ex.c.10.

Tamet si leue hoc, notandum tamen, non ob ipsam
trem quidē, quæ leuis est, sed ut uideas, quod ipse
& in his morosus est, quæ tamen poterat præterire,
nec solum morosus, sed errat, in uisione enim quam ui-
dit, Petrus ubi dicitur iuxta Græcam lectionem, omnia
quadrupedia terre & serpentina & c. ipse uult quod fie-
ri debeat punctus inter ly quadrupedia, & ly terre cō-
tra filum textus, & quasi non conueniat dici quadrupe-
dia terre. ly ergo terre subaudiri debet, & seruire etia
ijs quæ sequuntur serpentina & reptilia: nam uolatilibus
assignat coelum.

¶ Inefficaciter colligit, in die iudicii reperendos alia
quos uiuos, id est, nunquam ante mortuos, quia Petrus
dixit quod Christus constitutus est index uiuorum &
mortuos

mortuorum: quoniam uerbum Petri uerum est quandiu
stat scriptura, non enim dicit illorum qui tunc erunt
uiui, nunquam ante mortui, & similiter eorum qui
tunc erunt mortui, sed simpliciter eorum qui mor-
tui sunt, scriptura semper loquitur quandiu erunt
homines semper sic uera erit quocumque tempore prola-
ta, quod iudicabit deus & qui uiuunt et qui mortui sunt.
adueniente autem tempore illo quando iam omnes erunt
mortui, iam non loquetur scriptura ulterius. Sed hac de
re proprio tractatu disputo, propter ea quæ male colla-
git ex Epistola Pauli ad Thessalonicenses ad hoc dogma
statuendum quod est falsissimum.

Ex.c.13.

Dolui super uerbo quod ait, hinc habes in primiti-
ua ecclesia spontanea ieiunia, sicut heretici blati-
terant, tanquam tunc non esset præceptum ieiuniorum
contra doctrinam Augustini, & Thomæ, & commu-
nem ecclesie sensum, de quo alibi sermo. Hic uero notā-
dam erat potius, quod hæc ieiunia ordinata erant Apo-
stolorum traditione, in ordinationibus, sicut & inferius
patet cap. 14. Quæ traditio nunc etiam durat.

¶ Quod tam fidenter dicat, nullum sacramentum fuisse
collatum Paulo & Barnabæ per manuū impositionē,
sua hoc autoritate solum probat: uerisimile autem mi-
hi sit, quod tunc fuerint ordinati presbyteri atque epi-
scopi, ut idonei ac iuxta ecclesie ordinem ministerium
spiritu sancto acceptum possent certiore autoritate
exercere. Nam hactenus non nisi fuisse baptizatus appa-
ret, & a uerbo Dei prædicationem exercuisse.

¶ Ibidem quod legimus, Resistebat autem illi Elymas
magus

magus, sic enim interpretatur nomen eius, ineptē exponit quod ipsemet interpretaretur nomen suum, et totum illum locū lacerat. Et falsus ait quod Græci careant reciproco: nam si aspiratē scribantur *ἐκ τῶς* siue *αὐτῶς* reciproca sunt. Nec *Elymas* est uox Hebræa, ut putat, sed Græca, ut eruditi notant. Nec potest interpretari. Dei mei mensura siue census, scribitur enim per *ypsilon* non per *iota*, nec *Bar Iesu* significat Dei mei mensuram siue censum, sed filiū saluatoris. Et ideo credi debuit quod corrupte habeatur in Græcis, quibus non tantum fidere debuit, nos enim in nostris legimus *Barin*, nomen forte barbarum, unde et Lucas uoluit exponere: et reddere nomine Græco *Elymas*, quod significat corruptorē atque pestiferum ut indicaret nomen consonum rei. Vide ergo prudens lector in hoc errorum aceruo quā indignē clauderetur Reuerendissimus à suis Rabbinis.

¶ Quod item notat ex eo quod inuitantur Paulus et Barnabas ad concionandum in Synagoga, apparere apud Iudeos licitum fuisse cuiquam Iudeo uiro docto prædicare in Synagoga, minime est probabile. Nam credendum est in re tanti momenti etiam in Synagoga fuisse ordinem, Principes ergo Synagoga qui miserunt et inuocarunt, illis hanc potestatem offerebant sicut et modo fieret ab episcopis si qui peregrini profiterentur literas.

¶ In computatione annorum errans dum uult exponere sermonem Pauli, uult et Græcos et Latinos codices corruptos esse, et de suo mutat numerum annorum. 450 in 350. Et non uidet quod Paulus 450 non ab exitu de Aegypto, neque à Iosue usque ad Samuelem computat.

nos, sed ab ingressu Israelitarum in Aegyptum usque ad iudices, id est, ad possessionem terræ tot anni fluxerunt: quod patet à scripturis. Nā. 400. annis afflicti fuerunt Israelitæ ab Aegyptijs, et. 40. annis fuerunt in deserto, et reliquum tempus datur dispersioni gentium usque ad iudices, et ideo bene narratur etiā Græcè à Paulo, qui incepit texere historiam Israelitarum ab incolatu Aegypti, et narrauit exitum inde, et moram. 40. annorum in deserto, et euerfionem septem nationum. Et sic statim subdit. Et post hæc annis circiter. 400. et. 50. dedit iudices, ut sit sensus, sicut latinus interpres uidit, nō quod dederit iudices tanto tempore, sed quod post illa narrata, quæ acciderunt in spatio. 400. et. 50. annorum, ipse dedit iudices. et sic bene consonant iuxta sensum et Latini et Græci codices: Et sic Beda computat et alij hunc locum tractantes.

¶ Habachuc comminatio illa, Videte contemptores et admiramini etc. pertinet iuxta spiritum propheticum ad Iudeos, qui contempserunt uerbum Dei et prædicationem Apostolorum in gentibus, et reprobati sunt ob incredulitatē, et si sub figura aliō uideatur respicere, tamen hæc prima et principalis est eius loci interpretatio, quā Paulus à spiritu sancto edoctus protulit. Quare non oportuit dicere quod ad aliud propositum, sit usus illa prophetia ille, quin ad hoc propositum maxime usus est, nihil enim ferē in prophetis sermonibus est quod non primò ad Christum spectet, huc enim lex et prophetæ, quod qui non supponit, ineptus certē erit ad capiendum scripturas.

EX.c.16.

DE circuncisione Timothei non puto quod excus-
considerauerit ad excusandum Paulum, non enim
reddidit rationem cur Titum non passus est circuncidi
militer propter Iudeos, sed nos hac de re alibi.

EX.c.17.

QUOD dicitur, susceperunt uerbum cum omni au-
ditate siue promptitudine torquet seiungendo hoc
quod ait cum omni promptitudine, et con-
struendo cum inferioribus contra signata puncta, tum in
Græcis tum in nostris, et cum multa uolentia litera et
sine causa: ni forte quia hæc magis repugnare uidentur,
uidelicet quod susceperint uerbum promptè, et tamen
quod scrutaretur scripturas quotidie, si hæc ita se habu-
rent. Sed uerè non repugnant: nam quanto promptius
credit quis, tantò etiam magis inquit ut solidetur et
gaudeat: nam prima susceptio licet promptissima sit, non
firmat tamen neque arcet ab inquisitione maiore.

¶ Dolui quod et consentiens Erasmo ac Luthero
certum habet an Dionysius de quo hic, sit ille Dionysius
qui circumfertur scripsisse de diuinis nominibus et c. tum
quia Hieronymus de uiris illust. eius non meminit, tum uero
quia Greg. in Hom. 33. non audet asserere horum li-
brorum autorem fuisse Dionysium Ariopagitam, sed ci-
tat: fertur uero Dionysius Ariopagita, antiquus scilicet
et uenerabilis Pater et c. Quæ argumenta quantum ualeant
docti uiderint. Si enim non sit autor ille Dionysius
illorum operum, quia Hieronymus eius non meminit in eo li-
bro, plurimi certè suis operibus fraudabantur, ut Grego-
rius annotauit. Quin et ipse Hieronymus testatur et
Ruffinum scribens quæstione hærescos suscitata, postea
quod

quam illud uolumen addiderat de uiris illust. et ipsius
Origenis, et plurimorum Græcie tractatorum multa
opera legere se compulsus fuisse, quæ antea non cogno-
uerat. Porro uerba illa Gregorij fertur uero Dionysius
et c. nequaquam innuunt dubitationem ullam de auto-
re, sed solum de auctoris dicto. Ignorabat enim Grego-
rius Græcas literas, quod sæpenumero ipse fatetur. Non
ergo securè poterat de dicto testari, quod oculata fide
non uiderat, sicut et ego possem uerè dicere, fertur Ho-
merus in Odyssea ita cecinisse, licet ego de eius operis
autore nihil dubitem: quia tamen non uidi dictum, non
securè de eo pronunciarem. Ad hæc, Origines sup. cap. 1.
Ioan. et post ipsum uenerabilis Beda eorum librorum
autorem Ariopagitam Dionysium citant ac probant.
Sexta etiam Constantinopolitana synodus huius clarissi-
mi patris testimonium ex libro de diuinis nominibus ue-
nerabiliter accipit. Ioannes etiam Damascenus eundem
citatur honorabiliter in sermone eleganti, quem habuit de
ijs qui moriuntur in fide. Titulus librorum ipsorum hoc
indicat. Ipse idem autor in eis libris Pauli discipulum se
predicat: et tamen Erasmus ait, eruditus uidetur recen-
tior quispiam fuisse. Hi autem eruditi sunt Valla, Luthe-
rus et Erasmus, et nescio quis alius, sed non minus ue-
re quam eleganter censura Sorbonica hoc subnotauit,
dicens. Non uerè eruditus, sed temerarius et nouitatum
studiosis uidetur, non esse Ariopagites ille et c. Qui
enim gloriolam captant, ut mirabiles apud uulgus ha-
beantur, quod contra omnes pronunciant: talia inducunt
noua. Est enim et in patria mea olim natum prouerbiū

Qui uolūt uideri plus sapere, et si nō sint, se tamen hereticos esse simulant: nec uident tandem quōd apud sabios ac uerē prudentes ostentui sese præbent, utpote de impietate malignos, de uanitate ridiculos.

EX. C. 18.

Sosthenem principem synagoga quem apprehenderunt nimirum Iudæi, et uerberarunt, putat fuisse aduersus Paulum, cum minimè sit credibile hoc, sed contra potius, ideo uerberatum fuisse, quia pro Paulo et sociis eius, et de hoc mentionem nonnuquam facit Paulus, ut in salutatione primæ epistolæ ad Corinthios. ¶ Nec mihi probabile est ad Paulum pertinere quod dicitur, totonderunt in cenchreis caput ob uotum, sed ad aquilam potius, quia Paulus omnino iam dudum à Iudeis ceremonijs liber nihil eis deferbat nisi coactus, et propter Iudeos interdum: quanquam nō me latet insignes doctores aliter opinatos.

EX. C. 19.

Sine causa et hic textum torquet qui ait, confitebatur actus suos, restringens ad confessionem in genere aut publicam: et sacramentalem abijciens, de quo etiam alibi disputo.

EX. C. 20.

Nec oportebat in dubium poni an loqueretur de sacramento Lucas, quando memorat congregatos discipulos in die dominico ad frangendum panem, et quod inferius dicitur de Paulo quod fregit panem et gustauit, necesse sit intelligere non de sacramentali fractione, ut uult Caietanus, non probo: semper enim apud Lucam fractio panis id significat.

¶ Legitur quod festinabat Paulus, si possibile esset, per Iudæam et Ierosolimam. Caietanus proculdubio Iudæam

Iudeorum pentecosten intelligit. At cur nō potius Christianorum, ut nonnulli exponunt? Nunquid non et Christiani tunc habebant festa sua, ac præsertim hæc maxima? Fortè tunc solennitates istæ, uidelicet paschæ et pentecostes Christianorum et Iudeorum cōcurrerant eisdem diebus, sed quilibet sua mysteria celebrabat: postmodum reiectis omnino ceremonijs legis, Christiani suos certos dies obseruare coeperunt spiritu sancto inspirante.

Suellem quæ in huius uiri commentarijs super epistolam Pauli et aliorum, et quæ in iētaculis meritò annotatione digna deprehendi, cuncta stilo eodem perscrui, profecto me ipsum nimis magno ac stulto labore cōsumerē. Ademus autē etiā nos cōmentaria, deo dāte, unde hæc facile ualeāt apparere: nunc

ad dogmata de

scēdēdū, in

quibus

eū

grauiter

errasse de

prehendi.

R 3 Anno

ANNOTATIONVM F. AMBR.

Cath. Politi in commen.

CAIETANI

LIB. IIII.

De dogmatibus ad sanctam trinitatem attinentibus, & circa beatam Virginis excellentiam ac puritatem, & de angelis & sanctis Deo nonnulla.

Nolo' putes bone lector, ne me calumniosum dicat, quae de sancta trinitate male ipse scripsisse existimo, etiam me existimare male illum sensisse, cum uiderim saepenumero recte illum & eleganter de illa docere, sed quod in re tanta periculosum est, nouos & inauditos & falsos loquendi modos introducere, & quouis modo ansam praebere incredulis ad errores: Idcirco pauca licuit, sed grauius annotare in suis scriptis.

Ad Heb. 2.

Primum igitur de Christi diuinitate super ea quae ad Hebraeos, nouum & inauditum & infandum docet, uidelicet quod Christus paulo minus est a Deo secundum

dum esse substantiale: quoniam est Deus personaliter, Deus autem est Deus & naturaliter & personaliter. Paululum ergo imminutus est a Deo quia est quidem Deus secundum esse personale, quod constat esse substantiale, non autem secundum naturam. Hec ille. At quis unquam theologus sic est locutus, & in eadem persona haec separauit, uidelicet, personam & essentiam? Falso ergo acclamauit sanctissima synodus & uniuersa ecclesia, homouision, id est, consubstantialitatem siue coessentialitatem. Ad haec quodcumque est minus Deo quouis modo, non paulo minus, ut ipse docet, sed in infinitum minus est illo. Mitto quod ipse semetipsum destruit. Si enim esse personale est esse substantiale, ut ait, ergo esse Deum secundum esse personale est esse Deum secundum esse substantiale. Videant ergo docti ista, probanda ne sint eliminanda, quae tam clare pugnant cum decantata fidei nostrae professione.

Ad haec disputans in prima parte. B. Thomas utrum unio facta fuerit in persona an in natura, cum horum duorum alterum necessarium esse proponeret, instat ibi Cardinalis, quia in diuinis est quoddam quod nec est natura, quia supra naturam addit indiuiduitatem, nec est persona, quia non dicit incommunicabilitatem, hoc autem est hic Deus, quod conuenit patri & filio & spiritui sancto, & ita cum sit indiuiduum est tamen communicabile tribus personis. Quare post alia quaedam in quibus non quiescit, distinguit personam dupliciter sumi, scilicet, ut addit indiuiduitatem tantum supra naturam, & ut addit etiam incommunicabilitatem.

R 4

primò

primo autem modo accipi personam à B. Thoma in eodem loco, ac per hoc relinquitur. quòd. B. Thomas probauerit non uerbo, sed huic Deo unionem factam, quòd infandum est & certe contra uerba B. Thomae manifestum, qui concludit in persona uerbi unionem factam sicut certissimum est. Deniq; phantasticum uideri potest in diuinis nouam personam introducere, & alterius rationis à qualibet trium, ita ut numerentur quatuor personae. Neq; enim in diuinis re ipsa aliud est Deus quàm hic Deus, aut quouis modo distinguitur, quia deitas de se hanc est, quòd non accidit in ulla natura creata. Quòd non considerans hic Caietanus lapsus est.

Tho. 1. q. 35.
art. 2.

Admiratus sum & uehementer, quòd sup' r. cap. 1. ad Hebræos putat rectè dici de Spiritu sancto quòd sit character hypostasum, eò quòd procedat à Patre & filio, Nā. B. Thomas nō uult spiritū sanctū propriè dici characterē, quoniā singulariter hoc filio cōspicit in diuinis. Nā et de illo singulariter hoc dicit scriptura. Præterea cum procedat spiritus à Patre & filio tam quàm ab uno principio, nō pōt dici pluriū hypostasum character, quoniā in producendo nō producit pater ut pater, neq; filius ut filius, idēd neq; cōceditur quòd duo sint spiratores sed potius duo spirantes. Deniq; periculosum est in huiusmodi, nouos & insolentes loquendi modos introducere, præsertim cū sic offendant, & dare queant ansum hereticis.

Et in principio Geneſeos miratus sum quo mō cōtra præclarissimos Doctores catholicos & eruditissimos Hebræe linguae, maluerit potius Iudeorū scripturam

nec tamē omniū, sententiā, quòd ibi Elohim nō significet trinitatem ineptissimis utens argumētis. Inter quæ illud omnino mirandum, quòd dicat, falso personæ diuinæ dicuntur dii aut Domini &c. ut patet in Symbolo Athanasij. At hoc certè ibi non patet, nisi quòd non catholicè dicuntur tres dii aut tres domini. Porro hæc multò diuersa sunt. Dii enim proculdubio dicuntur ut magister sententiarum & Thomas, & reliqui sine controuersia admittunt. Tres autē dii non item: Sed Caietanus arguebat secū sic. Si dii, & si tres, ergo tres dii, non attendēs quòd peccat argumentum, quoniā quæ seorsum uerè dicuntur, coniunctim non semper uerè, ut docet Philosophus in Periermenias. Ego uerò putabam hæc Reuerēdisimum habere in promptu. Quare magno miraculo id illi accidisse existimo, ut tanto crassius eum errare Deus permiserit, quanto in rebus grauissimis & maximi ponderis ausus est se opponere receptæ doctrinæ.

Multa etiā loca sunt scripturarū in quibus mētio fit illius personæ quæ Spiritus. uocatur iuxta cōmunē sanctorū interpretationē, cōtra qd' ausus est Caietanus interpretari, ut est in ea quæ ad Philipp. c. 3. ubi legitur secūdū receptionē lectionē, spiritui Deo, unde etiā teste Aug. & Tho. probatur, spiritus sanctus Deus. Ipse tamen legit spiritum Dei etiā cōtra Græcæ lectionis ueritatē. Nam & in Græcis legitur nō θεός. Itē quòd legitur, & spiritus domini ferebatur super aquas, nō uult ad spiritū sanctū pertinere sed ad uentū nescio quē stātē: idq; cōtra sanctorū sensum & Pontificū pluriū decreta, & ecclesiæ cantū, quæ in die sabbati Petēcostes cōcinit de spiritu sancto.

tu sancto. Tu super aquas faturus eas &c. Alludens ad hanc scripturæ narrationem. Hieronymus locum illum interpretans è diametro contra Caietanum sic docet, non de spiritu mundi dicitur, ut nonnulli arbitrantur, sed de spiritu sancto, qui & ipse uiuificator omnium à principio dicitur. Basilius hoc idem confirmat, similiter Ambrosius, Augustinus, Gregorius, & alij plurimi doctrina & sanctitate conspicui. Aufert nobis & alium locum egregium unde iuxta sanctorum doctrinam & ipsam totius ecclesiæ uocem mysterium trinitatis elicitur, cum Abraham in ualle Manbræ tres uidet & unum adorât, & ait, Domini mei si inueni gratiam in oculis tuis &c. uideat qui uolet & iudicet.

AD hæc & illud quod in psalmis habetur, Verbo domini cæli firmati sunt & spiritu oris eius omnis uirtus eorum, negat ad personam spiritus sancti pertinere. similiter & illud, Emitte spiritum tuum & creabuntur: & quod dixit dominus, Quicumque dixerit uerbum contra filium hominis remittetur ei, qui autem dixerit cōtra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro: æquè non uult attineri ad personam spiritus sancti sed ad spiritum sanctum, id est, Deum sanctificantem seu exercentem spiritum sanctificationis quod est commune tribus personis. Opinor & alia loca licebit deprehendere, ubi hanc nobis de spiritu sancto intelligentiam eripit, quam communiter omnes sancti interpretes ibi consentunt, si tamen eripere potest qui nullis rationum uiribus innititur, sed uerborum duntaxat folijs. Neque uerò putanda sunt hæc

parui momenti, quòd hæc nobis loca eripiantur, quia alia plura sint quæ id probent. Nā qua temeritate unus locus euitatur, eadem potest & alius qui tametsi fortè tibi probat, alij non probabit. Erasmus innumeros penè locos ubi Christus legitur Deus manifestè, audet tamen obscurare atque peruertere. At si uerum est sanctæ trinitatis sanctissimum dogma, ut certissimè nihil uerius, & ille uel ille locus sine ulla literæ uolentia ad eam significandam aptari potest, & sic aptarunt ueteres & gloriosi doctores, quæ hæc tandem potest esse doctrina quæ aduersatur? At inquirunt, sunt alia loca quæ id ineuitabiliter confirmant, ergo ista sunt reiicienda? non est bona hæc ratio.

DE HIS QUAE ATTINENT
ad B. Virginis dignitatem ac puritatem.

ANnotauì circa pertinentia ad beatam uirginem, primum quòd non putat ad rem fidei pertinere, utrum per lineam foemininam an uerò masculinam ipsa descenderit ex Dauid & ex tribu Iuda. Permittit enim quòd potuerit per lineam masculinam descendisse ex tribu Leui, & tamen Paulus Christum ex tribu Iuda ortum docet, ut probet non potuisse præsto esse altari. Quod certè non esset uerum, si B. uirgo secundum patrem descendisset ex Leui. Adde quòd etiam canit ecclesia Regali ex progenie Maria exorta resulget. Quòd ergo cognata esset Maria Elizabeth, ex parte matris

Ad Hebr. 7.

matris contigit, non ex parte patris. Quod si Augustinus in Faustum scribens uidetur etiam illud permittere ad duritiem heretici illud fecit differens cum eo non ad illua probaret.

Matth. 2.

Luc. 1.

Annotauit quod non defendit summam Mariae uirginitatem, illud concedens, quod illa consensit saltem in potentia copulae: nam minus est quod nec in potentia est nec in actu, quam quod est saltem in potentia: nec probauit expositionem quam dedit illis. B. uirginis uerbis, Quo modo fiet istud quoniam uirum non cognosco? Nam inducit ibi. B. uirginem tanquam dubitantem, aut putantem se statim suam uirginitatem amissuram, cum locus ille, ut eleganter exponunt Augustinus et Thomas, stabilissimam uirginitatem et uoto firmatam ostendat.

Inconstancia doctrine.

Nec est probandum quod dixit, quod Maria ita conuersabatur cum Ioseph, quod licite absque ulla nota potuissent consummare matrimonium quod est horribile et in contumeliā diuini partus dicitur, et aduersus ueritatem uirginitatis quod emisit uterque coniugium, ut ait Hieronymus. et Augustinus, quod et facile persuaderi posse non dubito. Nam et ipsemet Caiet. olim non ineleganter hoc declarauit ut et in hoc ipsi doctrinae inconstantiā incredibilem notet.

Ad haec angeli salutationē ea parte, Benedicta tu in mulieribus, putat non assertiuē sed imprecatoriā dictā, et ad laudē ac benedictionē hominum refert, non Dei, contra aliorum interpretationē: sed scio quorsum tētebat. Nos uero cum ecclesia sancta asserimus eā uerē benedictā super omnes mulieres, in eo inter omnes unā, quia sola ab antiquo maledicto perpetua benedictione praeservata in gratiam

gratiā benedicti fructus uentris sui et hunc sensum habuisse angelum et sanctam Elizabeth.

Concluit B. Thom. m. 3. parte tertia autoritate beati Ioannis Damasceni. tunc rationibus. B. uirginē ex puris sinis et castissimis concepisse sanguinibus absque ulla seminis aut menstrui resolutione. Ipse autem ibi indignē atque impurē contrarium tētat defendere, idque teneri posse absque ulla illibatissima uirginitatis et immaculatisimi partus iniuria. Quae opinio sua fœditate sagacibus naribus improbabilem sese ostendat.

Nouum quoque illud quod cōiectat. B. uirginē illo quo cōcepit dominum tēpore fuisse annorum uiginti septem, aut ad minus uiginti quatuor, certum tamen esse quod ad minus erat decem et nouē annorum. O certitudinē incertam, in eo planē falsam. Nam scriptura aliam uocat, id est, puellā siue adolescentulam. Item chronographi contra docent et sancti doctores contra putant. Nam cum beata uirgo ex hoc mundo excedens, in cælum transierit anno etatis. 63. ut etiam corona. 63. numero Aue Maria, testatur quae in eius laudem oratur et ut creditur quod filio superstes uixerit annos quindecim, et reuelanter annorum quatuordecim. Facit et contra hanc opinionem ipsa consuetudo, quoniam nisi maxima cogat necessitas puellae nunquam ad eam etatem ferantur ut nubant. Faciunt et ipsae leges quae definiunt etatem nubilem esse annorum duodecim, communiter autem iusta etas foeminae ad nubendum. 14. annorum aut 15. et circiter, censetur: quae sit autem. 18. aut. 20. iam super

superadulta putatur. Adde quod ad perfectionem huius
partus non oportebat naturalem rationem considerare,
cum hoc opus esset spiritus sancti.

Adhec nec illud placuit quod negat eandem gloriam
vrosam uirginem mansisse apud Elizabeth domum
illa pareret, tum quia contradicit omnium quos ego legi
Doctorem existimationi, et communi hominum recep-
tioni. Vide si placet Ambrosium Bernardum Bedam et
alios, qui huius uiri opinioni aduersantur. Nam et in
picturis ecclesiasticis contra legitur. Quod argumentum
non est omnino inefficax, ut Thomas recte docet: tum uel
maxime quia inurbanitas quedam et durities fuisse, et
penè dixerim non sine contumelia, si cum dies partus im-
mineret recessisset, ac propterea uisitationis officium non
impleisset. Nam et propter hoc magis uenerat, scilicet
ut tantum natale sua presentia honoraret. Ex quibus fra-
uola redditur Caietani coniectura ad oppositum.

Offensus etiam sum uehementer quoniam legi ad illa
uerba Angeli pariet autem filium, eius expositionem
nem sic dicentem, Pariet non emittet qualitercunque, sed
pariet naturalem opere materno per genitalia etc. Quae
uerba satis uidentur supernaturale opus excludere quod
Christus ut sacri omnes Doctores docent et uniuersa
recipit ecclesia, clausis pudoris claustris, sua uirtute
egressus est, nullo nisi, nullo dolore, nullo denique ma-
tris opere, sicut Ezechielis uaticinio pronuntiatum fuit.
At haec ab Erasmo tentata prius et a catholicis explora-
ta sunt qui Virginem diligunt. Quare non debebat Cai-
etani eorum partibus fauere qui sine causa recedebant
a communi

a communi omnium receptione.

Meditans reuerendissimus quomodo Iacobus frater
ter domini esset, nihil magis quadrare inquit, ad Gal. 1. c.
quam quod filius fuerit Ioseph ex alia uxore. Sed quod
illi quadrat exhorret Hieronymus, Ambrosius, Augu-
stinus, Thomas, Bernardus, et quicunque sancti et do-
cti uiri, qui rectissime coniectarunt. B. Ioseph uirginem
fuisse ut uirgo uirgini sociata immaculatissimo gaude-
ret coniugio, unde et dominus uirgo uirginum orire-
tur, qui et in cruce ipsam Virginem non nisi Virgini
commendauit. Agnosce autem pie lector et hic solitam
doctrinam inconstantiam. Sic enim ille aliquando scripsit,
Valde rationi consentaneum est ut sanctus sponsus con-
cedens sponse quod manente coniugio uirginitatem uo-
ueret, ipse quoque simul uirginitatem uoueat, pensata pra-
sertim diuina prouidentia, quae hoc inspirare ipsi Ioseph
quasi debebat, ut Virgo Virginum Virginem quoque co-
nitem seruatoremq; sui haberet. Alioquin non fuisset
plena gratia cui haec gratia in suo coniuge defuisset, qua
ipsa maxime secundum rectam rationem desiderare de-
bebat. Haec ille olim. Adde quod hic aperte contra scri-
pturam ipse docet, quae declarat hunc Iacobum Alphaei
filium fuisse et non Ioseph, sicut et ipsemet (ut magis
mireris inconstantiam) fatetur et exponit. Adhaec si fra-
ter erat Iacobus ipsius Ioseph, certe mater eius fuit illa
Maria quae dicitur Alphaei, quae tunc uiuebat cum B. Virgo
go esset coniuncta Ioseph, sequitur ergo uel quod uno
tempore Ioseph habuit duas uxores, uel quod cum prio-
re diuortium fecerat, quae quam sint absurdisima et con-
tumelia

Sup. ea qua
ad Gal. 1. c.

3. p. q. 28.

art. ult.

Inconstancia
doctrinae.

Ibidem:

Matth. 10.

Matth. 17.

Marc. 15.

tumeliosissima in Christum & Mariam & Ioseph, & alteram Mariam sanctam mulierem, uiderint uiri p[er]

In tractatu suo de conceptione. B. Virginis, opto m[en]tis ueritatis gratia benignum lectorem, & ipsius ueritatis amantem, nec additum sectis, quoniam hoc in loco existimo illū aberrasse ualde infelicit[er]. Primum enim antequam rem ipsam ingrediatur, uolens Apostolicam sedem docere ac pramonere, quoniam modo determinare super hac questione posset, pramittit duas esse uias ad determinandum in religione Christiana res fidei, & alteram quidem ordinariam, Alteram uero extraordinariam. Et ordinariam dicit esse diuinā reuelationem, & hanc ponit triplicem, primā quæ ex sacris scripturis & Apostolorum traditionibus accipitur, aliam quæ facta sit Apostolicæ sedi siue cum Synodo siue sine Synodo, & tertiam quæ facta est sanctis Doctoribus his præcipue quorū uita & doctrina approbata sit ab ecclesiā. Ait tamen hoc ultimum genus reuelationis non cogere quoniam ecclesia, quæ dicunt sancti probat ut probabilia non ut certō uera & ex necessitate credenda. Hoc ille. Quo in loco primum miror docendi modum. Supponere enim uidetur sanctorum doctrinam esse diuinam reuelatam, quod si esset, etiam certissime ueritatis esset. Nos autem credimus de Sanctis, & si in multis a Domino & a spiritu sancto directi fuerint ut uera loquerentur, tamen dimissos nonnunquam sibiipsis certō deprehendimus. Et idcirco in nonnullis non solum non probabilia dixisse, uerum etiam improbabilia ualde, imo certissime falsa. Nam sepe numero inter se dissentiant, & opposita

opposita docent, & nonnunquam secum etiam non consentiunt quibus eorum. Probatur ergo ab ecclesia eorum doctrina non quia in quouis articulo uera sit aut probabilis, sed quia si spectetur in uniuersum, bona est & utilis, quia plurimas continet ueritates & rectas sacrarum scripturarum interpretationes ad confirmationem uerorum dogmatum & sanctorum preceptorum Dei. Et quia hoc quoque in ea doctrina est, quod illi sincere profitentur, nolle quicquam a se accipi quasi assertum, quod pugnet cum ueritate, sed cuncta quæ dixerint subdunt examini & probationi sanctæ ecclesiæ. Hæc autem protestatio quæ ex animo fit, totam doctrinam reddit merito probatam, cum alioqui maxima ex parte constet & ueram esse & utilem, & qua parte declinat a uero, ipsemet autor tali protestatione non uult illud contineri in sua doctrina. Verissimum ergo est quod sanctorum dicta uel scripta in se non sunt firmæ autoritatis, ut in singulis teneamur illis præbere assensum, nisi forte ab ecclesia ita probata fuerint, ut iubeat & illa recipi, sicut de symbolo Athanasij, & de quibusdam alijs accipimus a maioribus. Hoc est ergo quod hic censui primum annotandum in hac doctrina, quod non satis eruditè docuit de sanctorum doctrinis, & quare & quatenus probatæ sint. Procedendo ergo ad alia profert aliam uiam decernendi extraordinariam, uidelicet a simis & miraculis. Sed hæc dicit esse periculosam & maxime cauendam, quia possent uideri miracula, nec tamē esse, quæ proferuntur, tum quia Diabolus multa potest facere uera signa & nobis admiranda, tū uero quia sunt

Nota.

S etiam

etiam falsa signa per illusiones & prestigia. Denique quia signa data sunt infidelibus non ecclesie, cui data sunt reuelatio prophetica & apostolica. Quocirca concedit his uerbis, Vnde uia signorum & si est a domino, Marci ultimo: propter infideles, & ab ecclesia probata quo ad fidem personalem dicentis se esse summum a Deo, cap. cum ex iniuncto ext. de here. tamen si coram Romana ecclesia euidentissimè fieret uerum & indubitatum, non mirum sed miraculum, expressè testificandum hoc esse uerum, non deberet Romanus pontifex determinare aliquam fidei ambiguitatem ex uia. Hec ille. Que annotatione digna putat, eò quod perplexè doceat & ad errores occasiones præbeat. Non est enim nisi una uia ad determinandū ea quæ fidei sunt. Hec autē reuelatio diuina est, ut ipse idem fatetur. Reuelatio uero diuina qua instruitur pontifex non est ab illa que debito tractatu, ne tentetur Deus. Debet enim informari pontifex humano more de ueritate, licet hoc non sufficeret, ut ait D. Thom. nisi spiritus tacitè ab errore illum in his quæ ad fidem attinent præseruaret. Itaque si quid potest elici facillè de scripturis ad persuasionem per ipsas scripturas determinandum est, sicut & factum fuit penè in omnes heresiarchas, qui uoluerunt scripturis contendere. Nam scripturarum uia & argumentis inde collectis, succubere. Sic damnate sunt hereses plurimæ ut Montani, Arrii, Manichei, Pelagij, Nestorij, Sabellij, Eutychetis & aliorum. Non enim episcopi habuit ecclesia miraculis ut huiusmodi damnaret, quia in apertis scripturas & sensum antiquum ecclesie non

tabant: quanquam propter infirmos non est dubitandum etiam ad confirmationem catholicæ ueritatis. Deinde fecisse miracula in hæreticos per sanctos uiros. Sed emergunt aliquando in ecclesia aliæ quæstiones etiam inter catholicos, quæ aut non habent scripturarum testimonium pro quauis parte, aut licet habeant, propter uariè opinantes, & rem non ualde apertam, non satis tamen apparet, & nihilominus imminet decidendi necessitas ad sedanda schismata & scandala. Quum ergo id accidit, non dubito, quod præter ea quæ de scripturis accipi possent in argumentum, posset pontifex ad determinandum alijs momentis impelli, puta a more diuturno ecclesie, ut de baptismo paruulorum, quando fortè non de hoc sic apertè habetur testimoniū a scripturis, ut nequeat aliqua tergiversatione uitari. Item a reuelationibus etiam priuatim factis, seruis tamen & ancillis Christi, nec non a signis & miraculis. Quare Pius Pontifex primus illam tam magnam inter catholicos controuersiam de celebratione pasche determinauit motus proculdubio a spiritu sancto, & nihilominus reuelationem in duxit factam Hermeti cuidam uiro sancto ab angelo Dei, cuius decisionis decretum adhuc manet his uerbis, Nosse uos uolumus quod pascha domini die dominico annuis temporibus sit celebrandum. Istitis enim temporibus Hermes doctor fidei & scripturæ effulsit inter nos. Et licet nos idem pascha a prædicto die celebraremus, quia tamen inde quidam dubitabant, ad corroborandas animas eorum eidem Hermeti angelus domini apparuit in habitu pascor

Dec. de cōf.
di. 3. Nosse.

foris & precepit ei: ut pascha domini die dominico ab omnibus celebraretur. Vnde & nos apostolica auctoritate institimus, omnes eadem seruare debere: quia & nos seruamus. nec debetis à capite quoquo modo discedere. Hec Pius ille: quem postmodo sequutus sanctus Victor idem alio decreto confirmauit, & contra maces serè omnes Asianos episcopos, quanuis etiam magna ueterum sanctorum pro se testimonia proferrent, subdidit anathemati. Extat enim adhuc exemplum epistole cuiusdam Polycratis, qui non acquiescens Romano Pontifici induxit gloriosos martyres Traream, Sagarem, Papirium, Melitonem, Polycarpum beati Ioannis apostoli discipulum, Philippum item illum diaconum in scripturis tantopere commendatum cum filiabus prophetis. Sed uicit diuina ueritas tandem, quæ in his nunquam sedem illam apostolicam deseruit. B. etiam Petrus diuina & particulari reuelatione certior factus fuit de abolitis ceremonijs legis, ut potuerit animosè postmodo de his decernere. Nec nos latet & demones admiranda facere quæ possint uidere miracula, ac præterea esse præstigia quibus facile falli possent priuati homines & incauti. Verum non est hoc putandum de ecclesia sancta Dei propter assistentiam sancti spiritus ibi particularem, quia eiusmodi res pertinent ad uniuersalem ecclesiam. Alioquin qui potest etiam homo quilibet falli in scripturarum interpretatione, & tamen si pontifex in decisione illa qua certo modo interpretatur scripturam, & illam esse sensum spiritus sancti certa sanctione determinat.

Nota pie lector.

cui dubium quòd omnes tenemur illum sensum recipere. At quamobrem hoc? nisi propter internam spiritus sancti inspirationem ac directionem & præseruationem ab errore? In hoc enim est neruus determinationis ecclesie in rebus fidei uidelicet interna & inuisibilis inspiratio spiritus sancti. Vnde & Caiphias legitur prophetaisse cum dixit, Expedit ut unus homo moriatur pro populo & c. non enim hoc à scripturarum scrutatione accepit, nec à signis aut miraculis, sed à spiritu sancto, ut testatur scriptura, alioqui ut quammaximè niteatur à scripturis potifex, semper posset ab aduersarijs excipi, quòd aliter intelligantur scripturæ, ut semper heretici obiecerunt. Quamobrem & interpretatio scripturarum sub clauis scientiæ continetur quæ Petri est. Nam & his uerbis Pelagius damnatus est. Quicumque paruulos recentes ab uteris matrum nihil ex Adam trahere originalis peccati quod lauacro regenerationis expietur, dixerit, anathema sit, quoniam non aliter intelligendum est quòd ait Apostolus, Per unum hominem intrauit peccatum in hunc mundum, & per peccatum mors. Vbi uides acute lector quòd Pontifex non solum damnat Pelagianam heresim, uerò etiam Pelagianum sensum in ea scriptura. Quòd sed infidelibus, signa non sunt data fidelibus, negat in Ecclesia Dei signa esse à Deo uera, ad eius utilitatem, error est euident, qui & latè patet: Nam hoc est inter dona spiritus sancti Ecclesie data, ut testatur Apostolus. Quòd uerò Pontifex

Ad Cor. &
ad Ephe.

Ad Heb. 2.

Act. 10.

Act. 15.

non posset moueri à signis ad determinandum aliquid etiam improbabiliter dicitur: non enim solum ad probationem, uerum etiam ad confirmationem et corroboracionem fidei signa dantur, ut etiam docent scripturae, et res ipsa, quæ in manifesto est. Nam si ueritas euangelica in articulis principalibus, miraculis confirmata est, sic etiam quæ ex ipsis articulis dependent, si opus sit ea determinare, non est incongruum, à signis etiam eorum ueritatem accipere. Quod satis patet ab exemplo Petri, qui etiam post acceptum spiritum sanctum, cum adhuc ignoraret cessationem legalium, signo de celo instructus fuit, ostenso sibi de sursum descendente limbo pleno animalium immundorum, nec tamen illud signum fuit in conspectu ecclesie, sed illi datum, quamquam esset fidelis, ad informationem eius articuli, qui adhuc fide non erat cognitus et receptus. uide licet de cessatione legalium: quod postmodum accidit in concilio Seniorum, Petro ipso hanc ueritatem cōtestante, et reliqua approbante concilio, nec fuit dictum ab ijs qui repugnabant, Faciat Deus signum istud euident coram ecclesia: nec enim uia quam dicit ille ordinariam esse de scripturis, semper est sufficiens et idonea ad pacandum multitudinem impientem, imò neque ad compefcendos doctos et sapientes, quoties ex omni parte probabiliter disputatur sicut in hoc articulo: nec ista miraculorum ueritas est extraordinaria dicenda, quam ut uidimus inter alia dum res ipsa exigit, et dominus ipse illam sepe nuntia-

mero offert. Tunc extraordinaria uerè esset, quando à nobis sine necessitate quæreretur. et sic ex torqueretur à Deo, Alioquin ob incredulitatem multorum in primitiua ecclesia, sicut legimus, orauerunt sancti Deum, ut extenderet ille manus suas ad signa et prodigia, et impetrarunt. Non igitur sunt signa in huiusmodi spernenda. Quin (ut fertur) sancta Parvulorum etiam à signis adducta est et confirmata, ad finiendam sententiam istam immaculate conceptionis, super qua quanto magis magisque quis cogitare uoluerit absque affectione sectarum et proteruita, diligentius perscrutando scripturas, et subtilius rationes expendendo, profecto tanto magis ibi accesserit atque adhaeserit. Quod ego in memetipso experientia probaui, et probatum in multis cognoui. Sed quidam duri nimis, oculos à ueritate auerunt: quidam uerò, tanquam ad rem non pertineat, inutilem huius rei indagacionem putant: contra quos satis in proprio tractatu de immaculata conceptione disserui. Nunc ad propositum rediens, quod dicitur, signa non sunt data fidelibus sed infidelibus, uerè dictum est, circa ea quæ iam ex fide constant. Fidelis enim non indiget informari signis, ut eius rei fidem accipiat quam iam credit. Infidelibus ergo data sunt signa, id est, non credentibus, in quorum numero sum et ij qui aliquid nondum receperunt ex fide, sicut accidit multis in hoc articulo. Propter eos igitur qui hunc articulum non recipiunt, non mirum esset neque extraordinarium si faceret dominus

Inconstantia
doctrinae

Deus etiam noua signa quibus isti persuaderentur cum quod pertinet ad hunc articulum infideles existimantur, licet absque haerese ulla nota, cum ecclesia illos adhuc non coegerit. Quocirca non probo, imò confidenter improbo quod ipse Caietanus subiecit sibi metipsi non constans. Ait enim, Non deberet Romanus Pontifex determinare aliquam fidei dei ambiguitatem ex hac uia uidelicet signorum. Ratio est, quia habemus à Deo ordinariam uiam decretorum fidei, intantum ut si angelus de caelo propositum huius ordinariae uiae diceret non esse eternum, ut Apostolus dicit ad Galatas primo. Hoc ille. Vbi uide lapsus. Primum enim statuit esse questionem hanc (si modò questio iam dici potest) in se de ambiguitate. Et addit non esse determinandam per uiam miraculorum, ut pote extraordinariam, et adducit rationem, quae est, quia potest determinari per uiam ordinariam quod non est aliud dicere, quam quod potest confidenter ostendi per decreta fidei altera questionis partem. At hoc est contra ipsummet, qui iam posuit questionem ambiguitatem, imò sequenti capite sui tractatus confutatur etiam istam opinionem quae dicit. B. uirginem praeservatam ab ea macula sicut communiter intelligitur à doctis, qui hanc domine praerogatiuam defendunt et probant, nullo modo esse contra scripturam aut contra ullam ecclesiae determinationem. Ergo nihil obstat quin possit haec ueritas (ut putamus) miraculis confirmari, quoniam nam admittere debet Caietanus quod Angelus Dei posset in ueritate unam quamlibet partem questionis determinare.

cere ueram et uerè, et similiter posset miraculis comprobari. At Paulus ad Galatas, in eos loquebatur qui contra quam scripturae manifestè habebant (cum iam essent apud ecclesiam manifestata in iam dicto concilio) doctrinam reprobam recipiebant à falsis apostolis, quod latius ibi patet, unde nullo modo facit ad rem propositam id quod inducit ex Paulo, si angelus de caelo etc. Fatendum est enim quod contra rem aliquam semel determinatam et certam redditam in ecclesia, non est recipienda aliqua (quumuis angelica) reuelatio, quae non posset esse nisi mendacium angelorum nigrorum, neque quumuis signa attendenda quae non possent esse nisi falsa. At quod haec sententia de immaculata conceptione quam Romana ecclesia recepit, et sollemniter iam tanto tempore celebravit, et quae ab initiatione ex diuina reuelatione dicitur introducta et pro qua (ut fertur à pijs) plurima facta sunt signa, et quam tot ecclesiae et prouinciae, atque praecellentes doctorum uniuersitates probauerunt, et iam ferè omnes pijs complectuntur, sit nihilominus contra ecclesiae determinationem, si cuiusdam nouus magister ausus est scribere, impudentissime atque arrogantissime dicitur, etiam contra Caietani doctrinam, qui hac parte à ueritate coactus contrarium manifestè docuit et definiuit: non enim ualuit eouertere ergo iam in proposito articulo, quod pontifex ecclesiae posset facile huic questioni finem statuere, determinando tum à scripturis quarum ueritatem reseruire interpretationem occulta Dei reuelatione

Notatur hic
arrogantia
cuiusdam.

§ §. posset

posset, tum à rationibus multis, quibus certè probabili-
sima hæc sententia facta est, tum à signis cum antiquis
tum nouis confirmata, tum reuelationibus seruorum
ancillarum Christi. Denique fulciri & à mira Dei pro-
dentia quæ à multis anteactis annis ecclesiam suam
hoc instruxit, ut facili illam quodammodo probaretur
nisi uolumus, o fratres, nimium proteruire. Quod Deus
& Dominus noster, & immaculatissima mater eius
nostra dignetur auertere.

Sed pergamus nunc & discutiamus quod sequitur
Caietano. Ait enim. Accedit adhuc, quod miracula
quæ ab ecclesia suscipiuntur in canonizatione sancto-
rum, quæ tamen maxime autentica sunt, quàm humani
testimonio innitantur, eorum scilicet qui testantur, non
omnino certa sunt: quoniam scriptum est, omnis homo
mendax, licet sint certa more humano. Fidei autem Chri-
stiane certitudo non humano more certa esse debet, sed
infallibile debet habere testimonium, quale nullus homo
sed solus Deus præstare potest. Vnde & Petrus Apo-
stolus cælestis uocis à se audite proprio testimonio tan-
quam humano utens, subiungit. Et habemus firmiorem
Propheticum sermonem, subiungendo quod non uolun-
tate humana Prophetia allata est. Diuino ergo testi-
monio non humano, certitudo haberi debet in decernendis
iudicialiter res fidei. Hæc ille, quæ similiter animadu-
ersione digna sunt. Nam in canonizatione sanctorum licet
ecclesia inquirat per hominum testimonia de sanctitate
uitæ, & idcirco inter alia, præsertim miracula proposui-
tur, quæ attestatur sanctitati eius cuius canonizatio pro-
ponitur.

ritur, non tamen canonizationis sententia ferri solet su-
per ipsis miraculis, ut quæcumque afferuntur uera sint,
sed sententia fertur super hominis sanctitate quàm o-
mnes recipere debemus. Itaque non est necesse quod o-
mnia miracula quæ sunt in testimonium allata pro san-
ctitate cuiusquam recipiantur, ut omnino credenda ex
fide, nisi etiam super illis similis pronunciaretur senten-
tia. Verum pro certa fide canonizationis sanctorum par-
ticulari tractatu ea me puto disseruisse, ut planè osten-
derim non proteruis, quàm falsus in hac re Caietanus, &
quàm manifestè contra Thomæ doctrinam, & hic &
alibi imprudenter tamen docuerit. Nunc ad rem redeo.

Miratus etiam sum quod producat etiam illud ex
Petro. Et habemus firmiorem Propheticum ser-
monem &c. Vt sic ostendat quod testimonium suum
proprie auditionis uocis paternæ, utpote humanum, te-
stimonium non erat firmum, sicut Propheticum scriptura-
rum sermones. Nescio enim quomodo hoc inducat, ad
rem propositā. si enim fortè uoluit quod illud Petri tes-
timonium non sit certum diuina certitudine, sed more
humano, iam sequeretur quod non teneremur credere
illud ex fide, quod est falsissimum & horribile, cum sit
in scripturis autenticum, nam Matthæus Marcus &
Lucas eius meminerunt imò & Ioannes ipse. Sinau-
tem dixerit quod non sit recipiendum tanquam uera
hoc diuinum quatenus à Petro scriptum fuit, habet
hoc dictum questionem, & ad hominem, & simplicia-
ter. Ad hominem quidem, quia ipse dixit quod sola ab
Apostolis scripta habent auctoritatem scripturæ, uel
quæ

Nota que
multi non at
tendunt.

que ab eis probata fuerint, Quia ipsi soli habuerunt
toritatem cōdēdi scripturas a domino. Quomodo ergo
potest dicere quod hec Petri scriptura, etiā in hoc
uelut humanum testimonium accipienda, cum Petrus
annes testificans audeat dicere, Et scimus quia eius
testimonium uerū est. Simpliciter autem, quia non est
tandum re uera minus esse canonicam, hanc Petri
pturam, quā quodlibet Euangelium, Itaq; opus est
hac re consideratione ut attremus uerum rei funda
mētū, et ne uacillemus. Dicimus ergo, quod uis
quod scriptū id est scriptura sancta summa et
fragabilis autoritatis duo requiratur. Vnum quod
beat ueritatem ipsam, alterum quod dominus uoluerit
illam scripturam fide recipi ab unoquoque qui proficiat
tur se membrum esse ecclesię. Sunt enim aliquę uerita
tes proculdubio de Deo in quibusdam scripturis, quę
in seipsis, non sunt minus ueritates, quā plurimę
in scripturis patent: Et tamen quoniam non sunt re
ptę ab ecclesia in hunc gradum, neque propostę nobis
ut credendę, non obligamur credere illis, licet duris
et proterui nimis interdum, qui etiā his non
commodant fidem, uerbi gratia. Est historia de Dio
nyssius, qui etiam narrat quomodo Dei mater in
morte habuit omnes Apostolos qui tunc uiuebant
sentes, et alios plures domini discipulos, qui con
nerunt ad illam, et laudauerunt pariter, quasi
duodecim coronantes eam suis mirificis prerogati
Et meminit Hierothei cuiusdam, quem post Aposto

los extulit summa laude. Hęc scriptura fortē non est
minus uera quā qualibet alia, quę enarrat alia quę
dam de gloriosa Virgine, ut quod filium pepererit et
reclinauerit eum in presepio. Et quanquam ita uerē
sit, non tamen ista scriptura est firmę autoritatis, ut
qui eam neget, negare credatur aliquid ad fidem per
tinentis. Id uerō quamobrem? nunquid quia scripsit Dio
nyssius qui non erat Apostolus? Non, alioqui scriptura
Luce et Marci non essent autentica, quia illas non
scripserunt Apostoli. Nunquid ergo quia non constat
ab Apostolis esse probatę? nec id quidem, tum quia de
actis Apostolorum non constat nobis in scripturis
ea probata fuisse ab Apostolis, quę tamen habentur,
ut autentica scripta: Tum uerō quia ipsemet Petrus
de scriptura sua, (quanquam ipse certissimo sciret esse
illam certissime ueritatis) fatetur quod non erat ad
huc firmę autoritatis cum diceret, Et habemus fir
miorem propheticum sermonem etc. Nota lector
hoc et hinc uide, quod cogimur dicere, quod ad
hoc ut scriptura sit sancta, id est, firmę autoritatis:
non satis est ut contineat ueritatem, uel, ut ab hoc
uel ab hoc fuerit scripta: quia non Apostolis tan
tum est datum scribere, et memoria prodere gesta do
mini: et alia quę fide recipienda sunt, sed hoc am
plius exigitur, scilicet ut talis scriptura canonizetur ab
ecclesia (quod plerumque non statim facit) ut scripta
est: quia prius uult Dei prouidentia scripturam talem
diffamari, et quasi tacito quodam consensu probari a
ueris Dei, donec ultimam ab ecclesia recipiat probatio
nem.

Nota bone
lector uni
uersam do
ctrinā hanc.

nem, & iussu, ut ab omnibus recipiatur. Itaq; de
scriptura Petri ita censendum est, ut si quis putare
lam modo non esse eiusdem firmitatis, cuius erat &
quilibet scripturarum sermo propheticus quantum
receptus, & probatus in scripturis, falsus esset &
thema esset. Idq; est, quia hæc scriptura æque ut ali
cepta probataq; iam olim fuit ab ecclesia, ut uere
cta & ab omnibus, ut talis accipienda, præcepta.
hoc etiam constituendum est, quod antequam scrip
ram hanc probaret ecclesia, tamen si uera non minus
(non enim quia probata fuit, itcirco uera facta est)
quia & utilis ideo probata non tamen erat eiusdem
mitatis ad faciendam fidem, cuius erant antiqua scrip
re. Nec enim quæcunq; dicebat Petrus, aut scribere
erant indubitata fidei. Sicut nec quæcunq; agebat
cta erant, & ad ueritatem Euangelij congruentia
patet uel ex eo quod iure reprehensus est à Paulo.
illud demum erat certa atq; explorata cõpertaq; ueritas
quod ipse sedens in cathedra, ac de cathedra docens
pastor uniuersalis, tale esse & pro tali debere acci
clarabat: sicut fertur quod approbauit euangelij
ci postquam iam euulgatum fuit, iussitq; in ecclesia
gi. Quod non fecit de sua Epistola hac ab initio, ut
uaret modestiã, & infirmis in fide succurreret, qui
digent ut ueritas fidei etiam humano quodam modo
beat prius argumenta ueritatis, inter quæ est temp
aliqua diuturnitas. Sic enim de Iudæ epistola scribit
Hieronymus quod autoritatẽ uetustate & usu
ut tandem sit inter scripturas sanctas computata.

ad Gal. 1.

Quadam dei providentia fit ut ueritas uires suas in dies
accipiat: propter quod recte dixit quidam. Veritas est
filia tẽporis. Ex disputatis igitur iam assequimur, quod
quotiens aliquid ab Ecclesia determinatur quanquam
humano more illa ueritatẽ uestiget (nam sic Deus uult:
non enim tentari patitur: nec uult facere assidue paten
tia miracula, ut det locum merito fidei) non tamen dici
potest humano testimonio principaliter ipsam innisam
esse, ut ideo sit illud recipiendum quod statuit tan
quam certum humano more (ut more huius doctoris lo
quar) sed proculdubio ut diuinum uerbum, ex oraculo
lo spiritus sancti proditum. Tantum enim abest in hu
iusmodi, ut uelit Deus in pura reuelatione ecclesiam
suam, imitti, quum huiusmodi deciduntur quæ ad uni
uersalem ecclesiam attinent & fidem, ut contra potius,
uelit rem prius humano modo inquiri: Et cum se
cerint quod in se est, ij ad quorum cognitionem &
iudicium ista pertinent, tunc Deus supplere digna
tur ex alto, quod deest humanis uiribus. Sic enim se
cerunt Apostoli ab initio, quanquam pleni essent spi
ritu sancto cum liberarent gentes à Ceremonijs legis.
Primo enim congregarunt primores ecclesie (ut ait scri
ptura) Conuenerunt Apostoli & seniores, ut uiderent
de uerbo hoc. Deinde legitur quod magna inquisitio
facta est hanc circa rem. Deniq; scripta est & missa
decißo Sinodi in hunc modum. Visum est spiritui sancto
& nobis. Et iuxta hanc formam allecta sunt alia concilia,
& humano more factæ sunt disceptationes: quibus
tamen spiritus sanctus astitit, ne quid posset erroris
humanitus

humanitas contingere. Non ergo quia ex humanis argumentis inquiritur ueritas, minus autoritatis habet quod in decisione et definitione collectum est: quia certissime credenda est assistentia dei, ne ulla humana ignorantia siue nequitia fallatur ecclesia sua, cui promissum sit in huiusmodi ueritatem. Alioquin si aliter diceretur, omnia statuta conciliorum corruerent. Et ob istam gratiam non probo collectionem postremam, quam facit, his uerbis. Ex dictis patet non solum decernendi uia duplex, sed et modus duplex quo credendum esse decerni potest. Nam quedam decernuntur credenda, tanquam necessario credenda, ita quod contrarium sentiens est hereticus, quedam uero tanquam probabiliter et pie credenda, ita quod contrarium sentiens non est hereticus, ut de assumptione Beate uirginis cum corpore, et sanctificatione eius in utero matris, et alijs huiusmodi, quae communis ecclesiae pietas probabiliter credit. Ratio autem quare omnis uia, tam ordinaria quam extraordinaria decernendi ea quae sunt fidei, sola reuelatio diuina est, in promptu est, quia scilicet ea quae sunt fidei, lumen humanae mentis excedunt, et ex solo diuino reuelationis beneplacito dependet huiusmodi singularia. Scilicet patet est autem, quae sunt hominis nemo nouit nisi spiritus hominis, Et quae sunt dei, nemo nouit nisi spiritus dei, et cui uoluerit spiritus reuelare. Hec ille. Sed fatetur in eo primam quod distinguit modum decernendi duplicem a uia duplici: quia (ut iam dixi, imo ipsemet dicit) una sola est ratio decernendi, uidelicet diuina reuelatio: cui soli primum ecclesia sancta innuitur proprie

promissionem dei. Hec autem reuelatio fit multis modis quos nouit deus, et credenda est sine dubitatione facta quoties legitime facta est decisio ac determinatio. Nec obstat quod ait de assumptione Beate uirginis ac sanctificatione, quas si quis non credat (ut ille inquit) non erit hereticus: non obstat inquam, quia non apparet circa haec ulla determinationes expressae et precepta fidei data ab ecclesia: sed solum quidam tacitus et diuturnus consensus. Et ideo qui haec negaret non auderem dicere illum non esse hereticum, quamquam ecclesia forte non condemnaret, ut hereticum: non enim sequitur, non habetur ab ecclesia ut hereticus, ergo non est hereticus. Nec tamen ecclesia pateretur eos qui sic dicerent, quum presumptuose et scandalose hoc facerent, et schismaticae contra communem piorum sententiam, et Ecclesiae tacitum consensum et solennes celebritates. Si tamen Ecclesia haec iam tacite recepta expresse probaret legitime determinando, sicut posset, non est dubitandum quod omnes teneremur ea credere, et non credentes manifeste essent heretici: quia haec posset facile Ecclesia determinare, quoniam haec ueritates possent erui de scripturis sanctis: quarum certa interpretatio in huiusmodi, ipsius sanctae Ecclesiae est. Posset enim et haec sententia de uirginis alibi fatetur, post cuius determinationem si quis non Caiet. super crederet ut ipse fatetur parum tamen sibi constans heretici 3. parte. q. eius esset, ut patet etiam ab Extrauagante, Graue nimis, 27. art. 2. ubi, ideo non censeri hereticum qui non tenet hanc par in constantiam immaculatae conceptionis, Papa inquit, quia hoc a doctrina.

Rom. ecclesia non est decisum, satis innuens, quod si decisum esset, hæresis crimine teneretur qui aliter sentiret. Postremo quod ait, In omni uia ratio decernendi reuelatio diuina, uerissimum est. At hoc pro nobis militat, quoniam diuina reuelatio infallibilem habet ueritatem, quam tenemur omnes amplecti. Et hæc satis citat procerum.

Circatractatum igitur. Quod primo conclusio eius questionis neutram partem necessario esse credendam, tanquam explicitè in scripturis contentam, contradico. Et quod etiam declarat, quod esset hæresis cum si quis diceret. B. virginem sic fuisse immunem a hoc peccato, eiusque reatibus, ut non solum non habuerit illud, sed nec habere debuerit secundum suæ naturæ conditionem, uerissimum est. Sed nemo catholicus hoc defendit, hæc est enim positio nostra, quod B. Virgo licet ut Adæ filia debuerit illud peccatum, et maculam, et iram Dei, et seruitutem Diaboli, et peccati contrarietatem, tamen præueniente gratia Dei ex meritis Christi, a eo peccato ac reatibus eius præseruata fuit. Quod uero hanc positionem ipsemet fateatur non esse hæreticam, ut rem certissimam accipimus, et ut debitam. Nihil enim hic est periculi, Quod autem non satis explicauerit hanc ueritatem, non est hic locus reterege. De hoc enim in proprio tractatu satis differimus, et substinemus. Dicitur ipsam virginem singulari priuilegio seruata fuisse ab omni reatu ac pœnis, quæ ex eo peccato sunt confectæ, tam in anima quam in carne, præter eas pœnas quæ relinquuntur ad exercitium et meritum, quas dignatur

est in se Dominus etiam sine sua culpa assumere, ad ipsam culpam puniendam delendamque in semetipso. Nam huiusmodi pœnas tantò magis decebat illam substinere, quantò etiam decebat magis conformari filio suo, per quem erat liberata à culpa illa. Nam etiam nos qui à peccato illo liberamur, non tamen à pœnis eruiamur ut conformemur Christo, quia (ut præclare docet Aug.) in exercitium nobis ac meritum conuertuntur, quanquàm nobis etiam concupiscentia, et aliquæ indecentes pœnæ relicte sunt, quæ nec filium Dei, nec matrem quouis modo decebant quam totam pulchram, et iterum atque iterum totam pulchram, exhibet mihi scriptura sancta. De quo latius loco suo.

Post hoc autem de probabilitate opinionum disserentem Caietanum, et suam ipsorum præferentem nostræ, quæ re uera Ecclesiæ sententia dici potest, uideo tanto miraculo hominem tam passim ac tam grauiter aberrare, ut mirer non tam errores ipsos quam audaciam, cum aduersus omnes Ecclesiast. et uniuersitates etiam cum contumelia, non iam quasi disputator, sed ut censor pronunciauerit: quæ dum expono, quæso nullus irritetur, donec uiderit fortissimè comprobata quæ dico.

Summam totius probabilitatis opinionis ipsorum constitui in autoritate doctorum atque Sanctorum, ut nos extereat, quindecim eligit, quorum sententias in nos obiectat. Et primo Augustinum sic dicentem, Adam est mortuus propter peccatum, Maria ex Adam est mortua propter peccatum. Caro autem domini ex Maria mortua est propter delenda peccata, Hæc ille: ubi nota

Aug. super
psalmi. 34.

primum bone lector, quod illum locum non fideliter
tat. Non enim ait Augustinus, Maria mortua est pro
pter peccatum, sed dicit, propter peccatum Adæ, quod
nemo negat. Si enim non peccasset Adam, nec illa nec
lus hominum fuisset mortuus: neque enim propter
quod præseruata fuit à peccato, debuit à morte præser
uari, quæ uenit à peccato, imò (ut diximus) tanto magis
debuìt illa mortem participare, quanto magis debuìt
li conformari, qui ut eam præseruaret gustauit mortem.
illa esset eius nobilissimum membrum prædestinatum.
Itaque primus hic ex Augustino locus nihil pro illa
Secundo profert eundem doctorem qui discrimen
ponit inter Christum et uirginem, quod illa habuit
nem peccati, non autem ille. Sed neque hic locus recte
telligentibus aliud probat, nisi quod beata uirgo secun
dum carnem continetur naturaliter in ea massa pec
to obnoxia, quoniam processit ex semine quod neque
quam de Christo dici potest, sed quid hoc obstat præ
uationi eiusdem à peccati macula, ab ira Dei et ser
te peccati: nunquid et nos etià post baptismum per qui
beramur à peccato non dicimur adhuc caro peccati.
Quod uerò non intellexerit Aug. per carnem peccati
nè actu habentem peccatum, manifestum est per id quod
ait, Et quid incoquinatus illo utero uirginis et
et ipsemet Caietanus hoc ipsum docuerat paulo
quam manifestissime. Quocirca magnopere mirandum
quod sic pugnet quasi aërem uerberans. Et cur non
stauit quæ ex Augustino habetur pro. B. uirginis
ma innocentia, tam præclara ac tam famigerata senten

tiæ? Excepta uirgo Maria (Augustinus inquit) de qua
propter honorem domini nullam prorsus cum de peccatis
agitur uolo habere questionem. Iam enim scimus quod
ei plus gratiæ collatum fuit ad peccatum omni parte uim
cendum, quæ illum concipere et parere meruit, quem gratia
constat nullum habuisse peccatum. Hæc ille, quibus ne
scio quid ualeat dici potētius pro perfecta puritate Ma
rie ab omni labe. Nō enim obstat quod isti respondēt, ibi
loqui Augustinū de actualibus peccatis tantū, quoniam de
hoc erat questio ibi cū Pelagio, ut aūt, nā re uera prima
cipalis questio cū Pelagio de originali peccato erat: de
actuali uerò incidēter, et propter originale: hoc enim
est quod uolebat extorquere hæreticus ille, scilicet, nul
lū esse originale peccatū, et naturā nostrā ex Adæ pec
cato nō esse corruptā, cōtra quæ August. magno spiritu
inuentus multa edidit uolumina: et singulariter illum,
ubi est præcitata sententia, ut uel solo ipso titulo pa
tere potest, qui de natura et gratia inscribitur: ut igitur
eius libri argumentum breuiter habeas, et huius lo
ei ueram simul intelligentiam capias, attende: Scripse
rat Pelagius librum hæreticorum more, callidè: in quo
uideri poterat imperitis, probare gratiam Christi, quā
tamē re uera destruebat: Aug. ergo id tamē cōperies ut
sagax, in eo libro primò subdole disputantē hominē à se
deprehensum detegit, quod re uera Christi gratiā impu
guaret, et naturā ac liberū arbitriū statueret, unde ait,
Iam nūc uidete quomodo humanam naturā tanquam o
mnino sine ullo uitio sit conatur ostendere. Post hæc
argumenta ipsius Pelagij subnectit, et inter cetera
T 3 posuit

Nota hæc le
stor.

posuit illud, quoniam in scripturis multi laudabantur
ut iusti, inter quos etiam ponebat beatam uirginem, con
cens necessarium esse Christianæ pietati hoc fateri de
la, uidelicet omnino illam absq; ullo fuisse peccato, non
uer saliter enim intelligebat Pelagius, cū de cæteris san
ctis quos de scripturis producebat, tum uel maxime de
beata uirgine, quod omnino à peccato essent immunes.
Alioqui sit tantum de actuali locutus fuisset, nihil pro
dogmate conclusisset. Ponebat ergo immunitatem
actuali peccato in sanctis, ut concluderet nullum fuisse
originale, eò quod sciret, hæc esse catholicorum doctrin
nam, quod quicumque non haberet actuale, nec habu
set originale. Et hoc obiecit Iulianus quoque in Augu
stinum, qui cum sumeret multos fuisse iustos et
actuali, uidebatur iam satis obtinuisse nullum quoque
fuisse originale. Quocirca eleganter hic respondens Au
gustinus, primum excipit gloriosam uirginē, de qua ipse
facile omnem à peccato immunitatem fatetur, quoniam
de illa non uult questionem habere ullam, cum agatur
de peccatis. Sed ne ob hoc Pelagius uideretur obtinuisse
pro naturæ integritate et contra gratiam, admissum
acutus doctor ut argumenti excluderet efficaciam, cau
sam huius perfectæ puritatis in uirgine, uidelicet, quod
non illud contigit beate uirgini ex natura, sed ex gra
tia. Summam et rationē gratiæ subdens, dixit, propter
honorem domini, et neruum rationis attexens, adiecit
quia illum meruit concipere et parere quem constat
nullum habuisse peccatum. Et propterea quantum uis
net ad uirginem argumento satisfecit amplissime.

alijs uero sanctis respondens, primò id negat quod ca
ruerint actuali peccato, et facillè respondet scripturis
que aliud porrigere uidebantur, deinde etiam in hoc
ipso uolens à contentione discedere, respondet non per
hoc concludi naturam fuisse integram et non collapsam,
quoniam quicumque iusti fuerunt quantacunque iusti
tia fulserint, per gratiam Christi hoc acceperunt, et non
naturæ, qua inspecta sumus omnes peccatores, quamob
rem hæc tandem uerba subiecit. Neque illud nimis curo,
utrum fuerint hic aliqui, uel sint, uel esse possint, qui
perfectam cui nihil addendum esset habuerint uel ha
beant uel habituri sint charitatem, (ipsa est enim ueris
sima, plenissima, perfectissima iustitia) quoniam quod
uoluntate hominis adiuta per gratiam fieri possit confi
teor et defendo: quando, uel ubi, uel in quo fiat, nimis
certare non debeo. hæc Aug. Ex quibus manifestè patet
quod Aug non contendebat nisi pro gratia Christi, per
quā reparatur natura uitiata, unde omnes natura subie
ctos illi peccato existimauit, ut etiam actualiter peccaa
rent aliquando, à quo tamen morbo manifestè excipit
Mariam. Sed et illā propter domini gratiam, pro qua
certabat, et ut cōcedamus quod Augustinus ibi ageret
cum Pelagio de peccatis actualibus quod falsum est, ta
men quoniam, ut dixi, incidenter de illis tractabatur,
quia propria questio de originali erat, in ea tamen Au
gustini sententia ex ipsis uerbis patet extensum sermo
nem ad omne peccatum, dixit enim indefinitè, cum de
peccatis agitur, non dixit, cum de actualibus agi
tur, neque dixit, cum de peccatis agitur, de quibus nunc
T + sermo

sermo digressionis est, (quamquam re uera de originali principaliter sermo esset) et considera considerationem uniuersalem, Nullam (inquit) prorsus uolere questionem. O piam, o plenam omni ueritate sententiam, qua non solum ab omni peccato uindicatur beata uirgo, sed et ab omni questione absoluitur quum agitur de peccatis, ut per hoc absoluitur et ab originali et a reliquijs eius, quae sunt fomes, ignorantia, error, corruptio corporis, expectatio resurrectionis uniuersalis, et si qua sunt alia, quae non decuerint Dei matrem propter honorem domini. Haec autem omnia pater ille sanctissimus ac doctissimus proculdubio diuino spiritu flatu, paucis illis uerbis perstrinxit: et aduerte quaequam confidenter dixit, Scimus quod plus gratiae collatum est et c. non dixit credo, aut opinor, nec scio ego, sed scimus inquit sic ut qui dixit, Et scimus quod uerum est testimonium eius, ut et rei certitudinem, et notam fidelibus significaret. O fideiem sermonem et omni acceptione dignum, et nota unde se hoc scire asserat Augustinus, quia inquit concipere et parere meruit illum, quem constat nullum habuisse peccatum. Nota uerba, de Christo ait, quem constat nullum habuisse peccatum, quod dictum omne peccatum proculdubio excludit, ut in hoc uis ipsa rationis consistat, ideo nolo questionem habere ullam prorsus de matre cum agitur de peccatis, id est, tam de originali quam de actuali, quia illum et concipere et parere meruit quem constat nec actuale nec originale contraxisse, et pondera rationis neruum, propter honorem domini ait.

Si enim

Si enim est honor domini, seruatum fuisset ab actuali, cur non et maior honor si hoc etiam ab originali dicamus? Verum negant quidam hoc cedere in honorem domini. Quod si imperite hoc dicant, non rem dignam diuina disputatione, non enim sunt dociles: si proteruè longe minus. Nimis enim per se apertum est, quod si saluare est honorificum saluatori, etiam magis saluare, magis honorificum, cum proponitur persona digna et capax maioris salutis. Si quis autem Mariam Dei matrem et filiam primam ductam de fortissima costa uiri et sponsi sui, ac per hoc sponsam primam neget omni genere salutis dignam, quae ipsum sibi et omnibus salutem peperit, ualeat, et emat unguentum et collyrium sibi, ut uideat in meridie.

Postremo si uera est illa regula ueterum, quam Augustinus probat, quod quicumque actualiter non peccauit nec sub originali fuit, ita ut etiam de Christo dicatur, peccatum fecisset si paruulus habuisset, profecto sentitur cum ponatur. B. Virgo ab actuali immunis, quod etiam fuerit ab originali, cuius argumenti uim sentiens Gregorius de Arim. minus pie in eam partem propensior fuit, ut et actualem culpam concederet in. B. Virgine. Quod neque Thomas et absque controversia, neque Augustinus ualuit admittere, et iam Catholicae pietati aduersum est. Non me latet Capreoli nostri fuga et tergiversatio, ut hoc argumentum euitaret, ineptissimis glossis lacerans Augustini sententiam, de qua re quam latissime in proprio tractatu disputo, ad quem relego lectorem, ubi poterit ex eodem glorioso doctore

T. s. Augustino

Augustino, pro hoc siue Virginis privilegio, collecta alia etiā fortissima argumenta cōsiderare, hic satis se arbitror, hanc solum opposuisse Augustini sententiam absq; dubio longe fortiorem, pro nobis, quam ille pro omnes quas contra ex illo ut iam uidimus, inefficacissimas, produxere. Sed nunc ad alios pergo. Inducit ergo Caietanus secundo loco Ambrosiū, tanquam sic dicens: uenit dominus & in carne que in matre peccato fuerat obnoxia militiam uirtutis exercuit: sed ibi non legitur. Que in matre peccato fuerat obnoxia sed simplicitate & in carne peccato obnoxia. Cur igitur hoc addidere de suo? Que in matre & certe turpe & illiberale est non ex fide citare autores. Quod eō magis miror quod a huius librum ad Pontificem scripsit, sed diu latuit, uenit autem opportunē in lucem, ut posset merito argui.

Addit & 10. Chryso, super Matth. nec locum citat, ut ualeam iure suspicari nec ex fide citare uerba, illud tamē constat. Si fuit Chryso, qui scripsit ea que eius nomine super Mattheum circūferuntur, posse nos cum sua bona uenia eius auctoritatem hac perire non admittere, cum & B. Thomas & alij sancti nō eam mittant, in eo quod etiam B. Virginem sub actuali constituit, et re uera quēdam de illa ibi leguntur que non ualeo putare ex ore illo aureo prodijisse: sunt enim non solum falsa, uerum etiam ridicula & aulibus fabulā similia, que christianum peccus non solum non recipiunt, uerum etiam destomachatur: legat qui uolet.

Addit. 4. loco & Eusebium Emiserum Episcopū & post illum Remigium & Maximum, in ser-

monibus

monibus eorum. Quorum tamen uerba in fonte non licuit mihi hactenus comperire, ualde suspicor & meritō, non sic legi apud illos sicut producuntur: Quod si sic etiam legeretur, nihil mouerem, uel quia uerba illa recipiunt commodam interpretationem, ut reducantur ad sensum nostrum, sicut postmodo comprobabimus, uel quia, etiā si illum sensum habuerint, excusandi sunt pro tempore, quoniam nondum cognita erat hæc ueritas & comperta in ecclesia ut modō est, nec tanta pro illa testimonia Deus ostenderat.

Addit septimo loco Bedam qui dixit de B. Virgine, dum esset conceptura filium Dei spiritus sanctus superueniens in uirginē, mentē eius ab omni uitiorum sorde castificauit, & ab omni aestu carnalis concupiscentie temperauit atq; mundauit. Scio talia etiam dixisse Ambrosiū, & Damascenus dixit, superuenit spiritus sanctus purgans eam. Sed absit ut sic fœde interpretemur, ut posset uideri imperitis, & qui ad altiores sensus scripturarum tales oculos gerunt, quales nocturnis mētē quā plenā gratia pronūciat excelsus Angelus, & solum inter mulieres benedictā, uitiorum tamē sordē hic in quinatā fuisse, & aestu carnalis illius concupiscentie seruientem, a quibus purgari & castificari oporteret. Sed altiore cogitatione illud meditari debemus, quod etiam tunc munditia in Diua uirgine exigebatur, propterea quod in se receptura erat, splendorem glorie eterne, cui munditie comparata omnis prior eius munditia & sanctitas poterat dici sordida ac uitiosa: Sic enim etiam dicimus

dicimus perfectissimos Angelos in summis coelis (ut dicitur Dionysius testatur) illuminari, assidue purgari et perfici. unde et scriptum est, Stelle non sunt munda in conspectu eius. Et tamen nulla sorde peccati coinquant unquam fuerunt Angeli Dei. Hunc sensum Divus Hieronimus ad Eustochium, dilucidius et uerbis sanctioribus expressit: Dixit enim, Ante ipsum conceptum sane uterum Virginis, quamvis mundus, quamvis impollutus, et alienus a contagione peccati, quamvis sanctus, tamen adhuc uilitate humanitatis induitur, ut ita dicam, ac si lana melissima suoque colore dealbata, ad quam sane cum accessisset Spiritus sanctus quasi et ipsa eadem lana, cum infunditur cochilij sanguine uel muricis, uertitur in purpuram uersa est et ipsa sine coitu in matrem, ut non sit tam amodo quae fuerat, sed purpura uerissima ad induendum et gloriam summi Regis aptissime dedicata, ut nulli deminceps uti ea usu foemineo liceat nisi Deo. Quippe, ut ita loquar, Beata et gloriosa Virgo Maria quamvis dudum incomparabilis esset uniuersis quae sub caelo sunt Virginibus, ut decenter posset in se suscipere diuinitatis admixtionem salua utraque natura, tamen cum gratia repletur, cum Spiritu sancto perfunditur, cum uirtute altissimi obumbratur, fit preciosior meritis, celsior fastigijs pulchrior sanctitate gloriosior suorum prerogatijs meritorum, ita ut nullis sit uisibus mancipanda nisi diuinis. Hec Hieronymus, quae ideo attulimus, ut qui non satis exercitati sunt in scripturis cognoscant, quam superent sanctorum sententiae intelligentias nostras, cum praesertim ineffabilia contemplantur praeparata

bus omne creatum et sordidum et uitiosum conspiciunt.

Adit. s. loco Anselmum, quem et si demus aliquid quando ita sensisse, habemus tamen ex illo sententia e diametro oppositas. Scio quod aduersarij negant eas fuisse illius Anselmi. Hoc tamen dicere non possunt de illa sententia quam et Diuus Thomas et omnes catholici doctores probauerunt, quae tam pulchra et omni acceptioe digna est: dixit enim, Decuit. B. Virginem ea puritate nitere, quae sub Deo nulla maior queat intelligi. Hec Anselmus. Quomodo autem consistit haec sententia cum illa quae ponit ipsam Virginem in iniquitatibus conceptam et in peccatis? Certe etiam sub Deo est et Christo quod nos predicamus de illa, quod in Christi gratiam fuerit praeseruata. Considera quae sententiae uigore, unde compulsum est et ipse. B. Thomas. B. Virginem etiam ab originali fuisse immunem, quam non desint qui suis glossis uim afferant etiam uerbis Thomae. uerum de his inferius suo loco edisseram.

Adit. s. Bernardum in Epistola ad Lugd. cuius uerba si ponderaret, ut oporteret, sentiret eum multo magis militare pro nobis, quam pro seipsis. Possemus et ergo nos illa et Epistole summam colligamus. i. Bernardus corripit eos quod festum conceptiois induxerint, ut pote noua celebritate ignota patribus, et iure id quidem. Non enim licet unicuique collegio introducere noua festa, tamen si pietas illa probaret: omnia enim quae bona sunt, rite etiam facienda sunt, hoc autem ad Pontificia cognitione spectabat. Deinde reiecit quod ex opposito afferebatur, uidelicet quod calix uicet mandata

mandata eiusmodi celebratio, quoniam non tam leuiter ac celeriter est reuelationibus fides habenda, praesertim ut rem huiusmodi priuata autoritate aggredierentur. At hoc est quod pro nobis ualde militat, cum enim iam dudum sit à nonnullis seculis, à multis ecclesijs hæc solennitas concelebrata, et tandem iam ferè septuaginta annis sunt, quod Ro. Ecclesia sollemniter hoc festum immaculatae Conceptionis recepit et celebrauit, omnibus pontificibus: à Xisto .4. ad hunc ipsum qui praesidet Paulum tertium, in eadem celebritate perseverantibus, et omnes alie particulares Ecclesiae id (ut par est) receperunt. Quid nunc putamus dicturum aut facturum, si nunc in terris ageret Bernardus? Nunquid obstiturum auteritanti Apostolicae sedis et Ecclesiae sanctae? aut etiam non recepturum quae illa recepit, aut non celebraturum quod illa celebrandum instituit. An uero multo potius, quod ipsemet contestatus est de seipso, dicēs, Ego uero quod ab illa (scilicet ecclesia) accepi securus teneo et trado? Quare ipsemet iudex erit illorum, qui eius pro seipsis opinioniones inducunt, resistentes huiusmodi celebritati, ac tamen nunc etiam damnantes illam: Quod enim illo tempore prudenter faciebat Bernardus cum hæc tunc noua esset sollemnitas, et ecclesiae incognita, damnans illam. Nunc imprudenter et contumaciter fit à quibus id fit: cum iam non sit ulterius noua, nec apostolica sedi incognita, sed probata, imò et indulgentiarum fauore decorata. Sed ignorant isti Spiritum Dei qui est in Ecclesia in huiusmodi, quod tamen non ignorauit Bernardus, sed docuit, et ueritus est sicut, B. Thomas et alij sancti Dei. Scilicet

bant meritò à Ro. Pontificibus illud esse traditum ex Dei sapientissima providentia, ne membra à capite in huiusmodi obseruationibus recedant. Hoc, S. Pius et S. Victor in Paschae celebratione edixerunt. Hoc Innocentius Decentio Episcopo et Iulius primus et Calixtus omnibus Episcopis insinuarunt. Hoc denique Ecclesiae unitas suo iure uehementer postulat, ut schismatum atque haeresum occasiones et fomenta tollantur. Nam ob istam questionem et negatum tali festiuitati assensum, quantum scandali et murmuris in Ecclesia Dei sit insecutum, nullus ignorat. Quo in loco non est dubitandum Bernardi pronunciationem eos ferire: quod adhuc post Roma. Ecclesiae consultationem et oraculum tam diu manes, etià non acquiescunt. Id enim ille maxime obiecit, quod Ro. sedem non consulisset: cuius responsio seipsum subiicere in hoc et quae huiusmodi sunt humiliter et deuote ut debuit est protestatus, sicut omnes sancti et pii uiri semper fecerunt. Nam audi quaeso et diu Thomam, et nostros qui cum conceptionis festum non satis probarent, hoc ferè praecipue mouebantur quod Roma. ecclesia illud non receperat: et tamen quia quaedam ecclesiae iam id receperant, non usquequaque improbandum esse censuit, ubi, quaeso, uide prudens lector, et considera ambos hos uiros uerè sanctos et pios, Bernardum dico et Thomam nostrum, ibi uerè consentire, ubi plurimam dissentire uidentur, ut eundem spiritum agnoscat in eis, quo agebantur pro ueritate. Ecce Bernardus quoniam acri stilo urget illos, quod hoc festum celebraret conceptionis, quod ipse penitus improbat, ac nullo modo

Tho. 3. q. 27

do tolerandum existimat. Thomas uero contra docet
uidelicet, nō penitus reprobandum sed tolerandū esse.
Quid est hoc unde tanta dissensio inter hos sanctos?
Spondeo audacter ab eodem spiritu factum mirari alii
perfecto sic est: Quod ut & tu, tua manu (quod dicitur
tur) contrectes. Audi. Si nunc Bernardum rogem, quid
est primum quod mouerit eum, ut ipse tant opere hoc
stum detestaretur & improbaret, nunquid aliud pos-
set potius respondere, quam id quod ipsemet exprimit
suis uerbis dicens, Quia ritus Ecclesie illud ignorabat,
& quia nouam celebritatem inconsulta sede Apostolica
ca introduxerant: Ex quo superstitiosa uidebatur illa
celebritas? Sic enim ipse ait, miramur satis quid uisum
fuerit hoc tempore mutare colorem optimum, nouum
inducendo celebritatem quam ritus ecclesie nescit.
Et iterum, Nam si sic uidebatur, consulenda erat prius
Apostolica sedis autoritas, & nō ita precipitater &
En igitur unde mouetur Bernardus, ut detestetur hoc
stum, & reprobet, uidelicet quia Ro. ignotum erat Ec-
clesie, sed & nouum penitus. Nunc si rursus rogem
Thomam. Et tu, B. Thoma, cur non tantopere assensum
detestaris hoc festū, sed facilius admittis? Accipe lectorem,
quod ipsemet Thomas planē respondet, uidelicet, quon-
iam iam non erat nouum, sed nonnullae ecclesie immen-
sationem illam admiserant hoc ipsa Romana tolera-
rante. Etenim sic planē ait, Licet Rom. Ecclesia, B. uir-
ginis conceptionem non celebret, tolerat tamen consue-
tudinē aliquarum ecclesiarum illud festum celebrantem,
unde non est talis celebritas totaliter reprobanda, hoc

tu ad litteram. Vide igitur prudens lector qui non ex cō-
tentione es sed ex ueritate, quomodo uterq; sanctus, com-
dem loco semper ad Ecclesie morem ac sensum respicit.
Quia enim tempore Bernardi nesciebat Rom. Eccl. rita-
tur, hoc festum, ideo ut reprobum ipse reiecit & detesta-
tur: quia uero tempore Thomae iam inceptum sciens to-
lerabat: ideo & ipse cōsult tolerandū, quia tamē putabat
sensum Ecclesie esse quod Maria esset sub peccato cō-
cepta: ideo uerbū cōceptionis ad sanctificationē trahit:
ut semper cū Ecclesia cōsentiret. Igitur cū nūc tādē ipsa
Ecclesia explicite sensum immaculatę cōceptionis decla-
ret: & talis cōceptionis se recepisse officiū planē pronū-
tiat: nō est dubiū: quod si nūc uiuērēt & Tho. & Bern.
& quotquot uerē sancti & docti & deuoti fuerūt, abs-
que ullo scrupulo & formidine sequerētur Ecclesie san-
ctitū. Nā & cū de irregularitate scriberet aliquādo
B. Thomas, cōtra quod postmodo diffiniuit pōtifex, nul-
lus fuit adeo pertinax, qui a Pontificis determinatione
propter Thomae doctrinā dissentiret: sed rectē ait Cō-
melator B. Thomae: quod si ea decretalis fuisset tēpore
Bernardo: An rogo aliud quam quod ipsemet, sua tan-
tę protestatiōe, quā eodē spiritu Dei subiecit, profite-
tur, qui postremo ait, Quę autē dixi absq; pręiudicio
dicta sint sanis sapiētis. Rom. pręsertim autoritati Ec-
clesie atq; examini totū hoc, sicut & cetera quę huius-
modi sunt uniuersa referuo. Ipsius si quid aliter sapio
paratus emendare iudicio. Hęc ille. Repone quę so te
bone lector in corde hęc uerbatotum hoc (inquit) &
cetera

cetera quæ huiusmodi sunt, id est, quæ talia sunt, ut
Dei cultum pertineant, et ad fidei nostræ professionem
Sciebat enim uir Dei illi sedi et non cuiquam mortali
singulariter datum esse in huiusmodi infallibilis uer-
tis spiritum. Quis ergo ausit post hæc Bernardum pro-
ducere contra dominæ immaculatam conceptionem, cum
ipse derogatoria clausula procul dubio quicquid de
iam uiuens tunc emendauerit: cum illud se sapere si
testatus, quod sapit ecclesia? Sed attende nunc rursus
ad beatum Thomam, qui in omni doctrina sua semper
(ut dixi) ad sedem illam respicit. Et audi quæso quid
lius commentator Caietanus ad rem propositam opor-
tune docet. Cum enim beatus Thomas papam diffinire
re non posse super uoto religionis clarè docuisset, et
tamen eius commentator ita contra ad uerbum scripsit.
Teneo quod apud sanctum Thomam potest ecclesia
spensare in uoto religionis et ordinis. Quod autem
de mente sancti Thomæ manifestè concipi potest ex initio
fundamento positionis sue in contrarium in. 2. 2. ubi
Caietanus in quidem concludere uolens quod papa non posset
quodl. 1. q. 12. sate cum religioso pro radice positionis assumit
ritatem decretalis dicens, Sed quia decretalis non
monasterium, manifestè dicit et c. Et deinde ut con-
maret se decretali adinuenit illam adaptationem de
secratione ut ibi patet. Ex quibus, omni passione
ta: quilibet perspicacis ingenij elicere potest, quod
pore suo summus pontifex dixisset oppositum uerbo
facto (ut postmodum fecit) quod ipsi quoque acced-
dasset rationem in obediencia sedis apostolicæ. Et per
piorum

pterea illa opinio non est sua: nisi pro quanto sustentat
tur ab illa decretali. Hec ille. Ut sic concludat, quod non
sua: quia per illam decretalem sanius intell. etiam non
sustentabatur. Quocirca ego similiter sapiens, ac discens
ab horum prudentia, concludo quod omni passione sen-
tentiæ opinio Thomæ contra immaculatam dominæ con-
ceptionem: pro tanto est sua pro quanto sustentari ui-
deatur a sensu ecclesiæ quem tunc arbitrabatur. At cum
iam seipsam ecclesia declarauerit tum uerbo tum facto
(ut abundè inferius patebit) pro immaculata ista conce-
ptione, hinc consequens rediit, quod uera sententia
beati Thomæ ea est, quam recipit ecclesia, et non illa
que tunc uidebatur. Quod profectò tanto magis in pro-
posito est asserendum, quanto euidentius apparet de eius
mente tum uerbo expresso, tum diuturna consuetudine:
quantoq; ipsa materia magis est talis, super qua minus
credibile est ecclesiam posse errare, quam in uotorum
dispensatione. Ad hæc adde ex Capreolo et alijs anti-
quioribus eandem prorsus sententiam in eodem spiritu.
Enim cum ex diuo Anselmo aut quouis alio (negatur
enim a plerisque fuisse Anselmus qui talia dicit) obijce-
tur eis non esse uerum amatorem uirginis qui respue-
ret celebrare officium conceptionis eius, Respondebat.
ecclesia Romana præsupponitur uera amatrix ipsius,
et tamen non celebrat eiusmodi officium. Vnde et B. G.
doct. Dominicus Florētinus, nostri ordinis super Ec-
clesiast. c. 7. sic ait, Libenter hoc Mariæ concederem, si
ecclesia non repugnaret. Ecce ergo iam ecclesia Rom.
et orbis uniuersus iam celebrat: unde et perspicuum
V 2 est.

Nota hæc
amator ueri
tatis.

Vide apud
Capreolum
in propria

est, non solum non repugnare hoc ecclesie sed maxime
consentaneum esse. Quid obstat ergo quin concurrens
in eandem sententiam quasi uno spiritu omnes, nisi qui
sapere interdum uolumus plusquam oportet, et non
sobrietate in? Iam enim constat nobis Ro. ecclesiam hoc
officium recepisse: uidelicet conceptionis Diue uirginis
et iam manifeste declarasse, quomodo et in quem se
sum receperit, ne quis dicat quod hoc uerbum concep-
tionis exponendum est pro sanctificatione, que est a peccato
quoniam aperte dicit se officium proprium et specia-
liter ac publice celebrasse, et in eius collecta qua in re-
pto ab ea officio canitur per totum orbem, sic habetur
Deus qui per immaculatam Virginis conceptionem, dilecto
filio tuo habitaculum preparasti, concede quesumus, ut
cut ea ab omni peccati labe preseruasti, ita nos quoque
mundos eius intercessionem ad te peruenire concedas. Ita
iam non licet in controuersia inducere in quem sensum
hoc festum receptum fuerit, cum pontifex ipse, cuius
declarare canones suos id sole clarius atque illustrius
his reddiderit in extranea, graue nimis, de reliquo
Sanctorum, ubi et cōpescuit quorundam arrogantiam
tate officii, et sententiam ipsam que in eo exprimitur
tur ausi sunt in cōtionibus atque etiam in publicis
lis condemnare. Dānans eorum circa hoc positiones
falsas ut erronias ac penitus a ueritate alienas: que
pontificis pronuntiatio, uere deberet os claudere
qui spiritus dei et ueritatis habere pre se ferunt. Ita
nihil est quod Caietanus respondet ad ecclesiam

tatem celebrantium de conceptione, qui hoc uocabulum
ad sanctificationem torquere conatur, cum sit manifeste con-
tra pontificis declarationem, ut ipsemet Caietanus ab in-
itio non aduertens confessus est, ut ab ipsa ueritate coactus.
Quare non est hoc exponere decretalem sed opponere
se decretali. Qua autem autoritate hoc, alij uiderunt, ego
autem tacebo, nec dicam aliud, quia me arguunt amici
mei dicentes, Iste mordet. Redeo nunc ad Bernardum,
ne quis dicat me que contra opinionem argumentatus
est, consulto, uelut fugiens, pretermisisse. Dico autem cum
omni modestia et honore qui tanto uiro debetur. Nam
toto corde me fateor non esse dignum osculari terram ubi
sanctus ille posuit pedes suos, dico tamen ipso mihi hoc
proculdubio concedente, imo et tacite annuente ut lo-
quar pro ueritate, quam nunc uidet, quod eius argumenta
non aliud concludunt nisi quod. B. uirgo non fuit concepta
ex spiritu sancto, quod fatemur et predicamus: et quod
propterea non fuit immunis a peccato originali, sicut
Christus, quod et uerissimum est, quia illa natura
huic peto subdebatur. Quod autem ex gratia preseruare
et spiritu supueniente ac sanctificatione in sua conceptionis instā-
ti non fuerit sine macula, illa bene dicta anima in eius corpore
sanctificata, et sine ira dei, minime probat, quamquam acurē
illigigeret: non enim presupponenda est anima prius esse
tempore quam sanctificetur, quod ipse tamen uidet assumere.
Satis est si prius esse natura intelligatur, sicut et ange-
li fuerunt simul in rerum natura et sanctificati. Nec ob-
stant amplexus maritales huiusmodi sanctificationi,
nec putato esse concedendum in illis amplexibus et coitu

maritali, unde conceptio tanta scemina producta
prorsus ullum fuisse peccatum, quem ex obedientia
uerunt iam senes & uetuli & sanctissimi coniuges.
fas est putare coniugium ullum fuisse aut fore unquam
castius illo coniugio, unde tantus prodijt & tam
etus partus, qui dedit delicias & salutis fructum
so orbi. Nec propterea equamus ipsam Christo, aut
nam matrem equamus illi. Si dicimus eam preseruatam
ab ista culpa per gratiam & merita Christi filij sui
longo intervallo relinquimus uirginem post filium
Annam post uirginem. Christum enim nec liberatione
nec liberatione ulla indigentem ponimus, Mariam
per contrarium & indigentem liberationis & liber
tam, & quo maior gloria Christo accedat per ip
Christum, & modo eminentissimo, ut uterque
exaltetur & filius in matre, & mater per filium
enim singulare & proprium Christi fuit, ut ait B. Tho.
ut haberet talem plenitudinem ut redundaret in omni
secundum id quod dicitur Io. 1. de plenitudine eius
accepimus. Sed B. uirgo talem gratie plenitudinem
cepit ut esset propinquissima auctori gratie. Hec
Nos autem secundum hanc uerissimam Thomae doctri
nam quod est proprium Christo, ipsi reddimus, scilicet
quod ipse iam dixerat honorem suum & gloriam
ni daturum. Sit igitur ipse Christus gratie primus
non Maria, sit tamē illa propinquissima Christo filio
per Christi redemptionem quae sit eminentior: redemptio
enim summa illa est quae à captiuitate non iam incor
eripit, sed incurrenda. Nam si in hoc loco & gradu
cogitabili,

Nota hec
pie lector et
quiesce.

Tho. 3. q. 27.
art. 5.

Isa. 42.

cogitabili, non ponitur non satis uerificatur Thomae di
ctum, quod si fuerit propinquissima Christo non est igitur
hoc derogare Christo, sed potius pro merito suo illi
erogare, cum meliorem atque excellentiorem redem
ptorem illum erga optimam matrem suam constituimus.
Si enim illi est honor redimere, profecto & magis redi
mere est maior honor. Quare neque illud uerum quod
equamus Annam Mariae: Etenim Annam sub orig. po
nimus non Mariam. Annam concepisse Dei matrem as
serimus, Mariam etiam Dei filium uerum Deum, Annam
diu sterilem, ex uiro tamen sene fecundam factam. Ma
riam autem semper uirginem de spiritu sancto plenam,
Annam matrem eius quae natura subdita erat peccato,
Mariam uero eius genitricem qui solus per omnia à pec
cato liber peccatum destruxit. Collige ergo à bone le
ctor, quanta & quam gloriosa & rubilo minus inter se
distantia, de his tribus predicamus dum Christum non
modo saluatorem matris suae constituimus, sed etiam
praestantiorem saluatorem. Ipsam uero matrem prae
stantius quam ceteri omnes ab eo saluatam. Annam denique
honoratioris filiae matrem, & nobilioris nepotis auam,
ut sic sua cuique praerogatiua seruetur, nec aequetur re
deptori redempta, nec praeseruata non praeseruata. Quae
si capis, bone lector, satis factum dices esse omnino Ver
nardi syllogismis, qui etiam laudandus est, quod cum
in diatribis istis scholasticorum non didicerit, sic tamen
acutè diffuserit: quod alibi tamē multo mirabilius ma
nifestat. Et nihilominus hoc in loco animaduertere de
bet quod quae diffuserit, non assertiuè sed opinatiuè di
xit, ut

Nota.

xit, ut ipse testatur. Porro ut habes à sancto Thoma certè pluribus in locis multum refert utrum sanctus quis quicquam asserat, an uerò tanquam ex proprio sensu opinetur. Nam priore modo uix unquam in sancto reperies errorem. Et hæc quantum attinet ad Bernardum.

Post Bernardum, producit. 10. loco Erardum episcopum et Martyrem. Et post illum undecimo. B. Antonium de Padua. et 14. B. Bernardinum de Senis: quorum dicta, quia uera sunt, et contra nostram sententiam nequaquam militant paulò post dicemus.

Post hos, 12. loco asserit. B. Thoma. et 13. B. Bonauenturam, ego uerò non diffiteor illos sic tunc docuisse pro tempore, nec tamē eos uelle, ut se sequamur in omnibus. Et in hoc præsertim ubi iam patet quid magis probet ecclesia, et iniquum profectò est ut homo qui in tam multis non solù à Thoma, sed ab omnibus doctoribus dissidet, quæ uis polleat sanctitate: nunc et hoc demum art. uelut horum sententijs alligare, quæquæ miraculo necesse est, ut hi sancti aliqui nonnulla dixerint quæ ualde sententiâ nostrâ confirmant, ex illis enim diuinis uerbis. Anselmi qui dixit, de uirg. ea puritate nitere, quæ sub deo maior non potest intelligi, conclusit aliquando, d. Thoma, quod illa et ab orig. et ab act. pctò immunis fuit, et ualet quod quidam exponunt hanc immunitatē fuisse ab eo tempore quo fuit sanctificata in utero, ut Capreolus, uel alij post illam sanctificationē, quādo cōcepit filium, nā hoc non est expōere sed adiungere: Thoma, enim indistincte dicit eam immunē tā ab orig. quā ab act. et certè cū ab act. fuerit perpetuò immunis, cur non et ab originalitē immo

bo hæc uno uerbo determinetur? Adde quod esse immunē ab aliqua re perpetuā ab ea re absolutionē significat. Sicut ipse Thoma de finis uirginitatē, indicat: ait enim q. Thoma. 2. 2. q. uirginitas importat quod persona cui inest immunis sit à concupiscētiæ aduersione. Falsa uerò esset hæc definitio, nisi perpetua immunitas significaretur. Possem et alia plura ad cōfirmationē asserre, quæ latius in ipso tractatu statu habetur. Illud non omittā quod ipsius sancti doctoris declaratio non admittit has glossas: ipse enim cōcludit quod secundū recessum à pctò eā puritatē debemus cōfiteri in uirgine: quæ sub deo maior non potest intelligi, unde cōcludit eā immunē et ab act. et ab orig. Declaras autē quomodo hæc puritas esset sub deo dixit, eò quia in illa erat saltē potētia ad peccādū, quæ non est in Deo. Itaq; cū solā peccati potētiā ponat in uirgine, cuius causalitātē eius puritas sub deo, manifeste excludit actualitātē oēm cuiuslibet pcti, nā si actu cōstituitur peccatrix, non habet illā maiore puritatē quæ sub deo potest intelligi, quæ est solū esse in potētia ad peccādū, et non in actu ut fuerūt angeli sancti. Hec bōc frater, teneris, effugere iam non potes, nī uelis manifestā oppugnare ueritatē: nā et Capreolus tandē non dubitauit admittere. D. Thoma aliquando aliter opinatū fuisse. Sunt qui nolunt antiquā beatum Thomam opposita docuisse, alij quod quæ docet in summa mordicus tenenda sunt. Quamto melius si daremus hominī quod est hominis, et quod est Dei Deo. Hoc certè multò magis placeret Thomæ. et multò melius intelligeremus doctrinam eius, nec aleremus contētiōnes ad subuersionem populorum.

Quod autem de nobis dico, non minus de alijs dictum uolo qui sibi non ueritati, & per contentionem honoris querunt: Parcat nobis Deus.

Venio nunc ad Bonauenturam, Nec dicam quod aiunt nonnulli ipsum postmodo ante mortē emendasse ac reuocasse sententiam certo libello. Quod enim non legitime probatur facile exploditur, nec negare ualeo utrinque decertatum esse potius ex affectu quam ex ueritate, & multa falso & non fideliter esse citata. Nō nego tamen, & illud euenire facile patuisse ut mutaretur in hoc sententiam, sicut & uolente Deo mihi accidit, & gratias ago. Quicquid tamē uerius fuerit circa hoc, illud audacter pronūcio de uiro isto tam Sancto ac tam pio. Si tunc putasset hanc sententiā non esse contra scripturas & Ecclesie auctoritatem, sicut nunc est, clarissimū, suapte sponte concessisset in eam, nō propter ipsius Virginis, sed magis propter ipsius Christi gloriam. Sed enim ut putant quidā hęc sententiā est ad magnificandam solum gratiam Diuę Virginis, sed multo magis ad gloriam & gloriam filij pertinet, cuius meritis hoc illi datum asserimus. Nam gratia D. Virginis est à fonte & autore gratię qui est Christus. Sicut ergo beatius est dare quam accipere, ut ipse Dominus testatus est, ita ipsum in hoc priuilegio multo magis laudamus qui hoc dedit, quam illam quę ipsum recepit. Et nihilominus nō lo non ignorare lectorem, quam pie locutus est ille doctor & cum quanto timore hanc circa rem. Postquam enim quod opinabatur exposuit quia uidebat quosdam relatores plus nimio commoueri nec seruare in hoc Christianam

stianam mansuetudinem his eos uerbis compescere procurauit. Credo tamen & confido de Virg. gloriosa, Notauerba. quod si quis hanc solennitatem celebrat, non ex amore uanitatis sed potius ex deuotione, non credens etiam contra illud quod potest ex sacra scriptura elici, quod bene dicta Virgo deuotionem eius acceptat, & si aliquid est reprehensibile, spero quod apud iustum iudicem dignabitur excusare. Nec huic obuiant dicta Bernardi: Potius enim intendit excludere errorem ne quis credat uirginem sanctificatam in conceptione, quam erga Virginem nostram deuotionem diminuerē, cui nullus potest esse nimis deuotus: ita tamen quod nihil credat de ea quod sit contra ueritatem: & sacra scriptura & fidei Christianę, quę omnem deuotionem nostram tam erga Deum quam erga matrem eius debet precedere: quod si aliquis obijciat aliorum sanctorum conceptiones non esse celebres, poterit ei dici quod alij sancti pro malo nō habebūt si aliquis honor specialis matri domini tribuatur, quoniam sanctificationis eius magnitudo & acceleratio ceteras antecellit: & idē mirandum non est, si spiritus sanctus inhabitans in cordibus fidelium, magis deuotionem ipsorum erga Virginem inflamat, quam erga alios sanctos & sanctas. Hac de causa quotidie de Virg. gloriosa facimus officium speciale iuxta ordinem Rom. Eccl. licet pro B. Petro Apostolorum principe solimmodo ter in anno faciamus officium, Quacumque ergo hora, quacumque die aliquis fidelium cum totis precor dijs & uisceribus honorat Virgine increpandus non est pertinaciter ne ipsius Virginis animaduersio incurrat.

tur, quæ auxiliatrix & amatrix est omnium fidelium suorum laudatorum: sicut illi qui tales sunt experimento multiplici cognouerunt: Hæc ille. Notate ergo uerba prudentie, o omnes qui admittitis disciplinam, & discite non esse prudentes apud uosmetipsos, & amari contra illos qui secus opinantur ac uos, hoc præsertim tempore quando tota ratio probabilitatis scilicet, ab auctoritate Ecclesie & scripturarum cõuersa est, idest, quando iam cernitis etiam Caietano docente quod hæc sententia non est cõtra scripturas aut cõtra Ecclesiã. Sed nos tutius in illa cõsistimus, potius fauente nobis Ecclesia & cõmunis spiritus qui illam instruit nec putetis uos solos esse ueritatis amantes & sapiẽtes, quoniã hæc proculdubio uel prima & lata est ad desipiẽdũ (ut inquit Apostolus, Ecce testẽ Deum inuoco in animã meam quod pacifice loquor, & ueritatis amore coactus, quoniam diligo fratres meos in Christo, & testificor multis, quod zelum quidẽ habet sed nõ secundũ sciẽtiã, ipsi aliquãdo uidebũt, si nõ antea, saltẽ in die illo quãdo reuelabũtur abscondita tenebrarũ, quã sincere nũc loquor & ad pacẽ omnium.

Non omitam, B. Vineetium qui secutus Thomam idem est opinatus, & excusatur ob conditionẽ corporis, & a tanti magistri auctoritate, sicut alij multi. Et quoniã non dũ apertum erat, quam partẽ susciperet ac ueneraretur Ecclesia Dei. Sicut enim aliquãdo sanctus ille fuit ab initio per humanũ errorẽ schismatico p̃ficti, ut scribit B. Antoninus, & cũ uidit ueritatẽ palam diam cecinit, sic non dubito & in hoc fecisset, si datum illi fuisset, & hoc rescire quod multis negatum fuit, Deo.

Nota frater

Deo sic disponente qui & quodam in loco ait. Multi Prophete & reges uoluerunt uidere quæ uos uidetis Luc. 10. & non uiderunt, & audire quæ uos auditis & non audierũt. Deniq; ut reuertar ad eos quos omisi, fateor totum quod ait Caietanus, Eusebium Emissenum dixisse, licet in fonte nõ uiderim, uerissimũ esset uidelicet quod Beata Virgo non fuit immunis a nexu peccati originalis, sed solus Christus a quo ipsa indiguit liberari, minor autem quod hunc attulerit locum, quem ipsemet iam resoluẽt. Nam qui liberatur etiam per præseruationem, non dicitur omnino esse immunis ab eo a quo liberatur, sicut non est immunis a morbo qui satius est si potest egrotare ac multo magis si in ea conditione est omnino ut egrotet nisi præueniat medicina: qui autem hoc negat necesse habet innumerabiles & scripturarum & sapientum sententias falsas dicere. Sic & potest dici & recte, & uerẽ quod aiunt, & maximum & remissum dixisse uidelicet quod Beata Virgo fuit in utero sanctificata & ab omni contagione orig. peccati munda, quoniam, ut Philosophus ait, Quod omnino futurum esset, nisi quid forte accideret apprehenditur tantumquam esset, unde & bene fortunatum recte uocari ait, qui ab imminente quopiam malo & in sperato euasit, eo quod intellectus malum illud imminens ac propinquum proinde accipit, ac si iam de facto contigisset, & esset: quoniam iam quodammodo erat in sua causa, Sic & malẽ fortunatum econuerso illum qui magno alia quo beno preparato atque propinquo iam aliqua incidente fortuna fraudatur, ob eandem causam quoniam perinde

Philosophus
2. phys.

Thom. 3. q. 53. ar. 3. perinde accipitur ac si iam fuisset in re. Beatus quoque Iho. cum ueram resurrectionem et ueram a morte liberationem declarat, eam esse docet, quæ non solum a morte iam incurfa, uerum etiam ab incurrenda, idest, a necessitate. Imo et quod plus est a possibilitate moriendi liberat, quia quandiu aliquis uiuit subiectus tamen necessitati moriendi quodam modo ei mors dominatur, ut ait Paulus ad Ro. Et quod possibile est secundum quod dicitur esse, scilicet in potentia. Hæc ille. Quanto ergo magis illud esse dicatur quod ita possibile est, ut etiam minime causas habeat ad fore necessarias, nisi desuper prouideatur? Sic dixit absolute Ezechiel et Isaias in uerbo Domini, morieris et non uiues, qui tamen non est mortuus. Illud ergo (moriens) quomodo uerum, nisi quia sunt naturales cause erant paratæ unde dicit Dominus. Ecce adiciam super dies tuos, 15. annos, ut intelligamus hos annos adiectos non computari in diebus, qui eius dies fuisse dicuntur. Dominus etiam dixit de blasphemia scriptum quod non remittetur neque in hoc seculo neque in futuro. Et tamen exponit D. Thomas et recte, ut hoc non de facto intelligatur ne Deo ligentur manus sed secundum meritum quoniam illud peccatum ex se et sui naturam non habet quicquam excusationis ad ueniam ut dimitti ualeat, ut sic exponatur, Non dimittetur, idest, non est dimissibile sic dicitur letales infirmitates et incurabiles, quæ tamē curantur a Deo, dixit Petrus de Christo quod soluit dolores inferni exponit hoc autem Tho. 3. parte 4. q. 52. ad. 2. quod soluit dolores poenarum sanctorum patrum non quas incurrerunt sed quas incurrisse nisi præuenisset

Isa. 38.

Matth. 12.

præuenisset auferens illas, unde ait, præseruando ab eis sicut medicus dicitur soluere morbum a quo præseruat per medicinam. hæc ille. Dominus dixit sanis non esse opus medico sed male habentibus. Quo in loco inter egrotos et etiam male habentes, sancti doctores eos computant qui ex se tales sunt ut facile in morbum possint incidere, et in quem certo inciderent nisi præueniens medicina saluaret, unde et certe docet Augustinus sicut duo sunt officia medicinæ, Alterum quo sanatur infirmitas, Alterum uero quo custoditur sanitas. Ita sunt duo dona gratiæ, ut altero sanetur infirmitas quæ iam ingrauerit, Altero ut depellatur ne ingruat, et sic sanitas conseruetur, unde et propheta aiebat. Deus meus, misericordia mea præueniet me. Bernardus etiam Angelos redemptos uocat, Hieronymus etiam saluatos dicit, qui tamen nunquam peccauerunt, et sub nulla culpabilitate fuerunt, sed eo quod tales erant, qui sicut alij potuissent decidere, licet non essent certa cause ad decidendum, cum liberi essent arbitrij et gratia magna præditi: quanto ergo magis hoc de .B. Virg. dicendum est, quæ suapte natura talis erat, idest, ex debito peccatrix, cum esset filia Adæ, ut non solum potuisset incidere, sed etiam proculdubio incidisset nisi summa et speciali gratia præuenta fuisset in redemptionem atque salutem? Dauid etiam dicit, Qui redemisti Dauid seruum tuum de gladio maligno. Sic enim est punctus in hebræis. Vbi uidetur quod redemptum se a gladio Saulis profitetur, licet non incidit in illum, sed quia incidisset, ni illum Dominus seruasset, iuxta huiusmodi sensum quoque omnis quæ uis

Psal. 34.

Nota.

uis sanctus orat assidue, dimitte nobis debita nostra, quam
nam assidue debitores sumus Deo & assidue peccato-
res ex nobis ipsis, & nunquam plene liberamur in mun-
do isto non Propheta non patriarcha non Apostolus, do-
nec luteas istas domos habitamus. Sic non ascendo ad ali-
quam Virginem, quam credibile est etiam in hac uita alia
quando ad altiore gradum confirmationis
erectam atque proectam, quod forte dabit Dominus ut
quandoque intelligamus & uideamus. Amen. Nos quoque
omnes nomine oramus in supplicationibus. Libera nos a
malo, a poenis inferni, a porta inferi, a cecitate cordis,
ab ira Dei, a morte improvisa & alijs huiusmodi. Nun-
quid ergo oramus ut haec mala eueniant, aut praesuppo-
nimus nos in illis esse, ut sic deinde liberemur ab eis. An
potius deprecamur ne accidant & ne incurramus in illis.
Quis adeo desipiat, ut dubitet? Psalmista, etiam dicit
Dominus respexit super filios hominum, ut uideat si est
intelligens aut requirens Deum. & subdit, Omnes decel-
nauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bon-
num, non est usque ad unum, Sepulchrum patens est gutta-
tur eorum, linguis suis dolo se agebant &c. quae sequun-
tur immania & horribilia. Nunquid igitur ita haec sunt
accipienda de facto quod nullus filiorum hominum in-
tellexerit aut requisierit Deum, aut fecerit bonum su-
cui ait Propheta? Quid mihi? Nunquid potest solui scrip-
ta? Sed hic est sensus, sicut Augustinus praedocuit quod
ideo nullus fecit bonum, quia nullus fecisset nisi Chris-
tus monstrasset. Sic exponit & Cassiodorus, sic & Co-
lletanus ipse tandem cuius & uerba subijciam, plus ex-
plicatur

Psalm. 13.

321

plicatur (inquit) inuictum esse a Deo quam Propheta di-
xerat dam explicauit, Non etiam unus. & per hoc intel-
lige describi uires naturae & statum mundi ante aduen-
tum Messiae, & sic proculdubio uerum dicitur, quonia
nec ex uiribus naturae nec ex uiribus legis Moysi quisa
quam inueniebatur faciens bonum: & hic sensus dire-
cte quadrat intentioni Pauli Apostoli ad Ro. 3. Nec ob-
stat quod multi sancti uiri fuerint ante aduentum Mes-
siae, quoniam gratia quocumque tempore data ad tempus
Messiae refertur. haec ille: & recte hic enim est mos scri-
pturae frequens, & modus egregius loquendi doctis. Ad-
uerte lector. Saepenumero scriptura de re aliqua, aut
persona aliquid enunciat, ut ipsa est, aut sicut esset se-
cundum ipsius rei aut personae conditionem, & naturam,
aut meritum proprium, non secundum quod extrinsecus
accidit aut superuenit. Sic & recte dicitur de Adam
quod erat mortalis etiam antequam peccaret, quia eius
erat naturae ut posset mori. Immo & moriturus esset, ni-
si Deus obstaret. Nam ex superaddito habuit, quod non
moreretur si staret in gratia: ac propterea dici posset
& immortalis. Sic dicitur omnis homo mendax quia ex
se hoc habet homo, ut sit uanus, & in mendacium pro-
clius. Sic dicit Apostolus quod nemo unquam carnem suam
odio habuit, quia nullus ut homo est, & ut naturae legem
sibi impressam sequitur, potest odisse carnem suam: sed
cum odimus, aut ex sapientia spiritus odimus & castiga-
mus, aut etiam saepenumero irrationabiliter. certe non secundum
naturam ageres, ut qui a diabolo pellecti seipsos suffocant
aut suspiciunt, ut Iudas. Sic & alias Apostolo. uicet. Nemo
potest

Nota.

Gen. 2. et. 3.

Psalm. 115.

Ad Eph. 5.

- Iaco. 3.** potest domare linguam suam, non quod aliqui non do-
ment, ut Augustinus eleganter exposuit, sed quod ut
Aug. de nat. & grat. mo, id est, ut in peccatis adhuc existens, & non factus
Dei filius per gratiam, nullus domuit, sed nec dominari
potuit. Sic uocatus est ab apostolo & ab ecclesia dicitur,
Christus redemptor omnium & saluator, non quod
effectus operatus est redemptionem omnibus & salutem
Ad Tim. 4. sed quia quod ex se fuit exhibuit sufficienter ut omnes
redimerentur & salui fierent, quia & id in meritis
habuit, quod si quidam non saluantur, eorum est culpa,
Io. 1. qui uel recusant uel negligunt salutem. Sic & dicitur
luminare omnem hominem uenientem in hunc mundum,
quia quod ex se est lumen profert. Si autem multi de salute
non illuminantur, eorum socordia aut insipientia accu-
dit, qui ad lumen prebitum non aspiciunt, aut etiam oculos
claudunt, aut aliquid contra lucem opponunt, ne uideant.
Tim. 1. Sic solus dicitur Deus bonus, & solus sanctus &
ult. solus dominus, & solus immortalis, & solus innocens
Ex. 34. & huiusmodi multis non inibus decoratur singulariter,
quia hæc ex se solus habet. Nam & ipsi soli esse cono-
nit ut solus hoc nomine gaudeat, qui est, quia solus ex se
est, quod est uerum esse. Huiusmodi igitur sermones qui
primam naturam rei frequentissimi sunt in scripturis,
apud sapientes, Atque ob eam causam possumus fateri, cum
ueritate quod d. B. uirgo fuit peccatrix nec solū origina-
ter, sed etiam actualiter, quia talis fuisset nisi dominus
preseruasset, ideo dici similiter cum ueritate potest, quod
fuit redempta saluata, liberata, uiuificata, erepta, man-
dificata, seu sanctificata, a Diabolo, a culpa, a morte, a
peccato.

peccato, a macula, ab ira Dei, & his omnibus malis, propter
ea quod iam ex se & sui natura in captiuitatem & pec-
catum & maculam & iram Dei, & cetera mala inci-
disset, sicut una quelibet filiarum hominum, si a Deo
seruata non fuisset in filij sui gratiam. Quin etiam tan-
to maiorem erga illam redemptionem & saluationem
& sanctificationem & liberationem & cetera huius-
modi predicamus, quanto melius est a futuro malo ser-
uari quam eripi a iam incurso, quod qui negat profecto
non est dignus cum quo uerbum fiat: ualeat, fruatur
sensu suo, absque inuidia, sed cum misericordia potius.
Sed autem uerum est, quod dicimus, cur igitur summum
istum redemptionis gradum non concedimus summe
creature, tantæ uirgini, tam amanti generis nostri, &
parenti salutem uniuersis, quam & Deimaterem dici-
mus, & sponsam primam, sponsiq; sororem ac sociam,
filiam primogenitam principis, singulariter amicam,
singulariter electam ac præelectam singulariter dile-
ctam atque perfectam: illam quæ prior de Lucifero triu-
phauit conterens caput eius, ut fortissima mulierum,
imò sola fortis, quam Salomon inquirebat & reperit,
quam & preparauit, imò & fecit sibi uerus Salomon.
Hæc est illa terribilis quam tremunt inferi: illa subli-
mis quam uenerantur superi, hæc est mediatrix nostra,
& uerè uiuentium mater, nos enim sub amara fici par-
turiuit & peperit. Hæc aduocata & interpellatrix pro
nobis assidue apud filium & patrem. Hæc est regina
coeli, domina mundi, porta paradisi, exaltata super om-
nes beatos spiritus, quæ lunam habet sub pedibus.

et coronam in capite stellarum duodecim, de qua tam
sepe sponsus cui placuit sola sine exemplo. Tota pulchra
es, tota pulchra es, et macula non est in te. Et iterum.
Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter mulieres, quod
aliter dixit angelus, Benedicta inter mulieres, quod
certè uerba non aliud rectis mentibus magis insinuant
quàm hoc priuilegium quod predicamus: omnes enim
reliquæ animæ spinæ fuerūt, id est, sine odore, et peccati
aculeum habentes. Hæc sola semper odorifera fuit
rosa, sicut uiola, et lilium flagrans. O si considerarem
hæc fratres mei, et quod insuper de illa scriptura testatur,
Sexaginta sunt reginæ, octoginta concubinae, et
lescentularum non est numerus. Sed una columba, id est
penitus innocens, una perfecta, scilicet omni gratia, et
omni tempore, una matri suæ, una genitrici suæ, id est
Heuæ communi omnium matri, electa: nimirum ad repositum
tuendam illam, et reliquam eius prolem in amissam gratiam:
Si inquam hæc tranquillo animo fratres mei metuerentur,
profectò satis caperent, quàm male conueniunt
tot et tanti honorum et gratiarum et prerogatiuarum
tituli, quot unanimiter concedimus dominæ nostræ, cum
hæc indignitate peccati, et cum ista seruitute Diaboli
et cum ira Dei, et cum animæ illius ulla macula. Agnoscerent
præculdubio magnam cacophoniam, et uiderent non impletum
perfectè quod dicitur de sapientia, Non habitabit in corpore
subdito peccatis. Et iterum ad prædicandam cacophoniam
sentirent, dum hinc illam ad prædicandum cum serpente
ac reparandum genus nostrum, antequam pronunciatum
esset quicquam in hominibus prælo

præelectam fuisse in eis uerbis intelligunt, inimicitias
ponam inter te et mulierem et semen tuum et semen
illius. Inde uerò subditam Diabolo, tamen si paruo
tempore pronunciant, et tertio cacophoniam intolerabilem
cognoscerent, dum hanc sponsam primariam filij regis,
qui et ipse rex regum et dominus dominatium illam
fatentur, et nihilominus adultero subditam aliquando
et conquinatam fuisse admittunt, ut non uideant quod
pontifici summo, ut lex poscebat Leuit. 21. aptanda erat
propria sponsa uirgo intacta, illibata, incognita
mocho, et tota pulchra et speciosa, et ut scriptura
uocat, uirago, ut hoc opprobrium nunquam posset in eam,
imò et in eum ille malignus obijcere et exprobrare:
Ego aliquando possedi tuam, nec angeli quibus omnibus
est prælata, de suis ipsorum regina, possent unquam
talia meminisse, ac si fieri posset etiam tacite submurmurare.
Denique uix est quicquam priuilegium, quæ singulariter
habuit ab omnipotente qui fecit illi uerè magnam,
quod ferre secum ualeat, hunc peccati foetorem,
hanc iræ diuinæ acerbiteriam, hanc denique Sathane
uictoriâ improbißimam, uerum non sentimus hæc
inconuenientia, quia nec etiam consideramus de illa
quæ digna sunt illa, et parum illi deuoti sumus. Et
Satan nihil magis satagit quàm eius gloriam obscurare,
et ab animis Christianorum auellere, cui inuidit ab initio,
quàm et postmodo sensit et bellantem et triumphantem
de se et superbia sua, quoniam hæc est uera Iudith,
quæ caput Holophernis suo ipsius gladio absceidit.
Et uidet malignus quot miseras animas illa

1. Cor. 6.

illa de suis manibus eripit, quæ sapienter eius implorant auxilium. Verum ut ad rem redeam, Si hæc ergo quam prædicamus de uirgine præseruationem est summa liberatio, summa redemptio, & saluatio, & sanctificatio excellens, Et est post Christi prærogatiuam, & quod est maximè considerandum in gratiam Christi, est, ut sic erga illam habeat singularem istam gloriam, licet ab antiquis incogitata, ut prædicetur in ea Christus perfectus, & sublimis eius redemptor & saluator, sicut illa id agnoscens singulariter de se toto spiritu erupens in canticum prædicauit dicens, Et exultauit spiritus meus in Deo saluari meo. Si hæc inquam ad gloriam utriusque pertineant, cur non id ipsum sentimus omnes? Quod si nolumus hoc dare uirgini, demus saltem id Christo. Sed nonne melius ut & Christo demus & uirgini, cum ipsi noluit separari, eò quod unum sint, & carne & spiritu, quoniam illa super omnes illi semper adhaesit. Et scriptum est, qui adheret Deo unus spiritus est cum eo. Verum audi pie lector Caietani commentum aduersus hæc, imò aduersus seipsum, qui hæc probauit. dicit enim, Excludant dictæ autoritates glossam, scilicet, de facto uel debito, uel quantum est ex se uel ex causa extrinseca, quasi sancti intenderint quod beata uirgo incurreret peccatum originale non de facto sed de debito &c. Et nos dicimus primò, quod non est querendum semper quid sancti intenderint, sed quid dixerint, aut quid expresserint in eorum uerbis, quia non est inconueniens dici multa à sanctis quæ exponi possunt ac debent secundam ueritatem, licet ipsi forte

Nota.

ad eam non intenderint, eò quod Deus magis habet providentiam in eorum dictis propter alios quam in eorum mente, quod & alibi ipsemet Caietanus etiam sapienter animaduertit, hic uero dissimulat. Etenim in tertia parte. q. 78. art. 1. ubi postquæ uera docuit contra diu Thomæ doctrinam, & non solù contra mentem, sed contra uim ipsam uerborum: de quo tamen non contentus nunc, putans ipse nihilominus suis expositionibus uerba ipsius, D. Thomæ salua consistere ad suam, id est, ipsius commentatoris detorta sententiam sic scripsit, At si quis contendit expositiones has posse conuenire & tere, se non intentioni autoris, qui uidetur ex proposito docere oppositum, meminerit primò me ab autore didicisse, post Augustinum talem exhibere aliorum lectionem, qualem meorum exopto. in ultimo siquidem præcedentis questionis articulo, autor uerba Innocentij in c. cū Marthe, ad uerū sensum trahit uon curans de intentione opinantis, accidens migrare de subiecto in subiectum &c. Et alibi in suo tractatu de autoritate papæ, & concilij, ubi ipse exponit quedam uerba cōciliorum Constantiensis & Basiliensis, & ad sensum uerum declarat metuens hanc obiectionem, quod non ad mentem episcoporum exposuerit, sic respondet, Et si glossas nostras contra intentionem autorum esse dixerit aliquis respondebo primò, quod ego homo sum, & uideo quæ foris sunt quo ad ipsa decretorum uerba, Deus autem intuetur cor &c. Quo in loco etiam non malè considerat, ut id quod dixi accipiat, scilicet, quod autoritas scriptorum ex dictis potius quam ex mente hauritur à lector.

10.12.

328 F. AMB. CAT. ANNO. IN COM

nobis, & ideo Deus propter communem utilitatem per
calcubio magis præsuet eos in hoc ne falsa scribatur
quam ne falsa opinentur, quoniam in eo uersatur praedi-
cium multorum, non ita in hoc, sic & Caiapha fecit
qui uera, licet aliam ipse mentem & intentionem habu-
rit. Quamobrem & B. Thomas sapienter uerba Ange-
stini & aliorum ad bonum ac uerum sensum etiam con-
quere conatur, non ignorans etiam aliud eos intendisse.
Quocirca miror quod tantopere hic exigit a nobis, ut
intentionem doctorum consideremus, quam considera-
tionem ipse ut uidimus tanquam superfluum reiecit, nam
manifeste ipse superfluum eam uocat his uerbis. Omnis
igitur superflua curiositate, quid opinatus fuerit in re
clarificata hic uel ille theologus, sufficere nobis debet
ex solido fundamento ueritatem agnoscere. Hec illi.
Quod non putes semel aut bis ab eo factum: nam re-
ra multo saepius quam possit existinare nouitius discendi-
a mente. D. Thomae uerba ipsius glossans & exponens
ut lubet: tacite tamen prateriens plerumque de eius men-
te, ne tunc lector offenderetur, caute id quidē tūc & pro-
denter, donec auctoritatem & ipse suscipiens non cura-
uit postmodo palam iudicare in quot & quantis sese
opponat non solum Thomae, sed & omnibus penē do-
ctoribus quauis & sanctitatis & doctrinae gloria il-
lustrissimis, quam autem uerē, docti uiderint, ego arde-
tror me satis indicasse non proteruis: Et hic est tamē
qui a nobis exigit in re adeo iam clarificata, hanc tanta
pietatem, ut captiuemus intellectum nostrum non tan-
tum ad uerba sed etiam ad intentionem paucorum, quos
ipse

CAIET. LIBER IIII.

329

ipse ut fortiores elegit de turba. Desidero ergo ab hoc
uiro hoc in loco primum aequitatem, ut non ab alio exi-
gat quod ipse non praestitit, imò & prestare recusauit.
Adde deinde quod etiam ibidem ipse adiicit: ait enim,
aduertat deinde lector autorem, si oppositum sen-
sit, opinatiue locutum. Ergo hoc etiam debuit in
re nostra ipse considerare. Nam doctores pii qui hanc
questionem tractarunt ex proposito id est, qui sue-
runt a tempore diui Thomae huc usque, quando posita
fuit in controuersiam, non potuerunt loqui contra no-
stram sententiam nisi opinatiue: nam qui assertiue etiā
temerarie locuti sunt, quia non debuit asseri quod
non erat certum aut per scripturas aut per ecclesiae de-
terminationem, aut certe saltem errore decepti
sunt, si iacirco asseruerunt contrariam partem, quia
peruenerunt hanc ipsam nostram sententiam repugna-
re menti ecclesiae & sanctis scripturis. Nam eos in
hac parte errasse, nec ipse Caietanus inficiatur. Si
igitur in hoc talem eorum mentem, contra nos as-
ferat abieciimus illam uel ipsomet autore, qui in hoc
nobis fauet coactus a ueritate: Nam manifeste sa-
tetur hanc sententiam nihil continere erroris, quod
ē scripturis eliciatur, aut ecclesiasticis determina-
tionibus. Scio tamen aliquos eius ordinis magistros
cuius & ego sum in hoc minime consentire cum il-
lo quem in duobus carpunt, ut iam non sine De inu-
tu etiā inter eos uideas ortū schisma, ut nec illud stare
possit in quo consentiunt. Caiet. enim, eousq; dixit hanc
nostrā sententiā nō cōtinere errorē, ut etiā se hoc dicere

X s ex do

AMBROSIO CRISTINA.

ex doctrina D. Thoma sit arbitratus. Hæc enim ex illa colligit in 1. 2. q. 81. art. 3. his uerbis, Aduerte duo, quod Nota uerã ad fidem catholicam spectat quod omnes præter solam Caictani doctrinam in hoc. Christum contrahant peccatum originale, quod dictum non intelligendum est aliter quam de morte quæ est post peccatum originale: ita quod sicut omnes incurrunt mortem, id est, necessitatem moriendi ita omnes incurrunt peccatum originale, id est, necessitatem habendi peccatum, sed nõ spectat ad fidem an aliquis ex aliqua prerogatiua gratiæ, non incurrat actualiter originale peccatum: de utroq; enim simul, inquit Apostolus ad Romanos 5. Per unum hominem introiuit peccatum in mundum, et per peccatum mors. Est igitur necessarium secundum Catholicam fidem credere, quod omnis utriusq; sexus ab Adam secundum rationem seminalem proueniens, ipsa sua generatione sit obnoxius peccato originali, et contra Pelagianos dicentes oppositum Augustinus asserit et diffinit. De solo autem Iesu Christo uerum est, quod ex ipsa generatione nulli obnoxius est peccato iuxta uerbum Angeli ad B. Virg. ante filij conceptionem quæ uocatur natiuitas in utero, dicentis. Quod ex te natus fietur sanctum. Et iuxta hunc sensum militat ratio quædam, scilicet, quia aliter non indigeret redemptione quam per Iesum Christum facta est. Si enim peccatum originale uel in actu uel in necessitate habendi illud quis non incurreret, non egeret redemptione, quod heretici esse dicere. Sed si omnes obnoxij sunt peccato originali, sicut fuit ad indigentiam redemptionis, neq; enim solam redemptionem eget actualiter captiuus sed etiam obnoxius captiuitati.

captiuitati. Hæc ille. Et addit. Et hæc bene notabis tu Thomista ne nimio zelo non secundum scientiam accensus, erronea dicas quæ non sunt erronea, quum de Beata Virg. Mariæ conceptione disputas aut prædicas. Hæc ille olim docte, sanè, ac uerè. Sed utrum ad mentem D. Thoma alij uiderint. Quidam enim ex nostris non credunt, et merito, quoniam si uerum dicendū est. B. Thomas hanc nostram opinionem olim aliquando putauit erroneam ut ex uerbis eius facile colligitur. Alioquin nihil profecto dixit aduersus illam, si sic intelligi debeat dictum eius quod Virgo originale peccatum contraxit ut ipse Caietanus exponit. Sed sunt qui etiā ipsum Caietanum et in hoc carpunt, quod male defendat ab errore sententiam nostram. Arguunt autem in hunc modum, Nullus potest dici obnoxius peccato qui nondum sit. Quod enim nondū est, quomodo potest esse obnoxium peccato? Si igitur quanto iam fuit Maria in rerum natura tunc fuit peccato obnoxia, hoc certè fuit maxime in primo instanti sue conceptionis. Quod si in primo illo instanti factū quoq; dicimus per gratiam præuenientem, ne tunc incurrat peccatum illud, consequenter dicimus quod neq; in illo instanti fuit obnoxia. Nam si mihi debuit solvere cras centum, et ego præueniens remitto in summa, profecto non eris mihi obligatus cras. hæc ille etiam inter semetipsos pugnantes, euident certè signum non compertæ ueritatis. Secundo attende falsum esse quod ille sumit, non posse dici quenquam peccato obnoxium, quando nondum sit in rerum natura, cum in re proposita

Magistrum
Franciscum
Siluestri et
tat hic.

Ambrosius. proposita ab omnibus passim contradicatur. Ambrosius enim dixit, quod Adam obligauit posteritatem: gaudi autem opinor cum peccauit: tunc uero non daretur ei posteritas. Paulus etiam dixit quod omnes ex Adam, scilicet peccato peccauimus. Quomodo uero peccauimus qui nondum eramus? Item dixit quod Levi decematus fuit in lumbis Abrae cum ille obtulit decimas Abimelech. Quomodo autem decimatus Levi qui nondum erat? Thomas etiam non confunditur Christi carnem patribus fuisse obnoxiam peccato, cum tamen nondum uere esset Christi caro in rerum natura. Pari modo nihil prohiberet dici, Mariam peccato obnoxiam etiam si nondum esset in rerum natura, quia saltem erat in apprehensione Dei et Angelorum et hominum. unde decem magister ille considerare ex doctrina Philosophi, non ualere consequentiam semper de tertio adiacente ad secundum adiacens, ut cum dicimus, Homerus est poëta, non sequitur, ergo Homerus est: quia, est, in prioris propositione per accidens predicatur, pari ergo ratione potest ualeat, Est obligatus heres meus, ergo heres meus est. Similiter, Maria, erat aut est peccato obnoxia, et Maria erat aut est. Dico enim quod hec non ualent ex se patet. Quia in huiusmodi heres et Maria non secundum existentiam in rerum natura accipiuntur: ut capiuntur in intellectu. Et hæc ex superfluo dictum est. Nam ut propius ad rem accedamus, non dicimus nos simpliciter quod Maria fuerit unquam peccato obnoxia, sed quod ex se et sue conditione natura, quod est ex obnoxiam secundum quid, unde peccat argumentum.

gister huius per fallaciam quæ est, Accipere simpliciter, quod est secundum quid. Absque ulla enim contradictione dicitur, Mariam ex se fuisse peccato obnoxiam, et tamen simpliciter seu de facto non fuisse obnoxiam propter gratiam præuenientem ac præseruantem. Et quia maxime consideramus quod est ex se, ideo plerumque sano intellectu simpliciter dicitur. Et licet hæc ita sint: uidelicet non esse mentem et intentionem doctorum semper considerandam sed nonnunquam solummodo uerba, nolim tamen putes lector, hanc non fuisse mentem antiquorum doctorum qui in scripturis erant assueti. Nam ut uideas quod hunc sensum habuerint, et hoc sensu proferebatur huiusmodi sententias. Accipe et nota suas ipsorum explanationes. Ambrosius de Christi natiuitate loquens sic statuit. Solus per omnia dominus Iesus contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non sensit. Quid est inquam quod ait per omnia, nisi id quod dicimus, non ex precaria gratia, quæ ex alio pendeat: sed suo iure et naturæ conditione? Nam hoc declarans adiecit, Immaculati partus nouitate non sensit, et propterea subdit, et celesti maiestate depulit, quod certe de Maria dici uere non potest. Non enim ipsa maiestate sua depulit sed Christus pro ea. Ioannes Chrysostomus exponens illud diaboli testimonium. Noui quod sis Sanctus Dei: ita ait: Sanctus autem dicit eum, non unum de pluribus: quia et sanctus erat unusquisque Prophetarum, sed unum esse denuntiat. Gregorius etiam Nisenus sic ad literam de Christi natiuitate, Solus hic partus masculinus

AMBROSII CAT. II.

spiritualiter esse cognoscitur, qui nihil de feminatibus
culpe portauit, unde reuera, sanctus uocatus est. Vnde
Gabriel quasi hoc decretum ad ipsum solum pertinet
memorans dicebat, quod ex te nascetur sanctum. Illud
etiam Gregorius summus pontifex tractans illud
Nō adaequabitur ei topatium de Aethiopia, in homi-
tellectum ita egregie ac mirifice exposuit, ne accipere
quisque uirtutibus extollatur, a sancto uiro nūc dicitur
non adaequabitur ei topatium de Aethiopia, ac si ap-
dicat, nullus sanctorum quibuslibet uirtutibus per-
ex ista tamen nigredine mundi collectus se equare
test ei de quo scriptum est, Quod enim ex te nascetur
sanctum. Nos quippe et si sancti efficiamur, non tamen
nascimur, quia ipsa natura corruptibilis conditione
stringimur, ut cum propheta dicamus, Ecce enim in
quitatibus conceptus sum, et in peccatis peperit
mater mea. Hec ille: notate uerba, nos quippe et si
sancti efficiamur, non tamen nascimur, uidete ut hec
ponuntur nasci sanctum et effici sanctum. Quod
ita est iuxta datum intellectum. Nascitur enim sanctus
qui ex conditione naturae sanctus prodit in lucem,
efficitur sanctus qui aliunde accipit sanctitatem.
singulare Christi est, hoc ceteris communicari pos-
quod et abundius declarans ille sanctus pontifex
dit, Aliud est enim natos homines gratia adoptionis
cipere, aliud unum singulariter per diuinitatis potestatem
deum ex ipso conceptu prodisse. Notate quod
ipso conceptu, et nō dicit in ipso conceptu. Nā Mari-
go licet sancta fuerit in ipso conceptu, nō tamen ex ipso

Nota.

ceptu. I. ex ui et cōditiōe seu natura sui conceptus: hoc
enim singulariter fuit Christi. Athanasius etiā hūc sen-
sum securus dixit. Christus singulariter sanctus, et ab
omnibus alijs in sanctitate dissimilis. Ad hoc etiā respiciens
Hieronymus. cū, uniuersam Christi gratiā refusam ab eo in
matrem diceret ut Christo hāc prerogatiuā seruaret,
subiecit, quanquam aliter et aliter. Idem etiam alibi ex-
pressius ita scripsit, in psalmis dicitur, Nō iustificabitur
in conspectu eius omnis uiuens, nō ait omnis homo, sed
omnis uiuens. i. nō Euangelista, nō Apostolus, nō Pro-
pheta, ad maiora conscendo, non angeli, non Throni, nō
dominationes, non potestates, ceteraque uirtutes, solus
Deus in quo peccatum non cadit. Et paulo post ab Apo-
stolis, solus iustus dicitur, solus immortalis et iu-
stus cui collata uniuersa iustitia iniquitas inuenitur.
Hec ille: sed quid moror? illud Angeli dictum quod
ex te nascetur sanctum et c. omnes theologi singulari-
ter pertinere ad Christum confiteantur? et tamen iam
omnes fatemur Marianam in natiuitate sanctam. igitur so-
lus Christus sanctus secundum eminentiam sanctitatis,
ut expositum est. Verē igitur sunt omnes istae conclusio-
nes. Nullus hominum, aut nullus ex filiis Adae, aut nullus
ex concubitu maris et foeminae conceptus aut natus ue-
nit in mundū sine peccato. Sed hunc sensum habent iam
tot ac tātis auctoritatibus probatum et clarum. Nullus
secundum conditionem humanam, aut secundum quod
ex Adam descendit, seu ex femine, aut ex maris et foeminae
mixtione commixtione, uenit immunis a peccato: cum quo ta-
men stat quod per gratiam quae superat naturam qualis
fuit in

Augustinus
contra Pela-
gia.

fuit in Maria, ut Hieronymus & Augustinus egerunt,
dixerunt, contra sit, & peccati immunitas cōstituta.
Hic est frequentissimus mos loquēdi in scripturis. Nam
præter alia quæ supra recitauimus multa, audi Paulum
dicentem, Omnes peccauerunt & egent gloria Dei.
Quomodo ait egent gloria Dei, cum iam tunc dominum
multos in gloriam adduxisset. Audi Augustinum, ille
bi hoc uerbis suis exponit, Ita enim contra Pelagianum
ad litteram interpretatur, Quid est egens? id est, non
idoneus per se quod carnaliter nascitur, nemo operum
meritorum uitam recipit perditam. Hæc ille: sed iam be-
atenu plusquam satis ad persuadendum bonis mētibus
prauis ac proteruis, nec si Angelus de cælo uenerit per-
suadebit. Verum redeo rursum unde digressus sum. Pe-
git enim Caietanus ut istam Glossam (quam ipse tam
decies probauit) reprobet, & ait. Hæc inquam Glossa
excludit tum quia ly de debito, & ly quantum est ex
est conditio secundum quid aut diminuens, quia habet
aliquid quantum ex se est, uel de debito, non habet
simpliciter & absolute. Sancti autem doctores dicunt
quod Beata Virgo habuit peccatum originale sine
conditione secundum quid aut diminutione ac per hoc
simpliciter & absolute. Hæc ille. Quæ uolo ut acutius
etor amore ueritatis consideret. Ipse dicit quod doctores
sancti dicunt quod B. Virgo habuit peccatum origi-
nale sine ulla conditione secundum quid &c. Si ipse
let dicere ut uerba uidentur primo auditu sonare,
doctores sancti hoc totum dixerunt, uidelicet quod
Virgo habuit originale peccatum sine ulla conditione

id est, etiam de facto contraxit illud, certè falsum dice-
ret, quia doctores sancti quos affert non hoc dixerunt.
Si autem uult dicere, ut certè uult, quod quia doctores
sancti dixerunt simpliciter ipsam contraxisse originale
peccatum & non adieciisse conditionem ullam, uidelicet
ex debito aut ex sui natura, propterea nō admittunt istā
Glossam quæ sic exponit, id est, ex debito & sui natura.
Hoc dictum tam facile ac iure repellitur quàm facile ac
sine ratione dicitur? Nam idē Glossæ adduntur ad expo-
nendum textum, quia textus non est manifestus, alioqui
non opus esset unquam Glossis ad textum, si textus con-
tineret expresse quod Glossa quasi interpres exponit.
Sed dicit, ista Glossa uolentiam affert literæ. Nam do-
ctores dicunt simpliciter quod Beata Virgo habuit pec-
catum originale, modo dicere quod Beata Virgo habuit
peccatū originale ex debito uel ex sui natura, nō est sim-
pliciter illā habuisse peccatum orig. Hic igitur attēde ut
fallaciā in uerbis agnoscas. Aliud est dicere quod docto-
res simpliciter siue absolute dicūt quod B. Virgo habuit
peccatum originale. Aliud uerò est dicere, quod dicunt
doctores quod B. Virgo habuit simpliciter siue absolu-
te peccatū originale. Si enim hoc ultimo mō loqueretur,
profecto Glossa quæ diceret quod B. Virgo habuit pecca-
tū originale ex debito, textū destrueret, quia idē eēt ac
si diceret quod nō habuit peccatū illud absolute, quod
repugnaret textui, quoniā uerò doctores nō dicūt quod
simpliciter aut absolute B. Virgo habuit peccatū origi-
nale, sed sic dicūt quod B. Virgo habuit peccatū origina-
le, hoc autē cū possit dupliciter intelligi uidelicet uel ex
debito,

AMBROSIO CATANA.

Nota ut se-
metipfos ada-
uersantes ex-
pugnant.

debito, sui natura, uel etiam de facto, textus huiusmodi dat locum glossæ quæ sic exponit, quod habuit illud peccatum ex debito, siue ex se & sui natura, non de facto. Quod si quis instet & pro Caietani quod uerba ista non admittant hanc glossam, confutabitur illiusmet testimonio qui dicit, ut iam uidimus, quod ad fidem catholicam spectat quod omnes præter Christum contrahant peccatum originale, quod ipsemet exponens sic ait. Quod dictum non est intelligendum aliter quam de morte, quæ est poena peccati originalis, ita quod sicut omnes incurrunt mortem, id est necessitatem moriendi, ita omnes incurrunt peccatum originale, id est, necessitatem habendi peccatum originale, sed non spectat ad fidem an aliquis ex aliqua prærogatiua gratiæ non incurrat actualiter originale peccatum &c. Ecce ut ipsemet planè sic exponit, imò sic esse exponendum docet, contrahere peccatum & intrare peccatum originale in omnes, & sic intrare mortem, & militer habere peccatum, uel maculam & huiusmodi sic inquam esse exponendum ipse docet, id est, ex se & sui natura, aut ex debito iuxta naturalem conditionem non autem de facto. Quare miror quod etiam tanta cura nunc reprobet quod tanta prius doctrina probauerat admonens Thomistam, ne dicat erronea quæ non sunt erronea. Alioquin iam esset erroneum dicere, quod Maria non contraxit originale peccatum de facto cum sancti doceant & scriptura, hoc pertinere ad fidem, uidelicet, quod omnes præter solum Christum contraxerint peccatum originale. Si hoc dictum

non posset sic exponi de se & iuxta conditionem naturæ, sed oporteat etiam eo modo intelligi, scilicet de facto, quæ tamen ut sæpius dixi, ipsemet damnat uolens quod dictum ipsum sit uerum cum sua tamen expositione. Nam si hæc uerba à scripturis prolata illam glossam admittunt, cur non etiam à sanctis doctoribus prolata cum illa ipsa acceperint à scripturis: hic teneris quod non uis recipere. Quod si quis etiam instando adijciat, quod dictum hoc ex se & suæ conditione naturæ est conditio diminuens, & propterea glossa ista quæ hoc adijciat, diminuit dictum quod est dictum simpliciter, & sic non sit etiā in doctrina Caietani circa scripturas: Respondeo primum quod ista glossa necessaria est & non est nostra, sed Pauli apostoli qui dixit, Eramus natura filij iræ: non dixit ibi simpliciter filij iræ, quod tamen ibi simpliciter dicit, cum omnes peccatores & impii & Dei inimicos uocat, sed ibi id quod erat uerum adiecit, natura, ut præseruaret se ab hac una quæ secundum gratiam non est inuenta, filia iræ, licet natura illi hoc deberetur: nam & hoc uehementer animaduerti uelim. Comparat Apostolus, secundum oppositum tamen modum, Christum iustificantem, ipsi Adæ mortificanti his uerbis, Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem uite. At uerum est quod per iustitiam Christi in omnes homines non processit iustificatio de facto, Ergo hoc intelligi debet ex merito, & secundum id quod debitum fuit Christo & iustitiæ & obedientiæ suæ, quia relictæ est

Ad Ephe. 2.

Nota hæc.

potestas homini recusandi beneficium Christi. Ergo
militer quod de ipso Adam dicitur, quod eius delictum
in omnes homines fuit in condemnationem, sic intelligi
debet, id est, iuxta meritum eius, id est, delicti et inobedi-
entiae suae, et non de facto, ut sic equa comparatio
fiat, et sine quaestione procedat. Nam meritum illius
peccati non fuit ut solum ad tempus damnaremur, sed
in perpetuum amittentes dona data in persona Adae
et promissionem futurae uitae, et tamen multi sunt libe-
rati ab ista damnatione. Cur igitur haec una non etiam
preservata ob excellentem gratiam dici possit etiam in
columni apostolica sententia, quae proculdubio ad me-
ritum non ad factum respexit? Atque ideo puto (ne
existimo) quod diuus Paulus ut hoc nobis mysterium
nueret, abstinuit a uerbo, et sententiam imperfectam
pronuntiavit: dixit enim, ut nos ad hanc cogitationem
induceret, sicut per unius delictum in omnes homines
condemnatione, non adiiciens uerbum, puta divina sen-
tentia processit, aut quid tale, eo quod meritum ipsius
non rei exitum atque effectum indicare uolebat. Non
si homo potest obicem ponere merito iustificationis
quae est per Christum, ne sortiatur effectum illum, sed
non etiam potuit Deus pro matre et sponsa et
unigeniti sui dilectissima, quae de latere eius prima
generata, obicem posuisse, Adae merito, ne debita
condemnatio in hanc ullo pacto perueniret: certe
hoc incredibile uerbum, sed fidele est et omni acceptum
ne dignum. Adde his quod haec conditio ex se et
rei, qui respicit naturae substantiam, quam

ac diuidere ab ijs quae extrinsecus accidunt ad doctri-
nam maxime attinet, non est conditio proprie dimi-
nuens ut sententiam coangustet, quae est in primis do-
cenda, quia ius primò non factum docendi sumus in le-
ge, nostrum enim est nosse primum non quid est illa uel
ille de facto. Sed quid secundum rei naturam sit, et quid
de facto consideremus, ut hinc ad id ueniamus, et quid sit
de facto consideremus. Si tamen id possumus coniecta-
re, et ad rem pertineat: nam qui prius non considerant
quid sunt ex seipsis proculdubio seipsos ignorant et
Deum. Ideo frequentissime sic loquuntur scripturae, ut
hominem iuxta naturam suam nobis proponant, et
non secundum gratiam, ut superius tot exemplis mon-
strauimus et sententijs. Omnis homo mendax. Nullus ho-
minum potest domare linguam suam. Nemo carnem
suam odio habuit. Paulus uolens ostendere peccatum
Corinthiorum dixit, Nonne homines estis? Christus etiā
similiter multa dixit, ut illud, Cui minus dimittitur mi-
nus diligit, non respiciens ad id quod de facto posset
contingere, et sepe contingit uidelicet ut cui minus
dimittitur etiam magis diligit, et sic falsa esset
sententia Christi. Sed proculdubio id respexit quod
ex se et ex rei natura debet esse, ut sit sensus
sane dilectionis quae est beneficium, sic et dixit,
Dilige proximum tuum sicut teipsum, quod non
est sic interpretandum, id est, sicut teipsum de fa-
cto diligis: Nam multi de facto peruersè diligunt se,
et ideo exponendū est, id est, rationabiliter in Deo et

Nota.

propter Deum &c. Sic & dixit, non remittetur peccatum illud, id est, non habet ex sui natura ullam causam remissionis. Sic & dixit, Omne peccatū & blasphemiam remittetur hominibus, id est, habet causam remissionis. Sic alius dicit, Morieris & non uiues, quia causa naturalis iam ad mortem ducebant. Fateor etiā quod ad mortem & per contrarium respicitur gratia, & causa extrinseca secundum quod & aliquid simpliciter dicitur, quod hominibus posset uideri falsum, uidelicet de Lactantio. Hec infirmitas non est ad mortem, cum iuxta causam naturalem esset ad mortem, sed propter propinquā satisfactionem gratiosam illud est dictum: unde & dilectus. Est peccatum non ad mortem, & tamen de mortali peccato loquitur quod secundum se parit mortem de facto, sed considerata misericordia Dei cui misericordia peccatū illud non repugnat, uocat peccatū non ad mortem. Hec & similia quæ simpliciter dicuntur nisi expōnentur per huiusmodi glossas, nō solum ueras, sed etiam necessarias omnino, sensum falsum & penitus absurdum redderent. Nā quid est admirabilius dictum quam illud domini, Mea doctrina non est mea? ut intelligas non esse computandum merē inter nostra quæ sunt ex dono. Sic Paulus de se & Apollo ait, Qui plantat & qui rigat nihil est, & tamen de se plantante ait, Ut sapiens architectum fundamentum posui. Quid igitur? Nāquid nō est aliquid sapiens architectus? Sed quia hoc ex Deo habuit, acceptum refert & habet quasi non suum, quod fuit ex dono suum, propter hoc & nos dicimus, quod hoc peccatum uilegium quod habuit beata uirgo, quia uenit non ex se, sed

se, sed ex Deo salutari suo, in quo & ipsa sapientissime exultauit, fere non est computandum inter sua bona, quia non hæc ex natura habuit sed ex gratia, quæ ut Augustinus & Hieronymus eleganter testantur, longè superauit, & conculcauit naturam in illa, quoniam super hominem fuit, & omnem hominem & omnem angelum, dignissima creaturarum longè gratia antecelluit. Et propterea magis Deum quam illam in hoc offerimus & predicamus distinguentes sic naturam à gratia, quod bene uidit Augustinus, & Pelagio Mariæ exemplum obiectanti mirifice respondit, Excipiens illam ab omni peccato, non propter seipsam sed in gratiam domini. Quæ cum uerissima sint & tam latè pateant, ad fulciendam glossam illam, quis non miretur uirum quem tanti faciunt tam inconsideranter improbare quod tam aperte scripturæ probant, in quod & sapientes consentiunt & omnes consentire coguntur, imò quod & ipse met adeo manifestè & in proprijs terminis approbat: ipse enim est qui dicit teneri nos ad credendum omnes contrahere peccatum originale etiam beatam uirginem quia sic dicunt scripturæ, & ipse est qui sic exposuit quod hoc non est intelligendum de facto, sed ex debito. Et nihilominus ipse est qui hanc glossam reprobans sic adiungit, Petendum est ab istis si ista uerba, beata uirgo fuit concepta in peccato originali & similia, non explicant quod ipsa de facto non contraxit peccatum originale, quibus uerbis uti debebant sancti doctores ad hoc explicandum. In his nanque explicatur persona beatæ uirginis ut subiectum originalis peccati.

Explicatur tempus conceptionis, explicatur originale peccatum, explicatur factum per ly concepta est, contraxit, et similia. Quid ultra debet apponi? Et si ista hoc non significant, consequens est, ut dicentes oppositum, scilicet. B. uirginem non esse conceptam in peccato originali, non significant hoc quod debent. Fatue ergo atque temerarie sunt huiusmodi non extorsiones sed corruptiones autoritatum locutionumque Latinarum. Hic ille. Cui quanquam posset durius ac pro merito responderi, ne mordacem me dicant amici, benignè tamen hoc excipiam, dicens primum, quod iam sepius non ab re dixi, quod has fatuas et temerarias corruptiones ipse probauit, ipse etiam docuit ut sapiens non ut fatuus, tanquam ueras non ut temerarias, tanquam iuxta sensum scripturarum, non ut extorsiones à ueritate. Petit, quibus uerbis debebant uti sancti ad explicandum factum, si non ista sufficiunt, concepta est, contraxit etc. Respondedo, Poterant uti alijs uerbis et declarare sensum istum si uoluissent, aut permisisset Deus per quem expressè declararetur factum, et excluderetur glossa hoc ex natura, ex debito, quia non satis est dicere concepta est, et contraxit ut omnino habeatur sic fuisse de facto, sicut non satis fuit dicere intrauit mors aut pertraxit in omnes homines ad hoc ut necessario intelligamus hoc fuisse de facto, ut ipse docet, imò ut ipse tenet. Tenet enim de facto quod multi non morientur, contra Augustinum tamen in hoc et Thomam, et communem doctorum sententiam, et nulla suadente ratione, et uerè improbabiliter, ut particulariter annotam

Cur ergo liceat illi eo modo exponere in re etiam falsam et nulla ratione probabili, nobis autem non liceat in re pia ac tanto fauore digna? Sed uide ut perpetuo nouitios exagitat, per fallacias et amphibolias quando ait, Et si ista hoc non significant, consequens est ut dicentes oppositum scilicet. B. uirginem non esse conceptam in peccato originali, non significant hoc quod debent. Imò uerò significamus hoc quod debemus, nec dicimus oppositum, quia id dicimus quod et sentimus et declaramus expressè, sobriè, rectè quando uerba id patiantur: non enim sunt ista opposita Maria contraxit originale, et Maria non contraxit originale. Si primum dictum sanè intelligas, uidelicet cum illa glossa, id est, erat natura in debito contrahendi quam glossam ipse probauit, Et si dictum secundum sic accipimus ut declaremus palam, dicentes quod de facto et per gratiam dei non contraxit: Nam, si penitus excludendæ sunt istæ glossæ quæ maior contradictione et maior fatuitas, quam in illo dicto mea doctrina non est mea? Et quod alibi dicit, Et si ego perhibeo testimonium de meipso testimonium meum non est uerum, ac rursum ex opposito, Et si ego testimonium perhibeo de meipso testimoniū meū uerum est. Quid hic deest si uerba nuda consideras sine glossis ad contradictionem? Et ideo non sunt fatue nec temerariæ glossæ, quæ et in se ueræ sunt et frequentissime subaudite imò necessario subaudiendæ in scripturis Sanctis et sapientibus sententijs? Nā

Augustinus & omnes sancti doctores solo Christo expro-
pto, reliquos omnes non solum dicit conceptos uerū etiā
natos in peccato originali. Et sic legitur illa prophetia
sentētia apud antiquos, Ecce in iniquitatibus conceptus
sum & in peccatis peperit me mater mea. Quae sentētia
ad omnes pertinet, ut non solum cōceptio sed ortus ipse
& natiuitas ipsa omnium hominū ponatur in uitio, &
sic determinatū fuit & sic probatum ab ecclesia san-
cta dei, quae sic nos docet uniuersaliter & uerum est.
Quod si nō intelligatur iuxta istā glossam uidelicet in-
ta naturā, & ex debito, certe falsum inuenietur, quoniam
ut & aduersarij concedunt, Beata uirgo nata est sancta
sicut & Iohānes baptista & Ieremias & forte alij quos
ignoramus. Et per hēc nisi uelint usq; ad insaniam proter-
uere, fateri coguntur quod non fuit non solum religiosae
mansuetudinis, sed nec secundum scientiā prolatū, quod
sint fatuae ista glossa & temeraria aut fatui qui sic pro-
ferrent dicta talibus glossis indigentia, ne si hoc demus
necessariū habeamus in innumeris locis confiteri fatuas
esse scripturas, et quod horreo dicere dominū ipsum sa-
pientiā summā, fatuam. sed quid est quod non fatuū di-
cant qui se solos sapientes existimant? Nūc audi lectors,
quod alij contra istā glossā opposuerunt. Ait enim
minime posse uere dici uirginem hoc peccatū incurrisse
quia debuit incurrere sicut nec dici potest Iudas prodidi-
disse dominū, quia debuit nō prodere. Tu uero agnoscas
fallaciā hoc in loco, quam cōmittunt manifestam, figurae
dictionis, ut Philosophus uocat, dū idem quod modo se-
cundū passiua, modo secundū actiua significationē su-
mendū

mendū esset, cōfundunt, ac si uno modo sumeretur. Nā
quod dicitur debuit Maria cōtrahere peccatū, intelli-
mus passiue quod ex merito antiqui delicti & ipsa ob-
ligata erat incurrere, scilicet, patiendo ipsam trāsfusio-
nem peccati, quod ex seipsa uitare non poterat: ideo ha-
betur tanquam incurrerit: quod enim nō incurrerit, ex-
trinfecus accidit. At cum dicimus, debuit Iudas nō pro-
dere, intelligimus debitum quod ad agendum illum obli-
gabat, id est, ad nō prodendū, quod ex se quidē poterat
facere, id est, uitare prodicionem, idcirco si nō fecit imō
si contrafecit prodendo, uere dicitur prodidisse non au-
tem uere non prodidisse, quod uere tamen diceretur si
casus daretur, quod quantum ex se nō commississet eam
prodicionē, ut puta uel coactus uel deceptus uel si quo-
uis modo dari posset illud scelus nō ex se, sed à causa ex-
trinfeca patratum.

Concludo igitur ex ueritate quam mihi ipsemet
Caietanus probat ex sua doctrina, primum, quod
sancti sicut in primis Augustinus, disputās & diffinitēs
in Pelagianos) nō aliud diffiniuerūt, quā quod omnes
secundum rationem seminale ex Adam uenientes se-
cundum hunc respectum debitores sumus peccato, quod
qui negat est detestandus hereticus. ideo Augustini sen-
tentia sic intellexit ut docet Caietanus intelligi debere
imō ut ipsemet Augustinus exponit, non faciunt aduer-
sum nos. Secundo dico quod si qui sanctorū etiā de facto
loquētes supposuerunt. D. Virginem peccato, nō asser-
tue sed opmative locuti sunt, quos licet non sequi sicut
docet Tho. nō enim magnā probabilitatē sic faciūt eorū
opiniones

Nota,

CONTRA CAIETANUM
CAIETANUM
CAIETANUM

AMBROSIO
CAIETANUM

opinionem, quæ spiritui ac timore dei cohibente habet
formidinem ab alia parte, sic locutus est. D. Bernardus
et alij quidam. Et ideo etiam Augustinus excusat in his
modum auctoritatem Ambrosij sibi obiectam, dicit enim
non exacte tunc cogitasse Ambrosium, nec asseuerante
locutum, qui et alibi aliter docuerat. Tertio dico, quod
si qui assertiue locuti sunt errarunt in hoc, et passi sunt
humana, qui eorum error iam manifeste apparet. Non
enim potuerunt (ut iam dixi) illud asserere, nisi cum hoc
errore, quod existimarent à scripturis et ab ecclesiæ
sensu et ab euidētibus rationibus inde deductis id ipsum
eumci, sed iam constat ex ecclesiæ declaratione, et ipsius
Caietani tandem ingenua confessione, quod scriptura id
nequaquam euincunt, ecclesia uero iam sensum suum
edidit, manifestans, non habere quicquam periculi his
sententiam quam recipit etiam celebrans et commen-
dans. Constat et quod rationes quibus mouebatur et
Thomas et alij non ledunt sententiam istam, imò potius
roborant, nisi uelimus proteruire, quod mox paucis per-
stringens etiam declarabo. Quid ergo restat tādē quod
faciat tantam probabilitatem ex auctoritate doctorum,
quantam obijcit nobis terrens nos Caietanus? An proba-
bit Augustinus contra nos qui ut fatetur ipsemet et do-
cet contra nos non militat, sed contra Pelagianos destruc-
tes gratiam Christi? At nos magis magnificamus in vir-
gine Christi gratiam per hanc sententiam. An probabit
adeo uehementer quidam, qui tamen opinatiue locuti
sunt et cum formidine? Aut illi qui et si assertiue locuti
sunt, errarunt tamen ut consuetur etiam ipsemet: *ut*

autem breuiter errores colligam: En ex doctrina Tho-
mæ quatuor rationes eliciuntur, ut Capreolus excerpt,
quibus ad eam opinionem adductus est, quarum cum
nulla concludat, nonne frangitur auctoritas hæc? Prima
enim ratio est quod oportet asserere. B. Virginem esse
redemptam, at hæc sententia illam etiam magis redem-
ptam asserit. Secunda ratio est quia non debet in puritate
et immunitate et elongatione à peccato æquari filio
suo. At hæc opinio non æquat eam filio, sed longo inter-
uallo post filium habet matrem in his. Tertia ratio est
quod in sanctitate et gratia cōcipi est singulare priuile-
giū Christi, et hoc etiā nos asserimus ex cōditione natu-
re, quia ex Spiritu sancto cōceptus est solus, nec dicimus
tamē esse hoc priuilegiū in Christo, qui suo iure id ha-
buit proprium, sed Virgini ex priuilegio damus idque
in gratiam Christi, sicut et alia multa, nam et illud
solum Christi fuit, ut debitum sibi, non dabis sanctum
tuum uidere corruptionem. Et tamen hoc matri conce-
dimus ob illius gratiam, salua singulari Christi præro-
gatiua, quæ est, in hoc, quod habuit id iure suo, mater
autem ex gratia et priuilegio. Item sicut et pagana
leges dicunt de principe, quod est solutus legibus, Au-
gustinus uerò dicunt solutam non ipso iure sicut prin-
ceps, uelle tamen ipsum principem, ut et ipsa gaudi-
deat prærogatiuis ipsiusdem, et se noscat, non ex se il-
lus habere, sed à principe. Sic et nos asserimus de
Principe Christo et Maria matre, quod ille ex se ha-
buit suo iure, illa uerò ab illo, et propter illum, quod
et illa

Nota hæc
Thomista.

L. Princeps.
ff. de legibus

et illa prudentissima et Augusta uerissima cōfessa est
concinens, Quia fecit mihi magna qui potens est, quia
sanctum nomen eius, ut sanctificare possit ut uult. Quia
ta ratio est, Quia omnes qui ex commixtione maris et
foeminae ueniunt in hunc mundum contrahunt tale pec-
catum et nos id fateamur cum sua glossa, contrahunt,
id est, hoc ex sui natura habent, ut contrahere debeant,
ut sepius diximus. At B. Virgo domina nostra multa ha-
buit unde debuit gratia et misericordia praeniri, ne
quod debebat exolueret, cum soluere pro illa filio, ipsa
dimissa fuerit libera. Ecce enim rationum radices in quibus
utraq; pars cōtradictiōis huius fundatur. Qui enim
dicūt illam in originali de facto cōceptam fuisse ex hoc
mouentur, quia filia Adae fuit ex semine. Qui uero con-
tra, eam praeservatam dicunt, ex eo mouentur, quod erat
precognita et electa futura Dei mater. Mitto nūc illa
electionis suae momenta maxima. Hoc igitur consideran-
dum nunc, utra harum rationum debuit praualere, id
est, utrum potius tanquam filia Adae ut sic de facto pec-
catrix dicatur. An tāquā Iesu Christi mater, ut sic praeser-
uata intelligatur. Ad hoc autem dispiendum, credo
opportunum esse ad scripturam respicere, et ad Ge-
nealogiam tantae Virginis. Si enim in tota scriptura in
sua Genealogia, aut ullibi locorum inuenitur commemo-
rata. B. Virgo habēs patrem aut matrem in terris: et sic
ex semine prodita, esse quod tamē alijs rationibus fieri
debebat, uincant qui illam praedicant sub originali cōcep-
tam. Quod si cōtrario hoc solum de illa comperimus
in Genealogia, uidelicet quod illa est de qua natus est Ie-
su

Nota.

Nota.

suus qui uocatur Christus, quæso uincat illa pars quæ id
cōsiderat, quod solū a scriptura profertur, et id omittat
quod scriptura de industria omisit, ne id cōsideraremus
aduersus illam, quod ex natura debito, sed id solū quod
a filio ex gratia debuit accipere. Sed o Maria quis mihi
dabit habentes spiritum et intelligentes quæ dico: no-
lim enim (tu nosti) margaritas iactari et c. Ergo qui ha-
bet cor ad capiendum capiat. Nunc ad rem redeundo. Si
sic uere se habet res, quod doctores qui contra nos pro-
ducuntur eripse praesertim. D. Thomas, rationibus mo-
tus est quæ minime cōcludūt, sed magna ex parte potius
nos adiuuant, nunquid debemus opprimi autoritate ho-
minum, magis quam autoritate rationum, quibus nifos
illos esse uidemus, et sine quibus omnis euanesceat auto-
ritas, praeterquam solius dei, ut recte aut Augustinus? Nota.
Certe si. D. Thomas aut sancti quilibet doctores absq;
rationibus aliquid pronuntiarent, possemus merito hære-
re, ac dicere non est putandum sine probabili ratione
motos esse ac propterea sic merito titubantes iudicium
suspendere. At uero et postquam rationes afferunt
quibus uidemus motos eos ad opinandum aut decernen-
dum quicquam, rationes autem ipsas planè consideran-
ter uidemus, apertissime inefficaces, quid quæso restat
quamobrem debeamus autoritati succumbere, cuius prin-
cipium, quod est producta ratio, palam nouimus nō sub-
sisteret? Est tamen et aliud argumentum. B. Thomæ qui
ait. Beata uirgo non fuit sanctificata ante animationem,
ergo post, ergo contraxit originale. Sed manifeste non
ualet, quia potuit in ipsa animatione sanctificari, quod
non

non negat Durandus, & qui aliquid sapiunt. Nam nūc
quæso, ipsemet Caietanus & concinne & eleganter ha-
omnes Thomæ rationes evertit, ut minime concludatur
Caiet. in cō- in nos, sic enim ait ille. Absolute loquēdo inter illas duas
mē. super. 3. positiōes extremas, uidelicet, qd' fuerit sanctificata ante
parte. q. 27. animæ infusionem, uel post, est media positiō quod fuit
art. 2. sanctificata in instanti infusionis animæ. Cuius opinio-
nis autor hic non meminit, quia tempore suo nō erat ad-
iuuenta. Et post pleraq; (quæ de suo sensu effudit in hāc
opinionem) quæ etiam ut facile enunciauit, ita facile uel
contemni, uel refelli possent, quanquam de his inferius
pertractabitur, in hæc uerba de hac opinioe nostra pro-
pinquius accedens ad ueritatem conclusit. Si tenetur Be-
uirginem non ex ui cōceptionis, sed ex gratia singulari
sima in ipso instanti infusionis animæ præseruatam ab
originali peccato, quod tunc incurrisset, nisi illa gratia
affuisset, nihil cōtra fidem tenetur. Sed specialis attri-
buitur respectu suæ matris: sic enim ipsa Virgo indiguit
redimi & saluari à peccato originali Christo indiguit
redimi & saluari à peccato per Christum, quoniam ipsa
tunc incurrisset peccatum nisi munus gratiæ præuenien-
tis, non tēpore sed natura, affuisset: & ita puritas eius
fuit maxima sub Christo, qui nullo modo indiguit redi-
mi, qui ex ui suæ conceptionis fuit sanctus, fuit q; in Be-
Virgine prius natura non tēpore, quod est animale quā
quod spirituale, quoniam infusio gratiæ in ipsius animā
supponit productionem animæ, quamuis ut dictum est,
præueniat peccati maculam, quæ tunc incurrenda erat,
nisi gratia illā impediuisset. Hæc ille, unde & statim sub-
dit.

dit. Probabilis profecto opinio, nisi sanctorum antiquo-
rum autoritas obstaret longe probabiliorem reddens cō-
trariam opinionem. Hæc ille tandem. Ex quibus patet
quod quum res rationibus agitur ipsemet cunctas res
soluit, & ita opinionem recitat & declarat, ut ex hoc
solo colligat eius probabilitatem. Vide bone lector quan-
ta sit efficacia ueritas, hoc enim magnum argumentum
pro ueritate quando nuda expositio opinionis probabi-
litatem efficit absq; alijs aduinculis, ut ipse concludens
tandem facetur, quanquam in hoc elanguescit, quod au-
toritatem doctorum quæ in disputatione locum in finem
& infirmū solet habere, sic hoc in loco magnificat (non
enim aliud habebat) ut in eo solo suæ oppositæ opinio-
nis maiorem & maximam probabilitatem constituat,
etiam illud confitens, quod rationes quibus illi adduce-
bantur non urgent. Nos uero circa sanctorū autoritatē,
quā sanctam testā semper uolumus, rei summā perstrin-
gētes, confidēter asserimus quod omnes sancti tenent &
tenuerūt semper hanc sententiā multo magis quā oppo-
sitam, quia sibiipsis Ecclesiæ sensum & autoritatē se-
per ante tulerunt, quod qui negat, & qui non cōsiderat,
cōsubo ut prius incipiat discere fundamēta fidei & pro-
prietatē omnipotentis, ac postmodo immisceat se catho-
licis disputationibus. Et hæc satis ad excludēdū quæ de
sanctorū autoritatibus in nos obiectāt, quāquā singulari-
ter in Caietanū poteramus reijcere, quod iam nō perti-
nebat ad eū zelus iste pro sanctis, qui tā passim ac tā pe-
riculose & cū tāto piorū scādalo nō ueretur aduersus
omnes dogmatizare, quod, heu, nimis iam patet.

Nota.

Nota.

Sed nunc uidendum quantum laboret ut causam stabilitatis nostrae sententiae quae multae sunt et gentes, extenuet. primum eneruare nititur auctoritatem pene innumerabilium doctorum, qui hanc sententiam tenuerunt, eo quod ut ait, nullus eorum fuit sanctus, quod et falsum et arroganter dictum existimo, cum nulli producantur quos ecclesia ueneratur ut sanctos, ut ego in proprio citavi tractatu, quāquam iniuria falsarios uocet, qui hos producant, sed demus hoc potestati Caietani qui emulatur pro sanctis, non fuerunt sancti qui hanc opinionem defenderunt, catholicos tamen fuisse nemo negat, nonne ergo magna in hoc probabilitas constituitur cum tanta numerositas allegatur, tanto maior probabilitas quanto nisi rationes urgentes manifestas uidissent, aut nisi spiritus Dei illos illuc inlisset, profecto nunquam in eam sententiam conuersissent, quae aduersaretur opinioni sanctorum, nisi forte etiam impietatis nomine eos uelit arguere, quod contra rogantis atque schismatici. Adiecit quod etiam fuerint recentiores, nam antiqui contra senserunt, ut etiam demus illi, certum est tamen quod multa nobis temporibus circa res Dei sunt clariora nobis, quam fuerint antiquis, ut res ipsa testatur. Nam multa potest cognouit et determinauit ecclesia, quod et Thomas testatur, quae olim in dubio erant. Tertiū eandem probabilitatem infirmat, quia Scotus timuit (ut ait) opinionem asserere, qui tamen fuit inter primos, hanc opinionem introducere. Sed illud hic cogitandum quamobrem timuerit Scotus, profecto non ob aliam

san. nisi quia tunc communis opinio erat in contrarium, tanquam haec aduersaretur scripturis. Sapienter ergo tunc fecit Scotus, quoniam ecclesia nondum fecerat suam auctoritatem seueros qui huic sententiae haerent. Quare dixit, Si auctoritati ecclesiae uel scripturae non repugnet, uidetur probabile quod est excellentius Mariae attribueretur. At nunc iam constat quod neutri repugnat nec scripturae nec ecclesiae, ut ipsemet Caietanus fassus est. Ergo causa timoris cessante, timor ipse quoque cessare debet. Non est ergo modica probabilitas tantus doctorum consensus, et tam diuturnus, et qui semper creuit in diebus. Secundam probabilitatis causam quam affert ad reuelationibus, quae iam ab initio usque ad hanc diem seruati et ancillis Christi demissa caelitus proferuntur, et nominatim B. Birgittae, his uerbis eneruare conatur, quod sanctae Birgittae e regione opponitur sancta Catharina de Senis, quae dicit sibi reuelatum fuisse oppositum, et maiori fide digna uidetur sancta Catharina quia canonizata est sicut ceteri sancti. Sancta uero Birgitta canonizata est tempore schismatis quo nullus habebatur certus et indubitatus papa, a Bonifacio in sua obedientia nouo. Haec ille. Et de nouis reuelationibus sic ait, Nouae autem reuelationes contra tot sanctos et antiquos doctores, angelum Satanae in angelum lucis transformatum, aut phantasias uel etiam figmenta sapientiarum ingerere uidentur. Haec siquidem reuelationes cum uocatis miraculis quae in hac causa afferuntur pro mulierculis non pro sancta sunt synodo. Unde nec censeo digna de quibus uerba fiant. Haec ille. Itaque et reuelationibus

tionibus adiuncta miracula in hac parte palā contentū
(ut uidemus) solum nitens illa sua, quam mordicus ha-
tenet, & nuda doctorum autoritate contra cælum &
terram, quasi non sit possibile eos & si tot essent, quod
ipsi falsò numerant errasse, cum ipse tamen, contra mul-
to plures incomparabiliter, & sepius & in multis di-
sputauerit & concluderit. At quantò cautius ac pruden-
tius beatus Bonauentura, qui cum opponeretur sibi olim
reuelationes sic respondit, Non audeo reprehendere so-
lemnitatem conceptionis, quia ut quidam dicunt non co-
pit humana inuentione, sed diuina reuelatione celebra-
ri, quod si uerum est, sine dubio bonum est solemnizari
in eius conceptione. Sed quia hoc autenticum non est, nō
compellimur credere, quia etiam contra fidem rectam
non est, non compellimur negare. Hec ille. De beata uir-
gine Birgitta quis pius ferat, etiam in dubium reuocari ca-
nonizationem eius, quæ in tanto concilio fuit agitata &
pertractata & tam feliciter conclusa? Verum, inquit,
quod hoc fuit à Bonifacio nono qui tunc erat da-
mus Pontifex. At ecclesia ipsa p̄sumo modo recep-
it & nunquam fuit res controuersa, & ut penitus oculo
deretur os aduersantium, Martinus Papa eam pos-
toritate solemniter confirmauit & sub indignatione
Dei, & apostolorum Petri & Pauli recipi iussit, sed
iam nihil timeatur ista, quia ignorant potestatem Dei
datam hominibus.

Defensio ca-
nonizationis
B. Birgittæ.

Quod uerò adiecit quod beata Catharina dixit
sibi reuelatum fuisse oppositum, nullibi prorsus

sus probatur, nec beatus Raymundus, nec beatus Ste-
phanus de Senis, nec alius quisquam omnium, qui
uitam eius & reuelationes quam diligentissimè colle-
gerunt, hac de re ullum penitus uerbum relique-
runt, nec ipsa in epistolis aut in Dialogo hoc con-
testata est usquam. nisi quod in una orationum sua-
rum, & in calce quidem, non tanquam ex reucla-
tione accipiens, sed ut ipsa loquens ad Deum, eam opi-
nionem probat, si modò ipsa fuit, & non potius aliquis
zelator (quod res ipsa indicat) emblemata illud apposuit
de suo. nam manifestè apparet emblemata, & as-
suetus ibi alterius coloris pannus, nimirum ut haberent
quod tunc beatæ Birgittæ reuelationi opponerent. Do-
minus parcat ei quicumque fuerit. Nam & ratio quam
ibi subnectit facillè indicat emblemata quæ non potest ex
reuelatione descendere. Certè si uirgo illa id habuisset
in reuelationibus, non fuisset omissum ab ijs qui omnem
eius uitam, uel suspirium eius minimum collegerunt.
Sed ex zelo & contentione semper undique processum
est, quam rem Deus seuerissimè uindicabit, & iam mul-
ti dignas luerunt poenas. Miracula etiam multa huius
rei gratia facta esse ego quidem non dubito, uel mihi
si dubitarem. Sed sunt etiam plura in multis lo-
cis memorie prodita, ut audiui, ac seruata, &
ut ferunt in uniuersitate Parrhisiorum, & ego non-
nullos fide dignos noui, qui in hoc nomine immaculatæ
cōceptiōis sanitates & gratias admirabiles receperunt
quæ licet alijs credere nō teneatur, tamen hæc despi-
cere & irridere, nec existimo esse prudentiæ nec pietatis

CONTRA CAIET. LIB. III.

tis Christianæ. Obsecro meminerimus dominum corripuisse discipulos, qui non crediderunt etiam mulieribus quæ uiderant eum resurrexisse quæ primæ meruerunt illum uidere, ut instrueret nos ad edomandam superbiam nostram, quod & fœminarum sunt reuelationes celestes. Nā & Philippi filius legimus prophetissas, & Ioel non ab re dixit, Et prophetabunt filij uestri & filie uestre, Ergo in omnibus seruandus est modus, ut nec in religiose, aut temerè despiciamus quæ nescimus, nec leuiter fidem habeamus nouis reuelationibus, sicut fecerunt semper prudentes homines. Quia in re fateor me aliquando mea simplicitate animi, cum pluribus tamen, errasse, sed per Dei gratiam errorem compertum emendasse. Et uidi quòd qui uerus est amator ueritatis non diutius aut saltem non perniciosè, decipitur, sed potius non decipitur, si purus fuerit ueritatis amator nec ullo teneatur carnis affectu, tunc erit aptus probare spiritus utrum ex Deo sunt.

Contra tertiam probabilitatem, quæ ex Basilien-
sis concilij determinatione ab eo inducitur, desiderassem etiā ipsum nō tanta autoritate ac tā effusè se locutū, quoniā nec ipsa Ro. eccles. itādē adeo illud concilij improbauit, licet quædā acta tātū, nec in hac parte dānauit illud, licet nō ut autēticū habuerit. Sed sunt alia quæ prouincie quæ, illud in hoc admittūt & probāt, cui toleratē Ro. ecclesia, in quā nī iniriā profectō hoc dicitur, quòd fuerit schismaticū & synagoga Satanae, ut ipse dicit quòd & cōparat cōcilio Pisano, cui tā nī Pisani illud semper et uerè fuerit schismaticū, quia cōgregati sūt

contra autoritatē papæ, nō sic autē Basiliensē quod papæ autoritate institutū & inchoatū fuit: deinde semper illud Pisani à Ro. sede fuit reprobātū per omnia, nō sic autē Basiliensē cuius gesta sunt etiā cōfirmata. Nā Eugenius. 4. honorificè de eo locutus est tū in inceptione, tum in prosecutiōe illius, cuius etiā gesta uenerabiliter se suscepere dixit, & pluribus suis bullis cōmēdat. Nicolaus etiā. 5. lōgissima epistola eiusdē cōcilij acta cōfirmat. Nā & hæc determinatio quæ ibi facta fuit pro immaculata domine cōceptione, dicitur Romæ in bulla plūbea adhuc asseruari. Prudentius ergo fecisset si à tam horribilibus uerbis in illud conciliū se abstinuisset. Quòd & si quid per errorem egit circa pontificis depositionem, illud cōperta ueritate postmodo emendauit. Quòd uerò affert concilium Florentinum sub Eugenio. 4. quasi contradicēs determinationi Basil. cōcilij in hoc, multū abest à ueritate. Ibi enim legūtur hæc uerba firmiter credit, profitetur & docet sacrosancta Ro. ecclesia, neminē unquā ex uiro foeminaq; cōceptū à Diaboli dominatu fuisse liberatū, nisi per fidē mediatoris dei & hominū Iesu Christi domini nostri, qui sine peccato cōceperis, natus & mortuus humani generis peccata delendo solus suam morte prostrauit, & regni cœlestis introitū, quod primus homo peccato proprio cū omni sua successione, perdidit, reserauit. Hæc est illius synodi uerissima professio & doctrina: Caietanus autem ait, quod ea idcirco induxit, ut appareat quòd illo tempore quo res erat in quæstione, uniuersalis ecclesia solum Christum excepit ab originali peccato, quod non erat dicendum, si beata

AMBROSIO CAT. III.

quoque uirgo excipienda esset. Hec ille. Et nos contra
mus quod illa uerba si solum Christum excipiunt ab
ginali peccato manifestam sapientibus intelligentia
rigunt, quod in eosensu debeant intelligi, quem sequi
ob istam importunitate repetimus, uidelicet quod illi
solus ex se & sue conditione nature ab originali im
nis fuit, unde Papa & Synodus in eo loco sapienter
derunt nolle decidere questionem de conceptione
Virginis, quia spiritus sanctus uidebat nondum esse
pius aptum. Sed solum uoluerunt id manifestare ad
peruentum erat in noticia fidei, & quod necessarium
erat tenere, uidelicet, Christum solum hoc iure suo
buisse. De B. autem Virgine siluerunt, rem, dimittentes
sub dubio. Alioqui si uoluisset improbare Synodus illa
determinationem Basilien. concilij, & rem oppositam
statuere proculdubio mentionem fecisset de B. Virgine
& de Synodo illa, quod contra Rom. Ecclesie fidem de
terminasset, quorum neutrum prudentissime fecit, quia
non erat hec Spiritus sancti mens reprobare, quae uera
esse pernorat. Quod autem hoc ipsamet uerba sancta
illius synodi clare porrigant, aduertendum est diligen
ter ad illa, quoniam primo dicit Synodus illis uerbis quod
omnes liberentur ab eo peccato per fidem mediatoris
quod sane concedimus, & in B. Virgine, quoniam san
ctificata est ex fide, nunquam sine illa existens, & sic li
berata est a peccato illo, eo modo quem diximus, uideli
cet ne illud de facto contraheret: Nam hec summa &
singularis liberatio, digna matre Dei a filio suo. Hacten
us igitur nihil contra nos: deinde dicit de Iesu Christo,
quod

Nota.

quod ipse conceptus natus et mortuus sine peccato, solus
omnium sua morte peccata deleuit. Quod & gratis fate
mur: non enim dicit, Solus ipse conceptus sine peccato, sed
quod solus sua morte prostrauit peccatum. Quod si uolu
mus referre ly Solus etiam ad ly conceptus profecto extortē
nimis, & claudis tibijs procederet ille textus, nisi ad om
nes particulas illas copula cōiunctas etiam referretur,
ut dicatur iuxta filum litera quod ipse solus conceptus
& natus & mortuus fuit sine peccato, quod tamen etiam
uerum est & ut uerum libenter amplectimur, quoniam
ipse Christus reuera in omni tempore ac statu, ut ita di
cam, id est, & conceptionis & natiuitatis & uitae &
mortis solus inuentus est ex seipso & sui natura a pec
cati debito alienus, & ideo etiam in morte ipse singulari
ter dicitur inter mortuos liber in scripturis. Nam alij
quicunque extra illum, per illum potius liberati dicuntur,
ac per hoc & multi de facto liberi inuenti sunt in morte
non ex se sed per eius gratia, sicut in primis dignissima
mater eius, ut par est credere, & multi sancti qui post
eius mortem nullo inferni uinculo detenti sunt, quantū
tamen ad animam pertinet, licet corpus in terris relinqui
t adhuc obnoxium inferis. Sed Beata Virgo sola
ex toto liberata fuit, ut iam pie recepit & credit &
ueneratur omnis Ecclesia Christianorum. Et hec ue
ra est Spiritus sancti intelligentia & Synodi, circa illa
uerba. Alioqui (quod est ridiculum) iam haberemus de
terminatam ab Ecclesia Roma. questionem hanc pro
parte opposita ipsi officio cōceptionis: quod tamen ipsa
met recepit & cōmendauit & honorat iugiter iam. 70.

Psalmus 93.

Nota incon-
stantiam.

sunt anni cum reliquis ecclesijs. Adde quod est etiam de-
tra declarationem ipsius Ecclesie manifestam in deter-
tali, Graue nimis, quae palam dicit non esse rem hanc de-
cisam aduersus ullam ex partibus, quanquam cui parti
faueat satis indicet. At aliud est fauere & amplecti
aliud tanquam ad fidem pertinens determinare. Sed
perfluum est contra positionem tam manifeste falsam
tius differere. Ipse enim Caietanus & aliud scit &
aliud docuit quam manifestissimè, cum neutram contra-
dictionis partem attinere ad fidem palam declarauerit.
At quod firmiter credit Ecclesia ut dicitur in Synodo
illa, quam citat ad fidem proculdubio attinet. Itaque
docere modo unum modo aliud, & non constanter
eodem loco loqui, iam non est docere sed ludere: igitur
de hoc hactenus iam.

Quartam probabilitatem adiecit & excludit
uerbis, Ecclesiasticus offertur cultus, quod iam
per omnes ferè Ecclesias latinas festum con-
ceptionis non sanctificationis celebratur: insinuando per
hoc, quod non sanctificata est à peccato originali, sed con-
cepta est sine illo. Sed & hæc probabilitas dupliciter de-
fuit. Primo quia multæ Ecclesie sunt per orbem diffusa
celebrantes in illo die sanctificationem, non concep-
tionem, & in hoc Ecclesia unumquenk in suo sensu ab-
dare permittit. Secundo quia constat quod à quibusdam
catholicis celebratur hoc festum, celebratur ratione san-
ctificationis. B. Virginis in utero matris, siue illa san-
ctificatio fuerit præueniens, & quasi præoccupans pecc-
ti originalis actuale incursum, ut opinio ista dicit, siue

fuerit mundans ab originali peccato, iam contracto, ut
altera dicit opinio. Quocirca omnes conueniunt in san-
ctificatione. B. Virginis, & quod fuit in utero, & quod
est ratio celebritatis, iuxta illud. Tu solus sanctus Ma-
riam sanctificans, licet differant in effectu sanctificatio-
nis an scilicet præseruauerit à macula, & propterea ra-
tionabiliter ab omnibus deberet celebrari dies cōceptio-
nis sub nomine sanctificationis ut nomen cōsonaret rei.
Hec ille: quæ facile possent nouitios decipere, qui nō pro-
funde admodū cogitant. Sed nos rem enudabimus cum
Dei gratia, ut appareāt manifeste radices fallaciarum.
Primo ipse circa cultum Ecclesiasticum opponit Eccle-
sias multas per orbem terrarum, quæ isto die celebrant
sanctificationem non conceptionem, sed non citat ex no-
mine ullas ex his multis. Fortè intendit per Ecclesias, or-
dinem nostrum sic diffusum per orbem terrarum: Sed
ordo noster præter id quod non facit Ecclesias, sed est
sub Ecclesia una & prima, etiam in hoc diuisus est. Deo
& B. Virgine sic disponente, & Patriarcha nostro Do-
minico (ut non dubito) procurante ut iam pro maiori
parte (ni fallor) celebret sub eo titulo conceptionis, &
probabile est, quod & circa hoc fermentabitur totus,
ne schisma maneat etiam inter nos, nam paulatim multi
adhærent huic celebritati, & qui non celebrabant, cele-
brare iam cœperunt, etiam aliorum ordinum religiosi,
clare sentientes pondus Spiritus, quod in hanc partem
vehementer inclinat. Nam hæc sapientia Dei est, quæ li-
cet à fine ad finem attingat fortiter, disponit tamē omnia
suauiter. Quo in loco etiam non solum deputandus est
numerus

Sap. vi

numerus Ecclesiarum (secundum quam dissectionem
que conceptionem celebrant, penè incomparabiliter ex-
cedunt numerum earum que diuersum ritum obser-
uant si modo ulla sit ecclesia iam que aliter celebret, quod
existimo) uerum etiam ipsarum ecclesiarum dignitas
maiestas consideranda est ut. B. Augu. ad nonet in libro
de doct. Christ. Et certe cultus nostri ordinis, ni uelimus
nobis arrogare quod non est nostrum, non potest
cultus alicuius particularis ecclesie, puta, Florentie
senensis aut cuiusuis alterius, sumus enim exempti a pa-
rticularium ecclesiarum episcopis, & habemus pontifi-
cium summum pastorem cui immediate noster ordo
subijcitur. Itaq; in hoc deberemus (dent queso honorem
ueritati qui offenduntur hoc uerbo) deberemus inquam
in hoc, eundem sequi ritum, quem ipse instituit solenniter
ac monstrauit. hoc enim Bernardus, hoc Thomas
ster, hoc deniq; sancti & pij omnes & docuerunt & ob-
seruauerunt, hoc ipsorum pontificum decreta admonent
hoc deniq; illa sedes quam spiritus sanctus procubante
regit in his, suo iure postulat. At inquires, permittitur
hic nobis abundare in sensu nostro. Video & laudo mu-
ltis pietatem, que noluit hastenus cogere nos, propter
pacis bonum, uerum enim uero uellet spiritus eius &
uehementer cuperet, ut omnes id ipsum & sentirent
& obseruaremus. Nam diu certe, ac nimis diu frui su-
mus sensu nostro, & cum honore res nostra iam desere-
tur in sepulturam. Ecce dixi quod ex uisceribus charita-
tis coactus sum eloqui. Dominus deus det omnibus se-
pere secundum benignam uoluntatem suam. Amen. Itaq;
hastenus

hastenus concludo iam nullas esse ecclesias que non ce-
lebrent de cœptione. Quamquam si nō esset alia quam
Romana que id faceret, maximam probabilitatē tamen
hec sola constitueret, cui nunquam se opponerent uiri
sancti & bene sapientes, quoniam compertum est quod
quicunq; illi se opposuerunt in his, confusi sunt, quod cū
multa exempla quā latissimè probent, duo certe illu-
striora sunt: alterum, uidelicet, celebritas pasche, cōtra
quam etiam clarissimi nominis uiros contendisse, etiam
auctoritate sanctorum fretos memoriæ proditum est ut
superius commemorauimus. Alterum uerò iteratio baptismi
ab hereticis collati. In qua re & Cyprianus tantus Epi-
scopus, & tam magnus doctor, & Agripinus, & alij
nonnulli spectata fama antistites errauerūt in sensu suo
abundare uolentes, eo quod matricem ecclesiam non (ut
debant) cōsiderarunt, utpote non adhuc plene instru-
cti a spiritu. Quocirca, B. Augustinus in hoc se illis op-
ponens non alio maiore argumento eorum auctoritatem
fregit, quā a ritu ecclesie huius sancte, in qua deus po-
nit spiritū suum. Nam audi queso ipsum suis uerbis id
obiectam, dum Cypriani auctoritatē sibi ab hereticis
Ego uiri huius laudem assequi non ualeo, eius multis li-
teris scripta mea nō comparo, eius ingenium diligo, eius
laude delector, eius charitatem miror, eius marty-
rium ueneror, hoc quod aliter sapuit non accipio, quia
ecclesia non accipit pro qua sanguinem fudit. Hec ille.
At uero nūquid nō & ipse. B. Thomas ait, morē ecclesie
prehendere auctoritati doctorū, ut dicat q. aduersus illā
nec

Nota.

Nota.

Thom. 2. 2. nec Augustinus nec Hieronymus suas opiniones do-
q. 10. art. 12. dant, certè sic palam docet etiam ubi minus Ecclesi-
sensum ostendit, hæc autem Thomæ uerba præcla-
ma sunt. Dicendum quodd maximam habet autoritatem
Ecclesiæ consuetudo, quæ est in omnibus emulanda, quæ
ipsa doctrina Catholicorum doctorum ab Ecclesiâ au-
toritatem habet, unde magis standum est autoritati Ec-
clesiæ quàm autoritati Augustini uel Hieronymi uel cuius-
cunque doctoris. Hoc autè Ecclesiæ usus nūquam habuit
quodd Iudeorum filij inuitis parentibus baptizarentur
etc. ubi uide mirabile ex hoc doctore, quodd etiam
Ecclesia nihil dicit, eius tamen autoritatem accipit, ut
illud fieri non conueniat quod ipsa non facit, quanto
magis ubi quid ipsa seruat et seruandum tradit, et
commendat, deberemus illud amplecti, ob eius maximam
et excellentissimam autoritatem? Quin et ipse Caietan-
nus autoritatem Ecclesiarum, quàm magnificat in aliis
locis etiam contra Thomam nō obscure docuit. Ab ipso
enim D. Thoma hoc didicerat, Eius autem uerba hæc
sunt, cum enim doctorum opiniones citasset circa ma-
riam sacramenti Eucharistiæ, sic ait. Tertium demum
fundamentum quod magnificat Petrus de pala-
ma autoritas quarundam Ecclesiarum. Et paulopost, non
obstante doctrina. B. Thomæ sic ipse concludit. Ad quæ
quidem fundamenta si liberè respexerimus nullam con-
gentem inuenientur habere rationem, nisi hoc ultimam
propter autoritatem spiritus sancti gubernantis Eccle-
siam. Nam ob similes particulares consuetudines uerum
rabiliter sustinent Theologi plures sacerdotes consensu
re eandem

Caietanus
Super. 3. q.
74. art. 3.

Nota uerba
Caiet.

re eandem hostiam. Hæc ille: ubi uides quantum arro-
gat et merito, Ecclesiarum ritibus, ut ijs postponat quas
libet autoritates doctorum, quas in hac sola questione,
tam adeo magnificat, ut uelit nos opprimere atq; obrue-
re, quodd tamen si et alibi saceret, et ipse seruasset, non
nihil momenti haberent uerba sua, quanquam cum bo-
na eius manum quiete dictum uelim, putamus apud nos
et quàm maximè saluam esse ac sartam tectam, et uo-
lumus, et pro uirili nostra absq; ulla hypocrisis cura-
mus ipsam sanctorum autoritatem. Quod uerò secundo
nititur persuadere, quodd celebritas quæ est sub titulo
sanctificationis rationabilior est, quàm quæ sub titulo
conceptionis, falsum fundamentum habet. Hoc enim ue-
rum esset, si Ecclesia haberet questionem hanc quasi
dubiam sibi, et sic existente dubia illi, tamen accepisset
partem questionis celebrandam ut claram, sic enim ir-
rationabiliter fecisset, quoniam res dubia minimè cele-
branda est, quoniam in cultu uerba assertionis sunt. Pon-
tifex ergo quando recepit officium hoc et celebratio-
nem conceptionis, planè declarat, quam conceptionem
celebrare intēdat, et indulgentius honorare, nimirum
immaculatam conceptionem, per præseruationem spe-
cialem quod non attendit Caietanus uel noluit attende-
re quia hoc uiuum tangebatur. Aliud uero est si ausint etiā
reprehendere Pontificem, quod et nonnulli audent eā
quodd partem dubiam, ac minus etiam probabilem, et
ut impiè iactant quidam etiam hæreticam, celebrandam
esse præsumpsit, ac similiter arguant omnes alias Ec-
clesias quæ in hoc Romanam secutæ sunt, quodd certè
non

Nota.

non est aliud quam simul tacite etiam ipsum spiritum
sanctum arguere, quod non asseuerit iuxta promissionem
Christi, ecclesie sue, quam in huiusmodi, quam passus
est in cultu Dei tam clare decernentem tam periculosum
se errare, ut diceret sanctum et immaculatum, quod erat
immundum, et ita blasphemaret, ut id quod erat Christi
sui proprium, ut ipsi uolunt, tribueret creature, et per
rem falsam et hereticam obsecraret omnipotentem, et
tam confidenter orando dicat ad patrem, Deus qui per
immaculatam Virginis conceptionem dignum filio tuo
habitaculum preparasti, presta quesumus, ut sicut eam
ab omni labe preseruasti, ita nos quoque mundos eius
intercessione ad te uenire concedas. Hec ecclesia dicit
orans ad patrem, quod si mendaciter et hereticè dicitur
iam non tam est oratio, quam dira imprecatio, ac blas-
phemia: si enim sic petimus peruenire mundi ad ipsum, sicut
illa preseruata fuit ab omni labe, si uere non fuit
preseruata iam non munditiam nobis rogamus, sed im-
munditiam. Hoc igitur ego tam insigne mendacium et
heresim in qua tanta execratio, et in cultu Dei, et in
oratione, quam ferimus ad ipsum Deum, ueritatem san-
ctam, in ecclesia esse, et ab ecclesia, que in ijs regit-
tur a spiritu sancto esse putabo? Et per eorum auctori-
tatem id putabo, quos plane noui (parcant queso, uerbo-
ueritatis) duci sectarum et factionis affectus qui nec in
ter se ipsos constant tam sibi inuicem aduersantes quam
ueritati? Absit. Alioqui ubi erit uerbum Bernardi, et
quod ab illa (uidelicet ecclesia) accepi securus, et docere
et tradere? Nam que securitas ubi tantus error, tamque per-
niciosus?

perniciosum mendacium? Si quidē in cultu dei omne mendacium
perniciosum est, quoniam in cultu hoc protestatio nostrae
fidei est, ut Thomas eleganter docet ex Augustini doctri-
na. Quam rem alibi satis superque satis puto me demon-
strasse. ut enim s. pontifex in Pelagianos aiebat, Quis
serat ad Deum orante mentiri? Superest igitur ut non
solum probabilitas, sed maxima probabilitas ecclesiarum
educatur ab usu ac praesertim Ro. ecclesiae super omnem
quorum probabilitatem, quae a sanctorum opinionibus educi-
met Caietano. Sed dicet quis, Ergo nos qui celebramus
sanctificationes, erramus. Respondeo, an erres tu nescio.
hoc uero scio, quod ipsa celebratio sub hoc titulo non est
erronea, non enim toleraretur ab ecclesia si talis esset, et
animaduertetur, licet quidā imperite aliter putent, neque
est opposita reuelationi nostrae. Nam si ecclesia toleret
uarios ritus in diuersis ecclesijs uel ordinibus non tamen
contrarios, et in praedictum ueritatis, ut docet ipse Tho-
mas, non ergo falsum quid habet titulus sanctificationis, cum
uerissime fuerit illa utroque sanctificata, et tanto meliore
sanctificatione quanto alienior a peccato illa fuit: unde
et scriptura eximie de illa loquitur dicens. Sanctifica-
ti tabernaculum suum altissimus. Et sic ecclesia san-
ctam similiter eximie hoc adiecit in hymno angelico Ma-
riae sanctificans, uerum quia sanctificatio non omnino
exprimit hoc beneficium praeservationis a macula, quod
tamen uolebat ecclesia, idcirco spiritu sancto inspirata ut so-
let in his quae expressius uult celebrare, ut re clarius ostē-
deret, coeptionis titulo hoc expressit, sciens ut recte Bern.

Tho. 2. 2. q.
93. art. 1. ubi
de illum.

Nota.

A. A. ait et

ait & Thomas. quod non debet quicquam celebrari in sanctum. non est ergo contraria celebritas sanctificationis celebritati conceptionis, sed nō tā explicite illud hoc privilegium, cum & Ioannes sanctificatus fuerit in utero. Itaque hæc celebratio qua sub titulo sanctificationis celebratur, relicta est illis qui adhuc non expectam hanc fidem de præsertione, sed alio sub nube sunt formidantes & timentes ubi non est timor, sed interim ex benignitate tolerantur, ut sapientum est. Verum non illi excusantur qui tantum dicunt ut etiam dicant hanc sententiam hæreticam. Et cum sit, in maximam omnium ecclesiarum iniuriam, non est qui tantam insolentiam reprimat, aut animaduertat tantus obrepit sopor nunc in ecclesia proceres circa que sunt Christi Iesu & sue quoque ipsorum maiestatis que est à Deo ut iā quilibet fraterculus circa rebus fidei sunt, prædicet ut libet, scribat ut libet, imò etiam sanciat ac determinet ut libet, nihil minus quam ecclesiam reuerentes. Ecce dixi quod est uerissimum, & tam angore maxime. Si ergo tempus est iam eos à somno tā profundo surgere, ecce excito uoce mea, ut possint

Aliā pronūciat his uerbis. Quod hæc opinio iā facta communis, ita ut omnes fere catholici Latine ecclesie arbitrentur se obsequium præstare Deo in huiusmodi sequela opinionis, ex eo reddit opinionem probabilē, quia probabile est quod multis uidetur. Sed probabilitas hæc uulgarem auctoritatem non excedit, & contraponitur, quod probabile in ueritate est, quod

detur sapientibus, qui ut patet ex supradictis contraria sunt secuti opinionem. Vulgus autem probabile in apparen-
rentia constituit. Hæc ille. Quo in loco primum uehementer admiratus sum iudicium hominis, quod uulgi nomine, traducat totam ecclesiam, ita ut non sint ulterius sapientes in ea, nisi qui sectantur aliam opinionem, ac sic pro nihilo habeat tot uiros summos qui à ducentis circiter annis ad hanc ætatem partim uiguere, ac partim uigent, quorum magna pars hanc sententiam, non iam ut opinionem sunt secuti, uerum etiā suis scriptis ut summam ueritatem comprobauerunt, & in hæreticorum disputantes qui oppositam opinionem prædicant, ut episcopus Rossensis in Lutherum, cuius laus in ore omnium uersatur in uniuersa ecclesia, ut etiam Albertus Pius Carpens in Erasmus uir literarum insignis & theologus non uulgaris. Mitto alios qui etiam hoc nomine eorum impietatem redarguerunt. Nec tamen sic spernendum erat uulgus catholicorum, qui tanto quasi impetu in hoc feruntur obsequium, quoniam ubi est fides & spiritus & nulla apparet illecebra carnis, ut ad hoc propterea moueatur, non erat putandum nisi boni spiritus impulsu id fieri, ut fere omnes quasi unus uideatur sapere, ac in eam sententiam concurrere. Nam qui se ipsos iudicant sapientes & extollunt præ uulgo, aut sentent & peccatores, merito in illud incidunt, ut ipsi maxime desipiāt & elōgetur à ueritate, nā tales erāt qui dicebat. Nūquid ex principibus aliquis credit in eum aut ex phariseis? Turba hæc quæ nō nouit legē maledicti sunt.

Quod si opponat nō uulgo sed promiscuē sapiētibus et insipietibus nostri seculi, doctores illos atiquiores, quos sapiētes uocat iā semper unā et eādē nobis ingerit cālenā, quae iā facta est absurda et friget. Nā illā iā superius multis de causis imbecillē mōstrauimus et imbecillē ac propterea iā ut merito explosam relinquimus. Aug. enim in Donatistas in hoc solo innitētes dixit signū esse causae a ueritate neruo destitutae quae solum modo in hominū auctoritate innititur. Itaque et haec probabilitas, ut delicet quod iā haec opinio facta sit communis et seruomniū sententia catholicorū, quae nō a uulgo rātū colligitur sed a sapiētibus, qui nō sectis ullis addicti sunt ordinū profectō et magna est et firmissima manet, et ita to firmior quāto probabilissimum est, ut diximus, quod sine causa magna a ueterū doctrina non recessisset.

Reijcit et aliā probabilitatē, quae de scādalo et sensuōe piarū auriū affertur, ac simul aliā quod multis uniuersitati, theologorū etiā, probata sit haec sententia, cōtra quā ipsi soli militāt, id est, pars unius ordinis. Ait enim uerso ordine respōdēs, primū quod uniuersitates cōtra tot sanctorū et cōem priscorū doctrinā, in his quae sūt fidei praesumptuose sunt, ubi uidelictor obsecratur quā insolēter iste hō determinat primō enim quasi cōtra sanctorū et priscorū cōem doctrinā, quod quā pbat ipse, iā uidimus. Certē nullus priscorū hāc quaestione proposito tractauit. Si priscos intelligamus ut oportet, Hieronymū, Aug. et qui circa tēpora illa uiguerunt uel ante uel post usque ad scholasticos, quoniam nā nō est

patefacta sententia haec tūc, et eorū sententia quae de petē orig. q. in oēs p̄trāsierit proferebatur ex eorū etiā mēte uelint nolint aduersarij, sic proferebatur ut rei naturā mōstrarēt, nō etiā gratiā Christi praeccluderēt ut particuliter de Aug. fassus est, uel ipse Caiet. quod planē prosequimur: quā doctrinā qui nō cōfiteatur, ex nūc audebo et ego in zelo meo, eos uel maximē ceruicosos uel incredibiliter stupidos post tātā declarationē, tā euinctā, tam elarā, meo periculo pronūciare. Quin etiā illud assero quod bene seruātibus Aug. sentētiis, ipse in Pelagiū diutius hoc priuilegiū tribuit, B. uirgini, ut superius obsequēda sentētie in hoc maximē inclinātes. Sūt et Hieronymi et aliorū pluriū, quos in alio tractatu perstrinxi. Itaque primō cōsentimus in dicto quouis modo, quod haec sententia sit cōtra cōem priscorū sanctorū doctrinā. De scolasticis uerō uetustioribus fateor ab initio id uerū fuisse, sed paulatim cōuersam esse cām, quoniam nō multo post fere oēs, nisi quos manifestus affectus cohibuit, discesserunt ab ea cōi ueterū scholasticorū sentētia, quae res iā diu ex cōtētiōe pugnatū sit, et iā olim extincta fuisset aliorū opinio nisi ex factiōe sustineretur. Quas ob causas cōimeliosum uisū est mihi tātas uniuersitates eo nomine, uidelictet praesumptiōis notare, praesertim q. id faciūt et el. Ro. sciētē ac permittētē, cuius esset offēnsio, si quae esset, sed minimē offenditur, quoniam et in hac earū determinationē id asserūt quod ipse recepit et pbat. Et quāquā nō est uniuersitatū ea q. sunt fidei determināre, tñ id locū

habet cum in ambiguo adhuc manet res. Cum uero
et miraculis claruit, et reuelationibus manifesta est
ipsa pietate clamante, communi penè omnium consensu
præter eos quos diximus, confirmata est, id certè
sunt, ad remouenda scandala in populis que (remanente
controuersa) seruntur, quod apparet in locis ubi non
dum est determinata. Sic et antiqui Episcopi congregati
bantur, quum quid huiusmodi contentionis exortiebatur
in populis, et quod eis sanum uidebatur et fidei cõse-
taneum declarabant: quibus cessantibus in eorum loca
prouidit Deus uniuersitates has. Sic enim et Apocryp-
psim Ioannis probauerunt Synodi quedam, et aliam
ta in Arianos, Pelagianos et uarios hereticos ab ip-
summi Pontificis autoritate sanxerunt non ut haberetur
omnimodam uim ad cogendum consensum, sed magnum
momentum, ad parandum illum. Nam certè nisi magnum
urgeat autoritas in eas pronunciationes et definitiones
quas faciunt, qui sapientes putantur, omnes consensum
deberemus. Sed audiamus quid respondeat ad scandalu-
rum euentum. Scandalum hoc non actiuum sed passiuum
insipientium est potius quàm piarum aurium, imò pios
riscorum conuincerentur esse declarata eis ueritate
ideo nihil ex hoc probabilitatis sortitur opinio hæc, nisi
apud ignorantes. Hæc ille. Que cum mecum confiderem
et à quo spiritu efflata sint deputo, hinc dolore cõpungor,
inde indignatione succendor. Cuius nam bone Dei
censura hæc? cui reuelationes quæ circumferuntur
probris et pijs figmenta sunt aut Angeli Satanae ludibria
tiones etiam quas illa tamen Sancta Synodus Constan-

Nota.

Censura ca-
lotani.

sis probauit, sanctæ scemine Birgittæ. Canonizatiões san-
ctorum, quas uult ratas habet, quas uult suspectas, nula
las tamen, ut alibi docet omnino firmas: signa et mira-
cula pro mulierculis censeat esse seruanda, non pro san-
cta Synodo, quasi nec Deus ultra ualeat patrare mira-
cula nec sancta Synodus informari miraculis. Quicunq;
aliter hac de re sentiunt quàm ipse doceat insipidum uul-
gu sunt, indocti omnes, Pharisei omnes, si postquàm tam
mirifice declarauit ille nobis hæc ueritatem, scandalum
adhuc patiantur, quãdo audiant. B. Virginem subdi pec-
cato et diabolo et Iræ Dei. Uniuersitates quoq; que
aliter probauerunt indocti et presumptuose id ege-
runt Ecclesiæ Dei quæ hanc celebrationem sub nomine
conceptionis receperunt, imò ipsa Ro. Ecclesia quæ illa
tradit minime sapiens, minus prouida, et circumspecta
fuit. Nam huius iudicio, aptius erat sub nomine sanctifi-
cationis celebrare, scilicet, ut obscuraretur hæc ueritas
quam non probabat. Porro pietas opinionis, quam nec
ipse (ui ipsa ueritatis coactus) negare ualuit, nihil tandè
momenti habet. Quis ergo stabit coram tanto censore?
Quis non terreatur à uerbis tantæ confidentiæ? Equidè
ni ego ille essem qui rationum uim potius ac momen-
ta considero, quàm quicquid mouear à tumore solo uer-
borum, fateor exterritus essem ac tantum spiritum nõ
sustinuissem. At cum uideo uacillum harundineum, quo
fretus tantum audet potius animum sumo quàm depri-
mor propter hæc. Sanctificat enim nobis ille autoritatè
sanctorum, quo etiam loco premeret, nisi partim falsò
citaret, partim detorqueret ad uictoriam, et inuiri-

Glossam illam ad eorum sententias non admitteret, ipsemet tamen in scripturis sanctis eleganter & doctissime & iure approbat. Denique colore aliquo saltem apud doctum uulgus exigere posset, ut omnino succumbamus doctorum & sanctorum auctoritati quam praedicat si hoc ipse primum praestitisset. Sed in quot articulis & in quantis, bone Deus, & quam grauibz ipse recedit prorsus ab omnium & sanctorum & doctorum sententijs & decretis etiam summorum Pontificum & constantissimo Ecclesiae sanctae usu & predicatione, quod latius & passim per nos annotatum est. Sed audi nunc quod uerba eius contra seipsum de pietate opinionis nostrae quam tamen mallem appellare fidem quam opinionem. Sic enim scribit, Si dicatur quod pium est credere, quod B. Virgini concedendum est quicquid gratiae sub Christo tum conferri potuit, fateor quod pia esset credulitas, sed sanctorum auctoritates obstant, quod Scotus timuit, sed minus docti non timent quia ad pauca respicientes de facili enunciant. Hec ille. At uideamus quis est tam facile enunciet, & quis est qui respiciat ad pauca. Numquid ipse bene respexit quod Scotus dixit? Non certe, cum eius uerba mutet siue non respiciens, & in calore disputationis, ut certe puto, siue forte non sincere, quod uolo credere. Non enim dixit Scotus, Nisi sanctorum auctoritates obstant ut Caietanus allegat, Sed dixit, Si auctoritati Ecclesiae uel auctoritati scripturae non repugnet, uidetur probabile quod excellentius est attribueretur Mariae. Hec Scotus, ad uerbum timuit, ergo ab auctoritate scripturae Scotus & Ecclesiae, ut par erat, quam auctoritatem

ritatem isti potius contradicentes non curant. Nam sanctorum auctoritates nunquid quae uolunt uoluntate potest quod pium uidetur omnibus? & quod ipsimet contradicentes ipsos impulit. Nonne haec pietas ab ipsa sanctorum auctoritate colligitur? Nempe sanctorum est haec sententia & fidelis quidem & omni acceptione digna, quam protulit D. Anselmus, probauit Thomas, & alij penes omnes theologos usurparunt nec ullus reprehendere unquam ausus est, uidelicet. Beatae uirgini quicquid gratiae potest excogitari sub Christo, concedendum esse. Cur igitur haec non concedunt quae est & sub Christo & a Christo & Christi gloriam & gratiam eius magnificat in matre, ut sic & contrario eius animo merito magnificet illum? hinc fateamur obsecro tandem fratres ueritatem, quam certe ne supidi sitis probe sentitis, & semota omni sectarum affectione omnes dicamus idem, & diligamus & agnoscamus tandem quam sit bonum & quam iocundum tantae matris filios conuenire in unum. Quod ille faciat quem so qui & ad hoc uenit ut filios dei in unum congregaret, cui gloriam & imperium cum matre sua in saecula saeculorum Amen.

De angelis quaquā multo plura putē annotatione digna in eius doctrina, pauca tamē hic & breuiter perstringā: primū, circa numerū Angelorū ipse putat quod non excedat omnium rerū naturalium multitudinē. Et cōmetus est quod Beatus dionysius qui dixit, multi sunt beati ex ecclesiis supernarū metū, ifirmā & cōstrictā excedētes nostrorū materialium nūmerorū cōmēsuratiōne, nō cōparat angelorū

- numerum numero rerum naturalium, sed solum numerum specierum. At certe rerum species tā paucae numero sunt ut nimis inepta fuerit, si ad illas facta sit comparatio.
- Tho. in. 8. q. 50. art. 3. Repugnat etiam hoc doctrina beati Thomae qui ait rationabile est quod substantiae immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales quasi comparabiliter. Videmus enim quod corpora incorruptibilia quae sunt perfectiora inter corpora excedunt quod incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Hec Tho. qui ut hoc sapienter factum esse Deo suaderet, sumpserat hanc dignitatem tanquam merito concedendam, uidelicet quodcumque perfectio inuenitur sit illud, quod praecipue Deus intendit in creatione rerum, quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in maiori excessu sunt creata a Deo. Sicut autem in corporibus tenditur excessus secundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis attēdi potest secundum multitudinem: haec Tho. Dicit enim quod, innumerabile multitudinem designaret, et in numero quāuis magno praeciso tamē, ostēderet innumerabiles illos spiritus, dixit milia milium ministrabat ei. Sic Paul. per miriadas multas hūc innumerabile numerum praecepit indicare. Grego. itē. Quod si quis hac de re noluerit necū cōtēdere, et per arg. Caietani cōvincere, praedicat sibi nūc, quod ego nō suscipiā, sed prouocabo ad ipsam calū ut suspiciamus quā magna sit domus eius, et praedicat ingēs locus possessionis eius, aut saltē expectemus, et praedicat tagamus ut ibi simus, et beatis oculis ueritatē cōprobandamus. Sed et hoc noluissem quod ipse Caietanus calū empyreū negasset esse, cōtra cōmunē doctorū sententiā.
- Dan. 7. in corporeis attēdi potest secundum multitudinem: haec Tho. Dicit enim quod, innumerabile multitudinem designaret, et in numero quāuis magno praeciso tamē, ostēderet innumerabiles illos spiritus, dixit milia milium ministrabat ei. Sic Paul. per miriadas multas hūc innumerabile numerum praecepit indicare. Grego. itē. Quod si quis hac de re noluerit necū cōtēdere, et per arg. Caietani cōvincere, praedicat sibi nūc, quod ego nō suscipiā, sed prouocabo ad ipsam calū ut suspiciamus quā magna sit domus eius, et praedicat ingēs locus possessionis eius, aut saltē expectemus, et praedicat tagamus ut ibi simus, et beatis oculis ueritatē cōprobandamus. Sed et hoc noluissem quod ipse Caietanus calū empyreū negasset esse, cōtra cōmunē doctorū sententiā.
- Ad Heb. 2. Paul. per miriadas multas hūc innumerabile numerum praecepit indicare. Grego. itē. Quod si quis hac de re noluerit necū cōtēdere, et per arg. Caietani cōvincere, praedicat sibi nūc, quod ego nō suscipiā, sed prouocabo ad ipsam calū ut suspiciamus quā magna sit domus eius, et praedicat ingēs locus possessionis eius, aut saltē expectemus, et praedicat tagamus ut ibi simus, et beatis oculis ueritatē cōprobandamus. Sed et hoc noluissem quod ipse Caietanus calū empyreū negasset esse, cōtra cōmunē doctorū sententiā.
- Baruch. 3. meū cōtēdere, et per arg. Caietani cōvincere, praedicat sibi nūc, quod ego nō suscipiā, sed prouocabo ad ipsam calū ut suspiciamus quā magna sit domus eius, et praedicat ingēs locus possessionis eius, aut saltē expectemus, et praedicat tagamus ut ibi simus, et beatis oculis ueritatē cōprobandamus. Sed et hoc noluissem quod ipse Caietanus calū empyreū negasset esse, cōtra cōmunē doctorū sententiā.
2. Corin. 12. ingēs locus possessionis eius, aut saltē expectemus, et praedicat tagamus ut ibi simus, et beatis oculis ueritatē cōprobandamus. Sed et hoc noluissem quod ipse Caietanus calū empyreū negasset esse, cōtra cōmunē doctorū sententiā.

Illud tamen longe minus placuit quod ipse scribit, Crederim ego demones esse spiritus aëreos, et id con-
sonare uere philosophiae rationi, ut quēadmodū inueni-
tur uegetatiuū sine sensitiuū, et sensitiuū sine secundū
locum motiuū. et intellectiū sine secundū locum mo-
tiuū, ita inueniatur secundum locū motiuū sine sensiti-
uū: quod est ponere huiusmodi aëreos spiritus constan-
tes ex intellectu et secundū locū motiuū: et est sermo
de motu progressiuo absque sensitiuū et c. Hec ille. haec
autē Platonica opinio inter Origenis errores adnumera-
tur. Et certe mirādū, quod ex peripatetico tā repente in
Platonicum euaserit Reuerendissimus. Quo in loco etiā
illud uide quēso, quod ipse scripsit in tractatu de subie-
cto philosophiae contra eos qui huiusmodi blatterabāt,
quos et innaturales uocat: Ait enim, Non ex sacra scri-
ptura nec ex theologia sanctis ab ecclesia approbatis
traditum quod angeli sic mouentur, ut motus continui
subiectum sit: sed potius oppositum ut in theologia dis-
cussum a sanctis est: unde si Peripateticos arguendos
censent gloriētur ex Scotica officina hos errores depre-
hendere non ex theologia. Hec ille. Quinetiam magis
mirabile est argumētum, quia, ut inquit, inuenitur uege-
tatiuū sine sensitiuū, et sensitiuū sine intellectu,
ita inueniri oporteat secundum locum motiuū sine
sensitiuū: simili enim argumento probabiliter etiam sen-
siuū sine uegetatiuū esse, quod est inopinabile. Quod
autem ait, intellectuū sine secundum locum motiuū in-
uenire in ordine animatarum (ut est sermo) falsissimum
est. Non est ergo intellectuū sine secundum locum mo-
tiuū

Inconstantia
doctrinae.

CONTRA CAIET. CAT. ANNO. IN COM.

tiuo, nec secundum locum motuum sine sensitiuo, nec
sensitiuum sine uegetatiuo. Sicut enim figura ita se ha-
bent hi gradus ut trigonum in tetragono, ut ait philo-
sophus. non autem e conuerso. Ad haec si demones talia
corpora sint, nunquid & angeli Dei tales erunt? in-
get, ergo angeli boni alterius erunt naturae quam demo-
nes, quia spirituales substantiae, demones autem corpo-
reae, quod facile potest etiam per scripturas reprobare.
Si autem etiam angelos corporeos affirmet, inuenietur
defectus in uniuerso: desiderabitur enim creatura spiri-
tualis, quod certe sapientiam Dei sigillare uidetur. Sic
enim beatus Thomas arguit. Extra controuersiam in
scripturis semper uocantur spiritus, nunquam corpora.
Praeterea otiosum est ponere ut declarat beatus Tho-
mas ex philosopho, formam ullam corporis in rerum
natura quae duntaxat sit propter motum, cum semper
melius ac nobilius natura intendat. Melius autem & no-
bilius est, ut motorem extrinsecum quam ut formam,
mouere. Ad haec ait Reuerendissimus, intelligo per aë-
rem non hunc aërem: & tamen ait Paulus aëris huius
neque Graeca lectio repugnat si subtiliter consideretur.
Denique ubi quaeso inueniat tale genus corporis quae
le ponit, uidelicet simplex incorruptibile, natum moue-
ri motu progressiuo ex natura corporis ad omnes diffi-
rentias positionis absque repugnantia &c. Chimerica
haec profecto & sine ratione & autoritate, & tantis-
per tanquam casu effutita uidentur. Et haec satis ad hunc
tractatum.

Annotat

ANNO TA- TIONVM F. AMBR.

Catharini Politi in com

mētarios Caietani,

LIBER V.

De his quae circa sacramenta di-
gna uisa sunt annotatione, & pri-
mum de baptismo.

QVOD NON SIT ILLA
precisa forma baptismi, Ego te
baptizo in nomine patris & filij,
& spiritus sancti: sed si dicatur,
In nomine Christi, aut in nomine
Trinitatis: quod sic disputat Cai-
etanus atque concludit. Moue-
tur autem primo ex uerbis domini, quia iubet baptizari
in nomine patris & filij, & spiritus sancti. Qui autem
in nomine Christi, aut in nomine Trinitatis ba-
ptizat, in nomine patris & filij, & spiritus san-
cti baptizat, quia in nomine Christi subintelligi-
tur & pater & spiritus sanctus, ut declarat Am-
brosius & in nomine Trin. subintelliguntur tres personae.
nihil

nihil ergo prohibet, quin ualeat his uerbis collatus baptis-
mus, quum satisfiat mādato domini. Confirmat, quod
sicut laudatur & inuocatur pater & filius & spiritus
sanctus, quāquam non suis his nominibus pronuntia-
tur explicitē, & satisfiat praecepto laudis & inuocatio-
nis, Sic (inquit) baptizatus censeatur in nomine patri-
& filij, & spiritus sancti. Licet haec nomina nō sint pro-
lata explicitē.

¶ Adiecit Secundo olim sic persciebatur baptismus, in
nomine Christi, & ualebat: ut patet ex actis Apostolo-
rum. Quod uero dicitur, illud fuisse ex dispensatione spi-
ritus sancti, non cōstat. Tertio arguit. Si nomina illa pro-
prie requirerentur. Sequitur quod si quis diceret, in no-
mine patris & Iesu Christi & spiritus paracleti, nō ba-
ptizaret, quod est absurdum. Deniq; pro hoc asserit sen-
tentiam Nicolai Pontificis, qui non improbat baptismum
in nomine Christi collatum. Hec ille in summa. Contra

De consec.
dist. 4. cap.
A iudeo.

Thomae & communem sententiam. Nos autem nega-
tra illum, neq; pro Thoma, sed pro ueritate, hanc do-
ctrinam falsis inuiti fundamētis ostendimus. Nā prima
illud quod sumit, uidelicet ex uerbis domini non dari for-
mam baptismi in explicatione personarum diuinarum,
contra omnium acceptionem sumit, quia omnes aliter
acceperūt, ni forte unus aut alter dubitauerit. Et ad hoc
inducit ratio. Quoniam si Deus ibi dat formam, ut etia
mo negat, & natura formae hoc exigit ut habeat certa
uerba explicitē pronuntianda, sicut & uerum est, scilicet
hinc sequitur quod dominus ad illa expressa ab eo uer-
ba, uoluerit ipsam formam determinare. Nō enim dicunt
baptizantes

baptizantes eos in nomine Trinitatis, aut quouis modo
unde significetur Trinitas, sed formam praestituēs dixit.
In nomine patris & filij, & spiritus sancti. Unde non li-
cet mutare formam iam ab eo praestitam, praesertim in commen-
tum non equipollentia reddatur uerba. Sunt enim no Super. 3. q.
mina illa, Pater & filius & spiritus sanctus nomina pro
priarum personarum, ut Thom. docet, & recte. Qua
de re non dubito errare etiam hunc hominem qui ait, Tho. in. 1. q.
Nomen illud pater esse commune, & nō significare pro
priam illam primam diuinam personam. Licet enim secun-
dam institutionem hominum sit commune nomen quo
significatur omnis qui genuit filium, Specialiter tamen
in diuinis ac proprie significat illam primam personam,
idq; non est ex accommodatione usus, ut putat Caieta-
nus, sed ex autoritate scripturae. Nam in eis haec nomi-
na esse illarum personarum propria manifestatur. Unde
Christus dixit, Confiteor tibi pater, domine celi & ter-
ra, Dixit absolute pater, & non mi pater, tanquam utēs
proprio nomine illius personae. Et de seipso absolute di-
xit. Si filius uos liberauerit uerē liberi eritis. Sicut & Isa-
ias, filius datus est nobis. Similiter & spiritus sanctus,
nomen esse tertiae personae proprium, scripturae nō pro-
terius satis persuadent. Et ob istam gratiam in huiusmo-
di sacramento, quum sint nobis à domino commendata,
debent sanctē ac religiosē seruari, ut explicitē pronun-
cientur. Nam & hinc apparet minus apte conuenire
quod putauit esse simile de laude & inuocatione Trini-
tatis: quoniam ad inuocationem & laudem, quum non
sint sacramenta, non indigent, certis & conceptis uer-
bis

bis quasi forma, sicut exigunt sacramenta, que sensibilia & certa uerba requirunt. Posset enim quis etiam alia que ulla nominum expressione corde inuocare & laudare sanctam trinitatem, & satisfacere precepto isti inuocationis & laudis, si aliud non sit mandatum de eterna laude. Adde quod si uera sit huius hominis opinio, uidelicet quod non astringamur ad certa uerba, sed conferatur baptismus quibuscumque uerbis, implicite saltem, personas illas significantibus, ergo erit baptismus uerus in nomine domini collatus. Nam in hoc etiam trinitas implicite significatur, non est enim uere ullus dominus, nisi trinitas, pater & filius, & Spiritus sanctus. Et similiter in nomine Dei, aut in nomine deorum uerorum, aut dominorum. Item, in nomine trinitatis, in nomine genitoris & spirantis, in nomine geniti & spirati, aut in nomine producentium & producti, aut spirantium & spirati, aut in nomine generantis & producētis, aut in nomine omnipotentium, eternorum, immensorum, et in nomine dominantis, & uerbi, & spirati, aut in nomine incarnati, & concepti de Spiritu sancto, aut in nomine mittentis ac missorum, aut in nomine ungentis, & uncti, aut in nomine filij & spiritus, aut in nomine sapientie ingente genite & producte, aut in nomine eius qui est, & qui fuit, & qui uenturus est. Denique innumerabiles alia uerborum concepciones possent tradi quibus baptismus conferri posset iuxta hanc doctrinam, quod est absurdissimum & repugnat ipsi nature forme que certa uerba desiderat.

Ad

Ad secundum ergo quod inducit ex act. apost. falsus est, quia iuxta ueritatem Græcæ literæ quam ipsemet sequitur, nullibi legitur baptismus collatus in nomine Christi. Sed Act. 10. cap. sic legitur: & iussit eos baptizari in nomine domini. Nec adijcitur Iesu Christi, ut habent latini codices. Quum ergo ipsemet Caietanus Græcam literam sequatur, habet inde ualidissimum contra se argumentum. Ipse enim confitetur quod baptismus in nomine domini collatus, non ratus est, ut etiam Pōtiffici decreta testantur, cum igitur tunc ratus esset mandatum Petri, uelimus, nolimus confiteri oportet, quod tunc ex dispensatione illud fuit, quia per dominum intelligebatur Iesus Christus, ut eius nomen propagaretur. Alibi tamen cap. 2. Vbi ait, baptizetur unusquisque nostrum in nomine Iesu Christi, reuera non traditur ibi forma baptismi: non enim alloquitur baptizantes Petrus sed baptizandos ut hoc intelligant in quem debeant ipsi credere, & cui salutem referre acceptam, quam non esset aliud nomen, datum sub cælo in quo oporteat nos saluos fieri. Denique nec, ubi legitur quod baptizati sunt in nomine Iesu cap. 9. per hoc accipitur quod sub eis uerbis baptizati fuerint. Sed quum rogasset Paulus quosdam, an spiritum sanctum acceperint & respondissent, neque si spiritum sanctum est se audiuisset, continuo replicauit Paulus dicens, in quod ergo baptizati estis? Ac si dixerit, impossibile est uos esse baptizatos & non audisse spiritum sanctum. Ipsi autē dixerunt esse se baptizatos in baptismum Ioannis. Et tunc Paulus docuit quid esset baptismus Ioannis, & quomodo

BB

quomodo

CONTRA CAIET. LIB. V. CAP. 1.

quomodo non ex eo ueniret gratia, & dixit, Iohannes
baptizauit baptismo poenitentiae populum, dicens,
eum qui uenturus est post ipsum ut crederent, hoc est
in Iesum. Ecce quo declarauit etiam ex ui baptismi Ioha-
nis nomen Iesu illud esse, in quod baptizati delin-
quere & credere. Quare subditur ibi, His auditis, bap-
tizati sunt in nomine domini Iesu. Græce legitur in no-
mine domini Iesu, ut intelligas non hanc formam fuisse
ptisimi qua sunt baptizati, sed ad hoc nomen aspec-
tos qui baptizati postmodum fuerunt, unde sibi saluati
in baptismo partem crediderunt. Quicquid autem
re uera non conuincitur ex ijs locis baptismus in no-
mine Christi collatus, sed potius in nomine domini, ut
Petrus. Et sic manifestum redditur, quod ex diffin-
tione tunc sic factum fuit, ut Christi & Iesu nome-
norum corda hominum inuaderet ac possideret.

AD tertiam ergo considerationem Caietani sequi-
tur quod si diceretur in nomine patris & Iesu Ch-
risti, & spiritus paracleti, esset baptismus: quanquam
caret sic baptizans. Et ratio est, quia secunda persona
proprio suo nomine exprimitur. Nam Iesus est proprius
nomen illius secundae personae sicut est filius, sed ad
incarnationem, quia Iesus est nomen Dei hominis
sic filius. Nec uitiatur nomen proprium tertiae personae
quod est spiritus si adiungatur paracletus quod a
mino adiunctum fuit, tamen ut dixi nullo modo debet
commutari uerba illa commendata nobis a domino
addi quicquam nec minui priuata sapientia & auctoritate.

Hoc autem certissimum est quod in nomine Christi non
exprimuntur propria personarum omnium nomina, &
similiter in nomine Trinitatis. Et ideo non sunt similes
casus, quos tamen ut similes Caietanus proponit. Ante-
quam autem respondeam ad auctoritatem Nicolai, corro-
borabo sententiam ueritatis quam probamus multi-
pliciter. Et primo quidem a uerbo Christi qui formam
baptismi tradens expressit nomina illa trinitatis & per
sonarum propria: arctans per hoc nos ad ea uerba cer-
ta sicut habet interpretatio doctorum & sanctorum,
& ecclesiae ipsa consuetudo, & id quod exigit natura
formae quae est, ut certis & conceptis uerbis fiat: nec sit
satis implicite significari, quia sensibiliter debent pro-
pria nomina personarum pronuntiari, ut & sensibili-
ter audiantur, alias absurdum illud oriretur quod pos-
sent in ecclesijs innumera esse formae baptismi, ut satis
probatum est. Secundum sunt decreta pontificum: & pri-
mo quod legitur quasi Canon apostolorum, ubi habes,
si quis immergat semel in mortem domini, debet depo-
ni: quia dominus non dixit, in morte mea baptizate, sed
in nomine patris & filij & spiritus sancti: item est de-
cretum Pelagij sic loquentis, Multi sunt qui in nomine so-
limodo Iesu Christi una etiam immersione se afferunt ba-
ptizare. euangelicum autem praeceptum ipso Deo & domino
saluatore nos admonet, in nomine. S. Trin. trina etiam mer-
ito sanctum baptismum unicuique iribui dicente domino Iesu
Christo discipulis suis, Ite baptizate omnes in nomine
patris & filij & spiritus sancti &c.

Quod est decretum Zachariae in synodo Anglorum, ubi sic

BB 2 ait,

In dec. de cō
sec. di. 4.

ait, firmissimè præceptum & diligenter demonstratū esse
dignoscitur, quod quicumque sine inuocatione trinitatis
mersus fuerit, sacramētū regenerationis nō haberet, quod
omnino uerū est, quia si mersus in fonte baptismi
fuerit sine inuocatione trinitatis, perfectus Christianus
non est nisi in nomine pat. & fil. & spir. sancti fuerit ba-
ptizatus. Adijcitur quod & certū uerū est, quod qui
unā de trin. personā in baptismo nō nominaret, uerū
baptisma non faceret.

¶ Item est Pelagij decretū in. c. si re uera ubi baptizati
solummodo in nomine domini, iubet rebaptizari.
Quod certē non potuisset si satis fuisset implicite tri-
nitatem significari in uerbis, cum nomen domini implicite
illam contineat nō minus quam nomē Christi, quod
nullus uerē dominus nisi Deus pater & filius & spir.

In Clem. de *¶* Item est decretū tandē Clemētis in synodo Viennensi
sum. tri. & ubi que sunt fidei memorans & uerum & catholicum
fi. cath. baptismi tradens, definit illud esse quod celebratū
rit in aqua in nomine patris & filij & spiritus sancti.

Cur nō dixit uel in nomine Christi si id putaret ratio
se? Nec aliud est in concilio Florētino, sub Eugenio, quod
quā Caiet. illud pro se afferat, eod quod ibi dicatur, quod
baptismus cū s. m. & Trinitatis inuocatione perfectus
id enim intelligitur cum explicite nominatur persona.

Adde hic auctoritates doctorū & sanctorū. Sicut
Aug. in primis in lib. 6. de unico baptismo, clarē dicit quod sine certis illis uerbis euāgelicis
mo, clarē dicit quod sine certis illis uerbis euāgelicis
delicet, que dedit pro forma dominus apud Matth. nō
nō potest cōsecrari baptismus. D. etiā Tho. idē docet

alijs communiter præter unum aut alterum. Si enim
querantur auctoritates siue theologorum, siue canoni-
starum, baud dubium est, quin & in numero & in pon-
dere & in mensura, longē excedunt nostri, id est, qui
hanc sententiam quam probamus etiam comprobant.
Dico in numero: quia longē plures sunt. dico in pon-
dere: quia scientia etiam celebrior est, quorum sentē-
tie merito ponderosiores habentur. Denique dico in mē-
sura, quia sanctitate quæ gratiæ mensuram habet, etiā
facile præcellunt alijs.

Superest ergo nunc, ut respondeamus ad auctorita-
tem Nicolai, qui uidetur non improbare baptismū,
in nomine Christi collatum. Et licet exponant docto-
res, quod Nicolaus loquitur secundum antiqua tēpora
apostolorum, tamen id merito Caietano non placet. Nā
si ueritatem amamus, uerē Nicolaus de suo tempore lo-
quitur. Quare aut dicēdū quod falsus est, & auctoritate
Ambro. seductus, aut quod in eo casu cū baptismus pro-
poneretur a quodam Iudæo collatus, aut qui nesciretur
utrū Christianus uel paganus esset uigente eadē ratio-
ne quæ uigebat olim, pontifex ille spiritu sancto instru-
ctus propter gloriā nominis Christi interpretatus est
sacramētū esse perfectū, ne nomē Christi apud Iudæos,
uel pagan. uilesceat: & sic quadā tacita diffusiōe ra-
tū cōsecratur a spiri. sancto licet forte pōt. ille putauerit
ipso iure ratum esse oportere. Nihil enim prohibet
pontifices in suis decr. & stat. a spiritu moueri, ignorā-
tes causam tamen. Hoc si placet quod certē euidentē ui-
detur habere rationē, accipe lector: sin autē displicet &
BB 3 ita

ita superstitiosus sis ut putes pontifices in huiusmodi suis
responsis non posse errare, qui nonnunquam errasse depre-
hi sunt, ut in c. licet, de sponsa duorum, quare ab aliis
aliud probabilius, aut ipsemet inuenias et audiamus.

Quanquam quod existentes in matris utero non
sint sacramenti huius capaces doceat omnis scien-
tia, contra hoc tamen Caietanuspse dispo-
nens, sic ait, non esse credibile ullum statum relictum esse
se a Deo sine remedio contra peccatum Adæ. Vnde pos-
tat per fidem parentum et aliquam benedictionem, sacra-
mentum inuocatione sancte trinitatis et oblatione pueri, sacra-
mentum conferri. Si enim, inquit, sunt capaces baptis-
matis sanguinis, cur non etiam huiusmodi benedictionis et ob-
lationis? Quod commentum tametsi pium ac plausible
quibusdam facile uideri possit, non tamen secundum ue-
ram rationem probatur recte cogitantibus. Et primum
quidem, ex hoc etiam dato quod ait, non esse credibile
hunc statum carere remedio contra peccatum, maius fa-
citur, ergo hoc est remedium, quod ipse Caietanus la-
de inuenit. Quod si excipias: atqui nullum aliud apparet
quam hoc. Respondeo, imò potius id apparet quod hoc
non sit. Nam cum nobis huiusmodi remedia per ecclesiam
innotescere oporteat, ecclesie autem hoc tale nunquam
cognitum fuerit, neque unquam ipsa tradiderit, inopi-
bile prorsus redditur quod sit uerum, et non uerum
potius. Quum enim iam sunt mille quingenti anni post
quam est Christiana et euangelica lex, mirandum est
profecto, quod permisset Deus, atque adeo permitte-
ret, si esset remedium tale, non innotuisse tamen eccle-

Nota.

sie unquam ut illo uteretur, non per apostolos, non per
tot sacros pontifices, et tot concilia: non per tot egre-
gios doctores, qui etiam contra dixerunt, sed solummo-
do tandem per Caietanum. Et interim perierint tot pue-
ri in matris utero, per ignoracionem remedij huius.
Ad hec quod est ualde considerandum, Dionysius hu-
iusmodi actiones, uidelicet sacramentorum, hierarchias
esse docet: ut quicumque eas administret, Christi sit mini-
ster et ecclesie. Sed quo pacto ut minister Christi et
ecclesie censeri poterit, qui non faciat ex ordinatione
ecclesie, sed ex priuata cuiusdam uiri sapientia et do-
ctrina, ut est in proposito: Quod si dixeris, quid noceat
bit id fecisse, ualeat ut ualere potest. Respondeo in hu-
iusmodi quæcum Deo aguntur, quia non solum non fal-
sum, sed nec fictum aut uanum quicquam fieri debet, si
peritiosum omnino censeri debet, quod non sit regula
riter explorata ac certe efficacia. Adde his omnibus
pro hac ueritate, decretum pontificis extra de bapt. c.
Non ut apponeres. Vbi cum esset puer non in matris
uteris, sed iam extra et moribundus, atque eum aliquis
linisset sputo in fronte et pectore et inter scapulas
non habens in promptu aquam, nec adesset sacerdos, et
se signasset cum inuocatione. S. Trinitatis, et querere-
tur an recte esset baptizatus, respondit pontif. minime re-
ste: quoniam cum duo requirantur in baptismo, uidelicet
aqua elementum et uerbum, si horum alterum deest,
profecto non perficitur sacramentum: cum scriptum sit, Nisi
quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto etc. Vide
ergo casum, in quo longe magis uideri poterat, quod es-

Nota.

CONTRA CAIET. Cuius

set sacramentum, quum puer iam natus esset, et ex hoc
mo fecisset quæ in solemnitate baptismi fieri solent, et
hilominus aliter concludit sanctus pontifex cuius deo
to proculdubio non est fas contradicere.

Nota.

Non obstat ergo Caietani argumentum, quod non
sit uerisimile ullum statum esse derelictum
salutis remedio. Nam ut diuus Bonauentura rectè ait
Triplex est status hominis. Et primus quando est in
ro matris: et tunc notus est Deo tantum et angelis eius
et propterea non est sub parentum cura, sed diuina
lum providentiæ reservatur: et ideo solius baptismi
minis capax est regulariter. Secundus est quando iam
tus, sed non suæ mentis est: et sic notus dicitur parenti
bus, sub quorum est cura: et idcirco per illos iure
ræ gubernatur et seruatur. Tertius est, quando iam
est arbitrij: quia enim sibi etiam tunc notus est, propriam
etiam uoluntate prospicere sibi debet. Baptismi uero
guinis ideo non est incapax existens in utero, quia
eius passio satis est ad hoc. Non autem cuilibet legiti
operationi maiorum interim subditur dum in utero est
ut dicunt Tho. Bonau. et alij: imò ratio ipsa naturalis
cet ex ipsius rei natura. Quam rationem qui non capi
ne sit proteruius saltem. Opportunè autè dixit quidam
magister: dum ista questio disputatione ageretur, Di
xit enim, Quid seis quid sit in utero, an uentus, an caru
lus, an monstrum, an denique mortuum quiddam et in
natum? Nunquid igitur quæ Dei sunt sic inaniter sunt
administranda? Quod si in istis, ergo si in utero puer esse
set et periclitaretur, careret salutis remedio et Respon
debo

debo, noli queso sollicitari de eo quod ad Deum et eum
ram eius pertinet. Ipse enim magis diligit creaturam suam
quàm tu, et nouit ipse quid sit iustum, et quid ad suam
misericordiam pertineat. Tu potius uide quid ad te non
pertineat, et illud serua. Scrutari enim Dei iudicia, aut
superaddere uelle de tuo aliquid maiorum traditionibus
hoc certè est quod ad te non pertinet.

Illud uehemèter etià displicuit quòd apud Matth. ul
timo ex illis domini uerbis, Eùtes docete, colligit duos
baptismi comites, uidelicet doctrinam præcedere baptis
mum, ex eo quod ait, Eùtes docete, et doctrinam subsequen
tem, ex eo quod additur, docentes eos etc. Et declarans
amplius, ait quòd dominus ibi tradit officium baptizan
di relatiuè ad perfectè susceptiuos baptismi, id est, illos
qui propria uoluntate suscipiunt, et instructi sunt sus
ficienter, ac parati seruare madata Christi, reliqui enim
prout deficiunt ab aliqua harum conditionum, deficiunt
quoque à perfectò susceptiuo baptismi. Hæc ille. Ex
quo noua resultat doctrina, uidelicet, pueros non
perfectè suscipere baptismum. Quod et manifestè con
firmat apud Ioannem tertio capit. At hoc certè non so
lum à Theologis, utrumetiam à pontificum decre
tis damnatur, et à concilio Viennensi, ut patet
in Clement. de summa trinitate, ubi unicum commen
datur baptismus omnes regenerans baptizatos: de
quo etiam dicitur, Credimus tam adultis quàm paru
ulis communiter perfectum remedium ad salutem
ibi etiam omnes baptismi effectus in paruulos si
cut in adultos cõferri perspicuè decernitur, insignitur

AMBROSIO CUIUS

In Anaba-
ptistas &
Erasmus.

charactere, liberatur à diabolo & peccato, assequitur
uirtutes & dona, & aperitur eis ianua cœlestis, hi autem
sunt huius sacramenti effectus. Nec uerò pendet baptis-
mus aut baptismi perfectio & effectus in pueris do-
nec discant, & propria uoluntate ratum habeat, im-
pium enim est hoc opinari. Hinc enim insipientes Anabaptistæ
hinc imprudens & audax Erasmi consilium, cui non me-
diocriter uidetur conducere, si pueri quam ad pubertate
tem peruenerint instruantur de fide, & interrogentur
num ratum habeant quod susceptores illorum nomina
promiserunt. Quod si non potest obtineri ut appro-
bent, expedire fortassis, non cogi sed suo animo derelin-
qui, nec alia plecti poena, quam ut à sacramentis arcean-
tur. Sed hoc consilium, quod certè consilium est, quam
dicat, mihi uidetur non mediocriter conducere. Licet illud
mitigans malum ut sepe solet, consultationem inepi-
uocet non consilium. Ipsemet tamen in Bedam disputans
consilium uocat sibi ipsi aduersans. Hoc inquam con-
silium, ab omnibus sapientibus & catholicis improbatum
est, ut Hispani, & Sorbonica facultas sapientissime
notauerunt, tanquam irrationabile & in Christiana re
publica perniciem. Adde quod ex uerbis proprie intel-
ligendo, Erasmus puerorum baptismum quasi infirmum
& à sua ratihabitione pendere uult, quum dicat, libe-
rogetur an ratum habeant. Id enim proprie ratum in-
betur quod non sat firmum est nisi approbetur, ut latet
patet, idque significat uox illa. Si audita professione appro-
bent quod gestum est, nisi hæc temperentur nouis
nullis. Longum esset si suas omnes tergiversationes di-

In Erasmi.

gia castigatione prosequeretur, & quam uasre, quam ar-
tificiore, longo sermone & colorato argumētis & hy-
pothesi excuset consilium, & si impium, à charitate enim
inquit emanat, quæ omnia credit, omnia sperat. Verè o-
mnia sperat charitas: inter hæc autem omnia non est tur-
batio Ecclesiæ, peruersio legis Christianæ, ut liceat legi-
time insignitis signo Christi & charactere spiritus in
baptismo, resillire, & contemnere primam fidem. Nō est
orthodoxi, & pii hominis sperare huiusmodi quæ fieri,
nequeunt Christi lege, & aperta ratione obstante. Non
est charitatis hoc, sed (ut ita dixerim) cauitatis. Ad rem
igitur redeundo, hanc non dubito esse catholicorum do-
ctrinæ, perfectum in pueris esse baptismum, atque ipsos in-
signitos charactere spiritus, obligatos esse irremissibiliter
(ut ita dicam) militiæ Christi, idque ipsorum legitime præ-
sumpta uoluntate, quoniam illam pro eis supplere pa-
rentes seu maiores sub quorum cura aut potestate in hu-
iusmodi, & diuina, & naturali lege tenentur, in re ma-
xime eorum utilitatem concernente, ut nulla sit necessitas
aut opportuna ratihabitione, re semel rite, & integrè,
& in rem ac salutem eorum gesta, quod & iurisperiti sa-
cile discernere ex suis legibus possent. Adde quod co-
muni ille baptismi subsequens, quem notat Reuerendissi-
mus fictitius est. Quod enim sequitur, docentes eos, ex-
plicatio est superioris dicti. euntes docete, ut intelligen-
rent quid esset quod deberent docere, prius enim docen-
di illud erant scilicet, seruare mandata Christi, quam
baptismum susceperent, ut clare patet. Non tamen nego
bonam & utilem semper in dō & necessariam post bap-
tismum

CONTRA CALISTA CURIA

ptisimum doctrinam, Sed non ut baptisni comitem
ut perfectiorem baptisimum reddat. Nascitur enim ba-
ptismo, qui semel est natus, iterum aut amplius nasci
potest. At postmodum doctrina quasi alimēto nutrimur
augemur seruamur, saginamur. Adhuc, ex hac doctrina
sequitur omnino duo esse in ecclesia baptismita, alium
perfectum alterum imperfectum, licet hanc sequela
get Cardinalis. Si enim qui imperfecte recipit sanitatem
imperfectam dicitur recipere sanitatem, non uidetur
non similiter imperfectum suscipere dicitur baptisimum
qui illum suscipit imperfecte. Nec ualet instātia de
qui uidetur quidem forte imperfecte, nequaquam tamen
ipse imperfectus. Deus enim ex seipso perfectus, non
perfectus uisione mea. At baptisimus sicut sanitas ipsa
et perficitur susceptione, quae si perfecta sit, et
perfectus, sin imperfecta, imperfectus quoque
quae etiam latius patere facerem si praestaret, sed uolun-
tatem nouitates istae quae nihil nisi ad subuersionem et
uitatem proficiunt.

Super. 1. par
te. q. 67. art.

Nec illud censeo admittendam quod ipse super
ma est commentatus: et superuacue quidem
seruit, nec certa ratione definiuit, uidelicet, quod alius
potest suscipere baptisimum absque intentione, modo
habeat contrariam intentionem. Dixi, superuacue
ruit, si uerum sit quod etiam ipse penē uidetur admittit
uidelicet, istum casum dari non posse, ut sit quis alius
et baptizetur nec uolens nec nolens: quod certe uerum
est in homine sane mentis et uigilante, si actum intelligit
qui sit: de hoc enim non est dubitandum, quod non

est dari medium inter ista contraria, uidelicet, quod nec
nolit nec nolit, uerum ait. Si queramus de ueritate condi-
tionalis si hoc ut impossibile admittatur, quod aliquis es-
sit neuter, id est, neque nolens neque uolens, sed non nolens
et non uolens, Concludit autem quod huiusmodi homo
baptisimum susciperet: et sit contra diui Thomae senten-
tiam, qui contra concludit requiri intentionem bapti-
zati et uoluntatem: et non sicut istae glossa sua uolun-
taria interpretatur, idcirco quia si desit intentio inter-
pretatur adesse uoluntas. Sed (sicut in articulo corpore
ipse perspicue docet) quia ipsa uoluntas requiritur qua
homo uelit et mori ueteri uitae et inchoare nouam. Et
certe ridiculum est et inopinabile, quod homo in sacra-
mento, quo Deo et ecclesiae obligatur, sine proprio con-
sensu obligetur. Alioquin et amentes et dormientes ba-
ptizari posset si non apparuisset aliquando contraria
eorum uoluntas: quod tamen non recipitur. Si etiam non
ad sit uoluntas, ut tenet ipse diuus Thomas eadem, quae
fione articulo ultimo quod et seruat ecclesia, illud ue-
ro quod admittit, quam rogo perplexum est et seipsum
destruens? Hic enim Doctor admittit quod si minister
baptizaret hominem neutrum puta, dormientem, quia
inconuenienter faceret: quamuis faceret quod baptiza-
tus pertineret ad ecclesiasticam iurisdictionem, et tamen
compelli non posset ad Christianitatem seruandam quia
nunquam consensit, et sic non consentiens ita ligatur Christia-
nitati, ut non ligetur. Quis haec intelligat? Sed aies ex caie-
tano quo ergo paruuli baptisum recipiunt? Respondetur,
intentione

AMBROSIO CURIA

intentione & consensu, quanquam non proprio
matris tamen Ecclesie consentientis ac loquentis per
rentes aut patrilinos, Qui si forte ipsi non habeant in
tionem aut habeant malam, non potest eis obesse
supplet pro illis ipsa mater Ecclesia, ut eleganter
Dinus ipse Thomas ar. 9. ex D. Augustini doctrina
uerbis, quæ quia pulchra sunt & digna scitu & qua
morie maleduntur, non grauabor subscribere. Regem
tio spiritualis (inquit) quæ sit per baptismum, est quæ
modo similis natiuitati carnali quantum ad hoc, quod
cut pueri in matris uteris constituti, non per se
nutrimentum accipiunt, sed ex nutrimento matris
tantur, ita etiam pueri nondum habentes usum ratio
quasi in utero matris Ecclesie constituti, non per se
sed per actum Ecclesie salutem suscipiunt. Vnde Aug.
cit in lib. de peccatis & meritis & remissione. Non
Ecclesia os maternum paruulis prebet ut sacris in
rijs imbuantur: quia nondum possunt corde proprie
dere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem
Si autem propterea recte fideles uocantur, quoniam
dem per uerba gestantium quodammodo profitentur
eum etiam non poenitentes habeantur, quum per eor
dem uerba gestantium, diabolo & huic seculo abrenu
tiare monstrantur? Et eadem ratione possunt dici in
dentes, non per actum proprie intentionis, quum ipsi
doq; contra mitantur & plorent. Sed per actum cor
a quibus offeruntur. Hec ille. Quod si obieciēs, ut Cai
tanus, Atqui hi qui offerunt non habent rectam inten
nem nec sunt fideles. Audi quid idem Doctor contineat

subiecit. Augustinus scribens Bonifacio dicit, In Eccle
sia saluatoris, paruuli per alios credunt, sicut ex alijs,
quæ in baptismo remittuntur, peccata traxerunt. Nec
impeditur eorum salus si parentes sint infideles: quia sicut
Aug. dicit eodem Bonifacio scribēs, offeruntur paru
uli ad percipiendam spiritualem gratiam, non tam ab
eis quorum gestantur manibus (quamuis & ab ipsis si
& ipsi boni fideles sunt) quā ab uniuerſa societate san
ctorum atq; fidelium. Ab omnibus namq; offerri recte in
telliguntur quibus placet quod offeruntur, & quorum
charitate ad communionem sancti Spiritus adiunguntur.
Infidelitas autem priorum parentū, etiam si eos post
baptismum demoniorum sacrificijs imbuerent conentur,
pueris non nocet: quia ut Aug. ibidem dicit: puer semel
generatus per aliorum uoluntatem, deinceps non potest
iniculo alienæ iniquitatis obstringi, ubi nulla sua uolun
tate consentit: secundum illud Ezech. 18. Sicut anima pa
tri mea est, ita & anima filij: anima quæ peccauerit
ipsa morietur. Sed ideo ex Adam traxit quod sacramen
ti illius gratia solueretur, quia nondum erat anima sepa
ratim uiuens. Fides autem unius, in eo totius Ecclesie par
uulo prodest per operationem spiritus sancti qui unit Ec
clesiam, & bona unius alteri comunicat, Hæc ille. Quæ
perſpicies ipse Caietanus aduersum suam iam dicta mili
tare, nifus est & hæc sua quadam glossa offuscare &
inficere, sic aiens. In articulo nono in responsione ad pri
mam & secundam intellige accommodationem esse quam
dam, in hoc, quod Ecclesia pro paruulis credit, intendit,
renuntiat &c. Ad litteram enim quia similitudo ex pro
prio

Nota.

prio deriuatur, quum institutus esset ritus baptismi pro
adultis, accommodatus est idem ritus ad paruulos: ut quum
proprie sit ab adultis, secundum quandam similitudinem
fieret a paruulo, non proprio sed Ecclesie ore. Et quum
nam ad solennitatem baptismi haec spectant, ideo sine
his baptismus factus ualeat. in responsione ad secundum
non sic intelligas ecclesie fidem prodesse infanti, qui ba-
ptizatur quasi meritum fidei existens in ecclesia salu-
infantem: quoniam infans non per fidem sed per fidei
eramentum regulariter saluatur: sed intellige ecclesie
merita prodesse infanti, et iuxta articulum communio-
nis sanctorum, et particulariter tum orando pro in-
te, tum applicando eundem sacramento ex corde
et charitate plena. Nec ille. Et nos intelligimus doctores
nam diui Thome ut uerba sonant simpliciter, et ut
cent ipse scriptura, uidelicet quod ecclesia ipsa co-
utitur in baptizando: quoniam suam fidem accommodat
infantibus pro quibus et hoc meretur in Christo, sicut
os maternum pro in utero existentibus accipit alimentum
illi participatur, ut habet similitudo ab Augu. eleganter
tradita. Nescio uero quid sibi uelit, qui ait esse hoc accommoda-
tionem quamdam quod ecclesia pro paruulis credere
intendat renuntiet et c. quasi uero non sic accipiente
sit, quod sic reuera oporteat accipi, ut uniuersaliter po-
ptura salua maneat quae dicit, sine fide enim impossibile
est placere deo. Non enim sacramentum solum, puerorum
uere potest sine fide. Nam ut ipsummet argumentum
illum retorqueam, quia enim facit causam parem adultorum
et puerorum, ut hinc arguat, quod sicut pueri

non ponunt obicem etiam sine uoluntate et consensu
baptizantur, et satis est quod non contradicunt, ita et
adulti. Simili modo et nos dicimus, quia adulti sine fide
non possunt baptizari ad salutem, ita nec pueri. Hoc cer-
te argumentum scripturae fundamentum habet, sine fide
impossibile est placere deo, iustus ex fide uiuet. Et cogit
nos ad id confugere, ad quod hi praeclarissimi doctores
Augu. et Tho. confugerunt aduersum argumenta haec
retorcorum, ut omnia conquiescant. ualeat quod pueri con-
sentiant, intendunt et credunt, non tamen per se sed per
ecclesiam ipsam quae fidem illis accommodat, et per
aliquos eam proficitur, quum solenniter sit baptismus.
Scimus autem, quod baptismus absque ijs solennitatibus
baptismus est, et tamen non esset baptismus absque ijs quae
ex huiusmodi solennitatibus declarentur, id est, absque fi-
de et confessione seu protestatione quae ipsius ecclesiae
est pro pueris. Ab adultis autem exiguntur propria
oblatione et sacrificio pueris accommodabatur per
quod salui fiebant Gregorio teste, quod ipsemet Ca-
retanus fatetur. Quod ergo affert ex Innocentio qui
ait tunc imprimi characterem quum obex non ponitur
contrariae uoluntatis, facile resoluitur, quoniam quum
manifeste de adulto loquatur, et ipsemet Ponti. consen-
sus eius requirat, et uerum sit, quum non est in eo con-
sensu dissensum esse, ut ipsemet Caietanus fatetur, re-
de dictum manet et uere iuxta subiectam materiam, quod
non ponens obicem contrariae uoluntatis recipit sacramentum
quia talis intelligitur consentire. Na sic ipse Caiet. defen-
dit se

dit se à Thoma qui requirit consensum, sed ille non habet, quoniam Thomas rectissime consensum exigit ex natura, quoniam in sacramento pactum est & stipulatio quædam cū Deo. Inuicem enim aliquid promittitur, ipse rite declarat unde oritur obligatio, & cum Deo & cum ecclesia, quæ non nisi ex consensu oriri potest, ut ratio ipsa cogit nos confiteri. Vnde & pontifex ille recte in adulto contentus fuit non esse obicem: quia cum non est obex, consensus adest, quum non sit dare hominem ingratum ac non amicum, neutrum. Et hæc satis quantum ad hoc sacramentum attinet.

DE SACRAMENTO Eucharistiæ.

Circa sacramentum Eucharistiæ quod in communione, super. 3. par. q. 80. art. 12. & super 10. c. 6. committitur, scilicet illa domini uerba, Nisi manducaueris, non accipies, ad sacramentalem manducationem, propter instantem & horribilem heresim annotare commentus sum. Quoniam & in hanc sententiam commentus Oecolampadius & Lutherus & ceteri heresiarchæ in hunc temporis contra communem sanctorum Theologorum sententiam. Quoniam uero hic doctor rem (ut per rationibus tractat, operæ precium censui ostendere, quam nihil ualeant, & quam inaniter argumetur, modo igitur iacit fundamentum super quod constructa est opinio, & hoc est, tres esse modos manducandi sacramentum: unum sacramentaliter, alium spiritualiter, sub

sacramento tamen, uel in re uel in uoto, tertium purè spiritualiter, qui modus, ut inquit, communis est omnibus uiatoribus & cōprehensoribus antiquis & recetibus adultis & pueris. Quo tacto fundamento, ut suadeat positum, id est, quod uerba domini intelligantur solum de tertio modo manducandi pluribus contendit. Primò dominus loquitur de illa manducatione sine qua non potest esse uita in nobis. Sola autem manducatio spiritualis talis est quod inductioni patet, quia sine sacramentali uel in re, uel in uoto potest esse uita, ut patet in infantibus, ergo &c. Secundò Christus ipse declarat eam manducationem per actus purè spirituales, ut est credere in eum, uerare ad eum: de speciebus autem sacramenti uerbum nullo modo trahit quæstiones & difficultates, altera uero fugat illas, hæc proculdubio eligenda, illa explodenda est. Sed si uerba domini intelligas de sacramentali manducatione, trahit expositio hæc secum quæstionem de infantibus ad quos non pertinet: & sic non est uniuersum. Item urget ut dicunt heretici ad tradendum sacramentum laicis sub utraque specie: ergo hæc explodenda est. Denique ausus est adicere (in quo obstupui) quod esse late ostendā. Ut autē uideas primū quā inualidè disserat bone lector remoue quæso affectū hominū si quæcūque ad lucē ueritatis. Primò enim fundamentum ipse innititur facillè patet. Thomas enim non tres manducandi modos uiatoribus, sed duos tantū esse asserit.

Tho. 1. q. 8.
art. 2.

rit. Caietanus autem eius sententiam citans non integrè affert. Nempe Thomas sic ait, Dupliciter ergo contingit manducare spiritualiter Christum: uno modo prout ut in sua specie consistit: et hoc modo angeli manducant spiritualiter Christum: alio modo contingit spiritualiter manducare Christum, prout est sub specie sacramenti, scilicet in quantum aliquis credit in Christum. Et hoc non solum est spiritualiter manducare Christum, sed etiam spiritualiter manducare hoc sacramentum. Hec ille. Ecce ergo apud Thomam unus tantum modus est manducandi Christum spiritualiter communiens uiatoribus, uidelicet sub speciebus sacramenti. Alio ergo tertius Cardinalis abstractus malè abstractus uerbis Thomæ. Nec euadit Cardinalis, nec se defendit excusans his uerbis: Nec propterea arguendi sunt doctores insufficientie, quia duos tantum modos manducandi Christum sub sacramento tractabant. Non euadit quidem, quia manifestè tractauit ibi. B. Thomas de modo manducandi angelorum, ut patet in primo distinctionis membro, qui certè non est sub sacramento. Certus non est lector, quòd iam corrumpit fundamentum totius molis, ut inueniatur struxit: quoniam in Tho. doctrina aliud tantum fundamentum, uidelicet quòd duo tantum sunt modi manducandi uiatoribus: et quòd spiritualis manducatio illis cōueniens, non est nisi sub speciebus sacramenti, repositè in uoto: iuxta quòd fundamentum patet ratione reposita. Nā ad primū respondentes fatemur quòd dominus locutus est de spirituali mādūcatōe sine qua nō potest esse uita, sed nō de illa que abstrahit à sacramento: quod

nā hāc ignorat ecclesia pro uiatoribus: nō enim sine mādūcatione spirituali quæ est sub sacramento uel in re uel in uoto implicite uel explicite potest esse uita. Hoc enim dicimus nos, cuius cōtrariū probare debuit ipse arguens nō sumere, nō principii peteret. Est ergo in primo argumentō aut manifesta petitio principij, aut processus inutilis, ut in prioribus satis ostendi. At, inquires, probauit id per instātia de infantibus quibus est salus absque hac manducatione. Hec bone lector, animaduerte ut hec instātia non minus positionem suam destruit quā nostrā, imò suam nō nostram: quia non fecit ipse sibi locū aliud respondendum, nos autem in prōptu ex Tho. doctrine habemus responsionem. Ecce ipse ait quòd doctores de spirituali mādūcatōe loquitur, sine qua nō potest esse salus, et spiritualē mādūcationē ipsemet declarauit esse quæ sit per actus spirituales. i. per credere in Christū. Sed hos actus certè nō potest exercere puer, ut notū est, ergo illi maxime manet ista questio de infantibus, et suum assumptum primum quod ex se notum distans instantia ista perimitur. Quid ergo dicet quomodo ducare spirituales qui tamen nullo modo possunt manducare spiritualiter? Vide ut semetipsum impugnat: superponit enim ut rem notam, quòd puer possit manducare pure spiritualiter: contra id quòd est ex se quādam manifestissimum: et cum hoc etiā negat posse illū comedere sacramentaliter: quia, inquit, non possunt comedere sed sugere. Quis hic nō miretur de tāto uiro! hē amemus ueritatē et nō cōturbemur affectu. An quæso areet pueros ecclesia ab altari quia nō ualeāt comedere sacramentaliter

Nota.

mentaliter, an potius quia nō ualent spiritaliter. Enim
uero uel ita clara est, ut non indigeat ostensione. Doctrina
enim manifeste annos discretionis exigit ad manduca-
tionem hanc, quia tunc elicere possunt pueri actus spi-
rituales fidei et charitatis: alioquin sacramentaliter et
tunc possent quidem comedere placentulam illam saltem
anniculi aut a bimatu et supra, quando incipiunt etiam
solidiora manducare: Quāobrem hinc latē paret contra
id quod tertio loco colligit plana responsio, uidelicet
quod nostra expositio non minus uniuersalis est quam
sua, quia puerorum instantia non minus suam percussit
quam nostram: hoc tamen interest quod nos quæstionem
resoluimus, non autem ille. Dicimus enim quod per alium
manducant pueri, quoniam cor et os maternum illius
ecclesia præbet quo credunt et cōfitentur ad salutē: ut
superiore quæstione definitū est: et B. Tho. autoritate
ratione. D. Aug. pulcherrimis uerbis probat: et alibi
eucharistiā sic eleganter scribit: sicut pueri ex fide
ecclesie credūt sic ex intētionē ecclesie desiderāt, quod
piūt eucharistiā, et rē. i. effectū ipsius sacramēti, quod
est incorporatio in Christū et uita per illū. Atque ad hoc
addit quod uotū hoc in baptismo habere incipiūt. Sed
ad hæc præoccurrit Card. et ait: nec mihi occurrit
quis dicēs quod in baptismo habet annexū uotū eucharistiæ.
quoniam huius sentētia quādo in doctorib. inuenitur, non
necabiliter suscipiēda est, in suo tñ ordine, uidelicet
est adaptatio quedā et nō ut inde sumatur argumentū
efficax ad firmādū ueritatē eorū quæ in fide uersantur
cūdem namq. ueritatem baptismus ex se solo sufficit ad

uitam eternam, et non mendicat hoc ex aliquo annexo
nō alterius sacramenti. Hæc ille. Sed quid est, obsecro,
quod ait, suscipiēda hæc est ut quedam adaptatio? An
forte beatus Thomas docet nos adaptationes: et quæ
non sint solidæ ueritatis: cuius doctrina in primis pro-
prietates sermonis seruat, atque ipsam inquirat et elu-
cidat ueritatem? Quid itē est quod ait uenerabiliter hæc
sententias esse suscipiēdas? Quis enim magis uenerabi-
liter suscipit, qui infirmat et carere eas ueritate affir-
mat, an qui probat ut ueras sicut et uerissime sunt? An
quæso non credunt pueri baptizati in Christum? Si non
credunt, experies ergo sunt Christi, quia iustus ex fide
uita, sine qua impossibile est placere Deo. Si credunt,
quo actu, quæso credunt? Actus enim cordis exigitur ad
iustitiā et ore confessio fit ad salutē. Ergo quo actu cor
dus aut oris? certē non suo, ergo maiorum et ecclesie.
Quid igitur mirum si et corde et ore materno deside-
rant et manducant corpus domini? Denique quid est
etiam quod ait, baptismum ex se solo sufficere ad salu-
tem? Nunquid sufficit sine fide aut sine uoluntate et uo-
to parendi mandatis Dei? Absit ut hoc fateamur. Quū
igitur inter mandata Dei, hoc sit manducare hoc sacra-
mentum quando est opportunitas, ut docet B. Tho. iam
apparet non adaptatio sed mera ueritas, quod in baptis-
mo etiam hoc uotum continebitur. Ad hæc ad hominem
ergo, certē necesse habet fateri, aliud esse baptizari,
aliud manducare corpus Christi, quoquo modo intelli-
gatur manducatio: de his enim ut diuersis legem pro-
tulit dominus. De baptismo quidem, nisi quis renatus
CC 4 fuerit

fuerit &c. De manducatione uero, nisi manducaueritis
&c. Si igitur ut patet ex mandato domini ambo hec re-
quiruntur ad uitam, ubi est quod asserit Cardinalis ba-
ptismum solum sufficere? Neque enim puto quencumque
ita ineptum ut existimet idem esse baptizari & man-
care, quum altero generemur, scilicet baptismo, altero
id est, manducatione iam generati nutriamur & con-
seruemur. Ad hec iterum uide ut & hic semetipsum
suamet expugnet doctrina. Quæso quid hic ait domi-
nus: certè nisi manducaueritis & nisi biberitis &c. Quo-
modo autem manducat quis aut bibit? per actus fidei
(inquit ille) & charitatis. Ergo sine his actibus non est
uita. Sed puer non habet hos actus per se, ergo cogit
Christianus dicere quòd ille ab ecclesia mutuatur, nisi
forte uelit mutiliter pueros baptizari absque effectu sa-
lutis, quod est purè hereticum. Itaque Augustinus epis-
107. in hunc modum de pueris confidentissime loquitur.
Scimus etiam paruulos secundum ea quæ per corpus ges-
serunt recepturos uel bonum uel malum, gesserunt an-
tem non per seipsos sed per eos quibus pro illis respos-
dentibus & renunciare Diabolo dicuntur, & credere in
Deū. Et concludit, unde & ipsi sicut dixi si in illa pæ-
ua etate moriuntur, utique secundum ea quæ per corpus
gesserunt, id est, tempore quo in corpore fuerunt, quan-
do per corda & ora gestantium crediderunt, uel non cre-
diderunt, quia baptizati sunt, uel non baptizati, quan-
do carnem Christi manducauerunt uel non manducauerunt,
runt, quando & sanguinem biberunt uel non biberunt.
Secundum hæc ergo quæ per corpus gesserunt, non se-
cundum

secundum ea quæ si adhuc uiuerent gesturi fuerant iu-
dicantur. Superest ergo iam ut illud resoluamus, quod
nec minus ad eum attinet ut uidebimus, id est, quomodo
si uerba hæc, Nisi manducaueritis, de sacramentali sum-
ptione intelliguntur, stare potest quòd non sit præ-
cepta sumptio sub utraq; specie, quum dicat non solum
nisi manducaueritis, sed etiam nisi biberitis. Sed miror
argumentum. Manducationem enim præcepit dominus
& bibitionem spiritualementem quidem, ut diximus per actum
fidei & charitatis, & sub sacramento: nec tamen exigit
sub utraq; specie sacramenti, quia sub una specie accipie-
ter, utrunq; actum exercent, & fidei manducando, &
dilectionis similiter bibendo. Alioqui ridiculum esset cõ-
cedere, posse manducari & bibi spiritualiter absq; ulla
perceptione sacramenti ut uolunt, & cum hoc simul as-
serere, id fieri non posse si saltem sub una specie perci-
piatur, cum sub qualibet specie sit utrunq; uidelicet &
corpus & sanguis domini. Ad hæc si demus contentiosis
ibi loqui dominum de manducatione ac bibitione sub utra-
q; specie nunquid hoc ita dure, Imo ita planè stulte acci-
piunt, ut putent hoc præceptum ad laicos pertinere?
Ad laicos enim si hoc præceptum pertinet, scilicet in
utraq; specie sumendi, nunquid & ipsi tunc tenebuntur
ad hoc, quando illis sub una tantum specie ab ecclesia por-
rigitur? Non enim ipsi possunt cõficere, ac sibi ipsis præ-
parare. Aut propterea subaudiendum sit datum esse
præceptum ecclesie tradendi sub utraq; specie, quia præ-
ceptum sit etià laicis sub utraq; specie accipiendi minime.
CC 5 Si enim

Nota.

Si enim dominus in hoc ligare ecclesiā uoluisset accipiant, praecepti direxisset in eam dicens, nisi propinaueritis panem & nisi propinaueritis uinam. At uide sapientiam Domini ac prouidentiam. Quia enim uolebat, & sic se re sciebat, hoc sacramentū modo sub una modo sub utraque specie in Ecclesia esse propinandum iuxta rationem porum & opportunitatum, utrumque modum nobis probauit modo solum manducationem panis memoriam, cum ait, Qui manducat hunc panem uiuet in aeternum & iterum, Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita, modo bibitionem simul adiiciens quam adiunxit nisi manducaueritis & nisi biberitis iterum, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, ut hoc referas uel ad id temporis quando utrumque propinabatur quod aliquando seruasse ecclesiā confitemur, uel ad eas personas quas necesse est utrumque sumere, ut sunt sacerdotes. Sic ergo uarie loquens sapientissimus Dominus inuexit sapientibus Ecclesiae bitrio relictum utrum horum modorum seruandum cēseret, iuxta spiritus sancti directionem a quo in hoc modo dirigitur proculdubio. Et bis adde, quod ipse dominus euntes discipulos in Emaus, cum sistere eos fecisset, sub una tantū specie sacramentum illis communicasset, & in acti. Apostoli fit solummodo mentio de fractione panis, de uino autē nihil, ut scias etiam illo modo tunc dominum usum & ipsam ecclesiā, uidelicet ministrantem quod una tantum specie: durus igitur sit & proteruus quod rationes has non admittit, superbus autem, aut etiam stultus qui uel ecclesiam reprehēdat a qua legem debet accipere & non ei dare, uel imputet laicis quod non sub utraque accipiant, quum illis sub una offertur idque non in eorum maiorem, sed ob periculum effusionis, cum etiam nihil illis deperat, cum sub specie panis Christus sit integer & integram operetur salutem, & ipsi ambo actus uideletur fidei ac dilectionis nihilominus exercere possint, ad utrumque considerantes, uidelicet ad corpus & sanguinem. Parece igitur Parce haeretice miser matri tuae, & non dimittas legem eius, ut addatur gratia capiti tuo & torques collo tuo. Alioquin pro torque rectis te manet, quomodo strangularis & rumparis medius. Sed redeo ad Caietana qui putat se absolutum a questionibus si hic excludatur sacramentum. Respondeat ergo mihi pro eo aliquis si solum manducare satis est ad uitam ut uerba domini clare sonant dicentis, Qui manducat hunc panem uiuet in aeternum, ut quid exigitur adhuc bibitio? aut igitur in manducatione bibitio includitur, quod ipse pro absurdo habet, aut idem erit manducatio quod est bibitio, aut de nobiscum consentiens cogetur fateri per manducationem solum intelligi sumptionem sub una specie, & hic sufficere ubi sola paratur. His ergo satis superque satis arbitror patere feci per suam expositionem nullam eorum questionum illum euadere quas in nos obiecit: hoc tamen interesse quod nos eas facile resolvimus, apud illum uero non solum insoluta uerum etiam insolubiles manent. Ad secundum nunc argumentū respondens quod dominus declarat manducationem per actus purē spirituales, fateor, quod uero nullam de speciebus sacramenti faciat mentionem, consideret negito. Quamobrem enim

toties

AMBROSII
CATHOLICA
CATHOLICA

toties uocaret se panem nisi ad species illas respiceret
sub quibus nobis sese daturum pollicebatur: Nam audi
Paulum dicentem. Panis quem frangimus nonne panis
patio corporis Domini est? Et iterum, omnes qui de un
pane participamus, Quid ergo hoc in loco panis nomen
ne intellexit Paulus? Eis ab ipso Caietano hoc disce
Audi ergo, primum locum sic exponit, Paulus pro
nem pro specie panis, secundum item sic, Panis pro
cie panis, ut dictum est ponitur. Si ergo apud Paulum
sic sumitur panis ut species panis iudicet & Christum
sub illis, Cur non & apud Christum similiter accipiat
a quo hoc didicit Paulus? Ad quid enim toties inculca
tur, Ego sum panis uerus, Ego sum panis uitæ, Ego sum
panis qui de coelo descendi, Qui manducat hunc panem
Nisi manducaueritis, Nisi biberitis &c. Quid sibi uoluit
Nunquid fidem solummodo nudā declararet Absque
fecto nunquā his usus fuisset uerbis, quæ & toties incul
cando causam dabat rationabiliter aliud quoddam intrin
gendi, sicut Iudei intelligebant, unde & toties incul
litigabant adinuicem dicentes, Quomodo potest hic
bis carnem suam dare ad manducandū? Quo in loco uo
de, quod unum pro certo acceperant, uidelicet quod un
lebat aliquo modo dare seipsum ad manducandū
sibiliter, At de hoc altero dubitabant uidelicet de modo
& quia fuerunt impatientes ad discendum, prius respo
bantes quā audientes, dicebant enim, Durus est sermo
& quis potest sustinere eum? ideo sese fecerūt indignos
indicans, cum ipsi cogitarent, quædam manducandi

um carnalem atq; horrificum, adiecit, caro non prodest
quicquam, sed spiritus est qui uiuificat: ac si dixisset cla
mea sic manducata, ut cogitatis carnaliter, ni
prodesset, sed si spiritualiter id est si iuncta fide sacra
mento manducetur, quoniam uerba mea spiritus sunt &
hoc est, ea docent ea præcipiunt quæ sunt spiritus,
ut inde uitam accipiat, ualde prodest, modo comedere
tantum carnaliter ad carnem proficeret quæ corrupti
tur, & ita nihil proficeret. Ergo spiritualis manducatio
nobis præcipitur uerbo meo, quam tamen uolo sub sacra
mentali manducatione exerceri: hoc uero non aperuit,
quia uolebant discere. Cuius rei ut elegas & pulcherrim
um exemplum ac typum cernas. Audi pie lector, com
primatur a turba Christus quādo fimbriā uestimenti
eius quædam mulier tetigit, & nullus cōprimētū sanatus
est, sed illa sola mulier: quid ita? quia sola tetigit, Quo
modo sola cū turba etiā cōprimeret ipsum, illa uero so
la tetigerit fimbriā? Sed caro nō prodest quicquam, &
spiritus est qui uiuificat, spiritualiter enim tetigit illa aca
cedens ad Christum fide, & ideo spiritus uiuificauit eā,
unde uirtus exiuit: & idcirco audiuit, fides tua te saluā fe
cit, nec tamen sine aliquo tactu sensibili, non Christi sed
fimbrie eius, nā tacta fimbria sensibiliter, & per fidem ex
tigit ad Christū usq; spiritualiter: fide enim ac
sepe prudēs mulier ad eū, & dixit, si uel uestimētū eius
tangero salua ero, sic tu etiā accede fide & dicito, si teti
geris uestimētū eius, id est, si sensibili modo māducaueris
fide, quæ quodāmodo uestimētū sūt domini i sacramento, sa
lue cōsequar, quoniam fide Christū attigeris, & spiritus
uiuificabit

Matth. 9.

Marc. 5.

CONTRA CAIET. LIBER V.

uificabit, quia uirtus de illo exibat, sicut enim multi illa fide concepit uotum ut tangeret etiam sensibilia et continentia, et data facultate cum fide illa tetigit et consummata est, sic et nos fide concipere et habere in nobis hoc sacramentum debemus, et ad illud facultate data cum fide illa accedere, ut sic inde exeat uirtus à Christo et sanemur, Amen.

Adhuc aduerte ad hoc, obsecro, studiose lector, obiectarunt Iudei Christo, Quod facis signum, ut uideamus et credamus, Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto sicut scriptum est, panem de caelo dedit eis. Respondit autem dominus, Amen dico uobis, non Moyses dedit uobis panem de caelo, sed pater meus dat uobis panem de caelo uerum, lector, aduerte: cur ait dominus panem de caelo uerum, nisi ut alluderet ad illud manna quod figura erat ipsius ueri panis? Manna uero illud nonne figura erat huius sacramenti? Quis unquam negauit? Ergo dominus de sacramento loquebatur, quod erat intellectum in manna, et erat uerus panis, respectu manna quod erat figura, intelligis bone lector, credo, si quid sapias. Ad hoc uerba illa domini ad futurum respicientia, quum ait panem quem ego dabo uobis etc. Quid, queso aliud significat quam illud psalmi, Adorate scabellum pedum eius postea tradam in sacramentum, hoc uerba subdidit, Quando hoc comemus commendauit, de carne locutus erat et dicit, nisi quis manducauerit carnem meam non habebit uitam eternam, scandalizati sunt quidam discipuli eius, et dixerunt durus est hic sermo, Quis potest intelligere? et recesserunt ab eo, durum illis uisum est quod

Arguo enim contra illum hoc pacto. Quoties noua alia qua effertur opinio uel expositio, quam non probat Ecclēstia, sancti doctores non norunt, et quae quæstiones ac difficultates non dirimit sed auget, denique quae hereticorum dogmatibus etiam fauet, proculdubio illa respuenda est, et illi opposita est amplectenda cui est conuerso et sanctos hunc locum de sacramento exposuisse. Imò uero afferat alius nobis unum qui non de sacramento exposuerit? Scimus hereticos nouos dogmatizare, hunc locum nihil ad sacramentum attingere. Contra quos gloriosus amicans Rossensis Episcopus ita in Lutherum scripsit: in hoc non minus ab se dissentio quam Cyrillus, Hilarius, Cyprianus ac ceteri patres eximii, qui non solum palam usurpant huius capi uerum, sed etiam pro testimonio Eucharistiae, uerum etiam apertissime rationibus id docent usurpandum, haec illa. Augustinus ergo quando dixit, ut quid dētem et uentrem patre meo, quam nolebat esse nudam uidelicet absque spiritu, tradam illud psalmi, Adorate scabellum pedum eius postea tradam in sacramentum, hoc uerba subdidit, Quando hoc comemus commendauit, de carne locutus erat et dicit, nisi quis manducauerit carnem meam non habebit uitam eternam, scandalizati sunt quidam discipuli eius, et dixerunt durus est hic sermo, Quis potest intelligere? et recesserunt ab eo, durum illis uisum est quod

Nota lector
Augu, intel
lectu super.
c. 6. 10.

est quod ait nisi quis &c. Acceperunt illud stulte & carnaliter, illud cogitauerunt & putarunt quod præfatum esset dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt, durus est hic sermo. Ipsi erant duri non sermo, etenim si duri non essent, sed mites, dicerent sibi, non sine causa dicit hoc. ille autem instruit discipulos, aiens, spiritus est qui uiuificat. caro non producit quicquam, uerba que locutus sum uobis spiritus sunt & uita, spiritualiter intelligite, non hoc corpus quod uultis manducaturi estis, nec bibitori illum sanguinem quem fusi sunt qui me crucifigunt. sacramentum aliquod uobis commendauit, spiritualiter intellectum uiuificabit uos. Et si necesse est illud uisibiliter celebrari, oportet tam inuisibiliter intelligi. Hæc Augustinus ibi & alibi.

Ad Marcel.

lib. 1. c. 20. de

Bap. paruu.

Cyrrillus.

ait. Dominum audiamus non suspensiones coniecturasque mortalium, dominum inquam audiamus non quidam sensum de sacramento lauacri dicentem, sed de sacramento accedens & mensæ suæ, quod nemo ritè nisi baptizatus accedat, nisi manducaueritis carnem &c. Quid his clarius ut aiens ipsum illa uerba non iam aptare aut applicare sed manifestissime interpretari de sacramento? Verum proinde cedat Cyrrillus qui tam pulchre tam euidenter etiam longiore sermone nobis idem confirmat, super his uerbis dicens mini nisi manducaueritis &c. ait enim: audiant hec qui ex arrogantia nondum Christi fidem suscipere uolunt, nisi manducaueritis (inquit) carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis uitam in uobis. non enim possunt cum sanctificatione beate uite fieri participes, qui per mysticam benedictionem, Iesum non suscipiunt.

perunt. Et paulo post declarans illud, caro mea uerè est cibus &c. sic interpretatur, distinguit rursus inter mysticam benedictionem, & manna: & aquarum fluentia ex lapide & calicis sancti communicationem. Et paulo post propterea corpus & membra Christi sumus, quia per hanc benedictionem mysterij ipsum filium dei suscipimus, Et paulo post tractans aliud, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, manet in me & ego in illo, sic egregie exponit. Ad hanc mysticam benedictionem totum transferens & aiens, sicut parum fermenti totam massam fermetat ut Paulus ait, sic paruula benedictio totam communitatem in seipsum attrahit & sua gratia replet, Et hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo. Vere enim totum fermentum in totam massam pertransit, sed sensus loci huius hic est. Nos uerò si uitam æternam consequi uolumus, si largitorem immortalitatis in nobis habere desideramus ad recipiendam benedictionem libenter concurramus, caueamusque ne loco laquei damnosam religionem diabolus nobis prætendat. Rectè (inquit) dicis, scriptum tamen esse non ignoramus iudiciū & de calice illo indignè, Ego igitur probo meipsum & indignum inuenio. Quando igitur quicumque tu es restitui si peccando indignus es, & peccare non desinas (quis enim delicta intelligit, secundum Psalmistam? replet omnino eris uiuifica huius sanctificationis. Quare per quæso cogitationes suscipias studiose sancteq; uis & benedictio participesque (mihi crede) non mortem

DD

solum

solum uerumetiam morbos omnes depellit. Sedat enim cum in nobis maneat Christus seuentem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbatque animi extinguit nec in quibus sumus peccatis confisus rat, sed egrotos curat, collisos redintegrat, et sicut pastor bonus qui animam suam pro ouibus posuit, ab omni nos erigit casu. Hec Cyrillus: quæ libuit idcirco afferre quod non solum ad interpretationem faciant huius loci ueram quam probamus, uerumetiam quod multum ad edificationem promoucant per hoc persanctum et superbenedictum mysterium: quare nolui fraudare locum tam pulchra cohortatione. Non persequar ratio quæ ex Cyrillo afferre, quoniam longiore sermone et in eodem semper tenore persistit, totum penitus ostendit hunc Ioannis ad mysterium pertinere eleganter ostendens. Basilius item in summa suorum moralium. 1. c. 2. Cyprianus quoque in sermone de cena domini hoc non minus euidenter ostendit. Hilarius pari modo in lib. 8. de trinitate longa disputatione id expendit et accipit pro re indubitata. Chrysostomus etiam locum eundem exponens homil. 45. scilicet uerba illa, Panis qui ego dabo uobis &c. non nisi de sacramento interpretatur, et multis pulchrisque laudibus rem extendit et fructum sanguinis mystici diuinum exponit, omni necessitate suauiore, quoniam uerum superum nectar est: unde ait, Qui huius sanguinis sunt participes, cum angelis et archangelis et supernis uirtutibus commemorantur, ipsam regiam Christi stolam induti spiritalibus armis muniti, sed nihil dixi, unde ipsum induti sunt regem.

sicut magnum est et admirabile, ita si purè accesseris et salutem accessisti, sin praua conscientia ad poenam, et supplicium. Qui enim manducat et bibit indigne &c. Hec ille. Verum nimis longam telam texerem si sanctorum et ueterum patrum omnium huc expositiones uel aduehere. Nam recentiores proculdubio secuti sunt illi, ut Beda, Theophilactus, Bernardus, Anselmus et alij sine numero. De Thoma nostro iam perspicuum est, quare magnopere mirandum illud uerbum Caieta- ni, quo tam secure pronunciat, sanctos doctores de spiritali manducatione quæ est absque sacramento hunc locum interpretatos esse, cum sit adeo manifestè falsum, ut nullum fere tam patens. Quinetiam ut magis miretur qui huic uiro fidem nimiam habet, quod aliàs hoc in loco prætermisi, uolo consideret quàm sit ipse in decendo inconstans. Etenim alias hanc suam quam tãto pere defendit sententiam, uidelicet, quod hic locus Ioannis non ad sacramentum quouis modo pertineat, sicut et late contendit in commentarijs, ipsemet in hereticos Inconstantia arguens probauit esse errorem. In instructione enim nû doctrinæ. et apostolici circa errores hereticorum de cena domini quam iussu Clementis fecit. Sic aduersus sacramentarios scripsit, qui negabant hunc locum attinere ad sacramentum Eucharistiæ, ait enim, Ad cuius euidentiam et ipsum quod tria inueniuntur in Eucharistiâ, scilicet Nota. hoc sacramentum quod adoramus, et manducamus spiritualis, quæ est communis bonis et malis, et tria circa sacramentum Eucharistiæ ex eo quod non loqua-

CHANGCHUN

Inconstantia
doctrinae.

1. Corin**th**. 2.

Thom.in. 2.
parte.

Nota.

enim quod est hæc noua & singularis eius traditio de
uerfatur etiam aliorum doctrina. Nam Petrus de Pa-
in. 4. longe prudentius docet, in quacunque causa non
cere laicis nec sibi, nec alijs huiusmodi sacramentum
ministrare, quāto minus hoc permitti debeat peste labo-
ribus, qui plerunque mania corripiuntur? Et quāto
minus per instrumenta inanimata? Denique mira do-
na hæc, quæ cum decenter offertur hoc sacramentum,
gat Christianum teneri, sumere diuino iure: cum uero
decenter & periculosè, tam facillè tamen permittitur
propria autoritate?

Annotauit etiam ut rem periculosam nimis, quæ
conatus sit defendere, non esse præceptum
nem consciū sibi peccati mortalis confiteri illud cum
suscepturum sacramentum, & habentē copiam confes-
soris. Mouetur autem primò quia non inuenitur, in
ille, præceptum hoc ullo iure quod confiteatur, imo
tius permissum ne confiteatur, quia Paulus ait, pro-
seipsum homo & sic de pane illo edat &c. Dicit ergo
Paulus, probet seipsum, & non dicit probetur à con-
fore. Probat autem seipsum homo per contritionem, im-
go sat fuerit contritio, cum nō aliud exigat &c. Ex suo
iecit & rationem, inquiens, quod de se & ex suo
contritum & non confessum accedere ad Eucharistiam
non est mortale, quia si esset, nullo casu liceret. Licet
tem, ut omnes concedunt, in necessitate quando non
copia confessoris: Ex hoc autem infert, quod si non
peccatum copia confessoris non existente, etiam necesse
catum esse existente copia cōfessoris, quoniam

Annotatio
digna ut pō-
deretur &
ualde pro-
pter pericu-
la.

plā confessoris est per accidens, atq; ideo dimittendum
ab arte, neq; ex eo inferendum aliud iudicium. Confir-
mat dictum tandem, quoniam contritis licet alia sacra-
menta administrare & suscipere etiam absque confes-
sione, cum non appareat præceptum ullum in eis, ergo si
nulliter & sacramentum Eucharistia. Non enim præce-
pta sunt noua superstitione introducenda. Hæc ille in
summa. Quæ ut certè agnoscas nisi tenearis doctoris
amore, quā inania sunt & nihil cogentia: Aduerte ad
singula, & ad primum primò, quod inducit ex Paulo,
ubi petit principium. Quia enim dicit Paulus, Probet
seipsum homo, excludit confessionem, quasi uerò homo
constitendo non probet seipsum acsi quando solemus scri-
bere inuicem, cura ualeat dinem tuam, aut cura teipsum
excludamus per hoc accessum ad medicum per quem ho-
mo curatur, & non uidit hic homo, quod sicut per hæc
omnia homo curat seipsum, uidelicet eundo ad medicū,
capiendo medicinas, quas ille componat, ita & spiritua-
liter probat homo seipsum, per ea quæ sunt opportuna:
modo dicere quod satis est conteri absque confessione, Nota hæc
non aliud est quā principium petere cum nos econuer-
so dicamus quod ad probatiōem idoneam sui ipsius etiā
cōfessio requiritur. Sic probat homo aurum medio igne
non solum oculi inspectione, sic & argentum medio
malleo, & ita singula medijs opportunis probantur.
Nota ergo lector ubi latet fallacia, nempe in hoc, quod
putatur idem esse probare seipsum quod est probare se
ipsum per seipsum, & non per alium: At hæc longè di-
uersa sunt. Et re uera. B. Paulus quando dixit, probet
DD 4 seipsum

Nota hæc
acute lector.

seipsum homo intellexit, quod probaret legitime, hoc est opportunis modis et medijs quae non sunt sollicitudinis aperire, quia sciebat haec disci à more maiorum et consuetudine Ecclesiae, et ex diuersa personarum rerum et temporum conditione: Nam qui non est conscius seipsum peccati mortalis satis probat, si uenialium etiam peccatorum teat: qui uero conscius est, et urgetur ad celebrationem et non habeat copiam tunc confessoris satis etiam probat, si lachrymis luat peccatum et propositam habebat, quamprimum poterit confitendi. Quod si habeat copiam confessoris etiam illud exigitur ut confiteatur ad hoc ut recte se probet, nec satis est conteri, imò dico quod non uere potest et probabiliter putare se esse contritum, qui in talicasu renuat confiteri. Si enim ut fatetur tandem in sua summula homo iste, qui habens copiam confessoris et renuit confiteri ualde grauiter peccat, quia obsequio contritio est hominis scientis se ualde grauiter peccare in eo facto, id est, in accessu ad sacramentum illud, et ualentis uitare tam facile peccatum illud et nolens tamen? O contritionem improbam, ac merito improbatam. Non ergo probat homo se illo modo, sed reprobatur magis ac reprobabilem indicat, qui quod non probat audet tamen, quin ut uideas inconstantiam doctrinae huius in responsione. 2. articuli Lutherani ad Leonem, exponens quomodo probet seipsum homo non solum contritionem affert, sed confessionem et orationem et cetera opportuna, sic ait, docens siquidem idem Apostolus quo pacto quis ad dictum sacramentum non indigne accedat nec ad iudicium sibi manducet, et bibat (inquit) probet

Incōstantia
doctrinae.

Nota hec.

probet autem seipsum homo et sic de pane illo edat et c. ubi manifestat eum qui probauit seipsum secure ad sacramentum accedere, ita quod non est reus corporis et sanguinis domini, nec ad iudicium sibi manducat et bibit: et quoniam populus Christianus frequenter utranque apostoli doctrinam audit, et ut unusquisque potest de seipso testari, quilibet ante communionis sacramentum probans seipsum contritione, confessione, oratione et c. utitur hac fiducia tanquam praeseruatice à peccato indigni accessus nec illi: ubi clare uides quod ad probationem sui ipsius non solum exigit contritionem sed confessionem, imò orationem et cetera quae essent opportuna. Venio ad aliam probationem, cuius fallaciam et inefficaciam miror uenerenter non esse omnibus perspicuam, sic enim arguit, de se non est peccatum mortale si quis accedat contritus et non confessus: patet quia omnes fatentur quod si non adest copia confessoris non erit peccatum: et hinc elicitur, Ergo non erit peccatum etiam si adest copia confessoris. At quomodo id consequitur? Si enim ualet consequentia ista, sequitur quod omne quod non est de se peccatum, non fiet peccatum quauis adueniente circumstantia, sed accipe instantiam per omnia similem. Certè diuitem non dare elemosynam indigenti, non est de suo genere peccatum, quia semper esset peccatum siue occurrat, siue non occurrat indigens, sed non est peccatum si non occurrat, ergo nec si occurrat: si ualet huius hominis processus, quoniam quod occurrerit est per accidens, consequens autem est manifestè falsum, ergo uiciosus processus. Nunc agnosce fallaciam hominis

D.D. 5 in

in arguendo. In moralibus illud dicitur esse per accidens
et non considerandi, quod eueniens non mutat actionem in ge-
nere moris, uerbi gratia, quod sagittas ad scopum la-
gratia trāseūtē hominē interficiat nō sit homicidij reus
in causa est, quoniam non interficit ille sagittans trāseūtē
tem nisi per accidens, uidelicet quia accidit ut inter sa-
gittandum ille transferat, et huiusmodi sunt illa per ac-
cidens quæ non considerantur à prudētē, ut inde sumit
iudicium. Adde quod ipsemet Caietanus cōtra suam huius-
modi regulam imprudens in hoc ipsum committit: nam cū di-
cat quod habens copiam confessoris peccat ualde gra-
uer, non autem non habens copiam, patet quod et ipse iu-
diciū sumit ab eo quod est per accidens, contra quod
tamen ipse idem docet. Tu ergo uide manifestam ratio-
nem differentie inter eum qui habet commodum confes-
soris et non confitetur, et illum qui tale commodum
non habet, quia qui habet commodum et non facit, con-
uincitur nec habere in uoto: quia omnis qui habet in uo-
to facere quicquam cum commodum et opportunum
fuerit illud facit omnino. Si enim non facit manifestum
est quod non habet in uoto. Quid enim obstat ad sa-
ciendum si uellet? Nec dicas mihi uult quidem facere sed
nō modo. Quādo ergo: suo tempore, inquires. At quod
magis est suum tempus et opportunum quā nunc, ac-
cessuro ad sacramentum; dices, Non, sed in die qua ten-
tur ex præcepto cōfiteri uidelicet semel in anno. Sed nō
uides quod illa opportunitas confessionis et necessitas
est tunc propter Eucharistiam: quia enim præcipiuntur

communicari

communicare etiam præcipiuntur confiteri. Et sic eadē
tunc est opportunitas in ueritate quæ est tunc. Et sicut Nota.
si tunc communicaret conscius mortalis peccati et non
confitens faceret sacrilegium, id est, iniuriam sacra-
mento nec solum reus esset contempti præcepti Ecclesiastici.
Ita in casu isto iniuriam faceret sacramento licet non
esset preuaricator Ecclesiastici præcepti cum non sit
expressum hic.

Quod uero tandem affert de cæteris sacramentis
etiam si daremus quod sumit, uidelicet non esse
peccatum non confiteri habenti copiam con-
fessoris quod tamen non damus, tamen multa esset diffe-
rentia inter hoc sacramentum Eucharistiæ, quod est sa-
cramentum charitatis et unionis cum Christo et Ecce-
lesiæ et adest præsentia tanti Dei cui iungimur in quem
uolumus transformari, coram quo non sunt nec Angeli
Dei mundi, Quis autem accessurus ad regale cōuiuium
illis manibus accedat etiam si uideatur habere manus
non immundas? Sed non contentus ob decentiam saltem,
ob speculatores, ob regiā præsentia hoc faceret. Quod
si omittat quis non improbet, non detestetur? Sed dicet
aliquis pro Caietano non negatur indecentia facti, imo
dicatur quod ualde grauiter peccat, sed negatur solum
mortale. Audi quæso te lector et nota quæ dico. Ipse idē
Caietanus confitetur quod hic talis homo non digne ac-
cedit ad sacramentum, nec tamen concedit quod indi-
gnetur, mirabile profecto est quod qui ualde grauiter pec-
cat et sic uult grauiter peccare, accedens ad tantum sa-
cramentum non tamen indigne accedat. Quis ista tam
incon-

Nota.

Nota.

inconstantia concedat? Et mirabile est, quod putaverit quodd. B. Paulus sic doceat et admonet accessurum ad sacramentum, ut satis habeat instruxisse illuc usque non ut suam admittentes instructionem adhuc ualde graviter peccarent: O doctrinam. Cogita quæso hæc inter te tecum amice Caietani, et post hæc ipse iudica. Summa autem rationis nostræ per quā omne illius argumentum evacuatur ex sententia catholica et B. Tho. hæc est, adverte. Homo qui peccavit mortaliter non potest in gratiam reparari absque sacramento poenitentiae, quod dicitur secunda tabula post naufragium. Sacramentum autem poenitentiae non est sola contritio, sed habet et satisfactionem et confessionem: nam his tribus perficitur sacramentum hoc. Et horum trium primum quidem quod est contritio necesse est habere in actu omnino ut reparetur quis. Reliqua uero duo sat est habere in uoto, sed quod habet quis in uoto, ut iam diximus, necesse est ad actum quandoque perducere, et tunc cum adest et commoditas et opportunitas. Ergo accessurum ad sacramentum et habentem copiam confessoris ut mundus à suo peccato accedat, oportet confiteri, quia et commoditas adest ut ponitur et opportunitas id requirit, quia accessurus est ad sacramentum. Quā opportunitate qui negat, abest, ualeat, fruatur iudicio suo. Nam ex Thomæ doctrina hæc omnia sumimus. Audi lector nunc illum. D. Thom. in 4. d. 12. q. 2. art. 1. ubi querit an sit necessaria confessio concludit his uerbis catholicæ ac rectæ. Passio Christi sine cuius uirtute nec actuale nec originale peccatum dimittitur, in nobis operatur per sacramentorum susceptionem.

nam, quæ ex ipsa efficaciam habent, ideo ad culpæ remissionem, et actualis et originalis peccati, requiritur sacramentum ecclesiæ uel actu susceptum, uel saltem uoto, quando articulus necessitatis, non contemnitur, sacramentum excludit, et per consequens illa sacramenta quæ ordinantur contra culpam, cum qua salus esse non potest, sunt de necessitate salutis, et ideo sicut baptisimus quo deletur originale est de necessitate salutis, ita et poenitentiae sacramentum. Sicut autem aliquis per hoc quod baptismum petit, se ministris ecclesiæ subijciat, ad quos pertinet dispensatio sacramenti, ita etiam per hoc quod fatetur peccatum suum, se ministro ecclesiæ subijciat, ut per sacramentum poenitentiae ab eo dispensationem, remissionem consequatur qui congruum remedium adhibere non potest nisi peccatum agnoscat, quod sit per confessionem peccantis: et ideo confessio est de necessitate salutis eius qui in peccatum actuale mortale cecidit. Hæc ille primū: unde habes primā conclusionem, quod ad salutem necessaria est confessio homini qui peccavit mortaliter. Quoniam uero in omnibus modis et Th. ut doceat, quādo talis peccator teneatur confiteri, et ait, Cū propositū confitendi sit annexū contritioni, tunc tenetur aliquis ad hoc propositum, cum ad contritionem tenetur, scilicet quādo peccata memoriæ occurrūt, cum precipue in periculo mortis existit, aut in aliquo articulo, in quo sine peccati remissione oporteat eū incurrare, sicut cum tenetur ad celebrandū si desit copia sacerdotis saltem ceteri tenetur, et habere propositū confitendi.

sed

Sed ad confessionem actualiter faciendam obligatur aliquis dupliciter: uno modo per accidens, scilicet quando ad aliquid tenetur quod non potest sine peccato facere nisi confessus. Tunc enim confiteri tenetur, sicut si desit beatam Eucharistiam percipere, ad quam nullus post peccatum mortale nisi confessus accedere debet, copla sacerdotis oblata & necessitate non urgente, Et inde uenit obligatio qua Ecclesia obligat omnes ad semel in anno confitendum, quia instituit ut semel in anno scilicet in pascha omnes communionem accipiant, & ideo ante tempus illud omnes confiteri tenentur &c. Hæc Beatus Thom.

q. 24. art. ul.

Circa domini uerba illa, Hoc est corpus meum, quod est, non stet pro significat, sed proprie pro uerbo substantiuo & copula, uere id quidē atq; catholice contra hereticos docet. Illud tamen offendit, quod manifestanter hac de re est locutus, puto autem etiam minus idonee nam in 3. parte, solum hoc ecclesie autoritate citari haberi nec apparere ullum uerbum ex euangelio collatum, ad intelligendum uerba illa proprie & non metaphorice. In instructione uero nuncij, tam uehementer arguit ex his domini & Pauli uerbis, ut non solum ceteri gisse hereticos uerum etiam confudisse & colligasse illos per hæc, sibi uideatur. Ait enim post plura. Cōfitebamur istos querendo ab eis si hæc Christi & Pauli uerba non sat sunt ad docendum uerum corpus Christi esse in sacramento Eucharistie. Dicite queso uos quibus uerbis utendum erat, ut exprimeretur uerum corpus Christi esse in sacramento &c. Ego uero hic nō differam uobis

relius scripserit. Hoc tantū admonebo quod in heretico scribere, & arguere inefficaciter, quod certē fecit hoc, si id quod super summa scripsit sit uerum, non solum coram causam nō infirmat sed adiuuat. Aut igitur opposita erat in eos Ecclesie potius autoritas, si nō poterāt scripturis conuinci, quam negantes in his quæ huiusmodi sunt, continuo seipsos produnt hereticos: ac suo se iudicio damnant, aut si scripturæ id euincebant non debent alibi id negare & solū in ecclesie autoritate inniti. Illud certe nunquam potui intelligere circa illa domini uerba hoc est corpus meum, quod ait, Pronomen hoc non demonstrat panem neq; corpus Christi, sed hæc substantiam &c. Si enim certam demonstrat substantiam, & indiuiduam, quæro rursum de illa, aut est panis aut corpus Christi aut aliud quiddam aut nihil, nō est panis, nō corpus Christi ut docet, Ergo uel nihil, uel aliud quiddam a pane & corpore Christi, Ergo de nihilo aut de quouis alio quod non est corpus Christi, uerū erit quod est corpus Christi, qui potest capere capiat. Nam reuerendissimo uidetur hæc doctrina ut alibi docet plene & clare intelligentiæ. Mihi autem magnum hic esse modum quem tamē resolverem: non censeo locum esse modo.

De confirmatione non est aliud quod annotare libeat, nisi quod in Act. Apo. dicit circa eam rem magis scripsisse Gregorium quàm Innocentium, quæ uero inuicem pugnaverunt hi pontifices in santiendo, quod ita euidenter falsum est, ut putem satis esse lectori notare: doleo autem quod hæc scādaloſa sunt apud eos, qui

qui non habent in promptu libros & facile credant
autori.

DE SACRAMEN- to poenitentiae.

DE sacramento poenitentiae, & primum quide
tractat de contritione & attritione, non omnia
ego non dubito uerè falsa & periculosa dicit. Et primo
est quod in nostra potestate est diligere deum super
omnia, & illum ceteris cunctis rebus preponere, &
in nostra potestate est talem habere contritionem
huc, quae imperfecta est, quia non est dilectio ex charitate:
& amplius dicit quod huius summa dilectionis pos-
sumus esse certi, imò certi sumus quod habemus eam
habemus, & praeter hoc, q. talis contritio quae diligens
deum super omne amabile, & odio habemus peccatum super
omne odibile, non est adhuc ultima dispositio ad gratiam,
quia si sic essemus certi aliquando & sumus in gratia,
quod tamē non cōceditur. Et quidē de primo dicto, quod
sit reprobaturum & Pelagianum, non dubito. Nam & ipse
met Caietanus aliter in nouis commentarijs docet, quod
niam ex uiribus naturalibus nemo potest supra seipsum
deum diligere: non est enim hoc natura, sed gratia: quoniam
rem non pono ad disputationem. Tertium uerò dicitur
uidelicet contritionem informem non esse ultimam dispo-
sitionem ad gratiam, etiam periculosum est, & contra
bonitatem dei, & desperationis inductiuum, & contra

Inconstantia
doctrinae.

quo quod possit homo secundum communem charita-
tatem sic se pernoctare, ut certò sciat se Deum di-
ligere supra omnia: quanto minus si sit absq. charitate,
sic obstat quod Apostolus dixit, Si tradidero corpus
meum ita ut ardeat, non enim dixit, Si tradidero propter
Deum, ut supponit Caietanus, deniq. haec sua doctrina
noua est & contra Thomam qui ait, Actus primus poe-
nitentis se habet ut ultima dispositio ad gratiam conse-
quendam. Et iterum, motus liberi arbitrij qui est in iu-
stificatione impij est ultima dispositio ad gratiam, uideat
qui uolet. Plura alia etiam dicit in ea quaestione quae ni-
solor indigerent castigatione, sed tædio afficior dum
persequor singula.

3. q. 89. ar. 1.
ad. 2. & art.
2. in corp.

Secundo proponitur homo pertinaciter usque ad
mortem uelle in ueniali perseverare, & quaeritur
an sit absoluendus à ceteris peccatis. Caietanus absol-
uendum respondit, idq. liquidum esse, quoniam (ut ait)
hic actus non transcendit ordinem uenialium, nec uenia-
le remissionem mortalium impediunt, nec unum uenia-
le connexionem cum alijs uenialibus habet. Haec ille. Quae
(ut uerum fatear) minimè mihi probantur. Primo, quia
supponit posse dari pertinacem in ueniali peccato absq.
conemptu, quod non probo. Quomodo enim potest esse
pertinax in huiusmodi, nisi pro nihilo aut minimo & non
considerabili ducat peccare uenialiter? At hoc est cōtēne-
re ut declarat philosophus. 2. Retho. c. 2. Deinde qui non
uult ab uno uenialium abstinere ut proponitur quia est
ueniale, ex radice factus est oim uenialium reus: quod eui-
dētius appareret si forte id eēt grauius ueniale, à quo absti-

EE nere

nere non uult, quam alia à quibus malit abstinere. Peccatum enim esset quod tunc contemnit absolute uenialiter, et ita non habet ueram de ceteris bonis libus poenitentiam, que si acutè consideraueris boni factor intelliges etiam uenialia habere connexionem ad inuicem. Deinde homo pertinax in ueniali nonne est peccator perpetuo supplicio cum uoluntatem habeat peccandi uenialiter perpetuam? Nā sic ageret si perpetui uiueret ut illa pertinacia declarat. Quomodo ergo non obstat perpetuæ poenæ reatus ipsi beatitudini? Possimō uelim considerari multum interesse inter peccata uenialiter de facto, et uelle peccare uenialiter absolute est, quocunque dato ueniali peccato, et uelle peccare peccare uenialiter pariter absolute. Et uelle peccare uenialiter certo peccato ueniali, et hoc uelle peccare. Nam pertinaciam non possum cogitare sine contemptu: similiter et uoluntatem absolutam et delibetam peccadi uenialiter, quæ uidetur non consistere cū liberata peccadi uoluntate. Ego nullo modo scire id ad contemptu secernere. Hec tamē peritior iudicio suble-

In .4. distim.
17. q. 3. art.
1. et 2. et
4.
Caietanus in
quodlib.

Tertio circa tēpus quādo exigitur ipsa contritio. Text. d. Tho. doctrina teneamus quod ad contritionem non teneatur cū potest memoria occurrere, et cū est periculum in periculo aut articulo mortis. Caiet. arguitur per hoc, primò quia sequeretur, inquit, q. si attereretur peccaret, cū attritio non sit contritio. Deinde quia peccatum affirmatiuum non obligat ad semper, sed ad casum necessitatis, recordari autē peccatum non est ugens ratio necessitatis, ut constituaris debitor contritiōis tunc habenda

in precepto baptismi et confessionis, et electio de superfluo, non inducit articulus necessitatis quod occurrat memoria, et adsit commoditas. Alioquin datur ratio diuersitatis inter hæc et contritionem, si sunt cuncta affirmatiua precepta, Non enim obstat si quis dixerit, quod hoc preceptum quanuis in figura sit affirmatiuum, accipiendum sit ut negatiuum, ut potest continens in se hoc, non retineas odium Dei. Nam si sic esset, probaretur quod singulis momentis tenere tur quis conteri, quod non faciens singulis etiam momentis peccaret, non solum quum memoria occurreret. Quare sic tandem resoluit quod precepta negatiua illa duntaxat, quæ prohibent aliquem actum obliuiscuntur ad semper, non autem quæ non prohibent actum. Et adiecit quærens utrum saltem, ut mixtum ex affirmatiuo et negatiuo obligat et c. uideat qui ualet esse patiens: mihi enim obscuritatem potius quam lucem ingerere uidentur. Tu igitur ut resolutam plenius et citius hanc materiam habeas, cogita primum quod omne preceptum affirmatiuum negatiuum aliquod includit Deum includit non negligere aut non omittere cultum cum est opportunum. Et honorare parentes similiter, non deserere illos aut despicere. Item non negligere proximum uenit ex eo quod tenemur diligere: ipsum inde uenit quod tenemur non odisse Deum, et non odisse, inde quia tenemur eum colere, non colit autem qui odit. Ergo semper implemētū affirmatiuorum liberat.

berat nos a negatiuis: qui enim proximum diligit, legem implet. Quoniam uero in negatiuis preceptis prohibetur actus cuius commissio semper laedit affirmatiua: ideo dicitur quod ad semper obligat negatiua: affirmatiua autem precepta tunc demum laeduntur, quando non fit quod precipitur, cum opportunum est fieri et exigitur: non enim precipitur quicquam ut semper fiat: et ideo non obligat ad semper. Sunt enim loca et tempora aptata certis operationibus. Nam actus colendi Deum, et honorandi parentes, et ceteri omnium uirtutum, non quouis momento exiuntur, nec enim possibile esset: ideo statuta sunt tempora et loca et alia multa quae debent concurrere, ut quatenus teneatur ad haec implenda. Igitur in proposito uidetur est si peccator laedit Dei dilectionem ad quam teneatur si quoties occurrit peccatum memoria ut peccatum, non habet eius displicentiam, et non conteritur. Ego enim circa hoc non dubito, nec dubitandum esse censeo, quod manifeste contemnitur Deus quoties memoria occurrat et obijcitur intellectui et uoluntati, quod est offensa Dei, si non displicet. Conuincor enim de contemptu Dei. Nec obstat quod ipsemet ait, quod occurrere peccato commisso ut materia detestationis habenda a me, possum tripliciter me habere uel consentiendo in detestationem, uel assensum non detestationem, uel nec amplectendo nec contemnendo, uel nullum actum uoluntatis circa illam exercendo, et tunc ex neuter uel habere actum uelleitatis circa illam, puta non uelle habere contritionem, quauis in ueritate non uelim, quod non intendendo abstinere. Hec ille. Ex quo concludit, quod in tali memoria cum non necessitetur aliquis ad habendum

mem actum, non committitur peccatum si absit contritio. Quod si cumus quod dato casu quod quis possit in proposito esse neuter, quod tamen non puto, non propterea se esse neuter: non enim semper exigitur actus ut sit peccatum, quia omisso actus cum illa exigitur, peccatum est. Nam quasi actus accipitur quod non agitur cum debet agi, ut notum est. Et dominus dixit, Qui non est mecum, conuersus est. Verum audi quaso te lector, exemplum quod posui de homine qui furto aliquid subtraxit. Hic enim tenetur restituere. Tenetur enim rem non detinere inuito domino, et tenetur restituere statim quia tenetur ad uirtutem ad actum dilatum, annexam habet contrarietatem ad uirtutem. Restitutio enim dilata habet contrarietatem ad retentionem alieni inuito domino, quae contrariatur charitati. Hec ille. Et cum his tamen concludit quod neuter peccat non statim faciendo quod tamen tenetur statim facere. Quae si quis intelligit admirabor. Quis enim tenetur ad faciendum quid statim, et non faciens illud statim, non peccet? Verum tamen sollicitari super huiusmodi praestat enim detegere fallaciam. Falsum est enim quod tenetur statim, quod retinens rem alienam iniuste, tenetur restituere statim, uerum est quod statim et omni momento tenetur restituere. Sed non tenetur restituere statim et omni momento, ita ut non restituendo statim, aut quocumque momento committat nouum peccatum iniustitiae, si quum cogitat et uult adhuc retinere. Sic qui est peccator statim tenetur conteri, sed non conteri statim nisi cogitet, aut sit obligatus ad cogitandum. Occurrente

aut memoria peccati & apprehendente intellectu illud
ut offensam Dei manifeste contemnit, si non displiceat
aut saltem si non incipiat displicere per uelleitatem illa
quam ponit. Et propterea non obstat quod ipse de attri-
tione obiecit. Nam attritio uia est ad contritionem, non
autem non dicimus quod quis ut occurrit memoria peccati
catum teneatur contritus esse, sed conteri, id est, aliquid
ad contritionem ducentes elicere, dum enim est aliquis
in uia ad faciendum quod precipitur, iam dicitur facere
re, licet non perfecisse: & illud satis est ut non peccet
remouetur enim contemptus. De baptismo uero & con-
fessione & eleemosyna in quibus occurrit in memoria
non constituit tempus necessitatis, longe alia ratio est
quia homo per ea sacramenta quae habet in uoto, ut sa-
tempore illa suscipiat, constituitur amicus Dei, si tamen
adsit contritio peccatorum. Quare non ita urgetur ad
ea suscipienda de facto, sicut ad contritionem ad quam
urgemur propter inimicitiam Dei, in qua homo ne memo-
mento quidem stare debet: unde homo id considerans
non curans contemnit. Itaque patet inter haec ratio diffi-
rentie manifesta. Mirro autem quod Tho. doctrinae quae
sentiebat aduersus illud se conari mirifice conatur man-
uere. Secundum quoque argum. male soluit, dicens, quod quod-
do peccatum occurrit ut committendum, sufficit non con-
tine, nec tenetur homo dissentire: imò tenetur homo con-
se quod est aduersum Deo, & consequenter dissentire &
detestari illud pro uiribus: neque puto esse possibile
haec media quae fingit, posito quod occurrat peccatum
committendum, uidelicet, ut nec sit assensus neque dissentire.

in altera parte animi inclinatio. Nam qui non con-
sentit quia consentire non uult, proculdubio dissentit.
Nec tertiam rationem bene soluit, quia ratio non conclu-
dit eo modo quo ipse putat. Volo uideas acute lector &
haec fallacia hominis. Ratio talis erat: nec per momentum
licitum est stare in peccato mortali ad per hoc statim ut
occurrit tenetur illud fugere, iuxta illud eecel 21. Quasi
facie colubri fuge peccatum. Haec igitur erat ratio. Sol-
uit autem ille sic. Ad tertiam dicitur quod licet nunquam
sit licitum stare in statu peccati, non tamen de nouo sem-
per peccat perseverans in statu peccati. Sed quid hoc ad
rem? non enim id concludebat argumentum. Si ad hoc quod
quando occurrit tenetur quis illud detestari & fugere,
quod non dubito esse uerissimum: ut sit regula, quod cum
sum in statu aliquo non licito, quotiens hoc occurrit te-
neor ab eo recedere, non tamen teneor semper, sed quo-
ties occurrit. Haec dixi quia periculosum censeo aliter do-
bere ad permanendum in peccato.

Quartò queritur an sit necesse conteri de singulis
mortalibus, id est, an sit necesse siue p unum, siue p
plures actus attingere ad singula mortalia
in seipsis & formaliter, an uero sit satis habere con-
tritionem in generali omnium peccatorum quorum habet me-
moriam. Quo in loco primò distinguit contritionem quod
est quaedam sacramentalis, & quaedam quae abstrahit a sa-
cramento. Et de sacramentali quidem quod non requira-
tur actus ad singula attingens sic ostendit, Si enim

id requireretur, aut hoc esset ex satisfactiōe, aut ex cōfessiōe, aut ex seipsa, uel tādē ex absolutiōe, nō autē ex satisfactiōe, quia unico actū satisfactiōis multa mortaliū delētur. nō itē ex cōfessiōe, nō quia nō exigatur cōfessiō singulorū peccatorū in seipsis, sed quia particularis cōfessio militat in cōfessiōe quae fit homini qui iudex cōstituitur, nec potest nō cognita in particulari iudicare. quae ratio nō habet locū in cōfessiōe, quae corā deo fit qui nō pēsat quārum aut quid, sed ex quāto offertur: unde legitur, dimissa sunt ei peccata multa quoniā dilexit multū. Et nō dixit, quoniā displicuerūt ei multa. nō etiā ex absolutiōe, quia unica absolutio fit absq; explicatiōe singulorū. Denique nō ex seipsa, quia communiter doctorū tenet quod post singulas attritiōes singulorū peccatorū satis est si sequatur cōfessio una omniū in genere. Hoc ille. Ego uerō nō ut scrupulos adiciā uel iniiciā, quia ex dictis uiri huius anoto: Et primō ueritate argumēti et superfluitates cogitationū, aut nō intelligo quid uelit ipse dicere quādo inquit, aut hoc habet cōfessio ex satisfactiōe aut cōfessiōe, aut absolutiōe. Quis enim poterat dubitare quod lex satisfactiōis et cōfessiōis et absolutiōis nō est lex cōfessiōis etiā sacramentalis: nec ualeat ex forma, teneor cōfiteri singulariter omnia, ergo etiam singulariter conteri aut satisfacere de omnibus, aut si etiā absolui. Et cui dubiū quod debemus ueniri hoc ex proprijs, id est ex lege ipsamet Dei quae adiacet cōfessio, ut certo modo fiat? Quod uerō ipse ait, nō esse parum rationē cōfessiōis et cōfessiōis uerū dicit ex parte, quia illi sit homini, haec corā Deo. Quod addit non pensare Deum

Deū quid aut quātū sed ex quāto, falsum est sic absolui de illū, quia Deus et quid et quātū pēsat, quanquam magis ex quāto. Fateor tñ nō attēdere ad arithmetica sed ad geometricā proportionē, sicut de uidua duorū minorū legimus, ubi dominus etiā ibi attēdit ad quātū, quia fuit illud penē tota eius uita, ut ait ipsemet dominus. Quod uerō subdit de illa peccatrice, quod dixerit tū, et nō dixerit, quoniā displicuerūt ei multa, manifestū est, quia ex negatiua sua hoc infert. Et ex dicto domini cōtra elicitur, quia si dilexit multū uerē etiā sibi displicuerūt multa, imō et omnia, nō tamē dico singula in sua specie: forte enim nō occurrebāt singula, hoc autē dicere uolui ut inefficaciam arguendi manifestem.

Puto tamē ut ipsemet dicit, quod in sacramēto poenitentiae, quia cōfessio est singulorū, etiā requiritur disciplinā et detestatio et dolor: ac per hoc et cōfessio singulorū, nec uideo quid excogitari cōtra hoc possit. non temen nego ante cōfessionē posse esse contritionem acceptabilem coram Deo, quanquam nō attingat singula in specie, satis est enim quod in genere et uirtualiter.

Quintō queritur an cōfessio solā culpā remittat, an etiā poenā. quo in loco ponit eorū opinionem qui dicūt, quod cum alia sit poena quae debetur contrito, alia uerō quae debetur in contrito, cum haec sit aeterna, illa temporalis, dici pōt quod cōfessio totā poenā pēto mortalitatis tollat. At hoc Caiet. tribus de causis impugnatur. Prīa est q, iuxta hūc dicēdi modū ponitur poenā deberi cōtrito, sed cōtrito ut sic, nō debet poena, alioq; cuilibet

Nota fallacia.

contrito deberetur. Verum caullus est hic, qui etiam per
tet. Non enim dicitur quod contrito ut contrito, id est, per
hoc factum quod displicuit ei peccatum debeatur poena,
hoc enim insanum esset dicere, sed ex eo quod olim pecca-
uit, non enim quia sit contritus euadere omnem poenam
debet, nisi contritio tanta sit ut per eam satisfactum sit
rit poenae debita coram deo. Alia ratio Caietani est quod
hic modus dicendi ponit aliam poenam deberi contrito
aliam non contrito. Quod putat falsum esse, et ut pro-
bet falsum supponit ex mortali peccato reatum incor-
trium quae sunt in poenis inferni, primum est poena
quae separat animam a Deo, et hoc respondet ei quod est
primum in peccato, uidelicet auersio a Deo: secundum est poena
sensus, et hoc respondet conuersioni animae ad tempo-
rale bonum quod fuit in peccato. Tertium est poena
poenae et hoc respondet tertio quod est in peccato, id est
inimicitiae, quam peccans in deum contraxit, quia inimi-
cus Deo in aeternum est puniendus. Quum ergo peccator
conteritur quia charitate Deo coniungitur, tollitur pri-
mo quidem prima poena damni, et tertia poena quae est
aeternitas illa poenarum, ex eo quod qui conteritur chari-
tate Deo coniungitur, et per eandem charitatem
amicus dei fit. Remanet ergo poena sensus ad quam prius
tenebatur: et sic non fit ulla poenae mutatio. Hoc ille in
summa. Tu uero acute lector considera primum quod
id quod statuit, uidelicet, tria esse in peccato, ex seipso
cit, et incepte, nam Thomas et alij, duo solam conside-
rant, uidelicet, auersionem a Deo, et conuersionem ad
commutabile bonum, tertium enim quod addit, uidelicet,
inimicum

3. prima. q.
86. art. 4.

inimicum fieri Deo, effectus est peccati et poena, aut si
est in peccato, id est, quod auersio illa a Deo, nisi ueli-
mus fingere et proteruè sustinere positionem. Aeterni-
tas ergo poenae damni respondet auersioni ab eo bono
quod est incommutabile et aeternum, et similiter eter-
nitas poenae sensus in inferno respondet conuersioni ad
commutabile bonum, quae saltem in uoluntate peccantis
fuit aeterna, eo quod finaliter obstinatus fuit et impæ-
nitens thesaurizauit sibi hanc aeternam iram, ut ait Pau-
lus. Et propterea iam patet uerum esse, quod alia est poe-
na quae debetur in contrito quam quae debetur contrito,
licet et aliud fuit peccatum in contrito aliud contriti,
quia illud aeternum, hoc non. Licet enim utraq; poena sit
poena sensus, uidelicet contriti et in contriti quae respo-
det conuersioni ad temporale bonum, non tamen sequi-
tur ergo est eadem poena, nisi quis fortè dicat eandem
poenam esse relegationem et exilium, quod manifestè
falsum est: Nam quidam dixit, Quippe relegatus non
exul dicor ab illo: aut nisi quis dixerit, quod eadem poe-
nae sint uerberari per horam et per mille dies, aut quod
eadem poenae sint purgatiuae et poenae ultrices, nam poe-
nae sensus contritorum purgatiuae sunt, in contritorum
uero ultrices. Non rectè ergo impugnatur illa prima uia
respondendi. Sustineri etiam potest aliud quod similiter
Caietanus improbat, uidelicet, quod tota poena remitti-
tur contrito quae in contrito fuisset debita: nec sequitur
quod absolute tota poena sed quae propria in contritorum
est. Vnde et uerissimum est quod contrito commutatur
poena, uidelicet, infernalis et aeterna in temporalem, quo-
uiam

2. Reg. 12.

niam desijt a peccato & impedita est illa poena, & re-
atè dicitur commutata, unde & Dauid dictum est postea
quam illum percutit, dominus transiit peccatū tuū
id est, commutauit debitam poenam ne moriaris in ater-
num, sed non uiuet filius tuus & c. & per hoc etiam ter-
tius dicendi modus poterat sustineri.

Circa confessionem primū admiratus sum, quod
Cubicūq; in scripturis legimus peccatorum remis-
sionem, non patitur de confessione auriculari intelligi
particularium peccatorum, nā quod est apud Matthaeū
& Marcum, uenientes ad Ioannem confitebantur pec-
cata sua, exponit, id est, confitebantur se esse peccatores,
quasi uerō qui confitetur se peccatōrē hoc ipso confite-
tur peccata sua. Item quod est apud Lucam in actis, Con-
fitebantur actus suos, sic interpretatur, Proculdubio in
genere aut publica facta, non enim erat confessio sacra-
mental. Nota fiducia, proculdubio? inquit. At cur pro-
culdubio? Qui enim confitetur actus suos spāliter aut par-
ticulariter, nōne magis uerū facit hoc dictū quod confite-
tur actus suos, quā qui solū in genere confitetur? Quis
hoc nesciat? Id enim res ipsa indicat, & si queritur anti-
quitas, hoc docet in prædi. philosophus. Et cū dicatur ibi
simpliciter confitebantur actus suos, cur restringit ad
actus publicos tantū? idq; proculdubio? nūquid hoc est ex-
ponere, an potius destruere ac peruertere absq; causa?
Certe. B. Thom. in tertia parte de confessione explicat
peccatorum & auriculari priora Matthæi & Marci
loca intelligit. Vult enim quod secundum qualitatem
peccatorum eis poenitentia determinaretur. Ita beatus
Basilii in regula quam monachis tradidit intellexit.

Chrysost. Beda, Rabanus, & alij plures contra quos
praefertim absq; ulla ratioe loqui, nō aliud uidetur quā
auctoritatem solā sui ipsius obijcere ut praepollentem scri-
pturā omniū. Adde quod si ut fatetur confessio fuit in-
stituta a domino, nihil est incōueniēs dicere, quod & tūc
esset cepta seruari mandantibus Apostolis, & id quoq;
productū esse literis, Quid est ergo cur tantopere ab hac
confessione abhorreat? Nam & illud. B. Iacobi mandatū.
Confitemini alterutrum peccata uestra, docet non atti-
nere ad sacramentalē confessionē, quia hæc (inquit) nō sit
inuiçē, sed ad confessionē qua mutuo cōfitemur nos pecca-
tores, ut oretur pro nobis, & de confessionē hinc inde erra-
torū pro mutua placatiōe & reconciliatiōe. Hæc ille. Et
tamen Aug. & Tho. & alij plurimi locū illū ad sacra-
mentalē confessionē applicant, a quibus tā securē recedere
puto nō esse tutū: nec enim obstat quod dicat inuiçē seu
alterutrum, quoniā nō tā clemēter accipiendū est dictū, id
est, ut nō sacerdotes, et qui nō habēt potestātē audiāt: nā
et Paulus Corinthijs dicit, unusquisq; uestrū psalmū ha-
bet, doctrinā habet, reuelationē habet, linguā habet, iter-
pretationē habet & c. nūqd hoc totū uerū de unoquoq;
Corinthiorū. Minime. id clemēter accipiendū est sermo, ut
loqueretur de maioribus tantū q; habebāt dona illa. Alio
qui si erāt doctores oēs, ubi discipuli: quā leuis aui ē sit
sensus & indignus apostolico spiritu, nec etiam cōueniēs
uerbis, dicere quod mandauerit apostolus confessionem
mutuā illam, ego sum peccator, parce mihi: iudiciū esto
prudētorū, certē nūquā persuadebor quod cōfiteri se
peccatōrē, sit cōfiteri peccata: sicut qui confitetur se fu-
rem non propterea confessus dicitur furta.

Fatetur

Fatetur apud Ioannem. c. 20. à domino institutum fuisse confessionem non tam auricularem, sed hoc ecclesie arbitrio relictum an ad aurem, an publice facienda esset. Quod absurdissimum est, non enim ecclesie arbitrio relinquitur quod certo modo seruari & ratio & scriptura docet, nec enim posset ecclesia statutare ut occulta peccata publice quisque prodatur, ob innumera scdala quae inde orirentur. Ergo instituta à domino confessio ne sua sponte uenit institutio quoque modi confitendi, uidelicet ut publica publice, occulta occulte, & morosum est omnia uelle explicita esse in scripturis: si enim dominus confessionem instituit, credibile est etiam confitendi modum docuisse, nec alium quam qui seruatus semper fuit, & quem suadet ipsa ratio, uidelicet ut publice publice, & occulta occulte confiterentur.

Illud quoque non placuit quod cum confiteatur à domino institutam fuisse confessionem, non tamen fateatur esse preceptam. Ego uero ex ipsa institutione preceptam quoque interpretor: ne frustra tantum remedium institutum dicamus, & cum quilibet teneatur suam salutem querere, & hic sit modus à domino institutus, & (ut ait Hieronymus) secunda tabula post naufragium, uidelicet ut per confessionem soluantur peccata à sacerdote: quomodo dici potest non esse preceptum? licebit ergo contemnere bonitatem & gratiam dei, & salutem propriam absque crimine? Absit à fidelium mentibus, ut hec absurda persuadeantur. Nam ut uideas etiam hic doctrinam

Inconstantia
doctrinae.

confessionem quidem preceptam esse, ut & Tho. docet
Tempus

Tempus uero partim ab ecclesia determinatum, partim necessitate rei. Nam in questione illa, An omnes teneantur ad confessionem, sic ait, Ratio ecclesiastici precepti non est precipere confessionem, sed preceptam iure diuino confessionem determinare quoad tempus executio eius, & propterea sub Ecclesie precepto non alia comprehenditur confessio quam illa quae à Christo precepta est &c. Hec ille, ex quo loco & tam multis alijs potest prudens lector sane coniectare nouum spiritum in hoc uero, & nouam doctrinam in calce annorum.

Illud etiam in questionem adducit, An ex precepto ecclesiastico omnes teneantur confiteri semel in anno, & respondet non teneri omnes, quia non tenentur qui carent mortali crimine. Nam ecclesiastica constitutio non precipit confessionem sed preceptam confessioni iure diuino tempus determinat: nemo autem iure diuino tenetur confiteri, nisi qui teneatur mortali crimine. Confirmatur, quia illa constitutio mandat omnibus ut confiteantur omnia peccata sua, quod non est intelligendum de uenialibus, quia constat neminem quocumque precepto teneri ad omnium uenialium confessionem: si igitur de mortalibus tantum loquitur, ergo ad eos tantum pertinet qui his grauatur. Quod & ex poena subiuncta probatur, quia qui non hoc facit, arcendus est ab ingressu ecclesiae & moriens carere debet Christiana sepultura, hoc uero poenam non est putandum quod ecclesia per se inflixerit. Confirmat autem & hac quod in can. de statu monach. ubi monachis mensrua precipiatur confessio, non imponitur talis poena, si non faciant, nec

CORTIKA

CAIET. LIBER. V

nec explicatur quod debeat omnia confiteri: ideo illi
tenentur ad confessionem uenialium. Hæc ille in summa.
Fatetur tamen aliam opinionem quæ dicit oppositum.
scilicet quod omnis homo teneatur confiteri etiam si
reat mortali tutiorem esse non tamen ueram: ego etiam
ueram existimo. Ad cuius rei noticiam primum scribere de-
bemus, quod leges uniuersaliter sanciantur ob causas re-
spicientes ad id quod frequentius accidit, neque propter
ea eximuntur à legis uinculo ad quos illa ratio non per-
tineat: non est enim illud attendendum quod accidit in
paucis, id enim contemnunt legislatores. Puto autem mihi
tem fuisse Pontifici inducendi duplicem obligationem: pri-
mam ad confitendum semel in anno quæ ad omnes per-
tineat ut uerba sonant: alteram ad confitendum omnia
scilicet mortalia, ut illud primum absolute præceptum
sit, quoniam dicit, Omnis utriusque sexus fidelis &c. scilicet
dum uerò habet necessariò implicitam conditionem, uideli-
cet si ipse implicetur mortalibus. Vnde non obstat pro-
mum argumentum, quoniam non admittimus, quod lex
ecclesiastica solum tempus confessionis determinet,
sed determinat et personas: ut intelligatur quod non
excusatur à confessione, sed dicit quis, ergo hoc erit etiam
ex diuina lege minime, sicut enim non est diuina legem
determinatio temporis sed ecclesiastica, ita nec determi-
natio personarum. Sed dices tu homo innocens, iniuri-
am mihi facit lex quæ me ligat ad quod diuina lex non me li-
gat, imò nullam tibi facit iniuriam cum suo iure diuino,
quod est determinare quod ommissum est in iure diuino,
sicut de tempore, ita et de personis: ut scias quod non
excipitur

excipitur ab hoc uinculo. Iterum dices, Atius diuina
non includit innocentes, ut teneantur confite-
ri mortalia, fateor, sed Ecclesia hoc ipsum igno-
rat, et non presumit aliquem innocentem. At ego
scio me innocentem. Tu scis? uerum delicta quis in-
uoluit? At nihil mihi conscius sum. Et tu arcana
delicta? Non hoc aio, inquires, sed quod nihil
mihi conscius sum. Mirabile est hoc quod apud sa-
pientes tanta est dubitatio de peccatis in genere, et
tanta etiam controuersia, tu uerò etiam de proprijs
factis circa quæ cadit affectio propria naturalis, tam
expulsi iudicas, cum in rem propriam tam facile pe-
ccas, non omnes uel cæci sumus, uel lippii? Ideo Paulus tibi re-
monet, quod et si nihil conscius tibi sis, in hoc tamen
non es iustificatus. Dominus enim est qui te iudicat.
Inquires, gloria mea testimonium est conscientie
meæ, quod pure conuersatus sum in hoc mundo. Et id
circa non uis confiteri? Quomodo possum si non habeo
mortalia? et hoc certò scio? mira perfectio gratia abun-
dant. Sed nunquid non habes saltem uenialia? Habeo,
sed non teneor illa confiteri. Nunquid malum est confi-
teri? Non puto. Nunquid supernacuum? Nec id
puto. Nunquid ergo bonum et meritorium? Con-
fiteri igitur qui adeo perfectus es, ut nihil tibi con-
sci, quod etiam magis bonum est et merito-
rum, quod et magis te seruaret in gratia, contem-
nere? Non igitur uis facere quicquam nisi ad illud tea-
mentum? non dico nihil quicquam, sed hoc nolo facere.

Quare non hoc? Quia mihi sic licet. An quodcumque
cet, etiam expedit? Non curio. Mirum certe, si Phariseus,
imò & peior illo. Quamobrem? Quia saltem
Phariseus ille confitebatur Deo, & gratias agebat
de donis quæ putabat habere, ita saltem uellem te
adire sacerdotem, & id saltem confiteri, quod
innocens per gratiam Dei. Inquis, ita facio coram
Deo meo. cur non etiam coram sacerdote? Imò in
niam si id agam, fortè superbus uidebor. Imò in
gis: si non confitearis, quoniam alterum da
gitabit ecclesia de te, uel quòd contumax su
lens confiteri, existens peccator: uel quòd pro
ptuosus sis, cogitans te innocentem, & tuo iudicio
iudicio segregans à peccatoribus. Et ob istam
sam mallet ut humiliareris ac de innocentia tua
permitteres iudicari, non à te. Taces? Quid ego
concludis ne quòd teneat ego confiteri peccata
nescio mortalia? Concludo, quòd teneris confiteri
peccata mortalia si habes, non si non habes: & non
teneris metuere ne habes, quæ tibi non uidentur
habere, teneris adire sacerdotem, & quæ ueniunt
bi uidentur, confiteri atque expromere, ne forte
mortalia, quia sepe numero in hoc fallimur, com
diciū est difficilimum, & nemo sui est iudex
etiam cause si cessarent, teneris non dare scilicet
lum & exemplum malum infirmis, sed subde
communi legi omnium. nam sic te decet implere
mem iustitiam, si talis tamen es qualem esse te p
Decet & te imitari sanctos, si sanctus es, nisi forte is

factus sanctorum. Hoc autem exploratissimum, quòd
quantiò quis innocentior, tantò etiam in confessione &
sacramentis frequentior. Igitur superbissimum esset
quicquam introducere non habens exemplum bono
rum. At Caietanus nos aliter docet, sequere illum si ui
detur: Et tamen non ab re ille dixit ut ueritatis urgen
te. Aliam opinionem esse tutiorem, puto non intelligens
quid diceret, uidelicet quòd illa quæ est tutior erat etiā
tutior: non enim potest poni rationabiliter tutela in sal
tute. Sed ut excusemus hominem, aliud credo dixit
quam quòd dicere uoluit. uoluit enim dicere, quòd tutius
erat talem confiteri etiam uenialia, licet non teneatur,
& non quòd opinio esset tutior quæ falsa erat suo iudi
cio, quia nūquam aliquod falsum tutius est uero per sei
sum. Ex his iam uidere potes argumenta eius non con
cludere: non primum ut diximus, nec secundum, quia nō
erigit ecclesia impossibile, ut quis confiteatur mortalia,
si non habet, sed ut uenialia quæ seit & occurrunt, ne
debe forte mortalia, cuius rei iudicium relinquere
sacerdoti & Deo, & non sibi arrogare. Nec
quod addit de pœna quòd uidetur magna: quoniam
mereret etiam maiorem qui adeo superbus esset
& presumptuosus, ut seipsum iudicare presumeret,
quicquam milies non sibi conscius esset: non enim aditur
sacerdos solū ut quis absoluitur si sit ligatus, uerū etiā
ut agnoscat non sit ne ligatus an non. Adde quòd illa pœ
na quod non uidit Caiet. non tam respicit eum qui nō
confetur, quàm q etiā nō cōmunicat. Quod uero de mo
tibus affert magis probat quod dicimus: nā quod illis

precipitur mēstruū, nō est mirum, si laicis annuum precipiatur. nec respondet ad argumentum rectē, quoniam illa decretalis cōiungit omnes simul fideles quos uult ad duo teneri semel saltem in anno, uidelicet ad confessionem et communionem. nec ratio separationis adducta potest illum esse efficacem ut ex supra dictis patet. Quos ergo papa statuens coniungit, homo destituens nō separat.

Vbi disputat Caietanus an cordis occulta confitendo oporteat, licet affirmatiuē concludat et uerecunde tamen laborat in resoluēdo quod dicitur, uidelicet quod ecclesia nō iudicat de occultis ut magis implicare quod explicare nodū uideatur. Ergo dicas quod ecclesia nō de occultis iudicat neque precipit: sacerdos autē cū sibi pro palata sunt peccata de illis iudicat, non de occultis. Quod si dicas ecclesia precipit quod omnia peccata confiteamur, ergo etiā occulta, et ita precipit de occultis, non Christus est qui precipit tibi ut confitearis si uelis absolui, nō ecclesia, que preceptū Christi potius determinat ad certū tempus. Tribus igitur uerbis poterat tota questio explicari.

Vbi etiam cōtra Lutherum rectē concludit, quod non est presumptuosum uelle confiteri omnia mortalia, miratus sum quod proponens argumentum Lutheri quod erat, quia homo uolens omnia pure confiteri nihil uult misericordiā dei relinquere, hoc non resoluēdo, forte, quia non dignum putauit. At hoc saltem mouet se id omittere ut indignum responsione: propter mortuos tamen et qui ligantur a stippa, breuiter potest aperiri, quod qui omnia uult pure confiteri, uult omnia relinquere.

Nota.

relinquere misericordiā dei ignoscenda, sed qui non uult se confiteri, ille est qui non uult in aliquo misericordiam non enim confessio tollit misericordiā dei, sed probeat et obtinet, sine qua, illa obtineri non potest.

Circa questionem illam de dispositiōe requisita ad confessionem, duo notanda esse censui, alterū quod supponit infirmos posse habere testimonium conscientie, quod ament deum super omnia opere et ueritate, quod si uerum esset etiam scirent se dignos esse amore, contra quod tamen ipsemet docet. Alterum quod supponit institutione sacramenti, nullus tamen tenetur confessi, quod tamē et falsum est, et contra ipsummet, ut uidemus, qui fatetur quod ecclesia nō precipit confessionem, sed preceptam a Christo determinat secundum tempus. Quod si queras quando ergo teneretur si non determinasset tempus Ecclesia? Respondeo quādo existeret opportunitas, id est, quādo communicaret, quādo esset pericula uite, aut ī articulo mortis, aut si spiritus sanctus exigeret, et conscientia mordens, quod faceret spiritus si ecclesia non statuisset non est autem resistit spiritui sancto.

Et circa illam questionē, an singulas species et numerum peccatorum confiteri homo teneatur, in nō minus non placet. Primum est quod cōstituit hoc iudiciū peccatis, esse medicinale, ita ut non respiciat uindictā, nam si hoc esset, non purgaret: ergo et non solueret pena debita peccato, id quod iniungitur pœne in hoc mundo a sacerdote, et sic restaret totum exsoluendum purgatorio: quod est falsissimū. Vnde et satisfactio

uocatur, & ideo iniungenda ut cōpenset peccator quod in Deum peccauit, licet nō hic omnino seruetur iustitia æqualitatis ad rigorem, sed ad arbitrium dei expressum per sacerdotem, cui deberet qui confitetur consentire. Quod tamen arbitriū etiam hic moderandum est iuxta qualitatem peccatorum, non solum ad medelam sed etiam ad uindictam, ut dictum est. Nam & talis satisfactio cōfitetur in diebus meriti plus debite pœne & uindictæ cellat, quā si nō in gratia fieret, aut nō in uia, sed post mortem: quādo ad rigorem taxatam pœnam luere oportebit pro peccati merito, quod iustus Deus arbitratur. Quapropter cū illud uideatur fundamentum Caietani uidelicet quod hoc iudicium sit solū medicinale, & hoc sit falsum, corrumpit consequenter omne super edificatum quod in hoc innuitur. Credo ergo iuxta quod ratio iudicat & autoritas doctorū, quantū ad numerū pertinet, quod si sciatur præcise qui confitetur numerum debeat accere, si non præcise, tamen ut potest: quia non tanta pena debetur semel peccanti quanta bis, & adhuc si pro medicina tantum esset danda pœna, non idem & tantum morbus est semel peccantis, qui & quantus est eius qui pluries: & propterea non tanta medicina propinanda. Et de speciebus peccatorum similiter sicut de circumstantiis: nō enim uideo cur species diuinationis, quæ habet peccatum non sint exprimendæ, nam grauius longe est quod sit cum inuocatione dæmonum, aut per uerba etiam, quā quod sit aliter, ut docet Tho. Item maior est curiositas in pluribus speciebus diuinationis insistere, quā in illa aut illa, & ideo maior superstitio. Adde q̄ quod

non sunt nisi cum socijs aut per illos, item alia cōfitemur quæ scire sacerdotem ad medelam etiam ualeat. Nec quicquā illud est quod ait, species istas latentes. Nō enim uolumus uel eum qui confitetur, uel sacerdotem qui audit, habere notitiā distinctam & doctrinalem differentiarum specificarum, sed hoc satis quod prudenter ualeat cogitare quæ faciant ad gratiam peccati, & ad habitum firmiorem in peccatore. Itaque tamen hæc ita seuerè exiguntur, ut si forte humanam incuria præterireretur, uitietur propterea sacramentum, tamen esset dicendum quod peccatum magis grauius faceret, sicut est expressa inuocatio dæmonum, aut abusus sacrorum, aut sacramentorum, aut uerborum diuinorum, quæ sepe suasu dæmonum superstitionibus ac diuinationibus admiscuntur. Sic & circa grauius si multum excedat, & cum lesione corporis magis peccat, quā qui ob coleram sit impatiens mora: & similiter qui nimis preciose quā qui nimis laute: & idcirco hæc & huiusmodi sunt exprimenda si uenirent in mentem, & certè inquirenti deberent.

Et de circumstantia tēporis uidelicet diei festi, utrū sit in confessione exprimenda quicquid alijs uideatur, ipse putat nō esse necessariū exprimendam, quia nec ex morali nec ex ecclesiastico præcepto elicitur præceptum tale particulare. Nam ex morali nulla certa pars tēporis est quā cultui diuino exteriori naturalis ratio dedicandam censeat, quamuis enim aliquod tēpus, non tamen hoc aut illud, & ideo singule partes tēporis ab hac sanctificatione absoluuntur. Itaq; in quæ

Iterationem confessionis eorundem præcise peccatorum à quibus accepta est absolutio, non esse inutilem sed etiam fructuosam ex vi sacramenti concludit hoc argumentum. Quoniam quicumque suscipit quodcumque sacramentum rite ac dignè concurrentibus omnibus requisitis ad sacramentum, non solum rite recipit sacramentum, sed etiam sacramenti fructum. Sed oportebat probare quòd hic omnia concurrerent quæ requiruntur ad hoc sacramentum, quoniam dicimus materiam deficere quæ sunt peccata remittenda super quæ cadit absolutio sacramentalis, quæ non debet frustra fieri. At hic ponitur iam remissa per absolutionem peccata, nec esse contraria alia: nec bene faceret qui confitetur, si reticeret sibi esse remissa, quāquam Caietanus dicat non teneri quēquam ad dicendum circumstantiam quæ alleviat sententiam iudicis: Nam hæc est circumstantia quæ omnino aufert absolutionem, cum semel sit facta: minister enim principaliter absoluit à culpa. Adde quòd hæc circumstantia informat iudicem ad imponendum satisfactionē congruam peccatis: nam si semel ab alio sit imposita satisfactio, et hoc reticeatur non informatur reus sacerdos. Quòd si dixeris, potest hic suo commodo reus remitti, ut sic magis abundet in satisfactione. At melius fuisset à principio rogare pleniorē satisfactionē, quā si tē proponere peccata ut omnino luenda, quæ iam non sunt. Et certè confiteri debemus circumstantias alleviantes peccata, quanto magis quæ tollunt ea respectu culpe, et poenæ quoque saltem ex parte. Potest enim et fieri ut sublatum omnino sit omne debitum poenæ. Non

stat autem quòd ait sacramentum poenitentiae se extendere non solum ad remissionem poenæ et culpe, verum etiam ad extenuationem vitiositatis naturæ et reliquis. 3. parte. q. ordinatur contra reliquias peccatorum quæ non sunt sufficiens per poenitentiam sublata, aut ex negligentia, aut ex ignorantia, sed certè. B. Tho. non dicit quòd sacramentum poenitentiae hoc faciat vi sua, sed ipsa poenitentia coniuncta diligentiae hominis et scientiæ. Nam de satisfactione poenitentiae agens non aliud ponit efficaciatem, licet hæc vitiositas contritione et diligentia et humilitate alijs curis virtutum extenuetur. Alioqui si frequentis confessione tolli posset, redderet profectò ipsa extrema unctio. Cum ergo in proposito casu cesset materia sacramenti, quæ sunt peccata remittenda, et non ipsæ reliquie et vitiositas: nā ista non cadunt in confessionem, iam ludibrio exponeretur sacramentum, si sic inaniter iteraretur. Quis enim prudens sacerdos, si sciret aliquē iterum confessum et absolutum, iterum velle adhuc contrahi atque iterum, patienter superstitiosum huiusmodi hominem audiret? At sacramentum poenitentiae iterabile est, quid tum? An ergo iterandum perpetuò? Sed nec potest dari casum talem, nisi quis fatuus omnino fuerit, ut velit iterare confessionem nisi ob incertitudinem, an rectè alijs dixerit omnia, aut quia etiam alia peccata agere gavit, et non ad tollendā vitiositatem naturæ ad quod saltem principaliter non ordinatum est hoc sacramentum. Unde relinquere hoc debet Eucharistiæ et extrema

ma uisioni et per uirtutum exercitia longe certius
bi interim hunc effectum comparare. Itaque bonum est sal-
et omnibus in rebus modus quae modum habeant.

Lutheri articulus erat, Verum est prouerbum et
omnium hominum doctrinis de contritione adha-
traditis praestantius, quod summa poenitentia et optima
est non amplius peccare, et noua uita. Hunc articulum
damnauit summus Pontifex. Quidam aiunt potuisse da-
mitti, quia potest defendi, cum etiam sit eductum ex pa-
trum sententijs. Caietanus recte damnatum esse conu-
tur ostendere, quoniam si ad sensum proprium uerborum
spectemus, nec summa nec optima poenitentia claudunt
in his duobus, uidelicet in non amplius peccare, et in no-
ua uita, quia praeter haec exigitur dolor de praeterito, si-
cut Petrus fleuit amarum. Item deprecatio misericordiae
Dei. Item sequeretur quod uere poeniteret auarus si ab
auaritia actibus cessaret, et liberalem deinceps ageret
uitam: et similiter impudicus et c. Haec ille in summa
Sed quia sanctum est praehonorare ueritatem, haec argumen-
ta nihil mouent. Nam in eo quod uitam nouam agit
quis, signum est quod poenituerit eum ueteris uita, et quod
doluit, et quod deprecatus est pro admissis, idcirco di-
cere. Vera poenitentia est non amplius peccare, nihil est
aliud quam si expressius dixeris, hic effectus et fructus
summae poenitentiae et fructus primus est, cessare a pec-
cato, non enim est nouum, rem per effectum describere: quod
non latet uel parum peritos. Instantiam uero quam affert de
Auaro et impudico nihil dictum laedit, habet enim fallaci-
cia quoniam mutat dictum simpliciter in dictum secundum quid

non enim qui desinit esse auarus continuo cessat ab omni
uicio, ut simpliciter dici possit agere nouam uitam, quae est
in nouitate spiritus et non in uetustate carnis. Itaque uer-
ba illa quae sunt a patribus usurpata, ueritate continent:
nec tamen iniuria reprobatus est articulus ipse totus qui
penam praesentaneam exhibet. Quod enim ait hoc prouer-
bium esse praestantius omnibus doctrinis, quae haec tenent
dicunt de contritione, manifeste indicat quod uult suffer-
re dolorem et contritionem ex poenitentia peccati, ut alij ar-
ticuli satis declarant. Et praeter hoc ex uerborum fal-
sum est quod ait, hoc prouerbum esse praestantius omnibus
doctrinis et c. quia doctrinae sanctorum de contritione illud
de exigunt quod hoc prouerbum, et tanto etiam utiliores
sunt, quam omnia cuncta latius explicat quae ad ueram poenite-
tiam ac perfectam faciunt, ut est odium peccati, dolor et fle-
tus ex illo, item amor uirtutis, et dilectio Dei, et tenax
nouae uitae propositum, et huiusmodi alia quae diligentius
multis traduntur. Quare manifeste falsum relinquitur
hoc prouerbum praestantius esse, et ideo recte ac iure
optimo damnatum est hic articulus, quatenus doctrinas ca-
tholicas praesumptuose suggillat ac damnat.

Circa satisfactionem etiam sunt quaedam ab hoc do-
ctore dicta quae non puto plane esse enucleata, ac
penitus circumspecte: quae tamen ledet in disputationem
uocare. Qui potest notare notet: nunc de sacramento or-
dinis aliquid est dicendum.

DE SACRAMENTO ordinis.

Annotat

A Nnotavi circa sacramentum ordinis quod finit
de septem diaconis, quod non fuerunt uere diacon
ni altaris, quam opinionem merito explodendam esse ab
omnibus iure me censuisse existimaui: quoniam contra
uetustissimam est doctorum ac sanctorum traditionem
et firmam publicamque omnium persuasionem. Deceptus
est autem quod putauit mensas illas quibus praefecti erant
illi diaconi merè prophanas fuisse, non attendens quod
sacramentum sic olim ministrabatur cum essent fideles
bus omnia communia, et in domibus benedicebatur et
frangebatur panis in mensis in representatōe dominicae co
nae. quod ex Apostolo ad Cor. etiā liquet, qui et ordinant
quomodo se honestè in tāto mysterio cōtinere deberent:
itaque diaconi illi sacramenti ministriatores erāt. Alioquin
quā indignum, tantos, tam graues, tantiq; testimoni
uiros, et cum tanta solennitate, per ieiunia, per oratio
nes, per sacramentum manuum impositionem, praefec
tos fuisse ministerio tam uili atq; prophano, scilicet
ut fieret pocillatores ac paranympsi ad fercula mulier
culis propinanda. Quis prudens, et admittat haec? Sed
uide quāso Ignatium ipsum qui huiusmodi commentum
tāquam uel iam inuentum sciens, uel futurum longe ante
prauidēs sic ait. Oportet et diaconis omni modo plac
re. Non enim in cibo et potu sunt ministri, sed myster
rij Ecclesiae Dei.

¶ Similiter ubi Paulus ad Tim. 3. instruit diaconos, ita
scribit, Quia in sacra scriptura non leguntur alij diacon
ni, quā qui mensis temporalibus praeficiebantur, ideo
et de eisdem loqui Paulum intelligo. et ita non loqui
cum

non de sacris ordinibus: Vnde nullam facit mentionem
de sacerdotibus, sed episcopi et diaconi, quorum utrū
nomen est officij. Haec ille et falso, et contra scriptu
ram, imò et contra semetipsum. Ipse enim in quodli. 1. de Inconstancia
ordine, tenet quod ab Apostolis instituebatur Diaconi doctrina.
ordinis: quia (inquit) ad Philip. 2. Paulus diaconos epi
scopis iungit dicens, Omnibus sanctis in Christo Iesu cū
episcopis et diaconis, et. 1. ad Timo. 3. descripto episco
po, describit qualis esse debet diaconus: et quia ambae
ecclesiae, scilicet Philippensis et Ephesina, cuius erat Ti
motheus episcopus, erant ecclesiae gentium, in quibus nō
legimus uixisse in communi Christianos, ut Hierosoly
miti, ac per hoc non egebant diaconis mensarum et ui
uarum, ideo diaconi altaris uidentur esse isti: et confir
matur ex Dionysio ponente diaconatus ordinem in pri
mitiua ecclesia. Vnde diaconatū ab apostolis credimus
incepisse. Haec ille. Quod etiam dixit nullam de sacerdo
tibus Paulum mentionem fecisse, falsum omnino est: ijdē
enim erant episcopi, qui et presbyteri uocabantur, ut
ait Hieronymus, imò Paulus primo ad Titū, et Ignatius
testatur, ut uidimus, episcopos sacerdotes fuisse. Et cer
tū cum ibi Paulus hortetur habere diaconos mysteriū si
cū in conscientia pura quod pertinet ad sacramentū Eu
charist. ut in uerbis consecrationis patet, etiam patet ibi
tractari de ordine diaconatus ad quē pertinet tale my
sterium tractare.

DE SACRAMENTO

unctionis extremæ.

Dolui

DOlui etiam uehementer quod conatus est auferre
de nobis testimonia sacre unctionis, quæ ex Mar-
co accipiuntur, & Iacobo Apostolo. Nam quod Mar-
cus testatur de discipulis, quod oleo ungerent infirmos,
negat posse hoc intelligi de sacramento quo uiuitur ec-
clesia. Cur autem sic non possit intelligi non aliter pro-
bat, quasi hoc, ipse dixit. Quod pythagoreorum era-
bat, seruandum sit erga illum, præferim cum Beda, & Tho-
mas, & alij plures contradicant. Similiter de eo quod
ait. B. Iacobus, infirmatur quis ex uobis sic censeat, Ne
ex uerbis nec ex effectu uerba hæc loquitur de sacra-
menti unctione extreme unctionis, sed magis de unctione
quam instituit dominus Iesus exercendam in ægrotis
&c. hæc autem ut certè ineptè (quid enim est quod ad
unctionem extreme unctionis, quæ est unctio unctionis)
ita & falso sunt dicta: cur enim uerba non congruunt
Quia, inquit, non ibi dicitur, si quis infirmatur ad mor-
tem. Item quia effectus illius unctionis est alleviatio mor-
bis. At nunquid hoc illi sacramento repugnat? imò con-
gruit, ut Thomas docet, & alij. Adde quod de remissionem
peccatorum non nisi conditionaliter loquitur, uerū
conditio illa uidelicet, si in peccatis sit, tacitè inest. Nū-
quid enim demitti uult peccata ijs qui omnino his carcat?
Adiecit, quod Iacobus iubet ad unum ægrotum plures
uocari presbyteros tum orantes, tum ungētes, quod est
alienum à ritu extreme unctionis. Verum illud ad solen-
nitatem, non ad necessitatem iussit Apostolus, quod si
etiam seruaretur, rectè fieret. Quod & à regularibus
etiam seruatur ut plures orent, licet unus ungat, sed ad
p

Præcum etiam ungere uidentur. Ergo quanquam doluerim
hæc doceri ab hoc uiro, & contra Augustini & D.
Thome doctrinam & aliorum doctorum & ecclesiæ tradi-
tionem, atque persuasionem, gauisus tamen sum quod has
nullas rationes, quas refellere nullum fuerit negotium:
Quo fit ut dum obscurare nituntur ueritatem, magis
perfecto illustrent. Nolo autem in allegationibus super-
stare esse, & morosus lectori perito, & ex aliorum li-
brarum catholicorum erudito.

DE SACRAMENTO matrimonij.

DE sacramento matrimonij notat non haberi à Pau-
lo Ad Ephe. 5. Ad Ephe. 5.
Paulus, Sacramentum esse sacramentum, non enim di-
xit, sed mysterium hoc magnum est, ut interpres
reter: Nunquid hoc magnum est, Quis non mi-
seriam, quæ est uox Latina? Dicens autem Græcè
mysterium, id certè Græcè dixit, quod Latine significat
sacramentum. Nam Cyrillus & Chrysostomus & Basil. &
alii ante hos, etiam Eucharistiam mysterium uocant,
& sic alia quæ nos dicimus sacramenta. Quod si dixisset
Paulus sacramentum, adhuc esset questio, utrum
acciperet sicut à Theologis restringitur ea uox.
Quod si de re cōsentimus, uidelicet quod matrimonium
sacramentum ut strictim accipitur ea uox, & illud Pauli
mysterium.

mysterium Græcè loquens uocat, quod est id quod Latine sacramentum. Cur igitur nō tale sacramentum Paulus intellexit, atque ea uoce expressit quale etiam esse confitemur? Sed hoc etiam quāso bone lector, attende, quod ad hoc mysterium declarandum subiecit Cardinalis. Sic enim ait, Mysterium hoc magnum est. Et nunc mysterium horū uerborū, Propter hoc relinquet et c.

De matrimo explanauit apud Matthæum. Continent et ius naturale quomodo horrendi coniugium cum patre et matre. Continent et ius debitum a uiro plus uxori quā patri et matri. Contendit a Paulo hoc quod modo Paulus declarauit, uxorem esse carnis coniugium esse my mariti. Hæc ille. O magna mysteria. Paulus ait, Hoc est, ipsum matrimonium, mysterium magnum est. Et Cardinalis exponit, mysterium horum uerborum, Propter hoc relinquet et c. magnum est. Paulus declarat quomodo magnum sit hoc mysterium, id est, in Christo et ecclesia: et Cardinalis, quia illa uerba continent ius naturale coniugium cum patre et matre, quod et falsum est ut suo loco dicemus, quod tamen si esset, quā magnum et admirabile mysterium esset, quod nulla gens doctissima et immanis unquam ignorauit. Indiuisibilitatem coniugij et coniugum arctissima necessitudo non digne est ut mysterium dicatur: quum etiam naturali ratione suadeatur.

¶ Illud ergo uerè magnum mysteriū est, quod significatur in Matrimonio, scilicet Christus, et ecclesia: sponsa et sponsus, sic enim semetipsum declarat apostolus: Quia igitur adhuc alienam querimus interpretationem.

¶ Xores plures eundem habere eodemque tempore non esse contra ius naturale, et nihil indecentie naturaliter, nihilque reprehensibile habere, Item nullibi in sacris literis inueniri prohibitum, pluribus in locis doceri. Ego uerò uel primo auditu obstupescens, cum uiderem tam spurcum dogma proferri, non potui non uehementer excandescere. Nunc autem missis alijs, solummodo in ipsam dogma disputabo, et securim ad radicem posui. Primum igitur produco Innocentij tertij uiri sanctissimi ac doctissimi nō auctoritatem solum, sed inuictissimum argumentum. Ipse uxorū pluralitatem damnans et interdicens etiam paganis conuersis, qui antequam ad fidem uenerunt, sic erant iuxta suas ipsorum leges condempnati, sic ait, Absolum hoc uidetur et inimicum fidei Christiane, cum ab initio una costa in unam sceminam conuersa sit, et scriptura testetur, Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adherbit uxori sue, et erunt duo in carne una. Non dixit tres uel plures, sed nec dixit, Adherbit uxoris, sed uxori. Et infra. Nec ulli unquam licuit insimul plures habere uxores, nisi cum fuit diuina reuelatione concessum: qui mos quādoque fuit esse censetur: per quam sicut Iacob a mendacibus et a furto, et Sampson ab homicidio, sic et patriarche et alij uiri iusti qui plures simul leguntur habere uxores, ab adulterio excusantur. Sanè ueridica sententia probatur etiam testimonio ueritatis testis in euangelio, Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, moechatur. Si uerò uxore dimissa duci aliam non potest, fortius et ipsa retenta per quod cui

Pro monoga-
mia.

Chrysost.

Hieron.

Theophy.

denter apparet pluralitatem in utroque sexu, cum non
ad imparia iudicentur, reprobendam. Hæc ille in ea qua
deamus, de diuort. Nec ualet quod occurrent Cardinale
huic argumento ait, quod i. quod ait Mathæus. Mœ-
chatur, absolute suppletur a Marco qui ait, Mœchatur
in illa. Sed quid hoc ad rem? an quæso qui mœchatur
uxorem suam, propterea non mœchatur? aut qui mœ-
chatur, non mœchatur in uxorem suam? Hic erat neru-
argumenti Innocentij, quod si plures liceret uxores
bere, profecto qui etiam dimissa prima alteram duceret
nō mœcharetur, nec mœcharetur in eam, quia iure
uteretur, & simulā fecisset in eam dimitendo illa.
ficax igitur argumentum Innocentij, & onerosa respo-
sio Reuerendissimi est, sicut in Melissum dixit philoso-
phus. Ad hæc uerba domini etiam urgent, qui dixit,
initio autem creatura masculum & foeminam fecit
dominus. Hic Chrysosto. ait, his uerbis ostendere domi-
num, secunda esse uitanda coniugia. Non enim ait,
sculum & foeminas, ut unius coniugis consortio plures
neckerentur. Contra Iovinianum scribens Hieronymus
& ad Geruntiam, in hanc sententiam conueniens ait,
Primi hominis creatura nos docet plures nuptias repu-
re. Vnus Adam, & una Eua, imò una ex eo cocta sepa-
ratur in foeminam: rursusq; quod diuisum fuerat, nu-
ptijs copulatur, dicente scriptura, Erunt duo in carne
unam, non in duas, nec in tres. Propter quod reuincitur
homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ, ut
nō uxoribus Theophylactus super illis uerbis, Itaque
non sunt duo, inquit. Quid hic ait Christus? ostendit

et legislationem eius qui nos à principio forma-
uisse monogamiam. Ab initio enim unum coniunxit
uiri, atque ita non oportet unum uirum coniungi
multis &c. Beatus etiam Thomas contra Gent. postquā
concluit non licere plures habere uxores, ita adiecit,
tunc est quod dicitur Gen. 2. Erūt duo in carne una, per
hoc autem excluditur consuetudo habendi plures uxores,
& opinio Platonis, qui posuit uxores debere esse
communes, quem in noua lege secutus est Nicolaus unus
septem Diaconis. Hæc Thomas. Et in quarto Sent. as-
seruit nulli Christiano unquam licuisse plures simul uxores
habere. Quare colligunt omnes à scriptura scilicet
quod ab initio sic erat & sic disposuit dominus: Et nota-
bant Lamech ut odiosum scripturæ, ac Deo, qui primus
hanc Dei legem uiolauit, duas sibi asciscendo simul uxores.
Hoc in illum obiecit Hieronymus, in hoc alij pro-
fana omnes theologi, neminē excipio, cōsenserūt: quorum no-
mina recensere superuacuum existimo. Isidorus enim
loco, dicens, In hac progenie Lamech primus contra mo-
se, contra naturam, per bigamiam adulterium commi-
sit. Etiam amplius desideramus? Audi ergo, Paulus
ait, Alligatus es uxori? noli querere solutionem, So-
lutus es ab uxore? noli querere uxorem. Aduerte
hic lector. Consultat Paulus soluto ab uxore, ne qua-
rat uxorem, alligato autem uxori non consultat ne
quærat, quod certè multò magis consulendum
erat si licuisset, cum multò tolerabilior sit bigamia,
GG : que

Thomas.

Nota argu-
menta ex
Paulo.

quæ est per copulas successiuas, quàm quæ eodem tempo-
re. Compertissima ergo causa est cur non & illud confu-
luerit, uidelicet quia sciebat esse notissimum scelus, nec
inter consilia memorandum, inò penè dixerim, nec inter
præcepta, eò quòd manifestè turpissimum. Deinde aduert
te quòd sequitur, Solutus es ab uxore: nò peccasti si uxo-
rem acceperis. Cui autem dubium esse poterat, solu-
tum ab uxore non peccare accipientem aliam uxorem,
si hoc etiam non solutus posset? Nota lector urgentem
inductionem. Quòd enim dixit, solutus ab uxore, non
peccasti si uxorem duxeris: hanc profectò implicite res-
tionem continet, ideo non peccasti, quia solutus es. Si
enim alligatus esses, peccasses, ut pote alligatus primi-
cum qua factus eras una caro ut ei soli tenereris, matru-
monij sancta lege. Aduerte & tertio quòd ait, Bonum
est homini uxorem non tangere. Propter fornicationem
autem unusquisque propriam uxorem habeat, & unam
queq; proprium uirum. Quid est, propriam uxorem,
& proprium uirum, nisi singularem & non commu-
nem alteri, ut & Græca uerba facillè indicant? Quis
hic igitur Paulo resistat? Dominus èt cùm beatificat se-
quētes relictis omnibus cur non ait, Qui reliquerit uxo-
rem, si licitū erat habere plures, & ita fiebat, cur ait uxo-
rem, nisi quia has turpitudines non agnoscebat? Et quo
modo esset sacramentum, cùm una sit intelligenda diui-
sia coniuncta Christo, non plures? At istud dogma, sicut
deret ecclesiam, quòd nefarium est, in lege Christi, sicut
& beatus Augustinus ad Valerium li. i. c. 10. si subtili-
ter consideretur declarat. Concludo ergo ex sanctorum

Pontificum doctrina, ex scripturis sanctis, & natu-
ratione, ut Innocentij uerbis utar, Christiane fidei
canonicum esse, & ex se spurcissimum, & Mahumetisti-
mum, dogmatizare cuiquam Christiano licere, aut etiam
cuisse, ut ait beatus Thomas, plures eodè tempore ha-
bere uxores: quantò magis sacerdoti, & in sacris consi-
latis? Non obstat autem quòd ait apostolus, Episcopum
uxoris uirum: quoniam, ut scribit Hieronymus in
epistolam ad Iovinianū, non dicit apostolus, eligatur episcopus qui
uxoris uirum
duxat uxorem, & filios faciat, sed quā unam habue-
rit uxorem. Certè consisteris non posse esse Episcopum,
qui in Episcopatu filios faciat, Siricius Papa, qui & Io-
uinianū damnauit, declarat hoc Pauli uerbum non ad eū
pertinere, qui cum uxore in carnis opere permaneat,
sed cum indignum episcopatu censere, qui non unam tã-
tam, sed plures successiuè habuerit uxores. Hunc sensum
Ambrosius, Aug. & ceteri sancti expositores amplexi
sunt, ut digamta prohiberi censeatur. Non est autem ue-
re digamta, qui eodem tempore duas habeat: aut enim
nulla est uerè eius uxor, aut altera tantum, Chrysosto-
mus tamen in eo loco Apostoli ad Tim. fateor utraq;
epinonem ponere, rem tamen ipsam non probat, uideli-
cet quòd licitum esset cum pluribus eodem tempore ma-
trimonium. Dubito tamen an fidelis translatio sit. Non
possunt autem quæ adducuntur ueterum exempla, qui-
bus etiam olim hæreticus Iovinianus innitebatur, de Sa-
ra & Abraam, de Iacob & uxoribus eius, & alijs hu-
iusmodi. Nam si uerum amamus, non uxorem, sed cōcui-
uam proponebat Sarai Abrahæ, ut. B. Ambrosius in li.

Pro intell
ctu uerborū
Pauli, Episc
copum unius
uxoris uiru.

de Abraham patriarcha planè declarat, & B. Leo pontifex ex ipsis scripturæ uerbis egregie probat, qui ait, Nuptiæ rû fœdera inter ignuos sunt legitima, multo prius hoc ipsum domino cõstituente, quàm initiū Romani iuris extiterit. Itaque aliud uxor, aliud, concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod & Beatus Paulus ad manifestandam harum personarum discretionem, Etimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur Abræ, Effice ancillam, & filium eius, Non enim erit hæres filius ancille cum filio libere. Hec Leo. Vbi clare patet concubinam fuisse Agar, non uxorem. Quare fateri oportet concubinatum tunc, Domino dissimulante, in peccatum non imputari, sicut nec apud gentes putabatur illicitus. Quid igitur? nunquid & nunc licebit exemplum sanctorum patrum? Absit. Cogimur ergo fateri pleraque olim diuina dispensatiõe tolerata fuisse, ac propterea non reputata turpia, dum adhuc essent tenebre, quæ tamen postmodum luce adueniente cognita sunt esse turpia, & ideo etiam prohibita. Cognitio enim peccati, si admittitur, peccatum constituit. Ita enim tandem concludit. B. Thom. in libro contra Gent. aiens quod in lege ueteri dispensatione diuina indultum fuit, & plures habere uxores, & concubinis admitti, & diuortium facere, addo ego, & fornicationem admittere. Etenim Abraham sanctus uxorem suam turpitudini exponere in domo Abimelech & Pharaonis nihil curat, ut ipse saluus euadat: & tamen non facienda mala ut eueniant bona. Isaac similiter Rebecca obtulit, Loth filias Sodomitis, senex ille grandæ

us de quo in lib. iud. capitulo. 19. filiam uirginem prostituere uolebat filijs Belial, ne rem turpiorem admitterent. Hos autem omnes minime reprehendit scriptura, sed potius tacite cõsiliū laudat: Adde quod etiam aliquando christianis putatum est licitum esse concubinatum, & Isidorus palā dicit & ex concilio Toletano accipitur. 34. dist. Quid mirum? nam & usura impune sub imperatoribus etiam Christianis diu permisse sunt & exigebatur, ut habetur in codice Iustiniani. Redeo ad magnum Patriarcham. Considera queso te lector bone, sanctam uirum, post natum cretumque Ismaelem, super quo etiam est exauditus a Domino: post acceptum adulterumque Isaac, in quo promissum est illi semen benedictum: post annum centesimum ætatis longe expletum, adhuc tamen Cethura iungitur concubina: & qui prius dixerat, Putas ne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? multo etiā antiquior dat operā uoluplati. Quis nunc rem talem in sexagenario non detestaretur? Quis adeo impudicus illud nunc probaret, quod legitur de propheta sancto Dauid, cui iā frigido & moribundo prouidetur puella cuius concubitu incalescat? Dilto Liam & Rachelem sanctas mulieres, quæ ancilla suo sponte prostituiebant. Quæ nunc mulier puta tale facinus nō exhorreret? Quis hæc in Christi legem abominetur? Quamobrem recte Hieronymus: Patriarche (inquit) non singulas habuere uxores, imo & concubinas plurimas, ut & Dauid multas, & Salomon innumerabiles. Iudas ad Thamar quasi ad fornicatorem ingreditur: & iuxta occidentem litteram Osee

Hieronymus
ad Gerutia.

Propheta non solum meretrici, sed etiam adultera copulatur. Quod si & nobis iure cōceditur, adhiñiamus ad omnes fœminas, & in exemplū Sodome & Gomorre ab ultimo die deprehendamus emētes & uendentes, nubentes & nuptui tradentes, & tunc sit finis coniugii, quando terminus uitæ. Quod si post diluuiū & ante uiguit ista sententia, Crescite & multiplicamini, & replete terram: quid ad nos, in quos fines seculorum henerunt: quibus dicitur, Tempus breue est, & iam securi ad radicem posita est, quæ syluam legis & nuptiarum euangelica castitate succidat? Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Hieremias captiuitate propinqua uxorem prohibetur accipere, Ezechiel in Babilone, Mortua est, inquit, uxor mea, & apertū est os meum. Nec ducturus uxorem, nec ille qui duxerit, possunt in opere coniugali libere prophetare. Olim gloria erat illum audire uersiculum, Filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Nunc de continentibus dicitur. Qui adheret Domino, unus spiritus est, & Adhesit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Tūc oculum pro oculo, dentem pro dente: nunc uerberanti maxillam præbemus & alteram, Illo tempore bellatoribus dicitur, Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime: modo audit Petrus, Conde gladium tuum in uagina. Hec dicimus non separantes legem & euangelium, ut Marcion calumniatur, sed unum atq; eundem Deum susceipientes, qui pro uarietate temporum atque causarum, principium et finis, serit ut metat, plantat ut habeat quod succidat: iacit fundamentum, ut edificatio

Nota quod nolunt capere heretici.

in consummato seculo culmen imponat. Hæc ille, non minus uere quam eleganter, quibus sententijs Ambrosius, Augustinus, & omnis theologorum schola multis in locis (quæ longum esset referre) astipulantur. Quis enim nunc seriat episcopum dum ecclesiæ superintendere debet, etiam rei uxoriæ operam dare? & sacerdotem maxime sacramentum tractare, qui noctu uxori, aut etiam uxori, ut ista doctrina permittit, se commiscuerit? Ait Erasmus ac Lutherus, Melius est uxori copulari quam concubinae aut adulteræ, ut faciunt & monachi & sacerdotes & episcopi. Non dicant, melius hoc, sed utrumque malum, non dicant uxori, cum non sit uxor, dicant minus malum, si uxor permitteretur, quam quod nunc agunt simulantes calibatum, uiolantes uota. Longe melius est (ut ita & nos loquamur) legem esse sanctam & honestam, ut decet, etsi appareant transgressores, qui illam uiolent, quam uel non esse, ut illi non peccent, aut minus peccent, aut esse in lege ipsa peccatum. Infandissimum enim hoc, & in iniuriam legis, ut uergeret. Non enim quia Iudæi iugum legis illud difficile & importabile excutiebant non seruando, idcirco mutauit legem eo tempore sapientissimus Deus: Neque quia etiam nunc Christiani pessimi sunt, legem mutanda sunt, quæ a monachis & clericis, aut sacerdotibus & episcopis rectissima ratione exiguntur, quia iugum siue onus non ferant, sed crebra transgressione excutiant. Auiunt heretici, Nequimus portare hoc. An mirandum

In Erasmo

Nota ratio-
nem hereti-
corum.

mirandum est si porci portare nequeant quicquam san-
ctum & pudicū. Miramur si fluxū sanguinis patiātur,
qui nō solū non attingunt fimbriā uestimenti Iesu, sed cō-
primunt eum, sed lacerāt, scinduntq; incōsuetū eius tu-
nicam, quod in illis est, cuius sortē sua impia ac perphra-
sicā, quod in illis est, cuius sortē sua impia ac perphra-
cōtumacia amiserunt? Græca ecclesia quæ hoc omnis ex
parte reiecit, & iam ut schismatica nō audit matris &
magistra suæ uocē nō tamē eousq; processit ut illi tenu-
lētissimi. Nō enim nouas nuptias uirē sacerdotiū con-
eclesie lege, permittitū, & si iam ante sacerdotiū con-
tractas nō dissoluāt, cōtra quod temerarie scripsit Eras-
mus, ut Sorbonica adnotauit cēsurā: quod etiam inepie
& frigide excusat, imo etiā excusando magis accusat.

In Erasmo.

Ambrosius
in synodo.

Deniq; has infandas hereticorū spurcicias B. Ambrosius
in synodo cū multis presbyteris digna sentētia execratus
est: de quo ad ecclesiā suā ita scripsit, Nos sanē nuptias
nō aspernamur, sed uirginū nuptias maiore honorificē-
tia ueneramur. Facto igitur presbytero constitit doctri-
næ nostræ, id est, Christianæ esse cōtraria, unde apostoli
secuti præceptū, quia aliter quā accepimus, annū-
ciabāt, omniū nostrū tam presbytero: ū quā totius etiā
cleri una suscitata fuit sentētia, ut Iovinianus, Auxentius,
Genialis Germinator, Felix, Prontinus, Marcianus, la-
narius, & ingeniosus, qui autores nouæ heresē & blas-
phemiæ inuenti sunt, diuina sententia & nostro iudicio
in perpetuum damnati extra ecclesiā remanerent. Hæc
Ambrosius, Origenes quoq; super li. Numeri ex Apolo-
li doctrina mire colligit & probat, illius solius esse offi-
ciū re iuge & indefinens sacrificiū, qui perpetuæ & indefi-

Origenes.

nitenti se deuouit castitati. Nos igitur qui sanctorum
pudica exēpla & doctrinā suscipimus, qui uoci ecclesiæ
catholicæ auscultamus, qui sumus sub gratia, nō sub le-
ge, qui exuimus ueterē & de terra terrenū hominē cum
uestibus suis, & induimus nouū illū de cælo celestē, quē
de uirgine uirginē, de immaculata & immaculato cōiu-
gio immaculatissimū illū cōtemplamur, qui matrē inte-
meratā non nisi uirginibus commendandam decernit, &
Ioseph spōso, & Iōāni filio, qui primus eunuchos facit,
& propria uoce collaudat, eos inquā eunuchos qui se-
metipsos propter regnū celorum castrauerint, qui cau-
sam cōditionēq; matrimonij adeo coartat, ut dixerint ei
sapientes, si ita est causa hominis cū uxore, nō expedit
nubere: ipse autē respondit, Non omnes capiunt uerbū
hoc: certē heretici & Erasmus non capiunt uerbū hoc,
qui putant potius expedire, quibus non est breue tēpus,
nihil est recapitulatū, nec iam uerus dies illuxit: At nos
inquā quibus apparuit uera lux, qui dignitatem no-
stram consideramus, & equari Angelis Dei in paradī-
so audimus, & iam aram quādam accepimus in Ie-
su Christo, mittamus prophanisimas has doctrinas, quæ
in abhomineticis traditionibus fauent, & seramur calibes
in contemplationes celestes, ut uerē conuersatio nostra
in celis sit, & quod promissimus, seruemus. Potens est
Christus, in eo uel fimbria uestimenti eius facere ut serue-
mus, innumeris seruauerunt, & adhuc (Deo gratia est)
seruant. Quod si quidam excidunt, & irritam faciunt
primā filiē, quid ad nos? Nō quid illi faciāt, respicere, sed
quā equū est, et oportet nos facere, cōsiderare, debemus.

Copulas

Copulas inter coniunctos sanguine & affinitate
omnes licitas arbitratur Caietanus præterquam in
ter matrem & filium, patrem & filiam, idq; colligit de
scriptura ueteri quæ dicit. Propter hoc, id est, propter
coniugium, relinquet homo scilicet à coniugio: patrem
suum, id est, patrem filia, & matrem suam, id est, matrem
filii &c. per hoc significans, omnes alias personas esse
habiles ad cōiugium. Hæc ille. Quæ quoniam ineptæ &
falsæ & impudicæ, ne dicam impiæ dicta sunt, primum
quidem Catholicam doctorum ac sanctorum sententiam
inducam atq; probabo. Deinde quod supererit respon-
debo ad eius argumenta quæ ex aduerso producit. Quo-
niam uero ubi de moribus agitur, decencia & indecencia
communi sapientum & sanctorum iudicio potius quam
cuiusquam privati sensu æstimanda est, ideo ante dogma-
tiorum & sapientum auctoritatem huic nouo dogma-
ti opponam. Sunt ergo primum legumlatores & iuri-
consulti, qui etiam ignorantes Christum, naturali ratio-
ne impulsæ, inter multos qui primo & secundo gradu
iuncti essent, interdixere matrimonia. Illud extra contro-
uersiam positum est, ne liceret inter parētes & liberos,
& si longissimo gradu distarent, ulla inire cōiugia. Quæ
re in tit. de ritu nupt. censet iuriconsultus nullo igno-
rantia prætextu eos excusari à legitimis pœnis, qui hanc le-
gem transgredierentur, eo quod quæ naturalis ratio do-
cet, non est fas quenquam ignorare. Naturalem ergo ra-
tionem docere supponit iuriconsulti, illicita esse ea ma-
trimonia, quæ tamē esse licita Cardinalis noster dogma-
tizat. Quin & in alijs legibus nonnulli ex transverso

Nota.

gradu inhabiles ad contrahendas nuptias declarantur,
& ita inhabiles, ut si fuerint cōtractæ: incesta, nepha-
ne, nephasta, funesta, & alijs huiusmodi nominibus ap-
pellentur. Quodam in loco seuæ crimina dicuntur, ita
ut & filios qui ex huiusmodi coitibus nascerentur, nec
necesse esse censuerint. Alexandri Imperatoris & Seue-
ri constitutio legitur in hæc uerba, Rescripta omnia uel
pragmaticas formas & constitutiones imperiales quæ
quibusdam personis tyrannidis tempore permiserūt sce-
lesti contubernio matrimonij nomen imponere, ut fra-
tris filiam uel sororis, uel eam quæ cum fratre quodam
nuptiali iure habitauerat, uxorem legitimam turpissimo
cōsortio liceret amplecti, aut ut alia huiusmodi commit-
terent, uiribus carere decernimus, ne dissimulatione cul-
peabili nephanda licentia roboretur. Hæc illi, quæ habet
tur in c. de incest. & in ut. nupti. Vide ergo bone le-
gatos quibus nominibus insectentur imperatoris leges ea
connubia quæ probat Reuerend.

Ad hæc ille philosophorum princeps in secundo Po-
li. aduersus Socratem disputans, ita scripsit. Absurdum
est non ob aliam causam ueluisse illorum concubitum nisi
quæ nimia uoluptas inde sit prouentura, & quia pater
sit, aut filius, aut fratres, nihil referre. Quem locum B.
Thomas ita exponit, Dicit ergo Aristot. quod inconue-
nient est dicere quod propter istam solam causam debet
aliquis abstinere à coitu matris, quia nimia esset uolu-
ptas: & non ex hoc solo, quod mater est: & eadem est
ratio de alijs propinquis. Ex ipsa enim sanguinis propin-
quitate debent sibi cognati quandam reuerentiam hone-
statis.

Codice de
Episcopis et
clericis.

statis, quæ tollitur per lasciuia carnis. Hæc ibi Theophrastus. Ex quibus patet quod et apud Aristotelem etiam inter fratres naturali iure censeantur illicita matrimonia. Ad hæc sanctos Theologos et sacratissimos doctores manifeste idem tradere ac docere certissimum est. Augustinum enim, quem tamen ad suam causam trahere conatur Reuerendissimus, et truncate citat, ita in libro de ciuit. Dei scribit, Quod humano genere crescent, et multiplicato, etiam inter iniquos multorumque decorum cultores sic obseruari cernimus, ut etiam si peruersis legibus permittantur fraterna connubia, melior tas men consuetudo ipsam maluerit abhorre licentiam: et cum sorores accipere primis humani generis temporibus licuerit, sic aduersetur, quasi nunquam licuerit. Si enim iniquum est auaritia possidendi transgredi limen agrorum, quanto iniquius est libidine concumbendi transgredi limen morum? Hæc ille. Vnde quam manifestissimè patet rem hæc quam licitam uult Cardinalis, peruersam uideri Augustino, cum etiam peruersas leges appetit quæ eam permitterent. Et quod magis est mirandum, quasi quadam ui rationis obstante, eas leges quæ nefariam illam permittebant licentiam, non potuisse uigere testatur. Nolebant enim homines sibi licere quod lex membranis scripta concedebat, quoniam potentior lex quæ in eorum cordibus dei digito erat insculpta, absque dubio prohibebat. Ad hæc addit Augustinus. Quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarum prohibita esse coniugia, non solum secundum ea quæ disputauimus propter multiplicandas affinitates, sed etiam quia

nescio quo modo inest humane uerecundie quiddam naturale atque laudabile, ut cui debet causa propinquitatis honorem, ab ea contineat quamuis generatricem, tam libidinem, de qua erubescere uidemus etiam ipsam naturam coniugalem? Hæc ille. Ex quibus uerbis etiam manifeste retunditur quod Card. in com. super Gen. c. c. dixit quod Aug. sola religionis causa talia matrimonia improbarit, et non tanquam naturali ratione indecentia. Hieron. in Heliod. et super Gen. tam infanda esse hæc putat, ut dixerit scripturam propter aurium sanctitatem maluisse hæc intelligi quam exprimere. B. Ambrosius in epistola ad Paternum consulentem an liceret neptem ex filio suo coniungi, quia putabat iure diuino non esse prohibitum, ita scribit, Ego autem et prohibitum iure diuino nescio, quia cum leuiores interdicta sint de patruelis fratribus, multo magis hoc quod est arctioris necessitudinis, interdictum arbitror. Quod si ideo permissum putas, quia non est prohibitum, nec illud prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam accipiat uxorem. Numquid ideo liceat, quia non est prohibitum? minime. Interdictum est enim nature lege scripta in cordibus singulorum, interdictum est inuolabili præscriptioe pietatis, titulo necessitatis. Quanta huiusmodi inuenies non esse interdicta lege per Moysen edita, et tamen interdicta sunt quadam uoce nature? et hæc et alia beatus Ambrosius in consolationem suam acriter et uehementi stilo reiecit, constantem affirmans per huiusmodi concubitus et diuinum et nature ius uiolari. Est et B. Greg. (ut quadriga copleatur) qui in pluribus locis ista coniugia detestatur. Ad Fel-

Ambrosius.

Nota hæc.

Gregorium.

HH cem

cem enim Siciliae Episcopum ita scribit, Nec tam quam
aliquis ex propria consanguinitate coniugem habuit, du-
cere, ulli profecto Christiano licuit aut licebit, quia in-
stus est coitus, abominabilis Deo, & cunctis bonis
hominibus. Hæc ibi ille. Et tamen Cardinalis non abomi-
tus est, sed licitum & diuino & naturali iure defendit.
Idem Greg. ad Aug. Angliæ episcopum. Cum nouerca, iugiter
admixceri graue est facinus: quia in lege scriptum est, Tur-
pitudinem patris tui non reuelabis, sed quia scriptum
est, Erunt duo in carne una, qui turpitudinem nouerca
quæ una fuit caro cum patre, reuelare præsumptum
profecto patris turpitudinem reuelauit. Hæc ille. Quæ
tuor igitur præcipui ecclesiæ Latine doctores in huius
prophanam doctrinam acerrimè inuecti sunt. Beatus
etiam Thomas in. 4. dist. 4. art. 4. scribit, incestum habere
re specialem deformitatem, quia est consanguineorum ve-
affinium abusus, eò quod antonomatice castitatem abo-
lat in illis qui maximo fœdere coniunguntur. Et dist. 1.
art. 1. clare testatur quæcunque connubia prohibita sunt
in ueteri lege Leuit. cap. 18. etiam in lege euangelica pro-
hibita esse, cum sit multo purior. idem in lib. 3. contra
Gent. postquam pluribus rationibus ostendit eiusmodi
nuptias bonis moribus repugnare, & propterea eam
iure esse prohibita, ita subiicit. Hinc est quod dicitur
Leuit. 18. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non
accedat: per hoc excluditur consuetudo illorum qui se
propinquis commiscunt. Hæc ille. Nec aliud docet in. 1.
2. q. 15. 4. art. 9. ubi ait quod alia persona præter paren-
tes & liberos primi gradus, quæ non coniunguntur

Thomas.

ut secundum seipsos, sed in ordine ad parentes, non ha-
bent ita ex seipsis indecentiam &c. Cui enim hoc du-
bium non tamen negatur in eis quoque indecentia, sed
non ita, id est, non tanta, ut non possit in quibusdam
pro tempore aut personis aut causis humana lege dispen-
sari, sicut & beatus Ambrosius ad Paternum testatur,
ubi ait, Sed dicis alicui relaxatum: uerum, sed hoc legi non
preiudicat &c. Esse ergo indecentiam etiam in cæteris
personis præter parentes & liberos primi gradus, plus
quam manifestè ibidem docet & probat diuus Tho-
mas, cuius uerba hæc sunt, Ibi necesse est inueniri de-
terminatam speciem luxuriæ, ubi inuenitur aliquid inco-
gruum commixtioni ueneræ, triplici ratione: primò
quidem quia naturaliter homo debet quandam reueren-
tiam parentibus, & per consequens alijs consanguineis,
qui de eisdem parentibus de propinquo originem tra-
hant. Manifestum est autem secundum prædicta quod
in actibus ueneris maxime consistit turpitudine honori-
ficæ contraria: unde de his homines uerecundantur,
& ideo incongruum est quod commixtio fiat talium
personarum adinuicem. Et hæc causa uidetur exprimi
Leuit. 18. ubi dicitur, Mater tua est, non reuelabis turpi-
tudinem eius: & idem postea dicitur in alijs. Hæc ibi.
Immerito igitur nec sine iniuria tam gloriosi doctoris
constat est trahere eius doctrinam quasi huic suo & pro-
phano dogmati conuenientem.

Thomas.

Nota hæc.

Ad hæc, multorum Pontificum canones & sacra con-
silia reperias ubi non solum habentur illicita talia connu-
bia quia prohibita sint, uerum declarantur idcirco pro-

hibita, quia ex se nefaria ac detestanda & naturali & diuino iure: unde Innocentius tertius in tit. de rest. spoliat. negat solere aut posse ab apostolica sede in his dispensari quæ diuino iure prohibentur, de quibus habetur in ca. illo Leuit. 18. Sunt & Ancyranæ cōcilij decreta τῶν ἀλόγων διαγόντων, ἢ διαγορταί, id est, de his qui irrationabiliter uersati sunt aut uersantur. Et loquitur de ijs qui cum beluis aut propinquis commiscetur, qui & irrationales indicantur, eo quod quasi belue inter cōcubitū & cōcubitū nō discernūt, quibus & atrociſsimæ pœnæ decernuntur. In concilio etiam Toletano abominationes uocantur, quæ Cardinalis uix quicquam illiciti de solhabere contendit.

¶ Quod autem in iniuriam naturæ talia cōciliētur cōnubia ipsamet natura, Deo ita uolente, uidetur attestari quæ plerunque ex talibus cōnubijs sobolem non patiuntur succrescere, sicut beatus Gregorius obseruatum esse planè testatur. Nos etiam uidimus non solum fructus sobolis caruisse eiusmodi nuptias, uerum etiam infantes & infelices exitus in magnis principibus habuisse. Quod utinam saltē nōcū magno scandalo, ac generis reip. detrimētō nūc uideremus. Hic adde quod et gentes quæ Deū non cognouerūt, quæ nūc repertæ sunt in insulis, ferme brutorū more uiuētes, tamē ab huiusmodi matrimonijs abstinēt, & nullus sorori miscetur. & quosdā gradus huiusmodi reuerētia obseruāt, quod ego ab ijs qui norūt explorauī. Hoc insuper nōnihil ad horū cōcubitū detestationē attinere uidetur, quod nō ab re fingitur à poetis Venerē in has nuptias cecidisse, id est, cingulum,

Conciliū Toletanum.

quā, ut solet in legitimis, nō afferre, sed lumbos dissoluā assistere, ut hoc signo intelligamus quod nec ipsa Venus salacissima probare poterat quæ natura in corde omnium manifestissimè prohibebat. Nam & hinc apud grammaticos incestuosæ dicuntur. Post tot autoritates coitus dicti. turisconsultorū, theologorū & canonū, si ratio querit, & si plures ratioēs sint, ut diligēter notat. B. Tho. in d. q. 154. tñ maxima & præcipua est quæ probauit Philos. Ratio prima & ipsa natura nos docet, quia honorē quēdā & reuerentia exigit ipsa natura haberi inter propinquos, quæ illicita sint certe indignè per tales coitus uiolatur: atq; ideo in scriptura dicitur, Ne reueles turpitudinem &c. Mater tua mos. est. Soror tua est, Caro illius est, talis coitus incestus est, seu scelus est. At ad hanc rationem respondet Reuerentissimus primò quidem formaliter, um rationis infringens, deinde ducendo ad inconueniens. Primò igitur ait, quod reuerentia & honoratio quæ inter propinquos inuicem exigitur, quædam est per se & immediatè consequens carnalem coniunctionem, ut est illa sola quæ cōspicitur inter parentes & liberos primi gradus tantum: & hæc est quæ sola reddit inhabiles personas ad coniugium. Alia uerò est quæ non per se, sed mediate & per acciēs respicitur, ut est illa quæ inter cæteras psonas cōsideratur: & hæc nō inhabilitat cōiugia nisi aliqua positua lege prohibeatur: quia quæ sunt per acciēs, dimittūt ab arte, deniq; si aliter dicamus, ducit ad incōueniēs, eo q. multi. S. patrū in lege uet. talia cōiugia nō horruerūt: quæ pfectò exhorruissent si nouisset iuri ac legi nat repugnare: sed de exēplis his sigillatim postmodū disce-

Nota hic ubi
est uiri dece
ptio manife
sta.

ram. Quoad primum autem ubi distinguit coniunctio
nem per se & per accidens, mirè, ut solet, decipitur.
Quero enim hic ab illo, an inter coniunctos etiam pra
ter parentes & liberos primi gradus natura ipsa exi
gat reuerentiam & honorem. si negat, manifestam natu
ra legem negat, quam quilibet in corde suo persentit,
ut Augustinus & Ambrosius testantur: si facitur, ergo
natura talem coniunctionem quæ est per accidens, non
despicit nec dimittit, si nõ despicit natura, ergo nec ipsa
ars, quæ imitatur naturam ut ait philosophus. Ad hæc si
ars huiusmodi cõuõctiones, cõ q. essent per accidens, des
buit despicere, quid est ergo quod per cõtrarium factum
est? nã leges oēs ac leges maxime eas respexerit
in tutelis, hereditatibus, nuptijs, & alijs multis. Quid si
negõ ego nunc debere reuerentiã Cardinalibus debeant
rationem, quia non per se, sed per accidens, id est, non im
mediate, sed propter pontificem Cardinalibus debeant
Imò quid si & ipsi Pontifici debere negem, quia non pro
pter illum, sed propter Christum? & Christo similiter,
quia illi debeo propter Deum, & si ipsemet Deus sit,
caput tamen Christi ut hominis Deus est? Ad hæc, quid
si negem sanctos esse colēdos, & eorū reliquias, quia nõ
immediate debeo honorem reliquijs, sed illis propter
sanctos, sanctis autem propter Deum? Nonne si hæc dis
xerim, non solum hereticus sum, uerum etiam stultissimus?
Et tamen etiam ad hoc ualet hæc Reuerendissimi doctoris
na. At perspicie fallaciam bone lector. Non enim uno mo
do, sed multipliciter dicitur per accidens. Et ut ad rem
propositam attinet, duos modos considera. Vnus modus
est

Per accidens
multipliciter
dicitur.

qui est quartus apud Arist. in. i. Post. uidelicet Socra
ambulante coruscavit. Et iuxta hunc modum, quæ
per accidens respectu legis & intentionis eius, id
est, non intenta nec intendenda, proculdubio, despicien
la sunt. Alius modus est ut illud per accidens dicatur,
quod non immediate est, sed per aliud, ut in re propo
sitæ uerbi gratia, frater fratri coniungitur non immedia
te per se, sed mediatè, & hoc modo quasi per accidens,
quia mediante patre & matre, & quæ sunt hoc modo
per accidens, quia minus propriè per accidens dicuntur,
non despicuntur ab arte, sed considerantur à legum la
toribus & iurisperitis, & Theologis, & scripturis.
Neque beatus Thom. uocauit has coniunctiones per acci
dens, ne daret occasionem errori, sed dixit non secundum
seipsas &c. Quo ad secundum igitur ubi exemplis anti
quorum mouetur, iam satis superiori articulo respondi
mus. B. enim Cyprianus aiebat, Prima sententia crescere
& generare præcepit, secunda cõtinentiã suasi: id quod
scriptura prædixit, tẽpus est aplexadi, & tẽpus lōgẽ fie
ri ab amplexibus, & olim multa licebāt, quæ etiã lex na
turae minus probabat: erat mundus in etate puerili ac la
sciu, nec bene poterat legere legẽ cordis, nõdũ scripta
lex erat, quæ indicaret peccatũ, ut ait Paul. Cõcupiscen
tia nesciebã nisi lex diceret, Nõ cõcupisces. & iterũ, Cũ
essẽm paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebã ut paru
lus, cogitabã ut paruulus: cum autẽ factus sum uir, euas
caui quæ erāt paruuli. Nox præcessit, dies autẽ appro
pinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarũ, & indua
mur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus, non in

Cyprianus.

Paul. ad Ro.

comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & in
pudicijs &c. Noxigitur illa de qua ibi Paulus, scilicet
pus erat ante lucis & diei aduentum, qui est Christus,
quando in tenebris ambulabant & umbris, quando opo-
ra non honesta, sed indecora & indecentia illa tempo-
ris conditione, quasi noctis tegebantur caligine, ut licet
uiderentur, quæ tamen lucis testimonio non probantur.
Multa enim scimus nocte licere, ac non imputari, quæ
in die facta, inhonesta apparent. Qui autem hanc tem-
porum conditionem uariam non considerant in scriptu-
ris, ut heretici sepe faciunt, tota aberrant uia, & adu-
ersi ipsi in nocte sunt, & comprehenduntur à fure. Et li-
cet ita se habeat, tamen ad quædam exempla quæ affe-
rentur singulariter respondendum. De Abraam & Sarai fratris
Iosephus eos fuisse germanos ex patre, sed Sarai fratris
Abraæ filiam dicit. Hieronymus contra Heluidiam ita
scribit. Ait Abraam, uere soror mea est: de fratre, sed
non de matre, id est, fratris est filia, non sororis. Alio-
quin quale est ut Abraam uir iustus patris sui filium co-
iugem sumpsit, cum in primis hominibus propter
sanctitatem id ipsum scriptura non nominet, ma-
ius intelligi quam proferri? Et Deus lege postea son-
at ac minetur, Quæ acceperit sororem suam de patre
aut de matre sua, & uiderit turpitudinem eius, oppro-
brium est, & exterminabuntur coram filiis generis sui.
Turpitudinem sororis suæ de exit, peccatū suū recipiet.
Et in quæst. super Gen. 1. c. affirmat etiam ex traditione
hebræorū, licet alibi hesitare uideatur: excusat nihilomi-
nus factū à temporis qualitate. nā & Ambrosius ad Ro-
m. 7.

Abrā & Sa-
ra an fuerint
germani.

ternum uno uerbo excludit exempla ista, Trāsierunt, in-
quit, uetera, noua facta sunt omnia.

¶ De Thamar filia Dauid sorore Ammon quod ei di-
xit loquere ad regem, & non negabit me tibi,
ineptum colligitur argumentum, quasi talis concubitus
regia dispensatione licitus reddi posset. Non enim erat
in manu Dauid contra ius diuinum dispensare, neque uer-
ba mulierculæ ita solida censenda sunt, ut sint assumen-
da in argumentum. Erat enim puella, & qua poterat
illud in Israël, ut ipsa testatur.

¶ De Hamrā patre Moyses quod acceperit Iochedec fi-
liam Leui amitam suam, male probatur. Nos legimus,
Egressus est post hæc uir, & accepit uxore stirpis suæ.
& non dicit, filiam Leui. Quod si etiam diceret, ut aiunt
legissecundum Hebraicam ueritatē, benigne tamē accipiē-
dum est, quia more scripturarū etiā neptis filia dicitur,
imò & longe inferior gradus. Ita enim & Susanna fia-
lia Iuda appellatur apud Danielem, & Elizabeth de filia-
bus Aarō in euāgelio. Quare prudēter latinus interpres
pro eo quod legit filia Leui, posuit filia stirpis suæ: ut sen-
sum retinēs, simul Christianis imperitorū auribus cōsu-
leret, & amputaret occasione erroris, ne quæperitus ita
se prima facie uerba sonāt accipiēs, offenderetur, putās
abari nuptias inter nepotē et amitā, quod pscelere reputa-
tur. Quod ergo et Cardinalis addit semp licuisse patruo
fratris filia accipere, falsum est, & oīno irrationabile cū
scriptū sit. Turp. patrui tui nō reuelabis, nec accedes ad
uxorē ei, quæ tibi affinitate cōiūgit. et licet hoc unū præ-

Defenditur
latius inter-
pres.

ceptum sit, ut ipse uult, quia iuxta Hebraicam ueritatem legitur, Non accedes ad uxorem eius, ut declaratur dictum supra, Turpitudinem patris tui non reuelabis, alio delictum non accedendo ad eius uxorem, tamen mirabile est profecto ut possit existimare prohiberi copulam inter nepotem et uxorem patris, et non inter patruum et neptem, cum gradus pares sint, et necessitudo maior in casu ultimo, quae est consanguinitatis: quam in primo, quae est affinitatis. Nepos enim prohibetur uxori patris iungi propter ipsum patruum: quanto ergo magis turpis erit coniunctio cum ipso patruo? Ad haec, si cum filia aut nepte uxoris prohibetur coniugium, ut ibidem cap. 18. habetur: quanto ergo magis censeatur cum patre prohibendum, quando etiam cum auunculo iure diuino illicitum esse tanta assertione contendat Ambrosius.

¶ Ceterum quod de leuiro et satria adiungit, nunquam inueniet copulam hanc permissam nisi fratre defuncto sine liberis, ad suscitandum ei semen, et quo ad hoc abrogatum est hoc legis praescriptum, ut puta purum iudiciale, et typum gerens futuri, ut omnes Catholici sentiunt. Stat igitur ratio honestatis solida pro hac nostra, imo Christiana sententia. Denique ut ad scripturas ascedamus, ex d. cap. 18. Leuit. clare consutatur ista opinio, ubi plures gradus prohiberi uidemus in quibus nuptiae non possunt consistere. Et ratio ibi prohibitionis adijcitur, in quibusdam clara, quia incestus est, aut ut alij quidam trauersulerunt, quia scelus est: et in calce eius cap. 17. cernitur, Ne polluamini in omnibus his, quibus continentur, et sunt uniuerse gentes, quas ego eieciam ante conspectum

uestrum, et quibus polluta est terra etc. Quare non miror quomodo ausus sit Reuerendissimus Cardinalis contra rationem et uerba illius tex. dicere quod 1. 2. q. 154. praeccepta sint abrogata, Sed uideamus unde moueatur. Primo enim inquit quod erant praeccepta iudicialia, quia ibi Moses praefatur ex ore domini, Facietis praeccepta mea, et iudicia mea. Deinde quia ibi inter ea praeccepta ponitur illud de menstruata, quod (ut ait) constat esse partim morale, partim iudiciale, ut habet Thomas 1. 2. q. 154. Ad haec, ibi (inquit) praecipitur ne soror uxoris ipsa accipiat: non ergo ratione incestus praecipitur, si enim esset incestus, etiam ea mortua illicitum esset coniugium. sed ratio fuit naturalis, pax, quae non erat in emulationem deducenda: fuit ergo iudiciale praecceptum. Ad haec addit quod ibi secundus tantae affinitatis gradus in quibusdam personis prohibetur: et tamen innocetius tertius in cap. Gaudeamus, extra de uxor. statuit non esse separandum tale coniugium. Quod certe non fecisset Pontifex tantae scientiae, si ex praecceptis moralibus diuinae legis secundus gradus causaret incestum. Haec Reuerendissimus. Quae certe erroribus plena sunt. Quo ad primum igitur, si per illa uerba, Praeccepta mea, et iudicia mea, uult elicere ea praeccepta esse iudicialia, et consequenter abrogata: igitur cum ibidem prohibetur cum matre concubitus: et cum beluis in sola commixtio, et quod contra naturam est, cum masculis, et adulterium, pari ratione dicentur abrogata, quia iudicialia sunt. Quod si dicat haec esse etiam moralia,

ralia, & nos similiter dicimus etiam illa moralia. Secundo quod adiecit de mēstruata, duplicem errorem habere. Primum, quia dicit Thomam in. 4. asserere preceptum illud esse partim morale, partim iudiciale, qui tamen aliter ait, partim morale, partim cerimoniale. Secundum, quia uidetur concludere ex mente Thomae quod illud preceptum sit abrogatum, cum per contrarium dicat Beatus Thomas non esse abrogatum, eo quod non solum est cerimoniale, uerum etiam morale. Tertio, quod confiteratur circa rationem prohibitionis inter uirum & uxorem uxoris uiuentis, negās esse incestum, falsum esse hic etiam dupliciter errat. Primo quidem, quia incestus assignatur pro causa prohibitionis, non solum amulatus illa, sed etiam incestus. Dicitur enim ibi, Sororem uiris tue in pellicatū eius nō accipies, nec reuelabis turpitudinem eius. Reuelatio enim illa turpitudinis, quae ut causa prohibitionis assertur, sicut in alijs, Thoma teste significat inhonorationem quandam quae est contra debitum naturae honorem propinquis, ut in citatis locis eleganter & uerissimē declarat. Secundo errat, quia non est necessarium, si ratio sit incestus, ita debuisse prohiberi mortua uxore, sicut uiuente. Non enim tantum incestus uxore mortua, sicut ea uiuente. Non enim tantum debetur mortuorum memoriae reuerentia, sicut ipsi si uiuerent: ut in capit. fina. de Diuort. quod latius patet. Erat autem & illa lex uetus imperfecta, quae multis modis ad duritiam cordis permittebat, ut pater plus conuulsiōnibus, non licere huiusmodi copulam, ita uxore defuncta,

sancta, sicut uiuente. Denique circa. c. Gaudeamus, ita acceptus, ut uel sola eius Pontificis constitutio proculdubio expugnetur. Non enim ea secundum gradum personarum connubia manere permittit Pont. ille, sed alioquin contra illudius diuinum Leuit. capit. 18. inaequales, sed ea quae duntaxat Pontificijs & Ecclesiae constitutionibus essent prohibita. Nam quae diuinitate prohiberentur, clara uoce reprobanda esse debent, quasi contra ius diuinum contracta, nec ulla etiam consuetudine firmari posse, imò nec summi ipsius dispensatione Pontificis, ut in cap. literas. de restitutio. spolia. Ad haec addo Apostolicam horum concubiarum detestationē ad Corinthios, ubi clamat Paulus, Audite inter uos fornicatio, & talis, qualis nec inter gentes, non dixit adulterium, sed quiddam longe detestabilius, quod nec inter gentes audiretur, Apud gentes enim, ut ibi declarat Beatus Thomas, simplex fornicatio non reputabatur peccatum, Erat tamen quaedam fornicationis species, quae & apud Gentes illicita habebatur. Et ideo dicit Paulus, Ut uxore patris sui aliam non cresecas. Sic dicitur Gen. 49. Effusus es sicut aqua: in stratum eius. Hoc autem erat horribile etiam apud gentes, utpote rationi naturali contrarium. Haec est ex Genesis secundo, propter hoc relinquet & c. nihil ad rem attinet. Illa enim uerba aptantur homini iam copulato, ut carnalis copulae debitum intelligatur, idcirco de illo dicitur quod relinquet patrem

1. Corint. 7.

Thomas.

patrem et matrem, et adhærebit uxori sue. Stultè autem præcipitur iam habenti uxorem, ut propter hoc abstinere à patre aut matre: quasi alias posset cum illis copulari. Nonne filium copulari cum patre matrimonio, est impossibile: cum matre autem horrendum? Ad hæc dicitur ibi, propter hoc, uidelicet ut ipse idem exponit, propter hoc coniugium. At non propter coniugium prohibetur copula cum parētibus, sed propter scditatem et indecentiam. Ad hæc, ibi sine dubio tantum mari dicitur quod relinquet patrem et matrem, ut patet ex Hebræica ueritate, ubi legitur Isch, id est uir, masculini generis. Nec de muliere posset dici, et adhærebit uxori sue. Denique inepte prohiberetur coniugium per ea uerba. Relinquet homo etc. Non enim non copulari cum patre aut matre filiam aut filium, est relinquere patrem aut matrem, quin potius relinqueret si cum illis copularetur, inhonorans eos. Vera est igitur ad uerba illa antiqua et germana expositio, qua declaratur tantam esse uis copulae necessitudinem, ut adigat uirum ad relinquendum et patrem et matrem quo ad officia et conuersationem domesticam, et heredum uxori, ut noua domus, et nouum ius maritale per eos et inter eos oriatur. Hunc sensum tandem agnoscit B. Thomas secunda. 2. q. 26. art. 1. Veteres autem, ut Hieronymus, Augu. Chrysost. Theophylactus, et alij pene innumeri in hoc solo quiescunt. Quin etiam ipse idem Cardinalis in commentis suis proculdubio nesim hunc solum amplectitur, tanquam proculdubio melius informatus, spernens illam quem solum non probauerat: sed ingenuū erat etiā exprisum se extra hanc

Inconstancia
doctrinae.

Inter dispares cultu non esse illicitum naturali iure matrimonium asserit. Quod ut impium dogma notandum. Nam Apost. id prohibens rationes naturales affert, ut enim. Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christo ad Belial? aut quæ pars fidei cum infidelibus? etc. B. Ambrosius in epistolis hanc rem detestabilem multis sceleribus anteponebat. Ait enim, legimus peremptos graui populos excidio propter uiolata iura hospitij. Leuitis de Effrem, propter libidinem quoque commissa bella atrocia: sed prope nihil grauius quam copulari alienigenæ, ubi et libidinis et discordiæ incētiua et sacrilegij flagitia constantur. Nam cum ipsum coniugium uelamine sacerdotali et benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici ubi non est fidei cōcordia, cum omnino debeat esse communis? quomodo potest esse inter dispares deuotione coniugij charitas? Hæc ille, et uerè et Christiane. Imò et ipse Reuerendissimus super ea Pauli Epistolam, his assentiens semetipsum ut tam sæpe solet expugnat. Quod si ratio in coniugibus nobilitatis, morum, formæ, etatis parilitatem uidetur exigere, quanto magis ipsius religionis? ipsa enim finis est matrimonij. Matrimonium enim propter liberos est, ut generentur Deo, quod merito religionis fit. si autem est cultus disparitas facillè imputatur hic finis altero è cōiugibus reuocātē in idololatram. Sed illud quæso quā in efficaciter colligit, uideat Rachellem suam esse idololatram eo quod surripuerit idola patris sui Labam: primò quia Teraphim quæ idola quælibet

Inconstancia
doctrinae.

Gen. cap. 30.
10, 9.

Ruth. 4.

interpretantur, non semper falsos deos significant sed
qualibet simulachra ut notant Hebraei. Nec est uerisimi-
le iacob accepisse uxorem idololatram cum ob hanc cau-
sam à patre sit prohibitus accipere de filiabus Canaan,
et proficisci ad labā. Deinde de Rachele legimus quod
adorabat uerum Deum et colebat, Et exaudita est ab
eo pro fecunditate. Scimus autem quod Deus idolola-
tras non audit, Sed si quis uerus sit cultor eius, hunc ex-
audit. Cur igitur non interpretemur (si tamen cogimus
putare labam idololatram) quod Rachele idola ab-
idola non ut coleret sed ut colendi occasionem patri pro-
riperet? Denique si Rachel fuisset idololatra cur fideles
loco magne benedictionis sic benedixisset Ruth. Facit
Dominus hanc mulierem sicut Rachel et Liam quae ef-
ficauerunt Israel, ut sit exemplum uirtutis in Effrata.

Negat et matrimonium contractum per procura-
torem esse sacramentum, donec praesentes coniu-
ges ratum habeant, et inuicem sibi manifestent se ha-
bere ut coniuges. Mouetur primum quia nullum sacramen-
tum suscipitur per procuratorem. Alioqui possent amo-
bo dormientes sacramentum suscipere, et si nihil circa
illos fieret, uel à seipsis uel à sacramenti ministro. Et sic
etiam dormientes possent peccare mortaliter, si tunc in
peccato inuenirentur, cum procurator contrahit pro
ipsis. Nec propterea potest dirimi tale matrimonium
contractum, Nam quod non possit dirimi habet radicaliter
ex baptismo quo fideles sunt coniuges, formaliter
autem fit ratum ex ui sacramenti. Haec ille. Quae doctri-
na ut noua, et quae non nisi auctoritate docentis habeat,

rationes mille sint, non mihi uidetur probanda: di-
citur ergo licet per procuratorem suscipere sacramentum.
Sed initur per procuratorem matrimonium:
sacramentum uero quilibet suscipit per seipsum, sicut
quis per interpretem confitetur peccata, ipse tamen
per seipsum suscipit sacramentum. Sic accidit cum expo-
nitur coniuges suum consensum per procuratorem, non
suscipit procurator sacramentum, ut sic ab eo illi post-
ea accipiat, sed ipsimet cum ligetur matrimonio iam
coniuges, et cum sint fideles, sacramento tenentur.
Nec est absurdum dormientem sacramentum susci-
pere, cum possit hoc etiam insanus, si de eius uoluntate
cogitauerit prius exposita ut patet in baptismo et Eucha-
ristia et ceteris. Nec item absurdum est, quod dormientes
peccent, ex facto suo tamen aliquo priore: nam si
quis mandat aliquod fieri peccatum, etiam si dormiente illo
faciat, etiam peccabit mandans, quia fit. Porro distin-
guenda sunt etiam formaliter et radicaliter, sua est, et noua; nam
quod ratum matrimonium sit, ex eo est, quod sacramentum
est, licet ut sacramentum sit, ex eo sit quod fideles sint,
et quod si haec separentur, et esset matrimonium non ta-
men sacramentum, haud dubium quod separabile esset
matrimonium tale, sicut et alij contractus, haec igitur ut no-
naua, et quae non nisi auctoritate docentis habeat,

De bapt. e.
minores.

Circa clandestinum matrimonium loquens, deprehendo
illud in equiuoco laborare, cum clandestinum matrimo-
nium nec illud quod est contractum in facie ecclesiae, licet
et concinuatur habita dispensatione secreto, uere

enim nō potest clandestinū dici, cū illa copula et animi et corporum palā et in facie ecclesie sit inita ab initio et sit cōtinuata, licet nō sit manifestum quomodo liceat nunc, quod non licebat prius,

Quod licitum etiam probet contractum matrimonium non ad suos fines, id est, ad proles propagationem, uel in remedium concupiscentie, eod quod fuit tale cōiugium beatę uirginis ex parte sua in duobus eum falsum esse existimo. Alterum est quod affert singulariter factum, in quo est ratio specialis ut regulam excludat. Alterum uero quod permittit ex parte Ioseph fuisse tales matrimonij fines inter eos, non est dicendum, quoniam et Thomas et sancti dicunt, quod et ratio cogit, etiam Ioseph uirginem se et nunquam intendisse matrimonij fines illos per se ipsum, licet cogitauerit et sciuerit postea futuram prolem sanctissimam de spiritu sancto ex tanto et tam singulari coniugio. Quod uero exquisiuit uir iste tot fines matrimonij nescio ad quid ei seruiat: Nam præter duos finis, nō sunt alij proprię fines matrimonij. Potestas corporum inuicem non est finis, sed ordinatur ad finem certę ac legitime proles. Item sanctificatio coniugum ut quis etiam possidere ualeat suum uas, ad hoc idem ordinatur, et ad concupiscentiam refrenandam. Neque uerum est, quod matrimonium sit contentum istis finibus abiecto fine proles, et copulę ad reformandam libidinem: alioquin impotentes ad copulam essent coniugij capaces. Neque uerum est inter Dauid et illam pulchram Sunamitem fuisse uerum coniugium sicut ipse pater

et, ergo proculdubio dicendum est quod si quis præcindat prædictos duos ueros et principales matrimonij fines, peccat letaliter commiscendo se coniugi. Abutitur enim matrimonio et facit iniuriam sacramento, quod est ad hoc institutum, ut fiat fructus dignus Deo, sicut qui luam gratia baptizaretur aut cuiuslibet oblectationis. Ergo ad questionem sic arbitror respondendum esse, quod huiusmodi matrimonij contractus illicitus sit, quando non contrahitur gratia proles et in remedium concupiscentie, nisi forte aliter de mandato Dei iussu esset, ut fuit illud Ioseph, et beatę uirginis, quod tñ nō caruit prole, licet non ex copula, quia indignum erat, fatendum est tamen quod non esset illicitum si non præcisus istis finibus pulchritudo esset causa mouens aut aliud quippiam non de se illicitum, modo prædicti fines etiam intendantur.

Quod adulter ipso facto priuatus sit iure petendi debitum ego uerius puto, tamen si contra determinet Caietanus, quia nec notitia coniugis nec uoluntas, sed proprium peccatum priuat, unde non est bonum exemplum de filio qui iniuriam fecit patri, nō enim hoc peccatum priuat eum hereditate, sed dignum constituit, ut iure priuari possit. Quamobrem si pater moritur intestatus, et non usus sit iure suo exheredans illum, iure filius illa hereditate potietur. Atqui matrimonium adulterio uiolauit continuo hanc pœnā meretur, ut nihil sibi iam debeatur ex ui coniugij quod uiolauit re naturā id statuente, Ergo cum quasi debitum petit quod non est debitum, agit iniuste. Nec est uerum quod

socius uiolans fidem socio datam possit exigere, salua bo-
na conscientia à socio fidem præstitam in societate qua
ipse prior uiolauit, nisi forte illum poenituerit antequam
socius iure suo utatur. Itaque nec est negandum, quòd si
adulterum poeniteat, integratur in suum ius, quia iam
non est adulter, sed sicut remittitur ei peccatum adul-
terij à Deo, ita & hæc poena peccati quæ comitatur ipsi-
us & cum ipso peccato extinguitur, quoniam tãtisper po-
natur quantisper adulter manet. Deniq; & in eo quòd
affert absurdum, uidelicet quòd nihil magis patere-
incestuosus, errat: quia incestuosi perpetuò amittunt
istud petendi debitum, & prohibentur à coniugij
alias incurrunt poenas: quod latius patet in Decre-
tis.

DE dimissione uxoris ex causa adulterij, au-
dio miratos esse nonnullos quòd in prima an-
notationum mearum editione minimè hunc articulum
tetigi, cum fuisset in hoc ipse Caietanus taxatus,
quòd putaret ex adulterij causa dissolui matrimonium,
non solum quantum ad thorum, uerum etiam quan-
tum ad uinculum. Vt ergo admirationem omnium
auferam, causam taciturnitatis meæ liberè proferam.
Ego non in hominem stilum acui, sed in doctrinam.
ubi uidebatur annotatione digna. Nec enim potest
ram prudenter reprehendere, quod nesciebam etiam
idoneè confutare. Non quòd probem ausum homi-
nis contra omnes, sed quòd nonnullam huius au-
sus occasionem habere usus est mihi, ut non sim au-
sus ego illum reprehendere hoc in loco. Non autem

ne latebat recentiorum theologorum, imò ab Augusti-
no usque ad nouissimum nostri temporis communem es-
sententiam, quòd in casu iam posito matrimonium nò
domino soluitur, id est, quoad uinculum. Quæ opinio
ab ipso Augustino, qui meritò uir magnæ autoritatis
semper fuit, uisa est firmiores radices egisse, quàmquam
& ipsemet aliquando aliter docuerit, ut ostendam. Sed
merito congeram argumenta contra istam positio-
nem, non contendendi, sed differendi & discendi gratia,
ut ueritas lucidior fiat. Primò igitur mouebo quæ de scri-
pturis urgere uidentur, deinde rationes, tertio etiam
autoritates. Et primò quidem, uerba ipsa Domini, quæ
apud Matthæum leguntur, plurimum mihi negotium fa-
ciunt. Dixit enim Dominus, Audistis quia dictum est
antiquis, Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei li-
bellum repudij. Ego autem Dico uobis, quòd omnis qui
dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit
sibi moechari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Ex
his ergo uerbis, ut argumentum texam, primùm ca-
pio, quòd id quod dixit Dominus iuxta tenorem
legis antiquæ, quod est, Qui dimiserit uxorem suam
det illi libellum repudij, intelligendum est de dimis-
sione perfecta, quæ est non solum thori, sed etiam
uinculi. quod negari non potest. Nam sic lex olim
intelligebatur. Diuortium enim ac repudium per-
fectum tunc fiebat, permittente lege, id est, etiam
quoad uinculum ut patet Deuterono. 24. hinc au-
tem argumentum fortissimum (ni fallor) sumitur.
Cum enim tale diuortium prohibeatur à domino, quale

per legem permittebatur, de eo diuortio proculdubio intelligi debet quod erat uerè diuortium, id est, quod uinculum, Et rursum, cum hoc diuortium à Deo prohibeatur excepta causa fornicationis, planè sequitur, quod ex causa fornicationis conceditur. Nam si uerum amamus, non appositè dixisset dominus, lex dixit, Si dimiserit quis uxorem, det ei libellum repudij, Ego autem dico, Si dimiserit quis uxorem, facit eam mœcham, si non eodem modo in utroque dicto intelligi uoluisset dimissionem. Adde quod non est uera uxoris dimissio, quando thorum tantummodo separatur non uinculum. Quocirca non uideo quid hic dici ualeat, quod eruditi pectori satis faciat. Secundò circa illam quæ dimissa est absque causa fornicationis duo hic dicuntur simul, primum, quod qui dimiserit, facit eam mœcham: Alterum, quod qui eam duxerit, adulterat: ex quo uidetur sequi quod si ex causa fornicationis dimiserit, sicut nec ille erit non facit mœcham si cum alio copuletur, sic nec ille erit mœchus, qui cum illa coniungitur: nam citra causam fornicationis hæc duo dicuntur, id est, quod qui dimittit, facit eam mœcham, & qui dimissam duxerit, etiam mœchatur. Ex quo à sensu contrario capitur, quod si ex causa fornicationis dimissa sit, si ullus eam duceret, ille quidem non mœcharetur, nec ille qui eam dimisisset faceret eam mœcham, tametsi forte ipsa mœcharetur, non enim dedisset ei causam ille mœchandi, & sic non fecisset eam mœcham.

¶ Ad hæc & fortius etiam Matthæi capite. nono, sunt hæc uerba domini, cum inseparabile matrimonium esse

ipse dixisset per ea uerba, Quod Deus coniunxit, homo non separet: & illi obieciissent ex Moysè libellum repudij, & dominus excepisset, quod illa permissio repudij fuit ad duritiam cordis eorum. & quod ab iniustitia non sic erat, adiecit, Dico autem uobis, quod quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Ex quibus uerbis planè (ni uehemèter fallor) atque euidentè elicitur, quod homo dimittens uxorem & aliam ducens, non existente causa fornicationis, mœchatur: existente uerò causa fornicationis, non mœchatur. Videtur autem hoc argumentum Augustinus, quod & ponat in libro de adult. coniug. Sed an soluerit, uiderit acutior lector. Ego enim non perspicio solutionem. Augustinus enim ita accipit hoc dictum perinde ac si Dominus solummodo dixisset, Qui dimiserit uxorem suam, non ex causa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Nam ex hoc dicto non capitur, quod si ex causa fornicationis dimiserit, non mœchetur, nisi accepto argumento à contrario sensu, quod argumentum non ex necessitate stringit, sed apparentiam facit. Vnde & leguleij de hoc argumento quando recipiendum sit, & quando non, regulas suas tradunt. Certè hoc argumentum habet in se sophisma consequentis, Sicut enim hoc posito uero, Si famus est, ignis est, non sequitur ergo si non est famus, non est ignis. Sic & in proposito hoc posito, Si extra causam fornicationis quis dimittat uxorem & aliam ducat, mœchatur, non sequitur, ergo si ex causa fornicationis id agat, non mœchatur. Ego uerò ingenuè fateor

quod iuxta rigorem syllogismi non sequitur. Attamen negari non potest quia superfluum sit sermo iste in illa parte quae habet causam fornicationis. Nam si in utroque casu mœchatur qui dimittit uxorem & aliam ducit, id est, siue ex causa fornicationis, siue non, tam superfluum fuit totum illud quod dixit non ex causa fornicationis, quia hæc esset absolute uera. Si quis dimiserit uxorem suam & aliam duxerit, mœchatur, absque eo quod alij ceretur, excepta causa fornicationis. Ad nihil ergo scribitur, adieciisse non ex causa fornicationis, nisi ad animum accipiendi malum sensum, uel saltem manifestè ad scripturam iniiciendum, quod non est credibile quous modo in doctrina tanti magistri. Ad hæc aduerte acute lectorem locum istum Matthæi, c. 19. ubi sic excipitur causa fornicationis ut manifestè ex utriusque uerborum sequatur licentia perfecti diuortij ex ea causa, ut scilicet liceat dimittere nedum quo ad thorum, uerum etiam quoad uicium uxorem fornicariam: Non enim ibi dixit Dominus iuxta simplicem figuram affirmationis hoc modo, Mœchatur qui dimittit & aliam ducit non ex causa fornicationis, sed per modum exceptionis à dicto. postquam enim dixit, Qui dimittit & aliam ducit, mœchatur, adiecit, nisi ex causa fornicationis, magna autem uis est in particula illa, Nisi, quæ est exceptiua à regula, ut propterea non aliud possit intelligi, nisi quod ita faciens non mœchatur. Quia ergo mihi etiam olim assuetum in legum interpretatione, non alium sensum reddunt hæc uerba, fateor, non potui in hoc ipso reprehendere Catechizantem, cum etiam multò antè quàm ille scripsisset

in commentaria, in eandem interpretationem ego uenifsem, nolens tamen mihi ipsi credere, sed captiuum reddens intellectum meum in obsequium decretorum. Ad hæc, si de dimissione quoad thorum sermo esset, profectò non sola causa fornicationis fuisset excepta, cum ex alijs licita separatio thori sit, puta si consentiunt ambo conjuges, & religione arctiore se astringant, quanquam & alie sunt plurimæ causæ, ut non nesciunt qui iura norunt, adhuc non uidetur cõueniens quod alius absq; propria culpa imò ex aliena culpa & in se ipsum illata iniuria, cogatur mutare statum & calibem ac luctuosam ducem petere alteram. Quid uerò hoc durius? Quid enim si sit aliquis iuuenis plenus æstu & nequeat continere? Cur is cogatur ad conditionem continentie quæ est consilij non precepti? Cur hic non habeat locum illa licentia, si non potest continere nubat? & quod alibi suadet, uolo uideat adolescentiores nubere, filios procreare, matrem esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia, iam enim quædam conuerse sunt retro post Salomem &c. Quod si hæc de foeminis dicuntur magna cum ratione, multo magis in uiris locum habere debent. Quid enim agat homo uiduus quoad thorum, uxoris adulteræ gratia, nullo suo delicto, & interim etate iuicis, complexione robustius, proclius in uenerem, assuetudine iam incontinens & uratur ut solent? Quid dicemus? aut quo remedio siue cõsilio succurremus eis? nūquid dicemus

1. Cor. 1.

In. in. e. quā
to de diuort.

Cat. 1. Cor.

uratur, uadat retro post Satanam, habeat occasionem delinquendi, fiat mœchus? Quis autem uiduus maiore miseratione dignus quam iste, cui delictum ipsius uxoris non casus neq; mors abstulit uxorem? B. Paulus suadet propter incontinentiam, ut cōiuges qui orationis gratia separantur ad tempus mox redeant in idipsum ne Sati tane tentationi exponantur. Dicit forte quis, fiat clericus aut Monachus, qui in hoc infortuniū uenit. Quid si non sit animus? Vtrum cogetur nullo impulsu spiritus sed magis exterritus? Quid si nec sit idoneus? Certe dicitur est cōditio hæc. Scio quod uel casus uel genus aliud quoddam delicti posset alteri nocere in aliquo, ut Pont. quidam dixit. Sed quod coniugis fornicatio alteri nocet in hoc ipso, durissimum & iniquissimum uideri potest. Adhæc si matrimonium sit inter infideles, & alter eorum efficiatur fidelis, solui potest matrimonium eorum quoad uinculum, cur igitur non in causa fornicationis hoc est enim quod admiratur summopere Caietani, & tamen non me latet hoc argumentū non cogere, non enim omnino ratum est matrimonium infidelium, ut propterea ea soluatur admiratio Caietani, quoniam & ratio soluitur admirationis. Adiungitur tamen & alia consideratio. Si enim spiritualis fornicatio separat sponsum a sponsa, ita ut sponsus ualeat aliam sibi deligere, cur hoc non admittatur in carnali coniugio, cum in carnali sit significatio spiritualis ut dicit Paulus? Nam re uera fortissimè Dominus causam hanc solam fornicationis ad matrimonij solutionem idoneam censuit, quia illa diuortio legi matrimoniali repugnat, & ipsi uinculo quod

neuter coniugum hac parte potestatem habet sui corporis, cum igitur hoc uinculum alter leserit soluens maria se ab illo, non mirum si aliter solutus iure inueniatur ab eo. Et hæc sunt quæ me nonnihil mouerunt, uero nonnulla sit pro hac re autoritas post scripturam & rationes præscriptas, primò quidem facit Ambrosius uir totius pudicitie amator fautor & custos, qui uirum permittit ob adulterium coniugis illam dimittere & alteri copulari. Sed aiunt quidam, ab hæreticis hoc assumptum fuisse in libris Ambrosij. Quinam hæretici? An forsitan hæc uentilata est in hæreticos unquam? Equidem ego non legi. Deniq; sicut hoc facile dicitur, & non probatur, ita & facile ac iure contemni potest. Adhæc pro hac sententia Zacharias Pontifex cuius hæc uerba sunt, concubisti cum sorore uxoris tuæ: si fecisti, nequam habebas. Et si illa quæ uxor tua fuerit conscia sceleris non fuit, si se continere non uult, nubat in Domino, tu autem & adultera sine spe coniugij permanecis. Fuit & quoddam concilium Elibertanum nomine, quod hoc permisit. Fuit & Triburiense concilium ex quo coniugium potest peruenire, sed uir eius potest si uult aliam accipere, si se continere non potest. Itaq; non caret hæc sententia testimonijs suis. Adde quod & Origenes & Hieronymus idcirco uiro proliberati alias nuptias dixerunt, ut tolleretur occasio calumnijs. Viri enim minus sepe hoc crimen uxoris suis impingerent ut alijs copulari ualerent, si

Nota.

si igitur hæc sit ratio prohibitionis uniuersalis, profecto satis admittitur, quod ipsum uinculum de iure sublatum sit propter uerba domini. Et hoc ualde notandum est. Adde & mirabilem circa hoc Augustini sententiam, qui, & si aliter aliquando disputauerit, tamen in lib. de fide & ope. capit. 19. in hunc modum hac de re scripsit. Quisquis uxorem in adulterio deprehensam dimiserit & aliam duxerit, non uidetur equumque eis qui excepta causa adulterij dimittunt & ducunt. Et in ipsis diuinis sententijs ita est obscurum, ut & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, re, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, ut quidam existimo uenialiter quisque fallatur. Hæc ille. Sed quod aliter docent nunc uniuersaliter scholæ. Et ego cum illis sentio si ex fide cogor, & captiuum reddo intellectu meum. Hoc tantum precor ne nimis facile etiam censuram adhibeant. Satis est quod Decretis Pontificum hanc persoluo reuerentiam, ut iuxta illa etiam doceam atque consulam. Verum contendunt quidam hoc à scripturis haberi, quoniam ad Romam legitur, Mulier alligata est legi uiri donec uiuit uir. At Dominus Ambrosius & Caietanus faterentur hoc de muliere, non autem econuerso de uiro, in causa fornicationis. Sed ibi habent contra se Augustini & communem sententiam, quæ ait, in huiusmodi marem & foeminam ad paria iudicari. Quamobrem dici potest quod ibi regula ponitur à Paulo, nec propterea prohibetur exceptio ex uerbo Christi, uidelicet cum causa fornicationis adest. Non enim uerè diceretur à Paulo quod mulier sit alligata uiro ad aliam

adultero, & sic eius legi, quoad thorum. Nam & ibi Paulus simpliciter dixit, Et uir uxorem non dimittit, & tamen supplenda est exceptio Domini, uidelicet causa fornicationis. Adiciunt etiam de muliere, quod simpliciter Paulus, Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à uiro non discedere: quod si discesserit manere inceptam aut uiro suo reconciliari. Sed nihil hic dicitur de causa fornicationis. Vnde quàm facillimè locus iste dissoluitur, ut sit sensus quod mulier non debeat à uiro discedere, uidelicet absque causa fornicationis, quod si discesserit uidelicet absque illa causa fornicationis, manere inceptam. Nam hoc est quod dixit Dominus manifestè, & si dixerit Paulus. Quod si permittatur fortè mulier uiro, non tamen hoc permittitur, ut alteri nubat. Quare tandem non uideo quid sit in scripturis quod cogat ut liceat alteri ex causa fornicationis non solui uinculum, & manifestè. Hoc tamen econuerso me mouit ualde quod quid ausim asserere, quod magna uia aperiretur canonicis atque dolis & insidijs, quod cõsiderauit Hieronymus & Origenes. Denique uenit aliud in mentem ad responsum aliquo modo uerbis Domini, etiã stante propria significatione uerborum: et hæc responsione puto uerissimam. Quis enim sic arguat ex textu, ut concludat, Qui dimiserit uxorem suam ex causa fornicationis, non mæchatur, & credo quod compellatur unusquisque à uerbo illius Domini exceptiuus hoc fateri. Quod si inferat, ergo licetè tanquam omnino solutus à uinculo poterit aliam

Nota.

aliam ducere. negatur. Non enim ualet, Si non mactetur, uidelicet in illam uelut adulter, ergo potuit aliam ducere, cum hanc facultatem debuerit implorare et obtinere causa cognita ab ecclesiastico iudice. Credo enim, quod sicut ex magna causa, puta ne sint crebriora adulteria, ne detur locus calumnijs, Pontifices potuerunt homini qui inueniatur in huiusmodi angustijs prohibere coniugium, sicut uerè prohibuerunt regulariter: ita possint à sua ista prohibitiōe absolvere particulariter aliquos: cū uiderint magnā causam et urgentem, sicut et alias fecerunt, ut superius patuit. Et in hac sententia sum donec uideam meliorem, summittens me semper censuræ Ecclesiæ sanctæ et peritorum iudicio.

F. AMB. CAT.
SENEN. ANNOTA-
TIONVM IN COMMEN-
TARIA CAIETANI.
LIBER VI.

Ex uarijs eius commentarijs, & quodlibet. etiam annotationes uariæ.

N HIS QVAE TRACTA-
uit in opusculis suis, de autorita-
te Papæ et concilij et de prima-
tu Petri, multa inueni retractatio-
ne digna et annotatione, quod
nonnulla falsa ueris admisceat: et
quæ uera sunt et catholica inef-
ficaciter probet, imò et nonnunquam inconstanter lo-
quatur et inutiliter, imò et contra seipsum ratiocine-
tur. Quæ materia, quia longum uolumen exigeret, et
propriū habet tractatum, ab his merito sequestrata
in proprio libello, quæ de regno Christi et uicarij eius
Papæ inscripti tractabitur. Vnum hic tantisper comme-
morabo, quod in suo tractatu de Autoritate Papæ uult
hæreticum Papam non desinere esse Papam: in quo su-
stinendo, ita laborat paralogizando, ut me in magnam
coniecirit

coniecerit admirationem. Sed deo gratia est, quod in alio opusculo de primatu Papæ & diametro cōtradixit. Pulchrum tamen fuisset uidere hominis meditationes, ut paterent errores, eius, his, qui illius dicta oracula arbitrantur. Hic si sit fuerit admonuisse.

Sup. 2. 2. q.
ss. art. 11.

Questionem illam agitans Caietanus, an summus Pontifex super uota religiosi circa castitatem dispensare possit, tenet contra id quod Beatus Thomas ex ratione tum ex autoritate decretalis, cum ad monast. de statu mon. decidit. Ait enim primo quod ad autoritatem B. Thomam fuisse falsum in hoc, quod non aduertit, quod in ea decretali, pontifex hoc solum dicit, quod non est pontificis ulla dispensatione efficere, ut religiosus in mens religiosus eximatur à cingulo castitatis, non autem dicit, quod Papa non possit absolvere aliquem à uinculo religionis, ut sic fiat secularis, & ita solutus à uoto isto. Quantum uero ad rationem, etiam falsum fuisse Thomam, ait, quia ratio Thomæ præsupponit solemnitatem uoti consistere in quadam benedictione & consecratione per quam religiosus sacratur Deo: & quia quod semel est sanctificatum, & sacratum deo: non potest ad alios usus transferri, ut patet de calice, item de sacerdote: non enim potest fieri ut qui est sacerdos non sit sacerdos: ita nec potest fieri ut iam monachus non sit ulterius monachus, cum semel cōsecratus sit deo, uelut mancipium sibi dicatum, adeptum statum nouum & altiorē ad seruendum deo in uita puriore. Hæc autem uoti solemnitas ex apostolica traditione uenit, ut tradit Dionysius. Ergo quod sibi deus coniunxit, homo

non separare non potest. Hæc ratio. D. Thomæ. Ad hanc hanc rationem quandam potius adaptationē quam adinuenit (inquit) Sanctus doctor ut se accommodaret Decretali Pontificis, quam deceptus putauit illam sensum habere. Sed hoc ipse profecto falsò cōtendit. Thomas enim antequā ueniret ad hanc questionem, & principaliter de ipsa uoti solemnitate reliquā tractaret, sic declarauerat & sic concluderat, ut patet in art. septimo eiusdem. q. Et in undecimo utitur ipsa posita doctrina & ibi seipsum citat. Non ergo tunc adinuenit rationem illam ut se aptaret Decretali sicut falsò imponit Caietanus: sed utitur iam probata & recepta potius, ut ipsam Decretalem corroboraret. At quæ ratio ipsa infirma est, ut ostendit Caietanus. Vnde ergo quo pacto ipse hoc ostendit. Negat enim quod sumit, sanctus Doctor, uidelicet quod uoti solentia profectus religionē cōsistat in cōsecratione ac benedictione, idque probare nititur multis modis, nō solum cōtra id quod docuit Thomas, uerū etiā cōtra id quod ipse in opusculis scripsit, ut perpetuò uideas incōstantiā inconstantiā doctrinæ. Ergo mouetur quia in professione tacita, est doctrinæ, regule, & tamē ibi nulla benedictio. Item non profectus, ut patet in ordine nostro, ubi post professionē solūmodo uestis benedicuntur. Ad hæc, uoti solennitas cōsistit in eo cū quo stare pōt quod uotū cōiūctū sit simplex, sed solennitas cōsecrationis posset eē cū uoto simplex, cōiūctis, si fortē statueret ecclesia qd̄ suscipiētes uotū ordinē nō emitterēt nisi simplex uotū continētia, K K aut si

ac propterea neq; afficitur persona ut inhabilitetur ad hoc. Et ideo si contrahunt nuptias peccant quidem, At nō cōtra statū, sed cōtra simplicē obligationē. Sicut enim accidit infernis ex una parte, & ijs qui ex sola cōtētie famulātur ex alia. Quia enim seruorū psona est afflata seruitio domini, ut nō ualeat illo inuito se expedire, ideo non possunt contrahere, famuli uero cōtrahere possunt, sed uolunt pactum & tenentur ad interesse si subtrahant suas operas iam locatas. Sic est in uoto solenni & non solenni ut dictum est. Si ergo queritur. Quid est ergo quod faciat hoc uotum esse solenne? Respondet Thomas, Benedictio siue cōsecratio quedam. huius autem benedictiōis quis est author? Deus (inquit Thomas) Est ergo solennitas ista, quedam spiritalis & inuisibilis cōsecratio dei, qua afficitur persona nouentis, & non est publica et externa quae uideatur aut fiat ab hominibus, sed potius ceremonijs representetur: & hoc est quod non uidet Caietanus, & ideo deceptus est: Thomas autem bene oculo spiritus hoc penetravit, quod ut plenius intelligat scito primum, ut quid sit deo cōsecratum, non satis esse si hoc ab homine offerente fiat, sed est necessarium quod a domino ipso Deo acceptetur et probetur. Ergo mea professio ac meijpsius oblatio domino, non mutaret meum statum nec afficeret personam meam, nisi illi benediceret deus acceptans illam, & firmans, ac fauorem illi promittens spiritali illa benedictione, quoniam accipere omnium est mutare statum suum, nec deus omnium acceptare uellet oblationem talem, utpote temerarie factam nec prudenter, ideo constitutionibus Pontificalibus cōstitutum est, ut ea demum intelligatur solennia nota religionis

legionis quae fierent in aliqua religione approbata, His enim Decretalibus assistit Deus & ratas habet. Nam ecclesia est huiusmodi decernere, ut ritē fiat. Et (ut inquit Paulus) Omnia ordinate, Et secundum hoc intelligitur monachi dictum, quod uoti solēnitas est inuenta ab ecclesia, ut intelligamus, quod Ecclesia hoc inuenit, uidelicet certum modum profitendi, puta in tali & tali religione, in quo declaratur quod tunc ipsa benedictio spiritalis adest. Et licet hic modus ab Apostolis ipsis iam esset traditus, & per manus receptus ut Dionysius, inquit. In quibus Apostolis erat autoritas Ecclesiae, tamen posteriores Pōtiffices hoc declararūt Pōtifficijs sanctiōibus scriptis. Nō enim quouis modo putandū est quod minime essent professi solēni uoto antiqui monachi, sicut hanc pernitiosē docet, quā qui uenerūt post pōtifficū scriptas cōstitutiones. Nō enim erat pās Ecclesiae sine Deo inducere talē spiritalis status personae mutationē. Deū enim acceptare oportet, ut id ratū sit, & eius est interius cōsecrare & benedicere: ut quis reddatur ad hoc idoneus. Et ideo Carthusianorū monachi nō minus fuerunt & sunt monachi, quā quicūq; alij, licet diplomate Apostolico nō appareret eorū regula cōprobata, nec nūc fortē appareat, Satis tamē est quod tacitē probabit Ecclesia. Et adhuc in suis Decretis sic cōmēdauit, ut ualde superstitiosus sit qui certiorē exigit cōprobationē. Tales erāt antiqui monachi qui et ab Ecclesia tacitē cōprobātur, sic et Sancti olim nō canonizabātur sic solē niter ut mō sit, & nihilominus spū tacito instructa Ecclesia multos ut sctōs uenerabat, Sed redeamus ad rē.

Nota haec ac
cute lector.

Cum ergo sola professio non mutet statum nisi acceptetur à Deo, sicut dictum est, & ita afficiatur persona spirituali benedictione & consecratione, nec ecclesie sit ista constitutiua (ut huius more loquar) benedictionem inducere, sed solius dei (quia gratiam & gloriam solus dat) ideo uerum est quod ait Thomas, quod huius solennitatis siue spiritualis benedictionis autor est ipse deus. Et per hanc declarationem facile patere potest Caietani argumenta corrui prorsus omnia, quæ tamen nonnulli, qui non habent fundamenta spiritus, negotium magnum facere possent. Non obstat ergo primum quod ait quod ex hac Thomæ doctrina sequeretur quod tacite professus non esset religiosus & similiter professus in religionibus in quibus talis benedictio non seruatur. Fallitur enim ex hoc, quod putauit diuus Tho. sensisse de benedictione, siue potius oratione illa que sensibilibus solet in quibusdā ordinibus obseruari, quæ est inuocatio potentis benedictionis & consecrationis diuinæ. At à Tho. declarauit benedictionem de qua loquebatur esse spirituales & celestem, & à Deo inuisibiliter uenientem: quæ uenit quoties quis in religione aliqua probata proficitur, siue tacite siue expresse, nec enim professio quolibet constituit religiosum ita ut afficiatur persona & mutetur status, sed solum si in religione probata hoc fiat. Nec posset pontifex facere ut alligati uoto simplici mutarentur, si repugnant enim hæc inuicem ut sit uotum simplex & sit mutatio status per illud uotum, & ideo non potest consecrari uirgo per episcopum absq; professione regulæ alius cuius probata nunc non esset unquam benedictio siue

sue consecratio, & consequenter ipsius personæ affectio, ubi non esset solenne uotum. Et ideo meditata Caietani redduntur inania, nec si desineret esse probata aliqua religio quicunq; profiterentur sub qualibet benedictione exteriori reciperent benedictionem dei, & consecrationem, nec prima tonsura sine interna & spirituali benedictione, & consecratione constitueret clerici, nec sacros ordines quisquam posset accipere sine illa. Et ideo non sunt diuisi monachi, ut aliqui sint magis monachi propter externam benedictionem, seu potius inuocationem, quia non in externa illa consistit uera sollemnitas siue affectio personæ & mutatio status, sed in interna: quæ potius per externam declaratur, ubi adhiberi consuevit, quod plane declarant uerba Thomæ dicentis. Solemnitas uoti attenditur secundum aliquod spirituale, quod ad deum pertineat, id est, secundum aliquam spirituales benedictionem uel consecrationem, quæ ex institutione apostolorum adhibetur in professione certæ regulæ &c. hoc autem quod ait, quod ex institutione Apostolorum adhibeatur talis sollemnitas, significauit quod Apostoli instituerunt quandam in professione obseruatiam, cuius meminit Dionysius, per quam illa spiritualis & interna benedictio significabatur. Nec enim adeo inconsideratus erat. D. Thomas, ut non recorderetur eius quod offerebatur statim in promptu, uide licet quod non omnes ordines seruant tales caerimonias benedictionum, aut potius orationum exteriores, præsertim cum noster ordo sub quo ipse professus est, hoc non seruaret. Quomodo ergo tantus doctor tam crasse aber

Nota.

raisset in re quæ erat ante oculos? An etiam ignorabat
quod illa benedictio quæ erat ab Apostolis instituta
ordinata, de qua Dionysius, tam nunc apud illos non est
in usu? Sed quid attinebat etiam Caietanum alias bene-
dictiones proferre, quas inquit non esse constitutas?
Nulla enim est benedictio diuina non alicuius rei cõ-
stitutæ, ne alioquin frustratoria sit. Sed hoc erat uidendum
quidnam cõstituatur, quæque benedictio: et si rem afficiat
quasi sacram sibi: quia non omnes benedictiones eiusdem
rei sunt cõstitutæ, hoc uerissimū est. Benedicitur imperator
et cõstituitur illa persona in ea dignitate cum de
mini benedictioe non ad hoc ut illa persona sacra sit. De
et micipata sicut sacerdotes et religiosi, sed ad hoc ut
dignè et tranquille et iustè regat imperiū, et ut etiam
armis pro tuenda rep. Christiana ubi opus fuerit dignè
militet, in tyrannos et hereticos et in ecclesiā con-
maces, ad quod adiuuaret illa benedictio, nisi ipsæ
obicem sua malitia poneret, et ideo à Deo habet in
imperio, quandiu rectè pro illo militet. Non enim adest
illa benedictio uel consecratio, ut non possit priuari re-
gimine illo, quo abusus fuerit contra Deū. Et propterea
nonnulli Pontificum imperio priuarunt nonnullos. Sic et
benedictiones ororum et panum et huiusmodi ciborum
non constituunt rem inesse sacro, aut in alio esse quam
ad cibandum ut dignius suscipiatur, Nam per hoc alia
huc magis sanctificantur cibi ab illo antiquo maledicto
terre à quo acceperunt maledictionem, sicut scriptū est.
Maledicta terra in opere tuo: et D. Paulus, quod pluri-
mi non aduertunt. Sanctificatur enim per uerbū (inquit) et
orationē.

orationē. Tales sunt et uestiū quarundā benedictiones:
non enim inesse sacro diuinis mysterijs micipatæ cõsti-
tuitur, sed ut dignius induamur eas. Itaque non omnis bene-
dictio quæ à Deo est, idē cõstituit: sed certū quid, iuxta
illud ad quod destinatur, et iuxta illius rei naturā. Itaque
non mirū si quædā benedictiones cõstituūt in esse sacro et
micipato diuinis usibus, ut non possint prophanis usibus
adaptari, et quædam non. Sic sanctificata fuit. B. Virgo,
per superueniētiā spiritus sancti et immensam quandam
benedictionē, ut esset dignū Christi receptaculū, et in
hoc fieret sacratissima nullo usui micipanda, nisi diuino,
tum secundū corpus tū secundū animā. Religiosi uerò ut
serui Dei, domestici Christi et de prope sequētes eū, et
illi in omnibus et in omni momēto obsequētes, benedic-
tur: et sic afficiuntur persone, et factæ sunt inhabiles ad
posidēdū quæ mūdi sunt, et carnis: et ideo à nuptijs
ablegatur omnino, et à rerū proprietate. Cū igitur in cõ-
silia maneant. D. Thomæ sentētia, uidelicet quod profes-
sioe religiosi in regula probata ex qua exculpitur spiri-
tualis Dei benedictio, persona eius afficitur, ablegata ab
operibus carnis et mūdi, quæ alioqui fuissent ei licita in
statu alio. et obligata obsequijs Dei et Christi per pro-
pinqumore sequelā, ut sit homo monachus, id est, non ut
quidā putāt solitarius, sed ut rectius D. Tho. declarat,
in illud unū quod est necessariū sine opportunū colle-
ctus, et non diuisus et distractus, sicut Martha quæ tur-
batur erga plurima, sed ut sit sanctus mēte et corpore
cogitans assidue quæ Dei sunt. Cum inquam talem sta-
tum constituat professio et uoti solennitas per Dei be-
nedictionē siue cõsecrationem, ut iam sit effectus mona-
chus

chus homo dei & isto uinculo deo iunctus, recte sequitur & uerissimum est, quod Thomas, imò quod & ipsa decretalis doctissimi pontificis manifestè dicit, quod Papa non potest dispensare super hoc, ut quod semel sit sacratum est deo, & acceptatum & signatum ab ipso spiritu rituali benedictione, ab homine prophanetur ulla solutione. Hoc inquam uerissimum est nec potest solui hoc argumentum Thomæ. Non enim est in potestate pontificis mutare cuiuspiam statum, qui status sit erga deum. Et ideo, nec ulla dispensatione faciet quòd aliquis non sit Christianus semel baptizatus. Nec aliter intelligitur decretalis illa quam intellexerit eam. D. Thomas. Nō enim sensus decretalis ille est, quòd Papa non potest in hoc dispensare ut monachus manens monachus, soluatur tamen ab his quæ sunt de essentia monachatus: quòd est dicere. Nō potest facere Papa q. idē dū est monachus, non sit monachus. Nā cui erat dubiū hoc id enim negat, dicit subpotētia Dei. Pōtēfex ergo ibi ait, q. Abbas nō potest dare licentiā monacho ut habeat propriū quia nō potest facere potest pōtēfex ulla dispensatiōe. Absolute autē simpliciter loquitur ibi pontifex, quòd hanc licentiā dare Papa nō potest, quòd non esset uerum simpliciter si posset dispensatione facere quòd non esset monachus. Sic enim dādo licentiā de proprietate, consequenter absolueret à monachatu, sicut qui constituit heredem seruū, consequenter facit & liberum. Ratio autem quare hanc licentiā non potest dare pontifex est, quia ista uota, scilicet proprietatis & castitatis, sunt annexa regulæ monachali, id est, statui ipsi.

quia non satis erat hoc, si reuera pontifex posset statum dissoluere, ideo iam habuit hoc ille pontifex tantum notum & confessum, quòd non est pontificis hūc statum ulla dispensatione soluere, & sic nec ullo pacto concedere proprietatem. Et ideo benè dixit, & conclusit audacter. B. Tho. Nam hoc & D. Bernard. multo audacter predicauit, qui tamen de pontificis potestate erat, sicut alij fortè quicunq. Conclussit ergo audacter. D. Tho. quòd Papa non potest facere quòd quis religiosus desinat esse religiosus, quoniam nec notum à statu, nec statum ab homine potest dirimere ac segregare, eo quòd semel consecratum Deo, non potest ab homine prophanis usibus mancipari, propter quòd legitur in figuram Leuit. ultimo. Animal quòd immolari potest domino si quis uouerit domino sanctum erit, & mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec peius bono &c. Et similiter religiosus, suum animal, id est, corpus, quòd semel uouit deo, non potest ulla hominis licentia uel dispensatione à domino auellere, iam enim sacratum est: & sic concludit ut dixi. S. Doctor. Et addit. licet quidam iuristæ ignoranter contrarium dicant. Non enim latuit. D. Thomam quædam Glossula iurista, quam tamen secutus est Caietanus, adherens Glossule, quam nescio si quis canonistarum sequatur, & quam. B. Thomas tanta confidentia (qua uti tamen non consuevit) uituperans, reprobauit, atq; reiecit. Verum hic dices mihi. Quomodo ad argumenta

ut hæc relaxatio ab ipso Deo uideatur proficisci, per
eum tamen qui mentem suam interpretetur: & sic ac-
cidit in re proposita. Et ideo non passim ac pro arbi-
trio, sed ex maximis causis & quam rarissimis. Prohibi-
tum est enim de Celestino tertio, qui id fecit semel aut bis.
Et ideo uerissime dictum est quod papa non potest
dispensare scilicet, secundum potestatem quam ipse ha-
bet, quia non habet super ius diuinum, nisi eo quo di-
ctum est modo, ut propheta & interpretes diuinae mētis,
qui Spiritus sancto inspirari potest in huiusmodi ad de-
clarandum Dei mentem, uidelicet quod in tali puta casu
Deus liberat illum à uinculis uoti, uel quod non accepta-
uit uota, aut amplius non acceptat: Et sic interpretatur
quod uel nunquam fuit monachus coram Deo, Deo no-
tum non acceptante: uel quod Deus illi forte nouo emer-
gente casu relaxat uotum. Simile est quoque in dispensa-
tione circa matrimonium inter personas quæ iure diui-
no copulari prohibentur. Nam quod Papa non ualeat
dispensare in his, est ipsius Innocentij clara sententia in
Decretali. Literas tuas. de resti. spol. Quod autem ex
magnis causis aliqui Pont. dispensauerint, hoc non fuit
ex iurisdictione, ut diximus, sed ex prophetica interpreta-
tione, ita ut rectius ac uerius dicatur, Papam declarasse
se diuinam mentem quod relaxabat in illis casibus sua
legis uinculum, quam dispensasse seu relaxasse. Et pro-
pterea ego in casu illius hominis qui regit Angliam as-
serui, quod non iure uxorem suam dimisit, cui erat socia
tus per Pontificis oraculum id permittentis, quamquam
fuisse fratris uxor iam defuncti, quia licet esset iure di-
uino

Nota.

prohibitus: hic tamen casus non erat suapte natura
dispensabilis, ut non posset inueniri causa aliqua ma-
gis dispensabilitatis, qua emergente, diuinam mentem
potuit Pontifex interpretari. Et hoc sentiebant illi qui
dicebant, quod in huiusmodi Pontifex non habet liberam
dispensandi facultatem, sed ex magnis duntaxat causis,
sicut contigit quod David cum socijs dispensatus est à
principe sacerdotum, ut sine culpa comederent panes
propositionis in casu famis, quos non licebat edere ijs
qui non erant sacerdotes. Hoc etiam dicebant qui consi-
derantes in naturalibus quedam esse quæ nunquam nisi
uno modo se habent: quedam uero quæ ualent à consue-
tudo modo decidere, & horum quedam quam rarissime, quæ
sæpe frequētius: quedam uero quæ æquè ad utrūlibet. Ita
est in actionibus nostris quantum ad bonum & malum
moris. Nam sunt actionum quedam quæ uno modo sem-
per se habent, quoniam semper malæ sunt & intoleran-
tes, & hæc certam quoque habent & immutabilem ius-
tæ dispositionem, & ideo clarè patet in his diuinum
ius, quod est indispensabile. Et sunt quedam quæ uaria-
tione recipere ualent, ut aliquo casu reddi ualeant lici-
te, sed uix & perraro ut in exemplis datis: Et in huius-
modi licet disponat etiam ius diuinum, tamen quia de se
admittunt in casibus dispensationem, ideo Pontifex de
ratione dispensabilitatis potest interpretari tãquam Pro-
pheta Dei quæ reliquit sui loco Christus in terris quatuor
ad omne munus necessarium Ecclesie. Et ideo secundum
prophetiam per scrutatur etiam profunda Dei in ma-
gnis casibus, sicut iam diximus. Nam & Caiaphas edo
quod

quod esset Pontifex prophetavit. Qua de re alijs particularibus tractatibus disserui latius. At uero quae frequenter uariationem recipiunt non solent à iure diuino disponi, sed reiecta sunt in sapientiam Pontificum ut ipsi constituent, et in his liberam habeant dispensandi facultatem, ita tamen ut cum causa debeat dispensari. Si uero causa desit ualeat quidam dispensatio, uerum ipse dispensator si contra conscientiam agit, aut qui dispensationem accipit si fraude impetrat et subreptitiè, remissionem iniquitatis constituitur coram domino. Et per hec factum puto et iam tractato articulo, et alijs multis qui simile iudicium ferant. Nolo enim arbitror quod quam quod in his quae sunt etiam diuini iuris, si probetur quoad ratio dispensabilitatis, negemus summo Pontifici facultatem dispensandi, aut potius occultam dispensationem declarandi, ut dictum est: ne maneam pro uidentiam Dei faciamus. Et idcirco potes uidere, quod se inuicem non intelligentes, et benedicant Theologi et Canones, et bene etiam dicant Canonistae. Theologi enim negant posse in his dispensare Pontificem, tanquam super iure superioris non habentes potestatem, et ueritate ratione ducuntur. Canonistae autem dicunt hoc posse Pontificem, quia uiderunt nonnunquam id etiam fecisse Pontifices summos: at non attenderunt modum, quod hic non ut potestatem exercentes super iure diuino, sed ut interpretantem et declarantem diuinae mentis arcanum. Et propterea saepe dixit. B. Tho. esse uariabile ius naturale quod est etiam diuinum, licet non in principijs quae nota sunt omnibus, in ijs tamen quae inde sequuntur, raro tamen

1.2. q. 94. ar.
ti. 4. et 5.

ne, et ex magnis causis. Et propterea admittere hanc dispensationem dixit à lege et consuetudine et consequenter huiusmodi dispensabilitatem, quoniam licet secundum sunt indecentia, non tamen perfecte: ita quod illa immodestia indecentia potest ex aliqua causa magna tanquam despicere et dissimulari, uide igitur quod scripsit ille 1.2. q. 94. art. 5. ad tertium.

Ed illud magis dubium. si forte solenne uotum non propter professionem monachatus, sed propter suspensionem ordinis accideret, utrum dispensare ualeat summus Pontifex cum sacerdote occidentalis Ecclesiae absque causa, aut absque causa magna, ut contrahat nuptias. Nam dispensare sacerdotem, ut non sit ulterius sacerdos, certe non potest. Sed an cum sacerdotio exercere ualeat opus nuptiarum per dispensationem in hoc est quaestio. Et quid per Ecclesiam seu Pontificem id fieri possit, uide esse communis sententia, quoniam opus nuptiarum est repugnans statui sacerdotali sicut statui monachatus. An uero etiam sine causa, Caietanus respondet ualeat quidem matrimonium sed peccare Pontificem dispensando sine causa. Sed inquirens quenam causa sit idonea ad hoc, cum quidam redderent pro causa idonea aliquid bonum publicum siue publicam utilitatem, Caietanus etiam priuatam aliquam utilitatem aut priuatam bonum, ut causam idoneam admittit. Ego uero non puto dari posse tantum bonum priuatam quod tanto malo et scandalo publico ualeat committeri, nedum superare illud aut obruere, ne sit merito reprehendendum. Si enim uideremus sacerdotem uxorem ducere

eere quod nec ipsi Græci suis legibus admisserunt unquam (Quamquam aliter dicat Caietanus) & male sicut Erasmus, qui & recte in hoc reprehensus fuit, quod quæso esset rumor in plebe? Mitto rem in seipsa maxime indecentem. Quæ igitur priuata utilitas, & quod priuatum bonum cogitari potest quod hanc tantam multitudinem contegat & continentiae bonum compenset? Falsum

22. dist. c. Si enim sexta Synodi prohibitio manifesta, ne in maioribus ordinibus existentes copulentur uxoribus à qua Synodo quis eorum.

ordinibus existentes copulentur uxoribus à qua Synodo Græci sumperunt regulam in huiusmodi, sicut legitur in. 31. dist. c. Quoniam. Et Nycena Synodo hoc solum circa hoc accipimus, idque ex historia tripartita, Cui etiam quantum sit fidei in hoc adhibendum alij iudicent, uide licet quod cum proponeretur quod Episcopi & presbyteri & diaconi & subdiaconi non deberent cum uxoribus commisceri quas ante consecrationem habebant, non fuit hoc obtentum Rahuntio quodam loquente. Non autem tractatum fuit ut in eiusmodi ordinibus existentes possent nouas copulas contrahere. Hoc enim nunquam probatum erat, etiam retractis temporibus. Et hoc immo centius tertius expresse testatur. C. cum olim de clericis coniug. quamquam Erasmus quem secutus est Caietanus secus effatuierit, ut & alia multa aduersus sacram puritatem. Nec obstat. c. Aliter. 31. dist. illud enim quod ibi dicitur, copulantur in matrimonio recte exponitur à glossa, id est copulato utuntur. Non enim ut Caietanus addidit, ibi legitur, copulantur matrimonijs, sed in matrimonio copulantur, ut satis innuat copulam carnis quam exercebant iam in matrimonio existentes iuxta morem suum

Diuersum est enim copulari matrimonio, quod si facere magis uidetur primam animorum copulam, per quam contrahitur matrimoniū, ab eo quod est, in matrimonio copulari. Hoc enim dictū magis supponit iam matrimonio existens, cui carnis copula adiungitur. Nec secus ecclesie aliud porrigit in aduersatiua, cum ait, istius uel Occidēt alij nullus sacerdotū à subdiaconisq; ad Episcopū licentiā habet coniugium sortiendi. significat enim id quod est uerum, quod omnino interdicta est omnis copula cum coniugibus siue ante sacerdotium siue postmodo, quod fieri non potest. & ob eam gratiam redeundo ad propositū casum, credo cum domino & alijs multis, quod ad dispensandū cum sacerdote hoc posset facere, oporteret esse maximā & euēntuā causam, quæ non possit (ni fallor) consistere in priuata cuiuslibet utilitate. Nam quantum quæso adesset hoc periculum si hac in re quauis paruula apperiret rimula. Hem quam cito quam uolēter irruerent mulieres ex rimula fenestra, imo porta quā latissima. Quæ enim non inueniret causam priuatae utilitatis & illam probabilem? Ego uero uix puto causam dari posse siurgeret publica quaelibet & magna quæ commode ualeat huic decori, qui est castitas in sacerdotibus. Vnde non legitur quantum ego sciam, nec est memoria nec usus, quod Romanus Pontifex dispensauerit unquam in sacerdote. Et si dispensaret etiam magna causa suadente putarem quod deberet interuenire illi usum sacramenti magni, Nam Diuus Thomas (quod est notandum) non est ausus hoc asserere

serere quod ex quavis magna causa Pontifex possit, sed
dixit quodamō trepidās, uidetur quod possit dispendere.
Quare si à me queritur, utrum Pontifex ualeat hoc de
corum in totum soluere & legem uniuersalem cōdere,
per quam laxarentur sacerdotes, ut liceret eis iungi in
trimonijs, Respondeo quod nec hoc posset facere, nec
unquam faciet, etiam si uelit, Deo ipso aliter censente,
in cuius manu cor regis est & quo uoluerit uertet il-
lud. Non enim patietur unquam, ut tantus decor ab Ec-
clesia sua auferatur. Sed nunc aiunt quidam, non re-
flecti sed falsa & humana, atq; utinam non diabolica ratio
persuasi, non solum quod hoc potest facere Pontifex &
Ecclesia, uerum etiam quod deberet, quoniam minus me-
li patrant qui altari seruiunt, cum hodie uidemus ut
gere concubinatū & quaedam etiam horribilia, quae
licet unica ratio sit, ualida tamen uidetur & multum de-
bere momenti, sed apud eos qui rem nec ex spiritu exco-
minant nec ex prudentia, utpote ad pauca respicienti-
bus. Nam si haec ratio ualeret, iam possemus etiam dicere me-
lius esse si permitteretur fornicatio & concubinatus, aut
saltem quam molliorem uocant, quoniam uidemus ita ho-
mines in luxuriam pronos, ut ab ijs utijs quam paucis
mi abstineant, quin & uulgus putat non respicient ad
gratiam Dei, sed ad id quod experitur, etiam non esse
possibile abstinere. Similiter etiā sequeretur debere per-
mitteri pluralitatem uxorū ad tollenda adulteria, item tol-
li confessionis, saltem obligationem, & ieiuniorum cum
sint haec onera grauissima, & iam multi uel sacrilegium
admittant, uel non obediunt praecepto. Similiter sacra-
mentum Eucharistiae cessare deberet, aut saltem obliga-
tio ad illud, quoniam bona pars sacerdotum, indignē su-
per & quasi coactē, & secularium item. Et sic tota lex
Christiana sufferri deberet, quoniam plurimi sunt infi-
deli, & fidelium magna pars contumax est & inobe-
diens praeceptis, & ut ipse dixit, uenient dies quādo uix
tolletur fides in terra. Deniq; omnis lex ē medio esset
tollenda si haec ratio attendideretur. Sed non est uera ra-
tio, ut potius salus nostra sit in cōsideratione apud Deū
quam ipse decor legis. Non enim propterea non est pro-
ponendum brauium aut corona, ut ij qui benē currunt
eat benē certant accipiant, quia scimus quod multi sunt
ipsi qui male currant aut non legitime certent in ago-
ne. Non est inquam uera haec ratio. Quis enim nesciat
maiores hominum partem esse quae impetum carnis se-
quitur & iuxta illius prudētiam ducitur? Quamobrem
nemo mihi hoc obiecit ut ualidum, quod si esset ualia-
dum, omnem penitus legem sufferret. Quod si etiam hu-
mana prudentia exquirenda sunt rationes, deputemus
de quae ex horum quolibet cōsequuntur, & libremus ea.
Aliant ipsi primum non offenderetur dominus per forni-
cationes & alias etiam foediores carnis copulas si per-
mitteretur illis coniugium legitimum, quasi uerō certi
sint, quod uel tunc abstinere ab alienis copulis. Cur
enim non abstinere seculares etiam copulati, ut nō alie-
nis uxoribus inbient, cum nec ab infando scelere etiā cō-
tra naturam, & facerrimis in cestibus abstinere? Sed

hæc est imprudentia nostra. Sepè enim deputamus tunc homines non facturos quum minus esse faciendum uideamus, & quum non nisi nimis scelerosè quid fieret, si fieret, donec re ipsa comprobemus aliter euenire. At iniquies non tamen sic passim & frequenter peccaretur, quia multi contenti essent uxoribus suis, & abstinerent se ab alienis. Verum non uides quòd hi qui non se abstinere longè magis peccarent habentes coniugem: & illorum qui propter suam coniugem abstinerent multa ac bona pars esset quæ etiam sine cōiuge cœlibatū ipsū seruaret immunem penitus ab omni coitu, & consequenter gratius Deo obsequium & sacrificium purius exhiberent. Nam & nunc quoque credibile est non paucos inueniri, qui custodiant in hoc munere castitatem, licet hoc nō putent hæretici, qui de semetipsis etiam alios falsissima regula metiuntur & iudicant, quòd & si paucissimi essent qui castitatem seruarent, nonne scriptum est quòd gratiores sunt Deo pauci perfecti, quàm multitudine filiorum inutilium? Adhæc si sacerdotes filios haberent & familiam, bona Ecclesiastica quandū durarent? Et beneficia seu præbende & dignitates quæ facile per successionem, tanquam iure hereditario obuenirent? Et sic iterum rediret carnale sacerdotium leuitarum, si illud multo melius dispositum in ea gente, quoniam non habuerunt filium distributionis suæ. Si Pontifices filios haberent, si Patriarche & Archiepiscopi & Episcopi quid inueneret indispatum? Nec me arguat rogo quæquam, & ueritat is inimicus, & hominum adulator, huius diuini diuini gratia, Omnes astabimus ante tribunal Christi & in celo

intelligemus tunc illud uæ sempiternum, quod eos tamen qui dicunt bonum malum & malum bonum. Nemini nos particulariter damnamus. Hoc enim Dei iudicium est, illud quod est melius, quod sanctius, quod pudius magis, quod longè Deo gratius, quod sancti homines predicauerunt ac prætulērunt, quod sanctorum Pontificum decreta cōmendauerunt, & nos cōmēdamus. Miror ergo & doleo quòd quidā qui se putant esse spirituales predicant populis euangelium, & ipsi uitam nihilominus cœlibe profitentur, tamen ut blādiantur credo eunū, qui hanc inuiti ferunt abscissione, id magis probant, quod ipse tamen dominus non elegit, & sanctificant maiorem a quo ipsi tamen abstinerunt: neq; cōsiderāt quid mūditiā exigat sacramētū illud, corā quo nec angeli cōstituti sunt: sed id agūt quia reuera nō habēt spiritū Dei corde suo. Quod si promiscuè liceret omnibus etiā sacerdotibus cōiugio copulari, quo (rogo) tenore uitæ ab eis distinguerentur? Nō igitur debet Ecclesia mutare, quod tā sanctè institutū est: nec enim potest, quoniam in cōsecratione potestas illi est nō in destructione, ut ait Paulus. Quāuis enim hoc uotū nō sit annexum statui uel officio sacerdotis: et ordini essentialiter, et uideatur ab ipsa Ecclesia inductū, ut sic possēt argui quòd ab eadē Ecclesia tolli possit, quia tamē quod statuit circa hoc Ecclesia habet certā & euidentē ac perpetuā rō: ē decetia, & ab ipsa scripturis probatā, & scōrū patrū prudētia atq; ipsius spūs sancti doctrina collectā atq; mōstratā, nō est nouus pactio i uniuersum mutabile, licet fortè ut ē dictū quodā particulari dispēsabile sit, ex magna tū et pu-

Nota hæc.

blica causa. Decet enim hominem qui tante mundicie
seruit & mundissimum Christi corpus contrectat, non
commisceeri uoluptatibus carnis quæ in natura hæc no-
stra corrupta adeo manifestam turpitudinem habent, ut
nec scelesti homines id ausint nisi in occulto perpetrare.
Nam si olim in umbris ac figuris huius decoris obserua-
tia, quantum illius populi effrenata ferebat lasciuia præ-
cipiebatur, quid censendum quum iam patuit ipsa ueritas
Cui dubium quod olim non accedebant sacerdotes &
filij Aaron ad altare huiusmodi carnis inquinamento pro-
luti? Et panes etiam propofitionis ita demum datum fuit
manducare Dauid & socijs eius si à mulieribus abstin-
nuissent. Vnde B. Hiero. eleganter ait. Si laicus & quis
quis fidelis est non potest orare nisi careat officio coniu-
gali, sacerdoti ergo cui semper offerenda sunt sacrificia
semper est orandum Ergo semper à matrimonio cessandum.
Beda, quod non ignobilis autor super Luc. 1. 1. se-
dit. Sacerdotibus ut semper ualeant altari assistere, sem-
per ab uxoribus est abstinendum, semperq; castitas ob-
seruanda præcipitur. Est & Origenis similis ratiocinatio
qui pulchrè dixit. Vereor dicere aliquid quod ex sermone
nibus Apostolicis intelligi datur, ne forte uidetur illi
quos contristare. Nam si oratio iusti est sicut incensum
in conspectu Dei, & eleuatio manuum eius qui in co-
cium uespertinum, Dicit autem Apostolus his qui in co-
iugijs sunt, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consen-
su ad tempus ut uacatis orationi: certum est impediri sa-
crificium indefinens his qui in necessitatibus coniugali-
bus deseruiunt. Vnde mihi uidetur, quod illius solius est
offerre

offerre sacrificium indefinens qui indefinenti & perpe-
tue se deuouerunt castitati. Hæc ille, cuius non tam auto-
ritatem quam rationem ponderari uelim. Sed ad maiore
autoritatem ascendo quæ est summorum & sanctorum
Piscum. Beatus Siricius Papa longa epistola ad episcopus Siricius.
episcopum Tarraconensem in eos qui cum sacerdotes essent Papa.
aut leuitæ coniugalem uitam sibi licitam arbitrabantur,
vehementer inuehitur his uerbis. Dicat mihi quisquis est
fratator libidinæ præceptorq; uitiorum, si existimat quod
in lege Moysi passim à sacris ordinibus adeo laxata
sunt frena luxurie, cur eos quibus mittebantur san-
cta sanctorum præmonet dicens. Sancti estote, quia ego
sanctus sum dominus Deus uester? cur etiam procul à
suis domibus anno uicis sue in templo habitare iussi sunt
sacerdotes? Hæc (uidelicet) ratione, ne uel cum uxoribus
possint carnale exercere commercium, ut conscientia inte-
gritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent, qui
bus expleto deseruitiis sue tempore uxoris usus solius
successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia nisi
ex tribu Levi quisquam ad Dei ministerium fuerat præ-
ceptus admitti. Vnde & Dominus Iesus, cum nos suo il-
lustraret aduentu in Euang. protestatur, quia legem ue-
nit adimplere non soluere: & ideo Ecclesiam, cuius spõ-
sus est speciosus forma, castitatis uoluit splendore radia-
re: ut in die iudicii cum rursus aduenerit sine macula et
sine ruga eam possit sicut per Apostolum docuit reperi-
re, quarum sanctionum sacerdotes omnes & leuitæ in so-
lubi lege constringimur, ut à die ordinationis nostre so-
brietati & pudicitie, & corda nostra mancipemus &
LL 5 corpora

Leo papa
primus.

Innocentius.

corpora, dū nō per omnia deo nostro i his que quoti-
offerimus officijs placeamus. Est & leo cōtra epistolā
Nicetē Abbatis, qui & hoc ab Apostolis seruātū fuisse
testatur, Quod & ex illo loco elegāter accipit ubi Pau-
lus ait. Nūquid nō habemus potestatem mulierē sororē
circūducēdi, sicut & ceteri Apostoli & fratres domini
& Cephas: hinc enim insurgit dicēs, Vide insipies quid
nō dicit, Nūquid habemus potestatem mulierem sororē
amplectendi sed circūducendi, scilicet, ut mercede prati-
cationis sustentaret eam ut sociā amputatis amplexibus
maritalibus sicut alij Apostoli obseruabant. Nam ut S.
Hieronymus affirmat nō est fas aliter de illis existimare.
Innocentius quoq; primus sic ait. Tenere debet ecclesia
ut omnimodo sacerdotes & leuite cum uxoribus non
cōmisceantur, quia mysterij diuini cotidianis necessitati-
bus occupantur: scriptum est enim, Sancti estote quoniam
ego sanctus sum: nam priscis tēporibus anno uicis sui
de tēplo nō discedebāt sicut de Zacharia legimus, nec
domum suā omnino tangebāt quibus utiq; propter so-
bolis susceptionē uxoris usus fuerat relaxatus, quia ex
alia tribu praterquā ex semine Aaron nullis ad sacerdo-
tium accedere permittēbatur: quanto magis his sacerdo-
tes & leuite pudicitia ex die ordinationis sue seruare
debent, quibus uel sacerdotium uel ministerium sine suc-
cessionē est, neq; praterit dies qua uel ā sacrificijs diuini-
nis, uel ā baptismatis officio uacent: Hec ille, quibus ex
locis collige pie lector ā uerbis proculdubio spiritus
uim ipsam ipsius ecclesiasticę legis, Siricius enim in sola-
bilem uocat, & ex euangelica perfectione uenientem ā
domino

homino Iesu Christo q uenit adimplere legē. Leo ab Apo-
stolico ritu profectam, sicut & expressius in consilio
Carth. 2. habetur, testatus est. Innocentius dixit, Hoc te-
nere debere ecclesiā. Gregorius Malachie prophetiam Gregorius.
in eos induxit qui cum pollutione carnis offerunt obla-
tionē Christi mundam, & panem sanctum: sic enim pol-
lutos panes offerri sibi conqueritur dominus, Hec igitur
tam patens indecentia mouit Pontifices sanctos & mul-
tas synodos ut castimonie uotum sacris ordinibus anne-
ctentur, non quod esset de substantiæ ordinū cōtinentia
talis, sed quod ad decentiam pertineret ob inuiolabilem
rationem, quæ fundatur in oblatione perpetui sacrificij
& hostiæ mundissimæ. Et ob hoc est quod quia hæc de-
centia perpetua est, etiam perpetuam oportet esse legē
que oppositam indecentiam prohibeat, & ideo irreuo-
cabilem, ut pote ā spiritu sancto profectam. Quod & Urbanus se-
cundus. manifeste Urbanus secundus his uerbis pronunciauit, eru-
bescant impij (inquit) & aperte intelligant iudicio spi-
ritus sancti excludendos ā suorum graduum dignitate
quia in sacris tribus ordinibus, id est, presbyteratu diacon-
atu & subdiaconatu positi mulierculas non abiecerint
& caste non uixerunt. Cur enim, quando hæc sint
tot decretis constituta, tot synodis corroborata,
tanta ratione munita, tot sanctorum & doctorum
auctoritate comprodata, deniq; tot seculis illiba-
tissime custodita, non etiam liceat dicere ā spi-
ritu sancto inspirata fuisse? Et putabimus er-
ro quod idem spiritus per ecclesias sit hæc ab-
rogaturus? Et maxime propter uocem hereticorum?
Absit

Abfit à fidei tam impia cogitatio. At inquit. Græci licet, & nos dicimus. Ad eorum duritiam tolerati sunt. Sed quid mihi Græcos obijciunt? Nunquid & nos Græcam imitabimur fidem? Et nō uerentur illi, ut usurpent Ethnicis opportunam sententiam, eorum facta imitari. Quorum exitum infelicem potius deberent perhorrescere? Cur non magis Paulum audiunt consulentem, emulanda esse charismata meliora? Sed aiunt, Permittit Paulus Episcopum & presbyterum unius uxoris esse uirum. Sed cur non hic ueram agnoscunt intelligentiam, quam eleganter Hieronymus, Augustinus & gloriosissimi utriusque declararunt atque amplexi sunt, quod ille locus dignitatem prohibebat? Non enim (ut Hieronymi uerbis utar) quibus in Iovinianum inuehitur dixit Apostolus, eligatur Episcopus qui unam habuerit uxorem & filios faciat. Hec ille in hæreticum, quod & sepius repetit. Augustinus eundem sensum accipit, Thomas eundem. Denique communis schola doctorum ita declarat, quamquam quosdam aliter sensisse non eos præterierit. Sed quod maxime nos mouere debet, hoc est, quod hanc interpretationem ipsa Ecclesia in Decretis suis, atque ipsa consuetudo, quæ est optima legum interpretis suscepta & commendauit. Unde & Siricius Papa manifeste aliam sententiam ut uidimus improbat, & similiter, alij canonici quia mysterium ibi Paulus indicare uoluit, quo digni inhabiles redduntur ad ordines, ut patet per multas Pontificum Decretales, Et sic usus obtinuit. Alioqui ut quid Paulus prohiberet Episcopo ne duas simul uxores haberet cum hoc nunquam homini Christiano licuerit, ut D. Thomas

Thomas asserit, & aduersum dogma quod Caietanus, tenen sustinere nifus est, inimicum esse Christianæ fidei: sanctus Pontifex Innocentius attestetur ut superius abundius demonstrauius: ad quæ relege lectorē. Et hæc satis ad hunc articulum.

A N uerò cōtractum matrimonium ualeat ante copulam auctoritate Pontificia solui, licet apud doctissimos dubitatum sit, alijs aliter opinantibus, Ego in gratiam ueritatis in sententiam Caietani adducor, uide licet quod possit ex aliqua causa optima id efficere: non tamen omnia probo quæ in hac ipsa disputatione commentus est. Videtur enim mihi, præter id quod confusè ualde loquitur, etiam non coniectasse nec reddidisse ueram rationem cur matrimonium sit indissolubile & indispensabile. Nā ipse sæpe cōmiscet indissolubilitatem cum indispensabilitate tāquam sint unū: & nonnūquam accipit ut diuersa. Erat ergo distinguendū sic, ut primò quereretur utrū matrimoniū ipsum sit simpliciter & sui natura indissolubile, secūdo si fortè sit indissolubile, quidnam sit illud quod faciat ipsum indissolubile. Tercio utrū illud per quod sit indissolubile, quodcūq; sit, faciat ipsum ita indissolubile, ut etiā sit indispensabile saltē auctoritate summi Pōtificis. In harū ergo questionū sic dispositarū tractatu et resolutione, ueritas apparebit eius quod in questionem positum est. Et circa primam quidam questionem de matrimonio simpliciter loquendo quod uideatur sui natura indissolubile facit definitio eius, quoniam dicitur esse quædam coniunctio indiuiduā uite consuetudinem continens, quod & pagani naturaliter quadam

quadam præceptioe instructi, intellexerunt: ideo semper apud eos qui non penitus barbari erant & pudicitie legem impressam habebant cordi, matrimonium ut res sacrosancta observabatur. Nam & diuortium licet ex quadam necessitate admitterent ad uitanda deteriora, tamen odiosa res erat etiam apud illos, nec digna probabatur præsertim mulieribus absque aliqua pudoris iactura, unde & apud poetam simulare saltem hanc honestatem quædam finguntur, quæ ait. Ille meos primus qui me sibi iunxit amores, Abstulit, ille habeat secum seruetque sepulchro. Econuerso uero, quod dissolubile sit, apud paganos quidem patet permittentes diuortia & missio libelli repudiij idque etiam apud iudeos. Et apud nos patet, quia cum matrimonium sit uerum etiam ante copulam, tamen dissoluitur per ingressum religionis absque illa dispensatione, etiam altero ex coniugibus inuito. Dissolubile est ergo, imò & post iam consummatum matrimonium si ambo consentiant in ingressum religionis, soluitur similiter matrimonium. Ad hæc matrimonium inter infideles uerum est, & hoc tamen etiam post copulam dissolubile, ut notum est. Ad hæc quilibet potest renouare iuri suo: & nihil est tam naturale, quin eo quo ligatum si uinculo, dissoluatur. Si igitur inuicem se absoluant coniuges à debito coniugali etiam sine religionis ingressu, quid obstat (quæso) cur non sit rata hæc eorum uoluntas & propterea matrimonium dicatur solutum, non solum quod pertinet ad torum, sed etiam quatenus ad uinculum, si coniunctio corporum interuenerit? Circa hanc igitur in primam questionem, uidetur responderi posse simpliciter quod

quod matrimonium ex sui natura consideratum est indissolubile, quia ratio naturalis id exigit, ut qui semel sic coniugati sunt, non dissoluantur. Vnde & diuortium dico esse contra naturam rei, & ipsam naturalem rationem à legibus toleratum potius quam probatum est. Verum est tamen quod hic distinguendum prudenter est, ut nonnihil intersit inter matrimonium consummatum per carnalem copulam, & non consummatum. Nam hoc quod consummatum est uere inseparabile est, aut consummatione uero non ita. Habet tamen & hoc aliquam rationem inseparabilitatis: quia in eo est promissio copule, quæ uere habet inseparabilem naturam inseparabilitatem. Vnde fit ut quando adiungitur carnis copula, perficiatur ratio inseparabilitatis, quoniam per illam copulam fit uera unio corporum, ut una caro efficiantur, & sic perficiatur debitum perpetua coniunctionis. Ante copulam autem nondum sunt una caro, sed obligati sunt inuicem ut fiant una caro quandocumque, alter uoluerit ex ipsa matrimonij lege. Lige autem fortior est coniunctio illa quæ efficit ipsam unitatem carnis, quam quæ sola habet talis copule promissionem, ad hoc ut inuicem perpetuam coniunctionem sibi debeant coniuges. Et ob istam gratiam est, quia illa prior coniunctio absque copula irritatur ipso iure per uotum religionis alterius coniugis: & manifesta est ratio, quoniam maius uinculum debet tollere minus uinculum. Maius autem uinculum est quo coniungitur homo deo, hæretque illi deo & corpe ad seruandam ei, quæ fit per religionis uotum, quam id quo coniungitur coniugi coniugi, ut inuicem in carnis operibus sibi seruiat, quæquæ hoc fiat ad propagationem sobolis Deo. Quod si dixeris, hæc ratio militat etiam consummatum

Nota.

consummato matrimonio. Respondeo quod non militat, quia per consummationem matrimonij iam corpora coniugum sunt affecta et inuicem iam ligata. quia tunc per se uerum est, quod ait Apostolus, mulier sui corporis potestatem non habet sed uir: similiter et uir sui corporis potestatem non habet sed mulier: unde inhabilia redita sunt ut fiant domini mancipia quae iam alterius seruituti sunt addicta: et idcirco dominus non uult uiolare alterius iura, et corpus alteri iam obligatum acceptare ab eo qui non habet illius potestatem. Nam ille qui illud offert, potestate eius non habet. Ergo potest id fieri consentiente altero, et sic per consensum alterius potest quis fieri dominus sui corporis, ad hoc maius, quod est in coelibatu seruire Deo. Aliter autem fieri non potest, quia nemo eius rei disponere potest quae non sit in sua potestate. Ante copulam enim quia corpus non est ad huc in alterius potestate, licet sit ei promissum, potest obligari Deo et iustum est ut dissoluatur promissio alteri facta de copula propter hoc maius uinculum, sicut si quis fundum habeat et uendiderit illum cuiquam, nondum tamen tradiderit eum, ac deinde alteri uendat, tradat, quia ille fundus adhuc erat in dominio uenditoris, ualet haec uenditio et rata est, licet prior emptor habeat actionem in uenditore, quia non seruauit fidem: sed non potest propterea inuoluari secunda uenditio. Quod si dixeris, Ergo potest uir ante consummationem matrimonij coniungi cum alia non obstante matrimonio, cum non sit consummatum quia ipse habet potestatem corporis sui, ut ais. Et nos dicimus quod uere sic posset, nisi prius pactum

Nota.

utam repugnaret, quod non licet ei soluere irrationabile. Repugnat autem in hoc manifeste, quia cum per prius pactum sit obligatus ad reddendum debitum puta illi prius sponsae, si secundum matrimonium ualere cogemur reddere duabus debitum, et ita esse maritum duarum, nam aliter non posset satisfieri primo contractui matrimonij. Non enim haec est huius contractus natura ut concedat obligatio ad interesse, quod licet Caietanus reuera cogereetur concedere secundum sua principia, et esse quidem hoc admitteret: qui tamen legis Christianae ueritatem et perfectionem agnoscunt, exhorrent. Et idcirco per iura canonica ex sola promissione copula, idcirco per iura canonica ex sola promissione copula, idcirco ad promittendum corpus suum alteri praeterquam si deo, licet nondum affectum sit per ipsam copulam, ut prius non habeat potestatem. Quod si urgeas, pone quod haec coniunx cui hoc debetur consentiat, ita ut inuicem debitum sibi remittant ante ipsam praesertim copulam, cur non erit solubile matrimonium hoc? Ecce quia uir sui corporis adhuc habet potestatem. Respondeo, quia matrimonium est quaedam sancta res, cui non minimum intendit diuinae providentiae oculus, etiam ipsi coniuges saltem propter honestatem quandam publicam non habent licentiam semetipsos soluendi ab obligatione, semel etiam sui ipsorum sponte contracta, sicut habent homines in ceteris negotijs mere prophanis: et ideo apparet quod haec matrimonialis causa est causa ecclesiae. Nam non solum ipsum matrimonium sed ipsa prima sponsalia de contrahendo matrimonio habere nescio quid firmitatis

M M mitatis

mitatis super alia quæ contrahuntur, ut eorum causa etiam
ad ecclesiasticum forum pertineant, licet aliter heretici
doceant contra scripturas et rationem ipsam. Postquam
uerò uidimus iam matrimonium esse suapte natura in-
parabile, et rem ad deum quodam modo pertinere quia
ad hoc inuentum ut ei propagentur homines. Videndum
interius est de eo quod talem inseparabilitatem inducat.
Sed iam diximus ipsius rei naturam esse, quoniam natura
liter ad propagandum nati sumus et ad propagandum deo,
ad hoc enim a principio benedictio ab ipso deo ad hoc
processit in primos homines, ut non sicut belluæ promi-
seuos haberent concubitus, sed ut unus uni perpetuo con-
sortio iungeretur et ideo innaturalis fuit coniugatio cum
pluribus uxoribus, licet ad tempus dei dispensatione per-
missa sit, et ob eam causam etiam hoc ipsum erat in Ro-
mæ legibus statutum, nec permittebatur uxoribus pluralitas.
Innatura quoque fuit diuortium, et præ duritia homi-
num teste domino permissum in lege, et eadem ratione
excusantur paganorum leges id permittere: dicimus tamen
hanc matrimonij naturam, quod sit indissolubile uenire
ab ipsa præcipue carnis coniunctione quæ hoc naturaliter
habet ut afficiat corpora et mancipia inuicem reddat,
ut non habeat quisquam coniugum potestatem sui corpo-
ris, ita ut et ipsa promissio copulæ habeat etiam sui corpo-
ris inseparabilitatem, non tamen adeo firman: quia non afficit
corpora ut dictum est. Sed his stantibus, quid est ergo
quod matrimonium infidelium cum uerum sit matrimonium tamen
dissolubile est? si enim corpora sunt semel affecta per co-
pulam, cur dissoluetur? respondetur, in præputio ratio est, nihil
enim

non potest esse alteri obligatum cum præiudicio diuini
iuris, cum igitur qui uenit ad fidem iam allegatus sit
deus, si uidet quod illud uxorum uinculum hoc impediatur
despicendum est, non enim hic agitur ut magis seruiatur
deus in alio statu: hoc enim fieri non potest cum præiudi-
cio coniugis, sed ut in eo quo est statu seruiari possit et
non sit iniuria cætoris. Et ideo rectè statutum est, ut qui
est fidelis possit ipse quidem discedere quoties non potest
cum infideli inhabitare simul absque contumelia creatoris
celi enim merito ius naturale euangelice legi. Infidelis
autem nequaquam potest discedere sine temeratione natu-
ralis legis, licet enim ratio matrimonium istud coram Deo
non sit, illi tamen qui putat ratum, aut putare debet ra-
tum cum sit sub lege natura, ratum est: et ideo illi im-
putatur si id uiolet non fideli qui cognoscit iam non fuisse
ratum: sed nec etiam ratum fieri per eius conversionem,
si contumelia creatoris: alioqui ratificari pos-
set, si consentiret infidelis cohabitare sine creatoris con-
tumelia, quo casu habet locum mandatum Pauli, ut fide-
lis non discedat, quia sanctificatur coniunx infidelis per
suum fidem uidelicet circa causam matrimonij ut sit
ratio per fidelē. Nec propterea debet quis putare quod
omnino propter heresim sit dissolubile matrimonium,
quoniam iam ab initio ratum fuit, nec tamen cohabitare
timetur fidelis cum infideli si sequitur contumelia crea-
toris. Verum abstinere se a coniugio alio, et hoc sibi ad
meritum imputare. Quod si quis dicat se non posse con-
tinere roget a Deo et continebit, nullum enim inducit
Deus aut induci patitur in istum casum ut cogatur
peccare

c. quanto de
diuort.

peccare, nisi forte quis propria culpa ad hoc se adegit,
aut tandem consulat pontificem summum si persona sue
fuerit casus dispensatione dignus præsertim si persona sue
rit digna et matrimoniū ob grauē causam necessariū et
bona fide et non fictē res geratur, ut fortasse fingatur
hæresis, ut rectē summus pontifex cavit. Cum ergo, sicut
diximus, tunc demum perficiatur ratio indissolubilitatis
quādo ipsum matrimonium perfectum est omnino, quod
est per copulā carnis, quia per istam copulam corpus af-
ficitur ut sit in alterius, et non in sua ipsius cuius est cor-
pus potestate, circa negotium illud, ob eam causam spon-
salia quidem prima de futuro matrimonio faciliora sunt
ut dissolui possint, quā sunt sponsalia sequentia de con-
pula, id est, quā ipsam matrimonium in quo cōiunctur
promissio copule, quia copula ultimam habet perfectio-
nem: et hoc ideo quia prima sponsalia longius distant a
copula, et consequenter est quod ipsum matrimonium
ante copulam facilius soluitur quā post copulam, et
ob hoc tandem patet quod ratio dissolubilitatis est in dis-
copula, quia propter illam saltem promissam, est indissolubilitas
matrimonij ante copulam. Vnde locum habet
regula illa. Propter quod unumquodq; tale, et illud ma-
gis. Sic hic dices, si inducat indissolubilitatem, cur ergo
non etiam quilibet concubitus etiam fornicationibus non
ficiat? sed potius tenetur quilibet ex fornicationibus non
coniungi? Respondeo et hoc nota bone lector, quoniam
multi non benè cōsiderant hanc rem. In huiusmodi enim
copulis ex ui quidem ipsa carnalis coniunctionis etiam
hoc inducitur, sed quia illegitime sunt et contra legem

legem, sicut non probat deus ipsam copulam ita non
probat indissolubilitatem quæ inde nascitur, nisi in præ-
iudicium eorum, qui eo modo se audent coniungere con-
tra legem dei, uel etiam contra legem hominum, quam
tamen legem deus probat: et hæc est causa quamobrem
essentia etiam ex ipsis illicitis copulis inducitur quæ ob-
stat matrimonijs ut Paulus ait, quia naturam suam reti-
net ista copula et effectum suum, in odium tamen ipso-
rum qui sic seinuicem coniunxerunt, ut saltem cum
proximis alteri, cum quo rem habuit, alter non possit
coniungi. Et reuera mereretur omnis homo qui cum
illa coniungitur non legitime, et illa carere cui se iun-
xit contra diuinum mandatum nisi conciliaretur per
nuptias, et similiter carere quauis altera: quia effectus
eius in carne cum illa, in suum damnum deberet, quan-
diu illa uiueret, carere libertate se coniugandi. Sed
propter periculum credo, mitius uoluerunt agere cum
huiusmodi leges. Alioqui pauci possent contrahere ma-
rimonium. Non tamen propterea est quod hac po-
tæ non sit dignus hic talis ex ipsius rei natura sed
hoc tantum satis fuit legi contra illos inducere, ob
necessitatem matrimoniorum, ut solum ab ijs probi-
teantur, quæ alterutri sanguine inunguntur: quia in
hoc uoluit lex esse illorum corpora affecta, ut dis-
cerent copule huiusmodi efficaciam. Ergo ad ipsam in-
dissolubilitatem perfectè inducendam, duo concurrere
debent: uidelicet matrimonium ipsum quidem esse
legitimum: et carnis copula consummatum, ut pos-
sint breuius dicere, legitimam carnis copulam hanc
M M : perfectam

perfectam indissolubilitatem inducere, Sed nunc uidetur tandem de tertia questione, id est, de causa indissolubilitatis: non enim ob id quod sit indissolubile matrimonium, ob istam causam suapte natura sequitur ut non ualeat per pontificem dispensari ex causa. Quo in loco redimus ad questionem nostram principalem, id est, de matrimonio ante copulam. In cuius questionis resolutione consensio cum canonistis et cum Caietano, quod pontifex in talimatinonio ex magna tamen causa, et praesertim ipsis consensibus sponsis ualeat dispensare: quoniam tale matrimonium non est perfectum ad perfectam indissolubilitatem, quoniam non est facta corporum coniunctio, et non sunt affecta corpora ipsa: ita quod pontifex dispensans tantum soluit obligationem uerborum et promissionem de copula, et non id quod iam unitum sit quia ante copulam non sunt una caro, et ideo facilius est dissolutio nude tantum promissionis, quamquam esset iuramento uallata quia et a iuramento potest pontifex absolvere. Hoc autem comprobatur per ea quae dixit Celestinus sub tit. de big. c. debitum, uidelicet quod digamia non efficitur per matrimonium quod carnis carnali copula. Et hoc etiam patet ex dicto Leonis, ut adfert Caietanus, tu etiam adde manifestissimam Benedicti Pape decisionem his uerbis. prothoplastus ille ualix et origo nostra detraham sibi costam et mulierem ualix formatam prophetico spiritu inter alia protulit. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adheret uxori suae, et erunt duo in carne una: quibus uerbis innotuit non aliter uirum et mulierem posse fieri unam carnem, nisi carnali copula sibi cohaereat. Qui ergo nequequa

20. q. 11.

est extranea mulieri fœdere nuptiali, quo pacto per sponsionis uerba possunt una caro fieri nullatenus. Nota. uidemus intueri. Propinquitus ergo sanguinis uerbis dicitur non uerbis efficitur. Et haec ille, pulcherrime ad nostram. Itaque ex ui carnalis copule uidetur induci esse indissolubilitas legitimi matrimonij, eo quod haec causa perfectae indissolubilitatis, quoniam per eam fit una caro, sed contra hoc illud militat quod infidelium matrimonium etiam consummatum non est omnino indissolubile, nam si ad fidem alter ueniat habet facultatem ab altero separandi se si in contumeliam creatoris uergat hoc unicum. Quamobrem communiter dicunt, quod ad hoc ut matrimonium sit indissolubile, oportet ut sit sacramentum: infidelium autem matrimonium non est sacramentum. Sed hoc mirabile est, quod hoc matrimonium non sit sacramentum et tamen digamiam constituat, quae ob sacramentum constituitur ut impediat ordinandum. Praeterea, si, quia sacramentum est, ideo indissolubile est et indissolubile, duorum alterum oportet confiteri, uel quod esset sacramentum ante aduentum Christi, quia dominus ipse dixit, quod ad duritiam iudeorum permissum erat repudium, ab initio enim non sic erat, ut per hoc omnimoda indissolubilitas ostendatur: uel quod non, quia sacramentum, ideo sit indissolubile, sed ex se et natura sui. Si autem confiteamur matrimonium fuisse sacramentum ante Christi aduentum, sequitur ergo quod non sit hoc sacramentum nouae legis sicut caetera, et quod ante aduentum Christi similiter hoc sacramentum conferret gratia: Et tamen scriptum est, gratia et

MM 4

Nota.

Nota.

Veritas per Iesum Christum. Tercio uidetur absurdum, & apud me uehementer absurdum, quod ideo sit indissolubile atq; indispensabile, quia sit tale sacramentum, id est, quia significat rem omnino indissolubilem ut ratione significati acquirat indissolubilitatem omnimodam, etiam per uiam dispensationis, quoniam potius credendum est e contrario, ut idcirco sit sacramentum, id est, ordinatum a deo, ut significet rem omnino indissolubilem, quia ipsum matrimonium per se & sui natura est omnino indissolubile, licet ab ipso dissolui possit, ut ait dominus, Thomas, & ex causa ad ipsum deum pertinente. Quare eo denique miratus sum quod dominus inducit rationem indispensabilitatis, & nihil affert de sacramento, & nihilominus alij ad sacramentum se conuertunt, & non uident, ut iam dixi, quod quia ipsum est de se & sui natura indissolubile, ideo est tale sacramentum significans rem quod non dissoluitur, & quod ideo est indispensabile, quia illud firmatum est uerbo domini. Hoc enim tantum pro ratione contra diuortium ipse induxit, & non quia effectum sacramentum, his uerbis. Tentantes enim illum Pharisei rogarunt, utrum quauis ex causa liceret homini dimittere uxorem suam, ipse autem sic respondit, Non legis quia qui fecit ab initio, masculinum & feminam fecit eos, & dixit. Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, et adheret uxori sue, et erunt duo in carne una. Itaque non sunt duo sed una caro. Hec dominus, ut rationem indissolubilitatis ostenderet. Ut autem indispensabilitatem doceat, adiecit. Quod autem deus coniunxit homo non separet. Quia enim illa uerba fuerunt dei, dicentis, erunt duo in carnem unam, & hec pertinuerunt

pertinuerunt ad masculinum & feminam tam fidelem quam infidelem, post copulam tamen carnis, ut dictum est. Ideo uniuersaliter declarant quidem indissolubilitatem matrimonij: inde uero educitur ratio indispensabilitatis, quoniam iam a Deo ipso processit illa coniunctio, & eam causam est, quod inter fideles matrimonium est in primis uerum, quia ex natura matrimonij sunt una caro, est autem & ratum, quia illa coniunctio probatur firmiter; a Deo: & ideo est sacramentum: quia inter fideles sunt sacramenta dei, & semper fuit sacramentum non solum post aduentum Christi, quia a principio institutum est, & a principio significauit, & hoc solum sacramentum semper mansit ut necessarium, a Christo tantum confirmatum, & augmentum per excellentiorem gratiam, quam uenit ut daret mundo, sicut ipse dixit. Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant, inter infideles autem est item uerum matrimonium: quia & ipsi sunt uere una caro, & est similiter indissolubile sui natura, ut nec diuortium admittat, si aut nos diximus. Non est tamen ita ratum, sicut est illud fidelium, quia dominus non assistit coniugij huiusmodi ut illa sanctificet: ideo de illis non uerificatur hoc uerbum, quod deus illos coniunxerit. Non enim se de huiusmodi intronit diuina lex, quia ad eos non loquitur nisi per legem internam: & ideo est simpliciter etiam inter eos indissolubile, preterquam ex causa fornicationis, nam hoc est de natura matrimonij, ut quod directe contra matrimonij naturam faciat coniux, auferat sibi ius suum, & absoluat alterum a lege matrimonij. Cum uero

2. Cor. 7.

¶ Alter coniugum uenit ad fidem, tunc quidem sanctificatur coniugium & ratum fit, ut maneat simpliciter indissolubile, dum modo qui est infidelis uelit cum fidei li habitare secundum legem coniugij, & sine contumelia creatoris: & indispensabile est, quia sanctificatum est à Deo, Deus enim tale coniugium propter fidelem coniugem sanctificauit, ut ait Paulus: & ideo homo non potest quouis modo dissolvere illud.

Ergo ut breuiter colligamus omnem doctrinam, dico indissolubilitatem omnimodam uenire ex natura matrimonij consummati per copulam, quia sic efficitur coniugum una caro, Et hinc esse quod Deus approbat illud, ut significaret coniunctionem uerbi cum humana natura, & coniunctionem Christi cum Ecclesia: ut si eut ista coniunctio maris & foeminae est naturaliter indissolubilis, ita significet rem per Dei uoluntatem indissolubilem. Indispensabilitatem uero dico ex eo uenire quod ista coniunctio ratificata est à Deo, & sanctificata uerbo suo. Quis igitur ausit separare quos coniunxit Deus, id est, eos quorum coniunctioni astitit approbatio & sanctificatio? Et idcirco nullus omnino casus inuenitur in quo ualeat dispensari: nec tamen omnino indissolubile est hoc matrimonium, quoniam ex causa fornicationis soluitur: ut qui iniuriam hanc recepit à coniuge sit liberatus ab ea.

In ea questione an in usura transferatur dominium, credo in pluribus à Caietano errari. Et primo in eo quod contemnit opinionem distinguendum res, quae usum consumuntur ab alijs rebus, nesciens harum rerum naturam.

¶ Quia per usum ipsum dominium transfertur, & quia recipiant functionem in genere suo, ut si quis furatus percipiat ex eis quid emerit iam eius pecuniae transfertur dominium, quia ipso usu consumitur: nec habet pecuniae uoluntatem ullam actionem aduersus uendentem pro sua pecunia, ut notissimum est, ita in proposito si pecunia soluta fuerit ratione usurae non illa eadem repetitur, sed tantumdem: ut sic supponatur dominium translatum esse, quod est ex natura rei consumptibilis, cuius facilis est commutatio ac dominij translatio, saepe, etiam citra Domini uoluntatem. Hec ergo quia ignorauit Caietanus etiam opinionem probabiliter cõtempnit, quã tamẽ ipsemet D. Th. uidetur tenere. 22. q. 79. art. 3. Imo ipsemet Caietanus, quia in alia. q. an bona usurarij sint obligata, tenet quod quicquid emptum est ex pecunia usuraria, pertinet ad ipsum usurarium, ut dominum eius. Et reuera in his quae usu consumuntur non audeat dicere non transferri dominium. Dicit autẽ usu consumi ea quae in pondere numero & mō sua consistunt, & mutuo dantur. De reliquis autem ad hoc non absq; dubitatione procedit questio, nec audeat etiam in his pro certo statuere non transferri dominium, quia uoluntas dantis creditur esse uoluntas transferendi dominium, quanquam aliud supponat Caietanus. Sed Chyrogaphum solutionis aut ipsius contractus aliter loquitur. Nec obstat quod inuitus id facit, quia facit tamen: & talis coacta uoluntas, uoluntas est. Quod si potest natur soluens alterius esse mentis, hoc probari debet. Soluens enim ut debitum & es alienum: simul habere animum conuincitur transferendi dominium, propter

Hec sunt nota iniustis.

propter contractum, licet ipse nollet. Quod si quis arguat ex Caietani argumento, ergo usurarius faceret fructus suos, inane est: quia nesciens quæ iuris sunt ponere gulam falsam, uidelicet quod semper translato domino puta fundi, fructus ita sint ipsius domini fundi, ut non teneatur ad restitutionem eorum, quod multis instantibus retunditur. Nam qui debet mihi fundum uenditionis titulo, et nondum tradidit sed est in mora tradendi, cui dubium quod et fundum et fructus tenetur restituere à die moræ? Et similiter si dolo malo aut ui uel metu tibi uendidi agrum, et tradidi, dominium transferent, etiam teneris ad fructus eius? et sic est falsissima regula quam ponit iste homo, nullus tenetur alteri restituere fructus agri proprii, quæ regula uera esset, cum ager non esset obnoxius restitutioni, sed si restitutioni obnoxius sit et moram faceret qui tenetur restituere, aliud esset. Et per hæc patere potest, quàm sit audax in alie nam messem falcem mittere. Tædet alia quæ ipse ut subtilia commendat, recensere: et ex quibus arbitratur cui denter accipi suam conclusionem, Nam in tota. q. uel paralogizat, uel quæ sunt apertissimè falsa assumit. Ego uero quàmquam in eam sententiam magis inclino quæ ponit transferri dominium, non tamen absq; formidine: solum enim propter auctoritatem. B. Thomæ. quanquàm posset pie glossari dictam eius.

In ea questione, An liceat supra sortem ex mutuo sperare aliquid, nõ dissentio à Caietano in decisione questionis: quoniã ex mutuo, ut est mutuum, quod eius natura est ut non exigat aliud supra sortem, nõ licet sperare quicquam

quia innaturale est. At ex mutuo, ut est quoddam officium, quod liceat sperare, quod etiam natura debetur, aliquid gratiosum, uel bigratia, quod aliando remutuabit (ut ita dicam) aut aliquid gratiosè et cum occurrerit, nõ mutaturus si aliter crederet, utur esse non solum sine uitio, uerum etiam æquum et iustum. Sed hoc erat quod Glossa dicebat, quam tamen reprehendit Caietanus quia non intellexit. Dicit enim quod non licet illud sperare principaliter sed secundo: ac si dixisset, qui mutuo dat primum debet intendere beneficium facere mutui deinde recipere aliquid pro beneficio, ut sit uere mutuum, quod debet esse gratiosum. Alioquin non tam mutuum esset in mente sua quam negotiatio per pecuniam innaturalis: quia pecunia nihil potest parere. Illud quoq; nõ prætermittam hoc quoque, quod id quod apud Lucam ait dominus, mutuum date nihil inde sperantes, non eò pertinet, ut solum inhibeatur usura, sed admonuit discipulos suos peculiare, ut ita mutuo dent, ut etiam nec ipsam sortem sperent recipere, et reputent se donasse quodcunq; sic dederint, ut sic à deo expectent remunerationem illam uberem, Et ille superius dixerat. Et si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ uobis est gratia? Nam et peccatores peccatoribus foenerantur ut recipiant aqualia. Et propter hoc sequitur. Verumetiam diligite inimicos uestros benefacite, et mutuum date nihil inde sperantes, et erit merces uestra multa, et eritis filij altissimi quia ipse benignus est super ingratos et malos etc. Cõtra lector acute et probabis omnino puto quod loquor.

quor, sunt enim cōsilia heroicorū facinorū quæ per se
hominem reddunt ad quæ tamen non obligat dominus.
Admiratus ego sum uehementer quod usurarium
mentaliter concludat non teneri ad restitutionem
eius quod ipse supra sortem accepit, ab eo qui liberaliter
tamen dedit, quanquam putet eum non liberaliter
dedisse, sed quasi ex mutuo: cum tamen ipsemet in dispo-
nendo super hac quæstione dixerit quod non potest re-
nere donec est in ea opinione erronea quia conscientiam
ligat. Et inferius dicit simpliciter quod non tenetur ad
restitutionem, quia hoc quod accepit non est usurarium
per se sed per accidens, scientia autem non est eorum
quæ per accidens sunt et dimittuntur ab arte. Sed nos
alibi quoque annotauimus quàm sepe erret in moralibus
nesciens cognoscere quid sit ibi per accidens: ergo di-
cendum reuera quod qui putat aut dubitat, quod acce-
pit esse usurarium debet offerre illi à quo accepit, ut si
declaret se libere dedisse tuto retinere possit. Sin autem
pœnitentia ductus mendaciter dicat se ex causa mutui
dedisse, et non donationis, ipse quidem qui restituit co-
ram Deo solutus sit, ille uero qui recipit ligatus, quia
quod liberaliter fecit absq; causa cōmutauit: nisi uideat
quod qui restituit nec uelit habere ex dono. Et hæc est
ueritas ex se patens.

In ea quæstione utrum bona usurarij sunt obligata,
cum sint due opiniones contradictoria, Caietanus
rem sic componit, ut utraq; opinio uera sit, sed una lo-
cum habeat in bonis extortis per usuram, quia hæc sunt
obligata ipsi soluenti usuram, cetera uero non. Et non
quid

ita se i cōtradictoria incidere, uolēs quod ista bona se
ortia sint usurarij ex ui sermonis. Nam quæstio est de
bonis usurarij an sint obligata, et ipse respondet ista
ortia sunt obligata, supponens proculdubio esse usu-
arij. Adde quod loquitur in hac materia ualde impro-
prie uocans obligationem propriorum bonorum, id est,
quod propria bona dicantur mihi obligata, quod nō me
tamen me legisse apud autores: quoniam res mihi dicitur
obligata quæ cum aliena sit, in ea tamen ius aliquod ha-
beo, puta pignoris uel hypothecæ: quia dominus mihi
obligauit eam, Sed quæ omnino mea est mihi obligata
dici non solet, quis enim illam mihi obligauit? sic nec
seruus meus simpliciter dicitur mihi obligatus: sed
meus, quanquam obligatus dici possit, ex eo quod meus
est, ad seruicium mihi. Porro si quis meam rem
detinet ipse dicitur obligatus ad restituendum eam:
ipsa autem res uix dicitur esse mihi obligata, quæ
mea est, nec dicitur ipsa res subiecta actioni reali, sed
ipse detinens reali actione tenetur quæ ideo realis di-
citur quia ad rem recuperandam datur. Alios etiam
similiter non ex consuetudine nouos docendi et lo-
quendimodos et terminos, sed ex proprijs meditatio-
nibus, adinuenit. Adde quod non est iniqua distinctio
habuisse et abbatis et aliorum plurium, qui dicunt quod
res ex pecunia usuraria empta, et titulo lucratiuo trans-
lata, remanent obligata ijs quibus usura debetur.
Non autem si titulo oneroso. Nec id concedo quod
me, ad theologos spectare determinare de usura.
quid enim si theologi dissentiant ut sepe faciunt,
determinare

determinare enim de his est pontificum per canones: et canonistarum est determinatio canonum iuxta regulas suas interpretari. Nec etiam placet determinatio sua, quod quocumque titulo translata sunt usurarii quocumque bona ad quoscumque tempore quo iam non erat solvendo, quod illi ad quos pervenerunt teneantur restituere, et imputare sibi debeant quod ab usurario emerint, quid enim si quod eis prius debebatur solutum fuerit? item quid si emerint bona fide ignorantes esse usurarium, quia occultus erat: aut rationabiliter putantes, iuxta communem credulitatem, quod haberent in bonis ad satisfactionem? Adde, quod de usurario qui non potest restituere, eo quod decoxerit, non dicit pontifex, quod debeant creditores usurarum ire adversus eos qui habuerunt eorum bona quovis titulo, sed solum quod possessiones emptæ ex pecunia usuraria vendi debeant: quod tamen intelligendum existimo si sunt plures heredes, aut alioqui titulo laeratio ad alios pervenerint, nisi forte in his specialiter concedatur obligatio hypothecaria.

AN heredes usurarii teneantur in solidum disputat Caietanus recte concludit, et secundum glossam nam Abbatis, quam Abbas formidavit contra glossam loqui, quæ volebat altero deficiente alterum teneant in solidum, quod tamen de rigore iuris non esse verum Abbas ipse confitetur. Ait tamen glossa illius sententiam practicari, et quidam addit, id esse quando specialiter mandavit usurarius heredibus suis solvi usuras, quia tunc credibile est ad animæ suæ subleuationem mandasse singulis in solidum, quum alter forte non faciet, quod

esse aerum et menti tenendum. At illud quod ipse tenet ait, videlicet quod heredes singuli non solum suorum vires portionum suarum, verum etiam quia bonorum propria (ut inquit) afficiuntur, de proprio tenentur si non satisfaciat hereditas, iniquum est contra ius canonicum, et ius civile, si factum est in inventarium: in conscientia vero non tenetur siue factum sit in inventarium siue non, quia heres sustinet personam defuncti, non nisi secundum partem illam bonorum quæ pervenit a defuncto, id enim tenent communiter ut docet Abb. in c. tua nos de us. et c. in lite de Rapt. Imò est etiam ferè communis opinio, quod si heredes de iure canonico non tenentur ultra hereditarias, et hæc omnia vel nesciunt vel non mecum Caietanus in proposito.

DE lucro cessante ex mora debitoris et si non insubstancialiter cogitare videatur, contra doctores tamen tenetur debitor ad id quod lucrari verisimiliter, et in pluribus creditor potuisset, ad arbitrium boni viri: arbitrium in hoc versatur, ut arbitretur quantum potuerit lucrari et tantum detur. Nec obstat dictum Caietani quod possent multa accidere quod non lucraretur tantum. Nam respondetur quod ea quæ possent accidere non considerantur nec sunt consideranda in odium morosi, tum quod leges sunt de his frequenter accidunt, posset autem accidere quod et non lucraretur. Nec item obstat, quod hoc tale lucrum cessante non est in actu sed in potentia tantum, quia adeo est in

Lex. ad ea.
ff. de leg.

Nota.

Ad Rom. 1.

potētia. propinqua, ut cōfatur esse et i actū, iuxta illam
proxime cingendus habetur pro cōfcto, nō enim hic ep
ea potētia, quae se habeat ad utrūlibet, sed ea quae omnia
reducitur in actū, saltē ut in pluribus, quā in huiusmodi
sapientes recipiūt quasi certo uēturam in actū, sperant
enim ea quae perraro accidūt legislatores. Caietanus
tur hic errauit, non doctores omnes qui oppositū docē
De mōte pietatis, An sit licitē cōstitutus dispositio
primo praefatur huius rei indagatiōe ac determinatiōe
ad moralē philosophū: et ideo decisiōe ac determinatiōe
nē nō esse pōtēficis per se, ita ut homo teneatur illi pōtē
quia super hoc nō est promissa ei ueritas, uidelicet ut no
scat oēs ueritates quae naturaliter sunt scibiles et mora
les. quo in loco certē pernitiōse errat. Nā ueritates mora
les reducūtur ad ea quae fidei sunt. Ex fide enim accipi
mus nō solū quae credēda, uerū etia quae faciēda sunt. no
bis, ut placita Deo, quorum quaedam non ita docet rea
tio naturalis, quin sit opus reuelatiōe spiritus sancti. Nā
uidemus eos qui mera ratiōe naturali ducti sunt in erro
res fecisse errores, qui ex ipsa luce diuina reuelata sunt
emendati: ideo Paulus Iudeo dicebat, Et probas ueritate
instructus per legē. Quocirca nō dubito merū esse erro
rē negare ad pōtēficē pertinere decisiōe horū quae pōtē
fāt ad mores, et licitū et illicitū, et solū naturaliter no
scibiliū, si hoc daremus: quoniā haec notitia et clauis rei
gitur ad curā ouīū Christi, qua cura data a pōtēfice, etiam
necessaria haec notitia, in clauis concessa illi, proculdubio
cōtinetur: aliā nō eēt prospectū satis ecclesiā scilicet p
Christū, Quid enim si philosophi re morali dissentiret
inuenire

inuenire nūquid dicet, ipsa ratio indicet, ut Lutherus ait de
scriptura: *Ridiculum*. At hoc ponitur: dubiū, quid ipsa
ratio dicet inuicē dissentientibus ijs qui sapiūt. Miror
enim quod a libi de usura determinare dixit pertinere
ad theologos, nō dicit ad philosophos morales, et nō es
philus rei de terminationē simpliciter pōtēficis, quod pu
to ut dixi merū esse errorē, et ualde cauendum. Et quā
quā ratio naturalis sit uera, et super omnē hominē, etiā
ipsum summū pōtēficē, quia tamen ratio naturalis nō ab
omnibus in multis agnoscitur, ideo in his quae ad mo
res pertinet debuit habere iudicē habētē clauē sciētiā, in
hoc ut ualeat Deo ipso certē dirigēte, discernere ac de
cernere, quo dicta ratio naturalis inclinet. Nā cui dubiū
quod est supra papam scriptura? et nihilominus scriptu
re dubia papa resoluit habēs clauē sciētiā, ad certo et
infallibiliter determinandum. Adhuc licet haec questio
moralis sit et discuti possit ex moralibus principijs, non
tamen excluditur purus theologus et sacrarum litera
rum scrutator ab eius disputatione: nam ex ipsa scriptu
ra habentur omnia principia moris, nec quicquam prin
cipiorum hic considerat Caietanus, quin pateat in scri
pturis, imō quin sit notum etiam uersantibus in studio
Canonum, quoniam et illi nituntur in principijs, uel
naturalis rationis, uel scripturarum, saltem mutuo
acceptis, unde possunt et ipsi conclusiones deducere.
Negi ipse Caietanus solus philosophus fuit. Frater Hie
ronymus Sauonarola quem certe magnum fuisse Philo
sophum nullus negauit, hunc montem pietatis in sugge
sto nō solū non improbauit, sed et commendauit in suis
sermonibus

Nota.

sermonibus ut planè legitur, Quin iam res ipsa in concilio Lateranensi determinata fuit contra sententiam Caietani. Verum quoniam adhuc uiuit iste suus tractatus, et in illo hic uir uehementer surgit, penè sibi ipsi soli tota huius rei definitionem arrogans, derogans etiam illi sedit, cuius uerè fuit et est ius talia decidendi ex uerbo domini, propter eos qui falluntur mirificis istis philosophicis professionibus, manifestum faciam in quibus ipse procul dubio longè fallitur, tantoque id confidentius agam, quod commune iudicium et Apostolica sedis sententia pro me militat, mitto et hoc in loco perpetuam huius doctrinæ inconstantiam, nam cum iam exisset aliud pontificis decretum quo probabatur talis modus pietatis, ipse se excusat, quod papa simpliciter approbat motem illam pietatis, sed non simpliciter capitula, quia ibi legitur, quod capitulis non contrariis sacris canonibus. Vult ergo quod aliqua capitula sint contraria sacris canonibus, et ideo iniusta, et cum hoc ait, quod hoc cernere, scilicet quod habetur in canonibus, non pertinet ad canonistas. O inquit inuisionem, quanquam uere ridicula est ipsa excusatio, et iam ultima Papæ decisione explosa. Sed uideamus etiam eius fundamenta, ut acutus lector cernat quam debilia sunt. Sciendum quod mons pietatis est pecunia collecta in usum pauperum, ut inde mutucentur et resinae tantundem dato tamen pignore. Quoniam uero hæc res indiget ministris, qui tam pecuniā motus quam rationes, ipsa suo periculo custodiant et conficiant rationes, adijcitur hoc capitulum, quod qui mutuo accipiunt quod satis fiat talibus ministris, et adhuc pro domo conductæ

Inconstantia
doctrinæ.

Nota.

(requiritur

requiritur enim locus ubi hoc negotium fiat) teneatur soluere unam denarium menstruum pro libra, et in hoc est questio, an id iuste fiat. Caietanus ergo à principijs rem discutiens supponit, quod hic queritur de iusto natura ali non de iusto quod ex lege positiua oritur, iustum autem naturale quod est ad alterum in duas diuidi species, quia duplex est iustitia, scilicet, commutatiua et distributiua: et commutatiua quidem quæ inter priuatos est æqualitatem arithmetricam postulat, ut si quis multo det quatuor etiam recipiat quatuor: distributiua uero, geometricam: quia à principe descendit in priuatos quasi in membra, quæ cum sint diuersæ dignitatis et meritis, proportionem istam requirunt. Igitur uidendum utrum horum aliqua iustitiarum per capitulum hoc ledatur. Et quod attinet ad commutatiuam iste sumit ut dignitatem quod ille tenetur ad mercedem conductæ domus et ministratum huic pietati, in cuius gratiam ista fiunt, et hinc ait sequi, quod nullus pauperum tenetur ad huiusmodi mercedem, quia hæc non sunt ordinata, nec aguntur in beneficium cuiusquam pauperum, sed potius uniuersitatis pauperum. Aliud autem est uniuersitas pauperum, aliud singuli pauperes. Ergo uero hic primum debentur errorum, quod iste fingit esse uniuersitatem pauperum quasi quoddam collegium legitimum, quod debet publica munera et ararium publicum, unde publica debita possit soluere, quod longè abest à statu pauperum qui sunt uelut grex dispersus non habens pastorem. Itaque mutua quæ datur ex eo mote, non collegio aut uniuersitati datur, quod nullum est: sed certis pauperibus indigentibus

NN s bus

bui: neq; pignora quæ ab illis dantur et seruatur à ministris, sunt istius fictitiæ uniuersitatis pauperum: sed sunt particulariū pauperū qui dant, et in eorū gratiā seruatur ipsis restituenda: unde si ab alijs paupibus exigeretur qui nec mutuatur, nec in gratiā eorū quicquā fit, minime exigeretur. Ex quo patet plusquā manifeste cū ista Caietani cōsideratio super quā omnē circa hoc doctrinā suā fabricat falsa sit et ruinosā, et simul doctrinā ibi cōstruat collabi. Vnde et prima et secūda et tertia eius cōclusio improbat, et quinta, si pauca tamē dixero super secūda, Ipse enim uult quod ratioe curæ pignoriū aliqui pauperes le di possūt, uidelicet q talia tradiderūt pignora, quæ nō indigeant tanta cura puta excusationis. Verū quid hæc minima sunt, et hoc est per accidēs, nō deputantur à lege: nā se paratos tales ministri exhibent etiā ad istam curā si essent omnia pignora uestes. Adde quod interuallus plus curæ exigit aliquod pignus puta argetū uel quid tale propter fures, aut si sit utrū, aut aliquod quod facile possit frangi. Et ideo nō sunt ista cogitata quæ nec debuerūt cogitari ut minutissima et nō curāda. Nā de minimis (ut ait iurista) nō curat prætor: merces enim excutiēdi uestes ferē nihil est præ alijs quæ soluantur, unde et siue hoc labore eadē esset merces. Et propterea ex hoc minutulo quod etiā per accidēs est (ut dixi) nō est reputanda iniqua solutio talis mercedis, Nā si quis uellet cōputare ac deducere mercedē laboris excutiēdi uestes quominus soluat qui nō dederint talia pignora ut accrescat eis qui talia dederunt, plus mercedis mereretur ab ijs in cuius gratiam id faceret, quā quod illi solueretur: arbitror enim

uix esset uigesima pars denarij, et per hæc patet et cōclusione falsā, imō totā penē huius uiri disputa- tione per duobus qbus maxime se fundat reiectis, cadere. Vnde tū nō est dissimulādū quod ipse cōsiderauit: cōtra nō uidetur hic modus soluēdi debitā mercedē uide- ri ut soluatur denarius pro libra mutuo accepta licet enim uidetur usura: potius enim deberet statui certa merces ministris pro suis operis iuxta id quod meretur, sicut ab ijs qui uēturi eēt ad accipiēdū mutuo, et quæ soluit aut Caiet. sed certe hoc minus iustitiæ habet ut tā- quam ille q accepit mutuo, puta, tres aureos, quā qui accipit aut minus, et ratio est i prōptu, quia si beneficiū pensandum profecto maius est beneficium eius qui accipit quā qui minus accepit ut apud Luc. 7. et ideo ta- men ista que est in lege mōtis iusta uidetur, et non illa que Caiet. affert, nā si quis dret decies puta et nō accipe- ret mutuo ultra tres aureos in omnibus his uicibus et al- ter semel acciperet totidē, id est, tres aureos, iuxta huius- modi doctrinā, qui decies mutuatus est deberet soluere pro mercede nouies plus, quā qui semel totidē, ut ipse patet, quod est absurdissimū. Quod si dixeris pone quod aliquod exigitur supra sortem excedit debitā mercedē ministrorū et domus et librorū et c. Respondeo nō est labiū hoc totum debere restitui, sed credibile est quod ea a prudentibus res temperata sit et experimento con- siderata, ut uix iste casus eueniat. Et quando eueniret ac- cidere oporteret quia plerūq; uix posset ijs qui dederunt, in pauperes erogandum esset quicquid super sit collectum esset, sed hætenus de monte pietatis.

In tractatu de cambijs, existimo eū quoq; nōnihil falli
quia tamen non omnia consideravi ut oporteret ex
te, hoc nūc tantum uolo dictum quod huius uiri circa
hoc doctrina nō mihi placet, si quando dabitur ceptum
opusculum super hoc perficiam.

De simonia uerō in secunda questione ualde illum
falli non dubito, quum negat esse simoniam, quan
do quis emit episcopatum habens animum non soluendi
tquam isto casu non sit uera emptio, quod falsum est;
non enim ad hoc ut sit uera emptio, requiritur precij so
lutio aut soluendi intentio, sed obligatio duntaxat, qua
hic fuit. Est igitur uenditio et emptio episcopatus, et
propterea simonia; et consequenter incurruntur censu
re. Simonia enim ut sit, satis est pactum, nec requiritur exe
cutionem pacti, quanquam ex parte uendentis hic utriusq;
accidit, quia uendit et tradidit, ex parte quoq; emit
maius quoq; crimē est quam simplex simonia, quia si al
dē superaddidit simonie. Adhuc si definitio simonie Hō
stiensis uera est, quod est datio uel acceptio rei spirituali
cum pacto de temporalibus et c. quid obstat quin sit si
monia; nec tamen firma est definitio ista, cui Abbas, imo
et Papa contradicit qui solam promissionem et impro
bat et punit ut est in decret. Veniens et. Nobis, de sim. Nā
etiā econuerso, si datio rei temporalis interuenerit cū
pacto recipiendi spirituale, simonia est, ut in Decr. cum
essent de sim. et consequenter canonū poenis plectenda.
Nam si in ignis ille Simon, qui huic crimini dedit nomen,
ex sola oblatione rei temporalis de hoc scelere a B. Pe
tro obiurgatus est, et dura illa sententia increpitus, pe
cunia

Nota.

tuata sit tecū in perditionē, quid amplius dubitamus
quod nō executio ipsa pacti uel uolūtatis iā patefacta cō
stituit inesse simoniā poena dignā, sed ipsum satis est pa
ctum et patefacta uolūtatis, ut sit simonia crimē; executio
uero implet illā, canones autē simoniacos puniūt, nō so
li qui executioni illā mādauerint, ut ex eis sat latē patet.
Quobrem hic et in summulis suis manifestū est, hūc
mā a canonibus deuiasse.

Rigorose nimis etiā determinauit quod secū dicens
in choro partē officij de more cū ceteris sui ordi
ni, nō canēs tanē cū illis, nō satisfacit praecepto eccle
sie, motus hoc argumēto quod ibi ut ps chori est; et nō
ut extra chorū iō ut extra chorū nō, satisfacit, quia nō
ut extra chorū; et ut chori pars similiter nō satisfacit,
quia nō audit eius uox ut chori pars sicut necesse est. Et
ut dicim⁹, q. satisfacit ut dicēs officiū socialiter cū alijs,
quia qd nō dicit ipse, audit ex alia chorite, et qd ipse
dicit, auditur ab alijs, licet nō ut a se, tñ ut ab alijs expres
sum, de quorū uocib⁹ ipse iure participat existēs i choro;
alioqn si cū accidit haberet qd ita exigua uocē ut audi
retur canēdo nō posset ab alijs, ceteris uocibus oppri
mētib⁹ suā sonoritatem nō satisfaceret, qd est incōueniēs.
Adhuc, ut alijs dicat satisfacere officio, hoc satis ē uide
tur, ut hoc dicēs cū alijs partē dicat, par ē uerō aliā au
ditur quē duo nō minus cōtingūt quā si canēs diceret, et
leo satisfacit. Quod si dicas, i hoc esse peccatū, quia nō
est auditus ipse ab alijs, et ppter ea nō satisfacere, sicut
nō satisfaceret qñ dicēs familiariter cū alio ita tacite di
ceret ut nō audiretur. Respōdeo q. satis est quod p alios
NN s. auditur

auditur quod ipse dicit existēs i choro cū alijs, de quorū uocibus ipse particeps est ut dixi, & satis est quod ipse dicat ita, ut ab existēte prope posset audiri: hoc ergo solū peccat quod quāquā satisfaciāt officio, nō tamen satis facit choro, nisi forte nō posset ob infirmitatē aut senectutē canere. tūc enim nō dubito quod et choro omnino satisfaceret, & lōge melius in choro sic diceret, quā si solus aut priuatim cū socio diceret. Si ergo possit in choro dicere & cōtēnat dicere cū alijs nō est excusandus a crimine. Si uerō absq; cōtēptu, sed ex pigriritia, incogititia, inertia aut lassitudine quadam improba, non erit sine culpa, at quod sit mortale, & quod sit praecepti praeuaricatio non est dicendum uero iudicio: & sic audiui nonnullos prudentiores censuisse, Quod forte & ipse agnoscens, in summula mitius locutus est.

Circa ordinis formā quod exigit cōtactū simul cū dicto cōcurrētē, ut cū dicitur, Accipite &c. oportet omnes simul tāgere ante finē uerborū, contra quod nonnulli obseruat, durū ac superstitiosū nimis uidetur, nec ratio cōueniēt, ut putat, imō nec rōni cōsonū, ut ego arbitror. Videor etiā recordari, quod alibi ipsemet cōtra rīū doceat sed locū mō nō memini. Quod ergo hic nō bene patet, quia duo quae praecipue ipse affert pro hac parte, nihil mouēt. Primū est quod uerbū accipe & accipite est praesentis tēporis, quod praesens tēpus cōcluditur in eo tēpore, quo sit uerborū prolatio nec ultra extēditur, sicut si indicatiuē diceret q; tu accipis calicē uel librū, ut uera sit enūciatio opus est quod tūc accipiat quū uerba profert: & nō extēditur tēpus hoc praesens significatū ultra id quod est post prolationem uerborū. Verum quod

haec uana sint & falsa, innumeris pene instātijs cōstat. Nā cū Christus dixit, hoc facite in mea cōmemorationē ridiculum esset exponere, quod tūc deberēt facere intra terminū prolatiōis uerborū, similiter dicitur dixit praedicare euāgeliū omni creaturae. Similiter contra mādāta his uerbis praesentibus tradita stultis esset dicere, quod statim deberent impleri ante finē prolatiōis uerborū, ut ēt illud, Date elemosynā, & mulda, & falsum est quod praesens tēpus imperatiui uel se cēseatur sicut indicatiui. Nā qui indicat utens praesentis tēporis, rem pūte esse enūciat cuius exiti oportet cōgruere dicto ut uera sit, Ab eo enim q; est aut nō est, uera est enūciatio uel falsa. At qui imperat etiā uerbo praesentis tēporis, impossibile est ut imperat quod sit, sed quod fieri uelit, ideoq; de necessitate spaciū cōueniēs ad faciendū quod imperatur, nec tam propterea ac superstitiosē accipiendū est dictū, ut res inde fiat. Itaq; morosissimū est dicere quod tēpus prolatiōis sit tēpus intra quod debeat obediri imperio: nā pro paucorū uerborū subito fit et trāsfit, nec pōt homo cōceditū esse intra tēpus illud ad id faciendū quod imperatū est, quod, antequā prolatū fuerit, nō est intellectū. Si uera si quis uocauerit aliquē & dicat, Veni, oportet quod an sit uerbū prolatū quā intellectū, & ob eā causam nō mēsuratur tēpus parēdi dicto, cū tēpore prolatiōis uerborū. Secūda etiā ratio nihil ualet qua ipse reiectū materiz id exigit. Quoniam sacramēta (in q; hoc est ut quod profertur in praesenti, ita accipiat ut nō sit tēpus prolatiōis uerborū, ut cū dicitur hoc est corpus meum, id enim non ad propositum, cū sit haec oratio enunciatua,

enūciatiua, uel potius recitatiue dicatur et nō significatiue. Quod si dixeris hoc presens tēpus non terminatur prolatiōe uerborū, quæ erit regula terminatiōis eius. Repondeo in re, id est, æquitas, nā et apud iurisperitos sultos cū quis a iudice dare iubetur, statim, consideratur tēpus aliquod iuxta æquitatē et humanitatē quādam. Ita q; ipsa ratio facile potest hæc cernere. Itē ipse mores et consuetudo. Quocirca nō erat absq; ratione cōstanti reprobanda hæc episcoporū cōsuetudo, et inijcere scrupulos in mentes eorū qui plus satis scrupulosi interdum fuerint.

ANNO TATA RA

ptim circa summulam Caieta
ni ad admonēdū, magis
quam disputata ad
explodendum.

De uenialibus potest esse quilibet sacerdos idoneus cōfessor, dubito, imō periculosum arbitror.

Absolutio sacramentalis excommunicati quāquā illi te fiat, facta tamen tenet. Cogitandum puto.

Aceptio personarū qua minus digni in distributiua iustitia eliguntur, facit reū culpe et obligat ad restituēdū. Hic uide, quomodo, cum nō sit quæ situm ius, oporteat restitu.

Avaritia ut est inordinatus appetitus habēdi, nō facit mortale, quia nō est contra charitatem sed contra.

ter. Caue.

Auspiciam

Auspiciū et auguriū tolerabilia interdū prædicat, si sumatur, inquit, cōiectura uel suspicio de his tã quæ celestia corpora se possunt extendere. Caue.
Circa bellū docet quod iam cœpto bello nō tenetur rex iuste bellum exercere, reuocare illud oblata sibi satisfactione: quia (inquit) acquisiuit ius uindicandi. At oportuit probare, nā cōtra scriptum est, Nihil uindictæ ego retribuam. Itē sunt casus in quibus possunt iustari bellatē, quos hic homo non aduertit, ut puta si captiui uidebatur eos fouere dona causam. Ad hæc bella acceptio nō facit magis dominum uindictæ. Itaq; mea hæc erat cōsideranda.

Circa opus quod habet episcopatus, quod est graue et c. dicit nō esse malū postponere digniorē, sed salu est eligere dignū, quia hic nō est acceptio personarū et nō fit iniuria digniori, et nō uidet quod minus prouideatur ecclesie.

Vide in uerbo Beneficium prope finē, et in uerbo Electio. et nota quomodo arguit negatiue quia minus non iubet digniorem et c.

Dignitatis etia uitū ponit, ambulare manibus et pedibus nisi ioci gratia, et re turpissimā. Quis autem faciat unquā? Sed utrū bestie ambulat manibus?

Circa blasphemiam putat, q. dicere ad corpus dei, uel contra sanguinē irreuerēter nō sit mortale, quia nō est contra deum sed præter: tanquam irreuerentia dei nō sit contra deum: Caue.

Circa actiones clericorū, ipse nihil, phibitū a iure putat esse mortale peccatū, nisi quod est de se contra charitatem

Beneficium
Electio

charitatem, quasi non sit contra charitatem non parum
superioribus. Adam ergo non peccasset mortaliter &c.
Item nihil fieret mortaliter illicitum quia prohibetur
te sua regula, quod est contra ipsummet, qui facit de
multis quod sunt mortalia propter prohibitionem, ut co
municare non ieiunium, & non communicare in pascha &c.

Circa communionem & uaticum, uult non esse mortalem
pretermisione quia non est preceptum: nec sacramen
tum hoc est necessitatis, sicut nec extrema unctio. Item
quod si concubinarij & usurarij & huiusmodi in articulo
mortis uolunt sumere uaticum, debet prius provideri
scandalo, scilicet publicando quod uere dimissum sit con
cubinatus & usura &c. Ego uero quia in eo articulo
lo sepe numero non possunt hac fieri satis esse puto fieri
postmodo. Interim uero cessare scandalum ex parte suis
eo quod actum agit qui recte non potest fieri, absque pro
posito efficaci dimittendi illa.

De concubinato sic ait, quod duo includit scilicet
peccatum fornicationis & statum peccati mortali
lis. Unde (inquit) ad ueram poenitentiam exigitur non solum
abstinere ab actu illo carnali, sed etiam recedere a tali
statu quasi uero non recedat a statu, qui ab illo actu reuocatur
ait: non enim est concubinatus sine actu aut uoluntate id
agendi. Verum est, quod propter scandalum publicum
debet id fieri, ut non putetur concubina &c.

Circa confessionem iniecit scrupulum de reticendo
peccato, per cuius manifestationem est periculum sa
me aut uitae alienae. Quo certe in loco si quis tenetur con
fiteri sic, ut non pareat fame, ut quomodo debet alie
nae parcere: & quia quod in confessione dicitur non uidetur
dici

huius aut reuelari, non uideo quid hic sit cauendum, nam si comit
te non famam suam et uitam audiendi, quo non committer alienam
quapropter supfluo puto datas cautelas aduerti sacerdotem
non habitu occulto &c. ut ipse superius consulit.

Confiteri per interpretem non tenetur quis, ait Caietanus,
quia interpres non tenetur sigillo confessionis: habet enim se per modum confitentis non audientis. Imo etiam
audientis. Nam primo audit loco sacerdotis.

De homine qui non est paratus ulla acceptare satisfac
tionis poenitentiam, quod in tali contumacia sit di
gnus absolui licet asserat Caietanus & alij quidam, non ab
re tamen ipse sic ait, quod qui in homini perinacia perstat, non
multum ab inferno distare uidetur, & certe si sacramentum
hoc perficitur satisfactione, id est satisfactionis impositione,
non est perfectum hoc sacramentum, cur igitur non uitiosum? Na
que contritio est hominis uolentis hic satisfacere quouis modo pro
suo peccato. Certe aut infidelis est iste aut irrationalis et stultus.

Notat de excommunicatione inquisitoris qui odio uel
amore &c. quod actus interiores cadunt sub iudicio
ecclesiastico, quatenus tamen inquit ad aliquod externum procedunt,
scilicet confessionis uel omissionis. Sed quis nouit an illa
confessio uel ommissio fuerit ex odio uel amore? & non
sunt haec diligenter ab eo cogitata nec tractata.

Circa manus uiolentas clericum, quod ait non esse man
uum uiolentam si quis exilium praecipiat aut confinia, ne
scilicet ex tali loco exeat, non est facile admittendum nam quo
modo carcer uidetur & manus uiolenta satis cessatur.
si haec imminet non parenti.

Nota distinctionem huius hominis inter manum sacrile
ga absolute, et sacrilegam ex iniuris positione, qui
declarat

declarat sacrilegam absolute, iniquam clerici percussio-
nem: ex iuris uero positione sacrilegam, si laicus nocen-
tem clericum condemnet aut uerberet correctionis gra-
tia, aut etiam occidat uindicta publica causa. Quasi ue-
ro et haec non sint iniquae percussiones, cum iniquitas
ex eo quod quis meretur tantum pensetur, uerum etiam
a quo, Male igitur et omnino super suo consideratur
haec distinctio.

Circa excommunicationem sepelientium manifestum
usurarium, uidetur errare, quia non uult parochus
iubentem aliquem talem sepeliri, et ipsos sepelientes ex
communicationi subiacere. Vide. C. quauquam de usin. 6.
et clem. eos qui de sepultu.

De excommunicato qui se ingerit in iudicio ad testifi-
candum et iurandum non putat esse mortal, et in
tamen iniuria in deum qui ait, Peccatori dixit deus quare
tu enarras iustitias meas?

De obseruantia dierum festorum licet multa dicat di-
gna examine, illud omnino notandum, quod in festis
dare locum ludis, iocis, ocio, spectaculis, uenationibus pu-
tat non esse mortale, ratione talium operum: quia non
sunt (inquit) seruilia, tamen quia omittitur diuinus cultus
tuo imo ludibrio exponuntur Christiana festa praesertim
a magnis utris qui haec faciunt, graue putat esse peccatum.
Sed cur non mortale cum exponuntur ludibrio diuina et
cultus ipse omittatur?

De gloria humana loquens dicit, quod Lucretia ele-
git adulterium ne infamaretur, hoc in loco uel est
lapsus memoriae, uel mendosus est codex non enim adul-
terium

ipsum ipsa, quae uim passa est, sed propriam necem, ele-
gat uolentiam testificaretur.

Abitum suum Clericus metus causa iter agendo
potest occultare, imo etiam negare se clericum,
hoc non est amplius quam officiosum mendacium,
puto sic dictum, omnino uerum.

Hereticus occultus non est excommunicatus, nisi sal-
tem exterius, uel si bimet ipsi protulerit uerbum.
falsum existimo, Sed alibi tracto.

Isurioniam non damnat nisi ex ea, iniuria proue-
niat in Deum uel homines, aut inhonesta proferat
uel adulatoria, Sed aliter Sancti, et uera religio
est. Nam per illam multa mala fiunt. Tu ergo uide dist.
de donare, et c. qui uenatoribus. et de consec. dist.
pro dilect. et c. q. i. c. a. et c. ff. de his qui non in sa. l.
ait Pretor et c.

De homicidio uide quod non concedit, etiam si quis
maiestatis reus dicatur quod ualeat occidi man-
dante Rege, absque eo quod audiat. Et tamen ipse uult
quod homo priuatus possit occidere tyrannum. Contra
hoc dogma ego alibi disputo, puto enim hoc esse con-
tra concilij determinationem, licet ipse nitatur sol-
uere.

Negat ex professione teneri religiosum ad horas
seu diuinum officium: quia monachus non tene-
tur distinguatur a clerico regulari in hoc, quod ille
diuinis officiis, monachus autem ad contempla-
tionem abstrahendo et c. Sed certe nulli unquam mona-
ch.

chi fuerunt ordinati absq; hoc ut dicant officium, nec sunt
militi et religiosi. Et similiter conuersi tenentur et c. lxx.
manifestum uidetur ex regulis et consequenter ex pro-
fessionibus eorū, et non sola consuetudine, sed instituto.

Ad ieiunium omnes teneri inquit nisi rationabili
causa excipiat, et putat quod rationabilis causa
sit, non solum que uera est, sed etiam que estimata debet
ieiunare. Hec ille, tamen sua non sepe mentitur iniquitas
et aliquis recte possit iudicare de seipso. Quod etiam uidetur
quod ad captandum somnum liceat frangere ieiunium,
quasi ieiunium non sit ad macerationem corporis et con-
stigationem, et quasi copulari non debeat uigilijs, et si
uerum, spiritalis homo iudicet.

Quod etiam excusat curiales qui ieiunant in timore
propter consuetudinem, scio placere multis, sed ut
talis consuetudo sit potius abusus, et an tale
uerum, spiritalis homo iudicet.

De imaginibus astrologicis uidere potes quid sit
somnia et scribat super secunda secunda.

De iudicio, homo qui credit firmiter ac temerarie
proximum in mortali, non peccat, inquit, mortali-
ter, quia non de seipso iudicat, hoc falsum ac periculosum
existimo.

De laruis licentiose loquitur uolens iuuentuti esse
licentia hac, per quam tamen innumera mala contingunt.

De solutiōe maleficij per aliud maleficij, quid sit
quod potest homo habens forte nocentem in quoque
uis maleficij, puta in laqueo, soluere laqueum illum sine
peccato

peccato et c. At hec mihi uidetur ludibria: quia demon-
stratio non alligatur laqueis suis, nisi forte deus sic uelit oc-
culto iudicio, sed non potest hic dari regula et scientia, ita
ut ne uerus in hac doctrina sit laqueus.

Saepe numero docet, quod eligere malitiose peccatum
sueniale, ut uanè mētiri, diligēs hoc uanè, non sit mor-
tale, quod non puto.

Vide materiā matrimonij circa sextū caput quoniam non
intenditur proprijs fines matrimonij, uide et circa ca.
uide quomodo defendit medicos qui non seruāt cap.
cum inter. extra de poenitē et remiss.

Vide de ordinatiū ritibus, quomodo non ualide cu-
rat de contactu praesertim cum pontificalia uaria
sunt, et producit euge in cōcil. Florē. qui tractans mate-
riā ordinū nūquā facit mentionē de tactu et c. Et hoc cō-
trarium qui tanto pere alibi curat contactum et c.

De ornatu indecenti, si minus decēs fuerit et minus
castus, sine peccato esse cēset, quādo cōsuetus fue-
rit, et introductus fortē ne peiora fiant.

Tē si ornatus relatus ad personā est excessiuus, cōiter
tamē uidetur uenialis, inquit, huiusmodi excessus su-
perbus, stultus, et uanus et c. Caue et memēto diuini qui
in duobus purpura et bōssō.

Tē uide de scādulo q. dat mulier se adornās uanè sup-
flue ut pulchra uideatur, et si enim norit hominē in ca-
sa propterea, docet quod non peccat mortaliter. Vide
in suis comm. secunda secunda. q. 169. Caue.

Qui se exponit periculo peccandi cundo. u. g. ad
locum siue societatem in quibus est periculū pec-
candi

Inconstancia
doctrinae.

not

candi mortaliter ab aspectu, persuasione, commoditate non est ex suo genere mortale: quia in sue libertatis arbitrio restat peccare mortaliter etiam presentibus talibus occasionibus. Vide etiam reliqua quae sunt periculis.

Iurans se facturum quod est ueniale peccatum, non peccat mortaliter. Caue.

Item iurans se non facturum bonum aliquod supererogationis non peccat mortaliter, et tamen ipsemet dicit quod homo tenetur non ponere obicem spiritui sancto licet non teneatur facere illud bonum, quia de re sequitur quod aut seruabit iuramentum, et tunc erit peccatum ponendo obicem, quod est mortale, imò putando religiosum, quod Deus sit patrocinator criminibus aut non seruabit, et sic manifeste erit periurus. Nam uere sic oportet deficere ueritatem iuramento promissam, ut iuramenti religione debitam, et haec satis, ad hoc ut constitutur mortale, quod ille non animaduertit: ego enim etiam existimo quod iurans se facturum actum octosum peccat mortaliter ex irreuerentia tanti Dei, aduocati in testimonio ad uanitatem.

Circa relaxationem iuramenti dicit, quod potest liberare relaxari ab eo in cuius fauorem est factum, quod tamen non uidetur semper uerum ut notant doctores. ex. et praeterea de sponsalibus etc.

Non putat mortale praedicatum in mortali, quia praedicare non est sacramentum. Opus est hic consideratione.

De pusillanimitate loquens, errat ut puto quando illam facit peiorē presumptione, cum presumptio uerbis sit, pusillanimitas uero ab eo uicio ualde distet, quod est magnum, et propinquior humilitati est, quae magna uirtus. Et quamuis à magnanimitate distet magis quam presumptio, nescio tamen quae sit magnanimitas in Christiano. Vnde etiam quod abutitur euangelio ad de homine abscondente talentum, quia ille nequam ex pusillanimitate fecit, sed inculpando dominum qui uolebat exigere etc.

Repraesentatio putat esse iniquas, quando in personae sunt non in res tantum, quia pater non portat iniquitatem filii, et est diuerso. Et tamen ipse dixit quod repraesentatio est species belli particularis, et si non licet in personas cur in res?

Circa restitutionem ait, minister usurarii tenetur ad restitutionem, durum uidetur, quia ipse nihil accepit, et damificauit propriè: neminem enim sua sponte admissit, et non pellexit eum, quod si restitueret nunquid potest ab usurario repetere cum non pro illo uideatur reuocatus? forte minister tenetur quia lucratus est ex hoc ministerio malo saltem salarium et quantum fert salarium tenetur, cogita tamen.

Circa consensum in iniustitiam ubi dicit, quod homo qui uidens unita praecedentium uota, quae satis sunt ad rem cōficiendam, si cōsentiat iniustitiae, non tenetur ad restitutionem, quia non uidetur esse concausa, quod decipiatur.

DE palpone bene dicit: Sed potest poni sub alio mebro, uidelicet consilij: nam satis consilia qui laudat fieri malum, et sic hortatur.

Vbi dicit quod si quis rem emit alienam ac uendita alteri tanto quanto emit precio, ad nullam restitutionem ipse tenetur: sed solus ille apud quem res est, quia aliena est, et alter non est ex ea factus locupletior, errat manifeste, quia tenetur cimenti restituere precium suum cum rem alienam uendiderit. Nec obstat quod ipse non sit factus locupletior. Non enim hoc exigitur ut qui ad restitutionem teneatur.

Homo bona fide inuitatus ad coenam comedens de alieno uitulo, tenetur quatenus est locupletior factus, id est, quatenus propter hoc non expendit ad coenam dum domi sue, quia usus est re aliena, imperite dictum existimo, non enim usus dicitur rei alienae in his qui ipso usu consumuntur, nam ipso usu transfertur dominium.

Circa restitutionem fame docet, quod si quis uerum dixit, non debet dicere non esse uerum, sed se iniuste infamasse: uerum haec restitutio apud sapientes consistit inquit infamiam, qui bene intelligerent. Non ergo sic facienda est restitutio fame. Quomodo ergo non docet. Circa ordinem restitutionis, quod ait, primo restitutionem licite accepta, deinde quae illicitae: non probat nam ut mihi uidetur, in pluribus aberrat.

Tem nota quod ponit adultera sicut meretricem non peccare accipiendo ex turpitudine, quod non est dicendum de adultera, quia non est par ratio. Alia etiam multo non

probo continenter dicta.

Circa schisma, non placet quod ait, quod non uideatur inueniri a sacris conciliis damnata haec heresis negat unitatem capitis in ecclesia, id est, uicarium in loco Christi.

Circa simoniam, quod ait, Si non est traditum quod est uenditum, licet sit precium datum, non incurritur simonia. Item in eo quod putat hanc simoniam esse mentis, non in ueritate quantum ad crimen completum exigitur, sed quantum ad poenas tantum, et quod si praesentatum est, restituendum est ipsi emptori, cum tantum ex parte sua ipse compleuerit simoniam, minime probat. Et quod addit si auctoritas iudicis interueniat, tunc non crederem illi restituendam, sed in poenam ab illo tollendam. Sed hoc quo iure si non est consummata simonia, et si non est abdicatum ab eo pendente consummatione simoniae quantum ad poenas? Vide lector ut libere loquatur a ueritate, a qua etiam discedens, non ualebat in totum discedere.

Circa somnia, uide quo modo ponat temerarium iudicium, ueniale, cum ad tantum periculum adducit quatuor ipsemet exponit, uidelicet quod meretur tales qualia obseruat, ut daemones sese admisceant ad fallendum et alia et c. Adde quod sortem diuinatariam ponit inter criminalia, cur non et somnia similiter?

Tem nota quod consulere euangelia ad secularia negotia, quod Aug. reprehendit (quia est irreuerentia dei) non putat mortale, nec contra charitatem: quia non est contra reuerentiam

reuerentiam, sed prater. Et primo ait esse irreuerentiam. Et nota quod subdit: Ait enim quod posset talis fide et reuerentia ac necessitate fieri, ut nullum esset in hoc peccatum. *Caue.*

AD hec, de superstitionibus et presagijs futurorum creditis ita loquitur, ut parvipendere uideatur, nec attinere ad religionis offensionem, quasi sint experientia certa ex traditione maiorum etc. et ait, quod hec posita sunt euenire a causa celesti illam, que est causa futurorum casus a presagio presignati. O hominem male presagium.

AD hec, superstitionem, quod oblatum primum crucis in parascence, et ad modum annuli redactum, et sic gestatum in digito esse remedium ad certas infirmitates, non aulet damnare. *Caue.*

DE suspicionem uehementem quamuis temeraria, esse non esse unquam mortale. Cogita.

CIRCA Tyrannum bene docet, quod licet ab eo petere iusta, sed non bene similitudinem ponit sic dicens, sicut enim luxurioso sancte consulitur ut non adulteretur sed fornicetur, hoc est minus malum committat: quia sub intelligitur si luxuria uti uis, ita occupatori domini sancte suadet, quod minus male utatur dominio illo etc. Manifeste enim deficit similitudo: quia in hoc consilium actus illicitus, quod est fornicari.

CIRCA uectigalia que iniuste et proponit, si posita sunt a principe, etiam iniuste, forte debet subditi solvere, quia propter peccata eorum hec sunt. Unde licet iniuste exigantur, iniuste tamen forte non soluantur.

ratione scdali ac seditionis uitandæ debent solui. Circa collectas, uidetur etiam errare, quum ait, si ta men cõmunitates sibi ipsis etc. Nam eadem ratio de gabellis, si communitas cõsentiat: quia nulli facit

Circa uota stulta et displicentia Deo, uide quod magis accedit ad ueritatem, quanquam non pertinet ad eam, loquendo de uotis factis contra id quod est sensus, quam quando loquutus est de iuramento ac per iuramentum, quia hic uidet quod per hec attribuitur Deo quod non est dei, (uidelicet) probare aut acceptare huiusmodi iuramentum. In hoc autem excusat, si per ignorantiam faciat credere non displicere Deo: imò, inquit, etiam si credat displicere hec Deo, sed quasi peccata uenialia: quasi liceat errare quod hec est blasphemia, secundum uoti naturam.

Vide de uoto, si deus faciat ut ex illa filium habeat quod putat esse ualidum: cui non repugno, sed co gito, quia forte aliud est uouere simpliciter, si habeo filium, aliud si dono Dei habeo: quia presumptuose utatur optare, et quodammodo petere filium ex concubina illicito. Nam hic uerificatur, quod Deus peccatores non audit.

Potest etiam ualere uotum conditionale de ingressu religionis, puta, si committat adulterium: ego uerò non existimo, quia non debet esse causa talis intrandi religionem, neque religio in pœnam est danda. Quid enim si formatus sit ad ingressum religionis, ut sic peius factum

rus sit in ea? Certe hæc meditata non sapiunt spiritum.
ET hæc satis aduersus commentaria Caietani. Ne
 quod alia plurima non annotauerim, tum in logi-
 cis, tum in scholasticis questionibus, sed quod hæc satis
 sum arbitratus ut constituam iudicium prudentis le-
 ctoris de omnibus, ut legat huius uiri commenta cum
 formidine & cum iudicio.

FINIS.

LVGDVNI

Mathias Bonhomme

Excudebat,

1542.

REGESTVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRST
 VXYZ AA BB CC DD EE FF GG HH II
 KK LL MM NN OO PP.

Omnes sunt quaterniones, dempto PP
 qui est duernio.

INDEX EORVM

quæ in hoc uolumine ex zelo ue-
 ritatis uel defenduntur, uel
 arguuntur aduersus ea
 quæ in Cōmenta-
 rijs suis docuit
 Caietanus.

Excerpta ex primo libro.

PISTOLAM AD HE-
 braeos esse Pauli & canonicā pro-
 batur quā euidētissimē. Quod
 Hieronymus sit regula discretio-
 nis canonicorum librorum refela-
 litur. Item quod Hieronymus ha-
 buit illam epistolam ut uerē Pau-

lus uerē canonicam euincitur. Si non sit certus autor hæc omnia a
 uerē scripturæ hinc non sequi non esse canonicam. pag. 13. usq;
 sed ac periculosè dici sola scripta ab Apostolis uel ab ad. 29.
 esse probata auctoritatem sacræ scripturæ habere. Re-
 spondentur eius argumenta quibus nixus est probare nō
 esse canonicam: & ostenditur quā uanè ac perniciosè
 nixus sit Caietanus reprehendere tantum autorem, &
 quod est mirabilius etiā de imperitia Hebræi sermonis.

Defenditur

INDEX.

Hec à pag.
29. usq; ad.
48.

Defenditur et Epistola Iacobi quod uerè fuerit Iacob
Apostoli fratris domini et ostenditur mira falsitas
et deceptio hominis in eius argumento. Defenditur
et due postreme Iohannis Apostoli et illa Iude
ut canonica, et retunduntur inania eius argumenta.
Similiter et ultimū caput Marci, et historia Adu-
tere, et alia quedam que contra Hieronymi autori-
tatem, quam tamen ipse statuerat irrefragabilem, ne-
gat esse canonica, et certa fidei. Tum obiter co-
nē tamē, differitur de libro Hester et Thobie Sa-
dich et sapientie et Ecclesiastici. Et de historia Sa-
fanne et Iaci Daniels et Belis Draconis. Item de
libris Macchabæorum qui et ab iniuria Caietani de-
fenduntur, eo quod et horribiliter presumpserit eo-
rum autorem reprehendere quod nullus unquam ca-
tholicorum est ausus. Hic etiā obiter agitur in Eras-
mum pro libro Apocalypsis.

Hec à pag.
48. usque ad
55.

Arguitur quod ausus sit etiam ferè Lucam Euangelistā
reprehendere de ueritate historie, et quodā modo
subdubitare. Item de ratione Grammaticæ immerito
ac ineptē, Et de audaciā emendandi scripturam plu-
ribus in locis non tam etiam arroganter quā rati-
culē. Et de punctis receptis, pro arbitrio mutatis
quam insolentissimē.

Pag. 55. usq;
ad finē libri.

Redarguitur quod immerito nonnunquam à uulgata
editione recedit, et ab usu Ecclesiæ, imò et ab Apo-
stoli Pauli citatione, fretus Rabbinorum suorum ex-
positionibus. Ibi dem notatur circa Canonizationē
Sanctorum

INDEX.

Sanctorum. Et alia quedam scitu digna pro autori-
tate Ecclesiæ in cultu diuino. Posthæc notatur quod
audet subarguere Paulum Apostolum, quod Eua-
gelij terminos circa sententiam excommunicationis
transgressus fuerit, et à Christi traditione recesserit.
Et circa idem de mala interpretatione reprehē-
ditur ad locum Pauli. 2. ad Tess. cap. 3.

Excerpta ex secundo libro.

Scripturarum interpretationem primum præmit Pag. 63.
tur radix errorum eius quæ est in duobus. Vnū
est quod interdum abiicit ueritatem literæ et histo-
riam in metaphoram transfert: Alterum quod sen-
sus mysticos nonnunquam minus probat quā de-
beat. Ibi agitur de magno et periculosissimo errore
quod negauit Heuam uerè de costa Adæ edificatā
et alijs quibusdā.

Primo incipiendo ab Euangelio Matthæi primum Pag. 65.
reprehenditur quod inutilissimo argumento quo eius
intellectus, ut aiebat, cōvincebatur, asserit Matthæū
non scripsisse Euāgelium Hebræicē et similiter epi-
scopum ad Hebræos non fuisse scriptā Hebræicē.

Deinde à primo cap. usq; ad ultimum notatur de falsis Pag. 68. usq;
expositionibus: quæ uidentur nonnihil offendere. 75.
Graviora autem eius errata misis alijs, hæc fermè
sunt. Circa Genealogiam Domini, de generationi-
bus tacitis ubi magis inconsiderate, quā noxiè er-
rat

INDEX.

rat, & in exponendo illud. Antequam cōuenirent,
audacia magis notatur. Et de stella que apparuit.
Magis error notabilis contra omnes & inconstan-
tia doctrinæ ostenditur: intermiscetur tamen plura
notatu digna.

Pag. 75. usq. Notatur quod obrenunciationem & medicatē Christi
que. 89. & discipulorū conatur periculosissime abolere, &
mendicantium collegia reprehendere cum magna
tamen suæ inconstantia doctrinæ.

Pag. 89. usq. Notatur quod ignorauerit quid sit Dominum non ueni
que. 97. se soluere legē sed implere, & alia plura magni mo-
menti super sermone Domini.

Notatur de graui lapsu quod Dominus in auditorum li-
bertate dimiserit acceptare suam expositionem de
Elia Notatur quod in firmat Matthæi testimonium
de Christo interpretantis illud Psalmi. Aperiunt in
parabolis os meum: quod nescio quæ p̄a aures fere
re ualeant.

Pag. 103. Expositio parabole de grano Synapsi ut inepta & fal-
sa secundum proprietatem sermonis & iniuriam
Euangelij continens reprobatur: & similiter exposi-
tio parabole de sagena.

Pag. 107. Nō peritè tractat quod dixit Dominus uerè contra tras-
ditiones hominum & praelatorum statuta non eo lo-
co habet quo debent haberi.

Pag. 114. Non sobriè loquitur de custodia Angelorum super ho-
mines sine causa ponens in questionem iam creditam
& receptam.

Parabolam

INDEX.

Parabolam serui nequam nō misereantis malè tractat mi Pag. 117.
nus ponderans charitatis Christianæ radicem.

Notatur perniciofa & pessima eius doctrina de uotis re Pag. 118. usq.
ligiorum contra suam professionem atque scri- que. 119.
pturam.

Notatur quod minime intellexerit uerba illa. Et erunt Pag. 125.
duo in carnem unam contra Apostoli sensum.

Notatur uerba illa Petri Ecce nos reliquimus omnia malè
tractat. Qui locus debet scribi maiuscula litera &
notari paragrafo, ubi incipit. Illud quoq; admi-
randum.

Parabola uinee, Notatur quod periculosè exponit Pag. 128. &
projectionē Domini peregrè, Et quod inquit Domi- 129.
nus in Sadduceos nō directè probasse resurrectione.

Collectionis mandatum de proximo malè tractat cōtra Pag. 130.
sanctorum longe ueriores ac saniores interpreta-
tionem etiam Pelagiano dogmati fauens.

Inepta doctrina ad agnoscendam humilitatis uirtutem. Pag. 136.
Parabolam uirginum in pluribus malè tractat & curio Pag. 138.
sum intellectum inducit ac falsum.

De igne inferni notatur eius uaria et perplexa doctrina. Pag. 139.
Notatur quod loco scripturæ seipsum citat, id est, citat Pag. 140. &
scripturā ut ipse propria autoritate emendauit, aut 141.
potius corrumpit.

Notantur et alia plura digna repro-
batione, ut de somnio uxoris Pilati. De causa cur Pi-
latus tradidit Christum flagellis. De tenebris in cru-
ce existente Domino, De regulari forma baptismi
nō & notatur incōstans, & alia quedam suspecta.
Notatur

INDEX.

- Pag. 143. Notatur expositio de calceamentis et sandalijs et falsa eius doctrina circa euangelicas traditiones.
Pag. 150. Notatur de audaci assertione nec immerito circa tem-
pus Pasche quod obseruauerunt Iudei et breuiter in-
dicatur probabilior solutio questionis.
Pag. 151. Inepta interpretatio eius notatur circa illa uerba, Prin-
quam gallus cauet bis &c.

Excerpta ex libro tertio.

- Pag. 151. Circa illud, Quia respexit humilitatē ancillae suae, nota-
tur quod Erasmus secutus discedit a ueriore sancto-
rum interpretatione sine causa. Adijcitur et qua-
dam eius inepta expositio super cantico Zachariae.
Pag. 157. In multis circa illam peccatricem notatur interpretatio
eius.
Pag. 160. Notatur eius doctrina de ciborum delectu.
Pag. 161. Et quod inepte colligit. 70. discipulos omnes fuisse pra-
edestinos.
Pag. 162. De opinione Philosophorum circa prouidentiam Dei
erga singula, periculose docet.
Pag. 170. Historiam de Lazaro et diuite absq; causa et impru-
ter uocauit in dubium.
Pag. 172. Filios huius saeculi a filiis resurrectionis perperam distin-
git, ibidem periculose signa aduentus Christi inter-
pretatur.
Pag. 174. Notatur eius expositio illorum uerborum, et tu aliqui-
do conuersus confirma fratres tuos: etiam ut pericu-
losa

INDEX.

- benigne ad bonum sensum trahatur.
Notatur eius expositio super illis uerbis domini, quam Pag. 174
eo misi uos sine sacculo et pera et c. et germanus
expositus est intellectus.
Notatur in eo quod ait Iesum habuisse proprium. Pag. 197.
Probantur argumenta eius ut futilia, quae inducit ut 203.
Probet peccatricem, de qua apud Lucam, fuisse soror
Lazari.
Notatur eius expositio circa unktionem Mariae Ma- 207.
dalene, et alia redditur.
Notatur perfectior paupertas, et quod Iesus uoluit Pag. 217.
seculos portari a suis, ut minus perfectos solaretur.
Circumspecte dicit praeceptam fuisse Iudae a domino Pag. 219.
productionis accelerationem, nec Iudae peccatum
preordinatum fuit a Deo pro salute nostra, nisi
permissione etiam supposita Iudae mala et peruersa
uoluntate.
Circumspecte exponit praeceptum charitatis, negas Deum
obligasse nos ad ponendum animas nostras pro mi-
seris. Hic inaduertenter omissum est contra illum, te-
stimonium Ioannis dicentis, in hoc cognouimus cha-
ritatem Dei, quoniam ille animam suam posuit pro
nobis, et nos debemus pro fratribus animas ponere.
Pag. 225. Quod nimis quidam eius errores manifestantur, et 225.
Pag. 225. excutitur eius indigna expositio uerborum
Iesu, si male locutus sum &c.
Pag. 230. Quod ueritas exploditur, quod Petrus non ter tantum, 230.
sed septies, aut quinquies, negauerit Christum.
Pag. 233. Et quod hic plures eius meditationes ad interpretationem
cap. 20.

INDEX.

- Pag. 247. Io. expēdi atq; explodi meritisimè, quæ digna sunt leſa.
Periculose dicitur solos prædestinatos explicari à Domi-
no pascendos & regendos à Petro.
- Pag. 251. Perniciosè, nec minus ineptè, notat cōtra uotum pauper-
tatis, idq; etiam sequenti pag. fictili argumento de
Anania & Saphira confirmat ad stuporem.
- Pag. 252. Falsò colligit non incepisse solennitates martyrum in
primitiua ecclesia.
- P. 254. Falsò colligit in die iudicii reperendos aliquos nuntios,
id est, nec antè mortuos nec morituros.
- Pag. 255. Periculose notat de ieiunijs non præceptis, sed sponta-
neis, & de impositione manuum in Paulum & Bar-
nabam quæ ignorabat asseruit: nonnulla quoq; ali-
gna nota, quæ adiecit, continenter notantur.
- Pag. 258. De libris qui Dionysij Ariopagite titulo inscribuntur,
prorsus irrationabiliter in dubium uocat, an sint il-
lius Dionysij consentiens cum Erasmo & Luthero.
Sunt & alia quæ hoc eodem libro notantur, cerit le-
ctu digna, ut spiritus hominis agnoscat.

Excerpta ex quarto libro.

- Pag. 267. De christo, quòd sit Deus personaliter, nō essentia-
liter, usq; ad pag. 271. periculosa positio. Item de unione, quædam insolē-
ter dicta & periculose. Et alia plura nota digna, in
quibus periculose errauit, & parū pie loquutus est
circa filiū & Spiritū sanctū in exponēdo scripturam
De regia progenie. B. Virginis, & de eius summa mi-
seratione, non satis doctè meditatus est, & nonnulla mi-
nus honorifice atq; indignè, ne dicam spurcè, de illa
sensit
- insit & scripsit: item non solum falsò, uerum etiam
inconsideratissimè contra scripturas & semetipsum
putauit Ioseph patrē. S. Iacobi fuisse ex alia uxore.
deleguntur perpetui eius errores & ostentantur, de Pag. 172.
libello suo de conceptione. B. Virginis, extracti pe-
nè usq; ad finem libri quarti. Et hic uelim amatorem
ueritatis, nō addictos zelo malo & falso, & nō se-
cundum scientiam.
na angelos, de eorum numero & eorum substantia, Pag. 377.
quo sunt meritò annotata in fine libri.
- Excerpta ex libro quinto.
- nam & canonicam formam baptismi esse in nomine Pag. 381.
Patris & Filij & Spiritus sancti, Amen: & non, in
nomine Domini, aut in nomine Christi.
quod existēs in uteris maternis sint capaces ullius sa- Pag. 390.
cramenti meritò refellitur.
defenditur etiam pueros perfectè suscipere baptismum. Pag. 393.
ninem baptismum sine intentione suscipere, defen- Pag. 396.
ditur.
- quæ sextum Iohannis de Eucharistia loqui ad litteram Pag. 402.
defenditur.
- ceptam esse diuino iure aliquādo Eucharistie susce- Pag. 421.
ptionem omni fideli & adulto & à solius sacra-
dotis manibus ministrari, defenditur.
- perdoctorem sibi consciū peccati mortalis non posse cō- Pag. 422.
municare nō præuia confessione, nī de sit facultas sa-
cræ dotis audientis confessionem, & urgeatur ad sa-
crificium, defenditur.

INDEX.

- Pag. 439. De uerbis domini illis, hoc est corpus meum, quo modò
intelligantur, incōstanter, nec ad suasionem loquu-
tus est.
- Pag. 431. Notatur quòd inter Gregorium & Innocentium tertium
ponit diffensionem, quæ nulla est.
- Pag. 432. Circa contritionem notantur plura periculose dicta, ut
usq; ad. 444. delictet quod est in nostra potestate diligere Deum
super omnia, & talem ex nobis dilectionem elicere,
ut illum præponamus cunctis rebus, & quod huius
dilectionis possumus esse certi, & quod talis contra-
itio ac dilectio non est ultima dispositio ad gratiam.
Item de obstinato ut uelit peccare uenialiter potest
lum periculose docere. Item de tempore quado quilibet
teneatur conteri periculose aberrat, & contra Tho-
mæ & omnium aliorum doctrinam, quantum legi-
tatem de contritione singulorum peccatorum, & an
cōtritio solam culpam dimittat, an etiam penam, &
quantum.
- Pag. 444. Circa confessionem itidem plura notantur, & quòd ni-
usq; ad pag. titur testimonia scripturarū, quæ pro illa sunt, euen-
461. tere, & de auriculari quòd nō fuerit instituta à Chri-
sto, sed potestati ecclesiæ datū: & quòd si fuit instituta,
tuta, non fuit præcepta, in quo & inconstanter docet.
Et quòd omnes non teneantur confiteri saltem
semel in anno præcepto ecclesiæ, & de dispositione
requisita ad confessionem, & an singulas species, &
numerū peccatorū quis debeat confiteri, & de cir-
cūstantia temporis diei festi, & de superflua iterum
tione confessionis & alijs quibusdam.
- Pag. 462. De ordine diaconatus & primis septem diaconis quàm
male

INDEX.

- malè sentiat & imperitè doceat & inconstanter.
De extrema unctione similiter minus sobriè. Pag. 464.
- De sacramento matrimonij notatur primò quòd imperi-
te negat à Panto uocari sacramentum, quia myste-
rium appellauerit, nec intellexit cur mysteriū ma-
gnum uocatum sit.
- Secundo, quòd defenderit pluralitatem uxorum in lege
Christiana.
- Tertiò, quòd copulas inter cōiunctos negat esse iure na-
turali & diuino illicitas, præter illam quæ est inter
matrem & filium, patrem & filiam.
- Quarto, quòd inter dispares cultu non sit illicitum ma-
trimonium. Pag. 494.
- Quinto, quòd matrimonium contractum per procura-
torem non sit sacramentum. usq; ad pag. 500.
- Sexto, quòd clandestinum matrimonium, quidnā sit pro-
priè, ignorauerit.
- Septimo, quòd licitum putet contrahere matrimonium
non ad suos fines.
- Octauo, quòd adulter nō sit priuatus ipso facto iure suo,
quod habet in corpore coniugis.
- Nono, tractatur quæstio an ex causa adulterij, solutum
sit matrimonium, etiam quoad uinculum. Pag. 500.

Excerpta ex libro sexto.

- Censura de his quæ scripsit de autoritate Papæ & pri-
matu Petri. Pag. 511.
- Notatur quòd contra Thomæ doctrinam docuerit papā
dispensare posse circa uota religiosi. Pag. 512.

INDEX.

- Pag. 529. Discutitur ualde questio illa, an Pontif. possit dispendere
super solenni uoto cōtracto ex susceptione ordinis,
et in quibusdam notatur Caietanus.
- Pag. 541. Discutitur et subtiliter illa questio, an pontif. possit dis-
spensare ad solutionem matrimonij ante carnale con-
pulum, et similiter in quibusdam ille notatur.
- Pag. 554. Reprehenditur in ea questione quam ponit, an transsera-
tur dominium pecunie ob usuram solute, et in alia
questione, an liceat aliquid pro mutuo sperare, et in
alia de usurario metali, an teneatur ad restitutionem,
et an bona usurarij sint obligata, et an heredes us-
rarij teneantur in solidum.
- Pag. 5. De lucro cessante, errat, estimando contra communem
sententiam.
- Notantur et errores in suo tractatu de monte pietatis.
- Pag. 568. Notatur et circa questionem de simonia et seq. pag.
quod religiosè nimis astringit religiosum ad canoni-
cum in choro.
- Postremò circa formā in accipiendo ordinem, etiam rigo-
rosè determinat, et contra consuetudinem.
- Indicem uerò de notatis super eius summulam, non oportet
addere: nam que notata sunt, propter breuitatem
loco sunt indicis.

LAVS DEO.

Errata quæ possent remorari lectorem.

Pagina	Linea		
77	28	manducarent	mendicarent
78	25	sic	Hic
81	9	siue	sine
81	14	professiones	perfectiones
82	7	pascis	pascit
84	14	ueritatem	uirtutem
86	27	factam	factum
eadem.	22	siue	sine
88	29	pro	per
88	8	potuit	posuit
88	2	gaudia	grandia
88	20	amore	honore
88	27	uentriculo	lentaculo
88	26	ratiōi	ratiōe
88	21	eat	erat
88	21	necesse	necesse
88	7	habent	habens
88	6 & 22	infirmatate	infirmatatem
eadem.	4	tum	tam
88	23	indicatium	imperatium
88	3	ellegant aptam	elegantè aptant
88	3	iam	non
88	12	uiuat	iuuat
88	13	quod	Quod
88	10	specialibus	spiritualibus
88	23	inuocatos	inuolutos
88	9	quod	Quomodo
88	19	cuiquam	cuiusq.
88	1	siue	Diuz
88	5	sic	hic
88	16	nostruit	nolint
88	28	Thomæ	Thomas
88	12	sanctificationes	sanctificationem
88	16	reuelationi	celebrationi
88	25	uacillum	bacillum
88	26	uolo	nolo
88	14	animo	anima
88	ultima,	Angelo	Angelorum
88	6	& sit	et si
88	29	quo	quomodo
88	9	uaclet	uide licet
88	25	conueniens	conueniens
88	1	mendicat	manducat
88	6	Eis	Vis
88	10	indicit	indicit
88	13	se	te
88	22	soluerem	soluere
88	17	chorita	choriparte

Lege

MAIORI VILLI.
CONTRA CALIAM. ~~EXTRA~~

卷之四
 四
 五
 六
 七
 八
 九
 十
 十一
 十二
 十三
 十四
 十五
 十六
 十七
 十八
 十九
 二十
 二十一
 二十二
 二十三
 二十四
 二十五
 二十六
 二十七
 二十八
 二十九
 三十
 三十一
 三十二
 三十三
 三十四
 三十五
 三十六
 三十七
 三十八
 三十九
 四十
 四十一
 四十二
 四十三
 四十四
 四十五
 四十六
 四十七
 四十八
 四十九
 五十
 五十一
 五十二
 五十三
 五十四
 五十五
 五十六
 五十七
 五十八
 五十九
 六十
 六十一
 六十二
 六十三
 六十四
 六十五
 六十六
 六十七
 六十八
 六十九
 七十
 七十一
 七十二
 七十三
 七十四
 七十五
 七十六
 七十七
 七十八
 七十九
 八十
 八十一
 八十二
 八十三
 八十四
 八十五
 八十六
 八十七
 八十八
 八十九
 九十
 九十一
 九十二
 九十三
 九十四
 九十五
 九十六
 九十七
 九十八
 九十九
 一百

ca. 1111

